Class 2
Book
General Theological Seminary Library
CHELSEA SQUARE, NEW YORK

TORTURA TORTI

SIVE

AD MATTHÆI TORTI

LIBRUM

RESPONSIO.

TORTURA TORTI

SIVE

AD MATTHÆI TORTI

LIBRUM

RESPONSIO.

AUCTORE LANCELOTO ANDREWES,

TUNC CICESTRENSI, POSTEA ELIENSI,
POSTREMO WINTONIENSI EPISCOPO.

GEN. THEOL. SEM. LIBRARY PROT. EPISC. CH.

OXONII:
JOHANNES HENRICUS PARKER.
MDCCCLI.

BX
1492
.B44
A62
1851

1354

GEN. THEO. SEMINARY
LIBRARY
NEW YORK

GEN. THEO. SEMINARY
LIBRARY
NEW YORK

OXONII:
EXCUDEBAT I. SHRIMPTON.

PRÆFATIO.

Prodit iterum, post ducentos et fere quinquaginta annos, liber iste, quem Auctor haud infaceto nomine Torturam Torti nuncupavit.

Qua rerum tempestate fuerit editus, aut qua de causa nomen illud Auctor ei indiderit, haud abs re erit breviter exponere.

In historia istius temporis haud opus est diu immorari. Illud tantum lectorem admonitum velimus, quod post Pulverariam, quam vocant, conjurationem, visum est Senatui et Regi Angliæ severiores quasdam leges in Romanenses irrogare, et juramentum insuper ab omnibus suscipiendum proponere, ut Rex certior fieret, quo quisque Romanensium erga se esset animo, et quatenus Pontificiam in Regibus excommunicandis potestatem vellet extendere. Sibi vitæque suæ hoc modo in posterum Rex voluit consulere, nec quidquam præterea in animo habuit. Verba enim quædam duriora Rex ipse delenda curavit, ne quid acerbius in Romanenses, quam quod tempora postularent, ageret, neu justam in spiritualibus potestatem Pontificis attingeret[a].

Hoc igitur juramento ipsis proposito, in diversas continuo partes Romanenses abiere, et, his juramentum omnino detrectantibus, illis suscipientibus, acres exinde sunt ortæ controversiæ.

Prodiit tandem (x. kal. Oct. MDCVI.) Pauli P. V. Breve Primum, quo suos admonuit, ut 'ab hoc atque similibus ju-

[a] Vide Regis Jacobi Præfat. Monit., p. 12. Edit. 1610; et Butler's Memoirs of English Catholics, chap. xlvii. 1. vol. ii. p. 167, ed. 1822.

ramentis præstandis omnino caverent,' atque iterum post annum exactum Breve alterum, quo graviter conquestus est, quod multi Brevi priori fidem detrahere voluissent, quasi non ex ipsius propria voluntate, sed ex aliorum sententia esset exortum, et ideo obedientiam ei præstare recusassent. Breve ergo prius de Juramento prohibito confirmavit, et suos iterum est adhortatus, ut ab eo suscipiendo abstinerent.

Hactenus de Brevibus Pontificiis. Descendit tandem in campum longe præstantissimus ille Controversiarum Scriptor, Cardinalis Bellarminus. Inter eos enim, qui Juramentum suscepissent, primum obtinuit locum Georgius Blackwellus, eo tempore apud Anglo-Romanenses officio Archipresbyteri fungens, quem pro veteri amicitia corripuit Cardinalis, quod Juramentum tam libenter præstitisset.

Rebus igitur ita se habentibus, Rex Jacobus in arenam prodit, et causam ipse suam libro tuetur, Anglice primum scripto, dein Latine statim converso [b].

Huic libello responsionem extemplo instituit Bellarminus, sub ficto nomine Matthæi Torti Regem aggressus [c]; et e Regia parte promptam defensionem illico parat Auctor noster, (eo tempore Episcopus Cicestrensis, et Regi ab Eleemosynis) qui nomine Torti se festive oblectans, librum suum Torturam Torti inscribi curavit.

In hoc opere illud sibi Auctor proposuit, ut argumenta tum Pauli V. in Brevibus suis, tum Cardinalis Bellarmini in Epistola ad Georg. Blackwellum, et defensionem eorundem a

[b] Titulus libri ita se habet. 'Triplici nodo Triplex Cuneus, sive apologia pro Juramento fidelitatis, Adversus duo Brevia P. Pauli Quinti, et Epistolam Cardinalis Bellarmini ad G. Blackvellum Archipresbyterum. *Tunc omnes populi clamaverunt et dixerunt, Magna est veritas et prævalet*, Esdr. iii. *Auctoritate Regia.* Londini Excudebat Robertus Barkerus, Illustrissim.' Regiæ Majestatis Typographus, 1607. Hanc versionem multis in locis interpres postea correxit; et libellus tandem inter opera Regis Jacobi relatus, nova omnino versione adornatus, auctior prodiit.

[c] Libellus habet titulum 'Responsio Matthæi Torti Presbyteri et Theologi Papiensis ad librum inscriptum Triplici Nodo Triplex Cuneus, Permissu Superiorum. Coloniæ Agrippinæ Sumptibus Bernardi Gualtheri Anno M.DC. VIII.' Prodiit iterum cum Præfatione Bibliopolæ Politani. Liber pro suo a Bellarmino agnitus in Præfatione ad Apol. pro Resp., postea in tomo septimo Operum Bellarminiorum locum sibi obtinuit.

Torto institutam, ad examen revocaret, quo fit ut ordo sæpius interturbetur, et res eædem, iterum atque iterum male repetitæ, in disceptationem nimis sæpe veniant.

Huic incommodo remedium aliquantulum adhibuimus, tum tabula rerum præfigenda, tum circa oram libri notulis appingendis, quæ, quid in quaque sectione contineatur, lectori possint indicare.

Illud præterea te monitum velimus, quod loca quamplurima e libello Torti (seu potius Bellarmini) excerpta passim addiderimus, ne quid ad meliorem totius rei intelligentiam tibi deesset; opus enim satis per se obscurum, vel obscurius esset, si verba Bellarmini, quæ una fere aut altera linea respiciuntur, oculis tuis non ipsa essent subjecta. Quod Auctori quoque nostro postea suboluisse videtur; in Responsione enim ad Apologiam Cardinalis Bellarmini, eandem viam inivit, ipse sibi verba Bellarmini margini libelli ascribens.

Hæc et alia omnia, quæ in hac recensione nostra addenda curavimus, uncinis quadratis inclusimus; ne quid Auctori tribueretur, quod nosmetipsi subjungere duxerimus.

In hac editione illud præterea efficere voluimus, ne quid sine justa recensione relinqueretur, quod aut citaverit, aut, more suo, minima allusione, et quasi strictim, Auctor respexerit. Nos autem hæc omnia penitus fuisse rimatos minime profitemur. Libri enim nonnulli nominatim citati ad manus nostras, summa quamvis diligentia quæsiti, nondum venerunt; et multa alia, quæ Auctor per transennam, et verbo uno aut altero, perstrinxerit, nil mirum si animadversionem nostram nimis sæpe effugerint. Vix enim fieri potuit, ut hæc omnia, per multos annos ab Auctore assidua lectione conquisita, et tenacissima reposita memoria, cuivis alii (nedum nobis) sese essent aliquando patefactura.

Id quoque ad cumulum nostri laboris addidit Auctor, quod Scriptores, quos vocant, classicos tam sæpe citaverit [d],

[d] Hanc rem illi vitio verterunt Romanenses, ut ex Epist. I. Casauboni ad Front. Ducæum colligere licet. "Accusat [sc. Andr. Eudæm. Joannes Cydo-

quodque has quoque citationes haud prætermittendas esse duxerimus.

Et quoniam typis, quos vocant, Italicis, tum nominatim citando, tum strictim attingendo, tum in sententia sua significantius exprimenda Auctor sit usus, visum est eos, quanquam oculis offensioni sint futuri, prorsus retinere; ne, iis rejectis, quidquam omitteretur, quod citationem aliquam sub se tectam et obvolutam haberet, quæ aliis accuratius investigantibus sese aliquando esset forsan proditura. Vix ergo, nisi in nominibus propriis, quidquam in hac re immutandum duximus.

Quod superest; quid in hoc nostra qualicunque opera, fuerit, aut omissum, aut erratum, id nobis, precor, condones, L. B. Opus enim ultra vires nobis contigit, quod si vel minima quidem ex parte dederimus effectum, satis superque votis nostris fuerit responsum.

JACOBUS BLISS.

nius in Parallelo Torti et Tortoris, præf. (v.)] gravissimum Præsulem, quod Terentium et Plautum legerit juvenis in Academiis; nam ex eo tempore, hoc est, ab annis triginta, Plautum vix in manus aliquando meminit sumpsisse, Terentium ne semel quidem attigit. Si qua igitur veteris lectionis vestigia in scriptis senis venerandi apparent, accuset felicem illius memoriam, et cum Deo, ejus beneficii auctore, expostulet."—Is. Casaub. Epist. DCCXXX. p. 423. Roterod. 1709.

INDEX AUCTORUM

QUIBUS IN HAC EDITIONE USI SUMUS.

Abulensis, Alph. *Tostatus*, q. v.
Acosta, Jos., de Procuranda Indorum salute, Col. Agr. 1596.
Adrianus VI., in lib. iv. Sent., Paris. 1516.
Æneas Sylvius, apud *Fascic. Rer. Expet.*, q. v.
Albericus a *Rosate*, q. v.
Alcuinus, Op., Paris. 1617.
Alensis Alex., Summa Theol., Venet. 1575.
Alliaco, Petrus de, Card. Cameracens., apud *Gersoni* Op., q. v.
Almain, Jac., apud *Gersoni* Opera, q. v.
Alphonsus de *Castro*, q. v.
Alvarus Pelagius, de Planctu Ecclesiæ, Lugd. 1517.
Ambrosius S., Op., Paris. 1686—1690.
Ancharia, Petrus de, super Decret., Bonon. 1581.
Angelus de *Clavasio*, q. v.
——— *Ubaldus*, q. v.
Anglicarum Rerum Scriptores post Bedam, Francof. 1601.
Anselmus S., Cant., Op., Col. Agripp. 1612.
Antisixtus, Lond. 1590.
Antoninus S., Archiep. Florent., Summa Theol. Argentin. 1496.
Antonius a *Rosellis*, q. v.
Aquinas, S. Thom., Op. Venet. 1775, seq.
Archidiaconus, Guido de Baiiso, Bononiensis, super Decret. Venet. 1601.
Aristoteles, Hist. Anim., Oxon. 1837.
——— Politica, Oxon. 1810.
Athanasius S., Op., Paris. 1698.
Auctores Hist. Eccl., Basil. 1528.
Augustinus S., Op., Paris. 1835, seq.
Azpilcueta, Mart., Navarrus Op., Lugd. 1597.

Balæus, Joan., Act. Rom. Pontif. Francof. ad Mœn. 1567.
Balbus, Hier., apud *Goldasti* Polit. Imp., q. v.
Baldus, *Ubaldus*, Perusinus, q. v.
Bardus, Hieron., Vitt. Nav., Venet. 1584.
Barnus, Vitæ Rom. Pontif., Basil. 1535.
Baronius, Cæs., Annales Eccl., Mogunt. 1601.
——— ——— Paræn. ad Remp. Venet., Aug. Vindel. 1606.
Basilius S., Op., Paris. 1721—1730.
Becketi, S. Thom., Vit. et Process., Paris. 1495.
Beda Ven., Hist. Angl., Cantab. 1722.
Bellarminus, Rob., Card., Op., t. i.—iv., Col. Agripp. 1628.
——— ——— t. vii., Col. Agripp. 1617.
Bergomensis, Jac. Phil. Forest., Chronicon, Paris. 1535.
Bernardus S., Op., Paris. 1690.
Beveregius, Gul., Συνοδικὸν, sive Pandectæ Canon., Oxon. 1672.
Biblia Sacra, Lugd. 1589.
Bibliotheca Sacra, Paris. 1575.
——— Patrum Magna, Col. 1618.
——— ——— ——— Max., Lugd. 1677.
——— ——— Gallandii, Venet. 1765.
Biel, Gabr., in Sent., Basil. 1512.
Blackwellus, G., apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Blasius de *Viegas*, q. v.
Bochellus, Decret. Eccl. Gall., Paris. 1609.
Bodinus, de Republ., Francof. 1594.
Boetius, Epo., de Jurisd. Ecclesiast. temp., apud *Rocaberti* Bibl. Max. Pontif., q. v.
Bonaventura, Card., Op., Romæ 1596.
Bonerus, Edm., apud *Fascic. Rer. Expet.*, q. v.
Bosius, Th., de ruinis gentium, Romæ 1596.

Bozzius, Franc., de temp. Eccl. monarchia, Romæ 1601.
Bruno, de Bell. Sax., apud *Freheri* Rer. Germ. Script., q. v.
Bullarium Romanum, Luxemb. 1727.
Butler, Charles, Memoirs of English Catholics, Lond. 1822.

Cajetanus, Th. de Vio, Card., Comm. in SS., Lugd. 1639.
Camdenus, Gul., Anglica, Normannica, &c., Francof. 1603.
——— Rer. Angl. et Hibern. Annales regn. Elizabetha, Lugd. Bat. 1639.
Cameracensis, Petrus de *Alliaco*, q. v.
Campion, E., A particular declaration of the undutiful and traiterous affection borne against her majesty by, Lond. 1582.
Canus, Melch., Op., Col. Agripp. 1605.
Capgravius, Joan., Nova Legenda, Lond. 1516.
Carerius, Alex., de potest. Rom. Pont., Patav. 1559.
Cassiodorus, Hist. Tripart., apud *Auctores* Hist. Eccl., q. v.
Castro, Alphonsus de, adv. Hæreses, Paris. 1543.
Catena, Girolam., Vita del Pio v., Romæ 1587.
Cave, Guil., Hist. Literaria, Oxon. 1740—1743.
Cestrensis, Ranulph. *Higden.*, q. v.
Chronicon Augustanum, apud *Freheri* Rerum Germ. Script., q. v.
Chrysostomus S., Op., Etonæ. 1613, seq.
——— Op. imperf. in S. Matth. apud Edit. Bened., Paris. 1718, seq.
Ciacconius, Alph., Vit. et gest. Pont., Romæ 1601.
Clavasio, Angelus de, Summa Angelica, Argent. 1513.
Collier, Jer., Eccl. Hist., Lond. 1708—1714.
Concertatio Eccl. Cathol. in Angl., Aug. Trev. 1583.
Concilia, Binii, Col. Agrip. 1606.
——— Crabbii, Col. 1538.
——— Venet. 1585.
——— Labb. et Coss., Lut. Paris. 1671, quam edit., nisi ubi aliter notatum est, semper secuti sumus.
Conformitas Franciscana, Mediol. 1510.
Conradus Trajectensis, apud *Goldasti* Apol. pro Henr. IV., q. v.
——— Urspergensis, Basil. 1569.
Cotelerius, Patres Apostolici, Antv. 1698.
Corpus Juris Canonici, Lut. Par. 1561.
———Lugd. 1671.
Corpus Juris Canonici, Lutet. Paris. 1612; quam edit., nisi ubi aliter notatum est semper secuti sumus.
Covarruvia, Didacus, Op., Franc. 1573.
Cusanus, Nicolaus, Op., Basil. 1563.
Cuspinianus, de Cæsaribus, Francof. 1601.
Cyprianus S., Op., Oxon. 1682.
Cyrillus S., Alex., Lutet. 1638.
——— Hieros., Venet. 1763.

D' Alvin, Steph., de Abbatiss. potest. Paris. 1607.
Damascenus, S. Joan., Op., Paris. 1712.
Dantes, Aligh., de Monarchia, apud *Schardium* de Jurisd., q. v.
Didymus Veridicus, Henfildanus, (i. e. Th. Stapletonus), Apol. pro Rege Cathol., Constant. 1592.
Dio Cassius, Op., Franc. 1750.
Dionys. Areop., Op., Lut. Paris. 1615.
——— Carthus., Op., Colon. 1534.
Directorium Inquisit., Venet. 1607.
Dodd, Church History, Brussels 1739.
Donatus, Leon., Dux Venet., Edictum contra Paul. v. apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Druthmarus Christianus, apud *Bibl. Mag. Patr.*, q. v.

Eadmerus, Hist. Novorum, apud S. Anselmi Op., Paris. 1675.
Eberhardus, Episc. Salisb., apud *Goldasti* Apol. pro Henr. IV., q. v.
Epiphanius S., Op., Colon. 1682.
Erasmus, Desid., Adagia, Hanov. 1617.
Eudæmon, Joan. Cydon., Apol. pro Garneto, Col. Agripp. 1610.
——— Respons. ad Epist. Is. Casauboni, Col. Agr. 1612.
Eugubinus, Aug. *Steuch.*, q. v.
Eusebius Cæsar., Hist. Eccl., Cant. 1720.
——— Emisenus, apud *Bibl. Max.* Patrum, q. v.
Euthymius Zigab., apud *Bibl. Max.* Patrum, q. v.

Faber, Sixtus, Collat. Censur. in Glossas Jur. Can., ad calc. Ind. Expurg., Argent. 1599.
Fasciculus Rerum expetend. et fugiend., Lond. 1690.
Florilegus, i. e. Matth. *Westmonast.* q. v.
Fox, J., Acts and Monuments, Lond. 1583.
Freherus, Rerum Germ. Scriptores a Struvio, Argent. 1727.

Gabutius, Vit. Pii v., Romæ, 1605.

Galenus, Op., Basil. 1528.
Gallandius, *Bibl.* Patr. q. v.
Gardinerus, Steph., de vera obedientia, apud *Fascic.* rer. expet. q. v.
Garnetum, Actio in, Latine reddita a Gul. Camdeno, Lond. 1607.
Gemblacensis, Sigebertus, apud *Pistor*. Rer. Germ. Script., q. v.
Genebrardus, Gilb., Chronogr., Paris. 1585.
Gennadius (seu Georgius) Scholarius, apud *Bibl. Mag.* Patrum, q. v.
Gerbertus, apud S. *Ambrosii* Op., q. v.
Gerson, Joan., Op., Paris. 1606.
Glossa ordinaria, apud *Biblia* Sacra, q. v.
Godwinus, Franc., de Præs. Angl., Cant. 1743.
Goldastus, Melch., Apolog. pro Henr. IV., Hanov. 1611.
——————— Constitut. Imper., Hanov. 1609.
——————— Monarchia, Hanov. 1612, seq.
Gotfridus *Viterbiensis*, q. v.
Greg. S., Magn., Op., Paris. 1705.
—— S., Naz., Op., Paris. 1630.
Guicciardinus, Franc., Hist. Ital. Latine, Basil. 1566.

Hart, John, The sum of the conference between John Rainoldes and, Lond. 1598.
Helmoldus, Chronicon Slavorum, Francof. 1556.
Hermannus Contract., Chronicon, apud *Pistor.* Rer. Germ. Script., q. v.
Hieronymus S., Op., Veronæ 1735.
Higdenus, Ranulph., Polychronicon, Lond. 1527.
Hilarius S., Pictav., Op., Veronæ 1730.
Hostiensis, Henricus de Segusio, super Decret., Venet. 1581.
Hotomannus, Franc., Brutum Fulmen, apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Hoveden, Rog., apud *Anglicarum* rerum script. q. v.
Hugo de S. Caro, Card., Postilla, Paris. 1545.
—— de S. Vict., Op., Rothom. 1648.

Innocentius III., Op., Col. 1575.
Innocent. IV., in Decret., Venet. 1578.
Isidorus Hispal., Op., Col. Agr. 1617.

Jacobus I., Rex Angl., Op. Anglice, Lond. 1616.
——————— Latine Francof. ad Mœn. 1689.
——————— Apol. pro Juramento fidelitatis, Lond. 1610.
Jardine, Criminal Trials, Lond. 1832.
Joannes *Damascenus*, q. v.
——— *Parisiensis*, q. v.
Jovius, Paulus, Op., Basil. 1578.
Juellus, Joan., Op., Lond. 1609.
——————— Oxon. 1848.
Juris Canonici *Corpus*, q. v.
Justellus, Biblioth. Juris Canonici, Paris. 1661.
Justinianus, Petrus, de Reb. Venet., Venet. 1560.
Justinus S., Martyr, Op., Paris. 1742.
Justitia Britannica, Lond. 1584.

Krantz, Alb., Op., Francof. ad Mœn. 1575.

Lambard, de Leg. Angl., Cant. 1644.
Lambertus *Schafnaberg.*, q. v.
Laziardus, Epit. Hist. Univ., Basil. s. a.
Leo S., Magn., Op., Venet. 1753, seq.
Lindanus, Guil., Panopl., Col. Agr. 1575.
Liturgiæ Græc. Patr., Paris. 1560.
Lupoldus Babenberg., apud *Schardium* de Jurisd., q. v.
Lyranus, Nic., apud *Biblia* Sacra, q. v.

Major, Joannes, apud *Gersoni* Op., q. v.
Mancinus, Cels., de Juribus Principatuum, apud *Rocaberti* Bibl. Max. Pontif., q. v.
Manrique Th., Cens. in Glossas Jur. Can., Colon. 1572.
Marsilius Patavinus, apud *Goldasti* Monarch., et *Schardium*, q. v.
Marta, de Jurisd., Aven. 1616.
Martene, Edm., de Antiq. Eccl. Rit., Bassan. 1788.
Massonius, Papyr., de Episc. Urbis, Paris. 1586.
Matthæus *Parisiensis*, q. v.
Mediavilla, Ric. de, in Lib. Sent., Brixiæ 1591.
Medina, Joan., Op., Ingoldst. 1581.
Morton, Th., A full satisfaction concerning a double Romish iniquity, &c., Lond. 1606.
Morus, Th., Op. Angl., Lond. 1557.
Mosconius, de Majest. Milit. Eccl., Venet. 1602.
Mutius, Huld., apud *Pistorii* Rer. Germ. Script., q. v.

Nauclerus, Joan., Chronogr., Col. 1579.
Navarrus, Mart., *Azpilcueta*, q. v.
Nebrissensis, Æl. Ant., de Bello Navarens., Granat. 1545.
Neubrigensis, Guil., Hist., Oxon. 1719.
Nicephorus Callistus, Op., Lut. Paris. 1630.

Occham, Guil., apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Optatus S., de Schism. Donat., Lut. Paris. 1702.
Origenes, Op., Paris. 1733, seq.
Orosius, Paul., Hist., apud Gallandii *Bibl.* Patrum, q. v.
Otto Frisingensis, Chron., Basil. 1569.

Pacianus S., apud Gallandii *Bibl.* Patrum, q. v.
Pagi, Ant., Crit. in Baron., Antv. 1727.
Palmerius, Chron., Paris. 1512.
Pamelius, Liturgiæ, Col. Agripp. 1571.
Pandulph. Collens., Hist. Neapol., Basil. 1572.
Panormitanus, Nic. de Tudeschis, Comment. in Decretal., Lugd. 1586.
——— Tractatus de Conc. Basil., apud Consilia ejus, Lugd. 1524.
Panvinius, Onuphr., ad calc. *Platinæ*, q. v.
Parisiensis, Joannes, de potest. reg. et papali apud *Goldasti* Monarch. et *Schardium* de Jurisd., q. v.
——— Matthæus, Hist. Maj., Tigur. 1589.
Parkerus, Matth., de Ant. Brit. Eccl., Hanov. 1605.
Parsons, seu Persons, Rob., 'A treatise concerning mitigation,' 1607.
——— The judgment of a Catholick Englishman . . . concerning a book lately set forth and entituled 'Triplici nodo,' &c., 1608.
——— ——— A brief discourse containing certain reasons why Catholics refuse to go to church, Douay 1580.
——— vid. *Philoputer.*
Paulus Venetus, Consid. Censur. Pauli v., apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Paulus Diaconus, apud *Bibl. Max.*, Patr., q. v.
——— Comitolus, Bologn. 1607.
Pesantius, Alex., de immunitate Ecclesiastica, Romæ 1606.
Petrus de *Vineis*, q. v.
Philopater, And., (i. e. Rob. Parsons), Resp. ad edicta Eliz. Reg., Romæ 1593.
Picus, Joan., Mirandula, Op., Basil. 1601.
Pistorius, Joan., Rer. Germ. Script. a Struvio, Ratisb. 1726.
Pius II., vide Æn. Sylv.
Platina, Bart., de vitis Pontif., Col. Agr. 1610.
Plato, Op., Lond. 1826.
Plinius, C., Hist. Nat. Lond. 1826.
Plutarchus, Op., Francof. 1620.
Polonus, Mart., Chron. Rom. Imp., Col. Agr. 1616.
Preuves dez libertez de l' Eglise Gallicane, Paris. 1639.

Ranulphus *Higden*, q. v.
Raynaldus Ordericus, Cont. Annal. Baron., Romæ 1646, seq.
Ribadeneira, Catal. Script. Societ. Jesu, Antv. 1613.
Ribera, Franc., in Apoc. Lugd. 1592.
Ripa, Op., August. Taurin. 1574.
Rocabertus, Bibl. Max. Pontif., Romæ 1698.
Rogerus *Hoveden*, q. v.
Rosate, Albericus de, Dictionarium Juris, Venet. 1601.
Rosellis, Antonius de, Monarchia, apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Rossæus (i. e. Guil. Reynolds), de justa reipub. Christ. in reges auctoritate, Antv. 1592.
Ruffinus, apud *Auctores* Hist. Eccl., q.v.
——— Exposit. in Symb., ad calc. *S. Cypriani*, q. v.
Rymerus, Joan., Fœdera, Hagæ Comitis. 1745.

Sa, Emman., Aphorismi, Col. 1599; Paris. 1600; Col. 1609.
Sabellicus, Marc. Ant. Cocc., Rhapsod. Hist., Basil. 1538.
——— ——— Hist. Rer. Venet., Basil. 1556.
Salmeron, Alph., Comment. in Evang., Col. Agr. 1602.
Sanderus, Nic., de Clave David., Wirceb. 1592.
——— Schism. Angl., Col. Agr. 1585.
——— Visib. Monarchia, Wirceb. 1592.
Schafnaburgensis, Lambertus, apud *Pistorii* Rer. Germ. Script., q. v.
Schardius, de Jurisdict., Basil. 1566.
——— Hypomnema, ad calc. Epist. Petri de *Vineis*, Basil. 1740, q. v.
Schola Salernitana, Paris. 1625.
Scotus, Joan. Duns, Op., Lugd. 1639.
Sigebertus *Gemblacensis*, q. v.
Sigonius, Carolus, de regn. Ital., Francof. 1591.
Socrates, Hist. Eccl., Cant. 1720.
Soto, Dominicus, de rat. deteg. secret., Venet. 1590.
——— in lib. iv. Sent., Venet. 1584.
Sozomenus, Hist. Eccl., Cant. 1720.
Spondanus, Hen., cont. Ann. Baron., Lut. Paris. 1659.

Spotswood, J., History of Scotland, Lond. 1677.
Stapletonus, Th., Op., Lut. Paris. 1620.
State Trials, Lond. 1730.
Steuchus, Aug., Eugubin., Op., Venet. 1591.
Strype, J., Annals of the Reformation, Oxon. 1824.
——— Life of Cranmer, Oxon. 1840.
Suarez, Franc., in tert. partem S. Thomæ, Complut. 1592.
Suetonius, C., Traj. ad Rhen. 1672.
Sulpicius Severus, Op., Lips. 1709.
Summa Constit. Societ. Jesu, Lugd. 1606.
Sylvestri Summa, Antv. 1591.

Tertullianus, Op., Lut. Paris. 1675.
Theodoretus, Op., Halæ 1769, seq.
——— Hist. Eccl., Cant. 1720.
Theophylactus, Op., Venet. 1754.
Thuanus, Jac. Aug., Hist. Lond. 1733.
Toletus, Instruct. Sacerd., Roth. 1609.
Tortus, Matth., (i.e. Rob. Bellarminus) Responsio ad librum inscriptum 'Triplici Nodo Triplex Cuneus,' Col. Agripp. 1608.
——————— et cum Præfatione Typographi Politani, s. l. 1608.
——————— et apud *Bellarmini*, Op., t. vii.
Tostatus, Alph., Abulensis, Op., Col. 1612.

Valentia, Greg. de, Op., Ingolds. 1603.
Vasquez, de Adorat., Compluti. 1594.
Ubaldus, Angelus Perus., super Codice, Venet. 1579.
——— Baldus, Consilia, Francof. ad Mæn. 1589.
Venericus Vercellensis, apud *Schardium* de Jurisd., q. v.
Venetorum Theol. Tractat. contra Paulum v., apud *Goldasti* Monarch., q. v.
Vergilius, Polyd., Angl. Hist., Basil. 1534.
Victoria, Franc. a, Relect., Lugd. 1586.
Victorinus S., apud Gall. *Bibl.* Patrum, q. v.
Viegas, Blas. de, in Apoc., Lugd. 1602.
Vineis, Petrus de, Epist., Ambergæ, 1609.
——————— Basil. 1740.
Viterbiensis, Gotf., apud *Pistorii* Rer. Germ. Script., q. v.
Urspergensis, Conrad., Chronicon, Basil. 1569.
Urstisius, Germ. Hist., Francof. 1585.

Walsingham, Thom., apud *Camdeni* Anglica Normannica, &c., q. v.
Walthramus Naumbergensis, apud *Pistorii* Rer. Germ. Script., q. v.
Warmington, Guil., A moderate defence of the oath of Allegiance, 1612.
Watson, Guil., A decachordon of Quodlibets, 1602.
——————— Important Considerations, 1601.
Westmonasteriensis, Matth., Flores Historiarum, Lond. 1570.

Zabarellis, Franc. de, apud *Schardium* de Jurisd., q. v.

TABULA RERUM.

PAG.

A. Quis fuerit Tortus 5, 6

B. Aspere in Regem Jacobum invehitur . . 6, seq.

1. Ob nomen celatum (p. 7.) 2. Ob libri frontispicium (pp. 7, 8.) 3. et titulum (p. 9.) 4. Ob juramentum male intellectum (ibid.)

C. Juramentum Fidelitatis damnat 12

Illi respondetur.

Juramentum fidelitatis non agere de fide Catholica . 14

Primatus enim sedis Romanæ non est de fide (p. 16); non est fundatus in Scripturis sacris, sec. Conc. Carth. et Chalc. (p. 17); nec in Conc. Nic. (p. 18); sed in Sardicensi (ibid.)

Hoc patet,

I. Ex Edicti titulo 19

i. Ad quosnam detegendos conditum (p. 19.)
ii. Qua occasione (p. 21.)

II. Ex ipsius Juramenti verbis 23

(Totum juramentum citatur, ib.)
i. Civilem obedientiam respiciunt (ib.)
ii. Et potestatem Pontificis (p. 24.)

1. *De excommunicandi Potestate* 25

1. Utrum temporalis (p. 26.)
2. Et in regibus deponendis adhibenda (p. 27.)

(1.) De hac re inter omnes Catholicos haud convenit (p. 30.)
(2.) Negatur, i. A quibusdam Theologis et Jurisconsultis (p. 31.) ii. A quibusdam Anglicis Romanensibus (p. 32.)

3. Quo modo exercenda 33

Utrum ordinaria sit et directa (p. 34), et absolute Papæ insit (p. 35), apud Romanenses controversum (p. 36—40.)

4. Quibus conditionibus Reges in Ecclesiam admissi . 41

(1.) Nullæ iis extra Baptismum impositæ conditiones (p. 42.)
(2.) Eadem Regum Christianorum et Gentilium jura (p. 43.)
(3.) Christo, non Pontifici, subjecti (p. 44.)
(4.) Subditi eorum ab obedientia a Pontifice haud abducendi (p. 45.)

PAG.

5. Juramentum justam excommunicandi potestatem haud negat 48

6. Excommunicatio subditos a fide præstanda haud solvit 49

Ut patet exemplis

(1.) Theodosii; (2) Juliani (p. 49); (3) Henrici IV. Gal. Reg. (p. 50.)

7. Potestas excommunicandi a Christo instituta . . 50

(1.) Petro data non soli, sed in persona Ecclesiæ (p. 51.)
(2.) Quomodo exercenda (p. 52.)
(3.) Rex excommunicatus pro Rege habendus (p. 53.)
(4.) In possessiones haud extendit (p. 55.)
(5.) Ad ædificationem adhibenda, non ad destructionem (p. 57.)
(6.) Excommunicatus ab omnibus haud vitandus (p. 57 seq.), sec. Greg. VII., (p. 58); Toletum (ib.); Sylvestrum (p. 59); et Alex. III. (ib.)

8. Excommunicatio sæpe irrita 60

9. Papa haud Supremus Pastor 61

(1.) Petrus ex æquo cum cæteris constitutus (p. 62.)
(2.) Trina confessione trinam tantum negationem delevit (ib.)
(3.) Unus Pastor toti orbi haud sufficit (p. 63.)
(4.) De successione Paparum dubia multa (p. 63, 64.)

10. Pascere oves debet, haud mactare . . 64

11. In eos, qui foris sunt, nihil juris habet . . 65

2. *De potestate absolvendi.* 66

(1.) Quousque extendenda (ib.)
(2.) Quædam solvit minime solvenda (p. 67.)
(3.) Haud latius extendenda, quam ligandi potestas (ib.)
(4.) Omnia vincula naturæ solvere vult Pontifex (pp. 67, 68.)
(5.) Leges naturæ non solvendæ (p. 69.)
(6.) Neque leges Divinæ (ib.)
(7.) Dispensationes caute adhibendæ (p. 70.)
(8.) Juramenta non sunt solvenda, nisi temeraria (p. 71.) et ab initio injusta (ib. et p. 72.)
(9.) Unde hæc orta potestas (p. 73.)
(1.) Promissa, Matth. xvi. 19. (ib.)
(2.) Ad peccata solvenda (p. 74.)
(3.) Data, Joan. xx. (p. 74); ut habent multi Catholici Auctores (pp. 74—76.)
(4.) Non Petro soli (pp. 76, 79.)
(10.) Multa alia, præter juramenta, solvere potest Pontifex (p. 79.)
(1.) Fortasse aliqua juramenta (pp. 79, 80.)

PAG.

(2.) Non autem hoc nostrum (p. 80.)
(3.) Quia magna ex parte assertorium (p. 80.)
(11.) Absolutio Pontificis sæpe nulla . . 81
iii. Juramentum non asserit Spiritualem Regis Primatum. 82
iv. Temporalem tantum Pontificis potestatem negat . 83

III. Quod a Juramento Suprematus multum distet . . 85

(1.) Fine et modo condendi (p. 86.)
(2.) Neque ad illud Juramentum est præludium (p. 87.)
(3.) Ad alios enim detegendos institutum (pp. 88, 89.)

D. Tortus proditores laudat . . 90

E. Jacobum Regem inepte monet præcavendas esse Conspirationes,

I. Benevolentia, non juramento. . . . 91

Respondetur
(1.) Multum præsidii habere omne Juramentum (p. 92.)
(2.) Præcipue in proditores institutum (p. 93.)

II. Romanensibus permittendo, ut sua fruerentur religione 94

Respondetur
(1.) Romanenses tali fruitione minime fuisse contentos (ib.)
(2.) Religionem majorum aliquando esse deserendam (p. 95.)
(3.) Fidem nostram esse antiquissimam (p. 96.)
(4.) Regem ad leges observandas juramento esse obstrictum (p. 97.)
(5.) Nulla desperandi occasio, aut publica (p. 98), aut privata (p. 102), data Romanensibus.
(6.) Multæ antea in Regem conspirationes (p. 101.)
(7.) Juramentum non abnegationem exigit Pontificiæ Potestatis . . . . . 103—107

(1.) Ut ex Edicti patet procemio (ib.)
(Procemium citatur)
(2.) Inter spiritualem primatum, et temporalem potestatem, multum interest (p. 107.)

F. Causam Pauli v. tuetur.

Ad hoc respondetur

1. Pontifex Juramentum male intellexit . . 108
2. ——— injuste Regem damnavit. . . 109—112
3. ——— Regem inter persecutores habuit . . 112—114
4. ——— obedientiam civilem prohibuit . . 114

quamquam Regi debitam, sec. Scripturas (p. 117.)

PAG.
5. Inter ejus Brevia et Bullam Pii v. quid intersit . 118
(Pius in Regin. Elizab. hostilis (pp. 119—121.)
6. Forsan severior fiet 122
(Reges enim citra excommunicationem possunt deponi (p. 123.))
7. Temporalem, non spiritualem tantum, obedientiam prohibuit 124
8. Si Vicarius Christi, non est Princeps temporalis . 125
9. Totum juramentum damnavit . . . 128
(1.) Quamquam quædam in eo mutari potuissent (p. 129.)
(2.) Et a Puritanis esset susceptum (p. 130.)
(3.) Et Rex esset ad lenitatem proclivis (p. 132.)

DE BREVI PRIMO PAULI V.

I. Paulus v. Regin. Elizab., et Reg. Jacobum severitatis in Romanenses falso accusat . . 132, 133
Ut patet
i. De Jacobo
(1.) Ex ipso Regis Edicto 137
In Edicto examinando malus Torti dolus
(1.) In affingendis articulis (p. 138.)
(2.) In ordine Edicti deturbando (p. 139.)
(3.) In verbis ipsius mutandis et detorquendis (ib.)
(4.) In articulis quibusdam mitioribus prætermittendis (p. 140.)
(2.) Ejus severitas justa 142
(3.) Quo tempore fuerit latum . . . ib.
(4.) Articuli Edicti examinantur . . 144—152
(5.) Quare leges in Recusantes latæ . . . 152
(1.) Hi primo ortu pauci (p. 152.)
(2.) Post Bullam Pii v. numero aucti (p. 153.)
(3.) Et facti proditores (p. 154.)
(6.) De relapsis 155
(7.) De iis qui jurare nolunt . . . 156
(8.) Magna in hos Regis clementia . . . ib.

PAG.

(9.) Major calamitas potuit excogitari . 157—161

(Quare Blackwellus in carcere detentus (p. 159); post juramentum susceptum, et propugnatum (ib. et 160.))

(10.) Edicta Elizabethæ Rex ante conspirationem confirmavit tantum, non auxit . . . 162—164

ii. De Elizabetha Regina

(1.) Excommunicata a Pio v. in Romanenses acrior . 164

(2.) In initio regni Juramentum de Regio Primatu tantum renovavit 165

(1.) Nulla in eo primatu hæresis (p. 165.)
(2.) Eum vindicarunt Gardinerus, Bonerus, aliique (p. 166.)

(3.) Sanderus de hac re auctor malæ fidei . . 167

(4.) Romanenses primo mulctati tantum, non morti addicti 168

(5.) Quid acciderit Episcopis Juramentum detrectantibus . . . . . 169—171

(6.) Et nobilibus . . . . 171—172

(7.) Elizabetham primo fuisse mitem testatur Andreas Philopater 172, 173

(8.) Elizabetha, licet fœmina, exterioris jurisdictionis capax, ut et Abbatissæ . . . 174, 157

(9.) Sacra non tractavit 176

(10.) Multa de persecutione Anglicana falso tradita 176, 177

II. Paulus injuste Juramentum Fidelitatis prohibuit . 177

III. In hoc agendo multa dixit, pauca probavit . . 179

De hac accusatione Tortus multum queritur (pp. 179, 180.)

1. Quod ejus potestas juramento haud negetur . . 180

2. Quod ab obedientia nequeat absolvere . . 182

quam Regibus præstandam injungunt

(1.) Scripturæ Sacræ (p. 183.)

(2.) Patres (p. 185, 186.)

1. S. Augustinus; 2. Tertullianus; 3. Justinus Martyr; 4. S. Ambrosius; 5. S. Optatus; 6. S. Greg. Mag.; S. Greg. obedientia haud coacta (p. 187.)

(3.) Concilia (p. 190.)

(1.) Quæ Regibus fuere subjecta (ib.)
(2.) A Regibus confirmata (ib.)

PAG.

(3.) Auctoritate Regum convenerunt (p. 191.)
(1.) Ut quinque sub Carolo Magn. p. 192.)
(2.) Item quatuor prima Generalia (p. 193.)
(4.) Et Imperatoribus sese submiserunt (pp. 192—194.)
(5.) Imperatores non mandatarii Pontificis (p. 195.)
(6.) Concil. C.P. I. non convocatum jussu Damasi (p. 197.)
(7.) Nullum Generale Concil. Romæ habitum ante annum MD.

(4.) Examinantur testimonia de hac re a Torto allata.

I. Patrum . . . 198—204

(1.) S. Athanasii (p. 198); (2.) Hosii (ib.); (3.) S. Ambrosii (p. 199); (4.) S. Martini (p. 201); (5.) S. Augustini (p. 201); (6.) S. Gelasii (p. 203); (7.) S. Greg. Magn. (p. 203.)

II. Imperatorum. . . . . 204—208

(1.) Constantini (p. 204); (2.) Valentiniani Sen. (p. 205); (3.) Theodosii Jun. (p. 206); (4.) Basilii (p. 207); (5.) Caroli Magni (p. 207); (6.) Theodorici (p. 208.)

3. In regna hujus mundi nihil juris habet Pontifex . 209

4. Obedientia, etiam in sacris, nonnunquam Regibus præstanda 210

5. Quam Paulus V. prohibuit, atque etiam obedientiam civilem 211

6. Pontifex non potest novos fidei condere Articulos . 212

7. Romanenses non coguntur fidem abnegare . . 214

8. Nec Juramentum de Primatu suscipere . . ib.

9. Paulus V. nimis credulus . . . 215

(1.) Ut fuit Pius V. (p. 216.)

Rumores nimis sæpe Romam perlatæ p. 217.

e. g. tempore S. Hieron., qui Romam pro Babylone habuit
(1.) Utrum Roma Babylon (p. 217.)
(2.) Non Roma Ethnica (p. 218.)
(3.) Quomodo sit interitura (p. 218.)
(4.) Quid de hac re dicant
1. Apocalypsis (p. 220.)
2. Patres (p. 221.)
3. Nuperi Jesuitæ (p. 222.)

(2.) Et Clemens VIII., in Brevibus de Jacobo Rege eligendo mittendis 223

(1.) His Regem excludere voluit (p. 225.)
(2.) De literis Regis nomine ad Pontificem scriptis (p. 225.)

PAG.

(3.) De hac fraude Confessio Dom. de Balmerinoch (pp. 227—230.) nulla ergo spes Religionis mutandæ (p. 230); ut Regis Scripta testantur (p. 231);
(4.) Brevia illa a Garneto igni tradita (pp. 232, 233.)

10. Breve I. Pauli V. a quibusdam pro conficto habitum 234—236

DE BREVI ALTERO PAULI V.

(1.) Juramentum Fidelitatis non a Pontifice solvendum . 237
(2.) Baptismus nos Pontifici non astringit . . 238

DE EPISTOLA CARD. BELLARMINI AD GEORGIUM BLACKWELLUM.

Tortus Cardinalis ipse esse videtur . . . 241

Examinantur ejus argumenta

I. De Juramento Fidelitatis

(1.) Bellarminus duo Juramenta, sc. Primatus et Fidelitatis, inter se confundendo, aberravit a statu causæ . 242

(2.) Juramentum de Fidelitate omnipotentiam Pontificiam attingit . . . . . ib.

(3.) Juramentum, tum a Torto, tum a Bellarmino, omnino condemnatum 244

(1.) Non in eo negatur Pontifici excommunicandi potestas (p. 245.)

(2.) Rex excommunicatus non solio deturbandus. Quid de hac re senserint (p. 246.)
(1.) Plurimi Catholici auctores (p. 247.)
(2.) Posteriora quædam Concilia, quæ nihili sunt habenda (ib.)

(3.) Rectori spirituali correctio spiritualis tantum competit 249

Aliter visum est Conc. Later.
(1.) Canones hujus Concilii spurii videntur (p. 250, 251.)
(2.) Nihil in hoc Concilio actum (p. 252.)

PAG.

(3.) Ejus fides omnino suspecta (pp. 252, 254.)
Digreditur Tortus de Joanne Rege Angliæ (pp. 254, 255.)
Quæritur; Utrum Joannes Regnum Papæ tributarium fecerit (pp. 256—258.)
De aliis Europæ regnis Papæ tributariis (pp. 258—260.)
Altera digressio de pravis Pontificum moribus a Platina memoratis (pp. 260, 261.)

(4.) Juramentum Fidelitatis a Conciliis plurimis approbatum 262, 263

(5.) Nostrum Juramentum minime novum . . . 265

(6.) Nec injustum, quod Pontificem nominet . 264, 263

(1.) Mentio Pontificis maxime necessaria (pp. 266, 267.)
(2.) Quid in alios Reges fecerint Pontifices (p. 268.)
(1.) Proditioni in reges favisse visus est Bellarminus, a Campiano citatus (pp. 267, 270.)
(2.) Quare Garnettus supplicio affectus (pp. 271, 272.)

(7.) Non tendit ad Spiritualem Regis Primatum inducendum 273

II. De potestate Pontificis in Articulis fidei condendis 274—277

Sec. Jus Canonicum (p. 274); et Stapletonum (p. 275.)
Miræ Torti de hac re distinctiones (p. 276.)

III. De successione Pontificis in sede S. Petri . . 277—285

(1.) Hoc Catholica fide haud credi potest (p. 277.)
(2.) Quid de hac re in controversiis suis censuerit Bellarminus
1. Probabile esse Petrum sedem suam Romæ fixisse (p. 278.)
2. Monarchiam regimen esse optimum (p. 279.)
3. Quomodo Petro succedatur (p. 280.)
4. Utrum jussu Divino (p. 281.)
5. Et jure Divino (p. 282.)
(3.) Utrum Petrus unquam Romæ sederit, et auctoritatem suam transmiserit (p. 283.)
(4.) De Electione Pontificum dubia multa (pp. 283, 284.)
(5.) Plures Pontifices schismatici (p. 284.)
(6.) Plures etiam hæretici (pp. 284, 285.)

IV. De Bellis a Pontificibus in Reges excitatis . 286—293

(1.) De Morte Henr. IV. Imper. (pp. 287, 288.)
(2.) De Oratione Sixti V. in cædem Henr. III. Reg. Gall. (pp. 289—293.)

Digressio de quibusdam Bellarmini contradictionibus in controversiis suis . . . 294—312

PAG.

(1.) De Justificatione (pp. 294—296.)
(2.) De Deo ad malum inclinante (pp. 296, 297.)
(3.) De Episcopis, ut Apostolorum successoribus (pp. 297—299.)
(4.) De fide Judæ (pp. 299—300.)
(5.) De præceptis moralibus observandis (pp. 300, 301.)
(6.) De fide S. Petri (pp. 301—304.)
(7.) De Antichristo Diabolum adoraturo (p. 304, 305.)
(8.) De oblatione Eucharistica (pp. 305—307.)
(9.) De mundi fine, et incerto Christi Adventu (pp. 307—309.) Blasii de Viegas de hac re sententia (pp. 309, 310.)
(10.) De Sede Antichristi (p. 310.)
(11.) De Papa, ut universali Episcopo (pp. 311, 312.)

V. De justa Christianis Principibus a Pontifice causa metuendi 313

(1.) De Henrico IV. Imp. (315—317.)
(2.) De Friderico I. (p. 317, 319, 325.)
(3.) De Henrico VI. (p. 319—321.)
(4.) De Philippo Suevo (pp. 321, 322.)
(5.) De Friderico II. (pp. 323, 324.)
(6.) De Zizimo Bajazethis fratre (pp. 325, 327.)
(7.) De Henrico II. Angliæ Rege (pp. 327—329.)
(8.) De Joanne Rege Navarræ (pp. 329—331.)
(9.) De Henrico IV. Galliæ Rege (pp. 331—336.)
(10.) De Elizabetha Reg. Angl. (pp. 336—338.)
(11.) De Jacobo Rege Angliæ (p. 338.)

I. Jacobus justam habuit timendi causam.

(1.) Ob Brevia Clement. VIII. (p. 339.)
(2.) Ob pulverariam Proditionem inde exortam (p. 340.)
(1.) Plures Jesuitæ hujus proditionis conscii (p. 341.)
(2.) Præcipue Garnettus (p. 343—346.)
(3.) Qui rem extra confessionem cognovit (pp. 346—352.)
(4.) Ut a Judicibus convictus (p. 353.)
1. Confessionem in certis casibus licet revelare (pp. 355, 356.)
2. Præcipue si confessio sit rei non commissæ, sed committendæ (pp. 357, 358.)
3. Garnettus ergo hanc rem revelare debuit (pp. 359—361.)
(5.) Jesuitæ alii criminis conscii a Pontifice hospitio recepti (pp. 362, 363.)

II. Non panico terrore affectus 364, 365

III. Inique Juliano comparatus . . . 366—382

(1.) Julianus Atheus (p. 367.)
(2.) Jacobus vere Catholicus (ib.)
(De usu nominis 'Catholicus' (pp. 368—374.)

PAG.

(3.) Religionem suam nunquam deseruit (pp. 374—376.)
(4.) Catholicos non vexat (p. 376); Juramentum enim Pontificis potestatem spiritualem haud negat (pp. 376, 377.)
(5.) Haud idololatra (pp. 378, 379, 381.)
Quid sit idolum (p. 382.)

VI. De Juramento a Blackwello suscepto . . . 383

1. Exemplum Eleazari nihili habendum (p. 383.)
2. Item exempla e Scripturis allata ad confirmandam Pontificis potestatem (p. 384—386.)
3. Vinculum hujus juramenti non solvendum, non enim injustum (p. 386.)
4. Juramentum Saulis temerarium, tamen observatum (p. 387.)
5. S. Basilius Valentis auctoritatem rejiciens Blackwello longe dissimilis (p. 388—391.)
6. Item Marcellinus
7. Primatus enim Pontificis haud 'caput fidei'
(1.) Verba S. Gregorii Magn., a Bellarmino adducta, examinantur (393—399); Utrum S. Greg. Apostolus Angliæ rite vocandus (p. 394); ab eo fides erga principes prædicata (p. 396); non rebellio, ut ab hodiernis Romanensibus (pp. 396—398.)
(1.) Papa non caput fidei (p. 400.)
(2.) Christus est caput et fundamentum (p. 401.)
(3.) Quis horum verborum verus sensus (p. 403.)
(4.) Nomen universalis Episcopi S. Greg. Magn. damnavit (pp. 403—406.)
(5.) Illud Bonifacius III. usurpavit (p. 406.)
(6.) Nomen 'caput' S. Greg. Mag. exhorruit (p. 408.)
(7.) Si aliter dixisset, minus caute locutus esset (p. 409);
Quod de multis Patribus dixit Bellarminus (pp. 409, 410.)
(8.) Imperatorem omnium 'caput' nuncupavit S. Chrysost. (p. 411); item S. Greg. Magn. (p. 412); S. Greg. Magn. se in morte cujuslibet hominis miscere noluit (p. 413); quod fit ab hodiernis Pontificibus (p. 414.)
(2.) Verba S. Leonis Magni expenduntur (p. 415, 416.)
(1.) In quibusdam a medio discessit (p. 416.)
(2.) Conc. C.P. contentionem cum eo habuit de Romano primatu (p. 417.)
(3.) Imperatorem convocare posse Concilia agnovit (p. 422.)
i. De hac Imperatorum potestate, testimonia
(1.) Concil. C.P. II. (p. 423.)
(2.) ——— C.P. III. (ib.)
(3.) ——— Nic. II. (p. 424.)
(4.) ——— C.P. IV. (p. 425.)
ii. Episcopis sine auctoritate Imperatoris convenire haud licuit (p. 427.)

PAG.

iii. Canones sine Imperatoris consensu v.m legum haud habuerunt (p. 428.)
iv. Testimonia in contrariam partem a Torto allata examinantur (p. 428.)

(1.) Conc. Chalc. (p. 429.)
(2.) Conciliab. C.P. (ib.)
(3.) Conc. Rom. sub Symmacho (p. 430.)
(4.) Conc. C.P. I. (p. 431.)
(5.) —— IV. (p. 432.)
(6.) Epist. Sixti III. (p. 433.)
(7.) S. Leon. Mag. (pp. 433, 434.)

Digressiones de

(1.) Eucharistia sub una specie (p. 435.)
(2.) Missis privatis (ib.)
(3.) Ignota lingua in Divinis officiis (ib.)
(4.) Canone Missæ (p. 436—439.)
(5.) Nicolao Sandero (pp. 439, 440.)

8. Joannes (Fischerus) Roffensis, et Thomas Morus, non tantum ob Primatum Regis negatum supplicio affecti . . . 440

Sed quod divortium Regis improbassent (p. 442); quanquam ab Academiis exteris approbatum esset (p. 444.)

9. Perpauci eos ad martyrium secuti 445

10. Testimonia Scripturæ de Regum in rebus sacris auctoritate examinantur 446

(1.) De Josaphato (pp. 446, 447.)
(2.) De Davide corruptelas repurgante (p. 448.)
(3.) Et arcam reportante (p. 448, 449.)
(4.) De Salomone templum ædificante (pp. 449, 450.)
(5.) De libro legis a Josia invento (p. 450.)
(6.) De Nehemia fœdus cum Deo redintegrante (p. 451.)
(7.) De Ezekia serpentem confringente (p. 452.)
(8.) De Josaphato sacerdotes mittente (pp. 453, 454.)
(9.) De Salomone Abiatharum deponente (pp. 455, 456.)

11. Regi ergo convenit regimen Ecclesiasticum . . 457
12. Tituli Regibus dati apud Sacras Scripturas . 458—462
13. Reges infideles Primatum in spiritualibus haud habent . 463
14. Quæ sint istius jura Primatus . . 466—469

(1.) Non novos articulos fidei condere (p. 466.)
(2.) Non sacra tractare (p. 467.)
(3.) Non sacerdotalia munera peragere (ib.)
(4.) Sed ea, quæ sunt exterioris politiæ (ib.)
(5.) Quod a Regibus Israeliticis factum (ib.); et Christianis (p. 469.)

PAG.

15. Dicta quædam Bellarmini de hac re discutiuntur . 469—485

(1.) Reges esse servos (ib.)
(2.) Subjectos esse Presbyteris (p. 471.)
(3.) Post Presbyteros iis esse propinandum (ib.)
(4.) Auctoritatem suam non Jure Divino habere (p. 472.)
(5.) A Pontificibus posse deponi (p. 473.)
(6.) Et ab Episcopis (p. 474.)
(7.) Ecclesiasticis esse inferiores, ut animæ corpus (p. 475.)
(8.) A subditis suis posse deponi (p. 476.)
(9.) Pontifices non esse deponendos (p. 477.)
(10, 11.) Papæ obedientiam propter conscientiam, Regibus propter ordinem deberi (p. 479.)
(12.) Clericos a Regum obedientia esse exemptos (pp. 480—482.)
(13.) Et iis ex discretione tantum obedire (p. 482); Quo jure exemptio clericorum sit exorta dubius esse videtur Bellarminus (pp. 483—485.)

VII. De vocibus quibusdam, a Bellarmino usurpatis 486—492

(1.) Pontifex Maximus (pp. 486, 487.)
(1.) Habetur in libro Judith (p. 487.)
(2.) Hinc oritur disputatio de libris Canonicis (pp. 487, 488.)
(3.) Vox major, quam quæ Christo tribuitur (p. 489.)
(4.) Nomen superbum (p. 490.)
(2.) Caput fidei (p. 491.)
(1.) Christo soli tribuendum, qui auctor fidei (ib.)
(2.) Sensu alio, ac S. Gregorius, hanc vocem usurpat (p. 492.)

VIII. Tortus arroganter libellum suum claudit . . 493

IX. Et ob nomen 'Catholici' a Rege sæpius Romanensibus ascriptum, Regem esse hæreticum falso affirmat 494—496

TORTVRA TORTI:

SIVE;

AD MATTHAEI TORTI LIBRVM

Responsio, qui nuper editus

contra APOLOGIAM

SERENISSIMI POTENTISSIMIQVE PRINCIPIS,

IACOBI, DEI GRATIA,

Magnæ BRITANNIÆ, Franciæ,
et Hiberniæ REGIS,

PRO

IVRAMENTO FIDELITATIS.

LONDINI
Excudebat ROBERTVS BARKERVS,
SERENISSIMÆ REGIÆ MAIESTATIS
TYPOGRAPHVS.
ANNO 1609.

SERENISS^{O} POTENTISSIMOQUE PRINCIPI, AC DOMINO NOSTRO,

JACOBO,

DEI GRATIA, MAGNÆ BRITANNIÆ, FRANCIÆ ET HIBERNIÆ REGI, FIDEI DEFENSORI, &c.

SERENISSIME POTENTISSIMEQUE REX,

QUOD *pro suo jure Rex quivis faceret, ut Suorum animos, qui justam suspicioni causam dederant, nova Juramenti religione exploratos Sibi redderet: cum causa* Ma^{ti}. T. *subesset justissima, ex Scelere post homines natos atrocissimo, et id nuper facere tentares: intercessum est a Papa* Paulo, *atque incursio facta in Jus* Tuum, *nec* Tuum *modo, sed commune Jus Regum omnium. Ea enim in* Te *unum experrecta jam, mox et in reliquos omnes convalescet. Agitur ergo communis Regum causa; cumque in Regibus Rei Christianæ præsidii plurimum sit, cum Illis, communis etiam Rei totius Christianæ.*

Jam, ubi in discrimen adducta causa communitatis, spectator nemo sit, actor quisque: ex communis enim officii nexu, cujusvis tum interest de communitate, communis militiæ sacramento obligare se statim: et ubi res omnium agitur, omni ope, atque opera, omni studio, atque officio strenue pro ea dimicare. Atque hoc, quacunque demum statione sit, Christianus modo sit: at est eorum tamen hic causa potior, quibus, præterquam quod Christiani sunt, Sacrorum quoque procuratio commissa est; quorum id ex munere præstare munus est, ut Regum jura, quæ juris sacri sunt, ita ut sunt pro sacrosanctis habeantur, neve quis ea violatum veniat.

Eorum ego me in numero indignum profiteor qui sim: cum sim tamen, si causæ huic tam et communi et sacræ operam meam negare nolui, nemo id mihi (spero) in crimen posturus est. Equidem, non amo de nostris, quibus ita refrixit zelus

omnis, ut in tanti non dicam momenti, tantæ Molis *causa tepidi et tacentes sedeant, nec stringant calamum, cum ex earum genere hæc causa sit, in quibus,* qui *cum Christo* non colligit, dispergit[a] *cum Christi contrario, ubi, suam nisi fidem quis liberet, nec* animam liberabit[b].

Qui vero sic animum haberem, alterutrum hic mihi faciendum fuit: vel enim, dum subduco me certamini huic, desidis animi, vel cœpti forte temerarii nota subeunda fuit, dum infero me in causam, cui melior debetur defensio, quam quæ mearum est virium. Et est quidem ubi virium habenda ratio: est ut in hac causa ubi malis vires quam voluntatem, facultatem quam fidem desiderari. Inde adeo factum, ut quanquam mihi inassueta scriptioni manus, tamen sic ut erat inassueta, scriptioni admovere quam Causæ huic ita justæ, publicæ, Christianæ deesse maluerim.

A Causa ipsa, hæc mihi causa fuit; major adhuc a Persona Tua: et quidem ut quod res est fatear, vicit *hic amor* Causæ, pervicit Personæ Tuæ. *Nec illa tamen hic dico, quæ propria mihi sunt a* Ma^te^ Tua, *nec exiguo numero, nec exigua benignioris affectus testimonia, pro quibus, quicquid usquam possum in Tua re ulla, plus etiam multo quam possum, debere me lætus lubens agnosco.*

Etsi enim illa me, propria, ut par est, movent; at publica hæc quem non magis moveant, videre Te *Regem Tantum, in prima acie stantem,* Tua *ibi, nec minus aliorum omnium quam* Tua *principum jura, ita Regie et egregie propugnantem? Intererat certe Rei, simul Regiæ, simul et Christianæ, (utrique credo et in votis erat,) ut Causa hæc tanta, idoneum, nec nisi Regem Tantum vindicem haberet. Jam cujus* Tu *belli principatum fers, quis non in eo ambiat scribi miles? Nefas enim regem non sequi, ut aliis, cum ad* Martis illa, *sic nobis, cum ad* Mercurii *hæc, animus* Tibi *fert descendere, et militiam hanc operis* Tui *dignam ducere. Quam vero indignum, hic in tam honoratam militiam nomen non dare, in qua,* Christo Domino Auspice, Christo Domini duce *præliandum sit?*

Accedit, quod jam pugnæ pars melior depugnata est Tuis *viribus,* Tuis *telis, Rex Magne:* Tuis *insistere tantum,* Tua *tantum premere jam opus est. Tam est enim a* Te *Causa hæc tota tractata copiose, ingeniose, nervose; ut nec Papæ jam*

[a] [Matt. xii. 30.] [b] [Ezech. iii. 19.]

valde libeat, nec Cardinali (ut videtur) animus sit, redire in prælium; pedem retulerit uterque, res jam redierit ad Sacellanos. Cedente enim in deterius re, more *(ut est in proverbio)* Mandrabuli[c]; *primo Pontifex apparuit: dein provenit nobis Cardinalis: ultimo jam Sacellanus submissus est. Nec dignus ille, qui*—Æneæ Magni dextra cadat[d].

*Hunc igitur ego, (quod Ma*tis. Tuæ *bona cum venia sit) excipio Sacellanum, qui et ipse sum a Sacellis, quique sacris* Tibi *quotidie operor, et pro* Te. *Experiri autem volui, si, qui* Tortum *se dicit, una plus syllaba facere possem, ut Retortus esset.* Tu *vero quam multos habes de* Tuis, *qui melius hoc multo exequi poterant; poterant, et vero facturi erant. Mihi tamen haud quisquam vitio vertet, qui propius absum a* Te, *si primus ad vexilla fui. Quod vero illi tum erant, facturi etiam sunt dehinc, si justum prælium sit, si melior isto miles succenturiatus venerit. Nam est nostra hæc velitatio modo, utpote, cum isto, non nisi levis armaturæ milite.*

Qualiscunque ea est, Serenissime Rex, *ambit fieri tua, et ut ei* Augustum *nomen tuum præscribere liceat, ex eoque auctoritatis sibi gratiam conciliare, supplex veneratur* Majestatem Tuam. *Utinam digna, quæ tesseræ loco sit summæ observantiæ meæ in Nomen ipsum Regium,* Tuum *imprimis, vel potius ante primos, qui Reliquis antistas, Regum Præses, et Assertor. At* Tu, *fave ei benignus Censor, opere Te magno rogatum volo,* Tuoque *præsidio tege. Tegere enim eam caritate,* Te *dignum, quæ quicquid peccavit, in caritatis partem peccavit, dum cara adeo res præstare hanc operam, ut existimationem contra non cara.*

Perge autem Calamo suadere, Sceptro urgere Rem istam, quam cœpisti. Ad antiquum decus Regium *vindicandum annitenti non deerit* Deus, *non, qui a* Deo *sunt. Erit vero gloriosum* Tibi *in præsens, in posterum; nec ultimum hoc inter Decora, quæ Divinitus* Tibi *multa contigere, quod Calamo jam fecisti, idem porro Gladio facturus, ubi jam non Cuneis his literariis, sed militaribus illis agenda res. Post vero ita dicatum* Tibi *hoc quicquid est operis, meque ipsum pariter cum ipso:* ne peccem in publicum, non moror tua tempora[e]. *Vota tantum addo, vota mea, vota publica ex eodem Poëta*[f]—Serus in cœlum redeas, diuque

[c] [Erasm. Adag., p. 161. Hanov. 1617.]
[d] [Virg. Æn. x. 830.]
[e] [Hor. Epist. ii. 1. 3.]
[f] [Hor. Carm. i. 2. 45.]

Lætus intersis populo Britanno.—*Quod ille, velit jubeat* Summus Deus, *diu ut Salvus sis, diu Superstes* Gloriæ *huic* Tuæ, *cum nova indies* Honorum, *et* Decorum *accessione, quæque hujus seculi jam sunt, quæque alterius seculi æternum futura sunt. Amen.*

Serenissimæ Majestati tuæ *a* sacris,
ab eleemosynis, *Subditus, Servusque Devotissimus,*

L. Cicestriensis.

[TORTURA TORTI

SIVE] 1

AD M. TORTI LIBRUM RESPONSIO.

Audax sim si dixero; Edidit nuper libellum Matthæus Tortus: Illud dicam; Editus est nuper libellus Matthæi Torti nomine. *Nomen* enim hoc *Torti ignotum plane*[a], vel Typographo ipsi suo Politano, (cujus e typographia liber nobis prodiit, post direptam scilicet primo intuitu Coloniensem editionem) *nomen*, inquam, *Torti plane ignotum, et Matthæus aliquantulum obscurus Auctor* primo; post, *perquisitione facta*, compertus est tandem *Papiensis Presbyter, Cardinali a Sacellis.* Forte autem illusum est Typographo; (nihil enim præter auditum habet) nec desunt quibus suspecta hæc fabula de *Sacello Cardinalis;* spirat enim iste, qui a Sacellis dicitur, plerisque in locis majus quiddam, et majore cothurno incedit, quam par est simplicem Sacellanum, qui nec Domino ipsi suo honorem habet usquam, aut alio nomine compellat, quam *Bellarmini.* Quin loquitur interdum non ut *Papiensis Presbyter*, sed ut *Papa* ipse, *Decernimus*[b]; vox hæc *Sacellanum* non sonat.

[Tortus videtur fictum nomen,]

[forsitan Bellarminus ipse.]

At etiam a suspicione non abest, quod imposita illi persona hæc, ut sit *Cardinali a Sacellis.* Ambigua vox erat in vulgus

[Cardinalium superbia.]

[a] ["Cum elegantem hunc libellum Coloniæ nuper editum accepissem, et nonnulli eum a me, quod prioris impressionis exemplaria facile non haberentur, iterum recudi postulassent; cæpi ad majorem operis eruditissimi commendationem, nonnihil de Auctore ipso inquirere. Matthæi enim Torti Papiensis nomen ignotum plane apud me erat. Cum vero liber ipse non tantum Summi Pontificis, sed Illustrissimi etiam Cardinalis Bellarmini Viri undequaque doctissimi, ac mihi ex operibus notissimi, defensionem contineret, miratus sum aliquantulum, obscuri Auctoris oppositam nomenclaturam. Sed tandem cum apud me considerassem, nullum in libro Anglicano, cui respondetur, reperiri Auctoris nomen, perquisitione etiam facta, intellexissem Matthæum hunc Papiensem Virum doctum ac Theologum esse, et ipsi Illustrissimo Cardinali a Sacellis, mirari omnino desii, et libenti animo ad tuam, Lector, utilitatem typis nostris iterum eum exire jussi. Vale et fruere."]—Præfat. Politan. [pp. 3, 4.]

[b] [Resp. Torti,] p. 63. [Edit. Polit.; et apud Bell. Op., tom. vii. col. 667. B.]

sparsa, qui Apologiam scripserat, a Sacellis fuisse Regi. Age ergo; respondeat huic alter, qui a Sacellis sit Cardinali. Sentias ex composito rem geri; ut qui Cardinalibus a Sacellis sunt, et qui Regibus, pari passu ambulent; quo deinde pari passu, etiam Cardinales et Reges. Superbia, quo ascendis? Nam fuit tempus, cum nec Cardinales ipsos dedeceret Regibus a Sacellis esse: at jam, postquam e mediocri fortuna irrep-
2 serunt in purpuram, extemplo faciunt se non modo *Magnates Ecclesiæ*[b], ut in Clericis dominari, sed etiam *Gentium omnium Proceres, et Orbis Principes,* ut Regibus ipsis æquiparari possint. Tum, nequid plenæ mensuræ desit, quod per se puduit, et ore suo, id per Cives et Bibliopolas Colonienses non pudet divulgare; se jam non suppares, sed plane *instar cœli siderum, splendore* instar, *serenitatis influxu* instar, nihil ut jam plane restet, quam ut cauda Draconis detrahantur in terram[c]. Quod si isti, qui sic jam *caput inter sidera condunt*[d], paulum modo oculos adjicerent ad titulos suos, et in illis legerent originem suam, (origine enim Parochi tantum sunt, manipulus Curatorum[e] modo) et quam ab humili initio humandi mortuos, et curandi baptisteria, ad ostrum suum pervenerint; quam sero admodum petasum suum ab Innocentio 4[f], lacernam a Paulo 2[g]. et mulam sumpserint; næ illis non magis petasus ruberet vel lacerna, quam frons et genæ, quod sic Reges lacessunt, quod ita submittunt Sacellanos suos, in eos respondendi laborem rejiciunt, quasi impar congressus sit, Rex Cardinali.

Verum de Cardinalis Sacello, penes Typographum Politanum fides esto. Sive autem recte rem referat ille, seu secus; seu verum est nomen, sive est fictitium Matthæi Torti, nomen accipio atque omen: tortus enim certe est, quisquis est.

[Tortus ira *tortus,*] Nec enim equuleo solo, ira etiam torqueri homines olim Poeta cecinit,—*Vino tortus et ira*[h]. Quod autem ira Matthæus tortus sit, vide mihi, quam ab ipso statim exordio biliosus, quam totus in fermento! Involat primo in libri *frontispicium;*

[b] ["Et licet hic apud nos non deessent gravissimi et summæ auctoritatis viri, causas tamen habui, cur homo Germanus ab extremo usque Rheni litore ad Romanæ urbis lucem et orbis Christiani principes respectarem. Vos enim Ecclesiæ magnates et gentium omnium proceres instar estis cœli siderum, quæ et splendore intuentium oculos jucunde afficiunt, et animos mulcent serenitatis influxu."]—Præfat. Colon. [p. 4.]

[c] [Apoc. xii. 4.]

[d] [Virg. Æn. iv. 177.]

[e] [Respicit forsan librum cui nomen 'Manipulus Curatorum.']

[f] [Vide Plat. Vit. Innoc. IV., in Vitis Pontif., p. 223.]

[g] [Vide Plat. Vit. Pauli II., ibid., p. 339.]

[h] [Hor. Ep. i. 18. 38.]

post illud leviter demorsum, arripit *tres cuneos*[i], et arrodit illos parum: nec mora; fertur ex abrupto in Auctorem, eumque dicit, *neque Juramentum, neque Brevia, neque Epistolam intellexisse*[j]*:* Triplex vero hæc destomachatio vix tertia periodo. Post autem, per librum totum ita petulans, ita immodeste immodestus, ita totus in conviciis, etiam ubi causa nulla; etiam ubi, si causa, bacchari non oportuit; facile ut quivis Matthæum tortum esse possit agnoscere.

["Prodiit anno superiori liber . . . sine nomine quidem Auctoris, sed regia tamen auctoritate impressus, et in ipso frontispicio triumphum canens ante victoriam scriptum gerebat, *Tunc omnes populi clamaverunt, etc.*" Resp. ad librum inscriptum Triplici nodo triplex cuneus, p. 5. Edit. Polit., et apud Bell. Op., tom. vii. col. 637. C.]

Quæro igitur, Quis torsit Matthæum? Primum, hoc illi ægre est, quod *prodiit liber sine nomine Auctoris.* Quod si ille sine nomine prodiit, prodiit et hic forte sine vero nomine; quid interest? Verum *Regia tamen auctoritate* prodiit: Et annon *Auctoritatis* illius nomen pluris est quam Auctoris ullius? Nomine haud opus, ubi auctoritas illa præscripta est; scitis inde quis Auctor fuerit; et hoc scire vos, omnes sciunt. Et quidem eo ipso, quod ita *Regia auctoritate prodiit,* si omnino respondere voluit Cardinalis, sine persona respondisset. Si vero sub persona respondere voluit; at magis auspicatum nomen, quam *Torti* induere par erat, et conditionem certe meliorem quam *obscuri hominis* (si Typographo credimus) *et Sacellani.* At jam nomen etiam Auctoris in fronte fert[k], ut scias eum operis sui non pœnitere; ut et temeritatis tuæ pœnitere te possit, et *Auctori* dehinc deferre discas, qui *auctoritati* non detulisti. [ob nomen Auctoris celatum,] 3

Fronte ipsa libri post tortus est. Num quidnam vero ibi, quod noluit, vidit? Ibi scriptum '*Populi clamaverunt, Magna est veritas et prævalet.*' An hic eum clamor offendit, et in hoc se torquet, quasi nec veritatem prævalere æquo animo ferat? Nequaquam: non eo torquetur; sed quod inibi posita est sententia hæc ubi minime oportuit, quasi *triumphus ante victoriam.* Itane? Veritati bene ominari, hoc est apud vos, triumphum canere? aut qui libere usurpat sententiam, [ob frontispicium,

[i] [Alluditur ad titulum regii Libelli; cui nomen "Triplici nodo triplex cuneus." Vide Præfat. nostram.]

[j] [Resp. Torti, p. 6; et Bell. Op., tom. vii. coll. 637. D, 638. C.]

[k] [Vide Præfat. nostram.]

quam omnes semper adamarunt qui veritatis studiosi sunt, statim triumphalem currum conscendit, et pæana canit? Illud forte erat: Verecundus homo, et modestus, non fert triumphum canentes, nondum parta victoria. Mos hic non est apud Papienses, qui sine cantilena vincunt, et omnino nolunt, pro sua victoria, vel *populum clamore* raucescere, vel *inani sonitu aërem* vapulare.

Quid ergo ille ipse eandem ipsam sententiam, eodem ipso in loco, (in ipsa libri sui fronte scilicet) usurpavit? Nam ibi, in ipso Frontispicio suo scriptum gerit, *Tunc omnes populi clamaverunt et dixerunt, Magna est veritas et prævalet.* Cur triumphum canit ipse ante victoriam? Cur idem ipse peccatum peccat, quod reprehendit? Ille vero non peccat. Titulus enim hic, si nescis, ad Matthæum spectabat; illi servatum oportuit; quare eum quasi surreptum sibi vendicat jam postliminio. Nulli ergo hominum dehinc liceat *populis acclamare,* nisi huic; huic liceat: nec populis modo acclamare liceat, sed ipsi Typographo suo quoque succlamare; quod facit statim in capite libri, En *libellum elegantem,* en *opus eruditissimum*[k]. Qui Papienses sunt, hoc gaudent privilegio; triumphum canere possunt ante victoriam. Transalpinis non licet esse tam gloriosis, quorum *inanes conatus* sunt, quique domi apud se veritatem (ut Matthæus) *triplici funiculo colligatam*[l] non habent. Tu vero vide, Matthæe, quanto nos hic æquiores futuri sumus. De sententiola hac bellare tecum, vel litigare nolumus; non invidemus eam frontispicio tuo. Quacunque stet veritas, quacunque vincat parte, tua an nostra, nec tua minus quam nostra, faustus hic nobis clamor erit, et vel vinci gloriosum in hac victoria. Sed læti tamen ominis est, quod rediit denuo jam Titulus ille, *Magna veritas,* ad locum suum, Regii libri frontem, quæ illi sedes prima fuerat, et nativa: redit vero tertia jam vice; *ternarii* vice et numero, numero semper auspicato, quo *Deus gaudet*[m], quo et ipsa *veritas.* Quod faustum itaque sit, et Ipsi *Magno Regi,* et *Magnæ* (quam *prævalere* vult) *Veritati.*

4

[‘Sed qui cuneos ad scindendos nodos tres adhibere curavit, hoc uno maxime peccasse videtur, quod non recte cuneos ad nodos applicuit.” —Respons. Torti, p. 5, et Bell., Op., tom. vii. col. 637. C, D.

[k] Præfat. Politan. [ut supr. p. 5.] [Resp. Torti, p. 6. et Bell. Op., tom. vii. col. 637. D.]

[m] [“ Numero Deus impare gaudet.” —Virg. Ecl. viii. 75.]

Tum vero torquet eum *Triplicis* etiam *cunei* titulus, et illudit de eo Auctori, *quod cuneos ad nodos suos non recte applicuerit*. Vereor autem, ne nimis recte. Cui enim rei *elegans* hic tuus *libellus?* aut quid tibi ejus editio est? Quid in eo ita laboras, æstuas, sudas nitendo, si tamen nodus nullus fissus est? Quorsum ita tortus es, ut cuneos retundas, si nullus hæret? Scopus a te cur toties transfertur? Cur opus tibi confugere ad misellas illas responsiones, Est, sed *aliquo modo;* Est, sed *non proprie;* Est, sed *non absolute*[n], si omnes cunei aberrarunt a nodis? Quare assimilas tibi passum, et detorques omnia cum potes; cum non potes, non potes tibi temperare, quin erumpas mox in convicia, *indigna* (ut ais) *gravi Theologo*[o], qualem te perhibet Typographus tuus? Certe, ut torti corporis indicia, clamores et ejulatus: ita torti animi, maledicta et contumeliæ. Animus tuus alicubi in tortura fuit. Hærent vero etiam mali illi cunei, nimis alte impacti, nimis tenaces, eosque Matthæus cum *triplici* suo *funiculo*[p] vellet evellere, vellet, nec posset, e re nomen sumpsit, et cum tortus esset, Tortus dici meruit. [et ipsum libri titulum.]

[Ac, ut sine ambagibus loquamur, qui Apologiam scripsit . . . neque Juramentum, neque Brevia, neque Epistolam intellexisse videtur. —Resp. Torti, p. 6; et Bell., Op., t. vii. coll. 637. D, 638. C.]

Sed jam *sine ambagibus* loqui vult (qui verba tamen tam pauca fecerat, ut *ambages* dici non possent) Auctorem Apologiæ, *neque Juramentum, neque Brevia, neque Epistolam intellexisse.* Dixin' ego vobis, Sacellanum hunc non esse? Vox quidem hæc non Sacellani alicujus, quin *illius, qui cum esset Pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam*[q]*: non juramentum, non Brevia, non Epistolam,* nihil plane intelligitis. Non Sacellanum aliquem Caiphæ, Caipham ipsum loqui putes, præter quem nemo quicquam intelligit, qui solus omnia. De *Epistola et Brevibus,* post videro; at vero non intellexit *Juramentum?* Quis vero, cui paululum modo bonæ mentis esset, tam petulanter objiceret ei ignorantiam hanc tam crassam? Quis ferret objicientem? Satin' sanus, qui hæc effu- [Regem Juramentum non intellexisse affirmat,]

n ["Summus Pontifex non Regem proprie judicavit." Resp. Tort.] p. 21. [et Bell. Op., tom. vii. col. 646. C. "Negari non potest, quin reprehensio Juramenti aliquo modo ad eum pertineat, qui Juramentum præscripsit."]—p. 22. [et ibid., D. "Non annumeravit Pontifex Regem inter persecutores absolute."—Resp. Torti.] p. 22. [et ibid., col. 647. A.]

o p. 43. [et ibid., col. 657. D.]

p [Eccles. iv. 12.]

q Joan. xi. 49.

tias? Scilicet, ut tu, homo Italus, adeo ignarus idiomatis nostri, aut quid verba sibi velint, ut ex alieno jecore sapias, et paulo post metuas, *ne te fallat translatio*[q]; tu, ut juramentum intelligas ad amussim; auctor, qui idioma callet, ut suum, nativum, proprium, non intelligat? Quam temere hoc?

[sese vero ejus mentem et intentionem intelligere.]

Verum, etsi verba legis non calles, mentem tamen et intentionem[r]. Poteram dicere, Unde tu nobis novus legum interpres? Theologus es, nec in jure professus: unde vero legum nostrarum, quas non condidisti? Quorum autem est condere, eorum est, interpretari[s]. Non dico tamen: sed hoc, Ergone Matthæus, ergone quisquam mortalium intelligat intentionem legis; Legislator ipse (idem enim legis auctor, qui libri, nec tu scilicet hoc nesciebas) Legislator (inquam) ipse, ut non intelligat intentionem suam, de lege sua? Efficies forte, quid Papa sibi vellet in *Brevibus*, quid Cardinalis in *Epistola*, illum ut lateat: quid sibi vellet Ipse, cum legem, cum *Juramentum* conderet, id vero ut lateat, nunquam efficies. Intentionis suæ Ipse sibi optime conscius: intentio autem ejus, ut de fide, et constantia suorum securus esset: sola autem intentio. Nec Papiensis ullus, nec Papista, nec Papa ipse hoc sciverit; (corda enim hominum non novit) solus ipse, qui legem scivit, scit quid requirat lege sua. Quam ergo et hoc sine fronte, sine mente, in præsentia Legislatoris, de mente Ipsius, quam Ipse fuisse asserit, quod non fuerit, disputare? At tu post, cum locus erit, et se res dabit, faxo utramque in aurem audias, quam temere multa, quam turpiter hallucineris de lingua, literis, legibus nostris, quamque in rebus nostris facias, næ intelligendo, ut nihil intelligas.

[Auctor Juramenti idem Auctor libri.]

6

Qui Apologiam scripsit, idem Juramentum condidit; Juramentum condidit, nec tamen intellexit: quam hoc stolide neget, lector, vides. Ecquid affert, cur neganti quis credat? Solet enim grave crimen (quale hoc quidem est) vix cuiquam objici sine ratione gravi. An ulla hic ratio gravis? Ne levis quidem. Nulla omnino est: assertio Torti nuda, et nuda non magis ratione quam veritate. *Affirmat enim*[t] [Apologiæ, sc.

[q] [Resp. Torti.] p. 19. [et Bell. Op., t. vii. col. 645, C.]

["Juramentum propositum sub colore fidelitatis ad Regem, abnegationem primatus Apostolici continere." . . . "Juramentum apte ad decipiendum compositum."—pp. 19, 20, et Bell. Op., tom. vii. coll. 645. C, 646. A.]

[s] [Vide Decret., p. ii. Caus. xxv. Quæst. i. cap. xvi. 'Ideo.' Corp. Jur. Can., t. i. col. 1443.]

[t] [Resp. Torti, p. 6; et Bell. Op., l. vii. col. 638. C.]

Auctor] *Juramento fidelitatis solam civilem obedientiam contineri. Addit, Brevibus Pontificiis et Cardinalis Epistola civilem obedientiam prohiberi. Neutrum verum.* Satis et hoc pro imperio; quasi senex Samius sit. *Neutrum verum:* dixit enim Tortus. At nos contra, Utrumque verum. Verum primo, *veram obedientiam* ibi in juramento *contineri* totidem syllabis, non autem sacram ullam obedientiam Regi; quare *solam civilem:* fidem etiam, non autem Catholicam Regi: quare politicam modo. Verum et illud; prohibito per *Brevia* Juramento, *prohiberi et civilem obedientiam,* quæ Juramento ita continetur, ut caput sit ipsa Juramenti. Mentem Legislatoris, id est, Regis mentem, mentem legis esse; nec aliam, vel Regis mentem, vel Legis esse ibi, quam ut Rex securus sit de suorum civili obedientia, politica fide; utrumque hoc si neget Tortus, si dicat, *Neutrum verum;* utrumque illi, et cerebrum laborat et cor, neutrum sanum.

[Juramenti vera intentio.]

Verum enim id ita esse, *paulo post apertissime demonstrabit.* Paulo post ergo hoc diceret, cum demonstrasset jam; prius demonstraret, vinceret: dein diceret, triumphum caneret. Nec ordo fert, nec ratio, prius sententiam ferre, post in causam inquirere. Sustine vero tantisper, dum aliquid probaveris: nam quæ hæc festinatio est? quam vero te, Torte, non decet? Qua fronte enim ipse jam facis, quod paulo ante in fronte libri non ferebas? Tua hæc regula, (*prius ut vincas*), tua turpitudo, qui committis in regulam tuam: idem peccas quod culpas; faciendum negas, et facis ipse. Paulo vero post, cum demonstrare nititur Tortus, de quo hic multo ante gloriatur, haud aliud demonstrabit, quam se, ut hic, præpropere insultare, ita ibi præpostere demonstrare: apertissime gloriari posse, apertissime demonstrare non posse, nec quicquam demonstrare ibi, nisi inscitiam suam summam in demonstrando.

[Torti jactantia.]

Nec sese tamen sistit hic audacia hominis; pergit porro; et postquam quod Auctor ipse scivit *Juramentum,* id nescire eum dixit; fingit etiam adeo rei dialecticæ imperitum, quasi si ei probando formet argumenta, quod nusquam in *Brevibus* negatur, vel *Epistola.* Ita illi (homo insulsus) penitus detrahit scientiam omnem. At aliquid ei saltem reliquum faciat, quo suæ laudi nonnihil consulat. Quæ enim illi laus, si vincat in tali congressu? 7

[Format deinde varia argumenta ex Scripturis, Conciliis, et Patribus, quibus probet deberi Regibus obedientiam civilem a subditis: quod quia in Brevibus et Epistola non negatur, argumenta non magis concludunt, quam ea, quæ in Dialecticis duci dicuntur a disparatis. Quamvis enim hoc generatim admonuisse sufficeret, tamen, ut etiam tardioribus fiat satis, primum ostendemus, &c. Resp. Tort., p. 6. et Bell. Op., tom. vii. col. 638. C, D.]

[Argumenta Auctoris impugnat.]

Quid vero ei argumenta peccant? *E Scripturis, Conciliis, Patribus format argumenta varia, quibus probet, deberi Regibus obedientiam civilem a subditis.* Non id tantum, Torte; plus etiam probat; deberi eam Regibus, Pontifice vel invito; nempe ita deberi eam Legis divinæ tabulis, ut *Brevi* aliquo Papali subditi ea liberari nequeant. *At hoc in Brevibus, in Epistola non negatur.* Negatur vero hoc. Tuum illud forte non negatur; deberi eam, quoad id ita Pontifici visum: at ubi eos debito hoc suo, et quasi ære solverit, negatur a vobis ulla tum deberi. Quod ni ita sit, fatere tu, vel invito Pontifice, deberi Regibus obedientiam, et obtinuit Auctor Apologiæ in causa: obtinuit, inquam, nec jam argumenta ejus *a disparatis;* responsio tua potius et causa tota deplorata, et desperata est.

Vide ergo, quam hic infeliciter rem geras: vide retortam in te ignorantiam tuam. Nam hoc quidem, Utrum negetur *Brevibus* illis, illa *Epistola,* quæ Regibus debetur obedientia (saltem quanta debet, et quousque) hoc ipsum controversum est; quin cardo ipse totius controversiæ. Ait ille; negas tu; *lis adhuc sub judice*[u]. Hoc tu jam quod controversum est pro confesso sumis, quod nemo facit, nisi qui plumbeus est in dialecticis. Ita tu, tam magnus scilicet dialecticus, parum dialectice in elenchum incidisti. Miseret me tui, Matthæe, qui denuo jam recidivam pateris in illam doctoris summam turpitudinem, ut tua te culpa redarguat. Talionem hic juste refers, convictus in eo crassæ ignorantiæ, cujus alium tam cupide convincere voluisti.

Sufficeret hoc (inquit) *generatim admonuisse.* En, ut illi cito confecta res est; simul ut vidit, vicit. Sufficeret quidem, si aliquis hæc nobis Apollo de tripode diceret, vel etiam si Papa de Cathedra, quæ tripodis illius jam instar est. Sed nec Apollo est, etsi ille λοξίας, hic Tortus, (nec abludit no-

[u] Hor. Epist. ad Pison, lin. 78.

mine) nec Papa; sed *Papiensis* modo, et haud ita pridem *obscurus auctor:* quod nisi diligentius rem pervestigasset Typographus, nec noti jam nominis, nec fortasse noscendi. Vidit 8
vero non sufficere hæc Tortus, saltem non *tardioribus;* vult sibi porro molestus esse, *ut tardioribus fiat satis;* et quidem *tardiores* sint oportet, quibus suis hisce satisfaciat.

[Primum ostendemus, Juramentum catholicis propositum non solum civilem obedientiam, sed etiam Catholicæ fidei abnegationem requirere. Hæc enim est principalis quæstio, quæ inter nos hoc tempore disputatur. Deinde singulas partes Apologiæ discutiemus.—Resp. Torti, p. 6; et Bell. Op., t. vii. col. 638. D.]

Meditatur autem (si succedat) ostendere, *non civilem obe-* i.
dientiam modo, sed etiam Catholicæ fidei abnegationem, requiri Juramento. Atque *hæc* illi *principalis quæstio est;* neque nos negamus esse: porro etiam abnegari Juramentum par esse, si abnegetur eo fides Catholica.

Primum vero hoc ubi *tardioribus* suis ostenderit, minatur ii.
post Apologiæ: caveat sibi; *partes ejus excutiet, partes sin-* [Tortus minatur,]
gulas; quarum tamen multas bonus vir vix salutat, nec vel digito attingit. Ad alias vero, in quibus objectio forte, respondet quidem, sed negatione nuda interdum; vel negatione certe nuda, vel nugatione mera: vel si locus citatur, de numeris litem facit, vel petere te jubet aliunde responsionem ex alio libro; vel comperendinat de responso, et alio se loco responsurum prolixe pollicetur: quo loco tamen post si responsum quæsieris, unde te hic mittit, eo te ibi remittet: hinc illuc, illinc huc denuo: credo, ut de lectore periculum faciat, an solerti satis memoria sit. Utrumque tamen hoc Tortus in se suscipit; nos, an præstet in eo fidem, id vero jam, si placet, videamus. Ac de abnegata primum fide Catholica.

Qua de re dum præfatur, intuitu primo videbar quidem [Postillatorem agit,]
mihi quasi legere Postillæ alicujus exordium, et, nisi valde attentus sit lector, sermocinari ibi Matthæum putet; esse illi pro themate, Apologiæ verba quædam; conferre autem loci illius varias lectiones inter se, quasi vulgatam cum alia quadam versione, aut (si malis) editiones Clementis et Sixti[v]: sive etiam, perinde ac si thema illi esset ex uno quopiam Evangelistæ loco, ex aliis autem loci ejus harmoniam texeret: sic enim certe Postillatorem agit, dum in hunc modum

[v] [Biblior. sc. sacrorum, juxta vulgat. edit.]

loca concordat; *Hæc sunt verba ejus pagina quarta; . . sed in Anglicana . . . clarius.* Deinde iterum, *sic loquitur pagina sexta, . . . In Anglicana loquitur* [*legitur*] *apertius*[x].

[Verba et syllabas aucupat.] Quorsum vero hæc, aut cui rei aucupium hoc syllabarum? An hoc nescit, cuique linguæ idioma suum esse nativum, ei soli proprium; nec quod una lingua scriptum, idem ipsum
9 altera sic reddi posse, ut non aliquid saltem discriminis sit in aliqua dictiuncula: sed verbum verbo per omnia semper utrobique respondeat? Sententia modo constet, inscitia mera, languere circa voculas; et quis hoc facit, nisi λογολέσχης? Sententiam vero quod attinet, pauxillum credo differentiæ inter duo hæc; *Nec ultra quid desiderare Regem, quam ut de eorum fide et constantia securus fieret, quam propter conscientiam suæ Majestati præstare tenebantur;* et, *Regem nihil desiderare, nisi ut securus de civili obedientia redderetur*[y]. En vero insignem certe, et Matthæo notandam discrepantiam, inter *Nihil desiderare,* et, *Nec ultra quid desiderare;* inter *Certus fieri de fide et constantia,* et, *Certus reddi de civili obedientia!* Annon hoc est, magno conatu magnas nugas agere?

Quid est enim, (extra causam quidem Religionis et conscientiæ suæ) quid aliud (inquam) est, quod Principi debetur a suis, quam obedientia civilis, et ipsa tamen etiam, (si Apostolum audimus) propter conscientiam[z]? Tum quid hæc, quæso, inter se differunt, *Res præsertim civilis, et quæ ad Papam nullatenus spectat,* et, *Res mere et solum ad civilem obedientiam spectans?* Tædet vero minutiis istis immorari. Sed quid agas? Danda venia Matthæo: sic sunt isti homines; sic mentem habent; ita mersi in nova et nupera *de æquivocis*[a] doctrina, ut non modo voces, sed syllabas ipsas vocum, suspiciose inter se perscrutari soleant, et ex ingenio suo de aliorum scriptis judicare.

[At nos facile contra probabimus in hoc eodem Juramento non agi de sola civili obedientia, sed agi de fide Catholica, id est, Primatu sedis

[x] [Resp. Torti, p. 7; et Bell. Op., t. vii. col. 639. A, B.]

[y] [Ibid.]

[z] Rom. xiii. 5.

[a] [Cf. librum Thomæ Morton, "A full satisfaction concerning a double Romish iniquitie hainous Rebellion and more than hainous equivocation." Lond. 1606. pp. 47, sqq., et Roberti Parsons librum, "A Treatise concerning Mitigation," &c., 1607. c. 7, sqq. pp. 440, 553, de libro quodam MS. tunc recens edito et a Blackwello approbato, cui titulus, "A Treatise concerning Equivocations."]

Apostolicæ, quem in Scripturis sanctis apertissime fundatum, Catholici omnes ut fidei orthodoxæ dogma certissimum habent.—Resp. Tort., pp. 7, 8. et Bell. Op., t. vii. col. 639. C.]

Ubi jam explicit ejus Postilla, aggreditur quod ante pollicitus; ut ostendat, *Catholicam fidem Juramento abnegari;* idque se *facile probaturum* dicit: idque nos facile credimus, facilitate quidem majore quam felicitate. Vidit tamen non tam facile sibi fore hoc, quam autumavit; quare caute rem gerit, dum nihil sibi plus probandum assumit *de Catholica fide,* aut (quod idem illi sonat) *de Primatu sedis Apostolicæ,* quam quod *apud Catholicos suos pro certissimo dogmate habetur,* apud quos multa non valde certa habentur pro certis: caute hoc (inquam) quod rem ponit, *apud suos:* apud alios enim, et quidem (quamvis id nolit Matthæus) Christianos, etiam Catholicos (etsi forte non de Catechismo Romano, nec addictos jurare[b] in cæcum illud idolum, quod dicitur fides implicita, ut qui sub plicaturis illis quid lateat, ignorent) apud illos non habetur hoc sane pro dogmate certissimo; ac ut pro tali habeatur, fide opus iis tanta, quanta monti movendo par sit, ut hoc (inquam) pro certo constet, *Primatum sedis cujusquam in Scripturis fundatum esse.* Nisi sicubi apud Indos, affines ejus Jesuitæ in novum aliquod Evangelium Giaponicum inciderint; aut nisi Pontifex ipse, Quintus scilicet Evangelista, in illo suo Evangelio quinto, fundamenta ejus jecerit. Quem titulum Quinti Evangelistæ, oblatum Clementi octavo ab egregio illo impostore, Humili Gabriele, modestus homo Clemens non repudiavit; Baronius etiam agnovit; retulit in Annales suos; censura sua rem totam approbavit[c]. [Juramentum non impugnat Catholicam fidem,]

Cum vero jam probandum hoc sibi proposuisset, *Catholicæ fidei abnegationem Juramento requiri,* post paulo scopum transfert, et meliori mente jam, immo *agi* ait *de fide Catholica in Juramento.* At eademne hæc Papiæ sunt, *agere de fide, et* [continet religionis negotium,]

[b] [Hor. Ep. i. 1. 14.]

[c] ["Humilis Gabriel Dei gratia famulus sedis Sancti Marci in urbe Alexandrina Ægyptia . . . septimus Patriarcharum . . . salutem impartitur . . . tertio decimo Apostolorum . . . et quinto SS. Evangelistarum." Epist. Patriarch. Alex. ad Clement. viii. apud Baronii Ann. Eccl.] tom. vi. in Append. [de legat. Eccl. Alex., col. 906. E. Suam autem de his titulis sententiam ita exponit Baronius, "Quod audis appellari ipsum Clementem . . . Apostolorum decimum tertium, ob vitæ sanctæ merita id ab eo dictum intelligas. . . . Itemque scias sic quintum Evangelistam eumdem nominari, quod notum esset, quod quæ a Romanis Pontificibus a fide docentur, nulla vel levi valeant mendacii suspicione labefactari." Baron., ibid., col. 907. A.]

fidem abnegare? Ego vero si largiar tibi, agi in Juramento de fide, (agitur enim de obedientia et fide Regi præstanda, quam in Scripturis sanctis apertissime fundatam nec tu ipse, scio, negabis) si (quod ascribis in margine) *in Juramento contineri religionis negotium,* et hoc quoque largiar tibi (ut enim probent fidem suam Principi suo, qui subditi sunt, religionis negotium certe, quis neget?) ut hæc (inquam) tibi largiar, agi de fide, de religione: at vel fidem, vel religionem abnegari, vel ut abnegentur agi, id vero pernegabo.

[agit de Primatu Sedis Romanæ,]

Sed tamen, neque agitur ibi *de fide Catholica,* tuo quidem sensu, ut ei ex Juramento periculum ullum. Agitur vero (inquit) *de fide Catholica, id est, de Primatu sedis Apostolicæ.* Scribit hæc *tardioribus* Tortus, quibus persuadere se posse sperat, eadem per omnia esse hæc, *fidem Catholicam, et Primatum sedis Apostolicæ;* nec transferri hic scopum denuo, *a fide,* ad *sedis Primatum.* Audito *fidem Catholicam abnegari,* exhorruit lector; credidit aliquem de Symbolo articulum vel tolli, vel in dubium vocari: de Trinitate, Christo, Spiritu Sancto perperam tradi aliquid. Nihil horum: respira, lector: non enim *de fide Catholica* agitur, ea, quam Apostoli, quam Patres Niceni, ea, quam scripsit Athanasius: quin audite Torti ἐξήγησιν fidei Catholicæ: *de fide Catholica, id est, de*
11 *Primatu sedis Apostolicæ.* Agitur ergo tantum *de Primatu sedis,* et ille tantum negatur, (si tamen ille) cujus tamen in trium, quæ dixi, symbolorum nullo, mentio ulla. Monendus ergo mihi lector est, ne metuat hic sibi quicquam a voce *Fidei;* late se porrigere apud Tortum vocem *Fidei* Catholicæ, etiam ad sedes, et sedilia, et primatum eorum; nec minus late apud Jesuitas. Quam sæpe, quam sine causa apud eos legas, *Est de fide?* Implicitam enim hi homines fidem habent, nescio quot plicis implicitam; quarum plicarum ex una, si sedulo excussa fuerit, prodibunt forte nobis *sedes ista, et Primatus.*

[non vero de fide Catholica.]

Non hic ergo *de fide Catholica* explicite, non presse agitur. Nam cum *fides Catholica* in Symbolum redacta primum, nulla erat adhuc sedes Apostolica. Romæ quidem nulla, quæ illa Helena est pro qua Matthæus dimicat[c]. Certe, ante martyrium divi Jacobi editio Symboli: alioqui, non *credimus in* Jesum Christum; qui articulus D. Jacobo, tanquam ab eo

[c] [Erasm. Adag., pp. 624, 766.]

collatus in Symbolum, ascribi solet[d]: saltem, priusquam Hierosolyma discessum ab Apostolis, editio Symboli; id est, priusquam Romam venisset Apostolus Petrus, teste vel Baronio[e]. Aliquanto enim post Romæ sedem posuit, quam Catholica fides primum ederetur. Prius ergo completa *fides Catholica* quam inchoata *sedes Apostolica;* ut si de fide sit, de recentiori aliqua sit. Et sane, pessime post isthuc in se, atque in nos consuluerunt patres Niceni, pessime Athanasius, quorum nemo Primatum hunc sedis hujus, *caput fidei præcipuum, præcipuum fundamentum religionis*[f] catholicæ, Symbolis post suis inserere vel meminit, vel curavit.

Verum enim, etsi nulla in Symbolo Primatus vestigia: at *est* tamen *in Scripturis sanctis apertissime fundatus,* quare apud Catholicos certissimus. Nec injuria, si *in Scripturis fundatus, et fundatus apertissime.* Non enim si positivo gradu, si aperte positus, satis hoc Torto; quin *apertissime* ait, nempe ut cuivis se statim in oculos ingerat. [Primatus Sedis Rom. non in Scripturis fundatus,]

Mirum autem si *apertissime,* et eum post quadringentos demum annos, tres successive Romani Episcopi, Zosimus[g], Bonifacius[h], Cælestinus[i], quem habebant in scripturis tam apertum, super canones Nicenos fundare conati sunt; falso id quidem etiam, sed tamen conati sunt.

Apertissime ais, nec eum ducenti et septendecim Patres in Concilio Carthaginensi (et erat inter eos tum Augustinus, quo vix quisquam in scripturis oculatior) usquam in scripturis tamen, addo etiam, nec inter Nicenos Canones conspicere potuerunt? 12 [secundum Conc. Carth.]

Itane *apertissime fundatus,* nec sexcenti et triginta illi Patres post in Chalcedonensi quarto Generali viderunt tamen. Omnesne μειῶπες erant? Omnibusne caligabant oculi, qui Primatum quidem viderunt ibi, non tamen in scripturis fundatum, quin in Patrum Decretis, idque eo nomine, non quod [et Chalcedonens.]

[d] [Vide Serm. ccxl.—de Symb. v.—(incerti auctoris,) in Append. Serm. S. Aug. Op., tom. v. col. 2973. B. Hic autem ipse Symboli articulus in sermone præcedenti S. Andreæ tribuitur. Vide col. 2971. B.]

[e] [De Symbolo edito vide Baron. Ann. Eccl.] ad ann. 44. [num. xv.—xvii. t. i. coll. 408. D, E. 409. A—E; de Petri ad Romam adventu, eod. an. num. xxv. xxvi., ibid., coll. 412. E. 413. A, seq.]

[f] [Vide Bell. Epist. ad Blackwell. apud Resp. Torti, p. 55; et Bell. Op., t. vii. col. 663. C.]

[g] [Vide Conc. Carth. vi.—Conc., t. ii. coll. 1589—1593.]

[h] [Vide Epist. Conc. Afric. ad Bonifac. apud Conc. Afric., cap. ci.—ibid. coll. 1670—1672.]

[i] [Vide Epist. Conc. Afric. ad Cœlestinum apud Conc. Afric., cap. cv.—ibid. coll. 1674—1676.]

sedes ibi Apostoli, sed *quod urbs illa caput esset imperii*[k]? Monstri vero simile, si inter tam multos oculos, oculos aquilinos, oculos quotidie in scripturis exercitatos, nullus tamen conspexit Primatum illum sic (ut ais) *apertissime fundatum*. Apage Matthæe; nisi valde *tardo*, nulli fidem feceris hac de re. Fundamenta ejus in montibus Septem, non in montibus sanctis, *ad quos confugere* nos jubet Servator[l], quos non nemo de Patribus Scripturas interpretatur[m]. Quin tu censeo et Dominus tuus, et Dominus Domini tui jure humano contenti sitis, divinum mittite, mittite scripturas; in quibus, si apertissime fuisset fundatus, ante, diu ante editum in lucem Tortum, aliquis (credo) tot Patrum vel per transennam vidisset, et quia Catholicæ fidei adeo præcipuum caput est, indicasset.

[nec in Niceno habetur Concilio.]

Quære, si libet, non in scripturis, unde nemo Patrum eruit, non in Niceno Concilio (Atticus ille et Cyrillus, transmissis Carthaginem veris ejus exemplaribus, labore te hoc levarunt[n]) quære in Sardicensi Synodo, non tamen Generali illa, quod valde vult Dominus[o] tuus; non enim secunda, ut oportuit si Generalis, nec ullo in numero Generalium; quin Provinciali, idque tam obscura, ut ne nomen quidem ejus, aut talem unquam Synodum fuisse, vel Augustinus, vel quisquam e ducentis illis et septendecim Patribus, fando aliquando audiverit[p]. Ibi quære, ibi fortasse reperturus illius rudera, nempe in placitis Patrum, et illa Hosii demissa petitione, *Placetne vobis ut honoremus Petri memoriam*[q]. In scripturis autem ne invenies quidem, nisi artem edidicisti, de qua Divus Petrus[r], *τοῦ στρεβλοῦν τὰς γραφὰς*, et nisi mutare tibi nomen in animo, et pro Matthæo Torto, Matthæum Tortorem fieri.

[Id probamus primum ex Edicto Regio, in quo hujus Juramenti formula continetur atque præscribitur. Nam titulus Edicti hic est, *Ad detegendos et reprimendos Papistas*[s]. Cur non dicitur, ad detegendos et reprimendos rebelles? Nisi quia finis, cujus gratia excogitatum est Juramentum, non est detectio negantium civilem

[k] [Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. — Conc. Chalc. Can. xxviii.—Conc., tom. iv. col. 770. A.]

[l] [Matth. xxiv. 16.]

[m] [S.] Chrys. Oper. imperfect. in Mat. xxiv. Homil. 49. [Op., tom. vi. p. cciv. C. Edit. Bened.]

[n] [Vide Epistolas Cyrilli et Attici, apud Concilium vulgo dictum Africanum, capp. cii. ciii.—Conc., tom. ii. col. 1673. A—E.]

[o] [Bell.] De Rom. Pont., lib. ii. cap. 25. [Op., tom. i. p. 177. C.]

[p] [Vide Epist. Conc. Afric. ad Bonif. Papam, in Conc. Afric., cap. ci.—Conc., tom. ii. coll. 1671, 1672.]

[q] Concil. Sardi. Can. iii. [e Vers. Dionys. Exig.—Conc., tom. ii. col. 645. B.]

[r] 1 Pet. iii. 16.

[s] [3. Jacob., cap. iv.]

obedientiam, quod rebellibus convenit, sed detectio negantium Primatum spiritualem Regis, et confitentium Primatum spiritualem Summi Pontificis, quod Catholicorum, quos vos Papistas appellatis, proprium esse dignoscitur."—Resp. Torti, p. 8; et Bell., Op., tom. vii. col. 639. C, D.]

13 [Quid Sibi velit Regii Edicti Titulus.]

Esto tamen, quo possis progredi. Nego agi in Juramento de Primatu sedis Apostolicæ; agi dico ut abnegetur: an vel hoc probabis? facile vero (inquis) ex ipso *Edicti titulo. Titulus enim est ad detegendos . . . Papistas: Cur non . . . ad detegendos . . . rebelles, nisi quia finis Juramenti non est, nisi detectio confitentium Primatum spiritualem summi Pontificis?*

Sed quid tibi, Matthæe, cum legibus nostris? Theologo cum legibus, Italo cum nostris? Non tibi illas condendi jus ullum. Audi vero, ne interpretandi quidem igitur. Tum, si interpretem volumus de vestris, volumus qui nominis sit et ominis melioris. Apage ut legum interpres Tortus sit: justa metus causa, ne tortus ipse cum sit, leges etiam torqueat, quo sibi similes reddat, id est tortas. Quare te quidem interpretem leges nostræ, omnes (credo) leges deprecantur. Vide enim quod leges a te expectare debeant, qui titulum ipsum sic torques.

[Ad quosnam detegendos Lex fuerit condita.]

Quid vero? cum novus legum interpres esse cupias, nesciebas hoc, varias sæpe res diversas inter se una lege edici vel interdici, quarum si vel de præcipuis aliquas comprehendat titulus, satis esse, nec opus ut singulæ ibi sigillatim exprimantur? Ita factum in lege hac: partes illius multæ sunt, multæ (inquam) præter unam hanc quæ de Juramento est: tute ipse post quatuordecim enumeras[t]; titulus illi a parte, sed majore; pars major Edicti detegendis illis fuit; titulus ei ab hac parte; quid hic causari potes? Sed respondeo tibi ad quæsita tua: *Cur non ad detegendos rebelles?* (nam hæc tibi tituli forma magis placet, sed inepte prorsus) Cur non ad *rebelles?* Quia nihil opus; nihil (inquam) opus detegi illos, qui se non tegunt. Nam si se tegant, *rebelles* non sunt; *Rebelles* tum demum, cum aperte se gerunt, et γυμνῇ κεφαλῇ cum produnt ipsi se, et dant in conspectum. Ad proditores clancularios, crypticos *detegendos, reprimendos,* opus juramento forte: ad *rebelles* nihil opus.

Sed *cur ad detegendos Papistas,* nisi quia hostilis in eos

[t] [Resp. Torti, pp. 28—30; et Bell. Op., t. vii. coll. 650. B—D. 651. A.]

animus? Vide vero quam merito in te retorqueri possit telum tuum, nimirum, quod ipse Juramentum non intelligas. Quid enim? an ad omnes, an ad quoslibet, passim et pro-
14 miscue, *Papistas detegendos* editum Juramentum hoc? Cave putes: Ad hoc enim, quid opus Juramento isto? Quid ullo opus? Sacris non intersunt, conciones non audiunt, Eucharistiam sumere detrectant: sine hoc, sine ullo juramento scias, qui sunt Papistæ.

Ergone ad eos detegendos, qui *negant Regium Primatum, confitentur Papalem?* Frustra es et hic: nam huic rei jam pridem juramentum aliud conditum, vetus illud, ante septuaginta jam annos et amplius[u], idque (ut tu ipse post asseris) *satis rigidum*[v]. De Primatu Regio abunde cautum erat Juramento illo, ut novo ad hanc quidem rem nihil opus; ægri hoc cerebri somnium[w]. Nec ad hos ergo, nec ad illos detegendos juratur hic.

[proditores scilicet.] Ad quos ergo? Certe ad Papistas certos quosdam, illorum nempe similes, qui in proditione pulveraria partes suas egerant, nempe quibus non satis Missas facere, reliqua sacra vestra obire, nisi Regem, Reginam, Regiam prolem, familiam, Regni Ordines omnes, et Primarios viros, una displosione discerpant; id est, quibus non satis Papistas esse, nisi et nefarii parricidæ sint. Non ergo (si titulum capis) *ad detegendos Papistas* est promiscue quoslibet, sed ad certos quosdam *detegendos*, eosque *non Regio Primatui*, quin Regio Principatui, saluti, vitæ hostes capitales. Hi, hi erant detegendi Juramento hoc, hi reprimendi.

Verum esto; dabo tibi quod vis; vel sic, si potes, retunde

[u] [28 Hen. c. 10. (A.D. 1536.) shall ... make take and receive a corporal oath upon the Evangelists, ... that he from henceforth shall utterly renounce, refuse, relinquish or forsake the Bishop of Rome and his authority, power and jurisdiction; and that he shall never consent nor agree that the Bishop of Rome shall practise, exercise or have any manner of authority, jurisdiction or power within this realm or any other the King's dominions, but that he shall resist the same at all times to the uttermost of his power; and that from henceforth he shall accept, repute and take the King's Majesty to be the only supreme head in earth of the Church of England; and that to his cunning, wit, and utmost of his power, without guile, fraud, or other undue mean he shall observe, keep, maintain and defend the whole effects and contents of all and singular acts and statutes made and to be made within this realm in derogation, extirpation, and extinguishment of the Bishop of Rome and his authority, and all other acts and statutes made and to be made in reformation and corroboration of the King's power of supreme head in earth of the Church of England, &c.—Statutes at Large. Cf. etiam, 35 Hen. VIII., c. i. ibid.]

[v] [Resp. Torti,] p. 66; [et Bell. Op., t. vii. col. 668. D.]

[w] [Horat. Ep. ad Pison, lin. 7.]

cuneum; vel sic constare sibi poterit titulus, si in tortum interpretem non incidat. Aptum enim juramentum, et imprimis accommodum *ad Papistas tum detegendos, tum reprimendos*, Papistas (inquam) qui ex conscientiæ scrupulis quibusdam sic sunt homines alioqui non mali, nec ab officio erga Principem alieno animo; ad Papistas hos *detegendos*, non tamen *reprimendos*, sed distinguendos ab aliis illis, (Papistis quoque et ipsis) quibus religio nulla, imo quibus religio tota machinari in Regem, suffodere muros, exinanire usque ad fundamenta: *ad* hos vero cum *detegendos*, tum *reprimendos*. Quid? annon tibi hoc est *detegere?* et apte quidem, quo sic quemque eorum suo in genere nosse detur: nosse qui sedati sunt, et illos sinere; nosse qui turbulenti, et illos *reprimere*. Vide ergo ut titulus jam constet, *Ad Papistas* omnes, quo sint in Regem animo, *detegendos; Ad Papistas* illos, qui maligno sunt in Regem animo, *reprimendos*.

Atque hoc te vel ipsum tempus (magister optimus) docere potuit: nempe ex quo facto ortum jus istud, ex quibus moribus nata lex, quod genus hominum huic Juramento condendo causam dederit. Statim enim a proditione illa detecta, prima cura statuendi Juramenti hujus: ante illam, nec mentio ulla, nec in mentem cuiquam venerat, aut hujus, aut ullius de novo excogitandi. Totum hoc Regiæ clementiæ tribuendum; nempe in superstitiosos illos æquior volebat esse: in istos, non homines, sed monstra hominum, iniquum erat æquum esse. Voluit ergo, ut par erat, hos ab illis internoscere, ne aut utrisque cum periculo fideret, aut utrosque sine discrimine plecteret. Nec alia occurrit commodior ratio Regni Ordinibus in Conventu illo, quam Juramento hoc novo, tanquam tessera quadam, hos ab illis distinguere. Etenim quos superstitio modo detineret, quibus alioqui non læva mens, libenter præstituros: at quibus præter superstitionem, ulcerosus animus, suppurata fides, quidvis potius admissuros. Ac superstitiosos quidem illos detegi, nec opus, nec scopus fuit: hos vero detegi, retegique, opus et scopus; jus et fas. Quod et potuit fieri, et factum est, *fide Catholica* illibata atque integra permanente, etiam (ut fors tulit) *Primatu* spirituali *sedis Apostolicæ* nulli ex parte violato. Vides vero in Paratitlis tuis superesse tibi spem nullam.

[ut ab ipsa condendi occasione patet.]

Locum tandem hunc de titulo Edicti claudit titulo alio, [Tortus

male se habet de Titulo 'Papistarum.']

unde illi oculi dolent, *titulo Papistarum,* quo scilicet Catholicos ejus appellamus: et hoc illum male habet, non vult illos dici *Papistas.* Qui verba hæc hoc loco legis, lege, amabo, et verba libri pene postrema; Torti vicem, scio, dolebis, sic eum, in opere non longo, somno oppressum esse[x], ut tam parum sibi constet. Papistas hic dici, homo stomachatur; idem ipse, eosdem ipsos, extremo libro suo, dicit *tertio quoque verbo in Apologia Catholicos appellari*[y]. Ecqua gratia de titulo Catholici? non: sumit inde argumentum, ut Auctorem Hæreticum vocet, ut qui, quos ipse Catholicos nominat, oppugnet tamen. Interim huic homini, tortuoso huic Proteo, quid facias? quomodo placeas? *Papistam* dic, ægre fert,
16 obmurmurat: Indulge illi paululum, Catholicum appella, de sententia sua; Itane vero, inquit? ergo tu Hæreticus, qui adversus me scribis: neutro placere potes, quasi *puer esset in foro sedens: cane tibiis, non saliet: plora, non planget*[z]. Si vero nomine appelles Papistæ, non potest ferre nomen suum: sin ita appelles ut ipse se gestit appellari, ne sic quidem boni consulet: eo ipso, quod eum vocasti ut ipse vocari vult, nihilominus vapulabis.

Usurpavit quidem Apologiæ Auctor, etsi non tertio quoque verbo, ne tricesimo, ne trecentesimo quidem, sæpe tamen nomen *Catholici:* non quod sic de illis sentiret, aut quod ita debeant appellari; sed quod verbo duriore noluit lædere, dedit hoc auribus illorum. Vides vero, quam illi gratiam referat Matthæus, ut in illum homo inhumanus involet, deinceps ut hac voce prorsus abstinendum sit. Sciat ergo dehinc Matthæus, usurpari nobis terminos hosce duos, *Papistæ* et *Catholici,* pro ratione scholæ suæ, ubi *nominales* sunt, sunt et *reales.* Quodsi quando post hæc *Papistam* legat, terminum *realem* intelligat statim; sic enim revera sunt: sin aliquando *Catholicum,* terminum *nominalem;* sic enim titulo tenus dicuntur, nec secus quam Davus *vir bonus* in Comœdia[a], veri nominis *Papistæ,* titulares *Catholici.*

[[Secundo probamus ex ipsius Juramenti verbis, ac primum ex illis, *Et quod Papa nec per seipsum, nec per ullam aliam auctoritatem Ecclesiæ, vel sedis Romanæ, ullam potestatem, vel auctoritatem habeat Regem deponendi,* &c., *vel ullos subditorum suorum, ab eorum suæ*

[x] [Vid. Horat. Ep. ad Pison., lin. 360.]
[y] [Resp. Torti, p. 139; et Bell. Op., t. vii. col. 704. D.]
[z] [Matth. xi. 16, 17.]
[a] [Vide Terent. And. v. 2. 5.]

Majestati obedientia, et subjectione exonerandi. Hic jam manifeste perspicitur hoc Juramentum non continere solam civilem obedientiam in rebus mere temporalibus, . . . sed continere etiam abnegationem Pontificiæ potestatis, quæ non est res mere temporalis, sed res sacra, et cælitus data, quam nullus mortalium tollere vel minuere potest.—Resp. Torti, p. 8. et Bell. Op., t. vii. coll. 639. D. 640. A.]

[Verba Juramenti examinantur.]

Pergis jam ad Edictum ipsum, et in Edicto, ad illa Juramenti verba, quibus configis quidem cornicis oculos[b]. *Quod Papa . . . potestatem non habet Regem deponendi, vel Subditos ejus ab ejus obedientia et subjectione exonerandi. Hic jam manifeste,* inquis, *perspicitur non contineri solam civilem obedientiam.* Imo, *manifesto perspicitur* non abnegari fidem Catholicam: potestas enim illa, qua Reges deponit, de fide Catholica non est: etiam (quod tu negas) non minus *manifesto,* solam civilem obedientiam contineri. Non enim sub *veræ* ibi *obedientiæ* nomine, sacram ullam requiri, vel in sacris; nec aliam præter civilem illam, quam cives Principi præstare debent, et ad quam Principi præstandam, jure omni, naturali, morali, civili, municipali obligantur[c]. Ejus vero vis

[Civilem obedientiam respiciunt.]

[b] [Vide Cicer. pro Muræna, cap. xxv.; pro Flacco, cap. xlvi.; et alios auctores citatos apud Erasm. Adag., p. 505.]

[c] [Ad meliorem hujus rei intellectum, totum Juramentum, de quo hic agitur, apponi curavimus.

"I, A. B., do truly and sincerely acknowledge, profess, testify and declare in my conscience before God and the world, that our sovereign lord king James is lawful and rightful king of this realm, and of all other his majesty's dominions and countries, and that the Pope, neither of himself nor by any authority of the Church or see of Rome, or by any other means with any other, hath any power or authority to depose the king, or to dispose of any of his majesty's kingdoms or dominions, or to authorize any foreign prince to invade or annoy him or his countries, or to discharge any of his subjects of their allegiance and obedience to his majesty, or to give license and leave to any of them to bear arms, raise tumults, or to offer any violence or hurt to his majesty's royal person, state or government, or to any of his majesty's subjects within his majesty's dominions.

(2.) Also I do swear from my heart, that notwithstanding any declaration or sentence of excommunication, or deprivation made and granted, or to be made and granted by the Pope or his successors, or by any authority derived or pretended to be derived from him or his see against the said king, his heirs or successors, or any absolution of the said subjects from their obedience, I will bear faith and true allegiance to his majesty, his heirs and successors, and him and them will defend to the uttermost of my power, against all conspiracies and attempts whatsoever, which shall be made against his or their persons, their crown and dignity, by reason or color of any such sentence or declaration, or otherwise, and will do my best endeavour to disclose and make known unto his majesty, his heirs and successors, all treasons and traitorous conspiracies which I shall know or hear of to be against him or any of them.

(3.) And I do further swear that I do from my heart abhor, detest and abjure, as impious and heretical, this damnable doctrine and position, that princes which be excommunicated or deprived by the Pope, may be deposed or murdered by their subjects, or any other whatsoever.

(4.) And I do believe and in my conscience am resolved that neither the Pope, nor any other person whatsoever, hath power to absolve me of

sic inibi explicatur: nempe, ut in officio suo erga Principem constanter permaneant; ab eo, nullius (nec vel Papæ suasu) monitis, minis deficiant; prompti sint et parati, si hostis ullus
17 contravenerit, qui deponere de regno Regem, qui de regno ejus disponere, qui impressionem facere, motus concitare, vim afferre moliatur, vel si Papa is sit, ne hæc Regi fiant, quacunque possunt ratione resistere: fortunis omnibus, viribus totis regi fideliter assistere, pro eo fortiter dimicare, etiam, si res ferat, viriliter occumbere. Et quid hic nisi civilis obedientia? Porro etiam cavetur ibi, hæc civium fides et civilis obedientia tam firma sit, tam adversus omnes inconcussa, ut nullus inde eos possit divellere, ne Pontifex quidem ipse, quin si ille Regem (qua potest) deponat, at hi fidem tamen in Regem ne deponant. Hæc illa est mere civilis, sola civilis obedientia, quæ Juramento continetur, nec mentio in eo Pontificis unquam fecerit, ut non sit mere civilis: Hanc oppugna tu; *hic Rhodus, hic saltus* [d].

[et potestatem Pontificiam,]

Et *continere*, inquis, *verba hæc abnegationem Pontificiæ potestatis*. Qui paulo jam ante delapsus a fide Catholica ad sedis Primatum, iterum, et quidem bis, delaberis a primatu primum ad potestatem, tum a potestate Apostolica ad Pontificiam. A primatu ad potestatem non oportuit. Primatus ordinis est, qui etiam sine potestate consistit; potestas se porrigit ulterius. Sit sedes Apostoli, sedes prima; (saltem in occidente) sit sessor ejus primæ ibi sedis Episcopus; de potestate nova quæstio: quam tu tamen sic sumis, quasi nihil interesset. Primatum, etiam (si voles) Principatum inter Philosophos facile daturi sumus Aristoteli, inter Rhetores Demosthenì: quibus tamen in reliquos, vel Philosophos vel Rhetores, inde haud ulla potestas e primatu suo. Quodsi de primatu ad potestatem sic transire voluit, scire pervelim, cum Primatus illi sit Apostolicus; cur non et potestas itidem Apostolica, sed Primatus Apostolicus, potestas Pontificia?

this oath, or any part thereof, which I acknowledge by good and full authority to be lawfully ministred unto me, and do renounce all pardons and dispensations to the contrary.

(5.) And all these things I do plainly and sincerely acknowledge and swear, according to these express words by me spoken, and according to the plain and common sense and understanding of the same words, and without any equivocation or mental evasion or secret reservation whatsoever; and I do make this recognition and acknowledgement heartily, willingly and truly, upon the true faith of a Christian. So help me God." E Statut. Regni. 3. Jacob., cap. iv. sect. xv.]

[d] ["Vulgo jactatum de his, qui sese de negotio quopiam jactarent insolentius, cujus fides non extaret."—Erasmi. Adag., p. 63.]

Non id de nihilo erat; Primatum utcunque probare se posse putat in Apostolo; *Primatum* posuit ergo *Apostolicum:* potestatem, quam Papæ vindicatam vult, in Pontifice forte, in Apostolo vidit probari non posse. Noluit ergo *Apostolicam* dicere, ne potuit quidem; cum illam non posset, dixit *Pontificiam.*

Sed neque de Apostolica ad Pontificiam, transire debes sic desultorie: Non enim, si Apostolica est potestas ulla, statim erit et Pontificia. Climax prius conficiendus est tibi bene longus, et ducendus Sorites sesquipedalis, quam ut ista tibi duo detur conjungere. De potestate primum, ut transire possit in Apostolum, atque inde in Pontificem derivari. Fueritne vel in ipso Christo (qua homo Christus) temporale dominum, et potestas regna transferendi? Si fuerit, voluerítne illam de se derivare? Si voluit, in unumne, an plures? si in unum, an unus is Petrus? Post de Apostolica. Ecquid in Apostolo hæreditaria fuerit? Tum, quis ejus hæres? Episcopusne aliquis sit dicendus hæres Apostoli? an ex asse hæres, vel quatenus? Postremo de Pontificia. An fuerit Petrus Episcopus, an Romanus fuerit? Tum de legitimo succedendi jure. Denique de illius canonica electione, qui nunc sedet Pontifex. In lite hac insunt omnia hæc, quæ tu tamen unico saltu transcurris omnia, et pro Pontificio statim sumis quicquid est Apostolicum. Tum, de quo subinde mihi monendus es, hæc tibi si concedantur omnia, at omnia tamen hæc de fide non sunt; teipsum appello. [non vero Apostolicam.] 18

Interim vides, lector, utcunque fides Catholica prætenditur, negotium hic agi Pontificis; caput esse in procuratione omni negotium ejus: utque scias rem ita se habere, non jam ait fidem Catholicam, puta de Symboli articulo aliquo, sed *fidem Catholicam de primatu sedis Apostolicæ;* ac nec illam etiam, sed *fidem Catholicam de potestate Pontificis* hic periclitari.

Quæ vero potestas illa tandem Pontificis, quam abnegari autumas? Potestas *quæ non est res mere temporalis.* Utinam dixisses, non omnino temporalis: vox illa, *non mere,* suspecta est mihi. Nam dic quæso, estne temporalis, quanquam non mere? Videtur certe. Quanquam quid trepidas hic, et esse *non mere temporalem,* quasi hæsitanter affirmas? Dominus tuus absque tuo hoc *non mere,* absque ulla trepidatione temporalem dicit, et temporalem summam, atque ita inscripsit librum suum quintum de Pontifice, *De potestate Pontificis* [Quænam sit illa potestas,]

temporali[e]. Nec Dominus tuus modo, quin ille alter personatus histrio[f], qui hoc idem tentavit Anglice in Apologiam, quod tu hic Latine, (pari successu uterque) ultro fatetur, quicquid hoc est potestatis, totum temporale esse, quam
19 Pontifex in deponendis Regibus adhibere solet. Tuque adeo ipse paulo post *potestatem excommunicandi intrinsecam esse* dicis *primatui tuo et inseparabilem*[g], et alio post loco *proprie ad ipsum pertinere*[h]. Cumque hoc dicis, id videri vis innuere, alteram potestatem hanc ejusdem naturæ non esse, sed extrinsecam certe, et separabilem, et ad Pontificem minus
[in rebus temporalibus,] proprie pertinere. Quodsi autem *non mere temporalis* potestas hæc Reges deponendi; an ex aliqua vobis parte spiritualis est? Sic enim non nemo de vobis scripsit[i]. At ridiculus homo ille, qui quia ad salutem animæ (rem nempe spiritualem) refertur potestas hæc, spiritualem ex eo vult *dici posse*. Quanquam hoc ipsum quod dicit, *dici posse*, timide ab illo positum et diffidenter. Dixisset vero spiritualem esse, si sic esset, et nisi vidisset id proprie dici non posse: nunc cum illud nec ausus nec potuit, loco ejus posuit, *posse* quidem *dici*, venia data fortasse, licet siquis illam sumat in manus serio, atque excutiat, non sit tamen. Hæc vero si regula detur, si sic loqui liceat, dic age; si spiritualis potestas ad temporale quid, aut terrenum referatur; si hunc sibi scopum habeat, potestne dici temporalis? Vide vero quid respondeas: sæpius enim spiritualis potestas Pontificis vestri ad temporalem finem refertur, quam temporalis ad spiritualem. Quin si fine metienda sit, vix alium ad finem referri jam diu solet etiam spiritualis illa ejus potestas, quam ad dilatandas fimbrias ejus

[e] [Bell. Op., t. i. p. 231. C.]

[f] ["But concerning the general question, to deny simply and absolutely, *that the Pope . . . hath any authority left him by Christ . . . to proceed against any Prince whatsoever temporally* . . this I suppose was never their meaning that took the oath." The Judgment of a Catholicke Englishman... concerninge a late Booke set forth and entituled Triplici Nodo, &c. Permissu Superiorum Anno 1608. Paragr. i. sect. xxxi.] p. 19. ["In this oath they may be forced under punishment to abjure the Pope's temporal authority in dealing with Kings." sect. xxxvi.] p. 22. [Hic liber auctorem suum habuit R. Parsons.—Vide Warmington's Moderate defence of the Oath of Allegiance, pp. 64, 65. A.D. 1612.]

[g] [Resp. Torti,] pag. 9. [et Bell. Op., t. vii. col. 640. C.]

[h] [Resp. Torti, p. 24; et Bell. Op., t. vii. col. 648. B.]

[i] ["At pœnas etiam temporales, excepta morte membrorumque truncationibus, infligere potest ad Ecclesiasticam seu spiritualem illam suam potestatem sanctius et efficacius tuendam, quod quidem dum facit, nulla dicetur uti jurisdictione temporali, sed mere spirituali; cum totum hoc ad animarum salutem cœlestesque regnum referatur."] Boet. Epo. de Jurisdict. [Ecclesiasticorum temp.] Quæst. v. [apud Rocaberti Bibl. Max. Pontif., t. v. pp. 810. b, 811. a. Romæ. 1698.]

in temporalibus. Ita si viam hanc pergas, brevi, nisi temporalis solum, nulla futura est potestas in Pontifice. Tace ergo de fine, si sapis. Addo vero etiam cautionem hic alteram: Nam hoc si semel constet, temporalem potestatem, (quam et Principes habent) si ad spiritualem finem referatur, ex eo quod ita referatur, transire statim in spiritualem: næ et Principes vestri quoque Catholici, spirituali sese potestate præditos sentient, non minus quam Pontificem ipsum. Nam si potestatem hanc suam ad Ecclesiam in Regnis suis reformandam adhibeant, spiritualis jam erit, ad spiritualem nempe finem relata: verendum autem, ne sic turbas dent, et submolesti sint Pontifici, nova hac sua spirituali potestate.

Saltem de qua nunc agis, concedes, etsi non mere, temporalem tamen esse. Vide vero, tua hæc quam non cohæreant. Ad *potestatem* hanc devenisti a *Primatu*. At *Primatus*, modo *Spiritualis* erat, cujus confessionem aiebas *Catholicorum propriam*. Quinto jam ergo Proteum agis, delapsus a *Primatu Spirituali* ad *potestatem temporalem*, et a fide Catholica de *Primatu Spirituali* ad fidem Catholicam de *potestate temporali*. Valde autem improprie hoc. Sed quid facias? Omnia quæ quidem ad potestatem hanc spectant, ipsaque adeo potestas, impropria est, et indirecta, ut nihil de ea, aut directe, aut proprie dictum expectari possit. 20

Cum jam *temporalem* esse constet *potestatem* istam, quæro porro: Quænam *temporalis* sit? Quane præest Pontifex, et jus dicit urbi et ditioni suæ suburbicariæ, ut Princeps aliquis temporalis? Non: sed alia, longe alia potestas temporalis, longe scilicet, lateque diffusa, in urbes, ditiones, subditos omnes Regum, imo in Reges ipsos: nec in Reges quævis, sed longe omnium maxima, nimirum ad ipsum usque actum depositionis de Regnis, (si actus dicendus sit, non privatio, depositio de regno.) Ac Reges quidem, personæ omnium summæ; et corona, res Regum summa: privatio itaque coronæ privatio summa, summa dico, et summopere eis metuenda. Summa ergo hæc quidem *potestas temporalis* est, utpote in summos, et ad summæ rei discrimen summum, quin apex ipse, atque summitas totius *potestatis temporalis*. Hæc illa est *potestas temporalis* in Reges, plusquam Regia, quam Tortus vindicatum it Pontifici, qua scilicet coronas Regum capitibus detrahere, sceptra manibus excutere, trabeas [et in Regibus deponendis adhibita.]

meris revellere, ipsosque adeo Reges et Monarchas summos de soliis deturbare, et ad usque scabellum Pontificum humiliare possit. Regnum res temporalis est: rei temporalis privatio, pœna temporalis: temporalis pœna temporali jure infligitur: temporale per eum jus dicitur, qui in temporalibus superior est. Id ergo agitur, ut Regum in temporalibus superior Papa sit, in Reges temporale jus habeat, temporalem ei in Reges, et regna Regum, potestatem exercere fas sit. Et hæc jam potestas *Catholicæ fidei*, procul dubio, pars magna est, et *fundata in Scripturis*; vah quam aperte. Atqui nos ut demus tibi, fidem esse aliquam vestris hominibus de spirituali primatu: de potestate temporali, et præsertim privativa hac potestate, nunquam dabimus: imo, nec vestri unquam
21 hoc homines daturi sunt.

Potestas hæc est tamen Torto *res sacra*: at non mere sacra; licet enim non mere temporalis: temporalis tamen est: at qua parte temporalis, sacra non est. Sed esto sane sacra, si voles: multa enim Romæ sacra, quæ nihil ad fidem sanctam et Catholicam, præsertim *auri sacra fames*[j], nec minus *sacra fames dominandi*; præ quibus, Romæ diu jam nihil sacrum: quo in genere, tua hæc potestas, esto sane res, si voles, vel sacerrima.

Etiam *cœlitus data*. Cœlitus autem? Quando? Quandone audivit vocem de cœlo, *Surge Petre, occide*[k]? Unum enim hoc, illi de cœlo dictum: cætera quæ accepit, quæ audivit, *de clavibus, de ovibus,* super terram data, et dicta sunt omnia: illa una est, quæ *cœlitus data* est; atque hoc nuper Baronium[l] in septicipiti *somniasse Parnasso memini*[m]. De qua nihil opus est addas, quod *nullus eam mortalium vel tollere vel minuere possit*. Nam Theologi illam Veneti, Galli, Germani, valde *minuerunt* non ita pridem, addo etiam, penitus jam pœne *sustulerunt*.

["Sed neque hoc loco necessarium est disputare, quo modo sit accipienda hæc potestas, aut quibus de causis exerceri possit, de qua re Theologi

[j] [Virg. Æn. iii. 57.]

[k] [Act. Apost. x. 13.]

[l] ["Duplex est Beate Pater, ministerium Petri, *Pascere et occidere*; dixit enim ad eum Dominus *Pasce oves meas*, audivitque a cœlo vocem *Occide et manduca* . . . Cum vero non cum ovibus et agnis negotium sit, sed cum leonibus et aliis feris animalibus, refractariis et adversantibus, jubetur Petrus eos occidere; obsistere scilicet, pugnare et expugnare, ne tales sint penitus . . . . . Perge igitur Sancte Pater quod cœpisti." Sent. Baron. Cardin. super excomm. Venet., ad calc. Parænet. ad remp. Venet., p. 82. August. Vindel. 1606.]

[m] [Pers. Sat. Prol. 2, 3.]

et Jureconsulti disputant. Siquidem inter omnes convenit, posse Pontificem Maximum hæreticos principes jure deponere et subditos eorum ab obedientia liberare."—Respons. Torti, pp. 8, 9; et Bell. Op., t. vii. col. 640. A.]

Ac tu ipse quidem huic partui tuo male videris ominari. Nam priusquam edis in lucem, vel ejus nomen nominas, præfaris de eo parum honorifice; nempe, nec *quomodo* potestas hæc *accipi* debeat, nec *qua de causa exerceri*, convenire adhuc inter Theologos et Jurisconsultos. Ain'? non convenit *de modo, de causis*, cum tamen *de fide Catholica* sit scilicet, et *apertissime fundata in Scripturis?* Egregiam vero potestatem, et omnibus fide Catholica credendam; de cujus tamen *modo, quo accipienda, causis, ab quas adhibenda*, etiamnum post mille sexcentos annos adhuc disputatur. Sed quid ita tandem duo illa, *de modo, de causis*, sic levi pede transilis? Nihilne *in modo*, nihil *in causis* momenti apud te? Tua scilicet, quo modo habeat Pontifex tuus, nihil refert, habeat modo potestatem hanc: nec justa sit causa, an injusta, propter quam exerceat, tantum ut exerceat Pontifex ubi volet, potestatem. Atqui nobis momentum magnum *in modo, in causis his*. Quare moneo hic jam; conveniemus te post de utrisque: nec enim sic leviter transeunda sunt, quin *necessarium hoc loco de iis disputare*. [Quibus de causis possit exerceri disputatur.]

Verum enim utut *de modo, de causis* non conveniat, de re *inter omnes convenit; posse* scilicet *Pontificem Maximum hæreticos Principes jure deponere*. Quorsum hoc jam, *convenit inter omnes*, si de fide Catholica est? Ecquid de fide Catholica interdum apud vos non *convenit?* Ullane dissensio de rebus fidei? Quid ergo attinet ista dicere, *convenit inter omnes*, cum de fide Catholica esse contendas? Enimvero, non si aliqua de re convenit, statim de fide est: de multis convenit, quæ tamen de fide non sunt, in fidem non veniunt, infra fidem subsistunt, qualis hæc de *potestate temporali*. Ea enim certe, recepta potius opinio dicenda, quam caput fidei; et alicubi in Theologia vestra locum habere potest, quæ habitus est conclusionum; in fide non potest, quæ habitus est principiorum. Quæ receptæ apud vos opiniones sunt, de iis forte *inter omnes convenit:* at eæ tamen de fide non sunt. Atqui *de Catholica fide* dixti modo potestatem hanc esse: jamne sat putas, si *de ea conveniat* modo? Nec dum ergo fixus 22 [non igitur 'de fide.']

Torto scopus: modo *fidem Catholicam crepuit,* jam sat illi si *de ea conveniat,* si inter receptas opiniones locum habeat. Quanquam, quod mox doceo, tantum abest, ut sit de fide, ut etiam nec inter opiniones illas annumeranda sit.

Sed ubi tibi animus, cum sic instituisti thesin tuam his terminis, *Posse Pontificem Principes hæreticos jure deponere?* Perinde enim hoc intelligi, perinde explicari potest, ut illud Delphicum *Æacidem Romanos vincere posse*[n], tam ut Æacides Romanos, quam ut Romani illum. Itidem hic, tam ut Principes Pontificem possint deponere, quam ut Pontifex illos, atque ita eludi tota *res* tam *sacra;* quod fuit ergo a te male provisum, et positum terminis parum magistralibus. Verum videris tu quidem, ita diu æquivocis tuis assuevisse, ut nec jam, cum tanti momenti res agitur, repente univocus prodire possis.

[De ea non convenit, inter omnes.]

Quid vero illud, de quo ita *inter omnes convenit? Posse Pontificem Maximum Principes jure deponere.* Ain' vero? *Convenit de hoc inter omnes?* Jam ne hoc nuper? non enim certe olim *hac de re inter omnes conveniebat;* non inter eos, quos inter omnes hæc causa tangit maxime, Principes, dico, vestros Catholicos, et Pontificem. Etiamne inter hos convenit unquam, ut si quando Papa deponere, illi deponi vellent, et loco cederent statim lata sententia? Per tot secula mere Catholica, diu ante natos Reformatores istos, ecquis unquam Papa deposuit Regem ex hoc convento, sine vi? Ecquis virtute clavium Petri, sine gladio Pauli? Ecquis Rex, audita Papæ sententia, statim coronam cum sceptro deposuit, statim potestatem hanc *sacram, et cœlitus datam,* agnovit? Non est factum. Quare autem non, si *inter omnes convenit, Posse eum Reges jure deponere?* Nostro hoc seculo, faciat, cum volet, periculum inter Catholicos suos: non reperiet Regem tam Catholicum, non tam Christianum Regem, etsi vel maxime Christianum, qui morem gesturus sit. Sentiet me vera vaticinari, non conventuros hac de re, præcipue autem non illos, inter quos de ea omnium maxime conventum oportuit.

23

[Reges et Pontifices,]

[Theologos et Jurisconsultos.]

At cum dixti *Omnes,* id voluisti, *Theologos* et *Jurisconsultos omnes.* Nec sic feres tamen; Nego, vel inter hos. Olim nullus in mundo Theologus, vel Jurisconsultus, Lutheranus, nec tamen unquam Pontifex potestate hac sua *sacra et cœlitus*

[n] [Vide Cic. de Divin. ii. 56.]

data uti voluit Reges deponendi, quin aliquis semper Theologus extiterit, puta Canonici Leodienses [o], Conradus Trajectensis [p], Gulielmus Occham [q]; aliquis Jurisconsultus semper, puta Venericus Vercellensis [r], Waltramus Naumburgensis [s], Petrus de Vineis [t], qui pendente lite opposuerit se huic tam *sacræ* potestati, eamque nec *sacram*, nec *cœlestem* esse, sacramento contenderit. Quare, ludis nos Matthæe? ludis certe; et cum rem planam, rem confessam pollicitus es, reponis controversam, quamque nullus mortalium, quando eos hæc causa tetigit, aut ferre unquam voluit, aut agnoscere.

At enim hi, quos nominavi, vel sapiunt hæresin, vel olent schisma. Vis ergo pure Catholicos? Quid tibi de Joanne Parisiensi [u] videtur, de Jacobo Almain [x], de Joanne Majore [y] Theologis? Quid de Cardinale Zabarella [z], Alberico de Rosate [a], Antonio à Rosellis [b], Jurisconsultis? An suspectæ unquam fidei? Annon puri puti Catholici? Notum tamen, de hac temporali Papæ potestate, non satis inter vos atque illos convenire.

Etiamne (o bone) Sorbona Parisiensis Catholica tibi non videtur? Numquid in illa, aut odor ullus hæresis, aut sapor schismatis? Adi ergo illam, sodes, si placet, ibique percontare, quid factum memoria nostra Joanni Tanquerello, qui potestatem hanc, de qua nimirum *convenit inter omnes*, vindicare Pontifici voluit, et palam defendere thesin hanc, *Papa* 24

[In Sorbona negatur,]

[o] [Vide Epist. Leodiensium ad Pasch. Pap. II. circa A.D. MCVII.—Conc., t. x. coll. 630—642: et apud Goldast. Apolog. pro Henr. IV. p. 188.]

[p] [Vide Conrad. Traject. Orat. pro Imperat apud Goldast. Apolog. pro Henr. IV. p. 48.]

[q] [Vide Okami Disputat. supr. potestate Prælatis Eccl. atque principibus terrarum commissa. A.D. MCCCV. apud Goldast. Monar., t. i. pp. 13—17.]

[r] [De Unitate Ecclesiæ conservanda, apud Schardium, pp. 1—126.]

[s] [Vide Waltrami Megdebergensis (rectius Naumbergensis) Epist. ad Ludovicum Comitem, in Dodechini Append. ad Mariani Scoti Chron. apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. i. p. 658. Et apud Goldast. Apolog., p. 51. Vide quoque ejusdem Waltrami Apol. pro Imp., ibid. pp. 53—182; et Tractat. de Investit., ibid. p. 226 seq.]

[t] [In Querimonia Frider. II., Imper. Hagonoæ 1529.]

[u] [Jo. Paris. de potestate regal. et Papal. apud Goldast. Monarch., t. iii. pp. 108 seq., et Schardium, p. 142.]

[x] [Jac. Almain Expos. circa quæstiones Gul. Occam., De potestate Ecclesiastica et Laica. Quæst. i. cap. ix., apud Gerson. Op., t. i. col. 784. C. sq. et Quæst. ii. cap. xii. ibid. coll. 842. seq.]

[y] [Jo. Major Disp. in lib. iv. Sentent. Dist. xxiv. Concl. iii. apud Gerson. Op., t. i. col. 679. D. seq.]

[z] [Franciscus de Zabarellis de Schism. Pontific. apud Schardium, p. 688.]

[a] [Vide Dictionarium Alberici a Rosate, sub voc. 'Papa,' p. 230. col. 1. ubi legimus, "Papa non debet super temporalibus sine maxima causa se impedire."]

[b] [Vide Antonii de Rosellis Monarchiam, apud Goldasti Monarch., t. i. 252—556.]

Principes suis præceptis rebelles, regno et dignitatibus privare potest. Quære an impune tulerit? Quære annon redierit ei per jugulum thesis illa? Annon hæc illius palinodia? *Hanc a se thesin temere et inconsiderate disputatam: sententiam vero illi contrariam verissimam esse*[c]. Audin'? *sententiam contrariam verissimam.* Non est ergo tua hæc *de fide Catholica:* vel Sorbona judice. Vis quod recens adhuc magis sit exemplum? Et illud ergo sciscitare, quid Florentino Jacobo et Tho. Blanzio[d] factum, cum id modo proponerent, *Pontifex temporalem in omnes habet potestatem:* annon in causa consimili consimilis illis pœna cum Tanquerello? Vides abnegatam in Sorbona *Catholicam fidem* tuam, bis abnegatam; primo, anno 1561, iterum, anno 1595: relapsos ibi Theologos denuo in tuam *fidei abnegationem.* In Sorbona igitur friget fides hæc. At tu Sorbonam cave irritassis, cave vero habeas honorifice; magno semper in pretio habiti Doctores illi, et vel ipsi Romæ metuendi; inter quos tamen (uti vides) hac de re tecum *non convenit.* Quin alia est apud Papienses de hoc, alia apud Parisienses *Catholica fides.* At Catholica fides, nisi unica, non solebat esse.

[et a Romanensibus quibusdam Anglicis.]

Addo etiam et de nostris specimen, ut videas, nec inter vos atque eos hac de re *convenire.* Sic enim Jesuita Jacobus Bosgravius scripto suo, quod etiam apud nos extat manu ipsius consignatum. *Existimare se, idque coram Deo, Pontifici, nec de facto, nec de jure, auctoritatem ullam esse solvendi, vel Reginæ subditos, vel alterius cujusquam Christiani Principis, a fidelitate sua, pro quacunque demum causa: idque sibi ita intima in conscientia persuasum esse. Reginam et esse Principem legitimam, et pro tali habendam esse, non obstante Bulla seu sententia quavis, quam Papa tulit, feret, poteritve ferre in posterum: paratumque esse se, ut hoc (si ita opus) vel jurejurando testetur*[e]. Satin' diserte hoc? En ergo, nec Jesuitis vestris vobiscum hac de re convenit. Possem et Edvardi

[c] [Thuan. Hist., lib. xxviii. c. 18. ad an. 1561, t. ii. p. 129. Conf. Bochell. Decr. Eccl. Gall., lib. v. tit. iv. cap. 6. p. 729 sq., et Remonstrant. Hibern. Contra Louvaniens., par. i. cap. vi. § 5.]

[d] [Thuan. Hist., lib. cxiv. c. 1. ad an. 1595. t. v. pp. 525. seq. Conf. Bochell. Decr. Eccl. Gall. lib. v. tit. iv. cap. 8. pp. 734 seq., et Remonstrant. Hibern. contr. Louvaniens., par. i. cap. vi. § 6.]

[e] Declarat. 1582. [Vide Butler's Historical Memoirs of English, Irish and Scottish Catholics, vol. i. p. 512. Append. Lond. 1832. Hanc vero confessionem Bosgravium postea retractasse, refert Butlerus ex auctoritate Joan. Eudæm. Cydonii in Respons. ad Epist. Is. Casaub. Col. Agr. 1612.]

Rishtoni[f], possem et Henrici Ortoni[g], in eandem sententiam scripta subjicere, et ipsa, ubi se res dabit, proferenda. Hartum vero ipse post laudas; audi ergo quem laudas Hartum, cujus excusa jamdudum hac de re prostat sententia. *Vere* (inquit) *affirmavi, usurpari præter jus fasque a Pontifice potestatem Principes deponendi; vere enim id sentio, nempe, tametsi dignior multo, et sublimior sit potestas spiritualis temporali: esse tamen utramque a Deo, nec alteram ab altera pendere. Conclusionem autem inde hanc elicio; eorum sententiam, qui Pontificem statuunt supra Reges et Principes Dominum temporalem esse, nihil prorsus vel rationis habere, vel etiam probabilitatis. Nihil enim Pontifici esse quod cum Regibus agat, vel iis quæ Regum sunt; in civilibus quidem: tantum abest, ut deponere possit eos, vel de eorum Regnis statuere. Pars hæc Pontificii muneris nulla est. Ac meo quidem judicio, paternum Ecclesiæ regimen habet, principatum mundi non habet. Nec enim talem sibi titulum Christus unquam vindicavit, nec vel Petro eam contulit, vel cuiquam discipulorum*[h]. Hunc vero tu testem, spero, non invitus admittes, *laudatum a te,* Torte, *laudato viro*[i]. Nec alia Archipresbytero vestro mens[j], nec alia nonnullis hic illius compresbyteris. Nec minus ergo hic tibi a tuis in Britannia, quam in Gallia contradicitur, ut parum quidem a te considerate positum fuerit, de potestate hac *inter omnes convenire.* 25

[De modo hujus potestatis exercendæ inquirendum est.]

Age, convenio te domi jam in Sacello tuo, idque de *modo* primum, de quo ipse nobis initio scrupulum injecisti: post etiam, de *causis* denuo conventurus. Quid? Tune non putas *necessarium hoc loco disputare de modo?* Credo equidem; nec injuria. Nam si habeat eam Pontifex, si accipiat id, tibi satis est; *quo modo* autem accipiat, aut habeat, non laboras. Scis hoc; esse illi potestatem: quomodo sit; nec scis, nec curas. Atqui nos magnopere referre dicimus, non ut habeat tantum, sed ut habeat *quo* oportet *modo.* Quare et *de modo* putamus pernecessarium hoc loco pauca interrogare. Nam si

[f] [Butler, ibid.]

[g] [Ibid. p. 513. Hæc vero omnia citat Butlerus e libello, cui titulus, "A particular declaration or testimony of the undutiful and traiterous affection borne against her Majesty by Edmond Campian, &c. A.D. 1582.]

[h] Collatio, 1584. [E præfatione inscripta, "John Hart to the indifferent reader" præmissa libro cui titulus, "The sum of the conference between John Rainoldes and John Hart touching the head and the faith of the Church, A.D. 1584." Lond. 1598.]

[i] [Vide Ciceron. ad Famil., lib. xv. ep. 6.]

[j] [Vide Blackvelli ad Bellarm. Resp. apud Goldast. Monarch., t. iii. p. 576.]

duplex tantum est potestatem hanc habendi *modus, rectus et obliquus,* nec *recto* habeat, (ut quidam de vobis) nec *obliquo,* (ut alii) si neutro habeat, ne habet quidem. Et quidem latet hic anguis aliquis[k], quod tu ita deprecaris *de modo;* eo magis libet inquirere, quo tu minus hoc vis, ut quæ sint in *fide* hac vestra *Catholica* trepidationes vestræ, videat lector, et si volet, rideat. Volo ergo paulisper percontari, et primum ecquid inter Dominum et te hac de re conveniat. Certe is, nisi mutavit in causa, sic lusit olim, nondum Cardinalis, de
26 hac potestate, *Non potest Papa, ut Papa, ordinarie temporales Principes deponere, etiam justa de causa, ... tanquam Judex ordinarius, ... nec ordinarie judicare de rebus temporalibus*[l].

[utrum ordinaria sit,] *Non ordinarie* (dices) posse, at extraordinarie posse convenit. Ne id quidem. Omnis enim Pontificis potestas, mediante Petro. Quæro igitur, in Petro potestas hæc ordinaria fuerit, an extraordinaria? Ordinaria? Atqui tum ordinaria est in Pontifice, si in Petro fuit; fas Petro, fas Pontifici ordinarie deponere: id quod negat Dominus tuus. Extraordinaria? At extraordinaria potestas non transit in successorem. Ita nec ordinarie, nec extraordinarie.

Dices forte illud, Si non potest *ut Papa,* at *ut Princeps spiritualis*[m] potest. Quo, tanquam sæpiæ atramento, offucias fecit lectori Dominus tuus, atque elapsus est. Consule ergo Dominum de hoc, ubi tam diu substitit *Principatus* iste *spiritualis* a *Papatu* distinctus. Quando, et per quæ verba institutus? Quis illum mortalium vidit vel per somnium, antequam venisset Domino tuo in mentem, *Principatum* hunc creare de novo? Etiam id, eo forte, ut, cum opus est, illuderet et Papæ ipsi distinctione hac sua. Eundem enim per omnia, cum illi visum fuerit, tenebit esse *Papatum* et *Principatum,* ut nec *Principi spirituali* liceat deinceps, quod *Papæ* non licet.

[et directa,] Sed novus iste *spiritualis Princeps,* habetne potestatem hanc, ut potestas haberi amat, *directe?* Cave autem dixeris *directe;* respicit te, sublato digito, Dominus tuus. Ille vero, etsi valde vellet, tamen *per rectas lineas* perducere non potest ad *Principem* suum *spiritualem* potestatem hanc; attraxit

[k] [Virg. Eccl. iii. 93.]
[l] [Bell.] De [Rom.] Pontif., lib. v. cap. 6. [Op., t. i. p. 235. B.]
[m] Bell. de [Rom.] Pont., lib. v. cap. 6. [ibid.]

saltem *per obliquum ductum.* Præivit tibi viam, nec tu plus audebis sapere quam ille, nempe *indirecte competere*[n]; ut vero *indirecte* dicas, recte tibi convenit, qui Tortus es, quasi dicas potestatem quandam, verum non *directam,* sed *obliquam et tortam; In ordine quidem ad bonum spirituale*[n], quare extra ordinem spiritualium. Alioquin *potestas* ipsa *spiritualis* si esset, ad spiritualia illam ordinari nihil opus, quorum ipsa per se in serie esset, atque ordine directo.

Interim adverte quæso, quo sese adigant homines hi in sua Catholica fide. Credis tu esse in Papa potestatem deponendi Reges? In Papane? *In Papa,* credo, *non tamen ut Papa*[o]. Sed anne potestatem credis? Certe potestatem, *saltem quandam*[p]. Illamne quandam, an temporalem? *Temporalem, sed non mere*[q] tamen. Sed vel illam *absolute* in eo putas esse? Non, sed *aliquo modo*[r], *quadamtenus*[s]. Quomodo autem? directene et proprie? Non, sed saltem *indirecte*[t] *et improprie*[u]. Sed vel sic, an *perpetuo?* Non, sed *casualiter*[v], *et incidenter*[x]. Tuam fidem Torte, audi jam fidem tuam. Credo, quod *Papa, non ut Papa, habet aliquo quidem modo,* sed *modo* tamen *indirecto, potestatem, saltem quandam; temporalem, sed non mere;* nec *absolutam,* sed *ad aliquid relatam;* nec *perpetuam, sed casualem.* Sed dic dum, obsecro, hoc rursum. Omniane hæc de fide Catholica? Vah; quam vero dictas nobis fidem Catholicam, ita ex obliquis, tortis, indirectis, impropriis, casualibus, quadamtenus consistentem; de *potestate saltem quadam, temporali, non tamen mere, in Papa, non tamen ut Papa, idque non absolute, sed aliquo modo, nempe indirecto et improprio,* nec *perpetuo* tamen, sed tantum *casuali?* Præstaret omnino,

[et absolute Papæ insit.]

27

[n] [Bell.] De [Rom.] Pontif., lib. v. cap. 6. [Op., t. i. p. 234. G.]

[o] Bell. ibid. cap. eodem. [Op., t. i. p. 235. A. B.]

[p] [Bell.] lib. v. cap. 1. [ibid. p. 231. E.]

[q] [Bell. ibid. cap. 6. p. 234. G.]

[r] [Bell.] ibid. [cap. 1. p. 231. F.]

[s] ["Sane *quadamtenus,* ut mihi videtur, dispensatio tibi super illum (sc. orbem,) credita est." S. Bernard, de Consid., lib. iii. cap. 1. Op., vol. i. (t. ii.) col. 431. F. Paris. 1719; citat. a Bell. ibid.] cap. 5. [p. 234. F.]

[t] [Bell. ibid.] cap. 1. [p. 231. F. et cap. 6. pp. 234. G.—235. C.]

[u] [Vide Alvarum Pelagium de Planctu Ecclesiæ, Par. ii. Art. 14. foll. cxv. b. cxvi. a. Lugd. 1517; a Bellarm. citat. ibid.] cap. v. [p. 234. D.]

[v] ["Quod non solum in Ecclesiæ patrimonio . . . verum etiam in aliis regionibus, certis causis inspectis temporalem jurisdictionem *casualiter* exercemus." Innoc. III. apud Decretal. Greg., lib. iv. tit. xvii. 'Qui filii.' cap. xiii. 'Per venerabilem.'—Corp. Jur. Can., t. ii. col. 1543; citat. a Bell. ibid.] cap. 6. [p. 235. C.]

[x] "Sed aliud est, *incidenter* excurrere in ista, causa quidem urgente, aliud ultro incumbere istis." S. Bernard. de Consid., lib. i. cap. 7. Op., vol. i. (t. ii.) col. 418. C.; citat. a Bell. ibid., cap. 6. p. 235. C.]

fidem de potestate hac nullam habere, quam talem; et prorsus dimittere potestatem illam, quam sic retinere. Sed retinere tamen animus Pontifici, quo sic excurrere possit interdum in Principes; minus tamen caute hoc: nam si *indirecte* habet *potestatem temporalem* Papa, quidni et Principes per eundem ductum habeant et ipsi *indirecte* quoque *spiritualem*, ut et illis *incidenter* agere cum Papa liceat? quale nescio quid tentatum in synodo Constantiensi[y]. Præstaret forte hunc lapidem non movere. Latam interim, (ut initio dixi) largam, et laxam, ac plane *καταχρηστικὴν*, id est, abusivam *fidem* habetis, quæ *potestatem* hanc habeat pro objecto; sed aptam tamen, abusivam nempe *fidem*, de abusiva *potestate*.

[De hac re multæ controversiæ.]

Sed quid agimus? Etsi enim ad *λεπτολογίας* istas devenimus, quibus nec aranearum telæ magis subtiles sunt, *indirecte, quodammodo, quadamtenus:* tamen *nec*, vel de his, vobis inter vos *convenit*. Ecce enim, non desunt inter vos, quibus totum hoc displicet, quod dixit Dominus tuus, *de obliquitate potestatis hujus:* inauspicatam hanc vocem *indirecte:* Christum nunquam quicquam *indirecte* dedisse: cum vident tam tepide ab eo, tam jejune tractari negotium hoc tanti momenti stomachantur plane, etiam publice protestantur, sibi cum Domino tuo *non convenire:* nec unus ibi Baronius
28 in acie stat, magna cum illo manus; Carerius[z], uterque Bosius[a b], Mosconius[c], Mancinus[d], Pesantius[e], (et quos dicere longum est) nec cauponantes bellum[f], aut frigide rem gerentes, sed pedem pede prementes, librum libro (*en quo discordias*[g] Cardinales) ut non modo *non conveniat* de illa, sed nec spes sit posse unquam *convenire*.

Dum sic utrinque strenue dimicatur, et hinc Bellarminus ait, illinc Baronius negat; venit mihi in mentem de Ænæa

[y] [Vide Hist. Conc. Constant.—Conc., t. xii. coll. 6, 7.]

[z] [De Potestate Romani Pontificis adversus impios hæreticos Libri duo Alexandro Carerio Patavino I. C. Auctore. Patavii apud Franc. Bolzetan 1559.]

[a] [De ruinis gentium et Regnorum adversus impios politicos. Libri viii. Auctore Thoma Bosio Eugubino. Romæ, 1596.]

[b] [De temporali Ecclesiæ monarchia et jurisdictione, Auct. Franc. Bozzio Eugubino Cong. Orat. Presb. 4to. Romæ, 1601.]

[c] [Vide Mosconium de Majestate Militantis Ecclesiæ, lib. i. de Romano Pontif., cap. iv. pp. 94 seq. Venet. 1602.]

[d] [Celsus Mancinus Ravennas de Juribus Principatuum, libb. iii. et iv.; apud Rocaberti Bibl. Max. Pontif., t. vi. p. 41. seq.]

[e] [Tractatus De Immunitate Ecclesiastica, et Potestate Romani Pontificis, Alexandri Pesantii. Romæ 4to. 1606.]

[f] [Ennius apud Cicer. de Offic. i. 38.]

[g] [Virg. Ecl. i. 72.]

Sylvio, Cardinale et ipso, et post, Pio Papa secundo. Is solitus dicere de Donatione Constantini[h], caute id provisum a Pontificibus, ut acris esset utrinque controversia, Valeretne donatio illa de jure, annon valeret, quo sic, semper talis donatio facta præsupponi posset; sed tamen ridiculos interim esse Legistas, qui, quæ nunquam fuisset facta, ea valeret necne, disputarent. Idem hic penitus locum habet; fervere enim scholas et subsellia quotidie *de potestate* hac Pontificis *temporali, directene* illam an *indirecte* habeat, quo sit extra litem, habere eam Pontificem. Sed non minus ridiculos hic Theologos, quam ibi Legistas, qui, quam omnino non habeat, eam *directene* habeat an *indirecte,* sudant nitendo ut se expediant, nec expediunt tamen; sed tot jam secula litigant, et æternum, credo, litigabunt.

[Extra periculum hæresis controverti potest.]

Namque ita se rem habere per omnia, vel inde liquet, quod non pauci, nec ii de schola nostra, quin vestri homines, et qui inter vestros cordati sunt maxime, totum hoc *de potestate* Papæ *temporali,* quousque se porrigat, controversum asserunt etiam extra periculum hæresis controverti tuto posse, cum nihil dum hac quidem de re ab Ecclesia definitum sit[i]. Certe mala fide res geritur; nam quod nondum definivit Ecclesia, de quo adhuc lis est sub judice[k], id ipsum quasi *fidei Catholicæ fundamentum,* et *caput præcipuum*[l] obtrudere, malæ fidei est; Torti est; eorum est, qui ludos faciunt humano generi, et dum Papali potestati consulatur, ut *caput* sit *fidei,* quæ nec cauda est, sive *per rectas lineas,* sive *per obliquum ductum* id fiat, susque deque habent.

[Rem totam breviter expedit And. Philopater.]

Sed audi etiam; Exortus est e vobis nuper Jesuita (et habet sectatores non paucos) qui cum videret nodosam hanc quæstionem nimis, et laboriosum negotium deponendi Reges, nec modo multo clamore et rixis in schola, sed et multo sanguine et vulneribus in acie staturum; lepidum commentum 29
commentus est, et novum, sed tamen *certum et de fide* (ut vestra sunt omnia) *et Apostolicæ doctrinæ conforme imprimis*

[h] In Libro Dialog., Dialog. contr. Donat. Constant. [Hoc refert Hieron. Balbus in libro de Coronatione ad Car. V. c. xxii. ap. Goldast. Polit. Imp., p. 262. Utrum dialogus unquam fuerit impressus, parum constare videtur. Cf. Cavei. Hist. Lit., t. ii. App., p. 177.]

[i] [Didaci] Covarruv. [Relect.] Par. ii. [§. Nonus. sect. 7.] pag. 546. [leg. 506.] Edit. Francf. [1573.]—[Mart. Azpilcuet.] Navar. Relect. in Cap. 'Novit' [de Judic. Notab. iii.] num. 42. [Op., t. ii.] p. 100. [col. 2. B. C. D. Lugd. 1697.]

[k] [Horat. Epist. ad Pison. lin. 78.]

[l] [Vide Cardin. Bell. Epist. ad Blackwell. apud Resp. Torti, p. 55; et Bell. Op., t. vii. col. 663. C.]

et consonum[n]. Is homo deponi vult a vobis hac tota de re controversias; Nihil opus esse depositione ulla, nihil potestate ulla deponendi; *excidere enim Reges statim omni potestate sua Regia* (puta ut autumno folia) *si a religione Catholica manifeste deflexerint, hocque ante sententiam summi Pastoris contra eos prolatam;* proin superfluum esse hunc in Pontifice laborem deponendi, superfluam totam ea de *potestate* quæstionem. Vide vero ut expedierit rem Jesuita hic, ut nihil jam opus *potestate* hac, ut juretur necne in eam, aut quid ea fiat jam magnopere curandum non sit.

[De causis præterea hujus potestatis exercendæ inquirendum.]

Sed esto; ut de modo convenerit inter omnes; tamen est et alter injectus scrupulus a te, Matthæe, atque is quidem parum opportune, *de causis ob quas exerceri possit.* Quid tibi autem mentio fuit de eis? Quare non silentio prætermisisti? Quare sic *de causis* intempestive monuisti? jam enim, siquando illam Pontifici in animo exercere, statim lis nova *de causis,* an justa de causa exerceat; nam si causa minus justa, mox quasi brutum fulmen contemnent, ut nuper Navarræ, Galliæ jam et Navarræ Rex[o], ut nuperrime Veneti[p], causati nec modum rectum, nec causam justam; fiet hinc, ut potestas hæc frustra sit, in actum ne exeat unquam. Perinde autem esse ne sit in eo potestas, et ne ulli rei sit; eodem redeunt defectus potentiæ et actus. Quod utinam ne excidisset tibi mentio de disputatione ista *causarum:* tota enim hæc de *causis* cognitio (uti tu pro tua prudentia nosti) longe difficillima est, ut, si semel inquirant in eam, et *quibus de causis exerceri* possit, spes omnino sublata sit, fore, ut unquam

[n] ["Est certum et de fide, quemcunque principem Christianum, si a religione Catholica manifeste deflexerit, et alios avocare voluerit, excidere statim omni potestate et dignitate, ex ipsa vi juris tum humani tum divini, hocque ante omnem sententiam supremi Pastoris ac judicis contra ipsum prolatam, et subditos quoscunque liberos esse ab omni juramenti obligatione, quod ei de obedientia tanquam principi legitimo præstitissent, posseque et debere (si vires habeant) istiusmodi hominem, tanquam apostatam, hæreticum, ac Christi Domini desertorem, et reipublicæ inimicum hostemque ex hominum Christianorum dominatu ejicere, ne alios inficiat, vel suo exemplo aut imperio a fide avertat. Atque hæc certa definita et indubitata virorum doctissimorum sententia doctrinæ Apostolicæ conformis plane et consonans est."] And. Philop. [i.e. R. Parsons Respons. ad Edict. Eliz. Reg., Sect. ii. num. 157, 158.] pp. 195, 196. [Romæ 1593.]

[o] [De Bulla Sixti V., contr. Henric. Reg. Navarr. vide Thuan. Hist., lib. lxxii. cap. 5. t. iv. p. 301: et Hotomanni Brutum Fulmen Papæ Sixti V. apud Goldast. Monarch., t. iii. p. 66. seq.]

[p] [Vide præcipue, I. Leonardi Ducis Veneti Edictum contra Bullam Pauli V. (apud Goldast. Monarch., t. ii. p. 281.) II. Pauli Veneti Considerationes Censurarum Pauli V., (ibid. p. 286.) III. Theologorum Venetorum Tractat. de Interdict. Pauli V., (ibid. p. 325.)

de ea *conveniat inter omnes:* multo autem minus, ut in *Catholicam fidem* transeat.

Vis dicam quod res est, et quomodo inter vos de potestate ista conveniat? Dum alta pax, dum nihil turbatum est domi, fruuntur liberalitate temporis Principes vestri; non impediunt vos Papienses Theologos, qui estis a *Sacellis Cardinalium,* vel Bononienses Jurisconsultos, *qui sunt in terris Ecclesiæ,* quo minus disserere vobis per otium liceat, *de potestate* hac in actum haud unquam perducenda, pluteos cædere, post etiam magistralem aliquam conclusionem facere, et de ea, si vultis, inter vos *convenire.* Cum ad rem ventum est, cum non *proximus,* sed suus cuique *paries ardet*[q], cum deponi jubetur Princeps quis, Navarrenus, Hispanus, Gallus, tum demum *non ex jure manu consertum, sed mage ferro Rem repetent*[r], tum demum non convenit unquam, non conveniet; me vide. Si Pontifices Regibus coronas suas, Reges Pontificibus mitras suas deponere jubebunt, et *depositis mitris* ad sobrietatem sapere[s]; quod nos jam sentimus, idipsum, cum non nostra jam res agitur, sed sua, sentient et illi. Dum reliquis in rebus inter eos et Papam bene convenit, nihil opus movere hunc lapidem; ubi mota lis, *de hac* omnium minime *conveniet.* Est enim inter opiniones illas vestras, quæ non probantur, nisi dum intra scholæ parietes se continent, ubi prodeunt ad praxim exploduntur statim. [De his quoque minime convenit,] 30

Nec defuerunt unquam Theologi, vel Jurisconsulti, qui secus sentirent: Non Henrico quarto olim, Synodus Wormatiensis 1077[t]; et Brixinensis 1080[u]; non Frederico primo, Synodus Papiensis, 1160[x]: non secundo, Theologi aliqui Gibellini[y]: non Ludovico Bavaro, Synodus Francfordiensis, 1338[z], *qui irent in alia omnia.* Neque etiam ætate demum nostra defuerunt, qui contra literas processus in die cœnæ Gregorii 13. 1580[a]; contra brutum fulmen Sixti quinti 1585[b]; [apud multos Theologos, et Jurisconsultos.]

[q] [Horat., Epist. i. 18. 84.]

[r] [Ennius apud Ciceron. pro Murænа, cap. xxx.]

[s] [*φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν.* Rom. xii. 2.]

[t] [Conc., t. x. col. 354. ad annum MLXXVI.; et Goldast. Const. Imp., t. i. p. 235.]

[u] [Conc., t. x. col. 389; et Goldast. Const. Imp., t. i. p. 241.]

[x] [Conc., t. x. coll. 1387 — 1403; et Goldast. Const. Imp., t. i. p. 272.]

[y] [Eberhardus, ex. gr., Episc. Salisberg. in Oratione Comitiis Ratispon. recitata sub Fred. II.; apud Goldast. Apol. pro Henr. IV., p. 237.]

[z] [Vide Goldasti Const. Imper., t. i. p. 331; et t. ii. p. 90.]

[a] [Vide Bochell., Decr. Eccl. Gall., lib. viii. tit. lxviii. cap. 6. pp. 1302, 1303.]

[b] [Vide Thuan. Hist., lib. lxxii. cap. 5; t. iv. pp. 301—304.]

contra bullas monitoriales Gregorii decimiquarti 1591[c]; contra bullam Clementis octavi, pro Rege novo in Gallia eligendo, 1592[d]; strenue se opponerent, tum Jurisconsulti, tum Theologi, etiam vestri, ut mira sit hominis hujus frons, qui scripserit, de hoc *inter omnes convenire*. Vel nuper in causa Veneta, quam hac de re *conveniat inter omnes*, notum jam orbi terrarum, quam unanimes tum Theologi et Jurisconsulti fuerint; necdum tamen ventum erat *ad deponendi potestatem;* hærebant modo in illa tua *intrinseca potestate, et propria* excommunicandi; extrinsecam hanc, et impropriam ne attingebant quidem. Quod nisi caute Paulus Pontifex rem totam silentio premi, nec ad ulteriora descendi procurasset; si de depositione verbum ullum fecisset; quid Patri Paulo, quid reliquis futurum fuisse sentis? Numquid qui sacris interdicenti non paruerunt, subditis, ne parerent, interdicenti
31 unquam paruissent? Res ipsa loquitur.

[Aliud vis deponendi, aliud potestas.] Sed, deposuit tamen Papa Principes interdum; etiam Principes illum. Quid tum? Non autem hoc sine potestate. Imo aliud vis, aliud potestas. Sic, si bene memini, quodam in loco Dominus tuus; *Quod olim non deposuerit Ecclesia Imperatores Ethnicos et hæreticos, id fuit, quia deerant vires*[e]. Nescio quam vere illud, vel potius scio non vere; nec enim deerant Petro vires contra Neronem, quibus usus contra Ananiam[f]; nec Tertulliani[g] seculo vires deerant, nedum Basilii. Hoc scio verissime. Quod, exin deposuerint Papæ Imperatores Christianos, id fuit, quia aderant vires: tota enim in viribus fides hæc fundata est, nec alia de articulo hoc, nisi quæ per vires sit, fides ulla. Etiam, vires forte si adfuissent Paulo quinto, Veneti hoc jam crederent; quia deerant, articulo huic hactenus credere supersederunt. Certe veri nominis fides cogi non potest: hæc fides, nisi coacta, nulla fuit antehac; nisi cogatur etiam denuo, neque posthæc ulla unquam futura est.

Collige jam ista si placet, Non *convenire inter omnes* de hoc tuo problemate; Non inter Reges vestros Catholicos et Pon-

[c] [Thuan. Hist., lib. ci. capp. 14. 16. 18; t. v. pp. 66, 68, 72; et Bochell. Decr. Eccl. Gall., lib. ii. tit. xvi. capp. 3—8. pp. 327—335.]

[d] [Thuan. Hist., lib. ciii. cap. 12; t. v. p. 140; et Bochell. Decr. Eccl. Gall., lib. v. tit. iii. capp. 3—6. pp. 725, 726.]

[e] [Bell.] De [Rom.] Pontif., lib. v. c. 7. [Op., t. i. p. 235. G.]

[f] [Act. Apost. v. 1—11.]

[g] [Vide Tertull. Apol., cap. xxxvii. Op., p. 30. B.]

tificem: Non inter Theologos eorum utrinque et Jurisconsultos, sive qui in lite illa fuerunt, sive qui extra litem: Non inter Papienses, et Parisienses: Non inter Cardinales Baronium et Bellarminum: Non Jesuitis cum illis, sed nec inter se: Nec domi hic apud nos, quibus hæc Tortus scribit. Denique nec opus esse ut conveniat; nihil enim de hac quidem indirecta potestate directe adhuc definitum. *Inter omnes* saltem *non convenit.* Abi nunc, et sape, ac dehinc cautius usurpa vocem istam, *inter omnes.* Periculosa enim vox *omnes,* et parcius adhibenda; a te autem hic, non omnino quidem; præsertim, cum videas jam de nullo prorsus hic *convenire inter omnes,* præterquam quod *inter omnes non conveniat. De fide Catholica* quid fiet interim? mutilari illam necesse jam est, et uno saltem articulo minorem esse. De quo enim haud in Symbolo quicquam vel in Scripturis, haud quicquam ab Ecclesia definitum, illud sane *Catholicæ fidei caput præcipuum* esse non posse, vel tu ipse dixeris. Atque ita nullam jam esse *Catholicam fidem de potestate hac Pontificia.*

["Cum hac enim conditione Reges terræ ad Ecclesiam admittuntur, ut sceptra sua Christo subjiciant, et fidem ac religionem non evertere, sed protegere, defendere, non oppugnare debeant."—Respons. Torti, p. 9; et Bell. Op., t. vii. col. 640. A.]

Parum successit in re tibi; ecquid in ratione magis meliusve? Addis enim et rationem; *Reges* scilicet *cum hac conditione admitti ad Ecclesiam, ut Christo sceptra subjiciant.* Et cum eadem conditione, Pontifices ut Christo peda sua subjiciant, ut hæc quidem ratio non minus contra Pontifices militet.

Sed excutiamus etiam; *Reges,* quine jam sunt, an qui olim fuerunt? Reges enim qui jam sunt cum hac conditione *non admitti* quis nescit, cum diu ante *ad Ecclesiam admittantur* quam Reges sint? Non enim postquam Reges jam facti sunt, *admittuntur ad Ecclesiam:* sed postquam *ad Ecclesiam admissi sunt,* Reges fiunt. Quare ratio hæc tua nihili. 32 [Quibus conditionibus reges ad Ecclesiam admissi.]

Quodsi de Regibus iis, qui primi de Ethnicis Christiani facti, intelligi vis conditionem tuam, sic illos tum *admissos ad Ecclesiam:* dura tibi incumbet provincia probandi quod dicis; vix enim tabulas ullas reperias apud Protonotarios vestros, quibus expresse constet, *qua* illi tum *conditione admissi* fuerint.

[Reges et plebeii eisdem conditionibus baptizantur.]

Nisi si quæ in baptismo est, *conditionem* velis; sed nec sic quicquam effices. Unus enim baptismus est semperque fuit, idem prorsus quo illi tum, quo nostri nunc *admittuntur in Ecclesiam*, utrobique *conditiones* eædem. Addo etiam, neque qui tum erant Reges, neque qui jam sunt, neque Regum filios, cum hac quam dicis *conditione* baptizari, nec cum alia ulla, quam quivis de plebe, quam cujusvis de plebe filius: Eisdem *abrenunciant*, eadem *credunt*, idem *petunt* hi et illi; non alia, non plura *spondent* illi quam hi, nec est ibi *de sceptris* verbum ullum. Per baptismum enim admittimur, ut in Christo simus, *ubi non est liber vel servus*, Rex aut subditus, *imo nec mas vel femina*[h], quod te Apostolus docere potuit. At nec plebeius ibi quis paciscitur de fundo suo, si censura notatus sit, abdicando: Ne Rex quidem igitur de Regno; nec sub pœna fundi perdendi privatus quicquam spondet: nec Rex *sub pœna regni perdendi*[i].

[Neque ulla alia iis imposita extra baptismum conditio.]

Quod si in baptismo non fuit, haud unquam, credo, fidem feceris, extra baptismum delatam illis *conditionem* hanc, aut Constantino dictum, et priscis illis Regibus ad Christianismum transcuntibus a paganismo, 'Tu Constantine, vos Reges *ad Ecclesiam admittendi*, audite: non eadem sub
33 Christo vobis regnandi conditio est, quæ sub Jove fuit. Soli jam Jovi sceptra vestra submittitis; nec ulli mortalium jus, nec potestas ulli est, vel in *sceptra* vestra, ut jubeat *deponere*, vel in *subditos*, ut jubeat non *parere*. Cœlo soli jam debetis innocentiam vestram, nec ullus vobis Pontifex, vel Maximus, major est. Si Christianis jam esse libeat, narro vobis, apud Christianos non eodem jure regnatur; non soli Christo sceptra vobis subjicienda Regi immortali: alter est præterea quidam, mortalis homo, tuus nunc, Constantine, subditus, subditi tui filius, forte stipendiis tuis et altus et educatus, nempe urbis tuæ Romanæ Episcopus; huic etiam *sceptra* vestra *subjici* oportet. Cui nisi tu, nisi omnes sitis ex sententia, statim eversa est religio, statim jus illi et potestas in *sceptra* vestra et solia, ut illa vobis tollere, etiam in *subditos* jus, ut fide sua erga vos exsolvere possit. Nuper quidem sub Regno Pontificatus; jam sub Pontificatu Regnum: nec soli, jam, Jovi cœlesti, sed et Latiali cuidam Vejovi probare

[h] [Gal. iii. 28.]
[i] Bellarm., de [Rom.] Pont., lib. v. c. 7. [Op., t. i. p. 236. A.]

vos oportet obsequium vestrum: alioqui, mox *sine sceptris, sine subditis, abituri;* alioquin, admissio jam vestra ad Ecclesiam amissione regni vestri constabit.' Ulline hoc persuaseris, tam vecordes Reges illos fuisse, ut audita statim lege hac, acquieverint primo quoque tempore, læti lubentes conditionem acceperint, et certatim, cum gaudio, Pontifici *sceptra* submiserint?

Vide vero, quo res jam nobis pervenerit. Reges Gentium, ii demum Reges sunt; quorum nullius in manu *sceptra,* nisi sua; nullius ad nutum *subditi,* nisi suum: Miselli vero Christianorum Reges precarii sunt, Reges sunt, tantisper dum Pontifici se probent. Nec enim Reges qui Reges, nec subditi qui subditi jam, nisi *ad placitum,* nec nisi velit jubeat hoc summus Pontifex. [Eadem quoque Regum Christianorum et Gentilium jura.]

Quid illi vero in Japonia Jesuitæ? siccine Regulos, qui inibi sunt, invitant ad Christum? Haccine conditione proposita blandiuntur illis, ut Christiani fiant? Fungi quidem sunt, si Jesuitam ullum audiunt, ut sic fiant. Illi vero de conditione hac nihil audiunt; nec vel hiscere audet Jesuita quispiam de ea, cum admittendi sunt. *Fateri tum omnes,* (dicunt) *et per se esse satis certum, etiamsi Barbari convertantur ad Christum, non tamen rerum suarum,* (nec Regni proin) *jure excidere*[k]. Prius in rete pertrahi oportet; quo ubi conclusi sunt, tum demum forte de conditione hac non nihil audituti: si semel religionem evertant, id est, si Pontifici morigeri non sint; et vires adsint Jesuitis, ut præstare rem possint. 34

Interim injuria Christo fit, summa injuria, dum hoc credere docentur homines de Christo, minui cuiquam, aut deteriore loco jus suum esse, ex eo quod ad Christum transeat. Quare enim, si Pater, si Dominus, qui fuit Ethnicus, et Christianus jam est, tam Pater est, tam Dominus, jam Christianus, quam ante fuit Ethnicus; Rex idem si faciat, non tam erit Rex sub Christo, quam fuit sub Jove? Quid Reges meruere, quid illi tantum commisere, ut inter omnes Christianos conditio illorum pessima, soli ut Christum in se iniquiorem sentiant? Si apud Gentes, *Βασιλεὺς τῶν περὶ θεοὺς κύριος*[l]; si apud Judæos, summus Sacerdos sub Rege;

[k] Acost. de procu. Indo. salut., lib. iii. cap. 7. [p. 277. Col. Agr. 1596.]

[l] [*τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς κύριος*, Arist. Polit., lib. iii. cap. 11. p. 120. Oxon. 1810.]

quid peccavit Cæsar, quid Rex, cum Christianus esse voluit, ut quo jure ante usus est, post uti non liceat: sed excidat statim antiquo jure suo, quod præter eum Christiano nulli contigit? Omnes enim integro jure stant; solus Rex capite minutus, solus *ἀμφικυρτός*.

Tu vero veniam dabis, si fidem in hoc tibi Reges non habeant, Christum æquiorem sibi sperent, de illius benignitate prolixius sibi spondeant, de Christo credant quod Christo dignum est: eadem scilicet conditione Reges ab eo accipi, qua reliquos; eadem saltem: potiore æquum erat, sed eadem certe. Nec enim illos unquam eo adiges, ut credant de Christo, quod si credant, Christum minus diligant necesse est; cui tam vilis sit Regum conditio, ut meliore jure omnes apud eum sint, quam Reges: ut meliore jure Constantini mulio, quam Constantinus ipse.

[Christo, non Pontifici, Reges Christiani sese subjiciunt.]

Sed age, de conditione non contendam. Æqua enim certe est, ut se, ut *sceptra sua Christo subjiciant, Regi nempe Regum, et Domino Dominantium*[m]. *Subjiciant* ergo *sceptra* Christo. Quid tum? Nihil agis, nisi opportune tibi subveniat *ἐξήγησις* illa tua, *'id est,'* cui multum debes; ut ante *fides Catholica*, id est, *Primatus* Pontificis[n]: sic jam *Christo sceptra subjicere*, id est, *Pontifici*. Quare autem omissum hic tuum *'id est'*? Non oportuit factum. Nec enim si *Christo sceptra* submittant; satis hoc instituto tuo, nisi concinna illa *ἐξηγήσει, Christo, id est, Pontifici*, Pontificem stare facias pro Christo. Nam de Christo statim omnes fatebuntur, scio: de Papa censebunt porro amplius deliberandum, nec statim, censeo, censebunt, eadem hæc esse per omnia, *Christo sceptra subjicere*, et *Papæ* jussu *sceptra deponere;* neque vero hæc eadem, *ad Ecclesiam admissionem*, et Regni amissionem.

Quid si autem Reges, quoad hoc in sceptra jus, Christum abstrahant a Pontifice, Christo se, *sceptra, subditos, subjiciant*, cujus de fide optime sibi spondeant; de Pontifice nihil audiant, cujus fluxam sæpe fidem experti sunt? Audite jam fulminantem Matthæum. *Quodsi nolint, jus est illi, qui toti Ecclesiæ vice Christi præest, eos a communione fidelium segregare, subditisque interdicere, ne* [*illis*] *pareant*[o]. Disjunge vero hæc, Matthæe: primum, *jus est illi, qui toti Ecclesiæ vice Christi*

[m] [Apoc. xix. 16.]
[n] [Vide supra, p. 14.]
[o] [Resp. Tort., p. 9; et Bell. Op., t. vii. col. 640. A. B.]

præest, eos a communione fidelium segregandi; esto illi jus sane, qui Ecclesiæ præest, ab Ecclesia segregandi.

Imo jus aliud est, *interdicendi etiam subditis, ne illis pareant.* [Neque Pontifex subditos eorum ab obedientia debet subducere.] Imo non est. Nam unde illi jus hoc in *subditos?* Non enim ex eo quod præest Ecclesiæ: nec enim Regum *subditi*, qua subditi, Ecclesiæ pars ulla sunt, sed Regni. Antequam de Ecclesia essent, *subditi* erant; cum extra Ecclesiam sunt, nihilominus manent *subditi.* Qua fideles sunt, pars Ecclesiæ sunt; et qui præest Ecclesiæ, potest, ne in Ecclesia appareant, interdicere. Qua *subditi* sunt, Regni, Reipublicæ pars sunt; non potest qui Ecclesiæ præest, nisi et Regno præsit, *Regi ne pareant interdicere.* Pontifex autem, quanquam *toti Ecclesiæ* (ut ais) *Christi vice præest,* non tamen est orbis Dominus, non toti terrarum orbi, non regnis omnibus Dei vice præest. At sic oportet, toti terrarum orbi præesse, et *subditis,* qui uspiam sunt, omnibus, et vice Dei præesse, si vult sic totius orbis *subditos* a Regibus suis segregare. *Vicarii Christi* titulus nimis angustus ad hoc: maturate quantum potestis, et procudite illum alterum titulum, quem Romæ diu jam habetis sub incude, *Vicedei*[p]*:* eo semel edito, per Papam *Reges regnabunt*[q], et *deponet potentes de sede*[r], et reliqua omnia faciet, quæ Deus ipse; quod erit in rem vestram valde commodum. Christus enim, cujus hic vicem obtendis, non sic præfuit dum in terris 36 fuit; *Regnum quod habuit de mundo non fuit*[s]*;* Regnum quod de mundo fuit, non habuit: Regni, quod non habuit, vices non commisit. Quodsi Pontifici animus est ad regna mundi; est in Evangelio (memini) mentio de quodam, qui regna mundi penes se esse, eaque disponendi jus habere se dixit[t]; cum adeat, censeo, cum illo transigat, illius vices obeat, Vicarius sit. De Christo nihil tale legisse memini; *sceptrum* illi Rex nemo in manum tradidit, quod vel redderet vel retineret; *subdito nulli ne pareret interdixit: nec misit Eum Pater ad hoc, nec Ille quenquam.* Est Ille quidem Rex Regum; sed qua Regum Rex est, immortalis est; mortalem nullum pro-egem habet. Papa *mortalis ipse*[u] non aliter Christi Vicarius, quam qua mortalis Christus. Consule Dominum tuum; vera hæc agnoscet, et sua.

[p] [Hoc titulo Thomas Maria Caffa in dedicatione Thesium suarum Paulum V. insignivit. Vide Burnet's Life of Bedell, p. 11.]

[q] [Prov. viii. 15.]

[r] [Luc. i. 52.]

[s] [Joan. xviii. 36.]

[t] [Luc. iv. 6.]

[u] Bellar. de [Rom.] Pontif., lib. v. cap. 4. [Op., t. i. p. 233. D.]

[Si aliter esset, Reges Christo non sese essent subjecturi.]

Cætera autem, ut potes, expedi. Illud scio; una illa hujus loci clausula, una atque unica, *de sceptris sic* (ut ais) *Pontifici subjiciendis, de interdicto subditis mittendo, ne pareant,* procul hinc, procul abiget omnes qui adhuc foris sunt Reges, ne velint intrare in domum vestram Ecclesiæ, ubi sic excipientur, ubi *Regum sceptra* tam nutantia, ubi *subditorum fides* tam profluvia sit. Compellat eos intrare Pontifex, si potest: (quod fecit Occidentalis Indiæ Regulis) ultro enim haud quisquam jam introibit; si hæc introitus *conditio,* ut de *sceptri* sui, de populi sui in officio retentione tam incerti pendeant. Subjectio *sceptrorum* hæc Christo, si hoc secum trahat, ut jus accrescat inde Pontifici, quoties illius voluntati repugnatur, (*toties enim Religio oppugnatur*) *interdicendi subditis, ne diutius pareant,* Regibus ne diutius Reges sint: doctrina hac promulgata semel et propagata, non multa post *sceptra,* credo, Christo subjicientur. Quid enim? Rex Ethnicus deponi non potest a Papa, Christianus potest; meliore ergo jure regnatur apud Ethnicos. Quis non dehinc jam (sicut est) manebit Ethnicus? *Subditi,* qui Ethnici sunt, officio suo in Reges laxari nequeunt: at Christiani queunt. Quis non *subditos* suos malit Ethnicos, quam Christianos? Quis Christianus Rex esse velit, ubi paretur, non paretur, ad nutum Pontificis? Atqui magnos hosce hospites invitari
37 par erat ad religionem, non invitos reddi; attrahi propositis invitamentis, non absterreri objectis impedimentis; φίλτρα illis, non φόβητρα, illicem, non obicem ponere. Quod an tua hac tam non æqua regnandi *conditione* fiat, viderint ii,

Quos penes arbitrium est et jus et norma regendi[x].

[Ad hanc potestatem confirmandam quam torquendæ sunt Scripturæ.]

Vide vero, an locus ille in Evangelio non faciat pro vobis, ad rem vestram non sit, *Reges Gentium dominantur eorum, et principes eorum potestatem habent ipsorum: Vos autem non sic*[y]. Poterit quidem Emanuel Sa vobis brevi aliqua glossa rem conficere: (Salmeron faceret non invitus, si in vivis jam esset) quasi diceret, *Gentium Reges in subditos suos, merum dominium, absolutam potestatem habent; Illi quidem sic: Atqui vos* (glossando *vos*) *vos Reguli potius quam Reges Christiani, vos non sic: Imperium quantum vel quale Gentium Regibus, frustra expectatis; non decet, non datum est vobis sic regnare;*

[x] [Vide Hor. Epist. ad Pisones, lin. 72.] [y] [Matth. xx. 25, 26.]

nova religio novum regnandi jus affert. Novus quidem hic sensus elici posset e verbis, *Vos autem non sic;* non sic, ut illi Gentium Reges; dominantur illi suorum, potestatem habent in ipsos: *vos autem sic,* ut dominetur vestri, potestatem in vos habeat quidam de vestris; sic, ut nisi in illum officiosi sitis, exuendi sitis dominio vestro, et potestate omni. Atque hoc sane, ut decet et par est Christianos Principes. Reges enim Gentium non gaudent hoc privilegio; ex gratia speciali Christianis hoc Regibus reservatum est. Expende, quæso, locum hunc diligentius, qui vos forte præteriit; paululum tortus valde juvaret rem vestram, contra Reges istos, quibus tam infense infensi estis.

De Ecclesia vero viderit Pontifex, et de jure suo excommunicandi. De *sceptris* suis, de jure *subditis suis interdicendi,* videbunt, credo, Reges. Jus hoc novum Pontificis vocabunt in jus; imo ne vocabunt quidem, sed qui hoc illis jus suum in suos ereptum venerit, næ illi facient ut persentiscat, *non sine causa se gladium portare*[z].

Interim quæ hæc protervia est, aut quis ferat, ut egressus Sacello *Papiensis Presbyter,* tam petulanter audeat, de civium fide, *de sceptris Regum* ludere, *auctoritatem Principum* deprimere, *subditorum officium* elevare, *deponere illos ne regnent, interdicere his ne pareant?* Ferret hoc Cardinalis, cui a Sacellis est: ferret hoc Pontifex, cujus sub ditione est? Si Regibus ex animo consultum vellent, non ferrent, quin insolentiam hanc ejus, tantam, tam procacem, severe compescerent. [Tortus de hac re tota nimis protervus.] 38

Scias vero ubi gentium sit, qua in republica vivat scriptor iste; ubi Rex scilicet non sit, quem hic homo tam leviter et nullo negotio *deponit,* quam peracta missa casulam suam. Scis ubi sis Matthæe; Romæ es, atque audi, Romæ fac sis vide. Intra septem montes tutus es, atque ibi te contine; ne siquando eo loci veneris cum næniis hisce tuis, ubi sub Rege vivitur, scias forte quid sit *de Regum depositione, de subditorum defectione,* tam laxe loqui. Tam enim certe seditionem sapiunt dogmata tua, tam sunt et Regum saluti, et regnorum paci perniciosa, ut si pro merito fiat, non illis verba reddere, sed furcum figere oporteret. Nec enim, credo, tam abjecto animo Rex ullus, qui intra ditiones suas dogmatizari hæc [Hæc Romæ tuto audet, vix talia alibi ausurus.]

[z] [Rom. xiii. 4.]

vestra ferat, quin compescat cito insolentiam hominis male conciliati, nec ullum *nodo* huic *cuneum* quærat. Gordius est, *cuneum* non vult; gladium vult Alexandri[a], doctrinæ hujus tam tetræ ultorem et vindicem.

Pergis post ad alium Edicti locum; Ibi ex verbis his, *Non obstante . . . sententia excommunicationis, . . . fidelitatem tamen et . . . obedientiam præstabo . . . Regi,* sic concludis: *Hic aperte negatur summo Pontifici potestas excommunicandi Reges, etiam hæreticos*[b]. Imo hic aperte negatur Matthæus, et prodit imperitiam, (quanquam quæ potest esse in hoc imperitia?) malitiam potius suam, qui, quod aperte affirmatur, *aperte negari* asserit.

[Juramentum Fidelitatis hanc excommunicandi potestatem haud negat, imo supponit.]

Quæro enim ex te, Annon ponit qui supponit? Qui dicit, *Parebo Regi excommunicatione non obstante,* nonne hoc dicit, *etiamsi excommunicatus fuerit Rex, parebo tamen?* Qui vero hoc dicit, *etiamsi excommunicatus fuerit Rex,* nonne præsupponit, excommunicatum esse, et proin pro confesso sumit excommunicari posse? Perinde enim est, ac si diceret; Potest quidem Pontifex excommunicare; Age; quod potest, faciat, si volet; excommunicet Regem; ego tamen persistam in fide, excommunicatio non obstabit, quo minus fidelis sim. *Non obstabit excommunicatio;* Potestne vero quod non est,
39 obstare cuiquam? Quæ nulla sunt, quæ non entia dicuntur in scholis, aguntne quicquam, aut operantur apud Papienses? Imo eo ipso quod obstant, quod operantur, sunt; sunt (inquam) nec etsi sunt, obsunt tamen. Hoc ergo ibi dicitur, *stante excommunicatione, nec tamen obstante, fidelitatem præstabo.* Audi vero tuæ huic similem alteram, et agnosce vel ex ea, errorem tuum. *Non obstante* quod Cardinali sis a sacellis, ridebunt omnes consequentiam hanc tuam; neque tamen *aperte negabunt* te esse a sacellis Cardinali, quin ut vel maxime sis a sacellis, ridebunt tamen.

At etiam delirium hoc suum probare vult, idque non minus, quin, si fieri possit, magis etiam inepto argumento[c]; *Quomodo [licite et juste] enim jurabit . . . se non pariturum Pontifici Regem excommunicanti, nisi credat Regem a Pontifice non posse . . . excommunicari?* Atqui, o bone, ne id quidem *jurabit se*

[a] [Plut. in Alex., Op., t. i. p. 674. B. Francof. 1620.]

[b] [Resp. Tort., p. 9; et Bell. Op., t. vii. col. 640. B.]

[c] [Resp. Tort., p. 9; et Bell. Op., t. vii. col. 640. B. C.]

non pariturum Pontifici excommunicanti: ille vero *parebit,* Pontificis censuram agnoscet, ne id quidem faciet quod nuper fecere Veneti, *nullitates nullas allegabit, vel de iis protestabitur;* perinde Regem habebit, ac Ecclesiæ vestræ communione privatum, nihil cum eo sacri attinget. Annon hoc est *excommunicanti parere?* Ubi tamen hæc fecerit omnia, *præstabit fidelitatem* nihilo minus ut Regi suo. Excommunicare Ecclesia legitur; parebit igitur in rebus Ecclesiæ: Excommunicare Regno non legitur; in Regni rebus non parebit. Aliud est enim privare Regem bonis Ecclesiæ communibus, quod facit sententia, et potest forte Pontifex: aliud privare bono proprio, id est, regno suo, Regi, non Ecclesiastico jure ullo, quin (ut tute vis) Gentium jure competenti, quod non facit sententia, nec potest Pontifex. Privabit censura Pontificis societate fidelium, qua fideles sunt: bonum enim illud spirituale, et ab Ecclesia. Non privabit obedientia subditorum, qua subditi sunt: bonum enim civile hoc, nec ab Ecclesia.

Vel hinc videas errorem tuum, ex instituto ipso Excommunicationis, vi verborum, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus*[d]. At annon Regi Ethnico *præstare fidem* fas? Imo nefas non *præstare.* In Ethnico enim est vera potestas temporalis, idque sine ordine ad potestatem Ecclesiasticam. Dominia non fundantur in fide; et ut fide non fundantur, sic infidelitate non evertuntur. Quin Rex quivis, cum de Ethnico Christianus fit, non perdit terrenum jus, sed acquirit jus novum, puta, in bonis Ecclesiæ spiritualibus. Omnia hæc [e] Dominus tuus totidem verbis. Itidem, cum de Christiano fit *sicut Ethnicus,* vigore sententiæ amittit novum jus quod acquisierat in bonis Ecclesiæ spiritualibus: sed retinet tamen terrenum jus, antiquum jus suum in temporalibus, quod fuerat illi proprium priusquam Christianus fieret. Omnino eo statu erit, nec deteriore quam esset, si Christianam fidem amplexus nunquam fuisset.

[Excommunicatio non eximit subditos a fide præstanda,]

Litem hanc totam dirimit exemplum Theodosii[f], cui per octo menses illos quibus sub censura fuit Ambrosii, fidelitas interim a nullo negata est. Vel Theodosii certe; vel sine

[ut patet exemplis Theodosii et Juliani,]

[d] [Matth. xviii. 17.]
[e] [Bell.] De [Rom.] Pontif., lib. v. capp. 2 et 3. [Op., t. i. pp. 231, 232.]
[f] [Vide Theodoret. Hist. Eccl., lib. v. cap. 18. p. 215 seq.]

dubio Juliani. Christianus is fuit primo; post de Christiano Apostata, nec jam *sicut*, sed plane *Ethnicus*. Quid? an ex eo, Imperiali potestate exutus? An nefas illi parere, ut Cæsari, aut obedientiam præstari a Christianis? Non dices, scio. Non tam madida memoria es, qui laudas post Augustinum[g], qui ipse laudat Christianos milites, etiam infideli huic Imperatori, etiam *Idololatræ*, etiam *Apostatæ*, subditos tamen et servientes.

[necnon Henrici IV. Gall. Regis.] Quid remota consector? Henrico quarto Galliarum nunc Regi, excommunicationis vinculis innodato, nec dum soluto, necdum *legato ejus Romæ virga sacerdotali percusso*[h], corona imposita est, Sacramentum fidelitatis præstitum[i]. At a quibus præstitum? A vestræ partis hominibus; addo, et recte præstitum: nec enim post impetratam demum Romæ absolutionem[k], aut corona de novo Regi imposita, aut fidelitatis denuo Sacramenta præstita. Fuissent autem de novo, nisi priora illa valuissent. Valuerunt ergo illa, ac proin Regi forte post in sacris non communicarunt; (etsi etiam in hoc multi audaciores quam par erat) at extra sacra, fidem omnem, studia atque officia prolixe detulerunt. Et hos tamen omnes negasse *Pontifici auctoritatem excommunicandi Reges* cave dixeris; Sorbona non feret, nec tu feres impune, si dixeris. Citra ergo, vel fidei, vel clavium abnegationem, *fidelitatem* licet atque obsequium Regi *præstare*, vel *excommunicato*.

41 Priusquam vero ad reliqua descendam, pauca hic mihi dicenda de Censura ipsa, quousque scilicet sese vis ejus extendat. Inde quam tua hæc consequentia nulla sit, liquido liquebit. Censura duplex est; *Publicani* et *Ethnici*, *minor* et *major*; nam de *Maranatha* illo mitto jam dicere[l]. *Minor* a Sacramentis excludit modo, de ea quæstio jam nobis non est.

[Potestas excom- De *majore* vero altera, quæ arcet Ecclesia ipsa, quæ perinde

[g] ["Julianus exstitit infidelis imperator, exstitit apostata, iniquus, idololatra; milites Christiani servierunt imperatori infideli." S. Aug. in Ps. cxxiv. §. 7. (Op., t. iv. col. 2019. B. C.); citat. in Respon. Torti, p. 36; et Bell. Op., t. vii. col. 654. B.]

[h] [Vide Resp. Torti, p. 89; et Bell. Op., t. vii. col. 680. A.]

[i] [Vide Thuan. Hist. ad ann. 1589. lib. xcviii. cap. 4; t. iv. p. 794.]

[k] [Vide Thuan. Hist. ad ann. 1595. lib. cxiii. cap. 22; t. v. pp. 522, 523.]

[l] [Cf. Decret. Par. ii. Caus. iii. Quæst. iv. cap. xii. 'Engeltrudam.' in Gloss. ad voc. 'Anathemate.'—Corp. Jur. Can., t. i. col. 729; et Summ. Sylvestr. sub voc. 'Excomm. i.' num. 23, Par. i. p. 317. a. Antv. 1591.]

reddit, *ut Ethnicos;* quibus nec fas *Templum ingredi,* quod tamen licuit *Publicanis:* de illa (inquam) vix quisquam est quin fateatur, institutam eam a CHRISTO, Matth. xviii., per verba, *Dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus*[m]. De exteriore foro ibi agitur; exterioris fori jurisdictio, illo, nec alio loco, fundata est. Quæremus ergo paucis; Potestas hæc ibi cui data? Quæ illius ibi latitudo, qui limites? Cui etiam, ratihabitio eo loco facta, de jure competat? [municandi Christo instituta,]

1. Cui data? Non Apostolo Petro; Petrus enim, *si peccaverit in eum frater ejus,* jubetur *Ecclesiæ dicere;* Petro dicitur, *Dic Ecclesiæ*[n]*:* Nimis autem violentum sic explicare, *Ecclesiæ dicere, id est, sibi ipsi:* quod attoniti legimus, apud Dominum tuum[o]. Quod si autem et Petrus peccasset in fratrem, (nam et hoc in Petrum cadit) an frater id *Ecclesiæ* diceret, id est, *Petro ipsi peccanti?* Ecclesiæ ergo hoc dicitur. Petrus ipse, et, si Petrus, Papa subjicitur legi de correctione fraterna: *si peccaverit, &c., dic Ecclesiæ.* [Cui data,]

2. Latitudo autem ad quam se porrigit, (verbis his) *Sit tibi sicut Ethnicus.* Limites vero: *Sit tibi sicut,* ne sit tibi plus, aut pejore loco, quam *Ethnicus.* Nefas autem Ethnicos bonis suis privare, nedum exhæredare; nedum adhuc omnium qui inter Ethnicos erant, optimos, atque maximos, hæreditate optima atque maxima, corona sua, hæreditario jure, sua, exuere penitus atque exspoliare. Agitur ergo illud tantum hoc loco, ne communionem ullam cum iis, quoad Ecclesiæ res vel Religionis, habeamus, nec ad Ecclesiam magis eos putemus pertinere, quam quemvis alium de Ethnicis. De jactura Regni non agitur. [quousque se extendit.]

3. Ut autem Petro potestas ibi non data censuram hanc usurpandi; ita nec Petro, si usurparet, ratihabitio promissa. Dicitur enim, *Quoscunque ligaveritis*[p]*;* non *Petro igitur,* vel *Papæ* sed *Ecclesiæ.* Scio recipies te statim ad Matth. xvi., ubi singulari numero dicitur Petro, *Tibi dabo claves, Quodcunque ligaveris, &c.*[q] *Tibi,* est ibi quidem singulari numero positum; sed etsi numerus est singularis, singularis ibi tamen [Petro promissæ claves in persona Ecclesiæ.] 42

[m] [Matt. xviii. 17.]
[n] [Cf. Gerson. de Potest. Eccl. Consid. iv. Op., t. i. coll. 115. F. 116. A.]
[o] [Bell.] De Concil., lib. ii. cap. 19. [Op., t. i. p. 268. E.]
[p] [Matth. xviii. 18.]
[q] [Matth. xvi. 19.]

persona Petri non est. Petro, ibi promissæ claves, non tamen ut Petro, huic homini, quin *Petro ut in persona Ecclesiæ, ut Ecclesiam referenti, ut Ecclesiæ personam gerenti*[r]. Personam in *eo loco* gessit Ecclesiæ, ubi potestas promittitur: Ecclesiæ autem ipsi potestas *hoc loco* datur, cujus gessit ibi personam Petrus, non suam. Novit Dominus tuus, nemo melius, quanta hoc nube testium evinci possit; quæ illum nubes pessime habet; eique dum respondet, quasi si in nebula esset, excidit ipse sibi, et aberrat tota via[s].

[Adhibentur in nomine Christi,]

Quæro jam de praxi Censuræ hujus. Reperio 1 Cor. v. Jubet ibi deduci in praxin potentiam hanc Apostolus, *in nomine* CHRISTI *cum spiritu suo*[t]. Forte autem *minus* ibi *caute loquutus*[u]; illud credo dicere debuit, vel *in nomine* vel *cum spiritu Petri* saltem. Neutrum vero Paulus ibi dicit, quin *congregatis illis* potestatem censuræ denunciandæ facit. Ita non *Petro* datur *uni*; non in *Petro uno* habetur rata; non ab *uno illo* in praxin deducitur. Res ipsa, rei ipsius promissio, ratihabitio, usus denique Ecclesiæ datur; ab Ecclesia, et habetur, et transfertur in sive unum sive plures, qui ejus post vel exercendæ vel denunciandæ facultatem habeant. Notum est, in Concilio Constantiensi[x] quæstionem hanc totam diu ventilatam; tandem etiam conclusam esse; notum, Cardinales Cameracensem[y] et Cusanum[z], Gersonem[a], et Sorbonam[b] totam non secus sentire.

[quo exitu.]

Quæro jam de exitu, et quid illo factum, qui Ecclesia sic ejectus est Corinthi. Ecquid ulterius processum, quam ut a societate seclusus, ex eoque pudore suffusus, ad meliorem mentem primo, post et ad Ecclesiam redire posset? Urbe certe exactus non est, non domo pulsus, non fortunis exutus, bona ejus in Corbonam redacta non sunt. Ignota hæc, in-

[r] [Vide S. Aug. Serm. cxlix. §. 7. Op., t. v. col. 1019. B.; et Serm. ccxcv. §. 2. ibid. col. 1756. C.]

[s] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. i. cap. 12. Op., t. i. pp. 142—144.]

[t] [1 Cor. v. 4.]

[u] [Verba Bellarmini de Nicolao Lyrano; vide Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 10. §. 'Porro.' Op., t. i. p. 163. E.]

[x] ["Ipsa synodus in Spiritu Sancto congregata legitime, generale concilium faciens, ecclesiam Catholicam militantem repræsentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur." Conc. Constant. Sess. iv.—Conc., t. xii. col. 19. B: et Sess. v.—ibid. col. 23. C.]

[y] [Vide Petrum de Alliaco Card. Cameracens. de Eccl. et Cardin. auctor., apud Gerson. Op., t. i. coll. 259 seq.]

[z] [Vide Cusan. de Concord. Cath., lib. ii. cap. 13. Op., t. ii. pp. 726 seq., et capp. 17—21. pp. 734—752.]

[a] [Vide Gerson. Tractatum de Potestate Ecclesiastica.—Op., t. i. coll. 109—146.]

[b] [Vide supr. p. 32.]

audita apud Ecclesiam priscam. Etiam illa, quæ tum Corinthi fuit Ecclesia, manipulus tantum fuit hominum, qui male mulctati essent ipsi, si sic quempiam mulctassent. *Non multi inter eos potentes, non multi nobiles*[c]. Quibus, in bona tum hominum potestas fuit, quibus in capita, omnes jurati hostes Ecclesiæ.

Sin de Anania mutire velit Matthæus, qui ad Petri vocem cecidit, et exspiravit[d], inde ut Papæ potestatem asserat; habebit nos satis æquos. Age, surgat de Cathedra sua Pontifex, transeat; transiens, umbra sua faciat quod fecit Petrus[e], curet ægros[f], alia ejusdem generis signa edat, Petri per omnia instar sit; post de censura fatebimur, nec in mora erimus, quin et eam exercere possit. Quantillum autem jam est Petri, in Pontifice Romano? 43

[Reges excommunicati pro regibus tamen habendi.]

Quanquam, vel si ad Pontificem spectet potestas hæc tota, nihil ad juramentum. Dicat, decernat, declaret Regem fore Catholicis suis, *sicut Ethnicum;* Quid tum postea? non hoc Catholicos illius subditos officii nexu eximet. Sit Rex, si velit, *Ethnicus;* at Rex esse non desinit: sit *Julianus Apostata,* pejor Ethnico; at est Imperator, nec illi *tributa solvere*[g], nec *ad tribunal ejus stare*[h], nec *jussa capessere*[i], detrectabunt: si vel milites Christiani sint; dicat, *Ite contra illam Gentem*[j], ibunt illico. Rex est ergo etiam tum, cum (non dico lapsus in hæresin, sed) merus Apostata; cum (non dico *sicut,* sed) plane jam *Ethnicus* est; eo loco scilicet, quo Reges Ethnici, contra quos tamen, nefas arma sumere, imo ad quorum jussa nefas arma non sumere. Reges enim ipsi tum fuerunt Ethnici, Cæsar ipse tum fuit Ethnicus, cum hanc censuram Christus primo instituit, cum hanc censuram Paulus post exercuit. *Reddenda* tamen *Cæsari quæ Cæsaris*[k] dixit Christus; *πειθαρχεῖν* tamen, id est, *obedire illis, et subjici*[l], monuit Paulus.

[Reges Ecclesia summoti extra potestatem

Quin (quod fatetur Tortus) post censuram demum, cum Ecclesia summoti Reges extra potestatem sunt Pontificis. Torto enim ipsi (qui in eo inclementior paulo est) *nec Chris-*

[c] [1 Cor. i. 26.]
[d] [Cf. Bell. de Rom. Pont., lib. i. cap. 22. Op., t. i. p. 150. A—E.]
[e] [Act. Apost. v. 15.]
[f] [Ib. iii. 6.]
[g] [Rom. xiii. 7.]
[h] [Act. Apost. xxv. 10.]
[i] [Virg. Æn. i. 77.]
[j] [Vide S. Aug. in Ps. cxxiv. §. 7. Op., t. iv. coll. 2019, B. C.]
[k] [Matt. xxii. 21.]
[l] [Tit. iii. 1.]

[sunt Pontificis.] *tiani sunt*[m]. Quare nullum in illos jus tum, titulus nullus Pontifici. Ipsius hæc scilicet sententia est; *Admissi ad Ecclesiam, Papæ sceptra subjiciunt*[n]: extrusi ergo Ecclesia, sceptra jam erecta gerunt. In ordine sunt Ethnicorum Regum, et exemptionis ejusdem capaces, cujus Ethnici; ut nimirum immunes tum sint, a Papali omni, vel jure vel dictione juris.

[Christus naturæ vincula non solvit.] 44 Certum hoc quidem in Theologia, et receptum ab omnibus; Non eo venisse Christum, ut, qui jam ante adventum suum erat, ordo vel naturæ, vel politiæ, eum vel inverteret, vel everteret: sanciret potius, et sanctum magis redderet. Naturæ vincula non solvit; a potestate mariti uxorem, a parentum obsequio filios non eximit. Tantum abest, ut nexum illum magnum dirumpat, et quasi catenam adamantinam, qua subditos tanquam filios familiæ magnæ (quam rempublicam dicimus) Parenti suo *magno* certum est obligari. Recte vero litem hanc totam dirimit Navarrus, cujus par est magna sit auctoritas apud Jesuitas, quorum ille Patronus magnus est. *Excommunicatione* (homo) *non desinit esse verus homo, imo nec liber, nec perdit potestatem naturalem, et ita potest regulariter contrahere, ut quilibet alius, et facere omnia, quæ jure naturali Gentium* [*et*] *civili nituntur*[o]. Niti autem vel *naturali*, vel *Gentium*, vel *civili*, vel omnibus his potius, certum est, conjunctionem eam, quæ inter magnum hunc *Patrem-familias* est et familiam suam; ac proin censura nulla dissociari posse. Verissimum ergo verbum fuit, nec de eo Apologiæ apologia ulla opus, quod dixerit, non alio tendere, non intromittere se *Legis Auctorem* in quicquam aliud, quam civium suorum *fidelitatem et veram obedientiam*. Parte vero ex altera, male a Matthæo deduci, torqueri potius: vel, ex eo, quod excommunicari contingat Reges, necessario consequi, ut Regno privari debeant: vel, ex eo quod negatur privari eos regno debere, *excommunicationem* ipsam, vel aliquid ibi quod de *Catholica fide* sit, abnegari.

["Hic aperte negatur Summo Pontifici potestas excommunicandi reges etiam hæreticos. Quomodo enim licite et juste Catholicus jurabit,

[m] ["Jacobus autem, cum Catholicus non sit, neque Christianus est."—Respons. Torti, p. 97. et Bell. Op., t. vii. col. 683. C.]

[n] [Vide supra, p. 41.]

[o] [Manuale Confess.] cap. xxvii. [De Censur. Eccl. §.] De Absol. [lege De excommun. minori. num. 36. Op., t. iii. p. 266. col. 1. B.]

se non pariturum Summo Pontifici Regem hæreticum excommunicanti, nisi credat non posse a Pontifice Regem hæreticum excommunicari."—Resp. Torti, p. 9 ; et Bell. Op., t. vii. col. 640. B. C.]

Tum quæ hæc consequentia est, *Persistam in fide Regi, nec ab eo deficiam, nec parebo vel Pontifici si quid in Regem moliatur ; ergo non agnosco in Pontifice potestatem Excommunicandi?* Peccasti hic quidem in Logicam, peccasti largiter. Non si *funiculo* illo *triplici* (de quo, initio gloriatus es) attraxeris, efficies ex eo, hoc ut consequatur. Nisi si error errori errorem affert ; error nempe Logicus, errorem Theologicum ; nisi (te jam Auctore) qui excommunicatus est, eo ipso quod sit excommunicatus, regnum amittat ; nec secus *depositionem*, et *excommunicationem*, mutuo se consequi putes, quam corpus umbra, aut ignem calor. At hoc hallucinari est. Qui excommunicatus est, tolerari ad tempus potest. Declaratio post accedat oportet, et Publicatio. Tum et Appellationi locus (si ita opus) a Papa, ad Concilium. Scis a quibus id factum, et quando [p]. Nec id in Philippo factum [q], nec in Theodosio [r] ; uterque sepositus a communione, neuter depositus ab Imperio. *Disparata* hæc sunt prorsus, tuque, qui sic odio habes argumenta inde ducta, ipse jam ducis a *disparatis* [s]. [Excommunicatio non est depositio,]

Accipe vero paucis, quæ hinc absurda consequantur, si statim ut excommunicati sunt Principes, regnis excidant.

Dixit olim Pontifici Bernardus, *In criminibus, non [in] possessionibus, potestas vestra* [t]. Regnum autem certe *possessio*, ad quam igitur *potestas illa* non transit. Sed *neque peccati* quidem *causa sufficit, ad privandum quem Regno, cujus non est major ratio quam privationis feudi*, ait Doctor Marta [u]. Fac vero privatæ sortis hominem in censuram ultimam incidisse ; ecquid illi de opibus, de possessione sua peribit? Ecquis ei vel partem adimet de fundo, vel teruncium de re sua? Nunquam factum, ne tentatum quidem. Quid ergo? Aliane quoad Reges censuræ natura, quam quoad reliquos ? Mutatne naturam fulmen Pontificium, si vibretur in Regem, et tollit [In crimina non in possessiones exercenda.]

[p] [Vide Preuves dez Libertez de l'Eglise Gallicane, cap. xiii. § xix. t. ii. pp. 319, 320. Paris. 1639.]

[q] [Vide Euseb. Hist. Eccl., lib. vi. cap. 34. p. 298.]

[r] [Vide Theod. Hist. Eccl., lib. v. cap. 18. p. 215 seq.]

[s] [Resp. Torti, p. 6 ; et Bell. Op., t. vii. col. 638. C.]

[t] [De Considerat., lib. i. cap. 6. Op., vol. i. (tom. ii.) col. 412. B.]

[u] [Tractat. de Jurisdict.] Par. i. c. 23. [num. 9, p. 49. a.]

illi *possessionem suam*, quam nusquam alibi tollit? *Ita judicabis magnum sicut parvum*[u], ait lex; nec aliter *oves pasce*[v], aliter *agnos*, Evangelium; una enim utrobique vox est.

[Aliter pessima esset regum conditio.] Vide porro quod *supra dixi* annon hinc sequatur; Deterior erit quoad Ecclesiam conditio Regis, quam cujusvis de plebe infima. Baro si sub censura est, Baroniam non amittit, nec de Barone fiet non Baro. Non eques equestrem ordinem, nec gradu suo excidit. Quin vel ullus homuncio de vulgo, quicquid sit quod habet, ex censura quam incurrit nihilo minus habiturus est: Rex autem si tactus est de Vaticano, Regno statim exuetur, et de Rege fiet plebeius, et quod subditorum nulli fit, illi fiet.

Hoc si scisset (*iterum dico*) haud puto Ethnicus Rex quisquam fuisset de Ethnico Christianus; nec si ita res se habeat, ullus etiam præterea fiet; si sapiunt, erunt quod sunt, nec in hanc se conditionem demittent, ubi cuivis subditorum quam ipsis melius futurum est. Siccine vero *Nutriciis*[x] suis vicem refert? Siccine *θρεπτήρια ἀποτίνει*; Siccine quæ pia mater est privatis hominibus, solis Regibus noverca est Ecclesia?

[Anathema noxios non innocentes pertingit.] 46 Tum id cautum imprimis, ne cuiquam fraudi sit anathematis sententia, præterquam ei qui crimen admisit; ad alios ne pertingat; alios ne involvat, qui non peccarunt. Regnum autem hæreditas; qua si pater mulctatus fuerit, nunquam adibit hæreditatem filius, ne si insons, ne si infans quidem fuerit: quin filius qui nihil quicquam peccavit, *portabit* tamen *iniquitatem patris*[y], et noxæ non suæ, pœnas luet Ecclesiæ. Absit ab Ecclesia Dei hoc, quod a Deo abfuit, *ut rem hanc faciat*[z], et deponat *justum cum impio, fiatque justus sicut impius*.

[Pœnitentiæ locus semper relinquitur.] Quid, quod pœnitentiæ locus relinquitur, in omni censura Ecclesiæ, idque ita, ut cum ad bonam mentem redierit, in integrum restitui oporteat; nec e culpa, cujus jam piget, detrimenti aliquid accipere? Factum hoc Petro post trinam negationem, quo aliis id faceret, quod sibi factum voluit. Certe autem qui regno motus, cujus in alium translatum Regni jus, sero jam sapit, sero pœnitet: Non dimittet is qui semel invasit; ad jus suum, quod prius ei competebat, redire non

[u] [Deuter. i. 17.] [v] [John xxi. 16.] [x] [Is. xlix. 23.]
[y] [Ezek. xviii. 20.] [z] [Gen. xviii. 25.]

poterit, ne si vel maxime serio pœniteat, ne si liquescat in lacrymas.

Ne lectorem morer longius; nec Paulo Apostolo, nec Paulo Pontifici, nec ulli mortalium, *potestas* ulla, *nisi ad ædificationem*, usque adeo ut si *ædificandi* spes nulla, ne adhiberi quidem censura debeat. Tantum autem abest, ut privativa hæc *potestas ædificet*, vel peccantis saluti consulat, ut, historia teste, teste experientia, semper *ad destructionem*[a] operata fuerit. Nec enim repertus unquam Rex, credo nec repertum iri, qui æquo animo ferre possit, transferri coronam suam ad alium; vel qui exin sanior factus sit, quin potius ruerit ad arma præceps, et nescio quot clades dederit, quot—*ἰφθίμους ψυχὰς ἀϊδὶ προΐαψεν*[b], potius quam ut jure suo cederet. Cum deponuntur Reges, prædæ exponuntur Regna, colliduntur Reges et Regna: nec tentatum hoc unquam sine tristi successu, nec unquam hoc fulmen sine ingenti incendio. Absit autem, ut tantarum calamitatum Ecclesia causa sit: et propter unius noxam[c], tam multos committat inter se, cum certa non minus animarum pernicie, quam corporum. Ausim vero dicere, plus hinc detrimenti, fidei professoribus, plus lucri fidei hostibus obvenisse, quam ulla alia ex re. Dum enim Henrici, Friderici, Ludovici pugnant, Sultani, Chani, Ottomani miseria nostra magni sunt[d], ditiones suas perditione nostra dilatarunt.

[Hæc potestas ad ædificationem data, non ad destructionem.]

Viden' ad quot nos absurda abducat assertio tua? Fiet Regi quod nulli præterea fit. Pejore conditione Rex, quam ullus de plebe. Pejore conditione Rex Christianus, quam Ethnicus. Plectitur hæres, qui non peccavit. Pœnitens in integrum restitui non potest. *Ad destructionem* erit *potestas* illa, quæ *ædificando*[e] solum data est: Et harum omnium tum injuriarum, tum miseriarum, fons Pontifex.

47

Quodsi jam, eo dixeris, *Pontifici Regem excommunicanti non parituros*, quod Regem sic *excommunicatum non vitabunt*, (*quicum conversari tum non liceat*[f]:) gratis dixeris. Quid enim? an excommunicato per Apostolum Corinthio, statim

[Excommunicatus non ab omnibus vitandus.]

[a] [2 Cor. x. 8.]
[b] [Hom. Il., i. 3.]
[c] [Virg. Æn., i. 41.]
[d] [Vide Ciceron. ad Att., ii. 19.]
[e] [2 Cor. xiii. 10.]
[f] ["Cum excommunicatis nominatim et publice declaratis non licet conversari, ac secundum Ecclesiæ Catholicæ leges ejusmodi vitandi sunt." Resp. Torti, p. 24; et Bell. Op., t. vii. col. 647. D.]

ab eo, conjugem, liberos, famulos profugisse omnes putas, atque desertum in vacuis ædibus reliquisse? Ille autem propter hæresin *excommunicatus* non fuit, inquis: alia vero hæreticorum causa est. Imo non alia; *sive enim fornicarius, sive idolis serviens fuerit, qui frater et Christianus est*[g], pariter ab utroque, nec magis ab hoc, quam illo abstinendum suadet Apostolus; *Neutri commisceri* fas, *cibum cum neutro sumere.* Non est autem gravius in Christiano crimen hæresis, quam *servitus idolorum;* Eadem in utroque crimine censuræ vis. Nec magis *ab idolorum servo* nos arcet Apostolus, quam *a fornicario:* vestra igitur hæc, alterius, et novi juris sunt.

[Greg. VII. ipse hoc indulget,] Sed tamen et Hildebrandus ipse, qui primus omnium bacchari ausus in Cæsarem, etiam in Cæsareos omnes, hæreseos nomine, (hæresis autem erat, quod ei non parerent) cum nimis etiam strinxisset, laxare coactus est paululum, capite *Quoniam multos*[h]: per cujus Interpretes, ii quibus religio non erit *cum Principe conversari,* (censura non obstante:) eo tamen se casu sperant a contumacia vindicari posse. Concinnarunt enim nobis Interpretes Distichon illud:

Hæc anathema quidem faciunt [*solvunt*], *ne possit obesse:*
Utile, Lex, Humile, res ignorata, necesse[i].

Et affulget inde spes aliqua, quod, si *Regem non vitent, si cum eo conversentur,* excusabit eos tamen aliquod de quinque his; puta, vel *Lex;* Lex enim Dei, quæ legem omne superat: vel *Humile;* nec est enim subjectio magis humilis, quam subditorum.

[item Toletus,] Theologi certe æquiores videntur, qui *servos* excipiunt[k]:

[g] 1 Cor. v. ver. 11.

[h] ["Quoniam multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate; devicti misericordia, Anathematis sententiam ad tempus, prout possumus, opportune temperamus. Apostolica itaque auctoritate ab Anathematis vinculo eos subtrahimus; videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos servientes, et omnes alios, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, et eos, qui ignoranter excommunicatis communicant, sive illos, qui communicant cum eis qui excommunicatis communicant." Greg. VII., apud Decret., Par. ii.] Ca[us.] xi., Q[uæst.] iii. C[ap.] ciii.—[Corp. Jur. Can., t. i. col. 959.]

[i] Decretal. [Greg. lib.] v. [tit.] xxxix. ['De sentent. excomm.'] cap. [xv.] 'Cum desider.' [in Gloss. ad voc. 'Excommunicationis.' — Corp. Jur. Can., t. ii. col. 1886.]

[k] ["Excipiuntur etiam quædam personæ, ad quas specialiter pertinet provisio excommunicati, scilicet uxor, filius, servus rusticus, et serviens. Sed hoc intelligendum est de filiis non emancipatis, alias tenentur vitare patrem. De aliis autem intelligitur, quod licet excommunicato communicare, si ante excommunicationem ei se subdiderint, non autem si post." S. Thom. Aquin. Supp. [ad tert. part.] Q[uæst.]

Sadoc vero Sacerdos, Propheta Nathan, militum magister Joab, ultro *servos* se dicent, nec Regem ergo deserent. Excipiunt et *filios:* Rex autem et esse vult, et haberi suorum *Pater*, et quicquid *a filiis patri* præstari debet, suo sibi jure merito vindicat. Excipiunt et *conjuges*[l]*:* Est autem Regi cum regno connubii jus, cujus tessera et testis, *annulus conjugalis*[m]*:* nec si *vi vocum istarum* Regi adhæreant, magis in Politicis angi sinent conscientias suas, quam in Oeconomicis; qui cordati sunt. Quin Cardinalis Toletus bene sperare nos jubet. *Cum enim*[n] (ait) *aliqua gravis necessitas occurrit, videlicet, consilii vel refugii, vel alterius,* (adverte quæso hoc, *vel alterius*) *tum licet conversari.* Credo autem *alterius alicujus necessitas* non levis subdito incumbet conversandi cum Rege tum, nec ab eo recedendi. 48

Quodsi autem ex Regis conversatione vitanda probabiliter timetur scandalum̃, (et timetur quidem) si turbæ orituræ, (et orientur certe) si res vergat ad grave periculum, (et verget procul dubio,) tum demum Sylvester[o] nos jubet securos esse, etsi non pareamus. Et ratio favet; Censura enim quæ ex caritate est, non debet contra caritatem militare, nec *potestas* quæ *ad structuram* est, *ad destructionem*[p] operari. [Sylvester quoque,]

Quid Sylvestrum memoro? Idem hoc Alexander[q] ipse Papa tertius indulget; *si non potest* [*ei*] *sine scandalo provideri, æquanimiter sustinemus, si* [*pro eo*] *mandatum nostrum non duxeris exequendum. Æquanimiter ergo sustineat* hic; *sine scandalo* enim *provideri non potest* et ruina multorum. Regula autem est, *pro vitando scandalo cessat rigor disciplinæ*[r]. Cujus ratio; *Regem* enim *vitare* jubet Papa, at *scandalum vitare*[s] jubet Christus; puto autem, cuivis hic, Christo potius parendum, quam Papæ. [et Alexander Tertius.]

xxiii. [art. 1.] "Per 'humile' intellige officium servorum, familiarium, et filiorum, quod non denegandum est excommunicato."] Tolet. Instruct., lib. i. cap. 9. [lege 11. p. 30. Rothom. 1609.]

[l] ["Per 'legem' matrimonium significatur, nam licet uxori colloqui, convesci, reddere debitum." Tolet. ut supra.]

[m] [Vide Martene de Ant. Eccl. Rit., lib. ii. cap. x. p. 217. Bassan. 1788.]

[n] [Per 'necesse' intellige quando incurrit necessitas gravis consilii vel refugii, vel eleemosynæ, vel petendo, vel dando."] Tolet. Instruct., lib. i. cap. 9. [lege 11. p. 30.]

[o] [Vide Summas Sylvestr., sub voc.] Ver. Obed. 5. [Par. ii. p. 2086.]

[p] [2 Cor. x. 8.]

[q] [Decretal. Greg., lib. iii. tit. v.] 'De Præb.,' cap. [vi.] 'Cum teneamur.' [Corp. Jur. Can., t. ii. col. 1027.]

[r] [Cf. Decretal. Greg., lib. i. tit. xi. 'De temp. Ordinat.,' cap. v. 'Ad aures' in Gloss.—Corp. Jur. Can., t. ii. col. 253. Et Decret., Par. ii. Caus. i. Quæst. vii. cap. 6. 'Necessaria' in Gloss.,—ibid., t. i. col. 600.]

[s] [Matth. xvii. 27.]

[Excommunicatio sæpe est irrita et nulla.]

Atque hæc quidem; si legitima sit, et (ut loquuntur) recte procedat censura, si denunciata uti debet et publicata: Sin ordo juris non servatus, modus non debitus, causa non justa, *ne pariturus quidem Catholicus tuus excommunicanti: juret quoque (si opus) se non pariturum.* Nam *si qui excommunicatus est, prætendat et publicet excommunicationem suam esse nullam, nemo illum cum præjudicio suo tenetur vitare, imo si vitet, injuriam faciat.* Navarrus[t] ita nos docuit. Vidit vero ætas nostra Principem bis terve, a Pontifice *excommunicatum*[u]; quem sui tamen *non vitarunt,* quantumvis *Catholici,* cum *excommunicationem* suam *nullam* esse prætenderet. Quidni autem prætenderet? Monitoriales Pontificium Bullæ, interdum mere bullæ, mere nullæ sunt, *si clavem potestatis non præcedat clavis discretionis.* Sit enim vel maxime *intrinseca ligandi potestas* hæc Pontifici; at limites habet, ut si limites excedat, regulam habet, ut si a regula discedat, abusus jam potestatis sit, *non potestas.* In Cathedra docentis Papam errare non posse dicitis; in tribunali judicantis errare posse tenetis omnes; Erranti vero parere tenetur nullus. Ita igitur detonare potest Pontifex, ut fulmen ejus brutum sit; talem ferre sententiam, ut considerari de ea porro possit, annon sit nulla. Quæ si nulla sit, nullus pareat.

49

[Multa sunt, quæ eam nullam reddant.]

Casus quidem sunt apud Angelum[x] quindecim nec pauciores, in quibus *excommunicatio* est de jure *nulla;* De tot istis, *aliquis unus* occurret forte in sententia, quam laturus est Pontifex; *unus aliquis. Aliquis unus* nuper occurrit in causa Veneta[y] qua freti, Papæ excommunicanti, etiam interdicenti *non paruerunt,* nec eo minus *Catholici* jam sunt. Aliquis alter; Aliquis vero? Omnes quindecim, etiam quindecim pæne plures, viginti enim et sex nullitates repertæ sunt[z], atque objectæ Gregorio 14. non ita pridem in causa Gallicarum Regis; quibus freti multi tum, atque ii *Catholici, parere renuerunt.* Quid quærimus? Quæsitum hoc 1510 in

[t] [Henricum, scil. iv. Gall. Regem.]

[u] ["Secundo, quod injuriam facit, qui excommunicatum prætendentem suam excommunicationem esse nullam, vitat in his, in quibus vitatio est illi præjudicialis." Navarrus Relect. in] Cap. 'Cum contingat,' [Tit. de Rescriptis, Rem. ii. [Num. 29. Op., t. ii. p. 57. C.]

[x] [In Summa Angelica sub verb., 'Excommun. iii.' fol. xci. coll. 1—4. Argent. 1513.]

[y] [Vide Literas Leonardi Donati Ducis Venet. apud Goldast. Monarch., t. iii. p. 285: et Pauli Veneti Considerationes, ibid. p. 296.]

[z] Defens. Princ. contr. excom. Pap. 1591. Gallice.

Synodo Turonensi, cum intonuisset tum Julius secundus contra Ludovicum duodecimum, an sententiæ tum ejus parendum esset? Responsum autem ibi a Synodo tota, *Talem sententiam nullam esse, nec de jure, vel alio quocunque modo ligare*[a]. Non est ergo flagitium, in loco, Pontificis sententiæ non parere.

Vides rem totam lubrico in loco versari. Nihil quidem frequentius in historiis, quam ex omni gente, ex omni genere Catholicorum, multos *excommunicanti Pontifici* sæpe *non paruisse*. Credo, autem, permotos Alexandri tertii Pontificis auctoritate illa, quam minus caute retulit Innocentius in Decretalia[b], qui liberum fecit Archiepiscopo Ravennæ, vel quod *mandaret* Pontifex *adimplere*, vel *quare adimplere non posset rationabilem causam prætendere*. Quisque sibi exin arripit libertatem illam, nempe indultam a Pontifice; aut enim parebunt excommunicanti, aut *prætensa causa* (et quidem ut sibi videtur *rationabili*) Pontificem rogabunt, ut habeat se excusatos. Immorari his nolo diutius. Parituri ergo sunt Catholici tui Pontifici excommunicanti: quanquam etsi non pareant, erunt tamen Catholici. Reliqua non commemoro, ne tu quidem debebas commemorare; Sciamachia mera sunt. Id agunt omnia, ut probent, esse in Pontifice potestatem clavium. De quo etsi alibi fortasse aliter disserendum esset, tamen hic pro *posito* (*non tamen concesso*) haberi volumus.

[Catholici sententiam Pontificis sæpe contempserunt.]

50

["Certe vel rex Anglorum ad gregem Dominicum nullomodo pertinet, vel Beato Petro ejusque successoribus subditus est, atque ab eo ligari et solvi potest."—Respons. Torti, p. 10; et Bell. Op., t. vii. col. 640. C.]

Nam quod in medio argumento suo, parenthesin, quasi aliud agens, interjicit, eamque cornutam, qua aut *subjici* se *Papæ* fateatur Rex, aut de *Grege Dominico non sit;* plane hoc *ἀπὸ μηχανῆς*[c]. Alia res illi præ manu fuit, ut Catholicos suos erudiret in novo hoc fidei suæ dogmate: inopinato Regem ipsum involvit quasi (parenthesi sua) et necessitatem

[Papa pro supremo Pastore haud agnoscendus.]

[a] [Conc., t. xiii. col. 1482. E.]

[b] ["Si quando aliqua tuæ Fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes . . . Qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per literas tuas quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas." Alex. iii. Ravennati Archiepiscopo. apud Decretal. Greg., lib. i. tit. iii.] De rescriptis, cap. [v.] 'Si quando.'—[Corp. Jur. Can., t. ii. col. 35.]

[c] [Vide Demosth. Orat. xl. p. 1025. Reisk., et Arist. Poet., cap. xxviii.]

affert, vel ut *Papam Pastorem* agnoscat, vel ut *Dominici Gregis pars nulla* habeatur. Quot vero hic, quam in scala hac Papæ multi gradus, quam hiantes atque inter se dissiti, quam vero putres et male fidi; ut qui per eos scandere velit aut descendere, ei a præcipitio valde metuendum sit?

[Petrus, et cæteri Apostoli, ex æquo pastores constituti.]

Male fida primum in ea statio; Totum mundum pro Grege suo, uni Petro commissum, aliter quam cæteris; unum illum, universalem orbis totius pastorem institutum, secus quam cæteros: Cæteros enim omnes simul Apostolos, Pastores ex æquo, magni illius Gregis institutos esse. Cavere nos jubet Cyprianus a gradu hoc: nota illius sententia, *Hoc erant utique et cæteri Apostoli quod fuit et Petrus, pari consortio præditi, et honoris et potestatis*[c]. Cavere et Augustinus: *Ecclesiæ Regni cœlorum claves datæ sunt, cum Petro datæ sunt; et cum ei dicitur, ad omnes dicitur, 'Amas me? pasce oves meas*[d]*.'*

[Petrus trina confessione trinam delet negationem.]

Mysterium enim illud *trinæ interrogationis, triplicatæ pastionis,* altum quidem, et plus in eo Petro dictum quam cæteris. Sic est; Sed altitudo hujus mysterii in eo, quod solus ille, præter, supraque cæteros Apostolos, *toties* (id est *ter*) Dominum paulo ante negaverat, in eoque plus a Petro factum quam cæteris. Plus ergo dicendum illi, plus ab illo faciendum quam cæteris: *ter* ad *tria* interrogata respondendum, quo sic *triplicem* negationem *triplici* confessione deleret. Hoc nos mysterium docuit Cyrillus, docuit Augustinus, qui locum hunc non perstringunt leviter, sed pertractant justo commentario. Aliud hinc mysterium nullum, vestrum sane, non
51 eliciunt. Sic Cyrillus[e]: *Altius quiddam hæc oratio certe par-*

[c] De unitat. Ecclesiæ. [Op., pp. 107, 108.]

[d] De agon. Chr., cap. 30. [Op., t. vi. col. 439. C.]

[e] [Χρῆναι γὰρ ὄντως φημὶ καὶ τὴν κεκρυμμένην ἐν τούτοις διερευνῆσαι διάνοιαν· οὐκ εἰκῇ γεγράφθαι καὶ ταῦτα, ὡδίνει δέ τι πάλιν ὁ λόγος, καὶ τῶν προκειμένων ὁ νοῦς ἔχει τι πάντως τὸ ἐνδομυχοῦν. ἢ γὰρ οὐκ ἐρεῖ τις εὐλόγως, μόνον ἐρωτᾷ τὸν Σίμωνα, καίτοι τῶν ἄλλων παρεστώτων μαθητῶν, διὰ ποίαν αἰτίαν; τί δ' ἂν βούλοιτο δηλοῦν, τὸ, Βόσκε τὰ ἀρνία μου, καὶ τὰ τούτοις ἀδελφά. φαμὲν οὖν, ὅτι κεχειρότονητο μὲν ἤδη πρὸς τὴν θείαν ἀποστολὴν ὁμοῦ τοῖς ἑτέροις μαθηταῖς ὁ θεσπέσιος Πέτρος. αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀποστόλους ὠνόμασε κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἐπειδὴ δὲ πραχθῆναι συμβέβηκε τὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιβουλῆς, καί τι μεταξὺ διεπαίσθη, καὶ γέγονεν, (ἀκράτῳ γὰρ δείματι καταληφθεὶς ὁ θεσπέσιος Πέτρος ἠρνήσατο τρὶς τὸν Κύριον·) θεραπεύει τὸ πεπονθὸς, καὶ ἀνταπαιτεῖ ποικίλως τὴν εἰς τρίτον ὁμολογίαν, ἀντίσταθμον ὥσπερ ἐκείνῳ τοῦτο τιθεὶς, καὶ ἀντίρροπον τοῖς πταίσμασιν ἐξαρτύων τὴν ἐπανόρθωσιν . . . . . οὐκοῦν διὰ μὲν τῆς εἰς τρίτον ὁμολογίας τοῦ μακαρίου Πέτρου τὸ ἐν τριπλῷ γεγονὸς εἰς ἀπάρνησιν κατηργήθη πλημμέλημα. διὰ δὲ τοῦ φάναι τὸν Κύριον, Βόσκε τὰ ἀρνία μου, ἀνανέωσις ὥσπερ τις τῆς ἤδη δοθείσης ἀποστολῆς αὐτῷ γενέσθαι νοεῖται, τὸν μεταξὺ λύουσα τῶν πταισμάτων ὀνειδισμὸν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας μικροψυχίαν ἐξαφανίζουσα.—S. Cyril. Alex.] in Joh., cap.

turit. Nam quoniam cum aliis Apostolatus nomine Petrus ab ipso Christo decoratus, ter in tempore passionis negarat, jure nunc ab eo terna dilectionis confessio petitur, ut terna negatio æquali confessionis numero compensetur. Trina igitur confessione, trinæ negationis delictum evacuatum est. Dixit autem, 'Pasce,' Apostolatus sibi renovans dignitatem, ne propter negationem, quæ humana infirmitate accidit, labefacta videretur. Adverte quod, *cum aliis* dicit, non præ aliis: et *renovans,* non augens *dignitatem.* Sic Augustinus[f]: *Redditur negationi trinæ trina confessio, ne minus amori lingua serviat quam timori, et plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quam vita præsens. Sit amoris officium, pascere Dominicum Gregem, si fuit timoris indicium, negare pastorem.* Hoc illi Patres *mysterium* viderunt, hoc nobis indicarunt; vestrum vero, de ordinaria in Apostolos ipsos totamque Ecclesiam potestate, nulli viderunt. Nam si vidissent, cum *præcipuum sit fidei caput et fundamentum religionis*[g], nobis non invidissent; non celassent eo loco nos, rem tantam, tam et nobis, et omnibus cognitu necessariam.

Neque etiam in proximo huic gradu pedem audemus figere. Nam, si fuit tanti Gregis pastor Petrus, (quantus hinc illinc colligi potuit, ad Neronis usque tempora, aliquot ex hoc regno, ex illa natione aliquot:) at numerosior longe Grex præut tum fuit, immane quantum: Tota ex eo Regna, totæ nationes intrarunt, intravit *plenitudo Gentium*[h], Novi etiam Orbis accessio facta est, ut unus eis jam Petrus non sufficiat, nisi et illud respondere possis de Papa vestro, *Ecce plus quam Petrus hic*[i]. [Unus Pastor supremus toti orbi non sufficit.]

Sed neque in illo tutum insistere, *de successione.* Quis enim nobis fidem faciet, aut ex quo Evangelistæ loco, munus hoc hæreditarium esse, Orbis pascendi? Petro uni, magis in eo successum, quam ulli de reliquis undecim? unum modo fuisse *Apostolum ordinarium,* Petrum scilicet, cui successor sit? undecim reliquos *extraordinarios* omnes, sine successore ullo orbos periisse? [Quis cæteris successit Apostolis.]

Tum et illud, si fuit hæreditarium munus hoc, ut posset adiri; quibus hæc tabulis sibi vindicabit Romanus vester? [Quo jure Papa Petri successor.]

21. [Comm., lib. xii. Op., t. iv. pp. 1118. E., 1119. A.B., 1120. A.B.]

[f] In Joh. 21. [Tract. cxxiii. sect. 5. Op., t. iii. col. 2462. B.C.]

[g] [Vide supra, p. 37.]

[h] [Rom. xi. 25.]

[i] [Vide Matth. xii. 41.]

Nullum illi jus sanguinis, ut sic adeat. De conclavi autem Dominorum Cardinalium mentio in Evangelio, in Actis, nulla, sed nec in vetere historia. Tum electionis forma ipsa,
52 nescio quot vicibus variata[j], proin a Christo non sancita. Sin ex doctrinæ sincera successione titulum adornet; titulum illum libenter accipimus. Sed ille, credo, hic potius cogitabit de non reddenda ratione. Vides jam ut gradus hic lubrici, ut omnia hic incerta sint.

[Pascere oves debet Papa non mactare,]

Denique, ad illum ultimum gradum, non pervenitur nisi ex abrupto; nimirum, ut si vel maxime succedat Petro in munere pastoritio, liceat ei per hoc, regno Reges abdicare. *Pasce oves meas,* id est, ovium Duces macta; (mactari enim certum potius, quam abdicari.) *Pasce oves meas,* id est, oves meas arceto caulis suis; fides enim et officium erga omnes, omnium maxime Principes, caulæ sunt ovilis Christi. *Pasce oves meas*[k], id est, dissipa, disperge oves meas: conculcentur earum pascua, turbentur aquæ: (hæc enim Rege abdicato effecta semper fere consequuta sunt.) *Accipe claves regni cœlorum*[l], quibus excludas regno terrarum. *Quodcunque ligaveris,* id est, quodcunque sceleris pactum vel proditionis magis astrinxeris: *Quodcunque solveris,* id est, quodcunque legis, officii, fidei, juramenti vinculum laxaris. Chaos magnum inter hæc; *Disparata* hæc valde quidem, et tu hic jam denuo ducis a *disparatis*[m].

[Pascendi munus negligit, regendi arripit.]

Hoc quidem *pascere oves* non est. Ad *verbi,* ad *doctrinæ* pastionem referunt fere Patres, quod Christus ibi in mandatis dedit; *hoc* illi inclamant, ingeminant, in *hoc* toti sunt. At *vester ille* pastoritium hoc munus non attingit. Quantum enim annorum est, ex quo ullus illorum hoc attigit? nec Torti vel atavus gustavit de pabulo hoc Pontificio. A seculo non est auditum, pavisse verbo vel doctrina Pontificem ullum. *Totum gregem Dominicum* volunt; *totum munus pascendi* defugiunt. *Geminum* ibi *βόσκε* est, *unicum ποίμαινε*. *Ποίμαινε* illud ibi *unicum* arripiunt. Habet vox illa in se, (aliquo significato) regendi vim. *Geminum βόσκε* (etsi verbum illud proprie designat *pascere*) *fraterculis* relinquunt. Factum igitur ab illis non imprudenter, quod arcessunt a Petro pas-

[j] [Vide Bell. de Clericis, lib. i. cap. 9. Op., t. ii. pp. 307, 308.]
[k] [Joan. xxi. 16.]
[l] [Matth. xvi. 19.]
[m] [Resp. Tort., p. 6. et Bell. Op., t. vii. col. 638. C.]

toritium jus suum: nolunt vero a Paulo. Paulinum illud, ut *qui bene præsunt, laborent verbo et doctrina*[n], laboriosa nimis pastio est. Ad illum canonem sit Pastor qui volet: prædicari mavult Papa de Regibus, quam prædicare illis.

Sed protrita jamdudum objectio hæc de Petri pastione. Quære vero alium, si placet, cui persuadeas; Rex illam non moratur. E cerebro vestro illa est, e *decretis alatis:* Scripturæ eam nesciunt, Ecclesiæ priscæ nec audita, nec visa est. Erit per Dei gratiam *de Grege Dominico* Rex noster, nec agnoscet *Romani Pastoris* fistulam. Unum ille quidem Pastorem universi Gregis agnoscit, non alium tamen, quam Christum ipsum, cujus de Grege honorem sibi ducit quod sit: Quo de Grege etiam, sic est; ut et *Dux Gregis* sit sub Christo Pastorum Principe. Sic ille quidem est, sic sunt et alii (certe sic esse debent) Reges Christiani ad unum omnes, jura si sua nossent, et vel vires eis, vel animus non deesset. 53 [Christum, non Papam, pro Pastore suo Rex habet.]

Tantum illud moneo; Cum *Papam toti Dominico Gregi* hic præficis, subjungisque, *vel Regem nostrum ad Gregem Dominicum nullo modo pertinere, vel certe subditum esse B. Petro, ejusque successoribus, ab eisque tum ligari tum solvi posse;* vide quam hoc a te positum præpostere, qui post homo futilis *Christianum*[o] negas, quem hic cupis conjicere in vincula Pontificis tui. Nam *qui foris sunt,* nec jam Christiani, ad illius Tribunal non pertinent; nec enim *judex est Regum* nisi *ut Christiani sunt*[p], (ut post asseris); ubi ergo *Christiani non sunt,* nihil Regibus cum eo, nihil ei cum Regibus. Vides, per te jam, et per tuam stultitiam, non licere nobis, si maxime vellemus, confiteri *Regem a Pontifice ligari posse,* quem ipse ligari posse negas, cum negas *Christianum,* eoque nomine *ad Dominicum vestrum Gregem non pertinere.* [Si rex foris est, ut habet Tortus, Pontifici non est subditus.]

Quodsi præsentis instituti foret, edoceri posses, Serenissimum Magnæ Britanniæ Regem, et qui cum eo sentiunt Reges Daniæ et Sueciæ, Germaniæ Principes, Respublicas Helvetiæ, et Rhetiæ; quique per Galliam, Belgium, Poloniam, Hungariam, Bohemiam, Austriam, Ordines, a nobis sunt, partem esse *Dominici Gregis,* nec minorem nec minus illus-

[n] [1 Tim. v. 17.]
[o] [Resp. Torti,] p. 97. [et Bell. Op., t. vii. col. 683. C.]
[p] [Resp. Torti,] p. 21. [et Bell. Op., t. vii. col. 646. B.]

trem partem, quam quæ est pars Pauli quinti: Christianos esse omnes hos: et, ut scias Christianos esse, ut Christianos par est, meliorem tibi mentem optare, dehinc ut quiescas porro, et desinas maledicere.

[Quis verus Regis titulus.] Quid vero? An ægre tibi fuit a bile cum hæc scriberes? An ut catharticon illi quæreres, Scholam Salerni habuisti forte præ manibus, cujus e versu primo desumptus tibi titulus ille *Anglorum Regi*[q]*?* Anglorum Regem, quis nisi Tortus, jam
54 diceret? Non est in orbe Christiano Rex aut Princeps, qui non hoc titulo jam abstineret, qui non *Magnæ Britanniæ Regem* scriberet[r]. Auctum illi jam Regnum novi alterius accessione; titulus etiam auctus: hocque te scire (sed quis hoc nescit) etiam agnoscere, boni mores voluerunt. Inelegans ille titulus in tam *eleganti libello*[s] scilicet; et bene fecerit ille tuus e Polita Typographus, si te paulo nobis reddat magis *politum.* Nimis enim impolite hoc, et quasi *Cardinali a clitellis* potius sis quam *Sacellis.*

["Hoc autem loco qui paulo ante jurando negaverat potestatem ligandi in summo Pontifice, idem nunc potestatem solvendi negat. Nam ex verbis illis Dominicis, *Quodcunque solveris, etc.* Catholici omnes colligunt ad Pontificis Maximi auctoritatem pertinere non solum potestatem absolvendi a peccatis, sed etiam a pœnis, censuris, legibus, votis, atque juramentis, quando id expediat ad gloriam Dei atque animarum salutem." —Resp. Torti, pp. 10, 11; et Bell. Op., t. vii. col. 641. A.]

[Quousque sese extendit Pontificia solvendi potestas,] Porro videamus jam, ecquid felicior in solvendi potestate futurus sit, quam fuerit in ligandi. Ex his verbis, *Quod Papa potestatem non habet me ab hoc juramento absolvendi;* En *potestas* inquit *solvendi negatur in Pontifice*[s]*. . . . . Ad Pontificis auctoritatem pertinere non solum potestatem absolvendi a peccatis, sed etiam a pœnis, censuris, legibus, votis, atque juramentis . . . . .Hoc autem Catholicos omnes colligere ex verbis Dominicis, Quodcunque solveris super terram, &c.* Quo vero hæc tam inanis ostentatio, tam superflua, tam nihil ad rem? De *unico* hic *Juramento* quæstio nobis erat, an eo absolvi possint, qui jurati sunt? *Juramento* igitur hoc *solo,* ageret, cætera mitteret. Hic vero etiam pompam ducit, et non modo *uni-*

[q] ["Anglorum regi scribit schola tota Salerni." Schol. Salern., lin. i.—De Roberto Duce Normanniæ, (Rege Anglorum a Salernitanis nuncupato) cui hic libellus fuit dedicatus, vide Prolegom. in Schol. Salern., pp. 17 seq. Paris. 1625.]

[r] [Vide Rymeri Fœdera, tom. vii. p. ii. p. 125. Hagæ Comitis. 1745.]

[s] [Vide Præf. Politan. citat. supra p. 5.]

cum hoc *Juramentum*, sed et alia *Juramenta*, sed et *peccata*, et *censuras*, et *pœnas*, et *leges*, et *vota* agit ante currum Pontificis, quasi totidem captivos. Quorsum hoc ad *unius Juramenti solutionem?* aut quid opus quinque illis, nisi si explicari voluit hic pennas Pontificis sui, ut sciant omnes quantus vir sit, nec quicquam abscondi a potestate ejus?

Ain' vero, *a peccatis, pœnis, censuris, legibus, votis, Juramentis?* Ut, hic homo leviter decurrit per sex ista, quasi res non magni momenti? Ut, levi brachio, quasi in transitu, solvit omnia? Nos hic homines obtusi, cuique nodo cuneum suum, *tribus nodis totidem cuneos* quærimus: Hic uno cuneo sex nodos solvit, nodos plane Gordios, si tamen solvit; solvit (inquam) et non secat.

Et, quod cuiquam mirum sit, ita se gerit in potestate hac Pontificia, ita res confundit; ut nescias plane quid *ligandum* jam, quid *solvendum* sit. Solebant enim *solvi peccata, censuræ, pœnæ; ligari* autem *leges, juramenta, vota*, et astringi magis: si et hæc jam solvit etiam, quid tandem ligat Pontifex? Officio *solvi* homines opus non habent, nec officii vinculo: officio autem *solvuntur*, dum *lege:* officii vinculo, dum *Juramento*. Quin quod adhuc mirere magis, nec secus *legem* ipsam solvit, quam *peccata in legem:* utraque pari facilitate. *Lex* sit, *peccatum* sit contra legem, perinde illi est; tam facile Pontifici *solvere leges quam peccata*. Vix tamen fiet, ut una clave utraque hæc et præcepti, et peccati, janua reserari possit. Binæ ergo forte sunt claves, quarum una, *peccatis, pœnis, censuris:* altera, *legibus, votis, juramentis*, aperiendis sit. At hæ quidem ambæ cœlorum claves esse nequeunt. Quin si *ad solvenda peccata*, claves regni cœlorum; *ad solvendas leges* et *legum præcepta*, claves inferorum datas oportuit. [Quædam solvit minime solvenda,]

Certe, quæ paulo ante a nobis pertractata est *potestas ligandi*, ad excommunicationem modo, et censuras, sese extendit Ecclesiæ. Oportet autem, ut relativi sint inter se mutuo actus hi duo, *ligandi et solvendi*, ut non latius patere debeat hic *solvendi* potestas, quam illic *ligandi;* reciproci sunt; hoc enim relatorum natura postulat. Ligatur quis? arcetur cœlo; solvitur? ad cœlum, unde arcebatur prius, per peccati contumaciam, denuo admittitur: Ibi vero non ligavit leges vel juramenta; ne hic quidem solvat igitur. [Haud debet latius extendi quam ligandi potestas.]

Audiant vero Pontificis potestatem hanc, quorum interest. [Omnia

vero societatis vincula solvit Pontifex.] *Deposuit Reges* Pontifex: *deponit* jam leges; *subditos solvit ab obedientia Regum*, jam et *ab obedientia legum: Leges* enim dissolvit, *juramenta* ejurandi, *vota* devovendi potestatem facit. *Lege* cautum est? Dispensabit *cum lege*. *Juramento* firmata lex? Et cum juramento. *Votum* etiam emissum est? Etiam *cum voto*. Nec tamen qui hæc omnia ruperit, futurus peccati reus, nec censuris obnoxius: Nam et illa et illa etiam solvendi potestatem habet. Non potest quisquam jam (ut videtur) cuiquam, Deo vel homini, quocunque nexu sic astringi, quin illum nullo negotio, statim exsolvet Pontifex. Ita: quid fixum erit inter homines, vel firmum? Quo nobis cedent, conventa, fœdera, vincula societatum omnia? Quid posthæc fiet, quo nobis certis esse detur de cujusquam pacto vel fide?

Haud ita pridem, dum scholam aperirent Jesuitæ, et artem
56 profiterentur æquivocandi, visi sunt pessime isthuc consuluisse in vitæ societates omnes: nexus de rebus humanis, qui in promissis, qui in pactis, qui in juramentis sunt, sustulisse. Quare merito exosi omnibus, etiam compresbyteris suis secularibus. At jam, palam hic quasi præconis voce edicit Matthæus, id penes Pontificem esse, ut nullus sit *legum*, nullus *juramentorum* nexus, ut nemo de jurato certior sit, quam injurato. Licere enim Pontifici hæc omnia ut solvat, licere apud Pontificem hæc omnia ut solvantur. Licere (inquam) et venales haberi Romæ, *legis, voti, juramenti solutiones*, id est, peccati, votifragii, et perjurii immunitates. *Legis* enim *solutio*, peccati, *Juramenti solutio*, perjurii auctoramentum est. Qui pars jam Pauli quinti sunt, ne parcant injuriis, *leges solvit*, ne parcant perjuriis, *juramenta solvit* Pontifex.

Potestas hæc quidem *solvendi* dicenda non erat, sed *dissolvendi* omnia, etiam mundi credo machinam, si sic pergat. Quid est enim in rebus humanis firmum et stabile, quod trium horum uni non nitatur? Quid habet *Lege* fortius Respublica, vel sacra vel civilis? Atqui lex ulla, si Pontifici stomachum movit, fæx jam est, non lex. Quid habet religio ipsa *juramento* magis religiosum? Atqui jam religio non est, et illud violare. Arctissimum quidem habitum est semper *voti* vinculum; quasi stupa jam est. Omnia hæc *solvit* Pontifex ex *plenitudine potestatis*, vel *tempestatis* potius: ut in nimis solutam potestatem (qualis hæc) ludere solent Jurisconsulti.

Videbo paululum de Legibus et Juramentis, de Votis non attingam; Quorsum enim de iis mentio? nihil nobis hic cum votis negotii. *Legis* quidem mentio facta, quia Edictum forte ipsum exauctorare Pontifex; *Juramenti* etiam, quia et illud enervare cogitat. At *votum* non video cur a Matthæo nominari debuit, aut inseri, nisi si interposita *voti* mentione, Domino suo gratificari voluit, qui olim Jesuita factus, *voti* se reum fecit, et hoc *votum* jam fregit, postquam ostrum induit[t]. Quod nisi subveniat hic *solutiva* hæc *potestas* Pontificis super *vota*, causam nullam potest dicere, quo minus *votifragus* habendus sit, et desertor ordinis. Certe *voto* hoc, nisi illum Papa bene *solverit*, etiamnum tenetur Patri Ignatio, nec potest sic purpuratus incedere, nec sacellum habere a Papa, quod Matthæo male cederet. Redeundum enim tum illi exsacellano ad Papienses suos, ubi minus pinguia sunt quam Romæ Sacerdotia. 57

De legibus primo; Etiamne porrigis ad *leges potestatem hanc* indefinite, nec restringis? Crudius hoc a te positum. At puto excipies hic *leges naturæ;* nec illas solverit Pontifex. *Naturale jus ab exordio rationalis creaturæ, ... immutabile permanet*[u]. Atqui subditorum jus *naturæ lege* nititur. Nascimur, ut filii, sic subditi: filii ejus, cujus ex stirpe; subditi ejus, cujus in ditione nascimur. Ecquis præstabit filius, ut filius, huic Patri, subditus, ut subditus huic Regi ne siet? [Leges naturæ non solvendæ sunt,]

Etiam puto, excipies et *leges* ipsas *Dei*, nec dabis Pontifici potestatem, *ut mutet jus, aut dissipet fœdus sempiternum*[v]. *Præcepta Decalogi* apud vestros *sunt omnino indispensabilia*[w]. Nullam humanam dispensationem admittunt, nec cuiquam homini ex iis aliquo modo solvere aut licuit, aut licebit. Tantum autem abest Papam posse, ut (si in eo vestris fas credere) in quibusdam, *nec* [x] *Deus ipse* dispensare possit. *Dei* autem *lex* est, *de obedientia, de fide* Regibus præstanda; lex mandato quinto comprehensa, filius ut patrem, subditus ut patriæ patrem debito obsequii, fidei, subjectionis honore affi- [neque leges Divinæ,]

[t] [Vide Summam Constit. Soc. Jesu, num. 24. De Paupertate, p. 9. Lugd. 1606.]

[u] [S. Thom.] Aquin. [Sum. Theol.] Prim. Sec. [Quæst.] xciv. [Art.] 5;—[et Cf. Decret. Par. i. Dist. v. Præf.—Corp. Jur. Can., t. i. col. 13.]

[v] Esa. xxiv. 5.

[w] [S. Thom.] Aquin. [Sum. Theol.] Prim. Sec., Q[uæst.] c. A[rt.] 8. C[oncl.]

[x] [Greg. de] Valent. Disput. vii. Quæst. iv. de leg. natural. Punct. 6. [Op., t. ii. coll. 913. d.—926. Ingoldstadii, 1603.]

ciat. Ecquis vero mortalium hac *lege* liberabit? *Legis* autem nostræ æquitas, *divina* hac nititur. Quasi enim familia quædam magna, Regnum est; quam Rex sic ducit, ut Paterfamilias. Quare quæcunque Patri jura, quintæ legis vi, debentur, suo sibi jure vindicabit omnia.

[Evangelicæ,] Pari autem ratione, excipies, puto, et *leges Evangelicas*. *Evangelica* autem est, et a Petro *lex ista, Estote subditi Regi tanquam præcellenti. Hæc est enim voluntas Dei*[y]. Quid hic, *vester?* Solvitne *legem* hanc Petri, et dicit, *Regi quamvis præcellenti ne estote subditi; hæc est enim voluntas Papæ?* Non puto: non committet Paulum Quintum cum Petro.

[aut civiles.] Quin et *civiles* porro excipies etiam, hoc argumento; Quod ad idem spectent, *potestas ligandi et solvendi*, eodem referantur, ut quod *ligare* non possit Papa, nec possit *solvere*. *Leges* autem *civiles* Regno ulli, ulli Reipublicæ condere non potest; nullus hoc Papa dixerit, nullus Rex tulerit. Faciat, si volet,
58 in Galliâ periculum, faciat vel in Hispania, legem ferat illis; non ferent ferentem. Legem ergo ponere non potest, nec rogare: ne solvere quidem igitur, aut abrogare. At nostra quoque *civilis lex* est, legitime rogata, plenis Comitiis lata, omnium Ordinum consensu comprobata.

[Dispensationes caute adhibendæ.] Nullane ergo *solvendi potestas* in Ecclesia *ad leges*, nec ullus dispensationi locus? Est vero: quis negat? Laxet nodos Ecclesia, quas ipsa nexuit; leges quas fixit, refigat; quas posuit, tollat denuo; positivo juri deroget. Parce tamen hoc quoque. Recte enim dixit quispiam, *dispensationes nihil aliud esse, quam legum vulnera*[z]. Nec ergo hoc laudi sibi ducat Pontifex, si multis vulneribus sauciæ sint apud eum *leges vel positivæ*. Et pace (inquam) et moderate. Nota satis in Decretis glossa Canonis[a], *fuit tamen hic nimium papaliter dispensatum*. Semel ibi notatum; sæpe factum a Pontifice, sæpe dispensavit, *nimis papaliter*. Potestas autem

[y] [1 Pet. ii. 13, 15.]

[z] [Vide Alberici de Rosate Dict. Juris sub voc. 'Dispensatio,' fol. 82. col. i. Venet. 1601.]

[a] [Decret. Par. ii.] Caus. ii. Quæst. v. C[ap. vii.] 'Mennam.' in Glossa. [Corp. Jur. Can., t. i. col. 642. Lege vero ibi annotata. "Hic erat gravissimus error. Conjuncte enim hæc legebatur cum superioribus, quæ Brunichildæ sunt scripta; qua purgatio Presbyteri a B. Gregorio mulieri committeretur. Sed nihil tale legitur in Epistola B. Gregorii, ex qua prior pars hujus cap. est accepta. Verum Ivo . . . et Pann. . . . citant hoc ex epistola Alexandri II. Raynaldo Cumano Episcopo . . . Hic versiculus . . propter citationes doctorum hinc quidem motus non est; sed additum est in margine nomen Alexandri II. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossæ."]

si longius se quam par est extendat, abusum patitur, nec jam actus ejus *dispensatio est, sed dissipatio*[b]. Utcunque autem se res habet; contraria Papæ vox, atque Christi, de lege. Christus; *Non veni solvere, sed implere*[c]: Papa; Non veni implere, sed solvere.

Pergo jam ad *juramenta*. Etiamne et illa in universum *solvendi* potestas illi? At si *leges* non potest, nec *juramenta* potest, quibus *juratur in leges*. Quidsi enim legi alicui divinæ obligare me volo *juramento*, ecquis me impediet? Olim ita David; *Juravi, et certo apud me statui, custodire judicia justitiæ tuæ*[d]. Petrus ipse si tum vixisset, an potuisset efficere, ne David *juramenti* reus esset? aut an *solvisset* eum hoc *juramento?* Davidis exemplo, *juramento* se obstringet quis, puta de non mœchando; hoccine illum *juramento* ullus solvet Pontifex? Par faciet de mandato quinto *juramentum*, nec magis illum solvet Pontifex; non magis (inquam) de quinto, subjectionis, quam de septimo, castitatis; nec magis præstabit ut rebellis, quam ut mœchus sit. [Juramenta non solvenda sunt,]

Sed et *juramenta* quædam interdum solvi possunt; et habet in illis dispensatio locum suum: quæ tamen, dispensatio vix proprie dicitur. Si quis se temere irretivit *juramento*, ut Herodes; etsi debet esse de eo scrupulus nullus; siquis tamen est, illum eximat. *Juramentum de malo vel bono impeditivo, dispensatione non indiget; tenetur enim jurans non servare*[e]. In jurando si fuit stultus, in reddendo ne sit impius. Addo etiam, si non eventu, ut Herodis illud: sed si ab initio statim sacrilegum est *juramentum*, si proditorium (quale hic nuper apud nos inter Conjuratos) etsi nihil opus, quia jurati in malum; si videtur tamen opus, et si volet, *solvat* et illud; in quo tamen non *solvendo*, quin astringendo magis, operam omnem suam posuerunt, quibus tum apud nos potestatis suæ copiam Pontifex fecerat. Solverent vero hic: hic vero recondunt in vagina, ubi exertam oportuit, aciem atque acu- [nisi temeraria sint, et ab initio injusta.] 59

[b] [Vide S. Bern. de Consid., lib. iii. cap. 4. sect. 18. vol. i. (t. ii.) col. 433. E.]

[c] Matt. v. 18.

[d] Psal. cxix. 106.

[e] ["Ad tertium dicendum, Quod quandoque illud quod cadit sub juramento promissorio est manifeste repugnans justitiæ; vel quia est peccatum, sicut cum aliquis jurat se facturum homicidium; vel quia est majoris boni impeditivum; sicut cum aliquis jurat se non intraturum religionem. Et tale juramentum dispensatione non indiget; sed in primo casu tenetur aliquis tale juramentum non servare. In secundo autem casu licitum est et servare et non servare." S. Thom.] Aquin. [Summ. Theol.] Sec. Sec.[æ] [Quæst.] lxxxix. [Art.] 9. [Conc.] 3.

leos auctoritatis suæ: ubi minime oportet, ibi demum exerunt. *Solvunt* fidelitatis Sacramenta, *non solvunt* perfidiæ: *solvunt* scilicet *liganda, ligant solvenda.*

[In hoc negotio artes Pontificum.] Nec tamen hoc mirere lector: Ita enim se habent Pontifices in hoc negotio *ligandi* et *solvendi,* ut solent agyrtæ. *Ligare* ad tempus sinunt, tum non *ligare;* ligare dum *desunt vires,* non ligare *cum jam adsunt*[f]*;* Ita *ligatus solutus* est, *solutus ligatus,* nec *ligatus* nec *solutus,* prout Pontifici visum fuerit. Sic lusit nuper Gregorius 13. de Bulla Pii quinti[g], ut *ligaret* illa Reginam, et subditos hæreticos; subditos autem Catholicos non ligaret: non *ligaret* quidem Catholicos, *rebus sic stantibus; ligaret* tamen, *quando publica ejus Bullæ executio fieri poterat.* Mirus artifex: una eademque Bulla *ligat;* non *ligat; ligat* hæreticos, non *ligat* Catholicos; et Catholicos non *ligat, ligat* tamen. Profecto non redemit animos hominum Pontifex, qui sic ludit perjurio.

[Haud opus Brevi ad juramenta solvenda.] Enimvero, si hæc sit in Pontifice *solvendi potestas,* dic quæso, quid opus Brevi, vel primo vel secundo, quæ interdicunt, *ne juretur juramentum?* Quod opus Epistola Cardinalis, ut abjuretur? Nihil certe. Jurate Catholici omnes; jurate libere *Juramentum* Regium, duplici Brevi non obstante. Nam quidni juretis? Annon Romæ est, qui *juramenta* vestra sic solvit, ut corrigiam calceamenti sui, qui uno verbo faciet, jurati ut injurati sitis? Cum tam leve hoc illi, cur arcet a *juramento;* nec sinit jurare, tam cito, tam leviter *solvendos?* Jurate vero. Quid enim inani metu se cruciet quisquam, cur mulctam subeat, cur in carcerem se duci sinat propter ista, vel *jura,* vel *juramenta?* pareat juri, nec parcat *juramento;* Romæ est, qui hæc difflabit omnia;
60 perinde est jurent, non jurent Catholici, præstabit Papa, ne qui rei sunt *juramenti,* rei sint perjurii; et qua est potestate *solvet* illos primum, deinde et involvet illos plenariis suis indulgentiis, tam densis, tam confertis, ut nec ipsa perditio illos possit perdere.

[Pontifices solvunt quando eis visum.] Sed bene; quod tempore saltem circumscripsit potestatem hanc, ut non semper uti detur, sed tum demum *quando ad Dei gloriam expedit, aut salutem animarum.* Hoc ipso jam

[f] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7. § 'Quod si.' Op., t. i. p. 235. G.]

[g] [Vide facultates concessas R. Personio et E. Campiano apud] Justit. Anglican. [Britann., p. 31, Lond. 1584.]

nobis per te aditus est, januaque patefacta, ut potestas hæc in nos nihil possit, aut *juramentum* nostrum. Nam utcunque *de solvendi potestate* fateamur: hic tamen negamus adhibendam in *juramento*, quod certe nec *expediat ad gloriam Dei, nec animarum salutem*, ut *solvantur* eo subditi. Non est enim adhibenda, ais, nisi *quando expedit ad Dei gloriam et animarum salutem*. Illud autem *Quando*, quando est? An jam est in *juramento* hoc *nostro?* Ecquid *Deo de gloria deperit?* ecquid *animabus de salute*, si nihil horum Regi fiat, quorum in *juramento* mentio, si nemo Regem deponat, invadat, vim afferat? Nihil horum.

Sed scire vis, lector, quid sibi velit *Quando* hoc? Lege Historias; videbis haud unquam fere reduci in actum hanc Papæ *potentiam*, quando aut *divinæ gloriæ* quid, aut *humanæ saluti* impendet periculi, sed quando Pontifici mota bilis est: mota autem fere est, quando negatæ decimæ, quando provisum contra *provisiones*[h], quando *Indulgentiarum nundinationes* interdictæ[i]. Nec enim hæc, si nescis, in rem pietatis et fidei *potestas* astruitur, nec illorum hic incrementum quæritur: quæritur, ut *Taxæ Cancellariæ*[j] bene sit, id est, ut culinæ Pontificis, dum pro tali *voto* soluto tot grossi; pro tali *juramento* rupto tot floreni; pro tali *lege* violata tot aurei numerantur: in quo non *Dei gloria*, sed Principum ignominia; nec *salus animæ*, sed pernicies crumenæ quæritur. Huic dum consulatur, eat *gloria Dei*, eat *animarum salus*, qua potest.

Sed dic tandem, ubi data, ubi fundata potestas hæc. Certe, *in verbis Dominicis*, nimirum *his; Quodcunque solveris super terram*[k], *&c.* At his verbis Dominus *clavem* promittit, *clavem*, dico, ad aperiendum, non vectem ad perrumpendum omnia; et *solveris* dicit, quod summis digitis fit; non *dissecueris*, quod gladio fit, aut bipenni; denique facultatem pollicetur *dispensandi*, non *dissipandi* omnia. [Christus claves promisit, Matt. xvi. 19.]

61

Verum (quod advertit Hieronymus[l], et nos monuit) loco quem affers, *promisit modo Christus, non etiam dedit:* de futuro hoc verbum est, *Dabo tibi.* Quæro ubi dederit? Scio te de nova schola esse, dicturum, cum dixit, *Pasce oves meas.* [non etiam dedit,]

[h] [Vide Bull. iv. 'Romani Pontificis,' Julii ii. A.D. 1505.—Bullar. Mag., t. i. pp. 468, 469. Luxemb. 1727.]

[i] [Vide Bull. xl. 'Exurge Domine,' Leon. x.—ibid. pp. 610—614.]

[j] [Vide Marchand Dict. Historique, sub voc. 'Taxa.']

[k] [Matt. xvi. 19.]

[l] [Comment. in Matth. xvi. 22, 23. Op., t. vii. col. 127. C. D.]

Quid hoc verbi est? Quid sibi vult, *pasce?* An hoc? Doce illas, *potestatem* hanc quam tibi nunc trado, eo se porrigere, ut si tuæ sint *oves,* eis, votifragis, perjuris, exlegibus esse liceat, nec ullis aut officii caulis, aut *legum* repagulis contineri? Venenum hoc quidem, non *pabulum* est. Malus *pastor,* qui has de grege suo *caulas;* malus *Pontifex,* qui has de ponte suo *sublicas* summotas vult. Nec ergo, vel hoc loco quicquam eviceris.

[et ad peccata tantum liganda et solvenda,]

Sed tamen nec hoc loco *dedit,* quod illo tuo *promisit.* Quin si veteres illos audimus, illo potius, Jo. xx.; *Quorum peccata, &c.* Atque ita ad *peccata* modo revocanda est, et *censuras,* pœnasque peccati, contra quam tu, *non modo ad peccata, pœnas, censuras.* Nova enim hæc tua glossa est, et Catholicorum (quos tu vocas) quorundam modo, non omnium; non omnes verba illa ad *Leges* et *Juramenta* protendi volunt. Cajetanus forte sic voluit[m]; et cum eo novitii aliquot Pontificiæ potestatis amplificandæ cupidi; multum abest ut *Catholici omnes* hoc senserint.

[ut referunt Patres.]

Ignota quidem hæc Augustino glossa. Sic olim ille. *Ecclesia... quæ fundatur in Christo, claves ab illo* [*eo*] *regni cœlorum accepit* [*in Petro*], *id est, potestatem solvendi ligandique peccata*[n]. Ignota Theophylacto, ac proin Chrysostomo (cujus ille abbreviator tantum est). Sic enim ille. *Claves autem intelligas, quæ ligant et solvunt, hoc est, delictorum vel indulgentias vel pœnas*[o]. Audis Augustini '*id est,*' Theophylacti '*hoc est,*' satis ut credo diluçide: ad *peccata* modo et *delicta* potestatem accommodant, nec porrigunt ulterius. At hi certe pro *Catholicis* habentur.

[Quando promissæ, quando datæ,]

Sed enim libero jam tibi fidem meam de Catholicis, qui quod Matth. xvi. *promissum est,* id *exhiberi* non Jo. xxi. verbo *pascendi,* sed ante illud, Jo. xx. verbis *peccata remittendi,* uno ore fatentur omnes; ut Christus ipse fuerit interpres suus, interpres optimus, qui quod Matth. xvi.; *Quodcunque solveris* dixit, id ipsum Jo. xx.; *Quorumcunque peccata &c.* interpretatus ipse fuerit; nec vel de *lege,* vel *juramento* verbum

[m] ["Solvere non est solum a vinculis peccatorum, pœnarum, præceptorum, juramentorum, votorumque liberare, sed a nodis emergentium difficultatum, circa ea, quæ sunt fidei, declarando absolvere."—Cajet. in Matth. xvi. 19.—Comment. in SS., t. iv. p. 76. b, Lugd. 1639.]

[n] In Joh. 21. [Tract. cxxiv. sect. 5. Op., t. iii. col. 2470. D.]

[o] [Κλεῖδας δὲ νοήσεις, τὰς δεσμούσας καὶ λυούσας τὰς τῶν σφαλμάτων ἢ συγχωρήσεις ἢ ἐπιτιμήσεις. Theophyl. in Matth. xvi. [Op., t. i. p. 85. C, D.]

addiderit. Simul et potestatem hanc in *criminibus* esse, et peccatis, inde patebit, et Catholicos tuos qui hoc *inde colligunt*, colligere quæ Christus ibi non sparsit. 62

Ordior autem a Papa Hadriano 6. *Catholicum* hunc nullus negabis. *Videndum est* (inquit) *quæ sint istæ claves. . . Has duas claves notat Augustinus, et post eum Glossa interlinearis, Jo. xx. Quorum remiseritis peccata, &c.*[p] Unum pollicitus sum, tres in uno dedi. Habet enim Hadrianus, Augustinum, et Glossam secum sentientes: En claves promissæ, Matth. xvi. dantur Jo. xx. per verba, *Quorum remiseritis*, non autem, per verba, *Pasce oves.* Atque idem illud ibidem iterat. *De clave ministerii dictum est Petro, Tibi dabo claves, et in Petro omnibus Sacerdotibus, quibus in ordinatione datur Spiritus Sanctus, ut quorum remiserint*[q], *&c.* [Ut habent Hadrianus 6.]

Proximus a Papa Cardinalis Hugo, et hic quoque Catholicus. Sic vero ille: *Et tibi dabo claves; Claves sunt potentia et scientia discernendi, qua dignos recipere, et indignos excludere debet a regno, et idem habetur Jo. xx. Quorum remiseritis, &c.*[r] Pro clavium intelligentia, refert nos ad Jo. xx. ubi, *idem* inquit, *habetur.* Cardinali succedit Archiepiscopus Theophylactus. *Quamvis autem Petro soli dictum sit, Tibi dabo claves; omnibus tamen Apostolis concessæ sunt. Quando? cum dixit, Quorumcunque remiseritis, &c. Etenim cum dixit, Dabo, futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem*[s]. Audi et alterum e Latinis, et quidem Archiepiscopum nostrum. Is Anselmus est. *Notandum est, quod hæc potestas* (*clavium*) *non solum Petro data est: sed sicut Petrus, unus pro omnibus respondit, sic in Petro, omnibus hanc potestatem dedit. Unde post passionem dictum est, Quorum remiseritis*[t]. Etiam, si placet, e Germania Druthmarum. *Hoc tam Petro, quam omnibus Apostolis et successoribus eorum, qui in Ecclesia eundem locum tenent, recte credimus concessum, quia Ipse post passionem apparens iis dixit, Quorum remiseritis, &c.*[u] [Cardinalis Hugo,] [Theophylactus,] [Anselmus,] [Druthmarus,]

Quodsi malis e schola, Scotum inde tibi sistam. Sic ille: [Scotus,]

[p] In [lib.] iv. sent. de clavibus. [fol. xcvi. col. 4. Paris. 1517.]

[q] [Ibid. col. 3.]

[r] [Hugo. Cardin.] In Mat. xvi. [Postill., t. v. fol. 52. K.]

[s] [Εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται τὸ, Δώσω σοι, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις δέδοται. Πότε; ὅτε εἶπεν, ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται. Καὶ γὰρ τὸ Δώσω μέλλοντα χρόνον σημαίνει, τουτέστι, τὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν.—Theophyl.] in Matth. xvi. [Op., t. i. p. 85. D.]

[t] [Anselm.] In Mat. xvi. [Op., p. 746. Col. Agr. 1612.]

[u] [Druthm. Comm.] In Mat. xvi. [Cap. xxv. Bibl. Mag. Patr., t. ix. p. 907. E.]

Sed contra, Matt. xvi. promittitur Petro et sacerdotibus, Tibi dabo claves, Jo. xx. impletur illud promissum, dicente Christo, Quorum remiseritis, &c.[x] Poteram et plures; sed hoc testium satis erit. Hi vero *Catholici* omnes. Non *omnes* ergo
63 *Catholici,* sic ut dicis, *colligunt;* Et tu jam denuo tamen dicis *omnes?* et ad eundem scopulum bis allidis; nec vocem hanc tam laxam, *omnes,* iterum hic usurpare pertimescis?

[Claves non Petro soli datæ,] Sed et in hoc mysterium est, cur se Matthæus recipiat ad locum Matthæi, ubi promissæ tantum sunt, non datæ; cur ad Jo. xxi. *Pasce oves meas,* ubi quæ promissæ illic sunt, non sunt datæ. Vulgabo sacrum hoc. *Tibi dabo* libenter audit; placet illi hoc *Quodcunque ligaveris; Pasce oves,* mirum in modum arridet. Quid ita? singulari enim numero prolata, uni modo proin (ut putat) dicta, unde illi spes, ut quæ *Petro uni* potestas data est, et *uni Pontifici* tota propria sit, eique soli peculiaris. Pontifex enim *Petro* ex asse hæres. Verum hic etiam vana spe se lactat, et illudit sibi suaviter; Nec enim hoc ex verbis illis *Catholici omnes colligunt;* multi magnique contra sentiunt. Non *Petro* hæc dicta *soli* vel data; dicta et data etiam *cæteris omnibus.* Et utcunque verba sint singularia, *Tibi, ligaveris, solveris, et pasce:* non tamen *Petro* dicta in persona sua, sed *Petro* representanti *Ecclesiam,* eamque mystice significanti.

[ut habent Origenes,] Audi, si placet, de acervo manipulum. Origenem primo: *An vero soli Petro dantur a Christo claves regni cœlorum, nec eas* [*alius*] *beatorum quisquam accepturus est? Quodsi dictum hoc, Tibi dabo claves* [*regni cœlorum*], *cæteris quoque commune est; cur non simul omnia, et quæ prius dicta sunt, et quæ sequuntur, velut ad Petrum dicta, sunt omnium communia*[y]*?* Nihil ergo hic, nec tuum illud, *Quodcunque ligaveris,* Petro peculiare; commune et reliquis. Hieronymum. [S. Hieronymus,] *At dicis, super Petrum fundatur Ecclesia: licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, et cuncti claves regni cœlorum accipiant, et ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur*[z].

[x] [Scotus] in [lib.] iv. [Sent.] Dist. xix. Quæst. 1. [Op., t. ix. p. 357. Lugd. 1639.]

[y] In Matt. xvi. Tract. 1. [p. 36. Basil, 1571.—Ἆρα δὲ τῷ Πέτρῳ μόνῳ δίδονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου αἱ κλεῖδες τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ οὐδεὶς ἕτερος τῶν μακαρίων αὐτὰς λήψεται; εἰ δὲ κοινόν ἐστι καὶ πρὸς ἑτέρους τὸ, Δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πῶς οὐχὶ καὶ πάντα τά τε προειρημένα καὶ τὰ ἐπιφερόμενα, ὡς πρὸς Πέτρον λελεγμένα; Orig. Comm. in Matth., tom. xii. § 11. Op., t. iii. pp. 524. B. 525. A.]

[z] [S. Hier.] advers. Jovin., lib. i. [sect. 26. Op., t. ii. col. 279. B.]

Augustinum vero non modo locupletem testem, sed et multis testimoniis locupletem. *Quædam dicuntur, quæ ad Apostolum Petrum proprie pertinere videntur, nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad Ecclesiam, cujus ille agnoscitur in figura gestasse personam, propter primatum quem in Discipulis habuit: sicuti est, 'Tibi dabo claves regni cœlorum,' et siqua hujusmodi*[a]. Et alio loco: *Nam si in Petro non esset Ecclesiæ Sacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claves regni cœlorum, et Quæcunque, &c. Si hoc Petro* 64 *tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia. Si autem et in Ecclesia fit, ut quæ in terra ligantur in cœlo ligentur, et quæ solvuntur in terra solvantur et in cœlo, quia cum excommunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus [cum reconciliatur ab Ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus]; si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit*[b]. Et alio. *Quod [enim] ad Petrum* [leg. *ipsum*] *proprie pertinet, natura unus homo erat, gratia unus Christianus, abundantiore gratia unus idemque primus Apostolus: sed quando ei dictum est, Tibi dabo claves regni cœlorum, et quodcunque ligaveris, &c. universam significabat Ecclesiam*[c]. Audi vero et quæ Augustini mens de vestro illo *Pasce oves.* Sic ait, *Non [enim] sine causa inter [omnes] Apostolos, hujus Ecclesiæ Catholicæ personam sustinet Petrus. Huic enim Ecclesiæ, claves Regni cœlorum datæ sunt, cum Petro datæ sunt, et cum ei dicitur, ad omnes dicitur, Pasce oves meas*[d]. Audi et quæ mens Ambrosii; *Quas oves, et quem Gregem non solum tum B. suscepit [Apostolus] Petrus, sed et nobiscum eas accepit, et cum illo eas nos accepimus omnes*[e]. Audi quæso, *pasce oves* ad *omnes* dicitur. Oves *Petrus non solus* suscepit, *sed nobiscum ille, et nos cum illo.*

[S. Augustinus,]

[Pseud-Ambrosius, i. e. Gerbertus,]

Etiam Leonem. *Propter quod dicit[ur] B[eatissimo] Petro, Tibi dabo claves, &c. Transivit quidem in alios Apostolos vis [jus] potestatis istius, et ad omnes Ecclesiæ Principes Decreti hujus constitutio commeavit, et* [*sed,* Ball.] *non frustra*

[Leo Papa,]

[a] [S. Aug.] sup. Psal. cviii. [Op., t. iv. col. 1733. B. C.]

[b] [S. Aug.] Tractat. l. in Joh. xii. [sect. 12. Op., t. iii. col. 2184. C.]

[c] [S. Aug.] Tractat. cxxiv. in Joh. xxi. [sect. 5. Op., t. iii. col. 2470. B. C.]

[d] [S. Aug.] De agon. Chr. cap. 30. [Op., t. vi. col. 439. C.]

[e] [Gerbertus, (vide Cavei Hist. Lit., t. i. p. 264.)] De sacerdotali dignit. cap. 20. [lege 2.—apud S. Ambr. Op., t. ii. Append. col. 359. C.]

uni commendatur, quod omnibus intimatur[f]. Theophylactum audivisti jam ante et Anselmum. Quamvis *soli Petro* dictum, *Dabo: datas tamen post* omnibus *a Christo*. Satis hoc diserte credo. Audi et Euthymium; Tibi dabo claves, &c. *Atqui donum hoc cæterorum fuit Apostolorum*[g]. Rabanum etiam. *Hæc autem ligandi atque solvendi potestas, quamvis soli Petro data videatur, a Domino tamen et cæteris Apostolis datur, nec non etiam nunc in Episcopis et Presbyteris, omni Ecclesiæ*[h]. Claudet vero agmen Hugo à Sancto Victore. Ille autem, sic. *Vide quando dictum est Petro in typo Ecclesiæ, Quodcunque ligaveris, &c. Invenies hoc dictum esse in donatione* [leg. *datione,*] *clavium Regni cœlorum*[i].

[Euthumius,]

[Hugo a S. Victore,]

Quod si recentiores mavis (et mavis opinor) accipe et illos. Primum autem Papam Pium II. *Inter Discipulos, pœne ubique Petrus solus totius Ecclesiæ gestabat personam, et propterea audire meruit, Tibi dabo claves. Has enim claves, non ille ut homo unus, sed unitas accepit Ecclesiæ*[k]. Et cum Papa, Cardinales duos: Lyranum, 'Et tibi dabo claves,' *Non solum pro te, sed etiam pro aliis. Sicut enim confessio Petri erat confessio aliorum; ita potestas hæc data Petro, intelligitur dari aliis,* [*licet Petro principalius in quantum erat aliorum capitaneus*[l].] Cusanum. *Etsi Petrus, per petram, tanquam lapis fundamenti Ecclesiæ intelligi deberet: tamen* [leg. *tunc*] *secundum Hieronymum,* [*ita*] *similiter alii Apostoli fuerunt lapides fundamenti Ecclesiæ, de quibus habetur Apocal. penult. ubi per duodecim lapides fundamenti civitatis Jerusalem, ... nemo dubitat,* (*duodecim*) *Apostolos intelligi debere. . . . . Ideo recte dicimus, omnes Apostolos in potestate cum Petro æquales*[m]. Gerson vero succincte. *Claves datæ sunt Ecclesiæ, ut in actu primo; et Petro, ut in actu secundo*[n]. Et cum unum hunc no-

[Pius ii,]

[Lyranus,]

[Cusanus,]

[Gersonius,]

[f] [S. Leon.] Serm. iii. [iv. Ball.] in anniver. Assumpt. 16. [cap. iii. Op., t. i. coll. 17, 18.]

[g] [Euthym. Zigab. Comment.] in Matth. [cap. xxxiii.] (Joan. Hentenio Interpr.)—Bib. Max. Patr., t. xix. p. 545. C.]

[h] [Raban. Maurus] in Caten. Thom. in Matt. [cap. xvi. apud S. Thom. Aquin. Op., t. iv. p. 252. a. Venet. 1775.]

[i] [Hugo de S. Vict.,] lib. i. de sac. cap. 26. [Op., t. iii. p. 365. A. col. l. Rothom. 1648.]

[k] [S. Aug. Serm. ccxcv. Ben. (al. de Diversis cviii.) § 2. Op., t. v. col. 1756. B.; citat. a Pio II.,] lib. i. de gestis Basil. Concil. [apud Fascic. rer. expet. et fug., t. i. p. 14. De hoc vero libello vide Retractationem Pii ii. in Bulla x. 'In primoribus.' — Bullar. Rom., t. i. p. 376 seq.]

[l] [Lyranus] In Matt. xvi. [apud Biblia Sacra., t. v. col. 280. F. Lugd. 1589.]

[m] [Nicolaus Cusanus] De Concord. Cath., lib. ii. [cap.] 13. [Op., t. ii. p. 727.]

[n] In Trilogo, 8. Q. [Hæc verba non

mino, cum illo intellige omnes, qui Constantiæ fuerunt in Concilio. Omnes enim idem sentiunt. Ne longius lectorem habeam; Glossa denique ipsa ordinaria. Tibi dabo claves &c. *Habent quidem eandem judiciariam potestatem alii Apostoli, quibus post resurrectionem ait, Accipite Spiritum Sanctum, Quorum remiseritis, &c.*° [Gloss. Ordin.]

Frustra ergo pertendis hic de singulari illa et solitaria Pontificis auctoritate. Non huic *soli*, sed neque *soli Petro* concessa; ut si per verba illa, *solvendi potestas* facta sit in *leges* et *juramenta*, pluribus jam communicanda sit *potestas* hæc, quam aut tu vis, aut fortasse etiam expedit; Pontifex vero hoc nunquam tulerit. Vides vero jam, opinor, hic, ubi tu colligis, *Catholicos* alios dispergere; quæ tu dilatas ad *juramenta*, coarctare eos ad *peccata;* quæ tu coarctas ad *Petrum*, eos, ad *reliquos etiam Apostolos* omnes dilatare. Ita, nec de hac quidem *potestate*, magis quam de prima, vobis inter vos *convenit*. Verbo dicam; non negatur a nobis *potestas solvendi*, negatur *collectio* tua, et ea *Catholicorum omnium* negatur esse. [Non igitur de hac re inter omnes Catholicos convenit.]

Consero jam manum. Nego *negari, potestatem solvendi* in Pontifice, ex eo quod *potestas* negatur *solvendi juramenta*. Etsi enim *juramenta* non solvat; præter *juramenta*, multa illi restant, in quibus *solvendi potestas* illa se exerceat. Latus admodum campus, ampla materia *solvendi*. Extra hæc, *peccata* sunt, sunt *pœnæ* et *censuræ* peccatorum. Annon satis illi, hæc *solvere?* Utinam vero adhibeat ad hæc potentiam suam; bene *solvat* hæc. Hæc enim multo magis merentur, multo magis opus est *solvi*. Peccas igitur hic primum. [Multa alia, præter juramenta, solvat Pontifex,]

Nego negari *potestatem solvendi Juramenta*. Et hic peccas iterum, dum concludis, Potestatem solvendi negat, a *Juramento hoc;* negat ergo *a juramentis*. Æthiops albus dentes; ergo albus; elenchus manifestus, *a dicto secundum quid, ad dictum simpliciter*. Non negat *potestatem solvendi juramenta* simpliciter, qui de *uno* aliquo negat. Qui dictum sic limitat, *non habet potestatem absolvendi me ab hoc juramento,* [fortasse aliqua juramenta,] 66

habentur in Trilogo, sed in Propositione facta coram Anglicis, Consid. iv. Gerson. Op., t. i. col. 290. (perperam 890.) C.]

° [S. Hieron. in Glossa Ordinar. apud Biblia Sacra, t. v. col. 281. A. Lugd. 1589.]

ab *hoc*, de *uno hoc* negat: in universum non detrahit *potestatem* Pontifici, *absolvendi a juramentis*. De uno cavet; cæteris quid possit, non possit, ne attingit quidem. Utrobique male conclusum. Negat *potestatem solvendi juramenta;* negat ergo *potestatem solvendi:* Negat *potestatem solvendi juramentum hoc;* negat ergo *potestatem solvendi juramenta.*

[non vero omnia,] Non enim, credo, projicies a te pudorem omnem, et dices, esse illi *potestatem* omnia *juramenta solvendi*. At sic oportet, ut concludas quod conclusum vis. Quodsi *omnia* potest, certe et hoc *nostrum* poterit, quo de agitur. Sed non dices *omnia;* non enim legitima. *Aliqua* ergo tantum potest. At potest *aliqua*, nec tamen *hoc nostrum;* nec tu unquam concluseris, Potest *aliqua* solvere; potest ergo et *hoc;* quia ludibrium ita debebis pueris in schola, qui cantillant ibi versiculum, *Syllogizari, non est ex particulari.*

[nedum hoc nostrum,] At inter illa quæ *solvit*, est et *nostrum:* De hoc quæritur. Probandum tibi hoc, non præsumendum fuit. Videtis interim, ut abeat jam *a potestate solvendi*, ad *rem solubilem*. Res enim hic negatur *solubilis*, quam Papa vult *solvere: Potestas solvendi* non negatur. *Potestate* stante, incongrua hæc materia dicitur, super quam *potestas* cadat. Et verus hic quæstionis status; non an possit *juramenta solvere;* sed, an possit *hoc*. De *hoc* qui negat, de *re solvenda* negat, non de *solvendi potestate*. *Potestas* sit sane, habeat in multis locum suum; in *hoc* non habet: Ab aliis potest, aliis non paucis, ab *hoc* non potest *solvere*.

[quia magna ex parte assertorium.] Dicam vero etiam, cur non possit ab *hoc:* Quia magna ex parte *assertorium* est. Siquidem ex toto *promissorium* esset, *materia* ejus, *cum sit aliquid futurum, variari posset, et in eventu reddi illicita*[p]. Atqui *hoc* jam majori ex parte *assertorium* est: Quatuor habet partes; quarum tres *assertoriæ* sunt, quarta modo *promissoria*. De præsenti est: *Juro quod Papa, nec per se, nec per alium, &c., potestatem vel auctoritatem* habeat *Regem deponendi*. Item: *Juro quod in corde* abhorreo, *tanquam impiam, hanc doctrinam*. Item: *Credo*

67

[p] ["Sed materia juramenti promissorii est aliquid futurum, quod variari potest, ita scilicet quod in aliquo eventu potest esse illicitum aut nocivum, et per consequens non esse debita materia juramenti."—S. Thom.] Aquin. [Sum. Theol.] Sec. Secundæ, [Quæst.] lxxxix. [Art.] 9. [Concl.] 1.

quod nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet, *me ab hoc juramento absolvendi.* Asserit (ut audis) per omnia. De præsenti est. *Assertorii autem materia in necessitatem transiit, et est immutabilis. Dispensatio in eo referretur, non ad materiam, sed ad actum ipsum juramenti. Talis autem dispensatio est directe contra præceptum divinum*[q].

Scis enim (quod te schola vestra docuit) si propric loqui detur, haud unquam *solvi nexum juramenti. Non dispensatur unquam, ut aliquid fiat contra juramentum; impossibile hoc. Observatio juramenti cadit sub præcepto divino, quod est indispensabile*[r]. Id tantum a Pontifice fit; *Materia quæ fuit juramenti, docetur indebita, ut sub juramento cadat.* At hoc jam non est *ligaturam solvere,* sed *rem ligatam subtrahere.* Nodus manet, nexus manet; tollitur id cui nectendo fuit. Ac materia quidem hæc, si *de futuro* est, (ut in *promissorio*) quia nondum est, mutari potest, et reddi indebita ex eventu, atque ita pro indebita declarari: sin de præterito est, vel præsenti, mutari nequit, in necessitatem transiit; solutionis jam capax non est. Locus ergo (ut vides) hic *solutioni* nullus; et otiosa hic omnis *solvendi potestas.*

[atque ergo materia ejus haud indebita pronunciandа.]

Præterquam vero quod otiosa sic est; et aliæ multæ causæ sunt, cur esse possit in Pontifice *potestas* hæc, nec tamen operari. Nam si (quod ante docuimus) casus multi, in quibus *Excommunicatio* de jure *nulla:* nonnulli itidem erunt, in quibus, *absolutio* quoque ipsa reddetur *nulla.* Quippini? *errante clave* nemo *aperit, errante digito* nemo *solvit.* Quid autem? *Digitus* nunquam Pontifici, nunquam *clavis* errat? Quid ergo opus sic distinguere in scholis, *Clave non errante,* nisi *erret* ei interdum *clavis?* Hic vero nos, *errare clavem* ei dicimus, et *digitos,* si ad ea *solvit* homines, quæ caventur *juramento: Nimiam remissionem esse; non ex* Petri *æquitate judicium ferri;* Petro *ergo privilegium non manere*[s]. Non ex æquitate Petri: *Æquum enim*

[Absolutio Pontificis, sicut excommunicatio ejus, sæpe nulla.]

[q] ["Materia autem juramenti assertorii, quod est de præterito vel præsenti in quandam necessitatem jam transiit, et immutabilis facta est. Et ideo dispensatio non referretur ad materiam, sed referretur ad ipsum actum juramenti. Unde talis dispensatio directe esset contra præceptum divinum."—S. Thom.] Aquin., ibid.

[r] ["Dispensatio quæ fit in juramento, non se extendit ad hoc, quod aliquid contra juramentum fiat. Hoc enim est impossibile, cum observatio juramenti cadat sub præcepto divino, quod est indispensabile; sed ad hoc se extendit dispensatio juramenti, ut id quod sub juramento cadebat, sub juramento non cadat, quasi non existens debita materia juramenti."—S. Thom.] Aquin., ibid.

[s] ["Manet ergo Petri privilegium, ubicunque ex ipsius fertur æquitate

Petro, *et voluntati divinæ consentaneum, ut Regi tanquam præcellenti, subjiciant se omnes*[t], Regi etiam *Ethnico,* etiam *dyscolo*[u]. Hoc *Petrus* non *solveret.* Nihil ergo hic *solutum. Potestas solvendi,* quæ a CHRISTO, manebit integra; integrum etiam *juramentum,* et *insolubile.*

["Sed præterea dum affirmat hoc juramentum sibi recta ac plena auctoritate legitime ministratum, simul affirmat Regem suum, a quo juramentum propositum est, potestatem supremam habere in spiritualibus; cum agnoscat in illo plenam auctoritatem jubendi, ut Pontificia excommunicatio sive declaratio contemnatur."—Resp. Torti, p. 11; et Bell. Op., t. vii. col. 641. A.]

68 [Juramentum non attingit Regium in spiritualibus primatum.]

Sequitur vero novum crimen, et grave, et quo necesse est *Catholicam fidem abnegari. Qui juramentum agnoscit auctoritate sibi plena delatum, eo ipso affirmare, Regis supremam in spiritualibus potestatem.* Quid audio? *Primatus spiritualis* infertur ex *juramento plena auctoritate delato?* Quis non risu excipit? Quis enim vel sacrosancta tangit, nisi de eo primum constet, *rite* sibi *et legitime deferri* jusjurandum? Quot vero quotidie passim in Prætoriis, in Consistoriis juramenta subeuntur, ubi de luminibus, de stillicidiis agitur, *plena auctoritate* omnia; et tu horum juramenta omnia, eum sensum habere vis, ut ex eo quod legitima sunt, *Regius* per ea *in spiritualibus primatus* stabiliatur? Apage vero: At sic oportet, si ad *Primatum stabiliendum* sit satis agnitio *plenæ auctoritatis* in deferente. Quam multa vero judicia sunt, quam multa juramenta deferuntur, ubi nec Judici, nec vel Actori, vel Reo, vel Testibus, nec ei qui defert, nec ei cui defertur juramentum, nulli (inquam) horum, quicquam de *Primatu,* ubi sit, penes Papam an Regem; imo an sit Primatus ullus, semel in mentem veniat?

[Rex potest deferre juramentum sine Pontificia auctoritate.]

Nisi illud dicere vis, Nullum *legitime deferri juramentum,* nisi ubi *Pontificis auctoritas* intervenit, nec a quoquam, nisi cui ille facultatem dederit *deferendi.* At illud, quicquid senseris, raucesces credo, et non dices. Quid enim *Pontifici,* quid *Primatui* cum juramentis? Annon etiam apud Ethni-

judicium. Nec nimia est vel severitas vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit aut ligaverit."—S.] Leo, Serm. iii. [iv. Ball.] in anniver. [Assumpt. cap. iii. Op., t. i. col. 18; et Decr. Par. ii. Caus. xxiv. Quæst. i. cap. v. 'Manet ergo.'—Corp. Jur. Can., t. i. col. 1386.]

[t] [1 Pet. ii. 13.]

[u] [1 Pet. ii. 18.]

cos juratur, idque legitime, ubi nec *spiritualia*, nec *Primatus*, nec *Primas* ullus? An offendit te forte vox, *plena?* Atqui, exigendi juramenti semiplena *auctoritas*, nulla. Aut ergo *plena*, aut *nulla*; si *nulla* exigendi, nec subeundi *ulla*; si non subeundi, nec jurandi; si non jurandi, nulla sunt juramenta; si non juramenta, non Testes, non *judicia*, non *Judices* ulli. Dixin' ego vobis, *solvendi potestas* hæc quo evaderet? *Reges* deposuit, *leges* dissolvit; *judicia, et judices* jam exauctorat. Ita nec leges, nec *Reges*, nec *judicia*, nec *judices* ullos habituri jam sumus. Solvit *juramenta, jura, judicia, judices, leges, Reges*. Quod initio dixi, mundi (credo) machinam *solvet*, nisi citius *solvatur* ipsa.

Sed et rationem reddit, se dignam. *Agnoscit enim in illo plenam auctoritatem jubendi, ut contemnatur excommunicatio.* Ille vero non agnoscit *auctoritatem jubendi* ullam, aut hoc aut 69
aliud quicquam, quin solius *juramenti ministrandi auctoritatem* agnoscit. Nec tu hic repone mihi quicquam de *contemptu excommunicationis;* nihil agis. Frustra prius tentasti, frustra hic jam iteras. Non jubetur *contemni excommunicatio*, sed neque *contemnet* illam, nisi si nulla est (ut eam nuper sprevere Veneti): deferet censuræ justæ Catholicus tuus, sic tamen, ut et officio suo civili simul deferat.

Habes ad Edicti loca tria; quorum *primo*, negatur Pontifici *potestas deponendi Reges*. Certe; sed, et negatur simul *potestas illa, ad fidem Catholicam spectare*. Quæ *ad fidem spectare* videri potest, *potestas excommunicandi*, ea caste integreque adhibita, non negatur; negatur tamen, *excommunicato* fides non servanda. Sed neque negatur etiam *potestas solvendi:* Nostrum modo juramentum, ex eorum numero negatur, super quæ currat *potestas* illa. Horum, nihil contra *Catholicam fidem*, nihil contra *Primatum*, vel Apostolicum, vel sedis Apostolicæ, nec vel ipsius Pontificis *spiritualem*, nihil etiam contra *potestatem* vel Apostolicam, vel Pontificiam *in spiritualibus*. Quicquid id est quod negatur, de *temporali* quadam est, nescio qua, (sed nec ipsi sciunt) *indirecte* ad Pontificem spectante. Quæ sit, non sit, nihil *ad fidem Catholicam*, nihil ad fundamenta religionis: *fide* integra, illæsa, illibata, quæri de ea etiam porro, et disputari potest. Utcunque est, res *fidei* non est; cum non sit de *indirecta* hac *potestate* quicquam adhuc directe definitum.

[Temporalis tantum Pontificis potestas juramento negatur.]

[Quid de hoc Juramento senserit Pontifex.]

Pontifex autem *multa* dixit *contineri Juramento, quæ fidei et saluti aperte adversantur*[x]. An hæc illa multa sunt? Etiam tu aiebas, de quatuordecim, propositiones *undecim, Pontificis primatum in spiritualibus attingere*[y]. Cur *tres* tantum apponis? Quid *octo* reliquis factum? An *tria* hæc sunt omnia? Sic videtur: De quibus tamen *tribus, duæ* non negantur, *una* modo est quæ negatur, eaque nihil ad *fidem*.

Ubi ergo illa jam *evidentissima, gravissimaque divini honoris injuria est?* Ubi *Dei* in eo *Majestas* læditur? Ubi *periculum conscientiæ, jactura fidei, detrimentum salutis, ex verbis ipsis juramenti tam perspicua,* de quibus sic in Brevi paratragœdiat Pontifex[z]? Si vera narrare voluit, nec Catholicis suis lar-
70 vatus illudere, loco illius quod dixit, *Evidentissima gravissimaque divini honoris injuria, et Majestas Dei læsa,* et reliqua illa *dictu gravia, auditu aspera;* illud quod res est, dicere debuit: 'Suscepto per vos Juramento hoc, peribit mihi nonnihil de fumoso sæculi typho, et fastu meo Pontificali: si res sic pergat, non potero jam, quoties animus mihi est, Reges vestros, Reges alios deponere, non subditos ipsorum armare in ipsos. Hæc illa sunt vere in me, et ambitionem meam: (et hic Brevium tenor verus esse debuit.) Etsi autem mea sunt sola, etsi nihil ad Deum: tamen ex veteri arte mea, et diu jam usurpato dicendi genere, cum quis mea vel leviter attigerit, confugiendum mihi statim ad illa tragica, *Evidentissima gravissimaque divini honoris injuria &c.* Hæc illa spectra sunt et *μορμολύκεια,* quæ soleo objicere; hæc, quæ horrere pilos facient pauperibus Anglis, et misellis ibi Catholicis, pavorem incutient, seu verum, seu vanum terrorem, parum refert, dum terrorem: dum detrectent modo suscipere, dum, quanquam nihil in Juramento timendum videant, timeant tamen: et quanquam nihil tale *perspiciant,* quia tamen in Breve, *ex ipsis verbis perspicuum* dicitur; au-

[x] ["Ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod hujusmodi Juramentum, salva fide Catholica, et salute animarum vestrarum præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei et saluti aperte adversantur.—Brev. i. Paul. v. apud Resp. Tort., p. 15; et Bell. Op., t. vii. col. 643. C.]

[y] [Resp. Tort., p. 60; et Bell. Op., t. vii. col. 665. D.]

[z] ["Non enim licet vobis hæc facere, sine detrimento divini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis, absque evidentissima gravissimaque divini honoris injuria, obligare vos juramento . . . . . Pro comperto habemus, vos alacri animo subituros esse quæcunque atrociora tormenta . . . potius quam Dei majestatem ulla in re lædatis."—Brev. i. Paul. v.; apud Resp. Torti, pp. 13, et 15; et Bell. Op., t. vii. coll. 642. B. 643. C.]

ribus, non oculis credant, *perspicuum id esse* scilicet, quod tamen non *perspiciant*. Etsi locus ibi sit nullus, ubi *injuria* hæc fiat, credant tamen fieri: et quanquam ab initio non crediderint, credant jam tamen: Argumento est, quod initio plurimi jurarint non inviti, at velut aviculæ hoc sonitu absterritæ, non audent jam accedere.' Quibus, quid faciat quis, quam quod jam factum est, larvam detrahat, et ostendat terriculamenta esse hæc puerorum? De *honoris* enim *Divini injuria* non agitur, nec de *læsa Dei majestate;* nihil Deo hic de *honore suo* perit; perit Regibus de *honore*, siquid perit. *Majestas*, non Dei, Regum læditur, siqua læditur; quorum tamen cum divino *honore et majestate, majestas et honor* conjuncta sunt. *Fidelitas* vero *in Reges*, cum *fide Catholica* consistit, et *salus Regia*, cum *animarum salute*. Denique, *tuta conscientia* præstari possunt, quæ *propter conscientiam* præstanda sunt. Potest vero sine *Majestate Dei læsa, tuta conscientia*[a], *salva fide, et integra salute animarum*, potest negari esse in Pontifice, *indirectam* illam *potestatem* ad Reges solio deturbandos: Ubi autem justa vel *ligandi* causa subest, vel 71
solvendi, potestas vel ligandi vel solvendi in Pontifice, non negatur.

[" Tertio probamus hoc idem ex alio simili Juramento apertiore . . . Hæc juramenti formula hoc solum distat ab illa, quæ inclusa est in Brevi Pontificio, quod ista verbis expressis et propriis continet abnegationem Primatus Apostolici, et ideo non facile proponitur iis, qui aperte se profitentur Catholicos; illa vero formata est verbis obscurioribus, et per ambages circumloquutionum, ad decipiendos incautos, ut vere multos, atque adeo Archipresbyterum ipsum decepit. Sed ex hac formula clariore facile possunt viri prudentes intelligere, quo tendat illa formula."—Resp. Torti, p. 11; et Bell. Op., t. vii. col. 641. B. C.]

[Quid inter hoc juramentum et illud de suprematu regio intersit.]

Audi jam aliud. Est aliud juramentum vetus, jam usque ab Henrico octavo, quo asseritur *suprema Regis gubernatio ad causas Ecclesiasticas*. Ex vetere illo, tertium argumentum ducit, vel trahit, vel torquet potius, ut faciat fidem scilicet, novo hoc Juramento, *abnegari fidem Catholicam*. Probatur (inquit) *ex alio simili juramento*. Quid? *Abnegari* juramento hoc *fidem Catholicam?* Quomodo probatur? Sic pote. Rex

[a] [" Renuntiatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui, cum satis declaraverimus per literas nostras . . . . vos tuta conscientia præstare non posse juramentum," etc.—Brev. ii. Paul. v. apud Resp. Tort., p. 48; et Bell. Op., t. vii. col. 660. A.]

Henricus octavus, ante annos jam septuaginta, juramentum edidit, quo voluit agnosci *summus in Regno suo gubernator*, etiam quoad *res religionis:* Quocirca necesse est, ut *fides Catholica abnegetur* Juramento isto, quod nuper instituit Rex Jacobus, quo *incolumitati suæ prospiceret.* Ecquis unquam argumentum vidit, magis obtorto collo? Quid? Istane apud vos æquipollent? Rex vult esse *incolumis*, et, Rex vult esse *gubernator Ecclesiæ?* utrobique quidem *Rex;* sed quid *Regis incolumitas*, ad *caput Ecclesiæ?* Aversa sunt penitus, nec tu, nisi obstricta cervice, unquam efficies, ut se mutuo respiciant.

Ad repetitam vero, nec bis jam, sed ter repetitam assertionem tuam, de *abnegari* ibi *jussa excommunicandi potestate*, accipe jam tertio repetitam negationem nostram. Nihil juramento negotii cum *potestate* illa, cum *potestate* ulla *spirituali. Fidem* ibi requiri *temporalem, censuram* non tolli *spiritualem.*

[Pluribus inter se distant.] Sed etsi consequentia hic nulla; incidit tamen in phantasma Matthæus (Domini in hoc similis[b]) et male metuit, ne quid huic Juramento fraudis subsit, ne ad nullam aliam rem compositum sit, quam ut ad alterum illud Henrici aditus patefiat. Certe enim affinitas magna inter hæc duo, *Ambæ eodem formulæ tendunt: Hoc solo distant, quod in eo, verbis expressis et propriis abnegetur Primatus Apostolicus: in hoc, obscurioribus verbis, et per ambages circumlocutionum. Sed ex hac formula facile possunt viri prudentes intelligere, quo tendat altera:* facile vero, possunt viri prudentes intelligere, si utramque modo formulam legant, te, nec quid velint illæ, nec quid velis ipse, satis intelligere. *Hoc solo distant?* Hoc solo non
72 distant: imo et fine distant. *Illo* enim, prærogativa Regi et *potestas* aliqua ascribitur; *Hoc*, plane nulla: *vis* tantum ab illo, et, vi nocentior *fraus* submovetur. In *illo*, de Ecclesia agitur, nec nisi de Ecclesia: In *hoc* ne mentio quidem ulla Ecclesiæ. *Illud* a clero primum editum in Synodo sua, post relatum ad Regni Ordines: De *hoc*, ne consultus quidem clerus (præter forte Episcopos Procerum assessores) nec ullum ad hoc Synodi aliud vel consilium, vel suffragium intervenit. Conditum prius *illud*, ut distingueret Pontificios a

[b] [Vide Epist. Card. Bell. ad Blackwellum, apud Respons. Torti, p. 52; et Bell. Op., t. vii. col. 662. A.]

nobis: conditum *hoc*, ut Pontificios ipsos distingueret a Pontificiis; Pontificios scilicet moderatos, quietos, sobrios, a Pontificiis sulphureis, nitratis, igneis. Prius *illud*, ut mentem habet Archipresbyter, credo, detrectaret: Atqui *hoc*, ultro, primo quoque tempore, jurare voluit; nec vult, rogatu Domini tui, sanguinis sui pro *eo* vel guttam effundere. Neque vero ad subeundum *hoc*, captus ille, vel deceptus; diu enim ante in quæstionem hanc incubuerat, etiam post incubuit; ac ne nunc quidem subiisse pœnitet. Habetis jam librum ab illo; excusus est; prostat; quo, quod a se factum, jure factum defendit[c]. Lege sodes. Docebit te, et potuisse a se suscipi jusjurandum illud, et a quoquam Catholico posse, et quidem illæsa Pontificis *potestate spirituali* posse, seque, in eo non deceptum, vos qui secus sentitis, potius decipi.

Denique *quo solo distare* ais, eo omnium minime distant. Nam si in *priore* verba *expressa* et *propria*, et *hic* quoque non minus. Quodsi etiam *ambages* aliquæ essent, aut *circumlocutio;* non in hoc culpanda foret. Agitur enim de re, qua nulla nobis in terris pretiosior; hic si paulo verbosior lex esset, ferri posset; sed enim *ambages* nullæ ibi, nulla *circumlocutio*, nihil obscurum, tortum; explicata sunt omnia. Vides jam, nec *illo solo*, aliis distare pluribus, nec *illuc*, quo tu prætendis, *tendere*.

Vanus enim ille metus tuus, vanus Domini tui, de hoc quasi *præludio* ad Juramentum *Primatus*. Annus jam tertius agitur, et qui *Fidelitatis* hoc jurarunt, ad *Primatus* illud non urgentur, ne vocantur quidem. Et tamen lex illa prior de *Primatu* etiamnum antiquam vim obtinet, et in usu est, et quotidie deferri solet *Primatus* juramentum, sæpius tamen subditis Regiis, qui in officio sunt, quam vestris: sed et vestris 73
deferri potest interdum, qui pervicaces sunt et protervi, rarissime id tamen. *Hoc* vero *fidelitatis* ut deferatur, nupera occasio fecit; subeant hoc: de altero ne metuant. Quod hic piger Propheta Matthæus vaticinatur, nusquam eveniet. Quid porro huic homini facias, qui quod nusquam fuit, nec futurum fortasse est, id sibi meridians somniat; post, experrectus, suspiciones suas pro argumentis, somnia pro oraculis haberi vult?

[c] [Vide Librum cui Titulus 'A large examination of M. George Blakwel, Lond. 1607;' et eundem latine redditum apud Goldast. Monarch., t. iii. pp. 565, sqq.]

["Addo postremo confirmationem ex verbis hujus Auctoris; Quamvis enim millies repetierit, in hoc Juramento non contineri nisi civilem obedientiam; tamen p. 88. excidit illi. *Hoc juramentum institutum esse, quo populus arceretur, ne ita alte amarum illud poculum ebiberet antichristianarum scortationum.* Quid enim vocare solent Adversarii antichristianas fornicationes, nisi venerationem Pontificiæ potestatis?"—Resp. Torti, p. 12; et Bell. Op., t. vii. col. 641. C, D.]

[Ad quales Pontificios detegendos Juramentum institutum.]

Postremo vide, quam cautus hic homo et pervigil, subsecutus Apologiæ Auctorem, ad singula vestigia: advertit etiam excidisse ei nescio quid, quodam in loco, quod excipit statim, et jam torquet in Auctorem. Et quid illud tandem quod excidit? Dixit, scilicet, aliquo in loco minus caute, institutum juramentum hoc, *quo populus arceretur, ne tam alte ebiberet poculum Antichristianarum scortationum:* Et *quid est* (inquit) *apud Adversarios Antichristiana scortatio, nisi Pontificiæ potestatis veneratio?* Atque ita conclusum in causa.

Hoc ille tam avide arripuit, ut non adverterit duas illas voculas, *Tam alte*[d]. Dixisset aliquid, si ut *ne omnino* biberent de poculo, institutum fuisset juramentum. Non id dicit juramentum, sed *ne tam alte ebiberent.* Biberent sane, quando ita stat sententia, quando inde arceri nolunt; atque ebiberent, idque *alte* etiam: id est, (te interprete) *venerentur*, si placet, Pontificem, pedem ejus, sedem ejus exosculentur, *venerentur* et potestatem ejus, sanctos canonizandi, Purgatorium evacuandi, Jubilæum celebrandi, Indulgentias depluendi. Satis hoc, imo nimis hoc, *alte:* bibant tamen eousque si sapere nolunt. At *ne tam alte* tamen, ut et *Regem deponenti* adhæreant, ut *licentiam ab eo sumant, arma contra Regem gerendi, tumultus seminandi, vim inferendi. Alte*, si videtur, sed non *tam alte:* ut enim *tam alte*, Edictum non fert; quin aliud poculum temperabit illis ebibendum, si hoc *tam alte* ebibant. Etiam a degustando poculo illo, si saperent, abstinerent; Quis negat? Sed id tamen ut faciant, Juramento non cavetur: nec enim de *bibendo* ibi cautum, sed nec de *alte bibendo:* sed de *tam alte*
74 bibendo; *tam alte*, ut ebrii sint plane, ut *neque manus, neque pedes* erga Principem quidem *officium faciant*[e]; *tam alte*, ut in illum *cornua sumant*[f]; *tam alte*, ut *titubent*, atque *impingant*

[d] ["Ita ebiberet." Apol. pro Jur. Fidel., p. 293. Edit. 1610.]
[e] [Vide Ovid. Art. Amat., lib. i. 590.]
[f] [Ibid., lin. 239.]

ad petram proditionis. Alioqui (ut par est) sobrii luant, quod ebrii peccarunt.

Recte ergo illud in Apologia positum, et ad rem, *ne tam alte;* nec eo spectat ut *detestentur spiritualem* obedientiam, sed ut *testentur* modo *temporalem;* temporalem (dico) saltem, nec adeo Cyclopes sint, et exoculati implicita sua fide, ut (quod nuper apud nos Pulverarii) inducant in animum, Regis, Regnique excidium, id vero Romanæ Ecclesiæ suæ, obsequium ratum et gratum, hostiam acceptam esse, et in odorem suavitatis. Hæ namque fæces in *fundo amari* illius *poculi,* dum non satis illis, profiteri fidem in Ecclesiam, nisi cum perfidia in Rempublicam: nec traditiones fidei suæ addere, nisi et proditiones simul addant perfidiæ suæ, et κακοζηλίαν suam testatam faciant, dum se scilicet objiciunt morti, (quod martyrium dici volunt) pro immani aliquo et horrendo parricidio perpetrato. Fæces has hi quidem homines *biberunt de fundo* venenati calicis: ne vero et aliis venenum simile propinent, mature arcendi. Cui rei Juramentum fuit.

At tu, lector, jam cernis, quo hæc redeant omnia, quid *dignum tulerit hiatu tanto promissor hic*[g], quam *principalem* suam *causam* nullus probarit. Torsisse *temporalem* Pontificis *potestatem,* ut *ad fidem Catholicam* spectet, ad quam illa nullo modo spectare potest. Tum torsisse fidiculis suis Juramentum, ut *excommunicandi potestatem* negaret, quam tamen affirmat. Tum, ut et neget *potestatem solvendi,* quam non negat; locum tantum negat habere in *uno hoc* et unico Juramento. Tum, ut de *Primatu spirituali* Regis dicerentur, quæ *de incolumitate* ejus *corporali* dicuntur. Postremo, ut initio Titulum torserat, ut esset *de Papistis promiscue,* qui erat de certis quibusdam *detegendis:* ita torquere clausulam, ut quod dictum est, *ne tam alte:* id perinde sit, ac si dixisset, *ne omnino* bibant. Hominem denique cernis respondere nomini: scias argumenta hæc, cujus hominis, homo cujus nominis sit; agnoscas Torti esse omnia; torta enim omnia. [Omnia Torti argumenta valde *torta.*]

Ecce autem relegendum hic tibi (Lector) jam denuo, totum Pontificis Breve primum, deinde suo loco totum etiam secundum; tum Cardinalis Epistola integra, a capite ad calces, tanquam *Theseis Codri*[h]. Quorsum autem hæc inanis chartæ 75

[g] [Vide Horat. Epist. ad Pisones, lin. 138.]

[h] [Juv. Sat. i. 2.]

carnificina, ut ista sic de novo iterari oporteat, eisque tanquam *Crambe bis posita*[i], lectorem enecari? Sat erat, semel hæc legisse apud Apologiam, ubi necessitas fuit inserendi. Ignota enim tum; *Jam lippis nota et tonsoribus*[j]. Eadem hic jam iterum infercire quid opus, nisi pagellæ forte aliquot, alioqui vacuæ, Pontificiis erant Brevibus liniendæ? vel certe nisi tam hæc illi Brevia mellita visa sint, ut nec iterum apposita atque iterum, nauseam paritura essent; quæ tamen hic nec cocta sunt, nec condita de novo. Reponit tantum et transit: nos quoque transeamus, tanquam tot pagellas, si non vacuas, certe supervacuas.

["Venio nunc ad singulas Apologiæ partes summa brevitate discutiendas. Orditur auctor a deploratione horrendæ conspirationis in Regem; ad quales conspirationes deinceps avertendas Juramentum propositum esse dicit."—Resp. Torti, p. 17; et Bell. Op., t. vii. col. 644. C.]

[Quantum execratur proditiones, qui proditores laudet.]

Ordiri Apologiam dicis, *a deploratione conspirationis in Regem. Quam ipsam, et vos, nobiscum pariter deplorare*[k], post asseris. Mallem autem dixisses, *detestari*. Nam ambigua quidem hæc vox est *deplorandi*. Potest enim *deplorare* quis, extitisse aliquos humana specie, qui hanc mentem habuerint, tam inhumanam. Potest et ex alio capite, quod successu caruerint, quodque in illo conatu suo felices, fortunatique non fuerint. Nec id ergo ad rem, *deplorare vos, nobiscum pariter*, nisi (quod valde vereor) idem uterque *deploremus*. Atqui post dicis, *odisse te parricidia, execrari conspirationes*[l]. Esto. At vos, nescio quomodo a Sixto Papa vestro, didicistis, in eo quod *odiosum* est et *execratione dignum*, id si accidat in rem vestram, providentiam Dei admirari[m], et laudibus in cœlum tollere, quod ita scilicet res acciderit, idque non sine manifesto miraculo: et opus in eo Dei abstrahere a scelere, atque ita abstractum mirifice prædicare: quæ quid sibi velint, quis nescit? Verum si ita, ut dicis, *odistis, execramini conspirationes*, qui fit (nam legistis jam, scio, Actionem illam in Garnettum[n], ante annum

[i] [Vide Juv., Sat. vii. 154; et Erasm. Adag., pp. 179, 180.]

[j] [Hor., Sat. i. 7. 3.]

[k] [Resp. Torti, p. 19; et Bell. Op., t. vii. col. 645. B.]

[l] [Resp. Tort., p. 18; et Bell. Op., t. vii. col. 645. A.]

[m] ["Atque hoc, de quo nunc verba facimus, et quod his diebus evenit, vere insigne, memorabile, et pœne incredibile opus est, nec sine Dei Opt. Max. particulari providentia et dispositione perpetratum." Sixti V. de Henrici III. morte Serm. Romæ in consist. patrum habit. ii. Sept. 1589; in init. Libr. cui nomen 'Antisixtus,' pp. 4, 5. Lond. 1590.]

[n] [Actio in Henricum Garnetum

et amplius latinam factam) qui fit (inquam) ut *odium, et execratio* vestra non redundet in G. et G.[o] conscios, participesque criminis, quos et excepistis recentes a scelere, et etiamnum in sinu fovetis? An illud didicistis forsan (contra quam ille in historia) *proditiones odisse* et execrari; *proditores* tamen unice *amare,* addo, et vivos fovere, et mortuos consecrare? Qui namque factum, ut si vobis *execranda* res *conspiratio* illa: qui caput erat conspirationis, Garnettus, relatus sit in Martyrologium Jesuitarum[p]? Qui factum, ut impostura illa *straminea*[q], tanti apud vos facta, ita sedulo apud vos impressa, ita passim divendita? An et illud didicistis, qui *facta habent latronum, Martyrum* eis *cultum decernere,* et (dum piæ sint) vel *stramineas* fraudes vestris, et *fumos vendere*[r]*?* Sed hæc suo loco post. 76

["Hoc loco monendus est auctor, vel potius ipse Rex serenissimus ad conspirationes ejusmodi præcavendas, parum præsidii in Juramentis, multum autem in benevolentia populorum positum esse. Qui enim non timent tam atrox parricidium perpetrare, neque timebunt Jusjurandi Religionem contemnere."—Resp. Torti, p. 17; et Bell. Op., t. vii. col. 644. C.]

[Quomodo tales præcavendæ conspirationes.]

Postquam autem quasi una lacrymula, uno verbo, de proditione expediisses, subjungis et consilium ad similes avertendas, idque *ipsi Regi Serenissimo* referri vis. Satis hoc quidem comiter: eo dixi, quia lego hic titulum *Serenissimi.* Hic lego, et hic tantum; nec ante per totum, nec per totum post librum honor habetur Regi hujus tituli. Id eo magis notandum, in te homine Italo, cum non sit in minimis laudum nationis vestræ, quod non tantum curiosi, pene etiam superstitiosi, in eo estis, ne cuiquam (aliquo loco qui sit) titulus ullus pereat, qui illi vel a statu, vel a merito suo debitus videri potest; ut sæpe hic subeat mirari, et quasi Italum in

Societatis Jesuiticæ in Anglia Superiorem, et cæteros qui proditione longe immanissima Sereniss. Britanniæ Magnæ Regem, et Regni Angliæ Ordines pulvere fulminali e medio tollere conjurarunt; una cum Orationibus Dominorum Delegatorum. Adjectum est supplicium de Henrico Garneto Londini sumptum. Omnia ex Anglico a G. Camdeno Latine versa. Londini. Excudebat Joannes Norton, Serenissimæ Regiæ Majestatis in Latinis, Græcis et Hebraicis Typographus, Ann. Dom. 1607.]

[o] [Greenway, et Gerard.]

[p] [Vide Ribadeneiræ Catal. Script. Soc. Jesu., p. 377. Ant. 1613.]

[q] [De stramine illo, Garneti sanguine perfuso, et effigie ejus impresso, Ibid., vide Mori Hist. Soc. Jesu., lib. vii. n. 34, p. 329. et And. Eudæm. Joannis Apologiam pro Henrico Garneto, p. 354. Col. Agr. 1610.]

[r] [Erasm. Adag., p. 697.]

Italo quærere, cum tam immemorem video te ejus, quod Gentile vobis est. Flagitiosa hæc quidem fuit oblivio.

[Rex Jacobus nimis confidens, neque satis cautus.]

Quid vero referri vis? Quid mones? *Quomodo secure Rex regnare possit.* Non male hoc, nisi quod frustra, nisi quod Regem mones, si de quoquam alio, de hoc certe non monendum. Rex enim Dominus noster (si quis mortalium alius) compositus non est vel a natura factus ad diffidentiam: Tantum autem abest, ut paulo minus; ut nimio plus *fidat* quam par est; et in eam partem peccet potius. Dum enim, optime sibi conscius, et ex suo ingenio metitur alios, adeo securus sæpe est, et sui negligens; ut etiam, ubi causa data, etiam ubi prædictum illi ut caveret, tam lentus tamen fuerit et tardus in fide non habenda; ut vita hoc illi pene steterit, ut in ultimum discrimen adductus sit, nisi fidelis illi Deus eripuisset eum, qui alios tam fideles crederet. Norunt omnes, quotquot illum nosse contigit, non hæc illi narrari oportere.

77 Certe cui paululum notus, cui ratio vitæ explorata, et *egressus et ingressus*[s] ejus, fidenter affirmare poterit, haud unquam Regem quenquam extitisse, qui subditis magis *fideret*, quam Nostrum: et (est Deo gratia) habet, quibus tuto possit *fidere*. Qua de re, vel integer scribi posset liber, si opus libro: sed libro nihil opus: pari opera scribendus liber, ut lucere solem, vel ignem ardere doceatur: ac ut *Serenissimum* Regem Jacobum suorum in fide acquiescere, et *secure regnare*. Utinam vero consilium dare posses, ne tam velit esse *securus*.

[Plus præsidii in Juramento quam in benevolentia tantum.]

Quo vero sic *secure regnet*, quid mones? *Parum in juramentis, multum in benevolentia populi præsidii esse, ad conspirationes hujusmodi præcavendas.* Quod *nimirum qui parricidium non timent; perjurium non timebunt.* Apponis post, Subrii exemplum e Tacito[t]. Quid tu? An Juramentum hoc ideo putas editum, quasi non satis certa sit illi *benevolentia subditorum?* Toto cœlo erras. Quanquam ne sic quidem mones recte. Nam etsi sint ista, ut dicis, et sit *in amore multum*, in *Juramento parum præsidii:* tamen quod te ratio docebit, *Parum* et *multum*, plus sunt *multo;* et, *hoc* et *illud* simul, melius quam *illud* solum, nec incommodum ullum, ad cautelam, utrumque hic conjunctim adhiberi. Nam, quod advertisti, credo, populus

[s] [Ps. cxxi. (cxx. Vulg.) 8.]

[t] ["Interrogatusque a Nerone quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset, '*Oderam te*, inquit, *nec quisquam tibi fidelior militum fuit dum amari meruisti.*'"—Tacit. Ann. xv. 67.]

ex hominibus est; homines sunt, et ut homines sunt, ita animum mutant: et bene velle illud tuum, affectio tenella est, cito de subjecto mobilis, multo *plus præsidii* habitura, multo futura constantior, si nexu etiam *juramenti* stringatur, et firmetur arctius. Antiquus hic mos est jam usque a Jacobo Patriarcha (*teste vel Gilead, cumulo testimonii*[u]) initam aliis ex causis benevolentiam, juramenti interventu et fœdere sanciendi.

Neque vero *benevolentia*, utcunque omni modo conciliari debet, præstabit tamen per se, ut tuti sint Reges, quando et frater in fratrem, et filius in patrem leguntur conspirasse, inter quos tamen fuit, et *στοργὴ φυσικὴ*, id est, *benevolentia*, quam natura quoque ipsa conciliarat. Neque vero quos tu nominas, quantumvis magni conciliatores *benevolentiæ*, usquequaque tuti erant omnes, vel *immunes a conspiratoribus*. Augustum si immunem dicas, rudis es certe in historia; vide 78
capitulum Suetonii xix. mutabis mentem; decies ibi periclitatum scribit, lineis vix decem[x]. Ad Vespasianum vero cum veneris, vide capitulum ibi xxv., narrabit tibi, *assiduas* in eum *conjurationes* extitisse[y]. Habuit et Titus Cecinam[z]: et Antoninus Cassium[a], Titianum, et Priscianum. Constantinum quis nescit, veneno periisse[b]? Tute ipse non dices tutos fuisse hos, cum historiam melius inspexeris. Neque etiam iidem illi, *juramenti religionem* inanem rem esse rati sunt, quin et ipsi, ubi res se dedit, usi sunt et eo, nec leve sibi in eo *præsidium* arbitrati sunt; Ut in hoc audiendus non sis, *novus Regum monitor*; nec, quod *in sacramenti fide* adminiculum, negligendum: quin obedientia Principum, et hoc, et quocunque alio potest, statumine fulcienda.

Et tamen, ut quod res est loquar, si causam scire vis, si veram, cur in Comitiis illis de juramento illo tractatum sit; non eo factum, quo sibi suorum corda magis etiam vel arctius astringeret (nam quibus maxime fidit, ii injurati) sed quo illos nosse detur, quorum in cordibus erga Regem nil tale meritum, vomica pessima perfidiæ delitesceret. Effossis enim [Veri a falsis subditis Juramento discernendi.]

[u] [Gen. xxxi. 48.]
[x] [Vide Sueton. de Cæsar., lib. ii. (August.) cap. 19. pp. 142—144.]
[y] [Suet., lib. viii. (Tit. Flav. Vesp.,) cap. 25. p. 695.]
[z] [Suet., lib. viii. (Tit. Flav. Vesp. Aug.,) cap. 6. p. 701.]
[a] [Dio. Cass. Hist. Rom., lib. lxxi. cap. 22. seq., p. 1189, seq.]
[b] [Vide Baron. Ann. Eccl., ad ann. 337. num. 6 et 54, t. iii. coll. 599 et 616.]

paulo ante cadis illis pyrio pulvere oppletis, qui defossi inibi erant, ad ruinam, non Regis modo, sed floris totius Regni; visum est, idque ratione summa visum, tum Regi, tum qui illi aderant Primariis Regni viris, quacunque demum possent ratione, cruere, ecqui præterea essent, nondum comprehensi, quorum in pectora vestri homines virus illud tam tetrum instillassent. Inde autem extitit Juramentum, quo sic illud (*tanquam*[c] *Galaaditis Shibboleth suum*) tesseræ loco esset, quo *Ephratæi* vestri a veris subditis internosci possent: Eo magis hoc, quod unus et alter ex illis qui comprehensi, cum propter facinus illud tam atrox ad supplicium ducerentur, et jam jamque morte mulctandi essent, visi sunt ne tum quidem ad furcas pœnitere, nec veniam petere sceleris tam nefandi. Non certe: nisi lege hac, si Papæ et Ecclesiæ suæ visum, illorum hoc factum male factum decernere et declarare. Adeo illi de scelere illo tam horrendo pendebant animi, bene, an male factum esset, et tanquam in re dubia, Papæ sententiam expectabant. Etiam (quod mireris) mirati vestrorum hic hominum tarditatem, quod illorum nemo Apologiam festinarit
79 facti hujus tam Catholici scilicet, tam apud Catholicos magni et memorabilis.

["Quare si rex secure regnare, et vitæ suæ ac suorum consulere cupit, sinat Catholicos frui antiqua possessione Religionis suæ; quam religionem a parentibus, avis, et proavis, per multa sæcula in Anglia cultam negare non potest. Non cogat professores veteris fidei, quam a Magno Gregorio se accepisse merito gloriantur, ad novas suscipiendas Sectariorum opiniones: et continuo pericula omnia, timoresque cessabunt."—Resp. Torti, p. 18; et Bell. Op., t. vii. col. 644. D.]

[Romanenses religione sua frui minime contenti.]

Ubi jam de *præsidio* dixisti quod in *benevolentia* est; vis et de benevolentia captanda monere etiam. Nihilo tamen hic felicior; Nec magis compendio fieri posse autumas, quam *si sinat Rex vestros homines frui religione sua a proavis culta, a Gregorio magno accepta.* Tum demum *securum esse* jubes: *continuo* (quasi in tua manu essent) jubes *pericula omnia* timoresque cessare: Et hanc tu viam ei statuis, si sibi consultum velit. Nec est tamen. Sivit enim omnes suos Catholica religione frui, non ita pridem in Gallia Henricus 3. parum tamen tutus[d]. Hic ipse qui rerum nunc potitur Rex, postquam etiam

[c] [Vide Judic. xii. 6.]
[d] [Vide Thuani Hist., lib. xcvi. cap. 8; t. iv. pp. 762. seq.]

hoc idem sivit; at eum tamen non siverunt: quin ei (quod Jesuitæ adhuc meminisse possunt) etsi dentem tantum excusserunt, at jugulum tamen petierunt[e]. Sed tamen, qui consilium hoc Regi nostro datis, didicistis aliis alibi Regibus aliud dare, huic quidem plane contrarium: Etiam datis. Unde enim illæ in Gallia, in Belgio, clades tot, unde nuper in Hungaria, in Polonia turbæ, nisi quod illis ibi Regibus persuasum vultis, tutos se esse non posse, nec suæ vel saluti, vel dignitati satis consulere, si sinant intra ditiones suas nostros homines religionis suæ sacra retinere? Quod hic urgetis apud Nostrum, id, ubi rerum summa penes vos est, audire non sustinetis.

Postremo, consilii tui clausula, consilii expers; ut vix (credo) tui hic stipem aliquam tibi numeraturi, sed neque gratiam de illo ullam habituri sunt. Sic enim dicis, idque non tam consulto: *si securus regnare velit Rex, si vitæ suæ et suorum consulere cupiat, sinat frui Catholicos religione sua.* Quidsi autem non *sinat?* actum ergo de *securitate,* de *vita, et suorum et sua.* Perinde enim hoc, ac si saltem innuendo diceres: Ni sic *frui sinat,* non impune hoc ille fore. Minari hoc quidem, non monere est; Tuque ipse, quantum in te est, occasionem non levem subministras (nisi Rex clementior) qui ab illa religione sunt, ut arctius habeantur. Ni *sinat* enim Rex, maleficium meditari.

Quod tu autem hic pro concesso ponis et confesso *religionem a Patribus, avis, et proavis hic cultam;* id vero secus se habere Regiæ Majestati constat. Quam enim nostri homines religionem professi sunt, ineunte illo hic Regnum suum auspicatissimum, eandem esse nec aliam, quam et *Patres* eorum professi erant, quæque illis a *Patribus* transmissa fuerat. Etiam permultos ex iis, ad *avos* usque et *proavos* seriem ducere; ut necesse jam habeas, quod de *avis* et *proavis* dixisti, retractare. Quodsi ultra *avos* jam et *proavos,* ad multa sæcula retrospicias: at *majores* et *illorum,* et *vestros* per multa sæcula constat Ethnicos fuisse, quorum tamen (scio) auctor non eris, ut vestigiis *vestri* insistant. Quam ergo de sequendis *majoribus* regulam figis, parum fida est, fallet sequentem. Nec enim apud Deum excusatio erit ulla, fecisse se quod a *majoribus* factum, nisi id ab illis factum quod faciendum fuit. Neque vero quod fecerunt illi, id et nos facere oportet: id oportet in cultu Dei,

[Religio majorum quando sequenda.] 80

e [Vide Thuani Hist., lib. cxi. cap. 18; t. v. p. 446.]

non quod illi fecerunt, sed quod ex voluntate Dei, verbo suo revelata, facere debuerunt.

Hæc namque si primis illis Ecclesiæ temporibus Regula valuisset, de sequenda Majorum religione; starent adhuc idola, essemus adhuc Pagani omnes, nec in Ecclesiam unquam *intrasset plenitudo Gentium*[f]. Etiam hodie jam, dicat hoc Indus quispiam Jesuitis ibi, (siqui ibi sunt) *sine fruar antiqua religione, a patribus, avis, proavis culta, per multa jam sæcula;* haud credo vocem hanc libenter audient. Si audiant, impugnabunt ut falsam et fallacem, et qua, nulla magis saluti perniciosa. Valeat ergo Regula hæc vestra; quæ si obtineret, cui *parentes, avi, proavi* Pagani; non ullus olim fieret; si obtineat, non ullus hodie fiat Christianus.

[Fides nostra antiquissima.] Nihil vero in eo novum facis, quod nobis *novas sectariorum opiniones* objicis. *Antiquum obtines*[g]. Nobis vero opiniones *novas?* Imo narro tibi, si *novæ* sunt, nostræ non sunt. Provocamus ad antiquos, ad antiquitatem usque ultimam. Quo *novum* quidque magis, eo minus gratum nobis; quo minus *novum,* eo magis; nec ulla auribus nostris gratior vox accidit, quam illa Servatoris, *Ab initio fuit sic*[h]. Neque vero hæresin alia magis ratione definimus, quam si *veterum* trium Symbolorum, vel si *veterum* quatuor Generalium Conciliorum ulli contraveniat. Annon hoc est, odisse *opiniones novas?* Nec
81 innovamus quicquam; renovamus forte, quæ apud veteres illos fuerunt, et apud vos jam in *novitates* abierunt. At vos quis ferat de *novitate* verba facere, qui *novas* indies sectas,
[Quædam Bellarmini novitates.] *novas* glossas, *nova opinionum* commenta procuditis? Audi sodes, si tibi ad *novas opiniones* aures pruriant, *novitates Domini tui* jam *novi* facti calentes adhuc, postquam veteres de iis errores suos nuperrime, vix ante annum, *recognovit. Paulus de jure Cæsari subjectus non fuit, nec ad eum appellavit tanquam superiorem suum*[i]. *Canones, 'Adrianus,' et 'In Synodo' reprobi sunt*[k]. *Infideles, hoc ipso quod infideles, etiam innoxii, privari possunt dominio suo*[l]. *Pontifex olim Imperatori de jure subjectus non erat*[m]. *Cum dixit Christus Petro, Pasce, id voluit, Regio more impera*[n]. *Pontifices nunquam eligi soliti ab Impera-*

[f] [Rom. xi. 25.]
[g] [Vide Terent., Hec. v. 4. 20.]
[h] [Vide Matth. xix. 8.]
[i] [Bell.] Recog., p. 17. [p. 2. E. ad init. Op., t. i.]
[k] P. 51. [ibid., p. 5. G.]
[l] P. 44. [ibid., p. 5. A.]
[m] P. 47. [ibid., p. 5. C.]
[n] P. 21. [ibid., p. 2. H.]

toribus[o]. *Principes a Deo immediate electi, opus habebant consensu populi*[p]. *Christum in Eucharistia sub specie panis delitescere*[q]. *Nec conversionem ibi productivam esse, sed adductivam*[r]. Quare *novatis* et vos vobis *novalia*, atque is quæstus vobis multo uberrimus. Quodsi quid antiquum retinetis, id ita interpolatum est, apud vos, ut nemo veterum redivivus agnoscat: ut qui Ecclesiam Romanam veterem in vestra hodie Romana quærat, is operam luserit.

Nec etiam Gregorium nobis exprobrare puduit, quasi nos illum, qua par est reverentia, non prosequamur; quasi quæ in scriptis ejus ex veterum Conciliorum et Patrum, qui ante illum sensu et sententia, sunt, ea nos libenter non amplectamur. Etiam et multa, quæ apud illum *nervose* contra nomen *universalis:* multa quæ apud illum *officiose* dicta de *Cæsare*, vobis objicimus. Gregorius certe *magnus* in his quidem, apud vos *parvus* est, et parvi: plus ad rem vestram *septimus* quam *primus* Gregorius. Neque tamen verum est quod venditas, *fidem nostram Britanniæ a Gregorio acceptam*. Habuit enim hæc insula, Archiepiscopum, septem Episcopos habuit, veteris fidei cultores, et prædicatores, eo ipso tempore, quo illi monachos suos huc immittere libuit; eosque novi illi advenæ opprimendos omnino curarunt, non quod perperam quid vel crederent vel docerent, sed quod sese illis per omnia nollent submittere. Romæ enim subjici, inde pendere, hæc vestræ religionis summa est.

Nec in eo Regi audiendus, quod *consilium das de religione libere habenda:* integrum hoc jam illi non est. Nam (quod cum ea, qua decet, reverentia dictum volo) non semel perjurus sit, quin bis, si te audiat. Qua enim (siqua est fidei bis datæ conscientia) vel conscientia, vel fide ferret in Regnis suis ritus vestros, vel usum eorum publicum, qui suscepta primum Scotiæ, suscepta dein Angliæ, corona Regia, utrobique solenni ritu, Deo jusjurandum præstitit, de conservanda in statu suo illa colendi Dei formula, nec alia quam quæ in Regnis suis tum publice recepta, et utriusque gentis legibus stabilita esset: Quarum etiam se tum *legum* quoque, non minus quam *religionis*, sanctissime in se suscepit defensorem fore? Eo autem consilium hoc tuum tendit, ut novator sit, 82

[Rex ad leges conservandas juramento obstrictus.]

[o] P. 52. [ibid., p. 5. G.]
[p] P. 58. [ibid., p. 6. C.]
[q] P. 77. [ibid., p. 8. A.]
[r] P. 81. [ibid., p. 8. D.]

ut perjurus, ut uterque sit: esset enim uterque, si utroque hoc tam gravi crimine, vel coronæ suæ, vel etiam vitæ, securitatem redimeret. Hoc vero quam a ratione prorsus alienum, tu Lector, judica, Regi nostro præsertim, cui nulla hic apud nos *perjurii dispensatio* speranda, cui nulla de Pontifice opinio quod tam sit *omnipotens*, ut suscepti eum bis juramenti *religione possit exsolvere.*

["Non excuso factum, odi parricidia, exsecror conspirationes; sed occasionem desperandi datam nemo inficiari potest. Speraverant enim Catholici, ut hic ipse auctor Apologiæ fatetur, sub novo Principe, qui clementiæ laude semper floruerat, et quem ipsi quoque Catholici magna alacritate susceperant, se aliquantulum a persecutione tam diuturna respiraturos, et eam fidem, et Religionem libere retenturos, quam Mater ipsa Regis et omnes ejus majores pie coluerant. Sed ubi viderunt confirmari crudelia edicta Elizabethæ Reginæ, et recusantibus adire templa hæreticorum gravissimas pecuniarias mulctas imponi, seque paulatim accusationis prætextu opibus omnibus spoliari: nonnulli eorum minus patientes injuriarum, in desperationem acti, moliti sunt, quod nos vobiscum pariter deploramus."—Respons. Torti, pp. 18, 19; et Bell. Op., t. vii. col. 645, A, B.]

[Nulla desperandi occasio Romanensibus data.]

Cum vero videres *fruitionem illam*, pro qua interpellas, vestros homines illo suo tam tetro facinore parum *ex congruo* meruisse, descendis ad facinus ipsum; idque (ais) *non excusare te* (nam ut *accusare* te diceres, gravior tibi vox fortasse videbatur) sed *non excusare te* ais, et *excusas* tamen eodem spiritu: nam subnectis illud tuum, *'sed': Sed occasionem desperationis datam, nemo inficiari potest.* Hoc, quo animo a te dictum, si non *excusandi?* Sed quid tum si occasio data? Nosti quid Dominus tuus, *Occasio*[s] *neque physice neque moraliter quicquam operatur:* Etiam *peccandi* Deus apud illum *occasionem dat*, neque tamen ex eo excusandi *peccantes.* Nihil ergo hoc ad *excusationem*, si nemo *occasionem datam inficiari posset.* Sed nec hoc verum, *nemo potest inficiari.* Omnes enim

[s] [Bell.] De amiss. grat., lib. ii. c. 13. [Verba ipsa apud Bellarminum non occurrunt. Auctor autem hæc duo loca respicere videtur. "Primus modus esset, si Deus per se et proprie impelleret, vel physice, id est movendo immediate voluntatem, vel moraliter, id est proprie imperando." (Bell. ut supra, § 'Respondeo,' Op., t. iv. p. 37. G.) "His autem addi potest... Deum non solum inclinare voluntates malas ad unum potius, quam ad aliud, permittendo ut ferantur in unum, et non permittendo, ut ferantur in aliud .... sed etiam positive, inclinando in unum, et avertendo ab alio, non quidem per se et physice movendo voluntatem ad unum et removendo ab alio, quod libertati arbitrii præjudicare videtur, sed occasionaliter." ibid. § 'His addi,' p. 38. B, C.]

possunt, tuque ipse, re cognita, faxo ut *inficiari*, et *possis*, et necesse habeas. Quæ enim tandem illa *desperandi occasio? sperasse* (ais) *respirationem aliquam, sub novo Principe; post, sua hac spe excidisse.* Quæro primum, siquis sine ratione, inanem *spem,* atque stultam animo concipiat, post vero *spei* exitus non respondeat, an huic *datam* putes *occasionem desperandi?* nam *desperare* id quidem est, ubi vera *spes* præcisa, non siquis falsam *foveat,* eaque non *succedat.* Falsam autem 83
foverunt tum vestri: tum, promissa nescio quæ commenti sunt, quæ nulla tamen fuerunt: et quod factum nunquam est, id fuisse tamen factum, in vulgus spargebant: in eoque sibi injuriam factam, quod non avaris votis suis per omnia satisfieret, quod non *frui* daretur, quicquid illis *sperare* in animum venisset.

Quæro deinde, unde illis *sperandi* occasio? a Regis *clementia.* Ubi, si *spem* dicis *religionis liberæ,* responsum jam habes; *Educatione* ipsa primum in religione nostra, post constanti semper ejus *professione,* gemino deinde *juramento* ejus, sublatam vobis *spem* omnem, fieri posse, ut in religione mutaret. Neque vero ea *clementia* fuit apud *Scotos suos,* ut Catholicis vestris *religionem suam liberam retinere* permiserit, (quod apud te *respirare* est) et tamen *respirare* eis permisit. At hic major *speranda* fuit, *Quia vestri* scilicet, *illum magna alacritate susceperunt.* Nescio quam *magna alacritate:* sed *susceperunt* certe: Verum post Brevia duo Clementis igni tradita[t], quibus cautum erat, *ut acriter resisterent* potius quam *alacriter reciperent:* Et postquam non aliqua jam superesset *spes* de persona alia, quæ vobis magis in votis. Cum enim certatim ab omnibus *susceptum* videretis, et aut hunc jam, aut nullum præter hunc vobis *suscipiendum:* tum demum, quod necessario faciendum fuit, fecistis; et quem omnino *suscipi* oportuit, eum an *alacriter* nescio, *clementer* certe *suscepistis.* Sin spem dicis *clementiæ,* in legem severitate temperanda magis atque lenienda: quantum quidem Principi fas, qui cum laude *clementiæ, justitiæ* quoque laudem retinere vellet, satis in eo superque vestræ omnium *spei* satisfactum est. Apologia te hoc abunde docere potuit.

Obiter hæc. Exsolvo jam quod pollicitus sum; Non esse [Ab ipso Regni ini
datam desperandi occasionem ullam. Tu forte, eo quod eru-

[t] [Vide Action. in Garnetum, p. 130.]

tio Regi insidiatum.] pit demum proditio hæc Novemb. 1605. vel eo tempore, vel non ita multo ante, initam existimas. Audi ergo rem veram, et quam nec ipsi negabant. *Primo* Regis *anno*, inita est proditio pulveraria, tractatus de ea habitus, idque tum scilicet, cum neque *Edicta* ulla crudelia *renovata*, nec *Ducenti Floreni* exacti, nec (quod tu odioso nomine vocas) quisquam *opibus*
84 *spoliatus*. Nam, quod tu forte nescis, *anno primo* Regis *Floreni illi* tui (de quibus tam frequens tibi mentio) a nemine exacti, addo etiam nec *secundo*, ante quintum mensem. Nemo autem vitæ discrimen, nemo fortunarum omnium jacturam adiit. Quare *inficiamur omnino* (quod tu posse putabas neminem) tum cum designabant ista primum, ullam esse *desperandi occasionem datam*. Noli ergo dehinc *excusare*, noli extenuare hoc tam immane facinus. Præcesserat quidem pulverariam *proditio alia*, ipso Regni initio, necdum coronato Rege, quæ mense Junio erupit, procurantibus rem totam duobus sacerdotibus vestris, Watsono et Clerco, quod quidem hominum non erat, Regem sic (ut dicis) *alacriter suscipientium*. Poterat hic jam Rex, commotior esse, et leges renovare, et *florenos menstruos* exigere: non est factum; proditione illa vestrorum hominum non obstante, nec *Ducenti illi floreni*, nec vel eorum assis ullus, mulctæ nomine a vestrorum quoquam exactus, quod sacris interesse recusaret.

Mentio mihi facta modo de Watsono, qui ante coronam impositam *capiti Regis, capiti ejus* perniciem machinatus est. Ille ipse, cum de illo habita quæstio, ultro fassus est, conatum se in illam conspirationem suam Jesuitas etiam pertrahere; nec obtinuisse quicquam, tantum ab illis hoc responsum accepisse; Pergeret in suo illo instituto, rem suam ageret strenue: se quidem illi jam cooperari non posse, aut operam suam impendere: Suam enim sibi technam esse alteram, ac peculiarem, satis operosam, cui intenti sint toti; eam conaturos se suo quoque tempore effectam dare: Interim nolle misceri illius et suam, ne alter alteri impedimento sint. Watsoni dictum hoc rei exitus comprobavit. Credo ergo, et *oculis tuis nonnihil pulveris injectum*[u]; nam nihil hic vere affirmas. Non enim, quod tu ais, viderunt *Edicta confirmari*, non *mulctam* ullam *novam imponi*, non quenquam *florenis suis ducentis* (in quibus tam multus es) *spoliari*, nec,

[u] [Erasm. Adag., p. 112.]

vel levissima injuria, læsa illis patientia est, cum in hoc nefas ruerent.

Vis paucis tibi expediam, quo pacto habuit res tota ex serie temporum? paucis accipe. Auspicatus est hic Regnum in nos suum Serenissimus Rex JACOBUS, exeunte Martio 1603. (quod velit jubeat Deus Opt. Max. esse diuturnum.) Ille vero, *primo quoque tempore* post adventum huc ad nos suum, *serio vetuit*, ne quicquam, vel quod *jam fisco debitum* esset, vel quod *post deberetur*, de *ducentis illis florenis* mulctæ nomine *exigi posset a quoquam*, ex eo quod sacris non interesset. En, temperata ab eo *Lex*, et exarmata penitus; nonne aliquantulum tum *respirare* poterant? Quam vero illi de hoc facto gratiam retulerunt, ut novam invitare possent? Mensis vix tertius agebatur, cum detecta *proditio prima*, cui facem prætulerunt duo de vestris Sacerdotibus, ante mihi nominati, Watsonus et Clercus. Ineunte hoc Junio contigit 1603. Alius jam Rex, cui non tam constans *clementia*, fieret alienior hoc facto, mentem mutaret. Non est factum; nulla spolia, *mulcta* nulla *de novo* dicta: *ducenti illi floreni*, a nemine *persoluti;* libere etiam tum *respirare* licuit. Nec dum igitur *desperandi occasio*. [Quot in Regem conspirationes.] 85

Sic tamen constante sibi Regis *clementia*, nec uno hoc, sed multis præterea in eos beneficiis testata, redeunte Martio, rebus *eodem quo erant statu* etiamnum permanentibus, nihil immutatis, nec ulla de *florenis* mentione facta, Martio illo, ovum exclusum est, tela ordita, immanissimæ illius *pulverariæ proditionis*. Perstitit tamen etiam Rex in lenitate sua, nec ad Julium sequentem, ann. 1604. ulla prorsus pecuniariæ, *de florenis*, legis facta executio. Post annum demum integrum et quadrimestre, cum jam immodeste se gererent, impunitate nimia deteriores facti, cœptum est exigi ab iis, quod lege debitum, et fisco applicari. [Regis lenitas.]

Novembri autem subsequente 1604, cum nonnulli de vestris Regem supplices adiissent, questi, quod præter mentem ejus, *solutione gravarentur cujusdam summæ*, quæ debita quidem Reginæ, et novissime debita, fisco tamen sub initio ipso Regni Regis persoluta fuisset, priusquam de mente Regis constaret: exaudiit Rex clemens, et solutiones illas in fiscum factas refundi jussit, et (quod ex ærarii tabulis constat) a quibus collectæ fuerant, iisdem ad assem sunt redditæ; atque ut summam ipsam scias quam hac ratione ab auspicato hic

Regno ad tricesimum Julii 1604. condonavit illis munificentissimus Rex, fuit ea quidem ad 52000. *florenorum.* Nulla dum (ut tu ipse vides) *ex florenis illis occasio desperandi data,*
86 imo sperandi potius. Et illo post tamen, qui tum instabat, Decembri, cum hæc agerentur, tam in illorum rem et *spem* bonam, illi tum toti erant *in muro suffodiendo,* et de quo præcedente Martio tractatum inter eos, id ipsum per totos decem menses strenue tum peragebant. Non, eo *desperatione* acti (quid enim tum *desperarent* tam *clementer* exauditi?) sed alia re, quam dicere nolo.

[Nulla privata desperandi data occasio.]

Biennium autem pene hoc monstro gravidi, Novembri demum 1605. parturiebant illud. Sed etsi articulatum tum plene: tamen (ita miseratus nostri Deus voluit) abortivum; ut *cum jam filii venissent ad partum, vires non essent pariendi*[v]. Habes brevi rem, ut gesta est; habes et tempus. Miraberis, scio; *fucum* tibi sic *factum*[x] de *occasione,* quam ipse jam vides *nullam* fuisse. Nullam certe *publicam:* sin *privatam* dicas, *occasio* inde illis *desperandi* qui esse potuit, quorum de primariis qui fuit, fuit ex Cohorte Prætoria (loco apud nos inprimis illustri) quique *Regis* etiam, tum, cum nondum hoc regnum adeptus esset, *munificentiam* nunquam sibi clausam senserat[y]? *Incendiarius* vero ipse, militabat tum in Belgio, stipendiis Archiducis, nec illi vel domus apud nos, vel res. Ille vero, fassus est ultro, nec vindicta irritatum se, nec actum *desperatione,* inde de castris huc in Angliam appulisse: quin *zelo solo,* nec ulla præterea re, *adductum* Romanæ hic religionis instaurandæ[z]. Eo autem magis *adductum,* quod propositum hoc suum, nonnulli de transmarinis viri docti ei persuasissent, non licitum modo, sed et *pium* esse, et (ut vos loqui soletis) *meritorium.* Hæc ille. Alii etiam libere confessi sunt et ipsi, a notis quibusdam suis et amicis, illectos se in sceleris societatem, *nulla* vel *invidia* cujusquam vel *injuria* provocatos, ut nec exasperatio aliqua *publica,* nec *privatum* odium præcesserit, quæ ansam præberent ista machinandi: tantum in transversum acti sunt, et accensi *zelo* quodam *præpostero;* cui arida subjiciebant nescio qui de vobis, quorum de doctrina *opinio* illis *aliqua.* Et, jam in proscenio erat

[v] [Es. xxxvi. 3.]
[x] [Vide Erasm. Adag., pp. 273, 305.]
[y] [Everardus, sc. Digby, ad ordinem equestrem a Jacobo ipso evectus.]
[z] [Vide Action. in Garnetum, p. 79.]

Tragœdia, tam sanguinolenta, tam feralis, ut Deus agi illam noluerit; *scenam* sustulerit, *theatrum* aliud eodem loco erigi, in quo eosdem *histriones*, *fabulam* aliam sibi funestam agere, magnus ille *Choragus* mandaverit; nec illam sane spectatu jucundam, nisi quod, per illam, alia longe magis Tragica, a 87
Rege, regnoque universo, interversa atque aversa est.

Nam, quod etiam quasi *partem occasionis* commemoras, *Confirmata Reginæ Elizab. Edicta*. Id vero ita factum oportuit, nec secus omnino tum habere se res potuit. Pars enim *Regii Juramenti* fuit, tum, cum publicis ceremoniis inauguratus est, de *patria religione*, de *legibus* (quo erant tum statu) *conservandis*, tum a populo suo observari faciendis. Verum nec *de novo, acrior* ulla *lex*, nec *gravior* ulla *mulcta prius* decreta est, *quam* trium Ordinum, sua hac (utinam non tam sæpe mihi nominanda, sed quoties nominanda, toties detestanda semper) *proditione*, languenti jam severitati calcar, et quasi sopito jam igni oleum addidissent. Vides ergo non minui flagitium hoc, augeri potius, cum citra *ullam occasionem* vel levissimam, inita tamen est ratio tam barbaræ *proditionis*, ut tu jam, qui, quod actos putares *in desperationem*, ideo fortasse *deplorasti*, possis jam oculos abstergere, et minus *plorare* posthæc, et dolorem tuum in odium potius, lacrymas in diras commutare. Nec enim, *desperatio* illa *misera* fuit, ut miseranda; sed *præsumptio dira* potius, ut *diris* proin *omnibus* fuerit *devovenda*.

["At nos paulo ante docuimus, Juramentum propositum sub colore fidelitatis ad Regem, abnegationem Primatus Apostolici continere; neque ad hoc demonstrandum multis argumentis egemus, cum ipsum Regis Edictum, in quo Juramenti hujus forma præscribitur, fraudes omnes apertissime detegat. Nam, ut supra notavimus, titulus Edicti est, *Ad detegendos et reprimendos Papistas*."—Resp. Tort., p. 19; et Bell. Op., t. vii. col. 645. C.]

Actum dein agis. Ubi dicis tu quidem, *non egere te argu-* [Ratio edicti e Procemio patet.]
mentis, et tamen *eges*, et cum aliud tibi argumentum nullum suppetat, (miser homo) cogit te durum telum necessitas, ut recurras ad ea quæ *de titulo Edicti* paulo prius dixeras. Nihil habuit hic *egestas* tua, præter *titulum* illum: Ille autem quantum valeat, sat jam *liquet* lectori; ut vero magis adhuc *liqueat*, visum est subjicere hic Edicti seu legis ipsius *proœmium;* quo fere apud nos, et *legis* ratio, et *latoris* intentio

contineri solent. Ex eo tibi (lector) perspicuum erit, quam utriusque mentem et *legis* et *latoris*, sciens, prudens Tortus detorqueat. Sic autem habet.

Cum jam experientia quotidiana compertum sit, multos Regiæ Majestatis subditos, ex animo Pontificiæ religioni adhærentes, partim ea quam inde hauriunt contagione, partim scelerato et Satanico consilio (quod illis a Jesuitis suggeri solet, et a seminariorum alumnis, aliisque id genus hominibus, qui omnes Ecclesiæ, Regnoque huic perniciosi semper sunt
88 *habiti) usque adeo perverti indies, quod ad officium attinet, et fidelitatem suam Regiæ Majestati et Coronæ suæ debitam, ut promptos se præbeant, quo conspirationem ullam, seu machinationem proditoriam aggrediantur, seu exequantur: Id quod manifesto liquet ex illo plusquam barbaro et plane horrendo facinore, quo nuper conati sunt, Regem, Reginam, Principem, Senatum, atque Populum, cum in domo Parliamenti convenissent, pulveris pyrii unica displosione, simul omnes ad internecionem dare, quod eorum facinus certam toti Reipub. ruinam attulisset: Cumque compertum sit, scelus hoc susceptum esse; Jesuitis, et qui de seminariis sunt, eorumque Discipulis in eum finem institutis, rem totam procurantibus, quo scilicet inde religio eorum revocari posset: (Quod eorum consilium sola Dei omnipotentis benignitate detectum atque oppressum est:) Cumque nonnulli, qui sic animo affecti sunt, quo tamen melius possint virus internum tegere, et quo tutius opportunitatis articulos consectari, ut simile illi alterum scelus, si res ferat, exequantur, templa nobiscum adeant, et cœtibus nostris intersint, quo sic mulctam evadentes lege impositam, magis adhuc lateant:* Ad Hos Igitur Tales Detegendos, *et eorum animos in Majestatem Regiam, inque ipsam Rempublicam pessime affectos, quo sic detectis, nefarios eorum conatus prævenire detur:* Lege sancitum esto, &c.[a]

Hoc totius Legis procœmium est. At vero paragrapho demum undecimo, ubi pars ipsa Edicti orditur quæ est *de Juramento* hoc, audi et eo loco si placet iteratam Legislatoris intentionem. Verba ibi sunt.

Quo vero melius constet, magisque exploratum sit, quomodo subditi Majestatis suæ animis affecti sint in officio

[a] [3 Jac., cap. iv. sectt. i., ii.]

fidelitatis suæ, et debitæ obedientiæ, Lege Etiam Sancitum Esto[b].

Advertis hic, scio, Lector, legis *Occasionem, Cautionem, Æquitatem, Intentionem. Occasionem*; Odiosum enim illud, et post hominum memoriam atrocissimum scelus pulveris nitrati, *occasionem* legi dedit, eo ipso die deprehensum, quo inchoata Ordinum Sessio. Lex absque eo certe futura tum nulla. *Cautionem;* Quo ne quid tale in posterum tentari posset, rationem iniri, de iis per quos simile quid tentari posset, mature *detegendis. Æquitatem;* Etsi enim erant omnes Papistæ, qui in scelere illo; alios tamen qui *sic* essent *ad religionem,* non ad tam immane nefas *pariter affectos* statue- 89
bant. Quosdam modo, *quos Jesuitæ usque adeo perverterant,* ut, si res ferret, *ad simile scelus* perpetrandum *non inviti accederent,* quique etiam *sacris nostris non detrectarent interesse, quo malam mentem tegere,* et *tale quid sine suspicione machinari* possent, quale illud de pulvere. *Intentionem;* Verba ipsa sunt legis, *Ad hos igitur tales detegendos.* Quid? an hos tales *detegendos* ægre fert Pontifex, et *reprimendos?* An tectos vellet et protectos? Alioqui quid hic culpat? Annon *Occasio* legem expressit? Annon *Cautio* plusquam necessaria? Annon distincta ibi satis *fides* officii, a *fide* religionis? Annon ex his verbis, *Ad hos igitur tales detegendos, Intentio* manifesta? Quis hæc, nisi *sinister* interpres sit, ad *Catholicam fidem* detorqueat? Quis *fidei* rem dicat hic agi? Imo *fidem* ne negent, negent perfidiam: *fidem religionis* profiteantur, dum *fidem officii* simul; et legi satisfactum est, quæ nulla est ad *fideles,* tota ad *perfidos* detegendos. Tu tamen recte dixti de titulo, quod *fraudes detegat:* vestras enim profecto *detegit.*

["Et in eodem edicto prope finem, nisi forte nos translatio fallat, duorum Juramentorum fit mentio; quorum alterum est de Primatu Regis in spiritualibus; alterum contra Potestatem Pontificis in Principes Christianos. Juramentum solius fidelitatis ne nominatur quidem."—Resp. Torti, pp. 19, 20; et Bell. Op., t. vii. col. 645. C, D.]

Etiam de nomine *Juramenti fidelitatis* nugatur, *quod sic in lege ne nominetur quidem.* Quid tum, si aliud illi in Edicto *nomen?* An illud apud vos novum, rem unam variis *nominibus* notare, dum ne contrariis; et diversis, dum ne adversa

[b] [Ibid., sect. xiii.]

sint, et inter se pugnent? Atqui nec *nomen* illud, nec aliud, nec ullum ibi omnino *nomen* inditum. Haud aliter ibi designatur, quam ita, *Juramentum hic subjiciendum.* Auctor vero Apologiæ sic nominavit, *Juramentum fidelitatis:* primum, quia ex substantia, fine, scopo, ita *nominari* debet: dein, quia communi loquendi more, tam a vestris quam nostris hominibus ita *nominari* solet, meritoque *fidelitatis Juramentum* ex eo dicitur, quod in eo verba hæc posita, quæ ibi verba *operativa* sunt, *Fidelitatem tamen et veram obedientiam Regiæ Majestati, et successoribus ejus præstabo.* Audis hic jam, non *colorem fidelitatis,* (ut tu sinistre) sed *fidelitatem* ipsam: habes *fidelitatem,* in *terminis* quod aiunt *terminantibus.* Quid quæris amplius? Proinde *fidelitas,* non (ut tu dicis) color ullus, sed *substantia* est ipsa *Juramenti.*

At etiam, post reperit quod pueri in faba[c], *mentionem* in Edicto *de juramento, contra potestatem Pontificis in Principes*
90 *Christianos,* quæ quidem ibi *nulla* est. Tu qui *Juramentum* initio ita *intelligebas,* ut præter te nemo, en jam quam nihil *intelligas, fefellit te translatio tua.* Nihil ibi *de potestate Papæ in Principes Christianos. Prope finem* dicis *esse; prope* certe, forte enim, *paulo post* finem est. Hoc ubi reperit quod nusquam est: copiam tum nobis facit *eligendi* de duobus, utrum malimus appellari, *an Juramentum de Primatu Regis in spiritualibus, an Juramentum contra potestatem Pontificis in Christianos Principes.* Nugatur homo ineptus, *utrumque rejicimus. Prius. Juramentum* enim de *Primatu in spiritualibus* appellari non potest, nisi, non dico falso, sed, nisi absurde loqui volumus. Nam nulla ibi, vel de *primatu,* vel de *spiritualibus,* syllaba, nulla prorsus. *Posterius.* Quia ab illo *fictum,* nec tale quid in Edicto. Illud tamen, si *contra potestatem* velit *temporalem,* accipimus libenter; sed eam tum *ad fidem Catholicam* haud unquam, ne tortam quidem, *pertraxerit:* sin *spiritualem,* (ad quam post *trahit*) rejicimus. *Spiritualis* ibi nulla, vel Regi ascribitur, vel Pontifici tollitur; Etiam nec *temporalis* tollitur, quam scilicet nunquam habuit, ut tolli possit, non magis quam *cornua.* Neque vero quoad *spiritualia,* alium nos Regi *Primatum* tribuimus, neque quoad *temporalia,* alium Pontifici *detrahimus,* quam debemus. *Prior*

[c] [Vide Plaut. Aulular. v. lin. 11.]

ille Regibus omni jure; *posterior hic* Pontifici, nullo jure *debetur.*

["Parum autem interest, utrum Auctor Apologiæ velit, Juramentum, de quo nunc agitur, esse Juramentum de Primatu Regis in spiritualibus, an Juramentum contra potestatem Pontificis in Principes Christianos, utrumque enim apud veros Catholicos fidei Christianæ repugnat. Prius enim Juramentum tribuit spiritualem Primatum ei, cui secundum Scripturas sanctas minime debetur, posterius vero detrahit eundem Primatum ab eo, cui secundum easdem Scripturas omni jure debetur."—Resp. Torti, p. 20; et Bell. Op., t. vii. col. 645. D.]

[Inter spiritualem primatum, et temporalem potestatem multum interest.]

Quod enim *parum interesse* putas, *Juramentum de primatu Regis in spiritualibus, an Juramentum de potestate Pontificis in Principes habeatur, utrumque enim . . . fidei Christianæ repugnare:* parum et ego *interesse* puto, sed ejus hominis, cujus quid dicat *parum interest;* alioqui *interest non parum.* Nam inter *spiritualem Primatum,* et *temporalem potestatem,* non *parum interest:* et ut priori illi *fides* vestra parum faveat; tamen posterior hæc nihil ad *fidem.* Proin illa quæ sequuntur: *Prius illud* Henrici octavi *juramentum, negare Primatum Pontificis spiritualem:* Vere id quidem: *Posterius hoc tribuere eundem Regi primatum,* temere a te dictum. Nec enim verum est, nec veri vel umbram habet. Nihil in eo *tribuitur Regi* præter Dominium suum, *articulo primo:* reliqui omnes articuli *negativi* sunt, nec tribuunt quicquam Regi, imo nec Regis sunt, sed *subditorum.* Non est autem de Papæ *spirituali potestate* ulla nobis hic quæstio, ne mentio quidem: 91
Ponimus eam, non concedimus: Ideo autem *ponimus,* quia non negatur in Juramento: Ideo autem non negatur in Juramento; quia sit, ne sit in Pontifice *potestas* illa, nihil ad rem nostram, nihil *ad fidelitatem subditorum.*

["Christus enim, ut supra diximus, Pastorem universi gregis sui non Regem aliquem, sed Apostolum Petrum esse jussit."—Resp. Torti, p. 20; et Bell. Op., t. vii. coll. 645. D. 646. A.]

Neque quicquam ad rem, quod de Christo addis, *non Regem aliquem, sed Apostolum Gregis sui Pastorem designante.* Certe, ut nec *Regem* sub Lege, quia nondum ibi *Rex* ullus; at ubi jam *Rex,* tum nec ei *Pastoris* nomen negatum: ita sub Evangelio, cum non essent *Reges* adhuc, qui tum nulli erant, *Pastores* esse non poterant. At ubi Reges Christo nomen dederant, tum demum, non minus *Pastores*

hi, quam olim *Reges Israelis*. Quodsi autem ab initio statim nomen Christo dedissent, nulla ratio, quo minus, ut olim Josua Gregis Israelitici *designatus* est *Pastor*[d], itidem et hi Gregis Christiani *Pastores*, qualis Josua, qualis David[e], *designari* potuissent. Sed et ante jam huic responsum est. Nec enim succedere Petro Pontificem, Scriptura ulla consignatum est: sed neque Petro uni (quantam vos vultis) auctoritas a Christo delegata est. Et utcunque *Pastoralis* delegata est quam amplissima: tamen *potestas, qua Reges* simul de solio, simul de vita *dejicitis*, nihil ad *Pastoralem*. *Laniorum* illa potestas, non *Pastorum* est. Bonus senex Baronius hoc vidit: surgere jubet in causa Veneta Petrum[f], et non *pascere* quin *occidere*, tum *gladio* scilicet, non *pedo* rem gerere.

["Iterum atque iterum repetit (Auctor sc. Apologiæ) ... per sinistram interpretationem summi Pontificis .... factum esse, ut miseri Catholici, aut cum discrimine vitæ et jactura fortunarum fidelitati erga Principem renuncient, aut cum Catholicæ fidei detrimento animarum suarum salutem in periculum adducant."—Resp. Torti, p. 19; et Bell. Op., t. vii. col. 645. C. "Non ergo Breve apostolicum, sinistre interpretando Juramentum, causa est mortis temporalis fidelibus Anglis; sed Juramentum apte ad decipiendum compositum causa est iisdem Anglis mortis sempiternæ."—Resp. Tort., p. 20; et Bell. Op., t. vii. col. 646. A.]

[Pontifex sinister juramenti interpres.]

Tu vero qui semel ante falsus, cum *Juramenti nomen* inesse Edicto diceres, quod ibi nullum; bis jam falleris, quod *Juramentum* idem detrectari hic dicis, *cum vitæ discrimine*. Ibi te translatio fefellit, hic relatio. *Fortunarum quidem jactura est, vitæ discrimen* haud ullum, neque *causa mortis temporalis*. De *sempiterna morte* paciscantur ut possunt cum Pontifice: *de temporali* nullum a lege periculum. Nec quod de *Juramento* dicis, *ad decipiendum compositum*, verum est. Qui potest? Ad *decipiendum* non potuit, quod contra fraudes vestras compositum est, ut ne eis *deciperemur*. Nisi in eo forte vos *decipit*, quod *deceptioni* vestræ locum non relinquit; et tu ideo *fraudem* vobis factam dicis, quod per illud vestra *fraus* omnis exclusa sit. Neque dexter, sed *sinister interpres* Pon-
92 tifex, qui, quod pro *salute Regia* factum est, et regni, id contra *titulos suos* fieri interpretatus est: potius autem quam de

[d] Num. xvii. 17. [e] 2 Sam. v. 2; Psal. lxxviii. 72.
[f] [Vide supra, p. 28.]

titulis suis titulus ullus deperiret, nihil pensi habuit, Catholicos suos conjicere in difficultates non necessarias. Certe enim, si *Brevia* illa illius *breviora*, si *brevissima*, imo si *nulla* penitus fuissent, vestri hic (quorum sic vicem dolet) omnino non laborarent. Sed interea tamen *dextra* datum, *dextra* positum, quicquid in juramento positum: Quod *dextra* datum est, vos *sinistra* accepistis, et de Malchi prosapia estis, cui præcisa auris *dextra*[g], nec ulla vobis auris reliqua nisi *sinistra*, qua auditis omnia, omnium quæ a nobis dicuntur *sinistri auditores, et interpretes.*

["Pergit Auctor Apologiæ, ac dicit, 'Summum Pontificem contra bonos mores, et consuetudinem Principum Christianorum vehementer peccasse, quod Regem indicta causa condemnaverit, partim annumerando eum persecutoribus, partim severe imperando, ut Catholici ab hoc sacramento abstineant."—Resp. Torti, p. 20; et Bell. Op., t. vii. col. 646. A, B.]

Dixit Apologia; *Peccasse Pontificem, in bonos mores peccasse*[h]. Quid ne diceret? *Peccare posse* Pontificem etiam vos dicitis, (etsi *errare non posse*) et quidni *in mores?* Pontifex enim, etsi apud vos *legum* Dominus, *morum* tamen Dominus non est. Quod dixit, id ita conclusit, *dilemmate.* '*Factum Regis, vel alienum erat ab illius foro, et cur falcem immisit; vel non alienum, et cur Regem non monuit, sed citra monitionem damnavit*[i]*?*' *Damnasse* negas, vel *judicasse* Pontificem *de Rege;* ne quid tamen illi de *potestate* pereat, ais *potuisse.* Atque hic primo aperis nobis forum; et *tribunal* ponis Pontifici, ac præfaris de *Judice competenti; Esse Pontificem omnium Christianorum judicem* [*competentem*], *ac per hoc etiam Regum, ut Christiani sunt.* Bene habet, quod tantum *ut Christiani*, non etiam ut *Reges* sunt. Illi vero, non *ut Christiani*, fidelitatem exigunt a suis, aut juramentum postulant, sed ut *Reges:* possent hoc etiam non *Christiani*, qua *Reges* tantum. Ut Reges ergo, nihil ad forum ejus pertinent. Quare claudenda tibi jam denuo Curia, et tollendum *tribunal* est: exceptionem enim habent, ut vides, *de foro incompetenti.*

["Si proprie loqui velimus, summus Pontifex Paulus Quintus non de persona Regis, sed de juramento judicavit. Quando autem quæstio est, utrum aliquod Juramentum licitum sit an illicitum, nemo judex

[g] [John xviii. 10.]
[h] [Apolog. pro Juram. Fidel., p. 202. Lond. 1610.]
[i] [Ibid., pp. 202, 203.]

magis competens fingi potest ipso Summo Pontifice ; quoniam agitur de re sacra, de re spirituali, de re quæ ad salutem vel perniciem animæ pertinet."—Resp. Torti, p. 21 ; et Bell. Op., t. vii. col. 646. B. C.]

[Pontifex non Regis judex competens.]

De *persona* non successit: melius forte succedet de *re*. Saltem in quæstione de juramento *judex* est, atque ita, ut *nec fingi possit Judex magis competens. Quippe res sacra juramentum, res spiritualis, res quæ ad salutem animæ pertinet.* Itane? Quæ modo dicebas solvi *juramenta,* nec secus quam *peccata,* ne tenerent quenquam ; ea jam, *res sacras, spirituales, ad salutem pertinentes* agnoscis? Proin res ita *sacra,* Pontifici tuo plus magis *alliganda,* non tam leviter *solvenda,*
93 ne si res *solvat* ita *sacras,* ita *ad salutem animæ pertinentes,* causa sit iis ipse, quos ita *solvit,* mortis sempiternæ. Fuerit tamen *Judex* (ut tu vis,) *de persona; de re* etiam; An hæ *Judicis* partes, nec *vocato in jus reo, nec dicta causa,* nec *defensione audita,* ejus quod fecit, prosilire statim ad damnandum? Perperam id omnino a te dictum, *non opus ut causam diceret, qui in jus vocatus non fuerat*[k]. *Opus* enim fuit, *in jus* illum *vocari, ut causam diceret;* nec sic, *causa non dicta, personam damnari* contra jus: in eoque Pontifex, si *Judex, Judex* sane iniquissimus. Non potuit ipse sibi Tortus solutione hac sua satisfacere ; vidit iniquam rem esse penitus. Aliud ergo effugium quærit, et negat *judicasse* Pontificem, et, quod plane ridiculum, *non de persona facientis, sed de facto judicasse.* Et quidem, si ignota prorsus *persona* facientis, aliquid diceret: ibi enim *de facto* solo ferri posset sententia, cum *de faciente* non possit. At hic qui potest, ubi notus satis auctor Juramenti? ubi autem de *persona* constat, quis unquam audivit, in judicio abstrahi *personam* a causa, in *factum* ferri sententiam, *persona* dimissa? Præterea, in ipso quidem Brevi, prius de *Rege* mentio fit *Auctore Juramenti,* quam de *Juramento* ipso: Præfatur enim de *atrocissimis* ejus *persecutionibus*[l], priusquam ad *Juramenti* mentionem descendat. Quorsum autem ei de *persona* mentio prima, si *personam* ejus attingere noluit? Perinde vero illud erat, quasi si dixisset, Regem habetis *Persecutorem atrocissimum* (conjugata enim, *persecutio et persecutor*); ille jam vobis, contra jus omne atque fas, edixit *Juramentum* omni modo illicitum: potius autem

[k] [Resp. Torti, p. 22; et Bell. Op., t. vii. col. 647. A.]

[l] [Brev. i. Paul. v. apud Resp. Torti, p. 13; et Bell. Op., t. vii. col. 642. A.]

quam hoc *Juramentum*, tam injustum, ab eo, *Persecutore* tanto, suscipiatis, *atrociora* vobis *tormenta* adhuc subeunda, etiam *mors ipsa*[m] oppetenda est.

["Itaque summus Pontifex, cum a Juramento, quod noxium animis fidelium judicavit, subditos suos absterruit, id fecit, quod pastor facit, cum oviculas suas arcet a pabulo venenato. Et quemadmodum pastor non judicat neque punit terram, quæ pabulum mortiferum protulit, sed ovibus suis consulit, dum eas ab ejusmodi pabulo removet; sic summus Pontifex, non Regem proprie judicavit, vel damnavit, sed Catholicos suos admonuit, Juramentum propositum non posse tuta conscientia suscipi. Frustra igitur Auctor Apologiæ clamat Regem indicta causa condemnatum. Ineptum quoque dilemma sibi fingit, cum non de damnatione Regis, sed de Juramenti reprehensione agatur."—Resp. Torti, p. 21; et Bell. Op., t. vii. col. 646. C, D.]

Aptum ergo *dilemma* illud, sed inepta tua responsio; nec enim damnari potuit *Juramentum*, *Auctore Juramenti* cognito, et non damnato. Vidit ipse incommode dictum hoc a se, et pœnituit. Quare *non proprie* dicit *damnasse Regem*. Non *proprie damnasse? Damnasse* igitur. Vera ergo accusatio, et *peccasse Pontificem* fatetur. Et eo ipso loco tamen, quo fatetur, quasi correptus vertigine, *falso* dicit *Apologiam clamare, Regem indicta causa condemnatum*, quo *Regem*, etsi non proprie, at *condemnatum* tamen dixerat. [Regem injuste damnavit.] 94

Vide autem commentum aliud non illepidum. Cum hoc, (quod dixi) a Pontifice, tanquam *judice*, fieri minus juste cerneret, *forum* relinquit; et rus *in agrum* se recipit, ac Pontificem subito de *Judice* transmutat in *Pastorem*; ut quod facere non potuit ut *Judex*, saltem faciat ut *Pastor, qui a pabulo quod noxium est absterret oves, terram tamen, nec vocare in jus, nec judicare, nec punire solet, pabulum illud proferentem*. Quis ferat primo, quoad peccatum et peccati pœnam, cum *homine* reo *terram*, rem mutam, sine omni vel reatu, vel sensu, conferri? Et quis nescit tamen, quam sæpe *terra* hæc Pontifici pœnas dederit; quam sæpe *illi* male tum dixerit, tum fecerit? Hoc tamen interest: quando hoc facere, quando punire vult Pontifex, *homines* tum erunt, quos æquum est luere; quando non libet facere, erunt *terra* tum et *agri*, quæ non est æquum vapulare. Ita et rei, nunc *agri* sunt, nunc *homines*: et Pontifex ipse, de *Pastore, judex*, de *judice pastor*, cum ei visum fuerit.

[m] [Ibid., p. 15; et col. 643. C.]

Sed et illud dicendum fuit; Si sic voluit personam *Judicis* exuere, cur non induit personam *viri boni* et benevoli? Cur non, *quod boni mores postulabant, et consuetudo Principum*[n], prius ipso cum *Rege* egit, quam cum Regis *subditis, Regis* dico *subditis,* non *suis?* Insolens id verbum, ut ullos hic dicat *subditos suos.* Cur *illum* non prius monuit, quam *hos* absterruit? Cur ποιμένι λαῶν[o], *pastore populi* præterito, *populum* primo adiit?

["Negari non potest, quin reprehensio Juramenti aliquo modo ad eum pertineat, qui juramentum præscripsit. Sed aliud est reprehendere opus alicujus hominis, aliud hominem ipsum in judicium propter opus illud vocare. Nam fieri potest, ut opus non placeat, et tamen ab auctore juridice discutiendo et damnando abstineatur."—Resp. Torti, p. 22; et Bell. Op., t. vii. col. 646. D.]

Porro autem et hic, mali responsi male sibi conscius, rem tentat iterum, iterumque in eodem luto hæret. Sic enim ipse sibi objicit. *Qui juramentum reprehendit, sane reprehendit et illum qui illud jubet suscipi.* Quid vero respondet? *Negari non potest, quin aliquo modo reprehensio ad Regem pertineat;* id est nimirum, *negari non potest quin reprehendat.* Et tamen ecce alterum scotoma; qui hoc fassus verbis his, verbis proximis putidam illam suam, et ante damnatam a seipso distinctionem, tanquam non propriam, *rei* et *personæ,* reponit hic denuo, sub terminis tantum aliis, *operis* et *hominis; operis, quod reprehenditur: hominis, qui in judicium non vocatur: operis, quod non placet: hominis, qui juridice non damnatur.* Ubi si urgeas; Regem *aliquo modo reprehensum*
95 (ut hic jam dicit) negare non poterit. Sic igitur, quod negare non potest, fateri non audet, et ubi sit, nescit, quasi non curet, si interim illum Lector *sensu carere* putet, dum Pontifex modo *culpa carere* possit.

["Respondeo non annumeravit Regem inter persecutores absolute, sed in ejus arbitrio reliquit, velletne acquiescere veritati et a juramento illicito obtrudendo cessare, et Rex pacificus haberi; an potius vellet in innocentes sævire, et persecutor sanctorum Martyrum nominari."—Resp. Torti, p. 22; et Bell. Op., t. vii. col. 647. A.]

Nec felici magis successu, *accusationem geminam* declinat. *Priorem, de Rege inter persecutores numerato; non* (inquit) *absolute hoc fecit Pontifex: fecit* ergo. Ita jam, quod tu

[n] [Vide Apol. pro Juram., p. 202.] [o] [Hom. Il. ii. 85.]

initio ludens dixisti *insolubile;* per te quidem, *sic est.* Ter enim conatus es solvere: ter in eo lusisti operam. Recognosce enim hic paululum nugamenta tua. *Damnavit,* sed *non proprie: reprehendit aliquo modo:* numeravit, sed *non absolute.* Bene sit tribus hisce particulis; *aliquo modo, non proprie, non absolute;* absque his foret, nullus fuisses. Tria vero hæc si dentur cuiquam anniculo Sophistæ in Papiensi Schola, non dubium quin contemnet omnia statim argumenta, tutus sub his tanquam sub Ajacis clypeo. Nunquam urgebis, quin statim dicturus sit, Concedo, sed *non proprie,* sed *quodammodo,* sed *non absolute.* Ita quicquid attuleris, eludet. Macte vero Dialectica (Matthæc) *tria* hæc in promptu habe; cum *tribus his,* nec te Chrysippus vicerit.

[Rex a Papa persecutor habitus.]

Repeto jam responsum tuum; *Numeravit* (ais) *quanquam non absolute; Non absolute* vero, *quia in Regis arbitrio, velletne cessare a juramento obtrudendo, et Rex pacificus haberi, an sævire vellet in innocentes, et persecutor sanctorum martyrum nominari.* Itane? *reliquit* hoc *in Regis arbitrio?* Scin' quomodo *reliquerit?* Audi ergo, et, si ulla tibi frons est, erubesce. Annon disertis verbis dicit in Brevi; *cum sustinuissent antea tribulationes et calamitates,* (nimirum sub Regina Elizabetha) *omnia hoc tempore* (sub Rege scilicet) *exacerbari magis?* Annon *gravissimis jam* (sub Rege scilicet) *pœnis propositis compelli*[p] *?* Annon *resplendere his temporibus* (sub Rege scilicet) *egregiam virtutem et fortitudinem in martyribus vestris*[q] *?* Quid vero? Annon apud te relata sunt, *Martyr* et *Persecutor?* Sine *persecutore* non fiunt *Martyres,* nihilo magis sane, quam filii sine patre: tuque adeo ipse prius duo hæc conjunxisti, *Persecutor martyrum.* Dic nunc igitur, si vestri *Martyres* sunt, annon Rex *persecutor?* An hoc in arbitrio jam positum Regis, velitne sic *haberi, annon?* Nonne habeatur necesse est pro *persecutore,* si vestri illi pro *martyribus* habeantur? Numquid non ille est, qui *omnia hoc tempore exacerbat?* Numquid non ille est, qui *gravissimis pœnis propositis jam compellit?* Quis non miretur jam os illud, a 96

[p] ["Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes et calamitates, quas pro retinenda Catholica fide jugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est. Accepimus namque compelli vos, gravissimis pœnis propositis, templa hæreticorum adire," etc.—Brev. i. Paul. v. apud Resp. Torti, pp. 12, 13; et Bell. Op., t. vii. col. 642. A.]

[q] [Ibid., p. 16; et col. 643. C.]

quo, tam sine veritate, fide, fronte, affirmatur, in *Regis arbitrio positum, an velit Persecutor nominari?* Imo *posuit* rem totam Pontifex *arbiter* tuus, extra *Regis arbitrium*, Brevi suo; tuque infelix Breve illud præfigi hic curasti, ut *tanquam sorex* tuo indicio perires. Nihil ibi in dubio: asseruntur, assertive ponuntur omnia, nec magis, *in Regis arbitrio reliquit, velitne persecutor*, quam tu jam *in lectoris arbitrio reliquisti*, debeasne *Calumniator* appellari.

["Si juramentum solius fidelitatis esset, neque aliud requireret, nisi ut subditi omnes, etiam Catholici, Regi subjecti essent, in iis rebus omnibus, quæ contra fidem Catholicam, et obedientiam Deo et Summo Pontifici debitam non essent; nemo Juramentum reprehenderet, neque opus fuisset Brevibus Apostolicis populum Catholicum admonere."—Resp. Torti, pp. 22, 23; et Bell. Op., t. vii. col. 647. A, B.]

[Quale juramentum Pontifex prohibuit.]

De *accusatione* vero *posteriore*, quod prohibuit Juramentum Pontifex, et prohibendo fecit, ut subditi obedientiam Regi debitam non haberent; cum nimis in aperto res foret, *fatetur prohibuisse*, sed protestando tamen, *non id facturum fuisse, neque Brevibus Apostolicis opus futurum, si solius fidelitatis esset, si nihil requireret aliud, nisi ut subjecti essent in iis omnibus, quæ contra fidem Catholicam non essent, aut obedientiam Deo et Pontifici debitam. Fides* enim *Catholica* non sufficit jam, et *obedientia Deo debita;* nisi *Deo Pontifex* accedat; nam sine *Pontifice*, non satis si *Deo*. Incurreret certe in reprehensionem Pontificis *soli Deo obedientia*, et opus erit *Brevibus*, ut populus de ea (ne præstet) admoneatur, si *Deo* tantum, et non *Pontifici*. Quodsi autem *Deo et Pontifici*, tum demum plena est; alioqui, *inventa est minus habens*.

[Brevia ejus pro Apostolicis non habenda.]

Brevibus autem *Apostolicis?* Quid hoc verbi est? Nam de *sede Apostolica*, quia forte in ea aliquando sedit qui Apostolus fuit, etsi eadem jam non sit, (ut de Thesei nave[r]) ferre possumus. At *Brevia Apostolica* quis ferat, quæ nullo sensu sano quidem *Apostolica* dici possunt? Non enim, ut *sedes* olim illi *sessa*, dum viveret: ita hæc olim illi *dictata*, dum in terris esset, et in scrinio aliquo *asservata*, eximenda cum opus esset, et (quasi Canonicæ Epistolæ) per orbem transmittenda. *Brevibus* dic *Papalibus*, dic *Pontificiis*, si voles; *Apostolicis* non damus, nisi *Apostolus* sit unus aliquis de *duodecim* qui scrip-

[r] [Plutarch. in Theseo. Op., t. i. p. 10. B, C.]

sit, nisi Paulus 5. *Apostolus* jam sit supernumerarius[s]. Quodsi Paulus 5., quid ni et Paulus secundus, qui fuit tamen (si Genebrardo[t] vestro credimus *osor virtutis et Literarum?* Nos Paulum unum agnoscimus, sed sine *numero ordinali*, qui *secundum* non habuit, et de Saulo Paulus fuit, non de Camillo[u]; 97
cui Tertius amanuensis[v], non Petrus Strozza[x]; qui se *Paulum Apostolum* nominare ausus, ut *Epistolæ* ejus merito *Apostolicæ* dicantur, non (quod facit vester) qui se *Paulum Episcopum* scribit, ut illius *Brevia Episcopalia* dici debeant, non *Apostolica*, Paulum novimus: ab illo si *Breve* habetis ullum, erit sane *Apostolicum*. Paulos vero *secundos* et *quintos* nescimus, nec *Brevia* illorum, nec Bullas magis *Apostolicas*, censemus, quam *atramentum Apostolicum*, quo scribuntur, vel *plumbum Apostolicum*, quo obsignantur.

["Nam et Clemens VIII. sanctæ memoriæ Pontifex, et hic ipse Paulus Quintus, ejus in Apostolica Sede successor, non semel per literas Catholicos Anglos admonuerunt, ut Regi obedientiam, quæ Regibus secundum Scripturas sanctas debetur, diligentissime exhiberent, et a tumultibus et seditionibus omnino caverent. Sed ubi vidit Juramentum a Catholicis peti, in quo, per speciem civilis obedientiæ, fidei Catholicæ abnegatio petebatur, admonuit suos, ut caverent insidias, et memores essent Apostolici dicti, *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Actor. v. [iv. 19.]"—Resp. Torti, p. 23; et Bell. Op., t. vii. col. 647. B.]

Redeo unde digressus sum. *Nisi aliud quid, quam fides et obedientia requisitum esset Juramento, Pontifex haud unquam reprehendisset.* Favere enim Pontifices certum est *iis omnibus, quæ contra fidem Catholicam, et obedientiam Deo et Pontifici debitam non sunt. Favisse Clementem* 8, *et de obedientia Regi diligentissime exhibenda non semel monuisse.* Quam *faverit* Clemens Regi nostro, quam *clementer* caverit *de præstanda illi obedientia*, qui cum Catholicis egit, ne eo loco esset, quo *obedientia* illi præstari posset; appello *Brevia* illa *in cineres versa*, sed quæ tamen adhuc in exemplis suis *supersunt.* Vidit invitus Clemens, quod noluit videre, *Brevia* illa sua non succedere: Alia rem aggressus est via; *Ad faci-* [De Brevibus Clementis VIII.]

[s] [Vide supr. p. 15. not. c.]
[t] [Genebr.] Notæ [ad] Chronogr. [lib. iv.] ad Paul. ii. [p. 702: Hoc tamen de Ludovico xi. non de Paulo ii. dicitur.]
[u] [Paulus v. antea Camillus Burghesius.]
[v] [Rom. xvi. 22.]
[x] [Vide Brev. ii. Pauli v. ad fin. apud Resp. Torti, p. 49.]

endum populo fucum[y], quem Regem esse *noluit*, Regi jam (vellet nollet) facto, obsequi omnes *voluit*, et huic rei *Brevia alia* transmissit. *O bonæ fidei Pontificem! Brevia* ad excludendum habet, *Brevia* habet ad obsequendum, et *Apostolica* utraque. Sed *monuit Clemens de obedientia exhibenda.* Quali autem *obedientia.* Nemo hoc melius nobis dixerit Domino tuo, qui alicubi sic interpretatus obedientiam, quam Gregorius Mauritio exhibuit, nempe ex necessitate, ferrea illa necessitate, et *non debita, sed coacta*[z]. Proin, *coactam*, et non aliam fuisse *obedientiam*, quam Tyrannis præstitit Ecclesia tota Primitiva. Ita scilicet Clemens vestros homines *obsequi* voluit. Quousque vero hoc? Quousque nimirum *adessent vires Illius*[a] ejiciendi, cujus admittendi aditum omnem interclusum voluit. Nec enim tam stolidi Pontifices sunt, ut consultum putent, novo tumultu quotidie permiscere omnia, unde ad Auctores certa crux, unde ad sectam totam perennis
98 infamia redundare possit. Nolunt etiam Reges ipsos ita in se suspiciosos reddere et vigiles. Aliquando *Brevibus obsequio plenis* demulcendi sunt, ut remittant de diligentia, atque eo facilius opprimantur. Interim Pontificis mentem vestri tenent, et *voluntatem* (ut loquuntur) *interpretativam.* Sic enim, cum de toto consilio suo, tollendi de medio Regis, referri vellent ad Clementem 8. alii quidam de Conjuratis, in novissima hac pessimaque proditione, Caput Conjuratorum Catisbeius respondisse fertur, *Quorsum hoc? nihil opus certe: Ego vero* (inquit) *de Pontificis mente nullus dubito; quin, qui admissum noluit, ejectum velit; nec sublatum e medio ægre feret, quem exclusum initio cupiebat.* Et obtinuit, ne tum referrent: usque adeo conscii hi homines, quid Pontifici in votis. Atque hæc fuit Clementis in Regem *clementia.*

[et Pauli V.] Ut vero favisse Clementem ante, ita non minus nunc favere hunc ipsum Paulum quintum, virtutum reliquarum in Clemente, atque inter reliquas, favoris hujus successorem. De quo mirum inprimis, quod *qui obedientiam Regi diligenter exhiberi non semel monuit*, is *obedientiam Regi diligenter exhiberi non semel vetuit.* De *priore illo*, tibi credimus: De *posteri-*

[y] [Vide supra, p. 102. not. x.]

[z] ["Ex quo sequitur, ut obedientia, quam S. Gregorius Mauritio exhibebat, non debita fuerit, sed coacta."—Bell.] Recog., p. 16, [et p. 2. D. Op., t. i. ad init.]

[a] [Conf. Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7. Op., t. i. p. 235. G.]

ore hoc, duo ipsa Brevia loquuntur. Idemne, obsecro, Paulus quintus? Idemne, qui a *seditionibus* omnino *cavere* monuit; Et qui omnino *cavere* monet *ne jurent* tamen *se cauturos?* Aut numquid divisus est Paulus quintus? Non: sed eodem spiritu aguntur uterque, Clemens et ille. *Clementinæ* fuerunt *literæ binæ:* Binæ unæ, ut *Regem non agnoscerent;* binæ alteræ, ut *Regi obsequerentur. Pauliana* jam *Brevia* nihilo meliora. Duo Brevia, ut velint *præstare:* Duo alia, ne velint *jurare* obedientiam. Annon hi Satyri Satiram merentur?

[Obedientia Regi secundum Scripturas debetur.]

De Paulo vero quinto, operæ pretium puto advertere, quod Regi exhiberi monet *obedientiam quæ Regibus, secundum Scripturas Sanctas, debetur.* Ubi, si vera narrat Matthæus, bona spes est. Novum enim hoc in Pontifice, ut *Scripturas Sanctas* regulam figat *obedientiæ.* Nos vero *regulam hanc* agnoscimus, atque ad eandem, eam quoque non minus quam sibi Pontifex quærit, *obedientiam* expendi volumus. Denique omnia, quæ inter nos ultro citroque controversa sunt, *ad hoc examen* revocari, *secundum Scripturas Sanctas:* secundum eas 99
quæ *debentur,* dentur; quæ *non debentur,* ne nominentur quidem. Sed o illas *Scripturas Sanctas:* ut semel eas videre contingat, secundum quas hæ *Regum depositiones, regnorum dispositiones, invasiones, machinationes* sint licitæ: Valde vereor, ut contingat. Interim dabit mihi veniam Matthæus, si revocem illi subinde in memoriam Pontificium hoc *de exhibenda obedientia, non alia, quam quæ secundum Scripturas Sanctas debetur.* Jam vero cum *secundum Scripturas Sanctas* certe Regi debeatur, illum *non deponere, non consentire deponenti, non de regno disponenti, non invadenti, non tumultus seminanti:* Cur non sinit sic *profiteri?* Quia *Catholicæ fidei abnegatio petitur,* id est, quia *principium petitur;* vides enim quo revolvimur. Nos vero contra, non *abnegari. Potestatem* enim illam privativam in Principes, quæ negatur *sola,* non esse *de fide Catholica: Potestatem ligandi, vel solvendi,* quod B. Petrus vel ligaret vel solveret, esse *de fide,* sed non *negari.*

Hic Tortus de suo addit, *monuisse Pontificem, ut caverent insidias Catholici sui, et Apostolici dicti memores essent, 'Obedire oportet Deo, magis quam hominibus*[b] *:'* et hoc tamen in Brevi non legitur. Credo ut aliquid diceret, *secundum Scrip-*

[b] [Act. Apost. iv. 19.]

turas Sanctas. Quorsum enim hæc, nisi Torto detur fiduculas suas hic adhibere, *magis Deo, id est, Pontifici, quam hominibus, id est, Regibus.* Accidit tamen hic sane incommode. Nos enim verba hæc, ex Apostoli ipsius, tum usu, tum sensu, contra vos atque *Pontificem* ipsum militare dicimus. Nam verba hæc *Pontificibus ipsis* in os dicta sunt ab Apostolo, *non Regibus.* Hi *homines,* de quibus sic Apostolus, *magis quam hominibus, Pontifices* erant ipsi: ut Apostolicus sensus sit genuinus et nativus, *Oportet Deo magis obedire quam Pontificibus:* ut non fuerit in sacris literis sententia ulla, quæ proposito hic tuo minus quadrare, quæ in te, tuique similes Pontificios, fortius retorqueri posset, quam eadem hæc quam attulisti. *Petri est,* et contra vos est. Nec enim ullum est sub cœlo genus hominum, qui *hominibus* plus tribuant, prius auscultent, magis obediant, quam *Pontificii* et *Papistæ; Pontificii* ideo dicti, quia *Pontifici; Papistæ,* ideo, quia *Papæ* tantum tribuant, ut toti ab eo pendeant, illius *Brevia* pro oraculis, sanctiones quasi *Scripturas sanctas,* imo illius *dis-*
100 *pensationes,* contra Dei leges, contra *Scripturas Sanctas* suscipiant. Noli vero dehinc loco huic manum admoliri, vita quantum potes, quem nescio quis hic tibi malus Genius suggessit. Qui *homines,* quos *Papas* dicitis (homines enim sunt) *ad Dei locum* usque, si non *supra Deum,* extulistis, vobis nihil post hæc, si sapitis, cum hac sententia, *Obedire oportet Deo, magis quam hominibus.*

["Confert Auctor Apologiæ Bullam Pii V. adversus Elizabetham cum Brevi Pauli V., ac dicit, nihil fere interesse inter Bullam Pii V., qui Elizabetham nominatim excommunicavit, et Breve Pauli V., qui Juramentum Fidelitatis a Catholicis suscipi prohibuit. Ille enim populos ab obedientia Reginæ absolvit, iste obedientiam Regi præstari vetuit.

Omitto convicia, vel blasphemias potius, in Pium Quintum Pontificem sanctum, ac de Dei Ecclesia optime meritum, neque enim ad convicia, quæ solis conviciantibus nocent, sed ad rationes et argumenta, quæ minus peritis, aut parum attentis nocere possunt, respondendum esse putavimus."—Resp. Torti, p. 23; et Bell. Op., t. vii. col. 647. C.]

[Inter Bullam Pii V. et Brevia Pauli V. fere nihil interest.]

Agedum jam de *Bulla Pii quinti,* et *Brevibus Pauli quinti* videamus, quam conveniant inter se: vel quantum etiam intersit, Pii quinti, ab obedientia Reginæ, *absolventis;* Pauli quinti, ne obedientiam Regi præstent, *prohibentis.* Rhetorem

hic agit Matthæus (est enim Rhetor non malus.) Cum enim in more positum sit institutoque Rhetorum, ut *reticere* se multa dicant, quæ tamen si jubeas dicere, *dicenda non habent:* hoc te Rhetoricæ suæ flosculo (Lector) hic beare vult Matthæus. *Omittere* enim *se* dicit, quod si permittas eloqui, *mutus sit* illico, et tamen ex eo laudem captat, quasi pii inimici, quod ad illa non *respondeat*, quæ nunquam dicta, quæ nulla ibi erant, ad quæ posset *respondere*. Quæ enim *convicia* illa sunt, *vel blasphemiæ in Pium quintum?* Dixit Apologia, *Pium, etsi minas spirasset*, et *ruinam Reginæ meditatus esset, etsi atrociter in eum sæviisset, et anathemate fulminasset*[c], nihil tamen in eam statuisse gravius, quam in Regem jam nostrum Paulus Pontifex. Quis hoc negat? Ex ipsa *Bulla* ebulliunt omnia hæc. Lege vero *Bullam*, leges, *minantem, ruinam meditantem, atrociter sævientem, anathemate fulminantem.* Quid tu? Negas *minari* interdum Pontifices et *sævire*, et cum *fulmina* sua vibrant, *ruinam meditari? Severa* tu hæc paulo post vocas, (et in hoc *facta* fateris) nos vero qui sensimus, *sæva* etiam, citra tamen *blasphemiam:* quando et *sæviisse* leguntur Pontifices, et levi de causâ; nec tam placidæ naturæ fertur fuisse Pius, ut in eum *sævitia* non caderet.

Vis Gabutium audire? vis Catenam, homines vestros? *Cogitabat* (inquit Gabutius[d]) *Pius Reginam, illam malorum sentinam, seu, ut appellabat ipse, flagitiorum servam* (verba enim hæc Bullæ[e] sunt) *de medio tollere. De medio tollere,* annon *sævum* apud te? Vis etiam aliud? *Pius omni studio faciendum curavit, ut per Rodulphum suum incolarum animos ad Elizabethæ perditionem* (destructionem ait Catena[f]) *rebellione facta commoveret*[g]. *Perditio, destructio,* et *rebellio,* nec hæc tibi *sæva* videntur? *Ad hanc conspirationem augendam et confirmandam, ... extrema remedia Pius adhibere constituit*[h]. *Extrema remedia,* annon *atrox* verbum? *Pius non modo quicquid posset collaturum auxilii, sed etiam si opus fuisset, ut optime de Christiana Repub. mereretur, præsentem*[i] *se affuturum, cunctaque sedis Apostolicæ vectigalia, item sacros calices, cru-*

[Pii V. in Elizabetham animus hostilis.]

101

[c] [Apol. pro Juram. Fidel., p. 203.]
[d] [Gabutius] In vita Pii v. [Lib. iii. cap. 9.] de Anglia [p. 102. C. Romæ, 1605.]
[e] [Vide Bullam ci. Pii v. 'Regnans in excelsis.'—Bullar. Rom., t. ii. pp. 324, 325.]
[f] [Girolam. Catena, Vita del gloriosissimo Papa Pio v.] p. 113. [Romæ, 1587.]
[g] [Gabutius, ut supra, pp. 102. D. 103. A.]
[h] [Ibid., p. 103. C, D.]
[i] Caten., [ut supra,] p. 117.

ces, atque adeo vestimenta sua ad id oppignoraturum pollicebatur[k]. Annon *sævus* hic homo, qui ipse *præsens* rebellioni et perditioni *interesse* vult, qui ad eam rem *calices* et *cruces*, qui suas ipsius *vestes* oppignorat, *ut Reginæ male sit?* Nam de anathemate scio non dubitas: *Omni Regni jure et titulo spoliatam decernit, et declarat. Subditos a Sacramento solutos; etiam anathemate iis proposito, qui ei deinceps paruissent, etiam concessione facta, ut quivis contra eam possit insurgere*[l]. Et ubi jam *convicia* illa? quæ, pergratam rem nobis faceres, si *promeres* potius quam *celares*. Moneo vero Lectorem hic, de inhonesto hoc Matthæi, et pessimo istorum hominum more *insinuandi;* per quem, siquis parum attentus sit, fraus illi fiat, ut inaudita nescio quæ *convicia* ibi congesta putet, ubi nihil *convicii*, nedum *blasphemiæ*, ubi minus etiam dicitur, quam res postulat.

[Torti convicia.] Rem vero hic astute gerit, ut quæ sibi ipsi merito objicienda videat, prior ipse objiciat. Utinam vero, si animus est illi *convicia omittere*, non hæc Apologiæ, quæ nusquam ibi sunt, sed *sua omittat*. Cum enim per Apologiam integram duo tantum loca sint, quæ ad *falsi* vel umbram pertrahi possint, quæ tamen ipsa, asperius multo *Latine* sonant quam *Anglice* (nec enim ægre feret, si jam inter Editiones has duas distinguimus, quod ipse nos facere docuit), cum duo (inquam) sint tantum, pro duobus his modo, nec tamen tam vel asperis vel directis, vix ullum concludit locum, in quo non *falsum* sub ipsis terminis: etiam *mendacii* sæpe vox ipsa, tam odiosa. Cujus liber ipse farrago tota *conviciorum* et *scommatum*, qualia nimirum hæc: *Nolo in nugis tempus consumere*[m]: *Post varias nugas atque calumnias*[n]: *Mitto lutulentam orationem*[o]: *More suo calumniatorem se prodere*[p]: *Adversarium satis feliciter progredi*[q]: *Mirum est qua fronte Auctor Apologiæ*[r]. Quid quod homo procax et contumeliosus, non *Regia Majes-*
102 *tate*, non *ipsa ipsius persona* abstineat? Quem ausus sine omni circumlocutione, ore spurco, conferre cum Juliano Apostata[s]: Quem *Christianum* disertis verbis *pernegare*, Jacobus

[k] [Gabutius, ut supra, p. 105. C.]
[l] Caten., [ut supra] p. 114.
[m] [Resp. Torti, p. 25; et Bell. Op., t. vii. col. 648. C.]
[n] [Ibid., p. 65; et col. 668. B.]
[o] [Ibid., p. 25; et col. 648. C.]
[p] [Ibid., p. 134; et col. 701. D.]
[q] [Ibid., p. 134; et col. 701. C.]
[r] [Ibid., p. 59; et col. 665. C.]
[s] [Ibid., pp. 96—101; et coll. 683—685.]

non est Christianus[t]: Quem petulantur affirmare, *Puritanum in Scotia fuisse, et Protestantes persecutum; hic jam in Anglia, vice versa, Protestantem factum, et Puritanos persequi*[u]. Tum nec *titulos* illi adhibere, de more, de jure debitos, sed interdum JACOBUM *modo,* (quasi quidam de plebe esset) interdum *Regem Anglorum,* de quo ante mihi monitus. Denique quod Apologiæ vitio vertit, id ipse præstat strenue, magnus scilicet *conviciorum* artifex, et quasi ex Scioppii schola formatus: qui proin bene faciat, si ipse sibi suum illud accommodet, quod *convicia solis conviciantibus nocent. Nocent* certe *soli;* proin tu posthæc illa *omitte,* non *Apologiæ* quidem, sed *tua.*

["Hoc igitur interest inter severitatem, qua utendum esse Pius non sine justa causa censuit, et lenitatem, quam justa etiam de causa adhibere placuit Paulo; quod ille Reginam, jamdudum propter hæresim excommunicatam a jure et generatim, et iterum nominatim excommunicavit, et excommunicatam declaravit. Et quoniam cum excommunicatis nominatim et publice declaratis non licet conversari, ac secundum Ecclesiæ Catholicæ leges ejusmodi vitandi sunt, ideo Pius V. populum Catholicum ab obedientia Reginæ ad eum modum excommunicatæ, et declaratæ justissime absolvit, et liberavit. Tali enim severitate utendum esse tempora illa suaserunt. Paulus vero Quintus experiri volens, an medicamenta mitiora fortasse magis prodessent, præsertim cum agendum esset cum Rege majoris prudentiæ atque doctrinæ, et cujus parentes Catholici semper fuerunt; non judicavit hoc tempore expedire, ut Rex nominatim excommunicaretur, vel excommunicatus publice declararetur, ac per hoc non absolvit populos ab obedientia, quod fecerat Pius, sed neque vetuit, ut Regi obedientia in rebus temporalibus præstaretur."—Resp. Torti, pp. 23, 24; et Bell. Op., t. vii. coll. 647. D. 648. A.]

[Pii severitas, Pauli lenitas.]

Post autem prolixe rem repetit, ut doceat, multum inter duos hos Quintos interesse, Pium, et Paulum: *Severus* nempe Pius, *sed non sine justa causa,* (et causam tamen reticet) et pro illa sua severa pietate, *Reginam ante a jure et generatim excommunicatam iterum nominatim excommunicavit, et excommunicatam declaravit. Subditos post ab ejus obedientia justissime absolvit et liberavit.* Hæc *severus* ille Pius. *Lenis* autem Paulus (medicus jam factus, et medicinam profiteri volens (*prius mitia quædam medicamenta experiri voluit,* an laborantem gravi morbo Regem curarent: *nec judicavit hoc*

[t] [Ibid., p. 97; et col. 683. C.]

[u] [Ibid., p. 98; et col. 684. A.]

tempore expedire, (quid alio post judicaturus, incertum) *ut Rex* (quamvis et ipse forsan a jure, et generatim quoque excommunicatus) *nominatim excommunicari, et pro excommunicato publice declarari debeat: Nec solvit obedientia subditos,* (sed nec ligari sinit jurejurando) *nec vetuit, ut Regi præstent eam in temporalibus,* sed vetuit tamen jurare se eam præstituros. En Paulus Pio quid præstet; En quantum intersit, inter *lenitatem* Pauli, et *severitatem* Pii. Sed noster tamen adhuc scrupulus manet. Discrimen enim quærimus, inter *solventem* ab obedientia subditos, (quod fecit durus ille Demea) et (quod fecit novus iste Mitio[v]) subditos, ut ea se astringant, *non ferentem:* inter *solutum* ab obedientia subditum, et ea se obligare *recusantem;* hoc est, inter eum qui *solutus* sit, et eum qui *ligari nolit.* Solvebat Pius; *o cauterium, o*
103 *cruenta incisio!* non sinit ligari Paulus; *o dulce pharmacum, o lenis olei infusio!*

Sed tamen audi (Matthæe), si hoc illud tuum sit tam *lene medicamentum,* ut interdicat subditis, ne sub *interventu sacramenti* Regi parere velint, unde necesse est sequatur, vel, ut sinat se contemni Rex, et leges suas; vel, cum distinguere nequeat inter eos de subditis, qui religionem vestram profitentur, et animo non malo sunt, et eos, qui sub ejus prætextu, animo maligno sunt et perfido, ut sic *incesto addat integrum*[x]*:* atque ita rigoris nomine male apud exteras gentes audiat, quæ quidem religioni Romanæ favent: tum ut severitate illa promiscua (quia juramento locus non est) suorum quoque, alioqui non male affectos animos in se concitet: si hoc (inquam) illud est *medicamentum lene* quod laudas; non aliam equidem *lenitatem* video, quam qualis olim erat *cicutæ,* quæ damnatis porrigi solebat ebibenda: noxia enim certe, et perniciosa, tum Regi, tum Reipublicæ. Quamobrem si *medicus* esse vult, et vult *lenis* esse, (ut dicis) petimus ab eo porro *medicinam* adhuc paulo magis temperatam, ut *unguentum* etiam *mollius* illinat, *pharmacum* adhuc *dulcius* propinet. Nam hoc quod dat, nescio quam tibi *dulce;* hoc scio, ut æger est, parum *salubre* est.

[Paulus forsan severior fiet]

Etiamne, putas, haberi sibi gratias *expectat* Pontifex, quod *non judicavit hoc tempore expedire, ut Rex nominatim excommunicetur, vel excommunicatus publice declaretur? Expectet*

[v] [Vide Terent. Adelph.]

[x] [Vide Horat., Carm. iii. 2, 39.]

vero; nam quod hoc tempore *non judicavit*, potest alio *judicare; Experiri vult* paululum, ut dicis; quare, ni filium se præbeat dicto audientem, et morigerum, lubrico in loco versatur, a Papa, si non *hoc tempore*, at *alio* corrigendus. Tum forte, *lenis* Paulus fiet *severus* Pius. En, quo loco sit Noster; en, quo Reges reliqui per orbem Christianum; quam non certi de fide suorum. *Ex hypothesi* tantum subditos habent fideles, atque ea lege, dum ne eos Papa in jus vocet. *Solvendos* enim habent ob omni obedientia subditos, si non *hoc* jam, at *alio* ullo *tempore*, quocunque Papa *judex eorum competens*[y] id *judicet expedire. Non judicavit hoc tempore expedire.* Verba sane sunt attentione digna; Regum autem præcipue, Regis cujusque pro se, eorum vero præcipue, quorum propitium hunc sibi *judicem* habere præcipue interest. *Noster* enim exceptionem fori habet, et ut habet, ita semper habiturus est; 104
Papam scilicet pro *non judice*, ut frustra hic ponatur terretrum illud, *non hoc tempore:* Nam *quocunque tempore* hoc *expedire judicet*, fortasse illi *expediet non judicasse.*

[Qualis excommunicatio necessaria sit ad reges deponendos.]

Sed tamen et illud percontari juvat a Matthæo, quorsum tam longos logos habeat *de excommunicato a jure et generatim, et de excommunicato nominatim: de excommunicato tantum, et de excommunicato, et sic publice declarato?* An hoc ad rem? An totus hic processus necessarius? At rident hæc, et irrident Rosseus[z], Philopater[a], Didymus[b], et alii, *quorum nota vobis vera nomina.* Illis vero quæ *a jure est generatim* sufficit, nec expectandam tuam hanc, quam dicis *nominatim, et a Pontifice.* Citra et *illam*, et *Pontificem*, posse Reges excuti, palam scripserunt. *Excommunicatio* sola sat est, quæ *a jure* est, ut nec Pio nec Paulo opus sit. Et quidem mirum, si sic (ut ais) juridice affectus est Papa Paulus; quod hos homines non compescat, quod coram *Collegio Inquisitorum* sisti non jubeat: si sic pergant utique, et Reges abdicent, *Pontifice non vocato*, supervacuum reddent totum Curiæ processum; post forte et

[y] [Vide supra, p. 109.]

[z] [Vide Rossæum, 'De justa Reipub. Christianæ in Reges Impios et Hæreticos Authoritate.' Antv., 1592; præcipue cap. ix. 'De Bello contra Regem Hæreticum gerendo,' p. 567, seq. Verum auctorem hujus libri fuisse Guil. Reynolds testatur Guil. Warmington, Moderate defence of the Oath of Allegiance, p. 147.]

[a] [Vide supr., pp. 37, 38.]

[b] [Vide Apologiam pro Rege Catholico Philippo II., Hispaniæ, &c. Rege, contra varias et falsas Accusationes Elisabethæ Angliæ Reginæ per Edictum suum 1591, Authore Didymo Veridico Henfildano, [sc. Th. Stapleton,] pp. 122, seq., Constantiæ, 1592.]

Curiam; et Pontificem quoque ipsum supervacuum denique; videat vero, an quæstionem haberi de illis, *non judicet hoc tempore expedire.*

["Nego" prohibuisse suscipi Juramentum cujuscunque fidelitatis, sed ejus solius, quæ cum infidelitate conjuncta esset. Cum enim Christiani fidelitatem debeant non solum Regi terreno, sed etiam Principi spirituali, qualis est Christi in terris Vicarius; nullomodo licet Christiano viro ita jurare Principi terreno fidelitatem, ut simul juret se Principi spirituali minime pariturum, etiam in iis rebus, quæ proprie ad ipsius pertinent potestatem."—Resp. Torti, p. 24; et Bell. Op., t. vii. col. 648. A.]

[Temporalem obedientiam Paulus V. prohibuit.]

Quod vero dicis, *non vetuisse Papam, ut Regi obedientia in temporalibus* præstaretur: cum nihil ibi in Juramento insit, nisi de *temporalibus;* cur illud vetat? cur illud non sinit suscipi? Recipis ergo te tandem ad murum illum tuum aheneum, et dicis, *non prohiberi juramentum fidelitatis cujuscunque.* En jam, ut inseruit, *cujuscunque.* Non *cujuscunque?* Cujus igitur? *Solius fidelitatis, quæ cum infidelitate conjuncta est.* Mira vero rerum oppositarum conjunctio: quasi si pietatem conjungas cum impietate, cum luce tenebras; sed quæ hæc *fidelis infidelitas?* Hic tu missam facis *fidem Catholicam in Deum,* quæ te hactenus detinuit, et *fidelitati* jam inhæres in *Principem* nescio quem, certum autem est, non *Deum.* Comminisceris autem nobis *principatus* duos; *terrenum,* et *spiritualem: terrenum* sub *Principe terreno,* id est, Rege; *Spiritualem,* sub *Principe spirituali,* id est, Papa. *Fidelitatem* utrique huic *Principi* deberi vis, *Juramentum fidelitatis* utrique præstandum; Cavendum ne *juramentum juramento* elidatur, id fieri in *Regio,* recte ergo interdici.

Expedi primum, cur *terreno spiritualem* opponas? *Cœlestem* oportuit. Videbas *cœlestem Principem* tuum non esse, sed sublunarem: maluisti incidere in τὸ ἄκορον, quam in τὸ ἄτοπον, et *spiritualem* potius dicere, quamvis improprie, quam *cœlestem,* absurde. Laudo verecundiam; nam Salmeron [c] non est veritus *Proregem cœlestem nuncupare:* Frons enim durior solet esse Jesuitis. Ubi de *cœlesti* dixisti, dic etiam de *Principatu* hoc novo. Novus enim est, necdum nobis satis intellectus, credo autem nec vobis ipsis. *Papatus* certe non

[c] In Matth. xvi. [Comment. in Evang., Tract. v. p. 422. a. Col. Agr. 1602.] t. iv. Par. iii.; Tract. ii. p. 400. b; et

est. *Papa* enim non facit multa, quæ tamen *Princeps spiritualis* facit. *Papa,* ut *Papa, Reges non deponit;* id scilicet spirituali huic *Principi* reservatum, qui nuper emersit: calet enim adhuc ab incude Domini tui [d], et est certe *Eleusinium* [e] sacrum hoc de *Principe* isto novo, illi cum paucis cognitum. Tum dicendum tibi, ubi loci, aut in quibus Scripturæ Sanctæ verbis fundatus sit *Principatus* hic. Meministi enim obedientiam præstandam nobis, *secundum Scripturas Sanctas.* Vetera autem verba ad eam non satis: in illis *Papatus,* ut Papatus creatur; Sublimiora aliqua alicunde vobis quærenda sunt, ut *Principatus* hic substet.

[Si Papa Vicarius Christi, non est ipse Princeps.]

Sed et explica nobis adhuc aliud. Cum dicas *Vicarium esse Christi hunc Principem,* quomodo id sibi constet: cum *Vicarius Principis* non soleat dici *Princeps,* non magis quam *Prorex* Salmeronis *Rex* dicendus? Christus autem *Rex* ille sit, et *Princeps* noster *spiritualis,* cui jam in baptismo fidem sacramento astrinximus, ut jam *Vicario* ejus non oporteat. *Regi* enim ipsi solet fides jurari, non *Proregi* vel *Vicario;* Gentium hoc jura non sinunt. Quare male omnino mentio tibi facta de *Vicario,* cum volebas *Principem* creare. At etiam ei (quem tu vis) *Principi* ut præstetur juramentum a populis, inauditum antehac; *Terreno* quidem præstatur, ubi non Gentium? At *tuo illi* hactenus haud quisquam præstitit, nisi forte qui de Clero, et promoti. Qui ergo abjuret quis, quod illi nusquam juratum est? Postremo, quod tu speras, propulsabo facile. Non enim jurabit quisquam *se illi non pariturum in iis, quæ proprie ad ipsius pertinent potestatem.* Nam spiritualia proprie ad ipsius potestatem *spectant* qui vult cluere *Princeps spiritualis.* At hic nulla *de spiritualibus* mentio. *Spirituale* jus illi non læditur, securus sit; saluti tantum *terreni Principis* Juramento prospectum est.

106

[De Juramenti interprete.]

Sic habet Breve. *Vobis ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod hujusmodi juramentum salva fide Catholica, et salute animarum vestrarum, præstari non potest,* [*cum multa contineat, quæ fidei et saluti aperte adversantur* [f].] *Perspicuum esse* dicit *ex verbis,* nec *verba* tamen illa indicat: *multa con-*

[d] [Conf. Bel'. de Rom. Pont., lib. v. cap. 9. Op., t. i. pp. 237. D—H. 238. A. B.]

[e] [Vide Tert. Apol., cap. vii. Op., p. 8. A.]

[f] [Brev. i. Paul. v., apud Resp. Torti, p. 15; et Bell. Op., t. vii. col. 643. B.]

tinere affirmat, nec unum tamen notat *de multis*. Quæritur, annon *parum prudenter* hoc factum a Papa Paulo, annon *minus juste*[g]? Non vult desiderari vel *prudentiam* in Pontifice suo Matthæus vel *justitiam;* non cadunt in illum *incuria,* vel *injuria*. Defensionem ergo meditatur. Nec ita tamen festinat Matthæus, aut zelo rapitur, ad Pontificis defensionem, ut non impingat ad *nugas,* ad verba *impropria* adhærescat, et *lutum* hic *interpretis* transire non possit[h]. Mitte vero *interpretem;* de *Libro* dic, siquid habes. Fuit ibi culpa levis *interpretis:* Quid *interpres* ad *librum?* Eone peccavit *liber,* quod *interpretem* nactus forte minus commodum? Forte et satis, si et tu commodus *interpres*. Et tamen, ut quod verum est eloquar, (nam de vero severe edixit nobis Rex ipse, ne quid de eo quis celare audeat) tantillum temporis interfuit inter Editionem hanc et illam, Anglicam et Latinam, ut non posset, qui *interpres* fuit, per otium omnia ad normam exigere, et enixe voculas omnes perscrutari, quo vel lectori Torto placere posset. Id modo pensi habuit, ut sensum vere redderet, fidelis magis quam curiosus interpres. Nec erat id initio consilium, ut Latine quicquam ederetur. Quare enim? Cum jusjurandum ipsum, cum Edictum de jurejurando, *Anglice* conceptum, utpote *Anglis* hominibus, et solis illis promulgatum: Etiam *Brevia* ipsa Pontificis utcunque Latine missa, ad *Anglos* tamen missa, quos etiam illa solos spectabant. Quid hic ulla opus Apologia Latina? Nescio tamen quomodo factum, cum hoc ab initio propositum non esset, visum post quibusdam factu opus; quo totius causæ processus, quo Regis justitia Orbi Christiano innotesceret; ex eo festinatum est, ut Editionem Anglicam Latina quamprimum subsequeretur. Inde adeo factum, ut properaret interpres; qui, si tempus sit, et si eo velit incumbere, polire potest quæ scribit,
107 ut nemo Papiæ magis luculente. Et ubi tamen *lutum* illud sit, quod te tam male habet, non facile conjiciat quis; aut quæ illa vocum *improprietas,* quam non libet discutere. Lector vero, qui nimis tibi familiarem jam novit *reticentiam,* nec ullam ibi *improprietatem* vocum esse, quam discutere possis,

[g] [Vide infra, not. i.]

[h] ["Nolo in nugis tempus consumere, ea de causa non discutio improprietates vocabulorum, et lutulentam orationem hujus interpretis."—Resp. Torti, p. 25; et Bell. Op., t. vii. col. 648. C.]

nec *lutum* ullum, quod excutere, facile suspicetur, sed quod more tuo, ubi *luti* nihil est, *lutum* tamen te dicis transilire.

["Pontificis Maximi propositum non fuisse librum refutationis conscribere, ideo necesse non fuisse, ut Juramentum universum, vel partes ejus, argumentis variis ex locis petitis confutaret. Epistolam scripsit, quæ vicem Edicti repræsentaret. Tunc autem vere imprudens Princeps haberi deberet, si iniquam actionem prohibere se non posse crederet, nisi librum integrum Philosophorum more conscriberet."—Resp. Torti, p. 25; et Bell. Op., t. vii. col. 648. C. D.]

[Quam imprudenter de Juramento Pontifex egerit.]

Videamus jam de Pontificis prudentia. Ad æquissimum Apologiæ postulatum, si refutare nollet, *saltem indicaret*[1], quid illud esset in Juramento quod sibi tantopere displiceret; vide tu hic quam lutulente respondeas; *Non fuisse Pontificis propositum, non necesse illi fuisse, ut librum refutationis conscriberet, Philosophorum more, argumentis variis ex locis petitis.* Et quis hoc postulavit, *de libro Philosophorum more,* aut *tanta argumentorum varietate,* quantam tu prædicas? Quasi vel in Epistola ipsa adeo hoc illi operosum fuisset, *indicare paucis,* et digitum ad locos intendere, quibus peccabat illi Juramentum. Poterat vero, si ita illi visum, præstare hoc, nec epistolæ tamen modum excedere. Esset enim *imprudentiæ summæ,* quam tu tamen omni conatu removere hic conaris a Pontifice, si vel existimaret non posse se *indicare,* quid minus sibi placeat, nisi scripto libro integro. De actione quidem, (inquam) si constet iniquam esse, nihil opus eam notare: sed ubi agenti videtur æqua, ne id quidem iniquum videri solet, qua parte iniquum sit, quave ratione, *indicare* paucis. Et hoc quotidie fit in Regum Edictis, nec ex eo tamen *Philosophi* fiunt, aut *Philosophorum more libros conscribunt.* At in Pontificis hoc non fit; alius Curiæ Romanæ stylus est; id querimur, quod se ad tantæ magnitudinis instar

[1] ["Negari quidem non potest, quin multam, eamque non necessariam operam insumpserit, dum ad verbum integram recensuit Jurisjurandi formulam: cum idem fuisset, si respicias ejus responsum, vel minimam tituli particulam descripsisse; ut qui una litura, et levi quadam ac generali rejectiuncula, integrum juramentum proscribat. Qua quidem in re, si me respicias, imprudenter; si Catholicos suos, injuriose se gessit Pontifex. Imprudentia est, me si respicias, quod partite et minutatim Juramentum non refutaverit, nec verbulum aut sententiolam, quam inibi reprehendit, aliquo detexerit indicio. Id vero si fecisset, pro paterna mea cura, quæ non sinit, ut quenquam meorum ad extrema tentanda adigam, quæ duriuscule sonare videbantur, fortasse aut delessem plane, aut benigna interpretatione molliora reddidissem." —Apolog. pro Jurament. Fidel., pp. 203, 204.]

emicuisse, vel extumuisse potius censeat Pontifex, ut nec caritatis lege, nec vel æquo et bono teneri se putet. Æquum enim certe; et eo usque condescendere, a caritatis regula non alienum, *aliquam* saltem ut *rationem redderet*, cur *una litura* ita simul totum obduxerit. Eo magis, quod Regi in animo (quod et ego ex ore audivi ipsius sanctissime id asserentis) vel *delere* ex eo, vel certe *mollire in eo*, si conjectura modo posset assequi, phrasin ibi ullam esse, ullam clausulam, unde justa metus causa vestris hominibus; dum id tamen
108 capiti ipsi *Juramenti de fidelitate* fraudi ne foret.

Sed dic etiam hoc, *Epistolæne Pontificis vicem Edicti repræsentant*, et vestrosne semper obligant? Scis ipse, non obligare; *Edicti vim* non habere; Brevia tantum esse, et vada; a pedite tuto transmeari posse: ut si quantum possint, velint Catholici tui, possint si velint, jusjurandum etiam jurare, ni major quam Epistolæ auctoritas supervenerit. Quodsi recusent, ex alia id causa fieri quam Epistola, aut certe Epistolæ ab iis vim ignorari, quæ, ut de astris dicitur, *inclinat, non necessitat*[k]. Etiam, si vel Bulla foret: at et peti potest, et concedi solet *facultas* ejus *explicandæ*, sic *ut non obliget*, nisi cum Pontifici visum *facultatem* revocare[l]. Sed clandestinum hoc mysterium, nec temere vulgandum: Non enim omnibus hoc datum, at quibusdam certe.

["Respondeo, non particulam aliquam Juramenti Summo Pontifici displicuisse, sed ipsam Juramenti substantiam, ut sic loquar, finem ipsum et quasi scopum, quo verba omnia diriguntur. Quando autem sperandum erat, ut partem aliquam principalem hujus juramenti deleri Rex ille pateretur, qui juramentum alterum sub pœna capitis suscipi jussit de Primatu suo in spiritualibus?"—Resp. Torti, pp. 25, 26; et Bell. Op., t. vii. col. 648. D.]

[Totum Juramentum ei displicet.]

Quod enim benignitatem hic Regis respuis, nec *partem* ullam *juramenti circumduci* vis, sed quasi ex tripode (consulto primum, ut puto, Pontifice) *totum deleri* jubes, (*non enim particulam ejus aliquam, quin substantiam ipsam juramenti, scopumque adeo ipsum et finem penitus displicere:*) in eo biliose nimis et proterve; at alicubi urbanior aliquanto es. Ibi enim *maxima tantum ex parte*, non ut hic, *ex tota substantia;* et *undecim modo*[m] ibi, non *omnes quatuordecim rejicis;* ibi, præ-

[k] [Conf. Erasm. Adag., p. 533.] [Vide supra, p. 72. not. g.]

[m] ["Ex quatuordecim, undecim sunt, quæ Primatum Pontificis in causis spi-

terquam quod mentio facta *de Excommunicatione*, et aliquo modo *tacta* in eo *potestas Pontificis*, cætera non malum Juramentum aiebas: hic tanta peccati vis, ut deleat *substantiam* etiam ipsam Juramenti, quod tamen in Scholis peccatum non facit. At *substantia* quidem ejus, detestatio proditionis in *deponendo Rege, disponendo de regnis, invadendo, arma gerendo, tumultus concitando, vim afferendo.* Cave enim putes Papam, aut potestatem ejus, *substantiam* esse hic. Nam si sit, inhærent illi accidentia pessima. *Accidens ille* quidem est juramento; *substantia* autem, proditionis ejuratio. Quod nisi Papa se interdum negotiis hisce immisceret, nec *nomen* ibi *Papæ*, nec *mentio* ulla fuisset. *Indirecte* hic potestas ejus intervenit, quemadmodum et potestas ipsa illi convenit *indirecte*[n]. *Scopus* autem et *finis* ejus, Regis salus, Regni pax. Illa (quæ modo dixi) *media* sunt, hic autem *finis*. Et hæccine *media*, hic *finis* Pontifici displicet? Nam de *scopo* nunquam dabimus, ut Papiensi, ut Papistæ, ut Papæ ipsi notior sit, 109
quam legislatori ipsi, qui Dei virtute in vivis est, et de legis suæ scopo, atque intentione optime testari potest. Ei, par est, credamus de intentione sua, et hoc leges ipsæ æquissimum semper censuerunt. Quanquam quæ *ex proditione* nata lex est, res ipsa loquitur, quod *contra proditionem* destinata fuerit. Verum etsi *proterve* tu in hoc, *directe* tamen; cum ipsam dicis Juramenti *substantiam* Pontifici non probari, *scopumque* adeo, *quo verba omnia diriguntur; Diriguntur* autem eo, ut simplex sit subditorum, et per se constans obedientia. Id Papæ non probatur, (ut dicis) qui scilicet *absolutam* non vult *obedientiam*, quæ ad Reges est; sed ex *Hypothesi*, et conditionalem, nec *simplicem*, sed *relatam* ad *aliquid*, ad *aliquem*, ut conditio sit illis regnandi, *si probent* se; ut persona, *cui probent*, sit ipse ille Pontifex. Ita enim paulo supra, *Principem spiritualem* fecisti et *terrenum: spiritualem* autem, *categoricum*, *terrenum*, *ex hypothesi*, cui nulla obedientia deberi, nullum juramentum præstari debeat, nisi annexa illi conditio hæc, tantisper dum probetur *Categorico* illi, *spirituali*, *nuper erecto Principi*; nec sine conditione hac, sub-

ritualibus attingunt. Causa enim utique spiritualis est, An Princeps hæreticus a Pontifice excommunicari, et, An Populi Catholici propter periculum hæresis ab obedientia Principis hæretici absolvi possint."—Resp. Torti, p. 60; et Bell. Op., t. vii. col. 665. D.]

[n] [Conf. Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 6; Op., t. i. pp. 234. G, H. 235. A—C.]

stet jusjurandum ullum, sed sine ea semper vobis aberret a scopo.

[De juramento paullulum immutando minime fuerat desperandum.]

Sed tu tamen in hoc magis probandus, quam ille alter Tortus Anglicanus: spem nobis facit homo ille ineptus, *satis Pontifici fore*, si id modo constaret ei, Regem ita animum habere, *ut si quam ibi particulam Pontifex culpare posset, mutare vellet* [o]. Ille autem est homo, nescio quis, nihili: tibi, qui Cardinali tanto a sacellis es, magis credendum est, qui *nisi transubstantietur Juramentum*, aperte dicis Pontifici non placiturum. Sed etsi nota magis Domino tuo mens Pontificis, et per eum tibi: tamen quid tibi in mentem venit, ut cum *sperare* jubeat Apologia *de mutandis* etiam in Juramento (si cui bono foret) particulis quibusdam; tu contra, de eo prorsus *desperare* jubeas? Non hoc tibi revelare potuit vel Pontifex ipse, qui *corda hominum non novit* [p], qui *corda Regum in manu non habet* [q]. Nimis ergo hoc temere abs te dictum, nunquam hanc Regi mentem fuisse, *nunquam facturum fuisse* quod diceret: Vide autem quam fragili ratione, quia *nihil mutavit in Juramento* Henrici octavi, fragili sane, ab *alieno* facto, ad *suum*. Forte enim *in alieno*, a se non edito, nec
110 auctoritate sua, edito ante tot annos, per tot jam annos recepto, hoc non faceret. At *in suo* faceret, quod ipse nuper curasset edendum, et in quo solo ipsius auctoritas intervenisset; faceret certe si diceret, cui tam facile hoc facere, quam dicere. Quare et tu hic nimis importunus intervenis, qui ubi nihil opus, adigis *ad desperationem* homines tuos, et quod in proclivi erat ut fieret, ut *aspera* mutarentur *in plana*, *dura in mollia* [r], id tu impedis, cumque dicas ferri ab illis tuis *onus importabile*, *Pharisæum* te præbes, nec vis illud vel *uno digito levare* [s].

["Nam ab eo juramento non soli Catholici, sed etiam Calvinistæ Puritani abhorrent, et tamen Rex partem ullam ejus Juramenti deleri, vel mitigari nunquam pati voluit."—Resp. Torti, p. 26; et Bell. Op., t. vii. col. 649. A.]

[o] ["Which if he do, *bona fide*, and have besides any inkling or insight in his Majesty's meaning indeed that way, for the ease and comfort of his afflicted Catholick people; I doubt not, but that full satisfaction may be given to his Royal Highness in these two points that here are set down."—The Judgment of a Catholic Englishman, Paragr. i. sect. xix. p. 12.]

[p] [Vide Act. Apost., i. 24.]

[q] [Prov. xxi. 1.]

[r] [Is. xl. 4.]

[s] [Matth. xxiii. 4.]

Nec hoc tibi visum satis, nisi et admisceres etiam *de Puritanis, etiam illos abhorrere a Juramento Primatus.* Quid? numquid et Tortus inter *Puritanos?* An et vos jam amici illis, illi vobis, inter quos idem velle et nolle[t]? [Puritani Juramentum suscipiunt.]

Atque idem jungat vulpes[u]?

Quis non Torto de *illis,* jam *suis;* Quis non *illis* de Torto, jam *suo* gratuletur? Sed in hoc tamen, aut tu certe falleris, aut illi nos fallunt; cum et suscipiant ultro Juramentum hoc, et professi sint sæpe, idque editis a se libris, calumniam esse hanc meram, nec se Juramentum illud unquam detrectasse. Quodsi illis scrupulus fuit unquam, *de voce* fuit, *de re* non fuit. *Caput Ecclesiæ* cum de CHRISTO dicatur, titulus magis augustus videbatur, quam ut mortali cuiquam tribui posset. Ita *de titulo* hæsere aliquandiu, jam non hærent: *De re* autem ipsa, de auctoritate Regia prolixe semper professi sunt. Sin intus apud se secus sentiant, et æquivoce vobiscum respondeant; non certe tanti apud nos sunt, ut valde referre putemus, si quomodo olim Herodes et Pilatus[x] ad interitum Christi Domini: ita vos inter vos, in præjudicium Regis (qui *Christus est Domini*[y]) conspiretis; tu ut Pontifici tuo, illi ut Presbyterio suo, *primam atque summam auctoritatem* diripiatis: Uterque in Reges injuriosi ex æquo, qui *auctoritatis illis suam,* quam vos sub lege habuisse non negatis, nec sub Evangelio exucre jussos, detractam vultis.

Sed et illud etiam quod ais, *Juramentum Primatus, Regem sub pœna capitis suscipi jussisse a quoquam,* aperte falsum est. Nostri homines illud indies suscipiunt, illis defertur: At vestrum adhuc nemo suscipere jussus, *sub pœna capitali;* imo nec omnino jussus suscipere, nisi quis mutasse se in opinione professus, ultro illud sibi deferri postularit.

[" Sed jam diximus nullam omnino spem haberi potuisse, ut partes illæ Juramenti tollerentur, quæ continent abnegationem fidei Catholicæ, de Primatu Ecclesiastico Romani Pontificis. Quod si anxietas conscientiæ juvare posset Catholicos apud Regem, omnis jamdudum persecutio cessasset. Scit enim Rex Catholicos Anglos civilem obedientiam in ipsa ejus coronatione exhibuisse; neque Juramentum

[t] [Sall. Bell. Cat., cap. 20.]
[u] [Virg. Ecl. iii. 91.]
[x] [Luc. xxiii. 12.]
[y] [1 Reg. xxiv. 10.]

fidelitatis abhorrere, nisi ubi fides Catholica periclitatur."—Resp. Torti, pp. 26, 27; et Bell. Op., t. vii. col. 649. B.]

111 [Rex ad lenitatem proclivis.] Tum denique, cum vindicare vis Pontificem iterum a secunda nota *injustitiæ* in Catholicos suos, secundo jam *desperare* te dicis *facturum Regem*, quod *diceret:* atque hic tibi responsio vere ducitur a *desperatis*, ubi nulla tamen *desperandi* occasio data. Quanquam enim de reliqua tuorum *anxietate*, nihil ad hanc rem de qua agitur: siqua tamen ex *Juramento* isto suo animi *anxietas* incidisset, eam Rex illis eximere voluit. Cumque vellet, næ tu parum *anxius* videris de tuorum hominum *anxietate*, qui malis torqueri illos, quam animi hac sui *anxietate* relevari; nec cessare vis *persecutionem* hanc tam apud te gravem, quæ, si ullam partem æqui bonique dixisset Papa, tam facile cessare potuisset. Totum hoc illi ἐν γούνασι κεῖται[z]; posset levare si vellet; si cum possit, nolit, iniquus esto.

Tui vero illi, si (ut ais) semel jam *in coronatione Regis obedientiam illi exhibuerunt*, quid obstat quo minus exhibeant eam jam denuo? Et si *non abhorrent a Juramento fidelitatis*, ubi *fides Catholica* non *periclitatur;* fatere tu illis, quod res est, *fidem* ibi *Catholicam non periclitari;* et suscipient *Juramentum:* quo suscepto, continuo cessabit hæc tam *gravis* scilicet *persecutio.*

["Aggreditur Auctor Apologiæ refutationem Brevis. Ac primo adscribit Summo Pontifici crimen falsi, quia initio Brevis dicit, magno se mœrore affici, ob tribulationes et calamitates, quas pro retinenda fide Catholica Catholici in Anglia patiuntur."—Resp. Torti, p. 27; et Bell. Op., t. vii. col. 649. C.]

[Quantus Pontificis mœror ob calamitates Catholicorum.] Exordium *Brevis a falso*, negari non potest, tuque adeo dum negare vis, fortius etiam impingis in Pontificem tuum. Negas autem *crimen falsi*, et negas subiratus: ut vero placatior sis, nolim hic *crimen falsi* sic accipi, ut in Jure Civili, quasi syngrapham, aut scriptum aliquod *falsasset* Papa; tum enim dextra illi amputanda, ut Apostolicam post benedictionem non possit vobis clementer impertiri. *Falsum ibi dixisse* volumus, (atque id tantum vult Anglicana vox) *non falsarium fuisse*[y], ut Latina paulo durior: falsum certe, si in Regis contumeliam, *tribulationes*, vel *calamitates* commemoret ab illo

[y] ["Ubi præter crimen falsi."—Apol. pro Juramento, p. 213. edit. 1610.]
[z] [Hom. Od. i. 267.]

illatas, propter quas magno animi mœrore affici debuerit. Falsum ergo Pontificem dicimus, si hæc asserat: te vero, Matthæe, qui negas asserere, *falsissimum.* Tam enim hic cupidus es regerendi in Apologiam mendacium aliquod, ut deposita omni verecundia, mentiri te non pudeat, *de præteritis calamitatibus,* quas Reginæ ELIZABETHÆ, vel etiam Regis temporibus, *passi sunt* Catholici, nullam etiam in Brevi mentionem fieri, quin 112
tantum de iis, *quas illi hoc tempore patiuntur.* Verba enim hæc tua sunt. *Principio, non scripsit Pontifex, se mœrore affici ob calamitates, quas tempore Reginæ* ELIZABETHÆ, *aut initio Regni* JACOBI [*Regis*] *in Anglia pro retinenda orthodoxa fide Catholici patiebantur, sed ob calamitates quas hoc tempore patiuntur*[a]. Vide vero tu, qua attentione legas, quo acumine intelligas Breve illud, quod initio præter te intelligebat nemo. *Non scripsit* (ais) *Pontifex, mœrore affici se ob eas calamitates, quas patiebantur, sed ob eas, quas jam patiuntur.* Audi jam ipsum Pontificem. *Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes et calamitates, quas pro retinenda Catholica fide jugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus, omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est*[b]. Bis mœstus hic Pontifex, duplici mœrore affectus: semel, uno, propter *calamitates quas jugiter sustinuerunt,* periodo priore: iterum, altero, quod *omnia hoc tempore magis exacerbentur,* periodo posteriori. Magnus illi *mœror* ex iis *quas sustinuerunt:* Aucta autem *afflictio, et mirum in modum aucta* ex iis, *quas jam sustinent.* Dic jam, potestne augeri quod prius non fuit? Sed quid ego de priore aucto? Dic potius ad illa, *semper affecerunt, jugiter sustinuistis: Affecerunt* et *sustinuistis,* cujus *temporis?* annon *præteriti? Hoc tempore exacerbari,* nonne *præsentis?* Quid ego te, nunc Presbyterum et Theologum, Grammatica hæc doceam? *Sustinuistis,* referri non posse nisi ad *calamitates quas patiebantur; exacerbari* autem *hoc tempore,* referri solum ad *illas quas jam patiuntur.* Pontifex diserte dicit *affecisse se mœrore calamitates, quas sustinuerunt:* at tu incurris in ipsum Pontificem, et ex opposito dicis, *non affectum mœrore ullo ob calamitates quas patiebantur:* id est, dicis Pontificem teneri falsi.

Nihil autem te juvabit, quod nulla ibi de Regina mentio,

[a] [Resp. Torti, p. 28; et Bell. Op., t. vii. col. 650. A.]

[b] [Brev. i. Paul. v., apud Resp. Torti, p. 12; et Bell. Op., t. vii. col. 642. A.]

quod nomen ibi Regis prætermissum. Dic enim bona fide, quænam tandem *calamitates* illæ prioris periodi, *quas antea jugiter sustinuerunt, magni* illius *mœroris causa Pontifici?* Quando inflictæ, vel a quibus? Non enim *sustinuerunt jugiter*, quas nemo imposuit; Certe autem nemo, si neque Regina neque Rex. Ita vel *calamitates* illæ nullæ, et sine causa *mœstus* atque ita *mendax* Pontifex: vel si vere *mœstus*, horum
113 alter necesse est imposuerit quas illi sic *sustinuerunt*, atque ita *mendax* Matthæus: et quod gravius est, *mendax* in Pontificem ipsum, sanctissimum Dominum suum, et Beatissimum Patrem, cui *crimen falsi* ascribit, in quem si non regerit, egerit *mendacium;* quod non modo *convicium*, sed et *blasphemia* est. *Blasphemiæ* enim capax, non minus Paulus quam Pius, uterque quintus. Ecce tibi jam non *colorem*, sed *veritatem* ipsam, per quam liceat *accusare falsi Pontificem*[c], quem tu, dum *ne leve quidem ei vestigium*[d] adhærere sinis, *totum volutas* in mendacio, dum prima ipsa Brevis verba *mendacii* arguis, ubi etsi *mendacium* revera est, non id tamen quod tu affingis. Et ob *calamitates pristinas, et ob recentiores has, mœrebat* Pontifex, et Matthæus qui sic *bis mœrere* negat, ipse *mœrendus*, bis *mœrendus;* propter intelligentiæ defectum primo, post etiam propter excessum arrogantiæ, qui alios contemnit præ se, quasi solus omnia sciat, qui solus nihil.

Opportune hic videor Lectorem monere posse, quam justa illa dehinc causa sit, ut suspectam habeat fidem istorum hominum, siquando de *Patrum scriptis*, si de *historia veteri* quicquam proferentes legat, (quorum etiam vix jam brevi vetera ulla et incorrupta suppetent exemplaria, non ulla sane, nisi *expurgata* ad eorum Indices, Priscis illis vere *purgatorios*) cum hic illustre specimen videat in Torto tam ferreæ frontis homine, ut in Brevi ipso *Pontificis* sui, re ita publica, ita præ manu, præ oculis lectoris ipsius, quod ante quintum vix folium ille ipse descripsit integrum, et præfixit, clausulam tamen ejus, atque omnium primam clausulam, homo impudens impudenter inficiari audeat.

["Qui posteaquam eadem felicitate scribendi, multa similia repetens atque inculcans, defunctæ Reginæ Manibus, ut ipse loquitur, parentasset; vel ut Anglicana Editio significare videtur, sacrificium obtulisset."—Resp. Torti, pp. 27, 28; et Bell. Op., t. vii. col. 649. D.]

[c] [Vide inf., p. 136.] [d] [Vide inf., p. 137.]

Parentasse se dixit *Reginæ defunctæ manibus* Apologiæ Auctor[e]. Id tu leviter modo perstringis, et præteris. In eo humanior multo, altero illo tenebrione Anglo, qui petulanter nimis desæviit in *phrasin* illam, nec impropriam ei rei, nec ineruditam[f]. Ubi quicunque tibi in *Illam* animus, etsi nihilo forte æquior, at plus tamen eruditionis ostendis, quam *ille* homo non modo politioris literaturæ, sed et humanitatis expers, qui et inde occasionem arripuit non valde idoneam, *manes* ejus mordendi. Nec dubito quin lectori haud ulla videatur melior *parentandi* ratio, quam siquis honoris *ejus* quæ diem obiit, atque existimationis justam defensionem suscipiat. 114
Parentandi autem verbo quod quidem Anglice respondeat, habemus nullum, *sacrificandi* pro eo usurpamus, transumpta voce a ritibus Ethnicorum; *quis negat?* sed ad pium, Christianumque erga defunctos officium accommodata; *quis vetat?* vobis enim et qui vestræ sunt professionis, non potest hoc incongruum videri, quorum tota religio conspersa est illiusmodi flosculis, qua ex Poetarum hortulo, qua ex Rhetorum officina petitis. Nec excusari potestis aliter, cum B. Virginem *stellam maris*[g] compellatis; Propria enim illa *Veneris Cypriæ* nomenclatura, quæ *mari orta, et de spuma maris*[h], *mare præstat eunti*[i]. Nec vero de rythmis vestris et versibus Leoninis, quibus B. ejusdem Virginis interulam, vittam, zonam, quibus Christi fascias, et ascias salutatis, aliter soletis respondere, quam plerasque in illis voculas, ex Poetis desumptas, et ad eorum imitationem expressas esse. Domino quidem tuo *parentandi* vel *litandi* phrasis non displicebit scio: Debet ille multum Virgilio, nec id modo de verbis interdum, quin de rebus ipsis etiam. Nec enim illum pœnituit, cum de Purgatario[j] vestro ageret, non infimo apud vos, certe non infimi pretii dogmate, inter Auctores quos corrasit ad fidem de eo faciendam, Virgilium etiam, classicum sane Auctorem nominare. Vocem vero vos *parentandi* repudiare non potestis, quibus res ipsa tam est fructuosa.

['Reginæ manibus parentare,' non impropria loquendi formula.]

[e] [Apol. pro Juramento, p. 215.]
["As for his heathen profane sacrificing to the *Manes* or hobgoblins of his late Lady, I confess that it is an office fitter for a Protestant minister that thinketh it unlawful to pray for her soul, to deal with her *Manes*, or Infernal spirits, then (sic) with celestial, by praying for her to saints," &c., &c. —The Judgment of a Catholic Englishman, Paragr. ii. sect. iii. p. 27.]
[g] [In officio parvo, B. M. V.]
[h] [Ovid., Fast. iv. 61.]
[i] [Ovid., Epist., xv. 213.]
[j] Bellar., lib. i. cap. 2. de Purgat. [Op., t. ii. p. 391. B. C.]

["Dabit hoc loco veniam Auctor Apologiæ, ut sicut ipse licere existimavit, criminis falsi Christum Domini, id est Pontificem Maximum, sine ullo veritatis colore accusare; ita nobis vicissim liceat mendacia sua in ipsum vere regerere."—Resp. Torti, p. 28; et Bell. Op., t. vii. col. 650. A.]

[Rex, non Pontifex, Christus Domini.]

Mihi vero multo magis improprium videtur et *ἀκυρολογίᾳ* vicinum, de quo commonendus mihi jam es, quod Pontificem novo nomine, nec ei *in Scripturis Sanctis* usquam attributo, *Christum Domini* indigitasti. Nec id a te figurate dictum (ut illud *parentandi* modo nobis) sed serio ut videtur, quasi cum stomacho. At non sic feres. *Reges* quidem reperio sic in sacris literis, sæpe sæpius nominatos, tum ab hoc illorum nomine argumenta peti, ne quis manum contra illos levare audeat, ne quis ut levet dispensare audeat, quia nimirum *Rex* Christus *Domini est*[j]: Pontifici nomen hoc tributum ibi non memini. Juvet nos Matthæus, *et vel unum locum designet, in toto volumine Bibliorum*, ubi nomen hoc ulli Pontifici sacri illi scriptores attribuerint. Non facies. Tuque
115 adeo ipse, quasi malæ fidei tibi conscius, et sermonis novi quem nemo intelligat, apponis hic tuum 'id est,' et *Christum Domini* ais, id est *Pontificem maximum*: veritus scilicet, quod res erat, hoc nomine, *Regem* a Lectore aliquem intelligendum fore, (quos sic fere Scriptura vocat) nisi hic tu novam illam Glossam addidisses, id est *Pontificem maximum*, quam nisi addidisses, *Pontificem* ibi dici a te, haud quisquam, credo, somniasset.

At tu, cum *titulus* hic illius non sit, quid hic alienum *titulum* invadis, et qui ad eum nihil attinet? Quorsum Pontifici *titulum* asseris, quasi suum, qui suus non est? An nihil ab illo intactum oportet, nihil immune? An omnia ille quasi gurges absorbet, haud quicquam cuiquam relicturus? An jus illi in *titulos* quosvis, quorumvis? nec liceat ei dicere, Mitte vero hunc; *titulus* hic *Regum* est, non tuus? Et quidem si amicus *Regum*, si illis, si illorum auctoritati bene vellet, litem forte illi non facerent, non inviti illum fortasse in hujus sui *nominis* societatem admitterent. Sed quorsum ei gratificentur, ut *Christum Domini* appellari sinant, qui *Christos Domini* sic insectatur: nec illis regna sua, nec subditorum suorum fidem salvam vult? An quo *Christos illos Domini*

[j] [1 Reg. xxvi. 9.]

Reges meliori jure deponat, *Christus* et ipse indigitari vult? *Antichristum* magis oportuit. Nam ut taceam de *Christo Domini*, certe *Christis Domini* nemo illo magis *ἀντίος* vel *ἐναντίος* est. Quare quicquid id est criminis, sive *falsum* est, sive est *mendacium*, quod hic intentari vis: non recte id in *Christum Domini* abs te dictum est intentari. Si verum vis *Christum Domini*, si est titulus ille (ut est) maxime honorarius, tua sunt (Matthæe) in *Christum Domini* mendacia; tu in illum committis; tu cum Shemei, maledicis *Christo Domini*[k]. *Illi* si peccatum est crimen inferre, magnum est peccatum tuum; et quod redundet in *Dominum* ipsum, cujus *Christus* est; de quo non *parentandum* quidem tibi, sed *litandum*, censeo.

[" Ergo, ut criminis falsi ne leve quidem vestigium in ipso Brevi Pontificio adhæreat, satis est si probemus, ingentes ærumnas propter Religionem ferre coactos esse Catholicos anno Domini 1606, quo tempore Breve Apostolicum scribebatur. Hoc enim ipso anno scimus duo Edicta in Anglia promulgata ejusmodi, ut vel sola sufficiant, ad omnia hujus Apologiæ coarguenda mendacia."—Resp. Torti, p. 28; et Bell. Op., t. vii. col. 650. A, B.]

Præstituis post, et præscribis ipse tibi, quid et quantum probare velis, quid *satis sit si probes;* ut verax sit, nec mendacii teneatur Pontifex, nempe *si anno* 1606, *quo tempore Breve scriptum est, Catholici tui ingentes ærumnas tulerint.* In quo, prudenter tu quidem: nec enim legem a quoquam sumis probandi, nisi a teipso. Illud autem etsi satis non sit, (quod nos, satis jam, credo, docuimus) tamen quia tibi plus probare 116
non libet, vel non suppetit, videamus sane jam, videamus *ærumnas* illas quas dicis *ingentes*. Hic tu *Edicta duo*[l] nominas, quæ duo *vel sola sufficere*, ais, *ad omnia Apologiæ mendacia coarguenda*. Tu vero hic *deficies*, qui *duo* dicis *sufficere:* Etsi enim duo nominas, unum modo recitas[m], cujus in *titulo* ante vellicando infelix satis fuisti, in *lege ipsa* jam longe infelicior. Eam vero in quatuordecim *articulos dividis*[n]; Credo autem ut numerus numero responderet, ut quatuordecim istis tuis Edicti, quatuordecim illis Juramenti vicem referres, (sic simiæ homines imitari solent) vel potius in *articulos* non *dividis*, sed

[k] [2 Reg. xix. 21.]
[l] [3 Jacob., capp. iv., v.]
[m] [i. e. 3 Jacob., cap. iv.]
[n] [Resp. Torti, pp. 28—30; et Bell. Op., t. vii. col. 651. B-D.]

in tot *frusta comminuis*, rectene an secus, nihil pensi habes: nec enim ordo ibi nec methodus, sed nec veritas ulla in numerando.

[In Edicto examinando malus Torti dolus.]

At *quatuordecim* illi *articuli* in *Juramento*, ita omnes, et vere inde collecti, et bona fide, ita omnes manifesto veri, ut ille alter *vernaculus*, ut *tu*, ut *neuter* ausi sitis attingere, urerent certe tangentem; quare, laudo ingenium vestrum, salutastis a longe et transiistis; nec enim locus in iis relictus vobis, non vel dentem imprimendi. At *quatuordecim* illi tui, quam fraudulenter avulsi, quam vero male conciliati? Plures possem, nolo Lectori molestus esse, *quatuor tantum tuas ibi malas artes* indicabo.

1. Dolus *primum* in eo malus, quod *articulos* quosdam de tuo capite *comminisceris*, post inseris quasi Edicto: *quorum* in eo vestigium nullum. 2. *Tum* fraudem olet, quod *ordinem interturbas* eorum, nec sinis loco suo stare quemque, sed plane pervertis. 3. *Tertio*, et in eo veteratorem agis, quod et *stilum* immutas, et *loquendi morem*, et dialecto tua loqui facis, non sua, tua (inquam) sæpe non bona, sed plane Bœotica. 4. *Postremo* pessima fide et illud, quod cum multa in eo sint ad mitigandam legis severitatem, et in favorem vestrorum hominum, ea tamen, quasi nihil tale sit, *supprimis et celas* omnia.

[1. In affingendis articulis.]

1. In eo dixi *primum* dolo malo agier, quod *affingis* ei *articulos*, qui nulli ibi sunt, nec usquam nisi in mendacis cerebri tui cellis, articulati; *Ille* scilicet omnium *primus* (solenne
117 enim tibi auspicari tua semper a mendacio) *Inprimis, confirmari* ibi *in primo articulo leges* Elizabethæ *adversus Catholicos jam olim stabilitas*. At ibi nihil quicquam ea de re. Non est articulo primo, vel legum, vel legis ullius, ulla renovatio, non vel Reginæ Elizabethæ ad eam rem mentio. Bonis auspiciis; *primum* ergo hoc crassum *mendacium*. Illud vero multo adhuc crassius a te positum, *articulo decimo, decimum et pessimum* mendacium. *Si tertia vice quis propositum sibi juramentum recusaverit, capitis vitæque dispendium patiatur*. Hic lata nimis tua culpa est, et tu nimis insignite mendax. Nec enim cuiquam *tertia vice* juramentum *proponitur*, nec *proponi* lege *jubetur*, neque *vitæ dispendium passus* quisquam est, neque vero *pati* debet, neque est *capitalis* lex ista *cuiquam, quacunque vice, quocunque casu*, neque est de tota hac

re *syllaba* ulla in Edicto. En ut tu res nostras hic intelligas ad unguem ; En ut os vobis sublinant nostri homines, vestri interpretes ; En ut jam transferatur in nos labor tuus. Coarguere dixti velle te *mendacia nostra :* nobis jam *tua,* ut video, *coarguenda.* Sic jam habet lector *primitias,* et *decimas mendacitatis* tuæ.

2. Posui loco secundo, *perversum* a te Edicti *ordinem* totum. Multum autem refert, quo quidque *ordine,* quo *loco* dicatur ; et tu quasi si *loco* suo quidque referres, cautus homo, posuisti illos tuos ordinales *primo, secundo, tertio,* &c. quasi bona fide rem gerere velles. Posuisti *primum* quod *nullum* est, quasi si *ciphram primo* loco poneres. Qui vere *primus* est in Edicto, de iis est, qui, cum cætera conformes sint, concionibus, precibus, sacris intersint, ad Eucharistiam sumendam tergiversantur. Is inter tuos nusquam comparet, nusquam certe ut in Edicto est ; non vel *primo* tuo, vel *secundo.* Qui vero tibi est *tertius,* is perinde rem refert, quasi si ex eo solo mulctentur homines vestri, quod *recusent sacram communionem sumere ;* atque ita, mulcta sit una, preces ipsas, altera, communionem detrectanti. Quod ipsum egregie falsum est ; cum is totus articulus de iis sit, qui sacrorum omnium participes esse volunt, Communionis nolunt ; quos constat, vel apud vos, *Catholicos* jam non esse, nec pro *Catholicis* reputari, quippe *non immaculate ambulantes in lege Domini* [p]. Pari modo in reliquis, mira *crypsis methodi,* et quasi fraus sola subsit, suo loco moti pene singuli et disjecti, quasi si fuisset ibi *Davus aliquis,* qui *interturbasset* omnia [q]. [2. In ordine Edicti deturbando.] 118

3. Tertia tua fuit ars mala, *mutati stili,* dum effers more tuo maledico, quæ in Edicto secus posita. Quis enim ferat, citari legem, verbis non suis ? non suis dixi ? imo penitus alienis, et a viperina glossa detortis in sensum plane contrarium, quale illud est *Adversus Catholicos, De perquirendis Catholicis, ut puniantur Catholici,* leges stabiliri ? Quasi ullæ apud nos leges ferantur in *nomen* illud ; Imo in *Papistas* ibi dicitur : ita titulus, ita tenor, is stilus est legis totius. Sic enim estis ; sic ut estis, audire debetis, *uni homini, unius hominis parti* addicti, ut olim Donatistæ ; et ex eo quod sic uni addicti, *Catholici* esse non potestis, nec de eo quod *universum* est, (idem enim *καθ' ὅλου* et *universum*) nisi falso nominari. [3. In verbis ipsius mutandis et detorquendis.]

[p] [Ps. cxix. (cxviii. vulg.) 1.] [q] [Vide Terent. Andr., iv. i. 39.]

Quale et illud, ubi lex Ecclesiam adire jubet *ad rem divinam* audiendam, tu juberi dicis, (bonus legum citator) *ut templa hæreticorum adeant, quo ibi hæreticorum sacris intersint;* quasi hæresis *in ipsis terminis,* ejusque tum templa, tum sacra Edicto stabiliantur.

Præcipit lex de *benedicto Sacramento cœnæ Dominicæ* participando: tu statuere eam dicis, *ut cœnam Hæreticorum more sumant.* Hoccine est referre legem?

> Quænam hunc tam barbara morem
> Permittat tellus[r]?

Non hæc summa Edicti est nostri, sed maledicti vestri. Nemo autem nostrum Papiæ studuit unquam, ut legerit ibi de cœna aliqua a Calvino instituta. *Profunda hæc Satanæ*[s] sunt, et vestra. *Cœnam* nostram Dominus ipse instituit, Paulus recensuit, et præivit nobis nomine *cœnæ Dominicæ*[t]*:* ita, ut recensuit, nos, nec aliter celebramus. Vos videritis, et Papa vester, de Missa vestra, et cruda victima, unde nomen illud vobis, unde res ipsa, annon prodierit vobis e gurgustio aliquo; annon Papæ alicujus constitutio sit, postquam mutilasset institutum Domini, et parte ejus altera, populum Domini fraudasset. Simile vero tribus his et *quartum,* ut *Rex invadat duas tertias bonorum* (qua voce *invasit te Satanas, et opplevit malitia cor tuum*[u]) quasi *invasor* dici possit odioso nomine, qui id adeat, quod ei Curiata lege legitime rogata adjudicatum sit. Simile et quintum, de *carcere sicariorum et latronum;* cum ibi nec de *sicariis* vel *latronibus* ulla mentio; et in *carceribus* ad quos vestri amandan-
119 tur, ex genere hominum promiscuo sint, qui in ære alieno, qui Prætoris Edicto non parent, tam qui *leviter,* quam qui *atrociter* peccarunt; Nec opus fuit *sicariorum* adjunctum addere, nisi quia invidiam inde utcunque conflare voluisti.

[4. In articulis quibusdam mitioribus prætermittendis.]

4. Postremo, vide ingenium hominis, quasi ex omni astus dolique genere concretum. Nam, ut principio superaddidit de suo, ac de novo conflavit, et percussit articulos qui nulli ibi sunt, per fraudem, nescio dicam, an malitiam, an utramque: ita per utramque non imparem, tum malitiam, tum fraudem, subduxit alios data opera, et de industria præteriit,

[r] [Vide Virg. Æn., i. 539.]
[s] [Apoc. ii. 24.]
[t] [1 Cor. xi. 20.]
[u] [Act. Apost., v. 3.]

quos tamen præterire minime oportuit, si *summam Edicti* tibi (Lector) ut erat, repræsentare voluit. Eo autem solo nomine præteriit, quod per eos, duriora quædam quæ videri possunt inesse in lege, in Papistarum ipsorum commodum et favorem, minuantur saltem, atque molliantur. 1. Provisum ibi est et cautum, ne in *duabus* illis *tertiis* terrarum Regi (ut dictum est) adjudicatis *comprehendi* debeat, sed excipi plane, *domus* ipsa, et fundi, in quibus illis habitandi locus [v]. 2. Tum si *elocentur* reliquæ *duæ* cuiquam, id ita fiat, *ne quid* vel ædes, vel fundi *detrimenti* capiant [w]. 3. Præterea, etsi in famulatu suo vel familia refractarium ullum Papistam retinere, sub certa ibi pœna interdictum sit: at id simul provisum, ne hoc ad *parentes* se extendat, aut *pupillos*, quibus ex lege *tutores*, vel *curatores* sunt [x]. 4. Tum *ne de* mŭliere ulla *conjugata* exigatur mulcta, neque de marito ejus, quantumvis illa ad Eucharistiam non accedat, sive, quoad marito convixerit, sive postquam marito superstes fuerit.

Ubi, perspiciat facile lector, abundare caritatem nostram, supra *Papistarum* illam et *Romanam*. Nec enim illi, totius *Patriæ Patrem ipsum* censuris eximunt, aut (quæ illas sequitur) subditorum a fide absolutione, in eoque (quantum quidem in ipsis est) gentem totam, et in ea multa millena millia, quasi orphanos relinquunt cuivis jam genti diripiendos; et tanquam *ἀπέδιλα* [*ἀπήδαλα*] *πλοῖα* [y], abrepto per vim Palinuro. Atqui nos contra, nec vel uni ulli familiæ ita graviter incubamus, ut velimus vel parente liberos privari, vel pupillos Curatore. Ita, quod Pontifici videtur leve, in *Dei ipsius Locum Tenentes* exequi, *quique superiorem in terris non agnoscunt*, (utcunque 120
totum ex eo politiæ corpus ruat in perniciem certam, et orbitatem:) id Regi nostro gravius videtur, quam ut vel infimo cuiquam de subditis suis velit infligi. Tanta est enim misericordia ejus, in vel tenuissimum quemque, in vel familiæ etiam minimæ œconomiam, ut, quæ intra eam sunt naturæ vel fidei vincula, ea, legum suarum severitate vel everti, vel dissolvi, nullo modo patiatur.

Addo tribus his et quartum: ubi enim ad extrema deventum est, et mortis quis reus fit: hic tamen (quod in cæteris solenne semper est capite mulctatis, ut fiat) *provisum est* ne

[v] [3 Jac., cap. iv. sect. xii.]
[w] [Ibid., sect. ead.]
[x] [Ibid., sect. xxxiv.]
[y] [Ibid., sect. xl.]

fiat: ne vel *dos uxori* pereat, vel *facultas liberis* hæreditatis adeundæ, vel *infamia juris redundet in stirpem*[z], ut ultra peccantem ipsum pœna non progrediatur, ut nulli suorum, præterquam ipsi soli, præjudicio sit. *Provisum* etiam, ut quocunque demum tempore Papistæ cuiquam mens animusque fuerit, *conformem se reddendi, et jurandi jusjurandum:* ex eo, fas ut ei sit, actionem ullam priorem, totumque adeo juris processum irritum facere, et possessionem adire suorum omnium. Ut vero, in extremo etiam actu sui similis sit,

Primo ne medium, medio ne discrepet imum[a],

ut unde exorsa est summa ejus, in eodem et terminetur, (in *mendacio* scilicet) verba ipsius sunt novissima, *Juramentum in Edicto deferri contra potestatem Papæ in Principes Christianos.* Novissimum hoc ejus *mendacium,* in verbis ipsis *novissimis,* jam ante mihi nominatum, atque idem ipsum Omega *mendaciorum.* Hæc illa est Matthæi *summa,* ex tot mendaciis *consummata.*

[Utrum justa fuerit Edicti severitas.] Proximum jam nobis est, ut de eo quæramus, ecqua illi causa fuerit justa, in severitatem eam, quæ vere ibi est in Edicto, tam acriter invehendi, quasi in eo uno satis sit, ad *Apologiam de mendaciis* quæ dicit *coarguendam.* Ubi vim hanc videtur complecti argumentum ejus, ut cum jam omnium in oculis tot sint Edicti illius clausulæ, tam rigidæ, ut videri vult illas, exinde Lectori liquido constet, Catholicos ejus, *ærumnas* hic *ingentes sustinere,* quo sic Auctorem Apologiæ falsi teneat, qui dixerat *nullam* hic conscientiæ causa *graviorem persecutionem* sub Rege exstitisse. Quo ergo, quod Regi semper in votis, quoque nihil illi unquam antiquius, *magna*
121 *illa veritas* hic semper *prævaleat*[b], vincat semper, et triumphet, (quod, ut in *fronte libri* fuit, ita in *corde scriptoris*) en, tibi jam (Lector) vera illius *membra* pandentur et *scopus;* perspectis iis sedeto judex, et sententiam ferto; illa *Apologiæ affirmatio,* et hæc Torti *negatio,* utra utri præponderare debeat, ab utra *veritas* sit; et quæ *veritatem* semper comitatur, pars potior, certa victoria.

[Quotempore lex lata.] Veruntamen etiam illud priusquam aggredior, fac primum quæso cogites de *tempore ipso,* quo lata lex est. *Tempus*

[z] [3 Jac., cap. iv. sect. xxxvii.] [a] [Hor. Ep. ad Pisones, lin. 152.]
[b] [Vide supra, p. 7.]

semper vim magnam habet; plus in illa circumstantia, quam in ipsa sæpe substantia, ad res gerendas, momenti. Lata autem lex est, *illa* (ut hic loquimur) Parlamenti *sessione, illa ipsa sessione,* quæ prima fuit et proxima, postquam horrendum illud, et jam jamque admittendum scelus, detectum est. Fac, quæso, ut et illud cogites, annon *justa* Senatui populoque *doloris causa,* annon *læsi animi,* cum considerent illis ipsis in *ædibus,* et *subselliis,* intra illos ipsos *parietes,* quorum abesse non potuit, quin conspectus quotidianus eos admoneret, eisque in mentem subinde revocaret, quæ ibi in *locum* illum, inque *ipsos* immanis, et post homines natos, inaudita *cædes, strages, clades* designata tum esset, idque (quod aperte fassi sunt criminis conscii) *zelo tantum,* ut obtinere posset hic religio Romana; idque intercedentibus ad consilium hoc, et rem totam procurantibus *Presbyteris* et *Jesuitis,* qui sæpe sceleratis illis Eucharistiam *porrexerant,* quique ipsi cum sceleratis, ipsi magis scelerati, *sumpserant* sacramentum illud (Deum, ut appellant, suum) idque ad ipsorum animos atque fidem, ad hanc scilicet actionem tam piam, *confirmandam,* et magis indies atque magis *obligandam?* Satis hæc, ut credo, valere potuerunt, ad Senatorum animos irritandos, cum in *flagrantia criminis* hoc fieret, ut si etiam asperius aliquid tum statuissent, non id credo, cuiquam, qui æquior modo esset, vel *iniquum,* vel *mirum* videretur.

Ausim vero affirmare, ubi multitudo hominum *tanta,* hominum *talium* tanta, justo *dolore* percitorum, justa etiam *ira* (nam dolor addidit iram) contra illos, qui *Regem, qui se,* qui quam late patet *Regnum* totum, conati sic pessundare, ut nec *parietibus, nec tectis* parcere, si non severam, sed sævam ali- 122
quam Draconis legem, et *sanguine scriptam*[c] promulgassent, contra *hæresin* illam, quique eam sectantur (ex qua quotannis pene pullulant fructus tam amari) *Regem,* qui quidem saperet, ex ipso rationis dictamine, et politica prudentia, *cedere* aliquantum turbæ *tantæ,* ita tum incensæ, et gravi, justaque de causa *ita incensæ,* debuisse. Certe, tempus non fuit refragandi. Parcius vero hic ista commemoro: legas enim hæc apud Regem ipsum, multo et fusius, et ad vivum magis expressa.

[c] [Demadis dictum de legibus Draconis, apud Plut. in vita Solonis. Op., t. i. p. 87. E.]

[Edictum ipsum examinatur.] Quæ modo pollicitus sum, Edicti *membra*, nec qualia nuper Tortus, *Absyrti*[d] divulsa, sed suo loco posita, quæque ipse sic agnoscat, de illis jam, Lector, sic habeto. Pro rerum quæ ibi sanciuntur natura atque ratione, *quatuor* illius *propagines* videntur esse. Una, de *Refractariis* in genere. Eos nos peculiare nomine, nec usquam alibi noto quam apud nos, *Recusantes* dicimus. Alia est de *Apostatis*, sive recidivam passis. Tertia, de *præstando Juramento;* cujus nos jam quæstio exercet. Ultima de iis, quæ ad *commodum Papistarum* sancita sunt. De hac vero ultima, nisi pessima indole sit Tortus, et media nocte natus, etsi (ut video) gratias non meditatur, qui silentio premit quantum potest, at actionem, spero, haud ullam intentabit. Quo verior autem hæc tibi herciscendi ratio constet esse, visum hic totius Edicti vim ob oculos ponere; non ut ille, quatuordecim, sed viginti duobus articulis comprehensam.

1. *Sancitur, ut quicunque convictus fuerit, quod rei sacræ interesse pertinaciter recusarit; post autem conformem se reddiderit: ei ut non satis sit, si templa adeat, nisi et intra annum sacra etiam Eucharistia communicet, atque ita deinceps, semel saltem quotannis. Qui secus faxit, pecuniaria mulcta luat, anno primo viginti; secundo, quadraginta; tertio sexaginta librarum nostratium: sin ubi semel communicavit, post detrectet iterum, quotannis sexaginta*[e].

Primum hoc est, in quo (ut vides) nihil usquam de *confirmatis confirmandisve Reginæ* Elizabethæ *legibus*, sed neque vel nomen ipsum, vel *legum*, vel *Reginæ*[f]. Temere ergo hoc, et falso. *Unicum* vero hoc nescio quo consilio (fide quidem
123 non bona) diduxisse videtur Tortus in tertium et sextum; atque ita, de uno duo fecisse; fecisse dico; de duobus enim neutrum vere ponitur; utrique eorum affingit de suo.

2. *Quotannis semel deferantur ad Judices eorum nomina, qui de menstrua absentia notati sunt: etiam siquos habeant liberos novennes, vel supra, qui apud parentes agant: tum servorum etiam nomina. Ni deferantur, decem florenis mulctantur, quorum id ex lege munus est*[g].

Secundum hoc, Torti quoque; et in eo bis mendax: Duplicavit enim mulctam, et pro *decem* florenorum mulcta,

[d] [Vide Ovid. Trist. iii. 9. 27.]
[e] [3 Jac., cap. iv. sect. iii.]
[f] [Vide autem ibid., sect. ii.]
[g] [Ibid., sect. iv.]

viginti posuit. At illud ubi juberi dicit, *ut inquirant Catholicos omnis ætatis,* mendacium est hyperbolicum. Inquirunt enim non nisi novennes, nec eos ut rei sint; forte ut de familiæ numero constet. Nec enim lege apud nos ulla inquiri potest in quenquam ut reus sit, qui annum ætatis *decimum sextum* non attigerit.

3. *Potestas Judicibus sit, ut statis temporibus, quibus jus dici solet, bis, quaterve in anno, audiant offensas ejusmodi, atque statuant in reos ex legis sententia. Quodsi tum subducant se qui rei sunt, præconio publico sistendi sunt, in terminum proximum juridicum: quo tempore, ni se stiterint, pro convictis habeantur* [h].

Hic Tortus statui dicit, *de Catholicis acriter puniendis qui Communionem sumere recusant.* Falso autem. Nihil enim habetur in *tertio* de pœna eorum. Ubi vero habetur (in *primo* scilicet) non Catholicos passim, qui Communionem sumere recusant, ea mulcta attingit; nec alios, quam qui, cum templa prius adirent nobiscum, ac cæteris sacris interessent, post iterum desciscunt, non quidem a cæteris sacris, sed *a cœna Domini* sumenda. At hi vobis, puto, *Schismatici* sunt, *Catholici* non sunt, saltem non *immaculati,* sed *maculosi Catholici.*

4. *Edicitur, ut qui pertinacis absentiæ a sacris legitime convictus fuerit, (vi legis quæ jamdudum ea de re rogata fuerat)* Paschæ *termino vel Michaelis, qui proxime tum subsequetur, postquam ita convictus fuerit, solvat* fisco Regio, *mulctæ nomine, libras nostrates viginti pro ratione mensium qui tabulis accusatoriis comprehensi sunt: atque ut ejusdem deinceps mulctæ in menses post singulos teneatur, citra* 124
novam ullam in judicio postulationem, præterquam, si duæ tertiæ terrarum in manu Regia sint. Hoc autem, quoadusque reus legi pareat, de sacris adeundis [i].

Nihil vero *hoc articulo* vel accedit vel decedit legi diu jam latæ. Id tantum cavetur, ut ubi (alio post hujus Edicti articulo) fisco datur optio, malitne *duas* terrarum *tertias,* an *viginti libras* in mensem: ibi si *duas tertias* terrarum optavit fiscus, ne et *viginti* quoque *libras* illas possit exigere, id est, ne utri-

[h] [Ibid., sect. vii.] [i] [Ibid., sect. viii.]

que pœnæ reus obnoxius sit. Hæc hujus *articuli* mens est. At Tortus ita rem refert, ac si *nova* articulo hoc pœna in absentes a sacris, et de *novo* rogata esset, quæque priore aliqua lege pridem sancita non fuisset: vitiose vero illud, et malitiose.

5. *De ratione cavetur, qua certiores reddantur qui* fisco *præsunt, quid a quoque, et quo tempore persolvi debeat: tum, si cessatum sit a quoquam in persolvendo, qua ratione mulcta levari possit*[k].

Huic vero quod respondeat, nihil apud Tortum.

6. *Cum de mulcta illa viginti librarum compertum sit, magis onerosam esse eam, iis qui tenuiore fortuna sunt, quam qui ampla: quodque ditiores hi, dum terris suis sibi frui detur, viginti libras malunt pendere, unde illis, etiam mulcta soluta, copiose superest; quod vero ita superest, in* Jesuitas *insumunt, aliosque, qui regno huic Reipublicæque infesti sunt: edicitur, ut* fisco Regio *optio fiat, utrum viginti libras menstruatim accipere, an vero illarum nomine malit duas tertias adire terrarum, relicta Refractariis tertia sua. Ita tamen,* 1. *ut cuique bonæ fidei creditori salvum maneat jus suum debiti sui exigendi*[l]*:* 2. *ut in duabus illis tertiis* (*quas* Fiscus *adeat*) *fundus ipse primarius, vel ædes, comprehendi non debeat, in quibus commorari solent:* 3. *ut alteri, qui et Refractarius ipse sit, duas illas tertias dimittere ne liceat:* 4. *ut si cuiquam locentur duæ illæ tertiæ, de sartis tectis præstandis idonea sit cautio*[m].

At quod in Edicto hoc sextum; Torto quintum est. In sexto autem suo denuo jam inculcat, *de pœna non communicantium Eucharistia;* qua de re nihil quicquam *articulo* hoc, nec nisi *semel* cavetur in Edicto; idque membro primo. Sed neque
125 in *illo* alia legis mens, quam quæ explicata nobis, responso ad tertium. Æque vero in hoc atque in illo mendax, et mala fide. Peccat itidem in eo non leviter, dum statui dicit *mulctam viginti librarum leve onus esse copiosis hominibus.* Non enim id dicitur, sed compertum esse, quod *ditiores* illi, abusi hac moderatione legis, cum etiam post solutionem menstruam copiose satis haberent, alerent ex residuo Jesuitas, et ejus ge-

[k] [Ibid., sect. ix.] [l] [Ibid., sect. xi.] [m] [Ibid., sect. xii.]

neris alios cives perditos, et perniciosos. Quo ergo ratio par servetur in pœna partienda in copiosos hosce, potestas Fisco fit, viginti libras illas repudiandi, atque ejus loco duas tertias terrarum sublegendi.

7. *Quo exploratum sit quoad fidem in Regem, quo animo sint subditi, potestas fit Episcopo cuivis in Diœcesi sua, vel Eirenarchis duobus* (*quorum tamen de Præsidentibus unus sit*) *cuicunque, qui de Nobilium numero non sit; quique decimum octavum annum agat, majorve natu sit; qui quidem postulatus jam ante in judicio pertinacis a sacris absentiæ; sive qui intra annum tum elapsum Sacramento bis non communicaverit; sive etiam qui ignotus oberraverit, dum, ut fit, aliquo se iter habere fingit,* (*cum se tamen, de eo rogatus, non diffiteatur sacris interesse nolle, vel superiore anno bis Sacramento non communicasse:*) *Juramentum, quod nono post articulo sequitur, deferendi*[n].

Torto hoc septimum non est; Quod illi est, de iis est, qui relabuntur in crimen templa non frequentandi. Mendacium vero et illud. Nihil enim ibi tale, sed nec in Edicto toto. Sicubi autem de *Relapsis* mentio sit in Edicto, in primo membro est, nec inde tamen relatum, nisi fide pessima. Nam quæ ibi *recidiva* taxatur, eorum modo est, qui ubi communicaverunt mensa sacra, relabuntur post, nec per annum integrum communicant. At, quoad recidivam ullam de templis frequentandis, vel non frequentandis, figmentum merum.

8. *Statuitur, siquis Juramentum delatum respuat, nec de numero Nobilium sit, ut in carcerem communem amandetur, ad proximum usque conventum juridicum. Quodsi conventu tum illo, publice* in ipso Judicum confessu *delatum ei denuo, denuo respuat, pœnam eam incurrat, quæ est amissionis bonorum, et carceris perpetui: mulieres tamen conjuges ibi excipiuntur, quibus nulla pœna est nisi solius carceris, nec ejus, nisi tantisper dum juramentum ita delatum subeant*[o]. 126

Octavum hoc quoque Torti est; sed et nonum ejus octavi hujus pars est. Verum *carcer* ibi in Edicto *communis* est, is scilicet, quo mandari solent homines qui laborant ære alieno, atque adeo plerique alii, qui Prætoris decreto non parent:

[n] [Ibid., sect. xiii.] [o] [Ibid., sect. xiv.]

Carcerem hunc Tortus, ut horrorem incutiat, sed vanum et falsum, *Sicariorum carcerem et latronum* dicit; sed de suo dicit, extra Edictum scilicet, nec *latronis* enim ibi usquam, nec *sicarii* nomen est. Tum quod generatim ponit, *si quis recuset, ut amittat bona, et perpetuo in carcere sit,* non oportuit ita positum. Non enim qui minor sit quam *annorum octodecim,* quenquam attingit *octavus* hic articulus.

9. *Formula ipsa Juramenti, conceptis verbis, hoc Edicti membro ponitur*[o].

Pars et hæc octavi est, in eaque peccat antiquum Tortus. Mulieres enim *nuptæ* excipiendæ erant, quibus *solius carceris* pœna est, si præfracte respuant juramentum, nec nisi quoad ita præfracte respuant.

10. *Cavetur, ne ad actionem intentatam, sive de re divina neglecta, sive de non sumpta Eucharistia, ulli liceat diverticula juris quærere, ex sive apicum defectu, sive alio quovis formulario, sed ut recta rem petat, et de facto suo vel affirmet, vel neget; interfuisse nimirum rei divinæ; Sacramenti participem fuisse*[p]. *Quodsi tamen quispiam in judicio postulatus, de obedientia sua in futurum spondeat, quocunque id tempore faciat, statim ut actionem institutam, ac processum juris omnem irritum facere liceat, nec Edicto obnoxius sit*[q].

At quod Torto decimum est, adeo est enorme mendacium, ut nec pater ipse mendacii par ei possit fingere: totum, quantum quantum, ex Torti cerebro. Nam nec *tertia* vice Juramentum proponi fas, nec de eo quenquam in capitis discrimen vocari, nec de tota hac re verbum in Edicto. Tum vero in undecimo Torti, quod videtur decimo huic respondere; vide frontem hominis, *vim suam obtinere* (ait) *tabulas accusatorias, non obstante quocunque errore, qui in accusatione formanda aliterve contigerit*[r]. Partem legis allegat, quod reli-
127 quum est omittit: nam quod mox sequitur præcidit, *præterquam si inficietur factum, Templum, scilicet, adiisse se, Eucharistiam accepisse.* Hac enim parte si tabulæ veræ non sint, licet vim earum totam evertere. Id tantum agitur, ne delu-

[o] [Ibid., sect. xv.]
[p] [Ibid., sect. xvi.]
[q] [Ibid., sect. xvii.]
[r] [Resp. Torti, p. 30; et Bell. Op., t. vii. col. 650. D.]

sorio, vel dilatorio responso locus hic sit ex causidicorum formulis. At quæ est, de accusatione tota depellenda, clausula benigna, eam perfide dissimulat.

11. *Cum et illud habeatur pro explorato, qui ultro peregre in militiam profecti sunt exterorum Principum, plerumque ab officio suo, qua in Deum, qua in Regem, abduci per transfugas quosdam nostros, et Jesuitas: cavetur, ne quis Regno exeat militaturus uspiam, neve ex alia causa egressus militet Principi cuiquam extero seu Potestati, nisi suscepto prius juramento hoc in Lege posito: qui secus faxit, ut pro felone habeatur*[s]. *Pariter et ii, qui* Equestris ordinis *sunt, vel superioris ullius, aut qui functi aliquo* castrensi *munere, ut ne exeant regno in militiam, neve cuiquam militent, nisi syngrapham prius dent, et cum fidejussore gemino se obstringant, (summa autem sit viginti librarum, cautionis nomine) ne Papæ reconcilientur, vel in conjuratione ulla sint contra Regem, actu vel consensu, aut celent ullam, quacunque tandem ratione sibi cognitam*[t].

Undecimum hoc discerpsit Tortus, atque ex eo duodecimum, et decimumtertium concinnavit: in quibus et omissa illi *legis ratio,* malus mos, (nempe quod fraude Jesuitarum *animum mutant, qui trans mare currunt* [u]) unde bona lex orta est. Et *perduelles* (in duodecimo) dicit *habendos;* falso; cum *felones* tantum dicat lex. Aliud autem longe apud nos crimen, alia quoque pœna, *perduellis,* et *felonis.* Tum, ubi de conjuratione non facienda non reticenda conditio etiam est, eam silentio præterit.

12. *Siquis de subditis Regiis quenquam, trans mare, vel in ipso maris transitu, seu alio quocunque loco, intra ditiones Regias vel absolvere tentet, vel abducere a naturali sua obedientia Regi debita, aut Papæ reconciliet Sedive Romanæ; vel eo adducat, ut obedientiam suam spondeat, cuicunque auctoritati prætensæ, seu Sedis Romanæ, seu exteri vel Principis vel Potestatis cujuscunque: Qui fecerit, quive instigator, consultor, aut patrocinator, consciusve facti fuerit, læsæ Majestatis crimine teneatur*[v]. *Eademque ut pœna plectatur, cui* 128

[s] [3 Jac., cap. iv. sect. xviii.]
[t] [Ibid., sect. xix.]
[u] [Horat. Ep. i. 11. 27.]
[v] [Ibid., sect. xxii.]

persuasum est, quive abductus a fidelitate, vel reconciliatus, vel ejusmodi prætensæ auctoritati fidem spoponderit [v]. *Qui tamen ita reconciliati, si intra sextum a reditu suo diem, Regiæ se Majestati illiusque legibus parituros fidem dederint, suscepto eo, quod hac lege propositum est, atque altero illo* (*quod* ELIZABETHÆ *primo conceptum olim*) *Primatus Juramento, eis ut hoc nomine lex ista capitalis ne siet* [w]. *Qui inferioris ordinis sunt: ut peragantur rei, coram* rerum capitalium Quæsitoribus, *aut qui de* subsellio Regio Judices *sunt, ex lege Majestatis læsæ; idque quasi ea ipsa in provincia peccassent, qua primum eis manus injecta est* [x]. *Qui vero de ordine sunt Procerum: ut in eos statuatur, per Pares suos,* Judices Honorarios [y].

Hoc Torto ultimum est, in quo *bis* falsi tenetur: verba ponit *Edicti,* quasi si *de fide Ecclesiæ loqueretur* [z]. Totum vero hoc commentitium est. Nec enim ea res agitur: tantum ne a *Reipublicæ,* et *nativa in Regem* fide discedant: tantum ne Papæ reconcilientur, et vel ipsius auctoritati prætensæ, vel extero cuiquam Principi seu Potestati fidem obstringant. Tum quod secundo jam iterat de Juramento Regio, nusquam id ibi dicitur *Juramentum contra potestatem Papæ in Principes Christianos* [a], id tantum; *Juramentum Edicto hoc propositum.* Atque ita unde exorsus est, a mendacio, in eodem illi *summa* terminatur. Sunt vero et alia *Edicti* membra a Torto prætermissa: Nam cavetur,

13. *Siquis a re divina absit diebus Dominicis* (*ex lege primo* ELIZABETHÆ *lata*) *mulcta ei sit semifloreni, in stipem et eleemosynam eroganda eis, qui in parœcia illa sunt pauperes* [b]. *Qui vero hujus Edicti mulctam solverit, is alteri illi, in Edicto priore, obnoxius non erit* [c].

14. *Siquis servum alat, aut advenam contubernio excipiat, qui rei sacræ recuset interesse, nisi legitima causa impeditus, id si sciens prudens fecerit, mulcta ei in mensem dicitur* (*quamdiu ita penes se in familia retinuerit*) *decem librarum* [d]: *Ad id simul sancitur, ut si Parentum alter, cui*

[v] [Ibid., sect. xxiii.]
[w] [Ibid., sect. xxiv.]
[x] [Ibid., sect. xxv.]
[y] [Ibid., sect. xxvi.]
[z] ["Ad fidem Romanæ Ecclesiæ pertrahet."—Resp. Torti, p. 30; et Bell. Op., t. vii. col. 651. A.]
[a] [Ibid.]
[b] [3 Jac., cap. iv. sect. xxvii.]
[c] [Ibid., sect. xxix.]
[d] [Ibid., sectt. xxxii., xxxiii.]

res vel ædes de suis non sunt: ut si pupillus; si custodiæ alicujus ex auctoritate ulla publica mandatus; liceat apud se habere, atque alere, quantumvis sacra adire recusantem [e].

15. *Si, Decreto Judicis ad Provinciæ Præfectum transmisso,* 129
aut alium quenquam, cui id exequendi jus est, de refractarii alicujus Papistæ prehensione, qui ex eo quod refractarius sit, sub excommunicationis censura maneat; sancitur, ut fas sit Præfecto *(si aliter nequit) ædes ejus intrare per vim; quodsi resistat, etiam viciniæ opem advocare, ut educat inde, et in custodiam det* [f].

16. *In admissa omnia contra Edictum hoc inquiri poterit, atque animadverti per* Regii subsellii Judices; *vel eos qui* Provincias peragrant ut jus dicant: *seu* Quæsitores rerum capitalium. *Quæ vero citra læsam Majestatem consistunt, ab* Eirenarchis *Provinciarum, quo tempore Trimestres Conventus agunt* [g].

17. *Statuitur, quicunque demum feloniæ reus peractus fuerit, ex Edicto hoc violato; ut (quod in reatu illo apud nos fere fit) dos uxori ne pereat, neve hæredes infamiæ juris obnoxii sint, aut hæreditate exclusi: sed ut prærogativa sanguinis fruantur, et libere hæreditatem adeant* [h].

18. *Siquis ex eo capite actionem in quenquam instituat, quod fecerit jusseritve quæ ad Edicti hujus executionem spectent: reo fas sit in Genere hunc sibi Causæ Statum constituendi, et per idoneas rationes probandi, Quæ ita fecit, ea se ex mente legis fecisse* [i].

19. *Cavetur, ne per Edictum hoc fraus ulla fiat Jurisdictioni Ecclesiasticæ; sed ut liberæ etiam maneant Censuræ ejus omnes in Refractarios, quibus uti fas fuit, ante legem hanc rogatam* [j].

20. *Sancitur, ne uxoris non communicantis pertinacia redundet in maritum, aut is mulctæ cujusquam reus sit propter uxoris delictum: neve mulier ipsa, jam vidua, et sui Juris facta, mulctam ejus luat, quod nupta peccavit* [k].

21. *Quibus in causis Episcopo jus est, vel duobus Eirenarchis, Juramentum (de quo jam ante mentio) cuivis, qui de inferiore ordine sit, deferendi: in iisdem ipsis, idem jus fit*

[e] [Ibid., sect. xxxiv.]
[f] [Ibid., sect. xxxv.]
[g] [Ibid., sect. xxxvi.]
[h] [Ibid., sect. xxxvii.]
[i] [Ibid., sect. xxxviii.]
[j] [Ibid., sect. xxxix.]
[k] [Ibid., sect. xl.]

quibusdam de sanctiore Regis Consilio Dominis, ab iis, qui de Nobilium numero apud nos sunt, et decimum octavum annum excesserint, illud ipsum Juramentum exigendi. Quodsi præstare renuant, (dum ne mulieres sint nuptæ) una est eademque pœna, bonorum publicationis, et carceris perpetui[l].

130 22. *Quodsi quis peregre in militiam profecturus navem solvat, ex ullo quinque Portuum Nobiliorum, ullove qui eis subsunt alio,* Illustri *Portuum* illorum Limenarchæ *potestas datur, eive qui vices illius obtinet, Sacramenti hujus illis deferendi*[m].

Propago, uti vides, Lector, prima *de Refractariis* est *in genere,* multi autem ejus ramusculi sunt. Ut vero justam subesse causam videas, non communi illa ratione, quæ apud omnes valet, sed peculiari etiam quadam, quæ ad nos spectat, cur homines hi præfracti et contumaces, qui sacris se subducunt, legibus hic magis quam alibi obnoxii esse debeant; operæ pretium facturus videor, si rem repetam ab origine, *quando* scilicet, *quaque occasione,* genus hoc hominum *primum* hic apud nos *emerserit.*

[Recusantes primo ortu pauci,] Ineunte hic regnum Regina (*exceptis aliquot de Clero Mariano*) *non multi* præterea fuerunt, qui sacris tum nostris et ritibus abstinerent. Satis hoc superque notum iis, qui per ætatem possunt adhuc prima illa Reginæ tempora recordari. Tanta quidem tum eorum paucitas, ut per aliquot lustra, *Recusantem esse,* quid sibi vellet, ignotum penitus; necdum enim nata hic apud nos vox ipsa, vel titulus *Recusantis.* Vel ex uno etiam hoc facile id sciat Lector, numero fuisse non magno: quod silerent Leges, quod nihil actum in Senatu de iis, toto decennio. Fuisset autem actum lege aliqua vel Senatus consulto, nisi numero fuissent contemnendo. Intererat enim Reipub. eos non negligere, si ad numerum tum aliquem excrevissent. Tam vero exploratum hoc, ut cum sisteretur pro tribunali reus Garnettus, hocque illi, quod modo dixi, de numero tum exiguo objectum esset, diffiteri non posset; id tandem diceret, *nonnullos* quidem, quos ipse vel nosset, vel sic inaudisset, a sacris nostris per id tempus abfuisse[n]. Nec si in hac tanta Regni amplitudine, abfuerunt tum *nonnulli,* momentum in eo magnum: nobis

[l] [Ibid., sect. xli.]
[m] [Ibid., sect. xlii.]
[n] [Action. in Henr. Garnetum, p. 98.]

enim ad causæ caput satis, si *proluvies* illa, quæ post fuit, *Recusantium*, ex Pii censura, (quasi ex pluvia ranæ,) prognata primum atque propagata est.

Atque, hoc quidem loco, res hic religionis, decennio primo, cum nondum Pius 5 in Reginam anathema suum fulminasset. Undecimo demum anno, cum prodiisset Bulla fulminatrix, non eadem in multis mens. Illico, quibus ante, religio nulla, sacris nostris interesse, *Recusantes fieri*. Ut quid autem *Recusantes?* non culpa religionis aliqua; (erat enim non alia tum quam ante fuerat) sed, quod intonuisset tum Pontifex: quasi non in rebus ipsis, vel conscientiis hominum, sed in plumbo Pontificio religio latitaret. [Post Bullam Pii V. multum aucti,] 131

Non ergo *Conscientiæ* causa dicenda, vel *Religionis* Recusantium hic causa apud nos. Nam si *Religionis*, quinquennio primo Reginæ Elizabethæ, cum eadem per omnia fuit quæ nunc est *Religio;* cur non eadem tum illis *Conscientia?* cur *Sacra* tum nostra execrati non sunt? cur *Templa* tum adierunt? Adierunt enim tum, si non omnes, at (quod fassus vel Garnettus) *plurimi*. Etiam de vestris *quidam*, (addo, et *primarii quidam*) rationes scripto divulgarunt, cur id liceret facere; etiam id ut facerent, quibusdam tum de suis auctores insuper fuerunt: ut consulenda fuerit ea de re Synodus Tridentia. Quinquennio proximo, cum jam Duodecim viri illi Tridentini *sententiam* ea de re suam interposuissent, 'De non adeundo nobiscum templa[o];' cur neque tum Sacris abstinuerunt omnes? Discessio quidem ex eo facta a nonnullis: pars tamen multo maxima, (sententia illa non obstante) etiam tum nobiscum assidue rem divinam audiebant. Quæro jam, cum nihil de novo mutatum tum fuerit in religione, quod ita licuit per decennium, cur anno post undecimo cœpit non licere? Adduco et aliud argumentum huic rei; Nam si religio ipsa Romana causa sit sola, cur hi sese sacris subducant, cum et alibi etiam religio Romana sit, et ubique (uti præ se ferunt) eadem; qui fit, ut alibi, perque alias passim gentes, illud quoque hominum genus non existat? Non enim existere, Scotia testis sit, in qua, etsi plerique sint utriusque sexus Papistæ, noti satis: haud quisquam tamen ex illis fuit, quamdiu inter eos Rex, (nec Sedem hic habuit) in

[o] [Vide R. Parsons, A brief discours contayning certayne reasons why Catholiques refuse to goe to Church. fol. 24. Douay, 1580.]

toto Scotiæ regno, qui se templo subduxerit; sed neque nomen ibi Recusantis, neque res cuiquam cognita. At illud, credo, Matthæus dabit, Catholicos suos, ubi ubi sunt gentium, quoad conscientiam pariter affectos esse, pariter quoad obedientiam erga Pontificem, quem quasi Ecclesiæ suæ et *fidei caput* [n] omnes venerentur.

132 [et ex ea facti proditores.] Exstiterunt itaque hic apud nos *Recusantes* ex *Bulla* primum; cujus ea tum vis, ut simul res *sacras*, simul *civiles*, eodem anathemate involveret, ut non modo *sacra* tum hic non *sacra*, sed neque *Regina* tum *Regina*, vel *subditi* dein *subditi*. Duo enim hæc quasi connexa essent inter se atque implicita, nec separari possent, ita unam in Bullam compingebantur, ut non liceret jam Catholico esse, nisi ei qui clandestinus hostis esset *Reginæ*, nec cuiquam caste Deo servire, nisi *Perduelli*. Provenerunt inde nobis, una eademque opera, *Recusantes* simul et proditores *Bullati;* et olim quidem dici solebat, *Homines Bullæ* [o]*:* jam vero, Homines Catholici Bullæ, quasi ex stillicidiis Romanæ pluviæ, postquam detonuit. Simul ergo mutare tum in religione cœperunt, simul nutare in officio erga Principem, quasi jam non Principem, quam sanctissimus eorum Pater, pariter Ecclesiæ communione, pariter regnandi jure privasset. Ita religioni permista seditionis semina, nec quisquam jam in Deum pius, nisi qui in Principem, patriamque simul impius, nec bonus Catholicus, nisi malus subditus. Neque vero diu res exemplo caruit: ebulliit enim confestim atque efferbuit ex hac Bulla, quæ subsecuta statim est, Rebellio Borealis. Inde quidem prima lex in vestros, ex Seditione Boreali, ut ex eodem fonte lex ultima, ex Proditione Fulminali.

Cum ergo fide Romana fidelitatem Anglicam labefactari, misceri cum fide perfidiam, Majestatem cum pietate lædi cernerent; fecit ea res, ut et Reginæ ipsi, et Regni tum Ordinibus consultum videretur, mature his, qui sic affecti erant (seu malis, infecti) notam aliquam inurere *lege aliqua pœnali:* quæ tum nota quasi discriminaret a bonis civibus, quos ita non puduit recusare, quominus simul, et *Sacris* præsentiam, et *Reginæ* officium præstarent, usque adeo ut non modo *Religionem*, sed nec *auctoritatem* ullam *Regiam* agno-

[n] [Resp. Torti, pp. 109, 110; et Bell. Op., t. vii. col. 682. D.]
[o] [Erasm. Adag., p. 712.]

scerent in *Regina*, quam Piissimus eorum Dominus non minus Regno quam Ecclesia mulctasset. *Lege aliqua* dixi *pœnali*, non *ærumnosa* tamen, vel *atroci*, nec quales scribuntur apud vos: *florenorum* enim ea, non *flammarum* fuit, *pecuniæ* modo *mulcta in mensem*, non *jactura* semel et simul *famæ capitis, fortunarum omnium*. Atque hæc *vera origo fuit, vera* 133
conditio est Recusantium apud nos. Nec ex alio capite *recusabant* initio, nec ex alio jam *recusant*: ut aliter, apud nos habendi, aliter accipiendi sint Papistæ, quam qui uspiam alibi gentium vel terrarum sint. Ex iis quæ mihi dicta jam sunt, nemini potest esse obscurum, leges quæ feruntur, mulctas quæ dicuntur hic apud nos in *Recusantes*, ferri et dici non religionis causa meræ, sed mixtæ; mixtæ cum mala mente et fide in Principem: nec nisi in Recusantes *Bullatos*, quibus fides non solum sacra, sed civilis etiam, ex Pontificis nutu pendet, nempe post missam ab eo Bullam vel Breve aliquod, nec præstanda jam Principi, nec profitenda: Qui vero sic *Sacram* confundunt cum Civili, ut sub *Sacræ* obtentu *civilem* profiteri *recusent*; in eos tam injuste Recusantes, juste animadverti, justum omnibus videatur necesse est, apud quos professionis illius *recusatio* justam excusationem non habet.

Venio jam ad eos, qui secundo loco sunt Edicti, *Relapsos* [De relapsis.]
scilicet, seu *recidivantes, qua parte* articulos illos complector omnes, qui de iis sunt, qui postquam omnem a se contumaciam abdicarunt, cætera quidem conformes satis sunt, ad *Eucharistiam* tamen nondum accedunt. Hos autem duplici in differentia sitos video. Nam vel nunquam illius participes fuerunt prius: vel fuerunt sane prius, post vero esse desierunt. De duobus his, sunt in Edicto articuli nonnulli; sed de illis haud credo nos jubet causam dicere Matthæus, haud alius quispiam veri nominis Papista. Nam hi quidem cum sacris sæpe intersint (frustra toties reclamante Pontifice) *schismaticorum* in numero sint necesse est, nec pro vestris dehinc jam habendi, ut quicquid in illos statuatur durius, id totum redundet, vel in Hypocritas, vel in Pseudo-Catholicos, vel quocunque alio nomine appellare libeat, nec ullo modo in illos *immaculatos fidei vestræ Romanæ professores*. Et quæ tamen vel in istos mulctæ irrogantur, ita non graves sunt, præ ut sunt vestræ illæ, quibus nos mulctatis; ut puderet,

credo, quenquam, qui prudens videri velit, cum de illis mentio fit, *ingentes ærumnas* vel nominare.

[De iis, qui jurare nolunt.] Nam de *tertia* Edicti parte, quæ ad illos spectat qui jurare nolunt, conceptum in ea jusjurandum mitto hic dicere. Arx ipsa quæstionis est: Nam si de religionis in eo rebus non
134 agatur, sed de obsequio tantum, et fide civili (quod et Apologia docere vult, et hæc Apologiæ defensio) quæcunque tandem in eos pœna fertur, qui juramentum abjurant, ærumna dici non potest, propter causam conscientiæ ullam. Sed enim, ut civile delictum est, ita civilis et ipsa pœna dicenda erit. Nam de fide quidem Catholica si sit, et hæc jam ratio hic, et quæstio statim omnis nobis cessat.

De *postremo* vero ejus membro, quo gravia multa mitigantur, idque in Papistarum commodum: dixi jam, gratias referre debent; si illas nolunt, at litem, credo, non movebunt. Vides jam, Lector, quid *montes* Matthæi *parturiant* [p]; quo *ingentes* illæ *ærumnæ* jam recidant, quas ille tanti putavit, tanti venditavit esse, ut solæ sufficerent, ad Apologiam vel totam uno impetu refutandam.

At etiam unum me præteriit in Edicto, cum cætera recenserem, nec tamen jam prætereundum. Clausula autem est, in qua de pœna agitur *iis imponenda*, qui ipsi cum sint Romanæ sedis obsequio (ut loquuntur) jam *reconciliati*, id agunt, ut et alios avocent *ab obedientia Regi debita*. Ipsa vero ibi verba sic posita, *Ab obedientia Regi debita*, satis per se valere debent, quivis ut ex illis certo sciat ibi de pœnis agi perditorum civium, et qui projecti jam sunt ad seditionem aliquam: ad *res* autem *fidei, religionis, conscientiæ*, a nemine, cui quidem mens læsa non sit, traduci potuisse.

["Hæc videlicet est incredibilis illa clementia Regis in Catholicos, ob quam summus Pontifex crimen falsi incurrit, quod scripserit, se non levi dolore affici, ob calamitates, quas Catholici pro fide orthodoxa retinenda tolerare coguntur."—Resp. Torti, p. 30; et Bell. Op., t. vii. col. 651. A.]

[Magna Regis clementia.] Post *quatuordecim* demum *articulos suos*, (vere dixi *suos*, non enim sic in Edicto positos, sed mera figmenta *sua*) totus ad *ironiam* fertur *clementiæ Regiæ*, magis ipse dignus *ironia*, qui cum *in crimen falsi incurrisset* Pontifex, propellit etiam

[p] [Horat. Ep. ad Pis., lin. 139.]

magis. Nam quod *de Regis clementia* in Pontificios dictum ibi in Apologia, locum habet in Pontificis *mœrore magno et primo*, non in *aucto* jam et *secundo*, post Edictum scilicet. Neque satis *commode divisa tibi* Matthæe *temporibus hæc* [q]. Priusquam inhumano illo incepto ad justam iram irritati Ordines: tum certe *clementia summa* fuit, nec ulla tum Pontifici causa magna *mœroris*. Fortasse causa jam aliqua ex Edicto *mœrendi;* nec tanta tamen, quantam videri vis; sed meminerit, ei faciendo homines suos execrando scelere suo causam dedisse. Vide vero *quid a nobis negetur* hic: Pontificem adeo valde *mœstum* esse debuisse, *priusquam* exiret Edictum hoc: vide autem *quid a te probetur*, Pontifici causam fuisse *mœrendi, postquam* exiit Edictum hoc. Hæc illa sunt quæ in *Dialecticis* dicuntur *disparata;* nosti cætera. 135

["Quæ major calamitas excogitari potest, quam propter vitanda sacra sacrilega, opibus spoliari; pro recusando Juramentum perfidiæ, carceri perpetuo mancipari; pro exhortatione ad Catholicam fidem, quasi majestatis reum morte mulctari; et si nihil nisi civilem obedientiam Rex requirit, neque aliquid molitur conscientiæ causa, cur Archipresbyter, et alii, qui civilem obedientiam suscepto Juramento professi sunt, adhuc carceribus detinentur?—Resp. Torti, pp. 30, 31; et Bell. Op., t. vii. col. 651. B.]

Sed neque tantum in Edicto *ærumnarum*, quantum autumas; neque tantum, quantum meriti sunt illi, aut qui illorum similes, in quos ferebatur; saltem non tantum, ut mereatur tuum illud tragicum, *Quæ major excogitari potest? Mulctari in menses singulos viginti librarum mulcta*, non ita magna *ærumna* est, quin *major excogitari* possit, nempe quam nostros homines subire hic coegistis regnante Maria, ut bona eorum simul et semel, primo momento, *omnia abirent in fiscum. Carceri perpetuo mancipari, calamitas* quidem est; non tam magna tamen, ut non *excogitari possit major*. Illa enim certe *major*, quam vos nostris infligitis, *damnari ad triremes, vel ad metalla*. Tum *morte mulctari*, etiam magna et illa; sed *major* adhuc *excogitari potest*, quod nobis scilicet facitis, *lento igne torreri*. Quare sat erat, si *magnas ærumnas* dixisses, nec, nisi quia Gnathonem volebas imitari, opus ullum ut *ingentes* [r] diceres: *Majores* autem *excogitari non posse*, id

[q] [Terent. And., iii. 1. 18.] Thais mihi?

[r] [Thr. Magnas vero agere gratias Gn. Ingentes. Ter. Eun. iii. 1. 1.]

vero Gnathonem superat. Quod si *ingentes* vere *ærumnas* videre vis, *et calamitatem*, qua *major excogitari non potest*, abi ad Inquisitionem vestram; illam specta; ibi visurus ea, præ quibus ludus jocusque sunt, quæ vestri hic patiuntur apud nos.

Sacra vero nostra *Sacrilega*, qua fronte dixisti? Nihil ibi *sacri tollitur*[s]; vide, ne vestra potius dicenda sint, in quibus *sacrarum* orationum pars melior, mens orantis scilicet et intellectus; in quibus *sacer* calix, altera nempe Eucharistæ pars, ausu *sacrilego* tollitur: in quibus divini et Deo *sacri* honoris pars similitudini ligneæ defertur, et crustaceus panis pro Deo, non sine *sacrilegio* summo, adoratur. En tibi, si quæris, *sacrilegium*. Porro si fuisset in nostris tale quicquam, designasses scio.

Æque et illud absurde, cum id *perfidiæ Juramentum* dicis, quod *perfidiæ*, qua in præteritum notandæ, qua in posterum cavendæ, conditum est: quod jam contra *perfidiam* fertur, quodque erit in libris et legibus nostris æternum *perfidiæ* monumentum, et quidem vestrorum hominum *perfidiæ*, qui gemino se sacramento ad *perfidiam* in Patriam ipsam, in
136 Patriæ Patrem obligarunt. Vos autem qui *fidem*, qui *fidei* vincula, juramenta solvitis, quo *perfidis* esse liceat: vos qui *fidem* non servandam, id est, *perfidiam* licitam, legitimamque dicitis, etiamne vos quicquam de *perfidia* audetis hiscere? et in turpitudinem vestram ejus vel nomen nominare?

Ad cumulum denique accedit falsitatum et illud, quod tu, tam magnus scilicet mendaciorum hostis, cui crimen falsi ita odiosum, tertio ibi loco falso dicis et mendaciter, quod scilicet, *exhortatio ad fidem Catholicam cuiquam hic sit capitalis*. Verius ibi dictum oportuit, *Exhortatio ad perfidiam* vel (si *fidem* vocari vis) ad *fidem falso nominatam*, nempe *perfidiæ* matrem, atque nutricem. Ideo enim quia abstrahuntur per vos a nexu naturali *fidei suæ in Regem*, ideo quia Pontificis nutui, contra Principem, patriam, jus fasque omne, quasi mancipia addicuntur, et nexui dantur, (quod vos *reconciliari* dicitis) ideo plectuntur; non *quod Catholicam* (quam falso sic putant) *fidem* profitentur. Alioquin extra *perfidiæ* illius notam profiteantur illam (quam dixi) *fidem*, et (quam tu ipse tertia post linea vocas) *civilem obedientiam*: sentient alteram illam (quam dicis) *fidem* eis non fore capitalem.

[s] [Cf. Quinct. Inst. Orat. iii. 6. 38; et v. 10. 39.]

At etiam *ærumnas* has suas claudit *ærumnis Archipresbyteri*, vel post susceptum Juramentum, *in carceribus detenti*. Quanquam ille jam *Archipresbyter* non est, Presbyter modo; excidit gradu suo[t]; vos illum exauctorastis, ut mirum videri possit quod tu ita jam sis de illo sollicitus. Non una modo *Juramenti*, verum aliæ sunt causæ *Archipresbyteri*: atque audi etiam, justæ causæ imprimis, quod sic mulctetur *carcere*, imo et gratia magna, quod non nisi *carcere*. Qui enim contra leges publicas capitali pœna sancitas ausus jurisdictionem in regno hoc ullam sumere, et de *Roma* sumere, eamque tot jam annos hic exequi, censuras et facultates, et reliqua *peregrinæ potestatis* munia obire; is si in carcere modo est, (quæ tamen *libera* potius *custodia* dici debet, quam *carcer*) secum non male actum putet. Quodsi simile quid nostrum quis ausus esset in ditione ulla, ubi Papa quid habet potestatis, ubi *Inquisitio* vim obtinet: quid illi futurum censes? an ei pœna *carceris* satis foret? annon acerbissima morte moriendum? vel *Papam* ipsum judicem appellare ausim, ita res est in manifesto. Id vero etiam de eo affirmare ausim, *detentionem* illi suam beneficii loco esse, nec illi ipsi secus videri. Nam id illi, credo, satis exploratum est, si, quo vellet, liber abire posset, atque ita liber in Papæ manus veniret, ubi reddenda illi ratio de suscepto a se juramento; pejus etiam multo Romæ, quam nunc Londini est, acceptum iri. Vere tum quidem foret *ærumnosus* senex. 137

Sed quoniam incidit de eo mentio nobis, volo etiam a te sciscitari quidpiam, unde hoc, (nos enim certe satis mirari non possumus) cum scripta sit atque edita Apologia; (*cujus auctoritate* edita, scitis, scitis etiam *a quo*) eum etiam *qui scripsit* eam, de religione sua fateatur, ut mirum jam non sit, liberius *ab illo* dictum quid vel in Pontificem vel Cardinales; cum hæc (inquam) ita se habeant, ea ut celeritate, et vero etiam vi, *a duobus* jam *duplex*, *duabus linguis* facta sit in eam impetus tam brevi: et tamen Archipresbytero, a quo jamdiu liber exstat, in eoque ingenue respondet ad interrogata singula, ejusque paginis singulis subscripsit se, nec mutavit ex eo mentem; qui liber æquitatem Juramenti illius de fidelitate[u] non

[t] [Depositus a munere A.D. 1608. Vide Dodd's Ch. Hist., part v. book ii.

[u] [Vide Quæst. priorem de M. Geor- art. iv. tom. ii. p. 381. Brussels, 1739.]

minus asserit quam Apologia: cui subjecta quoque per eum Epistola[v], qua Catholicos suos etiam atque etiam hortatur ut *Juramentum* illud intrepide, utroque Brevi non obstante, *suscipiant:* ubi etiam et suprema Regis *in temporalibus* potestas *propugnata* ab eo, et Pontificis *ad deponendos Reges potestas* acriter *oppugnata* est: fusius autem utrumque et prolixius multo quam in Apologia: nec dum vestrum ullus vel verbo responderit, nec (quod cuiquam hic constet) responsum ullum meditetur. At æquum erat vos in illum magis excandescere, qui *vester* sit, qui vos inter vos, tanquam Cadmæos fratres[w], *committit*, et eos, qui inter vos maximi momenti *Auctores* sunt, vestra in vulnera *convertit*.

["Sed volo ipsum etiam Apologiæ Auctorem, velit, nolit, adigere, ut pro hac veritate testimonium dicat. Ipse igitur in hoc libro suo, p. 20, extollens Principis mansuetudinem, sic ait, *Gratioso edicto permissum est sacerdotibus omnibus, non comprehensis, et tum extra custodiam degentibus, intra certum et constitutum diem a regno migrare*[x]. Admiranda profecto gratia, exilium permittere sacerdotibus, qui comprehendi, quamvis diu quæsiti, nequiverant. Si tibi exilium gratia videtur, quo nomine vera supplicia nominabis? Annon est magna calamitas, si cogaris pœnas graviores exilio prævenire?"—Resp. Torti, p. 31; et Bell. Op., t. vii. col. 651. C.]

Nondum tamen debellatum est. Quo enim rem totam hic conficiat *de persecutione Regia*, En, ut homo stratioticus (jures sacellum jam suum abjurasse) *volo* (inquit) *ipsum adigere, velit nolit. Audire vocem visus sum modo militis; atque eccum; salve mi Thraso*[y]*;* Quis te enim aliter alloquatur, qui vim affers, atque *adigis* homines, *velint nolint*, ut in se, pro te, testimonium dicant? En vero, ut *adigat*. Quicunque intra
138 Regni fines sacrificuli consistunt, mortis rei sunt omnes; Lata ea lex est a Regina Elizabetha 27°. demum anno Regni sui[z]; lata autem necessario, cum constaret, id genus hominum confluere huc indies, ut flabella essent seditionum, et ad res novas moliendas suorum hic hominum animos, quasi solum subactum redderent: cum constaret, missis ad *Patrem Gene-*

gio Blackwello apud Goldast. Monarch, t. iii. p. 569; et eundem librum Anglice. 4to., Lond. 1607.]

[v] [Goldast., ibid., p. 570. Vide quoque in M. Georg. Blackwellum Quæst. secund. ibid., p. 578, seq.; et Epistolam Blackwelli secundam, ibid., p. 609—612.]

[w] [Vide Plutarch., de fratern. amorc. Op., t. ii. p. 488. A.]

[x] [Vide Apol. pro Juramento, p. 209.]

[y] [Terent. Eunuch. iii. 2. 1.]

[z] [27 Eliz., cap. ii.]

ralem literis, subinde sic scriptitare, *Ego intra proximum* (trimestre vel semestre) *tot* (puta quinque vel sex) *reconciliavi*, pro quibus spondere ausim quod *quæcunque occasio inciderit, a parte nostra* futuri sint omnes. Moriendum ergo erat sacrificis, qui comprehensi erant: moriendum et reliquis, siquando comprehensi essent. Hic tu, falsi ubique prodigus, parcus veri relator, ex semisse rem decurtas. *Gratiam* utrisque facere rex voluit; fecit. Liberi dimissi sunt quotquot tum erant ullo in carcere. Aude vero etiam hanc gratiam negare. Ad reliquos autem qui in latibulis tum erant, nec dum comprehensi, *parem gratiam* suam Rex permanare voluit, ne vel eorum cuiquam ea lex capitalis foret, etiam vel si se profiterentur tales, dum intra certum diem Regni fines excederent. Tibi vero hæc nulla *gratia* videtur, mortem exilio commutare? et illudis ei? Certe sub æstu Mariano, et diebus illis *canicularibus*, de nostris hic multi parem *gratiam*, ut flammas effugerent, summo beneficii loco erant habituri. Habe tu ut voles; *gratia* illa quidem fuit, etsi ii non *grati*, quibus facta est.

Quæris autem, *si exilium gratia sit, quo nomine supplicia appellanda sint*. Dicam; *vitæ*, vel *membri* jactura, *supplicia* sunt et appellantur, præ quibus *exilium* supplicium non est. Id tu, Matthæe, si hic sis, sentias, et, quasi de *gratia* facta, gratias ageres, cum capitis damnatus esses, si solum tibi tum daretur vertere. Non tum diceres, opinor, 'Imo nolo exulare, *supplicium verum est, calamitas magna est, exulem esse; gratia nulla est; nusquam cogar pœnas graviores exilio prævenire.*' Non hoc certe tum diceres: vel si diceres, omnes te insanum Italum dicerent, qui malles trans Acheronta, quam trans mare navigare. Mitte vero aliquem de nostris coram Inquisitione vestra ad flammas damnatum; jube illum intra certum tempus ultra Apenninum esse: vide, annon insignem sibi *gratiam* factam agniturus sit: Agniturus certe, sat scio. Quanquam quid ego ista disputo? Quis nescit, graviorem pœnam leviore 139
prævenire, semper beneficii loco habitum esse, et minus malum, boni tum locum, tum nomen sortiri, si cum majore conferatur? Id vel ipsa nos natura docet, quæ brachium capiti nos obtendere docuit, et illius noxam, hujus, vel livore, vel vulnere prævenire: tum pedis vel manus præcisione universi corporis excisionem redimere. Ad *testimonium* quidem nul-

[Exilium præ morte gratia est.]

lum *adigunt* hæc tua, præterquam ut *testentur* omnes insulsum esse te, si neges, morte mitius supplicium esse exilium: et quod mitius, id præ asperiore semper eligendum.

At *comprehendi* non poterant. Qui scis? An *Gygis* forte annulum[a] acceperant a Papa, cum huc missionem haberent? Poterant vero. Quidni enim sic asseram, cum vix septimana ulla abeat, quo non contingat ex illo numero aliquem comprehendi? Etiam ex illis, qui legis illius *gratia* tum evaserunt, erant, qui, (octiduum modo hæsissent hic) sensissent se *posse comprehendi.* Etiam et illud constat, ex iis qui hinc tum abierunt, et ex eo reversi denuo sunt, *comprehensos* aliquot, ac proin, ut nunc poterant, ita tum *potuisse comprehendi.* Quicquid ergo hic garrit Tortus, et *gratiosum* illud *Edictum,* et *Rex clemens.* Nec enim justior *clementiæ* laus ulla in Principe, quam si legum suarum severitatem *temperet,* et *mitiore* pœna contentus sit, præ ut illa est, quam ipsa lex irrogat. *Mitior* autem illa, et in se, si ad mortem conferatur, quam avertit; et illis ipsis, in quos irrogata, mitior, quibus nec exulare molestum: cum, præterquam quod semper incedant in vitæ discrimine, nihil hic habeant apud nos, nihil possideant eorum, quæ ad victum faciunt. Exilio autem, unde prodierunt e Seminariis, eo redeunt, ubi commorari tuto possunt, ubi religio illis ex sententia, ubi *persecutio* nulla, nec *ingentes ærumnæ,* quæ *magno animi mœrore* afficiunt, adeoque pœne *conficiunt* Pontificem ipsum. Linguæ autem Latinæ beneficio, quo fere valent cum educati in scholis sint, simul et victum sibi quæritare, et defungi suo munere possint, quod in Missis, Horis, Officiis e Breviario demurmurandis maxima ex parte versari solet.

["At, inquies, Edicta ista edita sunt post conjurationem detectam. Verum est, sed non pertinent ad puniendos proditores, sed ad Catholicos omnes, religionis causa, divexandos. Sed præterea ante conjurationem illam conceptam in ipso primo anno Regni, et primo Parlamento confirmavit omnia edicta Reginæ, eaque non parum auxit."—Resp. Torti, p. 31; et Bell. Op., t. vii. col. 651. C.]

[Hæc edicta post conjurationem edita,]

Tum vero ut sciat Lector, non modo *adigere* homines objectione sua, sed et ab aliis objecta non minus eleganter *abigere;* sic ipse primo objicit sibi tacite: siquid in Edicto durius, id eo fuisse, quod *præcesserat* dira illa *conjuratio;*

[a] [Vide Plat. de Rep., lib. ii. § 3; Op., t. vi. p. 334. Lond., 1826.]

nec enim nisi detecta demum illa quicquam in illos asperius esse statutum; sic vero sibi subjicit. *Non ad proditores puniendos pertinere Edictum, sed ad Catholicos vexandos.* Non ad *puniendos* proditores? Non certe; Lege nova ad hoc nihil opus: ex vetusta et fieri potuit, et factum est: Ad *detegendos* vero, nova opus. Male autem disjungis hic *Catholicos* et *Proditores,* non *Catholicos,* sed *Proditores,* quasi hi alii essent ab illis. Conjunge vero, Matthæe, et dic verius, ad *Catholicos proditores* pertinere; nec enim ulli erant proditores tum, nisi Catholici. Ad illorum similes Catholicos *detegendos* lex; detectos autem *reprimendos:* ad reliquos vero Catholicos, qui proditores esse oderunt, *detegendos,* quo ne simili ut illi pœna involvantur. Causa autem justissima certe, ut in *Papistas omnes* tum inquireretur. *Papismus* enim, ejusque revocandi zelus, proditionis *causa unica.* Ipsi fassi sunt. Jesuitæ (qui Papismi jam Atlantes videri volunt) proditores ipsos, porrecta eis Eucharistia, in scelere sæpe obfirmarant: ex ipsis etiam Patribus, nonnulli participes criminis. Intererat tum Regis, tum Reipublicæ, scire quo loco res esset. Poterant enim in aliorum nescio quot *discipulorum* animos idem quod in hos venenum instillasse; *cuivis* poterant, quod *cuiquam* poterant. Ita fere evenit, scelus ad paucos pervenit, suspicio ad multos: et zelotypia nulla inanis est, ubi Regis, ubi Regni totius salus agitur. *Detegantur* sane omnes, de quibus suspicio est; ubi *detecti* omnes, *reprimantur* illi, quos opus est.

Diffisus huic scopæ tam dissolutæ, subjungit ei aliam; *Ante conjurationem illam conceptam, primo anno, primo Parlamento* [b], *confirmasse Regem omnia Reginæ Edicta, eaque non parum auxisse.* Vide quam multa peccet hic. Quorsum enim ante *illam,* si post *aliam?* *Ante illam* dixit; non satis dixit: *ante ullam* debuit dicere; debuit, sed non potuit. Nam ipso statim anni primi initio, et vel ante coronatum Regem, conjuratio alia prægressa est Sacerdotum; quæ an dederit forte, haud scio, certe causam dare potuit, ei, quæ subsecuta est, legum severitati. Tum *anno primo* dicit, *ante illam conceptam.* At etiam (quod ante docui) anno primo illa ipsa conjuratio *concepta* est, etiam *articulata.* Tum de *primo Parlamento* quod dicit, prodit inscitiam rerum nos- 141

[Alia vero antea confirmata.]

[b] [2 (vulg. 1) Jacob., cap. iv.]

trarum. Nondum enim absolutum est; etiamnum durat *Parlamentum primum*. *Sessione prima* credo dicere voluit, in qua tum *confirmata* sunt *Edicta* prius edita; sic est. Ad illa enim pariter, reliquasque Regni leges legitime sancitas, pariter etiam ad receptam tum in regno *religionem* retinendam, cum corona illi imposita est, fidei suæ sponsione sancte interposita, sese Rex de more devinxerat. At vero quod de *additione* ad illa *addis, additio* vere est, sed tua, ficta scilicet a te, ab illo facta nunquam. Non ille tum Edicta *auxit*, tu *auges* maledicta tua et mendacia, ad periodos pene singulas. De *confirmatione* factum tum, quod factu opus fuit; de cætero nihilo illa tum fuerunt *auctiora*. Verum semel hoc habeas pro responso, iniquum postulare te, ut abrogetur hic ulla *Lex*, ulla legis particula, quo vestris hominibus melius sit apud nos; nisi prius refigat ipse Pontifex, quæ vel ille, vel qui ab illius nutu pendent, in Regum omnium perniciem cum volent, et interea dum volent, lubricam conditionem, fixerunt diu jam, et libris in lucem editis defenderunt. Faciat exuri libros illos; scriptores eorum adigat ad palinodiam: tum demum verba faciat de *nostris*, postquam cavit de *suis*. Ni fecerit, frustra hic quicquam mutari speret. Quid enim, ut nostra jam sublata sint, stent illa illius, quibus stantibus, stare non potest incolumitas sua ulli Principi Christiano? Qui et sciunt hæc jamdudum, et cum simile quid in illos tentatum fuerit, simile et ipsi facturi sunt.

["At ipsa etiam Regina Edicta illa edidit exacerbata ob excommunicationis sententiam in se a Pio V. latam. Imo etiam antea. Nam anno Domini 1558, in primo regni sui anno, diu ante Pii V. Pontificatum, Juramentum subditis suis suscipiendum proposuit de Primatu suo Ecclesiastico, id est, de nova Hæresi ab Henrico parenti suo excogitata."—Resp. Torti, pp. 31, 32; et Bell. Op., t. vii. col. 651. D.]

[Elizabetha post excommunicationem in Romanenses acrior.] Hic oblitus jam sui Matthæus, ejusque quod *ipse sibi sat fore* dixerat, si probaret (*de ærumnis ingentibus anni* 1606.), postquam bene et gnaviter impudens, *nusquam mœrore dixerat affectum Pontificem ob calamitates, quas tempore Reginæ* Elizabethæ *passi sunt Catholici;* recurrit jam, non ut de mendacio præcedente satisfaciat, sed ut Reginam etiam paululum *exagitare* possit, et illius *manes mordere*. Quid autem commisit Regina? Non enim *Illi* vitio vertendum fuit, si leges severiores sciverit, quæ et *sententia excommunicationis*

lacessita fuerat, et ea etiam, quæ sententiam illam subsecuta est, *Rebellione*. Res adeo vera, adeoque justa rei causa, ut et Presbyteri vestri, editis a se libris fateantur; *nullum in orbe Christiano Principem quantumvis Catholicum, ita a* Pio *Pontifice acceptum, secus fuisse facturum*[c]; nec Matthæus ipse videtur abnuere *ex eo tempore*, jure illam exacerbatam esse. 142

Subjicit ergo, *ante latam illam a Pio sententiam, ante vel Pontificem Pium, initio statim Regni Juramentum de Primatu revocasse.* Certe revocavit. Nam quid faceret, postquam vobiscum in Religione non sentiret; postquam ritu reformato, et sacris literis magis conformi, Deum colere, fixum jam in animo haberet, ritu illo, quo fratre regnante imbuta fuerat; sineretne, quas Maria soror paulo ante leges rogaverat contra reformatam Religionem, suo loco stare, nec abrogaret illas? Aut cum decretum ei esset, morem atque ritum meliorem Dei colendi reducere, a Sorore antiquatum; nonne et una, qua sese Soror exucrat, potestatem revocare ad se debuit? Quid ergo? cam, quæ jam est, religionem stabiliret, *Papæ* tamen *Primatum* agnosceret? Certe illud tentatum constat; et a Paulo [Pio] quarto conditionem impetratam, porro et Reginæ ipsi delatam esse, dum in Primatum ipsius consentire modo vellet, de cæteris, si a se fieri peteret, si auctoritate sua factam agnosceret, gratiam facturum Pontificem, ut sacra hic omnia, hoc ipso, quo nunc sunt apud nos, modo procurari fas esset[d]. Ut vere Primatus sit illud *μῆλον ἔριδος*, nec quicquam pensi sit Pontifici, quid reliquis illis fiat, si hoc unum modo exorari posset. [Juramentum vero de Primatu Regni initio revocavit.]

At hæc *de Primatu nova Hæresis.* At hic jam Matthæo *vetus mos*, petere principium, et quod probare debet, misere illud et turpiter emendicare. Damus hoc tibi; si illa Hære- [Nulla in Primatu Regio hæresis.]

[c] ["There is no king or prince in the world, disgusting the see of Rome, and having either force or metal in him, that would have endured us, if possibly he could have been revenged."] Important Considerations, p. 16. ["We think few Princes living, being persuaded in Religion as her Majesty is, and so provoked as she hath been, would have dealt more mildly with such their subjects (all circumstances considered) then (sic) she hath done with us."] pp. 24, [25. "Yea there have been amongst us of our own calling, who have likewise said, that they themselves . . . . would have given their consent for the making of very straight and rigorous laws to the better suppressing and preventing of all such Jesuitical and wicked designs."] p. 37. [Hunc librum pro suo agnoscit Guil. Watson in libro cui titulus, 'A Decachordon of Quodlibets,' p. 334. Append. Edit. 1602.]

[d] [Vide Camdeni Annales, ad ann. 1560. Par. i. p. 49, Lugd. Bat. 1639.]

sis est, mala materia est juramenti, male urgetur juramentum quod de Hæresi. Sin, quod rei veritas est, quod nos, cum res feret, probando erimus, *Hæresis in eo nulla,* nec ulla juramento eo *obedientia* requiritur, nisi quæ *secundum Scripturas sanctas* Regibus debetur; nihil a suis postulavit, nisi quod jure postulare potuit, et injuriam in eo non fecit, cum non nisi jure suo uteretur. Sed neque tu impugnas illud ratione ulla, et nobis de Primatu hic nulla, de *fidelitatis Juramento* tota lis est. Non demittimus ergo nos in quæstionem illam, quin te potius remittimus ad Gardineri Wintoniensis Librum 'De vera obedientia[e],' ad Boneri Londinensis ibi præfationem[f],
143 ad Tonstalli Dunelmensis ad Polum Epistolam[g], ad Longlandi Lincolniensis Concionem[h], ad alios multos libros et tractatus (atque audi) *vestrorum hominum* omnes, qui rem totam hanc accurate scriptis suis complexi sunt. Illos, si cuiquam alii de vestris, si tibi, Matthæe, libido est refellere, nos statim responsum adornamus, quod te torqueat. Satis interim hoc proposito nostro, quod ineunte Regnum Regina, cum plerosque de vobis iniquiores reperisset in jus ipsum, et successionem suam, quo subsisteret ipsa per se, ac regno securiore frueretur, jure suo usa sit, eamque a subditis observantiam exegerit, quam exigi per jus posse Deique verbum, ex tot suorum eruditis scriptis, diu jam ante didicisset.

[Sanderus auctor malæ fidei.] Nam quod gravem Auctorem imprimis *Sanderum referre refers*[i] illa: non poteras ipse tibi magis incommodare, magis fidem omnem detrahere, vel tibi, vel argumento tuo, quam

[e] [1. "Visum est . . . illam etiam hic attingere causam, quæ hodie ferme in manibus et ore omnium versatur et celebratur: Num juri divino universi populi Anglicani consensus innitatur, quo invictissimum et potentissimum Principem Henricum Octavum Angliæ et Franciæ regem, fidei defensorem et Dominum Hiberniæ, summum in terris caput Ecclesiæ Anglicanæ celebrat et veneratur. Eidemque in publicis comitiis auctor fuerit, ut suo jure uteretur, seque Ecclesiæ Anglicanæ caput non minus nomine quam reipsa profiteretur. Qua in re nihil novi latum est, tantum significantiore vocabulo apposito competentem Principi potestatem exprimi clarius voluerunt, eo potissimum consilio, ut fucum illum a vulgi oculis amoverent, quem Romani Episcopi ementita potestas aliquot jam sæculis obduxerat, non citra principis potestatem vehementer imminutam."—Steph. Gardineri Ep. Winton., Orat. de vera obed., apud Fascic. rer. expetend. et fugiend., t. ii. p. 806. Vide Foxii Act. et Mon., lib. viii. pp. 1058, 1059. Lond. 1583.]

[f] [Apud Fascic. rerum expetend. et fugiend., t. ii. pp. 800, 801; et Foxii Act. et Mon., lib. viii. p. 1060.]

[g] [Apud Collier Hist. Eccl., t. ii. p. 136; e Bibl. Cotton. Cleop. E. 6. fol. 385. Exstat quoque Concio Tonstalli coram Rege Henrico de re eadem, apud Foxii Acta et Monum., lib. viii. p. 1060.]

[h] [Vide Foxii Acta et Monument., lib. viii. pp. 1097—1100.]

[i] [Resp. Torti, p. 52; et Bell. Op., t. vii. col. 651. D.]

si illo *referente* quicquam nobis *referas*. Sanderum quis nescit? Tune ut illum perditum transfugam, virulentum calumniatorem, nefarium patriæ proditorem, inque ipso proditionis suæ actu cæsum[j], prius tamen (divina manu) rabie percussum, tune ut illum hic testem citare audeas? Notum vero jam orbi satis, quot in libello illo famoso 'De Schismate' congesserit prodigiosa mendacia, quot in reliquis etiam scriptis, quæ reliqui fere omnes hauriunt ex isto mendaciorum Patre Sandero. Audiat illa tantum quis, rem nesciat; si non suffusus illi malevolentia animus, (ut tibi) statim conspuat ad singula: Produnt enim ipsa se, tam sunt, et turpia, et tamen stulta; mirabitur illi ita non frontem modo, sed et mentem omnem periisse, ut talia referre non pigeat, quæ sic pigeat audire: silicem illi certe pro fronte, novaculam pro lingua fuisse. Quodsi nihil etiam esset præterquam hoc, quod *capitalis hostis*, quod *perfidus perduellis* fuerit, ecquem non pudeat hunc sibi testem producere? Illene, ut hic testimonium ferat, cui, quæ *duæ res* in omni teste requiri solent, et quarum neutra abesse potest, *honesta fama*, *æquus*, et in neutram partem propendens *animus*: eæ in hoc, *ambæ*, ex toto prorsus deficiunt. Nisi si quis putet, hærere posse *honestam famam* infami proditori, vel *æquam mentem* in jurato hoste reperiri; qualem illum fuisse facta clamant, (nempe turpem proditorem:) qualem illum fuisse scripta clamant 144
(nempe hostem capitalem) non Principis modo suæ, sed et Principum qui uspiam sint omnium, illiusque adeo, *quæ omnibus inesse* debet Principibus, *auctoritatis*, *quæ omnibus præstari* debet a subditis, *fidelitatis*. Apage vero Sanderum; quid ille *referat*, parum certe, imo (parum hic nimium est) nihil omnino *referte*.

["Anno sequenti, id est 1559, Missam facientibus vel audientibus, aliudve quodcunque officium ecclesiasticum ritu veteri procurantibus, sacramentumque aliquod Romano more administrantibus, gravis indicitur mulcta[k]."—Resp. Torti, p. 32; et Bell. Op., t. vii. coll. 651. D, 652. A.]

Post vero *de mulcta* multus sermo, quam irrogavit lex illis tum, qui *ritu veteri* dixit, (*ritu* enim *vero* dicere non potuit) [Romanenses mulctati

[j] ["Fame miserrime periit." Camd. Ann. ad Ann. 1583. Par. iii. p. 372.]

[k] [Sanderus de Schism. Angl., foll. 156. b, 157. a. Col. Agr. 1585.]

tantum primo, non morti addicti.] *et Romano* (qui forte quam Christi vel Apostolorum melior mos est) *more officium missæ procurabant.* Ubi Lector advertit scio, qui Edictum nostrum ante calumniatus est, eique mendaciter affinxit, quod *cœnam Calvinisticam* sumi juberet, is ipse jam Sacramentum sumi vult *Romano more.* Monendus mihi hic de *more* illo *Romano.* Nos enim non ex *more* Gentis ullius sumimus; is nobis *sumendi modus solus* placet, eo *solo* sumimus, quem Apostolus Corinthiis tradidit acceptum a Christo: Non illum quidem *Romanum,* quippe tum (cum *Roma* nihil etiam audisset de fide) a Servatore ipso *more suo* institutum. Eo et nos *sumimus,* et *Roma* ipsa *sumeret,* nisi Christo se et Paulo plus sapere putaret.

De *mulcta* quid attinet dicere? Quasi vero quid in ea novum. Quis enim Princeps, nisi illi jam integrum non sit, liberum et *sine mulcta saltem* sinit esse apud se exercitium cultus peregrini? Hospes es in historia, si nescis, sub bono pioque Principe Theodosio, et qui illum secuti sunt, Donatistis (qui periisse de orbe toto Ecclesiam Catholicam[1], nusquam esse, nisi apud *partem suam,* ut vos jam apud *vestram*) Donatistis (inquam) refractariis, *libram auri* mulctam dictam esse, fisco tum applicandam. Quam *mulctam* Augustinus sæpe, semper autem cum laude, commemorat[m]. Quid? vestrum quis aliter facit? Numquid cuique (quæ vult) sacra cudendi, liberum apud vos, aut cuique, quæ vult, sacra adeundi copiam facitis? Non facitis. Alius vero generis mulcta vobis est. Quod si *persecutionem* addiscere voluisset Regina Elizabetha, poterat certe a Maria sorore, quæ nostræ professionis homines sub se, qui *Missam, lege* tum (ut jam *Liturgia* nostra) *sancitam* audire nollent, non pecunia aut carcere mulctavit, *mulctam* infixit capitibus non aliam, quam ut
145 capita simul, et corpora eorum, in bonum et luculentum focum conjicerentur, ibi ad cineres usque concremanda. Ea vestra tum mitis *mulcta* fuit, ita *mulctati* nos, non lana, sed *pelle* ipsa, et (*pro qua, cuncta quæ habet, dabit homo*[n]) *vita* et spiritu; Et vos, qui *flamma* rem geritis, de *florenis* hiscere audetis? Atqui nos tum, si *pecunia,* et *re tota* transigere, si *carcere,* si *exilio* licuisset; *gratiosum* illud *Edictum* ex ani-

[1] [Vide S. Aug. contr. Donat. Ep. (vulgo de Unit. Eccl. lib.) § 40. Op., t. ix. col. 581. B.]

[m] [Vide S. Aug., Epist. clxxxv. § 25. Op., t. ii. col. 981. B; et contra Crescon., lib. iii. § 51; Op., t. ix. col. 712. D.]

[n] [Job ii. 4.]

mo omnes diceremus. Noli ergo rem istam *nummariam* magis premere; elicuistis *sanguinem* de nobis; *sanguinem* enim bibit *meretrix* vestra [o]. Æquus autem Lector agnoscet ipse per se, constare pacem non posse ulli Reipublicæ, si *patria sacra* aspernari liceat, si *sacris peregrinis* operari, impunitate data. Indignum etiam esse in ea Republica, quæ legibus tenetur, discedi a legibus. Quod autem fecit Regina, hoc tantum fuit: quam ipsa Sibi, ut veram maxime, ita animæ suæ maxime salutarem, in animum induxerat, quam lege sanciendam curaverat, eandem ut omnes religionem amplecterentur; qui secus facerent, eis ut vel pecuniario aliquo damno, vel libertatis (mitius autem id multo quam Soror) impune ne foret.

[Quid contigerit Episcopis Juramentum de Primatu detrectantibus,]

Tum quod dicis ex Sandero [p], de *plurimis Episcopis secundum eam legem, mox in carcerem conjectis* [q], quam falsum sit, vide, et crimine ab uno, disce reliqua. Nec enim *plurimi*, cum et *omnes illi* quos memorat, non *plurimi*, nec tamen omnes illi conjecti; vix mediam *omnes illi* hic partem superant Episcoporum apud nos; Nec *mox conjecti*, Actis enim publicis consignatum exstat, cujus eorum quisque vel *fratris*, vel *affinis*, vel *amici* sui, privatæ et *liberæ custodiæ* commissus fuerit: Nec *secundum eam legem* conjecti, sed quod forte quidam ex iis insolenter se et proterve gererent. Falsi ergo tenetur de *omnibus*: nec pigebit tamen decurrere per *singulos* ab eo notatos, si tamen pauca præfatus fuero. Enimvero, Regina si in omnes fuisset inclementior, plurimum id eorum merito fecisset, cum conspirasset inter se major eorum pars, ne quisquam ei coronam imponeret, ut redierit res ad Carliolensem in illo ordine pene infimum, qui rem non invitus præstitit. Tum, ubi *capita religionis quædam* tractari vellet, inter Episcopos, atque eos qui illis ex adversa parte; primo *tergiversari* omnino, *nec interesse* velle: post, ubi venissent tandem, atque audissent quid urgerent Adversarii, ut responsum eis ullum 146
darent, omnino *recusare* [r]. Meritas certe debitasque pœnas luissent, si de contumacia hac sua tam pervicaci iissent omnes in carcerem. At Illa, cui mitior multo quam Sorori indoles, durius in eos nihil statuit; Sororem quidem imitata

[o] [Apoc. xvii. 6.]

[p] [Sanderus de Schism. Ang., fol. 157.]

[q] [Resp. Torti, p. 32; et Bell. Op., t. vii. col. 652. A.]

[r] [Vide Stryp. Annal., cap. v., t. i. pp. 87—95. (128—140. Oxon. 1824.)]

non est, quæ ad ardentem pyram omnes, non custodiam, amandasset: quemadmodum et quinque de Episcopis suis vivos exuri jussit, non quod in eam, patriamve, quicquam admisissent, sed quod fidei suæ renunciare, et Evangelio; et quod omnia quæ sic Pontifici visa sunt, vera itidem esse dejerare nollent.

Præfatus hæc, ut, quid optimo jure posset Regina si vellet, Lectori constet: redeo jam ad illud, quid fecerit, *Plurimis illis Episcopis, secundum eam legem, mox in carceres conjectis,* nec tamen *plurimis,* nec *mox,* nec *secundum eam legem* conjectis. Nam vel ex illis *quatuordecim, novem* extra carceres diem obierunt, *tres* ultro excesserunt Regno, *duo tantum* in carcere mortui. E primis novem, primus mihi sit N. Hethus solus Archiepiscopus, Eboracensis, qui honorifice semper a Regina habitus est, nec unquam ulla custodia detentus, non fortunarum ulla parte exutus, permissus semper rure suo vivere, et cum ad multam ætatem in otio vixisset, testamento etiam hæredes scribere[s]. C. Tonstallus Dunelmensis qui ei proximus, consenuit in contubernio Archiepiscopi Cantuariensis, ubi summa ætate, octogenario jam major, defunctus, nec sine pompa funebri sepultus est[t]. Idem hoc Thirlbeio Eliensi factum, qui iisdem in ædibus Archiepiscopi laute exceptus, decennio post Tonstallum fatis concessit[u]. Nam Whitus Wintoniensis in carcere quidem fuit ad tempus, non eam tamen ob causam, sed quod quædam minus pro officio dixisset in concione[v]; verum dimissus tamen inde post, atque extra carcerem, fato functus est[x]. Bournus Bathoniensis, in Carewi ædibus, illustris viri, Decani Exoniensis, veteris amici sui, post undecim annos diem suum obiit[y]. Turbervillus Exoniensis, cum per multos annos privatus vixisset, in summa libertate et ipse defunctus est[z]. Polus Petriburgensis, summa comitate habitus, liber semper, Principis beneficio, et in agro suo, matura ætate decessit[a]. De Oglethorpio Carliolensi, qui in Reginam officiosior quam cæteri, dubium esse non potest,

[s] [Vide Godwin. de Præs. Ang., p. 710. Edit. Richardson, Cant. 1743.]

[t] [Ibid., p. 756. Die autem Decembris, xx. A.D. 1552. custodiæ demandatur, tanquam læsæ majestatis reus, eo quod aliorum conjurationem sibi cognitam non revelarit. Vide Stryp. in vit. Cranm., p. 289. (t. i. p. 414. Oxon. 1840.)]

[u] [Godwin. de Præs. Ang., p. 273.]

[v] [Ibid., p. 238.]

[x] [Vide Stryp. Ann., cap. xi. t. i. p. 142. (211. Oxon. 1824.)]

[y] [Godw. de Præs. Ang., p. 388.]

[z] [Ibid., p. 417.]

[a] [Vide Stryp. Ann., cap. xi. t. i. p. 143. (214. Oxon. 1824.)]

qui tamen non ita multo post apoplexia extinctus est[b]. De Bayno itidem, Lichfieldensi, qui brevi post tempore, ex calculi morbo vitam cum morte mutavit[c]. Salutarunt forte carcerem nonnulli ex his, dum non satis pro officii ratione responderent; sed dimissi tamen post, maxima ex parte, atque amicorum fidei commissi sunt. Proximi mihi tres illi, qui ad exteras se partes receperunt. De Scoto enim Cestrensi[d], protervo homine, et id constat, elapsum custodia, ultro post exulasse. De Pato Wigorniensi[e], de Goldwello itidem Asaphensi[f], et illos excessisse Regno fatemur; neutrum tamen ex legis sententia aliqua, tantum, quia sic ipsi voluerunt. Supersunt duo jam; Watsonus Lincolniensis morosus homo, qui et ipse tamen laxius aliquandiu habitus in ædibus Episcopi Eliensis, post Roffensis, tandem cum hic per Emissarios vestros turbatæ res, in arcem insulæ Eliensis ablegatus est[g]. Bonerus autem Londinensis, qui regnante MARIA cum lanienæ præesset, in odium venerat omni populo (ut nec tutum esset ei prodire in publicum, ne saxis obrueretur) ille quidem in carcere consenuit; sed ubi, si vidisses, inedia confectum non diceres; vivebat opipare; horti erant et pomaria, si volebat spatiari; denique, nisi quod certo spatio circumscriptus, haud quicquam instar carceris[h]. 147

Habes de *quatuordecim* illis quos conjectos aiebat in carcerem. At nec hi *plurimi* erant, et de his quos nominavit *non plurimis, plurimi* mancipati non sunt carceribus, nonnulli ne viderunt quidem; libera tantum et privata fuit (siqua fuit omnino) custodia; recepti sunt in familias vel eorum, qui successerunt eis Episcopi, vel amicorum, quorum ipsi potius convictum expetebant, gratis sine sumptu, copiose sine defectu, in otio sine molestia omni, ad ultimas, quas illis natura descripserat, annorum metas pervenerunt. Nulli intentata vis; nulli quæstio criminis *vel Primatus* objecta; quibusdam neque privatis de rebus quicquam imminutum. *Plurimi* tui jam, *tot* tui Episcopi, vides quo reciderint. Tum, [Et nobilibus, numero paucissimis.]

[b] [Godw. de Præs. Ang., p. 770.]
[c] [Ibid., p. 325.]
[d] [Ibid., p. 776.]
[e] [Ibid., p. 471. Patus quoque regnante Edwardo VI. in exilio mansit, quo tempore Concilio Tridentino interfuit. Vide Conc. Trid. Sess. v.—Conc., t. xiv. col. 750. C.]
[f] [Godw. de Præs. Ang., p. 642. Goldwellus quoque interfuit Concilio Tridentino, eique subscripsit. Vide Conc. Trid. Sess. xxv. ad fin.—Conc., t. xiv. col. 928. A.]
[g] [Godw. de Præs. Ang., p. 301.]
[h] [Ibid., pp. 191, 192.]

permulti illi Nobiles[1], de quibus proxima periodo idem asseris, unus aut alter forte fuerunt, nec plures. Rident enim nostri homines, cum *Nobiles* illos Sanderi audiunt; illusit vobis *Nobilium* titulo, quem bonus ille vir angustiorem esse novit apud nos multo, nec posse, ex toto illo numero quem *nobilitat*, præterquam uni forte aut alteri convenire. Ita *plurimi* illi
148 *Episcopi* tui, et *permulti Nobiles, tot Episcopi, tot Nobiles*, summis conjunctis vix *senarium* efficiunt: et illi ipsi non *solius* (quod tu ais) *religionis* causa; non, sed procacitatis et insolentiæ suæ causa eo amandati.

[Elizabetha initio regni mitis, tandem ad severitatem pertracta.]

Omnino qui *undecennium* primum meminerunt Reginæ Elizabethæ, haud quicquam eo mitius vel remissius fuisse prædicabunt. *Decimo tertio* demum anno, biennio scilicet postquam Pius quintus Bullam huc suam parum piam misisset, atque ex ea Boreales illæ turbæ exstitissent; paulo tum facta commotior, ut par erat, statuere cœpit contra Bullas et earum tabellarios; sed præterquam in eos, nihil superstitionis tum vestræ causa, sancitum est durius. *Decimo* post, id est, anno 23, ut videas quam illa Princeps pigra fuerit ad pœnas, cum Emissarii illi vestri sacrifici, fere vel ante Missas vel post, venenum suum comperti sunt spargere, nec admittere ad eas, nisi qui et ipsi missam facerent fidem omnem atque officium in Principem: cœptum est acrius in eos animadverti, qui ita Missis interessent; *mulcta* tum illa (quam dicis) imposita; remittenda tamen statim, cum redirent ad mentem meliorem. *Quinquennio* post, cum serperent indies longius, et quasi examen quoddam e novis Seminariis sacrifici sese per regnum effunderent; cautum est lege capitali, ne Novitii isti, qui, cum religione depravata in Seminariis illis, animum etiam ab officio alienum imbiberant, et qualem ipsi imbiberant, talem aliis propinarent, ne illi (inquam) trajicerent huc in Angliam. Notum enim satis quid hic, cum venissent, agerent ad unum omnes, quam neminem Ecclesiæ suæ Romanæ reconciliarent, nisi, qui se sponderet, cum res posceret, ad omnia Pontificis mandata, præsto et paratum fore. Atque, huc Illam tandem, post annos 27, invitam et quasi reluctantem, nec ab indole sua severam Principem pertraxit, atque has Illi leges extorsit, hominum vestrorum importunitas. Quam proinde etiamnum audet Apo-

[1] [Resp. Torti, p. 32; et Bell. Op., t. vii. col. 652. A.]

logiæ Auctor asserere, *Neminem vestrum religionis causa in judicium vocasse, neminem ad supplicium condemnasse*[j], quamdiu scilicet *rem religionis* agerent, nec cum *religione, rebellionis* semina permiscerent, neque priusquam Pius Papa *per Bullas* suas hic in Angliam, *per copias* vero et cohortes suas ibi etiam in Hiberniam, impetum, et impressionem fecisset: hic 149
plumbo, ibi *ferro;* in Anglia clavibus, in Hibernia gladiis rem gessisset.

Nec enim tu satis videris intelligere illud *in judicium vocare*, aut *ad supplicium condemnare*, quid sibi velit. Nemo *vitæ*, nemo *membri*, nemo *fortunarum omnium* vel *perpetui carceris* discrimen adiit. Hic, denariis forte duodecim mulctatus, quod die dominico templum non adiisset; alius, quod ad Eucharistiam non accessisset: tertius, cum in missificandi actu deprehensus, per plateas in apparatu illo suo missatico traductus. Quid hæc ad seria? Hoccine tu *vocari in judicium*, vel, *ad supplicium condemnari* vocas? Nemini *puellæ adusta manus*, (ut Scævolæ[k]) nondum reæ factæ vel vocatæ in jus: nemini *gravidæ*, cum *aperta alvo Embryo vivus* erumperet, *transfixus cuspide infans* primo, post etiam *in flammam rejectus*, et cum *matre* (barbaro et execrabili exemplo) ibi *exustus* est[l]. Nemo *fame* enectus, nemo in carcere *trucidatus;* non *quadriennio quadringenti* et *amplius* flammis absumpti sunt. *Duodecim* toti anni erant, cum in Feltonum qui Bullam impiam hic ausus affigere, animadversum est[m]: is *primus* hic e vestris vocatus in judicium, atque capite mulctatus est; ante illum nemo. Mulcta forte aliqua, sed non gravis: Lex etiam, sed non severa. Exilio damnatus nemo; pauci carceribus mancipati; ubi causa fuit religionis nihil asperum; ubi quid asperum, causa religionis non fuit. Vis veritatem audire? vis quæ te non fallat, ex ore *hominis inimici?* Audi Philopatrum ipsum Jesuitam, insignem alioqui conviciatorem, sed veritatis vi victum, Reginam de Regni sui initiis sic alloquentem: [n]*Dum ... initio Regni tui mitius aliquanto cum Catholicis ageres, dum nullum adhuc vehementissime urgeres, nullum admodum premeres, vel ad sectæ tuæ participationem, vel fidei antiquæ abnegationem, omnia sane* [Ut testatur ipse Philopater, i. e. R. Parsons.]

[j] [Vide Apol. pro Juramento, pp. 213, 214.]
[k] [Liv. Hist. ii. 12.]
[l] [Vide Foxii Acta et Monum., lib. x. pp. 1943—1948.]
[m] [Camd. Ann. ad an. 1570, Par. ii. p. 186.]
[n] [And. Philop. Respons. ad Edict. Eliz. Reg. Sect. i. num. 77.] p. 103. [et 104.]

tranquilliori cursu incedere videbantur, nec audiebantur magnæ querelæ, nec insignis aliqua dissensio aut repugnantia cernebatur, nec deerant (quanquam male) qui Ecclesias vestras, ut vobis placerent ac gratificarentur, corpore saltem, etsi non animo frequentabant. Legis hic, Jesuitico atramento depicta, quæ tu tum sæva calumniaris *Regni Principia.* At tu, audire te hic existima loquentem invidiam ipsam; puta autem minus
150 hic dici, plus intelligi. Audis tamen, vel ab eo, *neminem admodum* tum *pressum, non magnas* tum *querelas,* non *insignem* aliquam *dissensionem* exstitisse: Non ergo ita tum refertos carceres, non *tot Episcopos, tot Nobiles, fortunis omnibus exutos, actos in exilium, carceri perpetuo mancipatos.* Crede saltem huic Testi: *inimicus homo est,* nihil in gratiam dicit: crede (inquam) vel *inimico huic homini,* et de Regina post hæc obmutesce.

Quid vero in animo tibi, quod quæ paulo ante eadem hac undecima sectione dixeras; eadem ipsa denuo totidem pene verbis repetas? Adeone profluvia memoria Lectorem putabas esse, ut excideret ei Primatus juramentum, nisi unica sectione idem illi bis inculcasses? Sine perfungar eo semel. Quod delatum illud juramentum Episcopis, non ita fuit, ut tu videri vis, facinus indignum. Nihil aliud ab iis quæsitum, ut facerent, quam quod bis jam ante fecerant, sub Henrico scilicet 8., et Edvardo 6., Hethus, Bonerus, Tonstallus, Thirlbeus tum Episcopi°: Baynus, Bournus, reliqui, nondum Episcopi; præstiterant jam ante idem juramentum omnes, aliis quoque, ut præstarent, auctores fuerant: etiam illorum quidam libris scriptis defenderant. Quid hic iniqui, si de eodem iterum compellentur?

[Regnandi jus feminæ competit.] Non enim, credo, tam eris vecors, ut litem moveas de sexu; *femina* fuit: fuit: at tu spero, cum Knoxo non sentis, et qui illius sectatores sunt, ut *feminam regnantem* non feras. *Regina* fuit, æquali per omnia jure cum regibus, nec quicquam illi negandum, quod Regi conveniat. Debora, cum Israeli Judex, jus illi pari auctoritate dixit, nec deteriore, quam vel Othoniel, vel Gedeon, vel mas quispiam. Vel ergo, *Salica* vobis religio fingenda est, qua excludi regni jure *feminas* oportet, atque ita Sororem quoque ejus Mariam exhæredari; vel si *regnare* vultis *feminas;* et *jura* illis omnia, quæ *Regalia* sunt, cum

° [Vide Fidelitates et Juramenta Henrico VIII. præstitas apud Rymeri Fœdera, t. vi. par. 2. pp. 194—209. Hagæ Comit. 1745.]

regno pariter sunt deferenda. At Tortus æquior esse debet in *Reginarum jura*, cui toties honorifica mentio fit de Regina Maria Serenissimi Regis nostri Matre, quæ ipsa, *Regni hæreditarii Regina* cum esset, par ulli *Regi* fuit de tot proavis suis, atque *pari* cum illis et imperio et imperandi *auctoritate* prædita.

Velim autem ex Torto scire, cur licere non possit Reginæ, quod licet apud eos Abbatissæ. *Abbatissa* enim *capax est jurisdictionis spiritualis*, eamque jurisdictionem in sibi subditos exercere potest. Delegatam dices a Papa; Ergo si et Reginæ eam sibi a Papa delegatam, nec aliter quam ab eo, sumere vellent, salva res esset. Sed nihil opus; *delegari* enim *potest a jure positivo*, quod ad institutum nostrum satis. Verum nec hoc etiam premo. Nam et hoc quoque contendo, *ordinariam esse*, quam Abbatissæ apud vos habent *jurisdictionem*. *Abbas* enim *ordinariam* habet, et *in administratione sua Abbati æquiparatur Abbatissa*: eandem ergo, et eodem jure *ordinariam* obtinebit. Quid vero obstat? Quiane *censuras exercere, excommunicare*[p] nequeunt? At *Excommunicatio* directe *ad clavem ordinis* non pertinet. Aquinas hoc asserit. *Excommunicatio non est actus clavis directe, sed magis exterioris fori* [leg. *respectu exterioris judicii*[q].] Et communis hæc apud vos sententia est: Omnis habens *jurisdictionem spiritualem*, etsi non habet *clavem Ordinis*, potest *excommunicare*. Negantur feminis quæ *Ordinis* sunt, vel *interioris fori*: quæ vero *ad forum exterius* spectant, et *Laicis* communicantur, eorum quin et feminæ capaces sint, ratio nulla repugnat, ut pro Abbatissis suis acriter contendit, in eoque rem nostram agit Stephanus D' Alvin[r], Sorbona sententiam ejus approbante. Quanquam nos Principi censuræ potestatem non facimus; in eoque, plus multo *Abbatissæ* vos, quam nos *Reginæ* tribuimus.

[Licet Reginæ, quod 151 licet abbatissæ.]

["Non est fortasse causa Religionis, Utrum regimen Ecclesiasticum, idque supremum, a summo Pontifice ad Regem terrenum, imo etiam

[p] [Abbatissæ vero nequeunt excommunicare; (vide Decretal., lib. i. tit. xxxiii. 'De Majorit. et Obed.,' cap. xii. 'Dilect.' in Gloss. ad voc. 'Jurisdictioni.'—Corp. Jur. Can., t. ii. coll. 431, 432.) Nequeunt item absolvere, Vide Decretal., lib. v. tit. xxxix. 'De sent. excom., cap. xxxiii. 'De Monialibus,' in Gloss. ad voc. 'Per Episc.'—Corp. Jur. Can., t. ii. col. 1905.]

[q] [S. Thom. Aquin.] In [lib.] iv. Sent. Dist. xviii. Q. ii. Art. ii. [Solut. i. § 'Ad primum.' Op., t. xii. p. 453. a.]

[r] [Steph. D' Alvin.] Tract. de Abbat. potest. capp. ii., iii. [fol. 4. b.—16. b.] cap. xi. [fol. 59. b.—67. a. Paris. 1607.]

ad feminam transferri possit ?"—Resp. Torti, p. 33 ; et Bell. Op., t. vii. col. 652. B.]

[De religione præcepit Elizabetha, sacra vero non tractavit.]

Non est hæc (inquis) *fortasse causa religionis.* Ubi tuum illud *fortasse,* quod *ludens* ibi posuisti, nos quoque *ludimus.* Nec enim dubium hic cuiquam est, quin quod Regi, idem et Reginæ conveniat, *summum* scilicet *regimen* in suos, sive de Ecclesia, sive de republica sint, seu *spirituales* (ut loquimur) personæ, seu *temporales. Præcipere* etiam posse et *prospicere* de rebus religionis ; *nihilo* autem *minus* id quam *Regem* quemcunque *Christianum.* Nam *prædicandi* munus, vel *sacra mysteria contrectandi,* vel quæ reliqua sunt muneris Ecclesiastici, nec illa attigit unquam, nec nos vel Reginæ, vel Regi putamus fas attingere ; Nec hoc sibi *jus* ex illis quisquam *vindicavit* unquam, quicquid hic garriat illustris scilicet ille testis tuus Sanderus, mortalium *mendacissimus,* qui Reginam, quasi quid tale tentasset, ausus est calumniari[s]. At tu, cui
152 toties illud in ore est, *repetis atque inculcas :* hic jam, ubi nihil opus, otiose penitus atque odiose *repetis* ipse atque *inculcas* iterum atque iterum, ad tædium, nauseam, necem Lectoris : Et de *Juramento proposito* 1558, et de *mulcta imposita* 1559, sectione una et eadem, post lineas non multas, cum semel dixisses ; ingeminas rursus, idem ipsum, *repetis, inculcas,* nec *repetendi* finem ullum facis, vel *inculcandi. Legem* fuisse *latam* dicis : post, quomodo *lata* non fuerit, interrogas ; Mulctam asseris *impositam :* post, quomodo non fuerit *imposita,* quæris. Id, credo, voluisti dicere, non modo *conjectos in carcerem,* sed et *in carcerem conjectos ;* nec *mulctatos* tantum qui *audiebant Missam,* verum etiam qui *Missam audiebant, mulctatos fuisse. Coccysmus merus, Tortismus* merus.

["Sed nimirum Auctor Apologiæ, vel nihil omnino legisse nos de rebus Anglicis, vel oblitos esse credit eorum, quæ de persecutione Anglicana multi illustres Scriptores literis mandaverunt ad memoriam posteritatis sempiternam."—Resp. Torti, p. 33 ; et Bell. Op., t. vii. col. 652. C.]

[Multa de persecutione Anglicana falso tradita.]

Nam de *lectione tua rerum nostrarum* quod ita valde gloriaris : nos te, Matthæe, nescimus qui vir sies, de Torto quam multæ lectionis sit, nihil dum accepimus. De Domino tuo facile credimus, quod et *legerit* legendas nostras, et ex dono Auctorum *legerit.* Nec nos in dubium vocamus an *legistis*

[s] [Sanderus de Schism. Angl., foll. 151.b. 152.a.]

illa quæ scripta sunt multa, de nostris rebus: sed *qua fide scripta* sint, quæ sic *legistis*. A fugitivis enim nostris falso et perperam conscripta dicimus; superant ibi *mendacia* paginas, longe superant; certant etiam cum clausulis, vix enim vera in illis clausula. Sed neque potest esse ullo in libro acervus *mendaciorum* major, quam est in *Legenda illa plumbea*, quæ *de persecutione Anglicana* apud vos circumfertur. Ibi legas, Catholicos *insutos ferarum pellibus a rabidis canibus dilaniari;* ibi *Glires pelvibus inclusos Catholicorum viscera exedentes;* ibi Catholicos *ad equorum præsepia religatos, fœno* ibi *pascendos*[t]; nec legas solum, imo et videas; ære enim ibi sculptæ imagines. Falsa, ficta, fucata omnia. Quod si vacet jam, et nisi peccem in Lectoris patientiam, subjicerem hic *mendaciorum fastos*, quæ in illis sunt; subjiciendo facerem, ut vos *lectionis* vestræ, et *memoriæ* pœniteret: dehinc jam ut puderet, atque pigeret gloriari, quam sæpe illa *legeritis*, vel quam bene *memineritis*, quæ haud ulli rei sunt, præterquam ut ignominiæ maculam inurant Auctoribus ipsis, ad memoriam posteritatis sempiternam: in quibus *malitia* cum *mendacio* certat, *perfidia* cum *impudentia*, summa *stultitia* cum summo *scelere*. Et hæc tamen vos *legendo* bonas horas perditis, et ea *lecta* vobis et memori mente recondita in laude vestra ponitis. Miseret me vestri: *misit vobis Deus operationem erroris, ut credaretis mendaciis*[u]. At *Lectori* etiam sat jam notæ *omissiones* tuæ, ex iis quæ prænotata mihi sunt, agnoscit statim *omittere* te, quæ *dicere* non potes, quod nulla ibi sint ut possis *dicere;* ut hic jam *omittis quæ Rex ad Edicta Reginæ non pauca addidit. Non pauca* certe; non enim *ulla penitus*. Quæ autem nulla tua *industria* proferre posses, sine te exorem, ut *omittas* semper *de industria*. 153

Dixerat Apologia, *minus juste Pontificem in Brevi suo prohibuisse subditis, quo minus de obedientia sua erga Regem profiterentur*[v]. Quæris, *ubi hæc prohibitio in Brevi habeatur; nec dictum esse hoc, nec dici potuisse; haud ullam talem prohibitionem in Brevi legi: hoc ergo inter falsa, quibus Apologia plenissima est, referendum*[w]. Ita tu. Audi ergo ubi: Hæc [Pontifex injuste juramentum prohibuit,]

[t] ["Minatus est ulterius ergastularius, ad equorum præsepia religatos se instar jumentorum deinceps pasturum." De pers. Ang., p. 105. apud Concert. Eccl. Cath. Aug. Trev. 1583.]

[u] [2 Thess. ii. 11.]

[v] [Apol. pro Juramento, p. 219.]

[w] [Resp. Torti, p. 34; et Bell. Op., t. vii. col. 652. D.]

Juramenti verba sunt. *Ego fidelitatem et veram obedientiam Majestati Regiæ, hæredibus, et successoribus ejus præstabo.* Annon his verbis *de obedientia sua* diserte *profitentur?* Quid potest esse clarius? Quid Pontifex? Annon et ille sic in Brevi suo primo; *Admonemus vos, ut ab hoc Juramento præstando omnino caveatis, idque acrius exigimus a vobis*[x]*?* Annon sic in Brevi secundo; *Stricte præcepimus, ne ullo modo Juramentum illud præstaretis*[y]*?* Jam vero, quæ propria magis *professio,* quam *Juramento* dato? Quare, *profitentur.* Quid autem? *Ego obedientiam Regi præstabo;* Quare, *de obedientia profitentur.* Quid Pontifex? *Admoneo, acriter exigo, stricte præcipio ne præstetis Juramentum illud.* Qui *Juramentum prohibet,* quo *professio* fit, is annon *prohibet,* quo minus *professio* fiat? Juramentum, in quo *professio* diserta est *obedientiæ præstandæ;* qui *admonet,* qui *exigit,* qui *acriter exigit,* qui *præcipit,* qui *stricte præcipit, ut ne prestetur;* is annon *prohibet obedientiam profiteri?* Quæ hæc vecordia est? An tu *prohibitionem* nullam putas *de obedientia præstanda,* nisi totidem syllabis sic legatur in Brevi; *Ego prohibeo vobis, quo minus obedientiam profiteamini?* Quodsi Subdito Sacrosancta tangenti, et dicenti, *Juro* (est autem illa *profitendi* ratio vel certissima) *Juro me præstiturum,* dixerit tum Papa, *Admoneo* vero, *exigo, præcipio, ne jures Juramen-*
154 *tum,* in quo *professio talis;* annon *prohibet profiteri?* Multo sane illustrior hæc consequentia: Prohibet *Juramentum,* in quo *professio;* prohibet ergo *professionem;* quam illa tua, Ex eo quod juret subditus hoc facturum se, *non obstante excommunicatione* Papæ, *negari* ab eo in Papa *potestatem excommunicandi Reges.* Vides jam, hæc *prohibitio* ubi *habetur,* ubi *legitur, dici potuisse, dictum esse: mendacio* tuo locum hic nullum esse, referendum proin *ad te,* reponendum *a te* inter tua, ad complendam mensuram *falsitatum* tuarum, confertam jam sane et supereffluentem.

["His paucis recitatis ait, *Huic vetus dictum quadrat, quod de Philosopho circumfertur,* '*Multa dicit, sed pauca probat.*' *Imo vero nihil omnino probat*[z]. At jam supra respondi, in Brevi Pontificio, non theologicam disputationem, sed paternam et brevem admonitionem conti-

[x] [Brev. i. Pauli v. apud Resp. Torti, p. 15; et Bell. Op., t. vii. col. 643. C.]

[y] [Brev. ii. Pauli v. apud Resp. Torti, p. 48; et Bell. Op., t. vii. col. 660. A.]

[z] [Apolog. pro Juramento, pp. 219, 220.]

neri, ubi nihil necesse sit probationes adjungi."—Resp. Torti, p. 34 ; et Bell. Op., t. vii. col. 653. A.]

Proximus est tibi locus Apologiæ, ubi de Brevi dicitur, *multa in eo dici, haud quicquam probari.* Verissimum id verbum fuit, nec tu illud ausus es negare, quin fateris ipse, nihil *probatum* esse, dum contendis nihil *probari* debuisse. *Breve* enim, *brevem fuisse et paternam admonitionem, Theologicam disputationem non fuisse.* Cui responsum a nobis supra, semper, ubi ratio quæritur, statim clamare Tortum requiri a Pontifice, *ut disputet in Scholis Theologicis, ut Librum integrum conscribat* [a]. Clamare autem stulte et pueriliter. Advertit enim scio etiam *extra disputationem Theologicam,* etiam *in paterna admonitione,* locum habere *rationes,* misceri monitis argumenta : et posse et solere etiam, quasi aculeos adhiberi a *parentibus ;* ubi sic adhibentur, ubi miscentur *monitis* rationum momenta, citius multo et libentius *monitis* obtemperari. Tum, paucis hoc fieri potuisse, nec exire tamen res tota in *disputationem,* sed *Breve* etiam satis breve futurum. Quid, quod non monet ibi solum, asserit etiam : *perspicuum* esse dicit *ex verbis ipsis ?* At illi infirmis forte oculis sunt, tale quid ibi non *perspiciunt ;* juvaret saltem caligantes eorum oculos, conspicillis *rationum* suarum. Verum illud forte erat : non decet Pontificem stilus ullus, nisi *Volumus et Jubemus :* vel illud etiam, quo filiorum suorum *obedientia* meriti majoris esset, *cæcam* esse voluit : vel quod magis credibile, commodum imprimis videri Pontificibus *illud dicendi genus,* ubi nihil necesse sit *probationes adjungi.* Ita semper, ubi quid probare debet Pontifex, nec potest, *Pater est* statim ; *monitiones* pias scribit, in quibus deprecari potest, (quod fit in formulis) ne arctet se ad onus *probationis.* [Multa dixit, pauca probavit.]

Etsi autem rem non neget, *Dixisse ibi multa Pontificem, probasse nihil,* tamen, cum nihil *probarit,* ut nihil *probasse* 155
dicatur, non sustinet ; saltem non iis verbis, *quæ fuerint Galeni, quæ Averrois, de Christo.* Favere linguis oportet, et abstinere illis, nec Christi Vicario scilicet tam inclementer applicare. Et quidni Galeni ? Cardinali, flagitium nullum fuit, in re Capitali Galenum auctorem citasse : Rem magnam late deducit ex eo ; *beneficii loco* scilicet *esse hæreticis,*

[a] [Resp. Torti, p. 25 ; et Bell. Op., t. vii. col. 648. D.]

ut de hac vita tollantur; quasi faveret Galenus Inquisitioni[b]. Quam vero inique comparatum est, illi ut *liceat* rem vitæ atque necis, ex Galeno confirmare: Apologiæ, tritam omnium sermone sententiam *citare non liceat?* De Averroe autem ut video, tota res in incerto est: locum nullum citat, *ferunt,* modo dicit. Verum non vult nescire nos, quam bonus sit *Galenista,* legisse libros ejus *de pulsuum differentiis;* ibi autem *tale quid* reperit. Sed neque *Philosophi* nomine Galenus intelligendus venit, *Medici* potius: et libro, quem apponit, verbum ibi nullum de Christo, libro *tertio* scilicet: *secundo* autem, quem volebat (credo) apponere, non illa dicit quæ Tortus, *dixisse multa Christum;* Leges quasdam memorat modo Mosis et Christi *ἀναποδεικτούς*[c]. Quid faceret? Nesciebat Christum Dei filium, nesciebat *veritatem* ipsam esse. Quodsi *medicus* ille de eo credidisset, quod nos Dei virtute jam credimus; non quæsisset ab eo *demonstrationem* ullam: quæsisset tamen a Vicario forte, quippe qui *homo* sit, non *Deus:* nec hæresis sit dicere quod scripsit ille, qui *contra hæreses* scripsit, *Omnis homo errare potest in fide, etsi Papa sit*[d].

Utut autem fuerit: quicquid de Averroe sit vel Galeno: dictum hoc, *multa dicis, nihil probas,* tam frequens in Scholis, tam familiare, ut nullum magis. Unde autem in Scholas venerit, difficile dictu; nec tu, credo, unquam probaris ab Averroe desumptum hoc, aut de *libris pulsuum,* vel inde in scholas profluxisse: aut illis omnibus Averroen in mentem venire, qui ea verba proferunt: immo multos subinde proferre, qui an tale quid in *libris de pulsuum differentia,* imo an ulli libri *de pulsuum differentia,* haud sane sciant, si interrogentur.

[Plus Christo tribuendum quam Papæ.]

156 Licet vero etiam, quæ Ethnici *de Christo* falso dicunt, interdum *de Pontifice* vere vel affirmare vel negare. Quidsi enim *de Christo* impie diceret Paganus quis, Deum non esse, hominem merum esse; alter autem hoc idem *de Papa* diceret; tune subjiceres, *Bene habet, quod Hæreticus de vicario Christi dicit, quod de ipso Christo Paganum dixisse constat*[e], aut quasi

[b] [Vide Bell. de Laicis, cap. 21. § 'Quinto,' Op., t. ii. p. 383. C, D.]

[c] [Vide Galen. de different. pulsuum, lib. ii.; Op., t. iii. p. 22. lin. 19. Basil. 1528.]

[d] Alph. de Castr. contr. hæres., lib. i. cap. 4. [fol. 7. F. Paris. 1543.]

[e] [Resp. Torti, p. 34; et Bell. Op., t. vii. col. 653. A.]

re bene gesta apponeres in margine, *En Hæreticus loquitur de Pontifice maximo, sicut olim Ethnici de Christo*[f]*?* Tum vero; quid; Pontifici tantumne hic licere vis quantum *Christo?* Etiamne hoc ipsum inter cætera, ut ei *satis sit dicere, nihil opus probare quicquam, non magis, quam Servatori ipsi.* Permitte vero, ut plus hic aliquid *Christo* tribuere liceat quam *Vicario; Vicarius* ille vester non potest dicere, *Ego sum veritas*[g]*:* Christus potuit, et dixit. Multum ergo hic interest, *magna hic pulsuum differentia;* Pontifici non licet esse tam *αὐτοπιστῷ.* Et hoc, ut non sumit sibi nisi *turpis arrogantia:* ita non tribuit illi, nisi *turpis adulatio.* De qua, *Theologi vestri* nondum Parasiti, sugillare olim soliti *Canonistas:* jam vero supparasitari et ipsi discunt, et tibi *Theologo Papiensi, hæresis est hæc et nova sectariorum opinio,* et siquis dicat, *quadrare Christo multa, quæ Vicario vestro non quadrant,* Hæreticus audit. Non moror hic lectorem; audi paucis tu: Non est ille *hæreticus,* qui hoc *dicit;* sed ille *blasphemus* qui *contradicit.*

["Illud affirmo, Auctorem Apologiæ sibi fingere propositiones, quas oppugnet; et ex iis, quasi in ipso Brevi aperte continerentur, argumenta conficere. Proinde argumentationem ejus, non Theologicæ, sed Dialecticæ terminos omnes ac leges excedere. Assumit enim," &c.—Resp. Torti, p. 35; et Bell. Op., t. vii. col. 653. B, C.]

Fingis autem ipse post, *fingere Apologiam sibi propositiones, quæ nullo modo in Brevi continentur, eas oppugnare, in eo autem dialecticæ terminos, et leges excedere: assumere enim Brevi Pontificio prohiberi fidelitatem erga Principes, quasi ea cum religione et animarum salute pugnet, cum nihil ejusmodi habeatur in Brevi Apostolico.* Non certe in Brevi Apostolico; *Apostolorum* nullus unquam Brevia ulla conscripsit; si scripsisset autem ulla, haud unquam quale hoc vestrum: omnium vero minime Petrus, cujus expressa verba sunt, *de subjectione Regi tanquam præcellenti; id vero, quod Dei Voluntas illa sit*[h]. Sed neque Paulus Tarsensis ille (Senensem[i] enim nullum novimus *Apostolum*) cujus est illud Breve brevissimum, *Oportet subditos esse, etiam propter conscientiam*[j]*;* cujus est illa *pa-*

[f] [In Edit. Colon., in Edit. Polit. nihil habetur in margine; et in Bell. Op., t. vii. col. 653. A. legimus "Apologiæ auctor."]

[g] [Joan. xiv. 6.]

[h] [1 Pet. ii. 13, 15.]

[i] [Patriam respicit Pauli v.]

[j] [Rom. xiii. 5.]

terna monitio, Admone illos, Principibus subditos esse, dicto obedire[k]. Repetenti autem hic tibi negationem veterem, *non contineri in Brevi hoc,* repetenda mihi quoque æquæva responsio, *Contineri. Profiteri* enim, qui *jurat; prohiberi* autem ibi, ne *juret: prohiberi* ergo, ne *profiteatur. Prohibere* fidelitatem erga Principes, quasi *cum animarum salute* pugnet, qui *prohibet* Juramentum, quo spondetur fidelitas, quasi *cum animarum salute* præstari nequeat. 157

["Quid autem sit in Regio Juramento, quod cum Religione et salute animarum pugnet, et propter quod ab ejusmodi Juramento abstinendum esse summus Pontifex censeat, et moneat, a nobis est paulo ante demonstratum. Ostendimus enim, eo Juramento negari potestatem Apostolicam, tum alligandi, tum absolvendi; ac per hoc, negari fidem Catholicam, sine qua salus æterna obtineri non potest; et per hujusmodi Juramentum non tam jurari fidelitatem ad Regem, quam abjurari fidelitatem ad Christi Vicarium."—Resp. Torti, p. 35; et Bell. Op., t. vii. col. 653. C.]

[A Fidelitate absolvere nequit Pontifex.]

Tum *demonstratum* dicit a se, *quid illud sit in Juramento, cum religione pugnans, propter quod ab eo abstineri debeat; quod scilicet abnegetur eo potestas Apostolica ligandi, et solvendi; tum abjurari eo fidelitatem ad Christi Vicarium.* Nihil vero horum *demonstratum* illi, nec ulla usquam Torti *demonstratio,* nisi quæ posteriorum Analyticorum *terminos, et leges excedat.* At hic jam *de potestate Reges deponendi,* nihil mutire audet: conscius de illa sibi, quam non sit *Apostolica:* potestas autem *ligandi* non negatur omnino, omnino etiam nec *solvendi,* nisi si quem *solverint* Apostoli ab officio suo. Tum nullam unquam *fidelitatem* juratam esse, proin, nec abjurari posse, ei, quem tu *Christi Vicarium* dicis, quem sic esse tamen, nulla nos cogit *fides Catholica* ut credamus, præsertim cum videamus, in hac *prohibitione* sua *Antichristi* potius vices agere, quam *Christi. Christus* enim *Domini,* Rex est; qui vero quam *Christo Domini* Christiani fidem debent, eam vetat exsolvere, is *Antichristi vicarius est;* nisi sit *Antichristus* ipse. Hildebrandus certe qui primus hoc *fieri*[l]; Bonifacius VIII., qui *primus* hoc *credi*[m] voluit, neuter *Apo-*

[k] [Tit. iii. 1.]

[l] ["Ante hunc Imperatorem non legimus aliquem a Romano Pontifice excommunicatum aut regno privatum." —Gotf. Viterb. Chron. Par., xvii. p. 499. apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. ii. p. 341.]

[m] [Vide Bonif. VIII., in Extr. Comm.

stolus fuit: et qua id potestate fecerunt, *Apostatica* fuit, non *Apostolica;* vel *Apostatica* certe, vel *Apotactica*, quæ ordinem a Deo positum aperte violabat. Cadit enim in Pontificem, *Apotacticum*, vel *Apostaticum* potius esse, quam *Apostolicum:* quo elogio 50. plus minus *Pontifices* Genebrardus[n] vester insignivit, per annos 150. sibi invicem succedentes.

["Quocirca testimonia Scripturæ divinæ, quæ Apologiæ Auctor statim subjungit, non probant falsum esse, quod Pontifex scripsit, sed quod ipse sibi Apologiæ Auctor finxit."—Resp. Torti, p. 35; et Bell. Op., t. vii. col. 653. D.]

[Scripturæ Sacræ Regibus obedientiam injungunt.]

Quæ vero subjunxit ibi Apologia de Sacris Scripturis testimonia, *id falsum probant, non quod finxit ipse,* (fictio hæc tua est) sed quod *scripsit Pontifex,* salva fide jurari non posse in verba hæc; *Ego obedientiam præstabo Regi. Dixit* olim *Josuæ populus,* (etiam, si jussus, *jurasset*) *in omnibus parituru*m *se ei, sicut et Mosi paruerunt*[o]*:* paruerunt autem et *Mosi in Ecclesiasticis.* Non intercessit tum Pontifex Eleazarus, ne *in omnibus,* sed *temporalibus:* ne in omnibus, sed iis solum, (ut vester nunc Pontifex) quæ *sibi* tum *recta viderentur.* Quodsi quicquam hic interesse putet, quod *Josua* verus Dei cultor fuit; ne in Orthodoxis solis locum habere videatur; *Rex Babel* certe *hæretico par,* nempe *Idololatra;* cui tamen, Propheta non modo non dissuasit populo, sed auctor etiam 158
fuit *submittendi colla sub jugo ejus,* eique *serviendi*[p]. Idem Pharaoni factum, cujus *absque venia,* nec pedem movere voluerunt de *Ægypto, ut Deo sacrificarent*[q]. Idem Cyro, cujus itidem *absque venia,* nec excedere Chaldæa, *ut templum ædificarent*[r]. Quid ad hæc tu? *Probari hinc obedientiam Regibus deberi, etiam Paganis, et vos hoc confiteri*[s]. *Confiteri* sane, nec sinere tamen, ut eandem *jurent Principibus,* etiam *Christianis. Verbis* hoc quidem *confiteri* est, *factis negare.* Verum *non probari* dicis a nobis [*esse*] *obediendum Regibus*

lib. i.; Tit. 'De Major. et obed.,' cap. i.; 'Unam sanctam.' coll. 202—212. apud Corp. Jur. Can., t. iii.]

[n] ["Hoc vero uno infelix (sæculum) quod per annos fere cl. Pontifices circiter l. a Joanne scilicet viii.;... ad Leonem ix. usque,... a virtute majorum prorsus defecerint, Apotactici Apostaticive, potius quam Apostolici." —Genebr. Chronogr., lib. iv.] Initio sæcul. x. [p. 553. Paris. 1585.]

[o] [Jos. i. 17.]

[p] [Hierem. xxvii. 12.]

[q] [Exod. v. 1.]

[r] [Esdr. i. 1, seq.]

[s] [Resp. Torti, p. 36; et Bell. Op., t. vii. col. 654. A.]

vel [leg. *etiam*] *Christianis, cum* [*quando*] *fieri jubent, quod non licet Christianis*[t]. Absit vero ut *probetur a nobis, quod nobis nullo modo probatur.* Sed quid? Cum jubet jurari sibi obedientiam Rex, idne fieri jubet, quo facto Christianis non licet esse? Prorsus ergo rejicienda responsio ibi tua. Nec enim in Juramento, Rex *idola coli,* vel *thurificari,* vel *præponi se Deo* jubet, sed *ire* solum *contra gentem perfidam*[u], salutis suæ hostem capitalem, etsi immissam a Pontifice; *cum opus erit;* et interea *dum erit,* ad tale se iter paratos fore *profiteri.*

["Sic igitur et nos Catholicos Anglos admonemus, ut Regi terreno serviant, atque obediant, dum non jubet, quæ displiceant Regi cœlesti. Displicet autem Regi cœlesti, ut potestas Vicarii sui, quem reliquit in terris, et quem constituit super familiam suam, vel penitus abnegetur, vel in alium transferatur."—Resp. Torti, p. 36; et Bell. Op., t. vii. col. 654. A, B.]

[Reges ipsi Dei Vicarii.]

Denique *obedire vis Regi terreno, dum ne jubeat, quod Regi cœlesti displiceat: hoc autem imprimis displicere, ut vicarii sui potestas negetur, vel ut ad alium transferatur.* Sed quid tu de *Rege cœlesti* verba facis, quasi unum modo *vicarium* habeat? Multos habet. Nam et Reges ipsi in regnis suis Regis cœlestis *vicarii* sunt, aut nos fallit Eleutherius vester: Sic enim ille Lucio olim Regi nostro, Regum Christianorum primo, *Vicarium Dei illum in Regno suo*[v]. Aut nos fallit Anastasius Papa: Sic enim ille, ad Anastasium Cæsasarem. *Præstantia vestra, quam velut Vicarium præsidere Deus jussit in terris*[w]. Duo Papæ duos Reges *Vicarios* dixerunt. Nec minus ergo Deo displicet, si *Regi Vicario suo* potestas detrahatur, si quæ debetur illi (quod vos fere facitis) in *Papam* vestrum transferatur, nec minus illi displicent vestræ, Pontificis vestri, *in Reges* contumeliæ. Alter jam error est, quod ita videris de Papa sentire, quasi de eo solo sollicitus sit Deus, et quid reliquis illis fiat, non magnopere curet; tantum ut suus *Papæ* honor constet. Cætera utcunque feret, non iniquo animo: Unum hoc, si *Papalis potestas* ulla ex parte minuatur, excandescet illico. Attrahi enim vult *ad*
159 *Papam,* quoad fieri potest, *detrahi* nihil ab illo: Aliena *trans-*

[t] [Resp. Torti, p. 36; et Bell. Op., t. vii. col. 654. A.]

[u] [Vide S. Aug. in Ps. cxxiv. infra not a.]

[v] [Vide] Leg. Edw. Conf., cap. 17. [ad fin. apud Lambard de priscis Angl. leg., p. 142. Cant. 1644.]

[w] Epist. ad Anast. Cæs. [Conc., t. i. col. 1280. D.]

ferri in illum, id non gravate feret: Illius *nihil* in alium quenquam *transferri;* id enim mirifice displicebit.

Sed cum ita de Papa loqueris, quasi solus is sit *Dei Vicarius,* an nescis existere, qui nec omnino *Vicarium* (nedum ut *solum*) agnoscunt, nisi *lectum a se, a seipso* sic *baptizatum,* quemque haud ullus Patrum illo nomine aut *nominet,* aut agnoscat ab ullo sic *nominatum?* Neque vero dabunt, quod *constituit eum Christus super familiam suam*[x]. Ad quid enim? Nonne *ut escam daret?* At certe diu jam est, cum *escam nullam dedit familiæ;* nec *pavit verbo:* Quin neque vel *verbum* iis permisit, quo ipsi se *pascerent.* Tum, si *Vicarius* sit etiam, at id tamen usu venire, ut *crebro Vicarius non sit tantæ auctoritatis, quantæ est superior, cujus est Vicarius*[y]. Sed neque de hoc erit nobis lis ulla tecum, nihil opus; vere enim hic de *potestate* agitur *regna transferendi: Vicarii* autem hæc non est; non enim fuit Christi ipsius: si et ille *Vicarius* esset *Christi,* quem tu maxime vis; Non est (inquam) *Vicarii;* non ejus est, qui *relictus in terris;* non enim Christi fuit, *dum fuit in terris:* Non ejus *quem super familiam constituit;* non enim illam ipse *Paterfamilias* unquam habuit. Paucis rem accipe. Quæ *negatur* illi *potestas,* ea *Vicarii* non est; quæ vero *Vicarii* est, ea *non negatur.*

[De obedientia Regibus præstanda Patrum testimonia.]

Ad Patrum *testimonia sex,* semel respondet et simul: nec vacat ei excutere singula: Pungebant, credo, hominem, quare quam potuit leviter, attigit, quam potuit celeriter, transiit. Concedere se dicit, quod ex iis probatur, *deberi Principibus infidelibus a subditis etiam fidelibus obedientiam*[z]. Concedere quidem, at *si Papa eos solverit, expungi* statim *debitum* hoc ex *tabulis,* nec post Principibus *deberi* quicquam, quantumlibet etiam *fideles* sint. Verum et in illis, quæ dicit *concedere* se, vide quam per omnia egregie tergiversetur. Non enim *vestri homines,* si diceretur illis, *Producite aciem, ite contra aciem Pontificis fulminantis,* obtemperarent, scio, *omnes,* quin terga darent multi, quasi Augustinum non audirent[a]. 2. Nec

[x] [Matth. xxiv. 45.]

[y] Jo. Major., [in lib. iv. Sent.] Dist. xxiv. Qu. iii. concl. iii. [apud Gerson. Op., t. i. col. 679. F.]

[z] [Resp. Torti, p. 37; et Bell. Op., t. vii. col. 654. B.]

[a] ["Julianus exstitit infidelis Imperator, exstitit Apostata, iniquus, idololatra: milites Christiani servierunt imperatori infideli; ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi Illum, qui in cœlo erat. Si quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum; quando autem dicebat, Producite aciem, ita contra illam gentem; statim obtemperabant.

vos cum Tertulliano Regem *a Deo secundum*[b], quin *tertium* modo, nec *Solo Deo minorem*, quin et Deo et Papa etiam, *Domino Deo vestro*[c]. 3. Nec cum Justino *læti inservitis Principibus*[d], sed (quod de Gregorio post asseris) *volentes nolentes; viresque* vobis, non *animus* deest a servitute vos ista *vindicandi*. 4. Tum et alia vobis *arma* sunt, quam Ambrosiana, lacrymæ[e]. *Aqueæ* vero illæ: *ignis* autem et *sulphur* vobis sunt, *eisque* aliter, quam Ambrosius, vestri homines *debere* se putant et *posse resistere*. 5. Nec cum Optato, *super Imperatorem dicitis non esse nisi solum Deum, qui fecit Imperatorem*[f]; sed et alium, vel hominem, vel *nec Deum nec hominem, sed inter utrumque*[g], *semivirumque* Deum, *semideumque virum*[h]. 6. Nec *Serenissimum* vel *Piissimum Dominum suum* dicere sustineret Imperatorem Pontifex vester, nec *accipere*, vel *transmittere* aliis, *leges* ullas illius, nec *præbere illis obedientiam*[i].

Distinguebant Dominum æternum a domino temporali; et tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam domino temporali."—S. Aug. in Ps. cxxiv. sect. 7. Op., t. iv. col. 2019. B, C.; et citat. a Gratian. Decret. Par. ii. Caus. xi. Quæst. iii. cap. xcviii.—Corp. Jur. Can., t. i. col. 956.]

[b] ["Colimus ergo Imperatorem sic, quomodo et nobis licet, et ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum, et quicquid est a Deo consecutum, et solo Deo minorem."—Tert. ad Scap., cap. ii. Op., p. 69. C.]

[c] ["Credere Dominum *Deum* nostrum Papam, conditorem dictæ decret. et istius, sic non potuisse statuere, prout statuit, hæreticum censeretur."—Extrav. Joan. xxii. Tit. xiv. 'De verborum significatione.' cap. iv. 'Cum inter.' in Glossa. Ita habetur in antiquioribus editt., (ut Paris. 1561); in posterioribus vero (ut Lugd. 1624 et 1671.) verbum 'Deum' omittitur. De hac re consule Joan. Eudæm. Cydon. in Apologia pro R. P. Henrico Garneto, cap. 5, sect. vi. pp. 137—141. Col. Agr. 1610, ubi hoc verbum incuria typographorum irrepsisse contendit; et Juelli Op., t. ii. p. 195, Oxon. 1848.]

[d] [ὅθεν Θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν.—Just. Mart. Ap. i. cap. 17; Op., p. 54. B.]

[e] ["Dolere potero, potero flere, potero gemere; adversus arma, milites, Gothos quoque, lacrymæ meæ arma sunt; talia enim munimenta sunt sacerdotis."—S. Ambr. Serm. contr. Auxent. de Basil. trad., sect. 2; ad fin. Ep. xxi.; Op., t. ii. col. 864. B.; et citat. a Gratian. Decret. Par. ii. Caus. xxiii. Quæst. viii. cap. iii. 'Non pila.'—Corp. Jur. Can., t. i. col. 1365.]

[f] ["Cum super Imperatorem non sit nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem."—S. Optat. contr. Parmen. de Schismate Donatist., lib. iii. cap. 3. p. 56.]

[g] ["Nec Deus es, nec homo, quasi neuter es inter utrumque." Citat. in Gloss. in Procem. ad Clement. col. 4. apud Corp. Jur. Can., t. iii., e Poetria Nova Galfridi de Vino Salvo. Hæc verba, (una cum Summario in margine, 'Papa nec Deus, nec homo,') deleri jussit Pius V. (vide Thom. Manriq. Censur. in Glossas Jur. Can. pp. 13. b. 14. a. Colon. 1572.) Ea vero Greg. xiii. postea restituit, cautione tantum in margine addita. Vide Sixti Fabri Collat. Censur. in Glossas Jur. Can. ad calc. Ind. Expurg. Argent. 1599.]

[h] ["Semibovemque virum, semivirumque bovem." Ovid. Art. Amat. ii. 24.]

[i] ["Omnipotenti Deo reus est, qui serenissimis Dominis in omne quod agit et loquitur, purus non est. Ego autem indignus pietatis vestræ famulus in hac suggestione, neque ut Episcopus, neque ut servus jure reipublicæ, sed jure privato loquor." S. Greg. Magni Ep., lib. iii.; Indict., xi. Ep. lxv., ad Mauritium August. Op., t. ii. col. 675. A. B. "Ego quidem jussioni subjectus eandem legem per diversas terrarum partes transmitti feci; et quia lex ipsa omnipotenti Deo minime

Imo et *Leges et Reges* vestri sublatos pariter voluerunt, etiam *fundamenta* quoque, *parietes et tecta*, ubi *leges* feruntur. Omnia hæc vestri illi. I nunc et dic, a vobis concedi, a vobis minime negari, quæ Patres isti asserunt: cum *sententiis* eorum *singulis praxis* vestra *in singulis* contraveniat.

"[Sed quod attinet ad Sanctum Gregorium, ipse idem in Commentario Psalm ci. testatur Mauritium Tyrannum potius, quam Imperatorem fuisse, quales antea fuerant Diocletianus et Nero, quibus, vellent nollent, ipsi etiam Summi Pontifices subjecti esse cogebantur."—Resp. Torti, p. 37; et Bell. Op., t. vii. col. 654. C.]

At etiam ad Gregorii verba respondere voluisti. Quanto melius ibi tacuisses? fassus ille, subjectum se Mauritio Imperatori et obsequentem: tu, non *sponte fassum*, non id ab eo *sponte factum* videri vis; sed ut faceret, *vellet nollet*, coactum esse. Præclaram vero narras Gregorii subjectionem, si non alia fuit quam *volenti nolenti* expressa per vim. Hæccine *Gregoriana* illa *obedientia*, quam tuis, credo, proponis imitandam, *Apostoli sui?* Parum vero *Apostolica:* aliam enim longe *Apostolus* obedientiam vel *Paganis Dominis* præstari jubet, *ex animo, sicut Domino, et non hominibus*[j], *et in simplicitate cordis, sicut Christo*[k]. At *Tyrannus fuit Mauritius: etiam, ut Nero*[l]. Primum, nec hoc dignum Gregorio, quem in *Epistolis, Serenissimum*, eum in *Commentariis, Neronem* appellare. Sed fuerit sane; At si *debita* vel infidelibus obedientia, (et tu *debitam* dicis) *sponte* illa quidem *exhibenda* erat. Quid ego tibi verba redigam in memoriam Petri ipsius, *non tantum bonis et benignis, sed etiam Dyscolis*[m]; Pauli, *non solum propter iram, sed propter conscientiam*[n]; ut se dixit Justinus, ut suos, *lætos inservire Cæsari*, non ut vos Gregorium dicitis, *invitum et gementem?* Quin Gregorii ipsius mens alia longe, cujus hæc sententia est: *Patientia vera, amat quem portat. Nam tolerasse, sed odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamen-*

concordat, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nuntiavi. Utrobique ergo quæ debui exsolvi, qui et Imperatori obedientiam præbui, et pro Deo quod sensi minime tacui." ibid., col. 677. B, C.]

[j] Coloss. iii. 23.

[k] Ephes. vi. 5.

[l] ["Terminos, quos posuerunt patres nostri, contemto divino timore transgreditur, et contra Catholicam veritatem suæ furore tyrannidis efferatur."—S. Greg. M. in Ps. ci. § 13; Op., t. iii. par. 2. col. 518. E. "Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur, numquid non omnes portæ inferi."—ibid., § 36. col. 532. B. Sunt autem, qui censeant, propter hæc ipsa in Imperatorem convicia hoc opus Gregorio esse abjudicandum.—Vide Cens. Edit. Bened. ibid., pp. 463—465.]

[m] [1 Pet. ii. 18.]

[n] [Rom. xiii. 5.]

tum furoris[o]. Hæc quoque, non minus ad rem. *Plerumque ideo patientes* [*esse*] *videmur, quia retribuere mala non possumus; sed qui idcirco malum non retribuit, quia nequaquam*
161 *valet, proculdubio . . . patiens non est*[p].

Multum vero tibi debet Gregorius, qui illum ita vel *meticulosum* facis, vel *injuriosum:* si vel *nolens* paruit Tyranno in eo quod illicitum sciret, *meticulosum:* vel si licitum fuit, *injuriosum,* quod volens non paruit. Sed et *mandatum* illud *non illicitum,* et ille *volens paruit;* et tu *insignis calumniator,* ac in Gregorium *injuriosus* certe, cum impingis ei hanc culpam. *Purus enim ille in omni quod locutus, in omni quod egerat*[q]. Quod si jam, ita *subjectus* fuit, ut tu vis, *volens nolens, purus* certe non fuit: *purum* enim, quod nihil alieni habet; nec *pura* esse potuit *voluntas* ejus, si sic (ut ais) admixtam habuit *noluntatem,* nec *quod debuit, ut debuit,* exsolvit, si ita malo animo exsolvit. Magnam vero etiam inibis a Pontifice gratiam, si sic Prædecessores illius *Summi Pontifices* tractentur a te, ut eos subjectos neges unquam, nisi *velint nolint. Nolle* enim, quod ad se attinet, *cogi* tamen interdum *ut velint,* cum *vires desunt eis, adsunt* Cæsari[r]; nec ullam ab iis subjectionem expectandam fuisse, nisi, *vellent nollent,* eam præstare *cogerentur.* Nec sese contumelia hæc sistit in Gregorio; ad reliquos etiam redundat Christianos omnes, quos ex illius ingenio jam omnes metientur, *nempe, Ut Sacerdos, ita populus*[s]. Quanta vero infamiæ macula omnibus inuritur, si hoc ita detur, si itidem ut hic, illi palpabant Epistolis, sugillabant Commentariis, si obedientiam nullam exhibebant, nisi *vi adhibita? Dæmonum* illa quidem potius est, quam *Christianorum:* nam et Dæmones sic obsequuntur, *frementes et frendentes, velint nolint.* Ubi vero laus illa Christianorum propria, in nascente Ecclesia, obedientiæ tam *sinceræ,* ut nec hostes *calumniari* possent; patientiæ tam *spontaneæ,* ut et hostes *admirari* cogerentur?

Mihi autem pro certo id constat, si hanc, quam Gregorio infuisse ais indolem, in *Martyribus* illis priscis deprehendis-

[o] ["Patientia enim vera est, quæ et ipsum amat quem portat. Nam tolerare," &c. S. Greg. M., lib. i.] Hom. vii. in Ezek. [§ 12; Op., t. i. col. 1228. E.]

[p] [S. Greg. M., lib. ii.] Hom. xxxv. in Evangel. [§ 5; Op., t. i. col. 1615. B.]

[q] [S.] Greg. [Magn.,] lib. ii. Epist. lxi., [leg. lxii. sec. Editt. vett.—lib. iii. Ep. lxv. Ed. Ben. Op., t. ii. col. 675. A. vide supra not. i.]

[r] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7; Op., t. i. p. 235. G.]

[s] Esa. xxiv. 2.

sent Imperatores *Ethnici* qui tum rerum potiebantur; si Tortus tum exstitisset interpres, *quo* Christiani illis *animo* obedirent; explosa olim *fides nostra*, extinctum fuisset *nomen Christianum*, nec de tot millibus Christianis Christianus vel unus superesset: plurimum autem id merito suo. Quem enim illorum misereat? Nempe qui genus hominum sint, qui nec *agere* quid velint, nec *pati*, nisi *cum aliter non possint*, 162
qui nihil *agunt* ingenue, qui eo animo sint, ut quicquid *faciunt*, *per vim faciant*, non *facturi si abesset* modo *vis*; quicquid *patiuntur*, *velint nolint patiuntur*, non *passuri*, si *adessent* illis *vires* resistendi. At nec hoc, vel exemplo CHRISTUS docuit, vel præcepto. Non exemplo, qui ipse *volens etiam oblatus est*[t]; non præcepto, qui, *cum angariante nos mille passus, ultro duo millia jussit vadere*[u]. Non hoc a Petro habuit Gregorius, cujus illud, *Non coacte, sed spontanee*[v]: Non a Paulo, cujus illud ἐκ ψυχῆς μετ' εὐνοίας[w] *ex animo cum bona voluntate servientes*. Tota denique praxis repugnat Christianorum veterum, quorum in *cruce* gloria, in *martyrio* triumphus, qui *læti lubentes* vitæ munia obibant, quamdiu *poterant*; quando autem jam *non poterant*, mortem etiam non minus, vel *læti vel lubentes*. Odiosus ergo homo es, Matthæe, *velis nolis*, cum tuo hoc odioso theoremate, *quomodo* Pontifices *paruerint* Tyrannis, *volentes* scilicet *nolentes*, ut Discipuli *Dæmonis*, non CHRISTI. Et justior quidem multo causa est, ut Tortus, vel qui sub Torto latet, *Christianus* nec *sit*, nec *habeatur* a quoquam: quam, quem ille post *Christianum* negat: Ille (inquam) ut sit, Tortus ne sit *Christianus*, qui hæc ita scribit de *Christianis*, tam vel *homine* indigna, vel *nomine* Christiano.

["Quod autem Paulus V. a civili obedientia subditos Regis averterit, in Brevi ejus . . .' nusquam legitur. Summa enim totius Brevis est, ut Christiani Catholici potestatem Christi Vicarii, fidemque Catholicam non abjurent; quæ certe abjuratio neque civilis neque licita est."—Resp. Torti, p. 37; et Bell. Op., t. vii. col. 654. C.]

Avertit vero subditos Pontifex ab obedientia, et hoc in Brevi ejus legitur. Legitur enim in Brevi, *Juramentum* de præstanda obedientia; in eodem Brevi legitur, *acris exactio, stricta præceptio, de Juramento illo non præstando*[x]. A *præ-*

[t] [Cf. Joan. x. 18.] [u] [Matth. v. 41.] [v] 1 Pet. v. 2. [w] Ephes. vi. 7.
[x] [Brev. i. Paul. v. apud Resp. Torti, p. 15; et Bell. Op., t. vii. col. 643. C.]

stando autem Juramento, de *præstanda* obedientia, qui *avertit*, annon is *avertit ab obedientia?* Nec ea *summa Brevis* est quam dicis, in qua nec *de potestate Vicarii* CHRISTI verbum ullum: potestas autem *de fide Catholica* non est, nec *licita* est, nec *civilis* quæ ibi abjuratur.

[Concilia regibus olim subjecta.] AD Concilia te sequor, ubi illud te male habet quod dicitur, *Concilia etiam tota Episcoporum, Regibus fuisse subjecta*[y]. Dicitur certe, et probatur. Nam *præsentare* ea Principi *supplenda, emendanda, perficienda;* id demum cuivis sano, *subjicere* est. Quid ergo hic nobis refers? *egisse ibi multa Patres de negotiis politicis, statuisse multa, de Clericis, Laicisque, quæ sine Imperatoris providentia executioni mandari non*
163 *poterant*[z]. Dic primum, quare, sine Imperatoris *auctoritate,* non dicas: *auctoritate* enim, non *providentia mandari* solent leges *executioni.* Tum et illud dic etiam; annon aliud longe, *supplere, emendare, perficere*[a], quod illi petunt; aliud *executioni mandare,* quod tu somnias? *Adjutorio perficere* id forte est, *mandare executioni:* at *prudentia supplere, judicio emendare,* id quidem non est exequi, nec *executioni mandare,* nisi Tortus aliquis interpres hic sit.

[Illos rogant, ut decreta confirment.] Quæ vero *politica* illa quæ dicis? De *sex* enim illis, quæ enumeras, *quatuor,* quæ de *Presbyteris*[b] *et Episcopis*[c] sunt, *ad politica* referri non possunt: illa tantum possunt, quæ *de mensuris, et de rebus pauperum*[d], id est, *duo* tantum de *sex.* Subjungis tandem satis pro auctoritate; *De his et similibus loqui Patres, cum Imperatorem rogant, ut velit Decreta Con-*

[y] [Vide Apol. pro Juramento, p. 224.]

[z] [Resp. Torti, p. 38; et Bell. Op., t. vii. coll. 654. D, 655. A.]

[a] ["Hæc igitur sub brevitate, quæ emendatione digna perspeximus, quam brevissime annotavimus, et domino Imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ut si quid hic minus est, ejus prudentia suppleatur; si quid secus quam se ratio habet, ejus judicio emendetur; si quid rationabiliter taxatum est, ejus adjutorio divina opitulante clementia perficiatur." Conc.] Arelat., iv. [vi. Labb. et Coss.] cap. xxvi.—[Conc., t. vii. coll. 1238. E, 1239. A.]

[b] ["Ut laici presbyteros absque judicio proprii Episcopi non ejiciant de Ecclesiis, nec alios admittere præsumant," &c. Can. iv. "Ut laici omnino a presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Ecclesiæ," &c. Conc. Arel. vi. Can. v—Conc., t. vii. coll. 1235. E, 1236. A, B.]

[c] ["De pacis bono atque concordia, ut ab omnibus omnino indisrupta teneatur, inter Episcopos et comites," &c. Conc. Arel. vi. Can. xii. "Ut comites, judices, seu reliquus populus, obedientes sint Episcopo, et invicem consentiant ad justitias faciendas, et munera pro judicio non recipiant," &c., Can. xiii.—Conc. ib. col. 1237. B. C.]

[d] ["Ut pondera vel mensuræ ubique æqualia sint et justa," &c. Conc. Arel. vi. Can. xv. "Ne comites, vel vicarii, seu judices vel centenarii, sub mala occasione vel ingenio res pauperum emant," &c. Can. xxiii.—Conc., ib. coll. 1237. D, 1238. D.]

cilii supplere, corrigere, perficere [e]. Qui scis de *his* et horum *similibus* loqui tantum? Unde habes? Ubi legisti? Quis tibi suggessit? Quam est hoc majus quiddam, quam *Sacellano* fas, sic auctoritate sua nuda et sola res transigere tanti momenti? Ergone *sex* ista solum Imperatori præsentata? Ergone sine cæteris? annon et reliqua cum his omnia? Negari nequit, aperta verba sunt; omnia *mittunt*, omnia *præsentant*, omnia subjiciunt. Quodsi autem in aliis præter *sex istos*, aliquid *minus*, aliquid *secus* se quam ratio haberet, illa non *attingeret*, nefas illi *supplere* quicquam, nefas *corrigere*, nihil in illis *prudentiæ* ejus, nihil *judicio*, nihil *adjutorio*, permissum? Et cui fidem feceris hæc ita esse? Habesne forte *αὐτόγραφον* Concilii illius, ubi appositi vel asterisci, vel obelisci, ad vel *duos* vel *sex* istos Canones: qui, quot ex illis *subjecti* Imperatori fuerint, quot vero *excepti*, indicarent, qui significarent ei, *illos*, si voles, *sex Canones, supple, corrige, perfice:* cum *reliquis* nihil tibi negotii sit? Unde ergo fides ei, quod dicis? non alia, quam hæc; *Tortus dixit.* Concilium dicit, *De rebus spiritualibus se ora diffundere* [f]: Tortus, *De politicis.* Concilium *Capitula sua* dicit *esse de Ecclesiastica Disciplina* [g]: Tortus *de negotiis civilibus.* Concilium dicit, Hæc quæ *emendatione digna* perspexerat, Imperatori præsentanda decernere [h]: Tortus dicit, non *hæc*, sed *sex* de his, *sex de viginti sex*, cætera *non decernere.* Utri credimus?

["Piguit vero illum" (Apol. sc. auctorem) "non solum Conciliorum verba referre, sed etiam loca notare."—Resp. Torti, p. 39; et Bell. Op., t. vii. col. 655. C.]

Tum quod de aliis illis *Carolinis quinque*, quod de *primis quatuor Generalibus* dixit Apologia, *Imperatoris auctoritate convenisse* [i]; illius se prudentiæ, et pietati *submisisse*: id vitio vertis, *quod verba relata, loca notata non sint.* Brevis esse voluit; ni vellet, proclive illi *notare loca, referre verba*, quod 164 [Auctoritate imperiali conveniunt,]

[e] [Resp. Torti, p. 38; et Bell. Op., t. vii. col. 655. B.]

[f] ["Cœpit unionis nostræ numerositas de rebus spiritualibus mutua collatione inter se ora diffundere."—Præf. ad Conc. Arel., iv.;—Conc.] t. iii. p. 679. Edit. Venet., [1585. Conc. Arel., vi.; Conc., t. vii. col. 1233. D. Labb. et Coss.]

[g] ["Ad capitula quæ ad disciplinam ecclesiasticam moresque male errantium componendos necessaria sunt, unanimitatis nostræ articulum flectere, et quæ opportuna sunt discretis capitulis diffinire oportet." Conc. Arel., Can. i.; Conc., t. iii.] p. 680. [Ed. Venet., t. vii. col. 1235. B, C. Labb. et Coss.]

[h] [Conc., t. iii.] p. 682. [ed. Venet., t. vii. col. 1238. E, 1239. A.; Labb. et Coss. ut supra not. a.]

[i] [Vide Apolog. pro Juramento, p. 224.]

me nunc non pigebit facere: perfacile enim factu est. De *Carolinis* quinque, *mandato* illius *congregata esse.* Cabilonense: *Auxiliante Domino nostro* Jesu Christo, *et imperante Carolo Serenissimo et inclyto Augusto, convenimus . . . . in urbem Cabilonensem*[j]. Moguntinum; *Venimus, secundum jussionem vestram in Civitatem Moguntiam*[k]. Rhemense; *In conventu . . . . a Domino Carolo piissimo Cæsare more priscorum Imperatorum congregato*[l]. Turonense; *Quod a tanto Principe nobis injunctum est, ad statuta loca convenimus*[m]. Francfordiense; *Imperii ejus* (nempe Caroli) *decreto, per diversas provincias Regni ejus ditioni subjectas, summa celeritate præcurrente, multitudo Antistitum, sacris obtemperando præceptis, in uno collegio aggregata convenit*[n].

[Conc. Cabilon.] [Mogunt.] [Rhemense;] [Turonense,] [Francfordiense;]

Submisisse autem *se.* Cabilonense; *Capitula quæ subter inserta sunt* [*eidem*] *Domino Imperatori præsentanda, et ad ejus sacratissimum judicium referenda, annotavimus, quatenus ejus prudenti examine, ea quæ rationabiliter decrevimus, confirmentur; sicubi minus aliquid egimus, illius sapientia suppleatur*[o]. Moguntinum; *De his tamen omnibus* (Imperatorem alloquuntur, quem ibi *Rectorem religionis,* et *Sanctæ Dei Ecclesiæ defensorem*[p] nominant) *valde indigemus vestro adjutorio, atque sana doctrina, quæ et nos jugiter admoneat, atque clementer erudiat, quatenus ea, quæ paucis subter perstrinximus Capitulis, a vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas* [*ita*] *dignum esse judicaverit, et quicquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra magnifica Imperialis dignitas jubeat emendare, ut ita emendata, nobis omnibus, et Sanctæ* [leg. *cunctæ*] *Christianæ plebi, et posteris nostris proficiant ad vitam et salutem*[q]. Ex his autem, quæ mens fuerit Arelatensis supra citati, cuivis facile constabit. Turonense; *Hæc nos in conventu nostro ita ventilavimus, sed quomodo deinceps piissimo*

[Et imperatori se submittunt.]

[j] [Præfat. ad Conc. Cabil. ii.—Conc.,] t. iii. p. 686. [ed. Ven.; t. vii. col. 1272. A. Labb. et Coss.]

[k] [Præf. ad Conc. Mogunt.—Conc., t. iii.] p. 693. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1240. E. Labb. et Coss.]

[l] [Præf. ad Conc. Rhem. ii.—Conc., t. iii.] p. 700. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1254. C. Labb. et Coss.]

[m] [Præf. ad Conc. Turon., iii.—Conc., t. iii.] p. 682. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1261. B. Labb. et Coss.]

[n] [In libello episc. Italiæ contra Elipandum de Conc. Francof.—Conc., t. iii.] p. 640. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1022. B. Labb. et Coss.]

[o] [Præf. ad Conc. Cabil., ii.—Conc., t. iii.] p. 686. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1272. A, B. Labb. et Coss.]

[p] [Conc., t. iii. p. 693, ed. Ven.; et t. vii. col. 1240. D. Labb. et Coss.]

[q] [Præf. ad Conc. Mogunt. Conc., t. iii.] pp. 693, 694. [ed. Ven.; et t. vii. coll. 1241. E, 1242. A. Labb. et Coss.]

Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli libenti animo ad nutum et voluntatem ejus parati sumus[n]. Francfordiense; Quod ibi disertis verbis dicitur, *præsidente et præcipiente Carolo* congregatum[o]: *Carolum* congregationi ibi Sacerdotum auditorem et *arbitrum* assedisse: locutum de causa fidei, prolixo sermone; etiam post Romanum Pontificem loco *primo*, Episcopos Italiæ *secundo*, Germaniæ, Galliæ, Britanniæ *tertio*, *quarto* loco consensum suum scripto subnexuisse[p]: denique cujus et illa verba sunt, *Decernimus* [leg. *discrevimus*], *et Deo donante decrevimus, quid esset de hac inquisitione firmiter tenendum*[q]. Erat autem causa fidei contra Elipandum Toletanum, qui Christum Filium Dei adoptivum asseruerat. [Francfordiense.] 165

Refero jam *verba*, *loca* etiam *cito*, Conciliorum *quatuor Generalium*, e quibus, illa constet Imperatorum *auctoritate convocata*. Nicænum primum, Constantini auctoritate, ex Concilii ipsius Synodica Epistola. *Convocata est, Dei amantissimo Rege Constantino congregante nos ex variis urbibus, et provinciis*[r]. Constantinopolitanum primum, Theodosii Senioris, ex Concilii ipsius Epistola. *Convenientes secundum rescriptum pietatis tuæ;* et ibidem, *literis vocationis tuæ Ecclesiam honorasti*[s]. Ephesinum, Theodosii junioris et Valentiniani. Et quia *pauca quædam* ex eo *verba* causatur adjecta[t], sciat exstare ibi plurima, nec in ullo Concilio plura. Nam et Imperatores jubent suo *Oraculo cogi*[u]; et Concilium *septem Epistolis septies* fatetur se, *nutu auctoritatis vestræ coactum*[v], et aliis multis, *secundum oraculum*, *mandatum*, *rescriptum*[x], toties, verbis tam disertis, ut nihil Ephesino clarius, nihil [Item iv. Generalia Concilia Imperiali auctoritate convocata.]

[n] [Conc. Tur. iii. ad fin.—Conc.] t. iii. p. 686, [ed. Ven.; et t. vii. col. 1270. B. Labb. et Coss.]

[o] [In Synodica Concilii ad præsules Hispaniæ missa. Conc.] t. iii. p. 646. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1032. C. Labb. et Coss.]

[p] [Vide Epist. Car. Magni ad Elipandum.—Conc., t. iii.] p. 657. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1049. B. sq.; 1050. A. Labb. et Coss.]

[q] [Conc., t. iii.] p. 658. [ed. Ven.; et t. vii. col. 1051. A, B. Labb. et Coss.]

[r] *Συνεκροτήθη τοῦ θεοφιλεστάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου συναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφόρων πολέων καὶ ἐπαρχιῶν.* —Socrat., [Hist. Eccl.] lib. i. c. 9. [p. 26.]

[s] *Συνελθόντες κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας . . . τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας.*—[Conc., t. ii. col. 946. B, C.]

[t] [Resp. Torti, p. 39; et Bell. Op., t. vii. col. 655. C.]

[u] *Θεσπίσματι κατεπείγεσθαι.*—Concil. Ephes. Græc., p. 99. [Heidelb. 1591; et Conc., t. iii. col. 438. E.]

[v] *Νεύματι ὑμετέρου κράτους συναχθεῖσαν.*—Ibid., p. 201; [et Conc., t. iii. col. 764. E.]

[x] *Κατὰ τὸ θέσπισμα.* ib., p. 202; [et Conc., t. iii. col. 768. B.] *πρόσταγμα.* ibid., p. 177; [et Conc., t. iii. col. 756. A.] *γράμμα.* ibid., p. 177; [et Conc., t. iii. col. 703. C.]

planius. Chalcedonense, Valentiniani et Marciani; Quod, præterquam frons ipsa loquitur, *facta est Synodus ex decreto piissimorum et fidelissimorum Imperatorum Valentiniani et Marciani* [y], Concilium quoque ipsum Epistola sua fatetur; *Sancta et magna Synodus, secundum Dei gratiam, et sanctionem vestræ pietatis congregata* [z]. Tum et *in definitione ipsa* expresse idem habetur [a], et ab Illis denique *missionem petunt*, ut et Ephesini [b].

Possent et *quatuor* alia hic *Generalia* subjungi, nisi tu hoc non postulasses; post, ubi postulas, faxo ut et illa habeas.

[Quæ et sese Imperatori submittunt.]

Submisisse autem *sese* Imperatori, ab eoque *confirmationem* suam habuisse; *profero* tibi *verba, cito loca.* Nicænum a Constantino; *Et Synodi Decreta confirmans consignavit* [c]. Constantinopolitanum, a Theodosio; Ex ipsa Concilii ad
166 Eum Epistola. *Necessario quæ facta sunt in Sacra Synodo, ad Pietatem tuam referimus. Petimus autem ut Clementiæ tuæ Scripto confirmetur Synodi sententia, et quemadmodum honorasti nos literis tuis, cum huc convocares, ita et eorum quæ decreta sunt clausulam velis etiam obsignare* [d]. Ephesinum, a Theodosio et Valentiniano, ex Concilii ipsius Epistola. *Unde confugimus omnes ad Auctoritatem Pietatis vestræ, petentes, ut quæ contra Nestorium acta sunt, eosque, qui cum eo desipiunt, habeant vim suam atque robur; quæ vero ab illis qui Nestorium vindicant, vacua sint atque irrita* [e]. Chalcedonense a Marciano. *Sacro nostræ Serenitatis Edicto venerandam Synodum confirmantes* [f]. En tibi *loca*, en *verba.*

["Concilia Episcoporum jussu quidem interdum Imperatorum congregata fuisse, sed in executionem mandati summi Pontificis, ad quem

[y] [Κατὰ κέλευσιν τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου δεσπότου ἡμῶν Μαρκιανοῦ.—Conc.] t. ii. p. 129. Edit. Venet.; [et t. iv. col. 77. A. Labb. et Coss.]

[z] [Conc., t. ii. p. 256. Ed. Venet.; et t. iv. col. 463. A. Labb. et Coss.]

[a] [Conc.,] ibid., p. 283. [Ed. Ven.; et t. iv. col. 562. B. Labb. et Coss.]

[b] [Conc.] ibid., p. 288. [Ed. Ven.; et t. iv. col. 612. C. Labb. et Coss.]

[c] Καὶ τὰ τῆς συνόδου δόγματα κυρῶν ἐπεσφραγίζετο.—Euseb., lib. iii. de vita Constant., [cap. 23. p. 591.]

[d] Ἀναγκαίως τὰ γεγενημένα κατὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον πρὸς τὴν σὴν εὐσεβείαν ἀναφέρομεν .. Δεόμεθα οὖν [leg. τοίνυν] τῆς σῆς ἡμερότητος, γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος.—[Conc., t. ii. col. 946. B, C.]

[e] Ὅθεν καταφεύγομεν ἅπαντες ἐπὶ τὸ κράτος τῆς ὑμετέρας [leg. ὑμῶν] εὐσεβείας, δεόμενοι τὰ μὲν κατὰ Νεστορίου πεπραγμένα, καὶ τῶν τὰ Νεστορίου φρονούντων, ἔχειν τὴν ἰδίαν ἰσχὺν, τὰ δὲ περὶ [leg. παρὰ] τῶν ἐκδικούντων μένειν ἄπρακτά τε καὶ ἀργά.—Concil. Ephes. Græc., p. 202; [et Conc., t. iii. col. 765, D. E.]

[f] [Conc.,] tom. ii. p. 259; [Ed. Ven.; et t. iv. col. 841. C. Labb. et Coss.]

proprie generalium Conciliorum convocatio pertinet . . . Illud etiam fatemur Concilia sæpe ab Imperatoribus petiisse, ut Decreta sua protegerent, ut executioni mandari auctoritate sua curarent."—Resp. Torti, p. 39 ; et Bell. Op., t. vii. col. 655. C.]

[Imperatores non mandatarii Pontificum.]

Fateris autem *jussu Imperatoris congregata Concilia,* sed addis, *interdum.* Dele vero *interdum,* vel designa nobis Generale unum aliquod, de primis illis *octo,* et doce, *absque Illius jussu* convocatum. Sed nec *interdum* etiam vis factum hoc fuisse ab Imperatore, *nisi in executionem mandati summi Pontificis.* Ubi, quid tu *summum Pontificem* crepas, vel *mandatum* ejus, vel *Executorem mandati Pontificii Cæsarem?* Nullum tum quidem *Pontificis mandatum,* quin submissa supplicatio; nec *Pontifex* tum *mandavit,* sed *Cæsar;* nec *Cæsar* executus est, sed *Pontifex.* Quin nullus tum *Pontifex summus;* Episcopus tantum *Romanus;* parvus ad *Romanum tum habebatur respectus:* Alii Episcopi illum tum, *fratrem, et coëpiscopum* nominabant. Ita tum Cyprianus Episcopo Romano scribit; *Cyprianus fratri Cornelio*[g]. Ita *Dionysius Corinthius* [leg. *Alexandrinus*] *Stephano et Sixto, frater mi*[h]. Ita Marcellus Julio, *Comministro*[i]. Ita Joannes Constantinopolitanus, *Hormisdæ fratri*[j]. Carthaginenses, Innocentio[k], Bonifacio[l]; Ephesini Cælestino *fratribus suis Comministris suis*[m]. *Frater* autem, *Consacerdos, Comminister, Coëpiscopus,* societatis sunt, et æqualitatis nomina; *Summitas* ibi nulla. Quid autem narras nobis *Mandati Pontificii executionem?* Etiamne Imperator tum *accensus* Pontificis, vel *mandatarius?* Imo, *Cæsarei tum mandati executor Pontifex, Imperatoris Domini sui servus humillimus;* (ut Gregorius sæpe de se) non *Cæsar* Pontificii? Nam Gregorium Mauritii leges *transmitti curasse, et mandasse executioni*[n], tu ipse paulo ante non negabas. At, credo a Mauritio, ut sua *mandaret executioni* haud unquam postulasse, certe nunquam Illi ea de re *mandatum* aliquod *dedisse.* Jubeat vero 167

[g] Concil., t. i. p. 388. [Ed. Venet.; et t. i. col. 685. A. Labb. et Coss.]

[h] Euseb. [Hist. Eccl. lib.] vii. [cap.] 5. [p. 323. et cap.] 9. [p. 329.]

[i] [Τῷ μακαριωτάτῳ συλλειτουργῷ Ἰουλίῳ Μάρκελλος ἐκ Χριστῷ χαίρειν. S.] Epiph. Hær. [1]xxii. [cap. 2. Op., t. i. p. 834. D.]

[j] [Conc.] t. ii. p. 515. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 1486. Labb. et Coss.]

[k] ["Domino beatissimo et honoratissimo fratri Innocentio." Conc.] t. i. p. 788. [Ed. Venet.; et t. ii. col. 1533. C. Labb. et Coss.]

[l] ["Domino beatissimo et honorabili fratri Bonifacio." Conc.] t. i. p. 841. [Ed. Venet.; et t. ii. col. 1670. D. Labb. et Coss.]

[m] [συλλειτουργῷ Κελεστίνῳ Conc.] t. i. p. 1087; [et t. iii. col. 660. B. Labb. et Coss.]

[n] [Vide supra, p. 186. not. j.]

vel jam *Cæsari mandatum* suum *perferre vel exequi;* frustra, opinor, faciet. At quantus tum *Cæsar,* præ ut nunc est, quot regnorum Dominus, quam potens? Imperator vero, ut tum *mandata* Pontificis exequeretur? Pontifex ut tum *mandaret* ei de Concilio convocando? Audi qualia *mandata:* audi autem de Leone ipso Pontifice, non credo, inter Pontifices animi abjectissimi. Sic ille, *tribus* Imperatoribus, Theodosio, Valentiniano, Marciano, Mandatariis scilicet suis. Theodosio; *Ecce ego* (*Christianissime et venerabilis Imperator*) *cum consacerdotibus meis, implens erga Reverentiam Clementiæ tuæ* [*vestræ* Ball.] *sinceri amoris officium . . . . . obsecramus, coram unius Deitatis inseparabili Trinitate, ... et coram Sanctis Angelis Christi, ut omnia in eo statu esse jubeatis in quo fuerunt* [*ante omne judicium*], *donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregetur*[o]. Et paulo post. *Omnes partium nostrarum Ecclesiæ, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus et lacrymis supplicant Sacerdotes, ut . . . Generalem Synodum jubeatis intra Italiam celebrari*[p]. Qui et ita scribit, Augustæ; *Quod ut obtinere mereamur, . . . pietas vestra* [*tua* Ball.] *. . . supplicationem nostram, apud clementissimum Principem . . . dignetur asserere*[q]. Etiam Clero Constantinopolitano; *Et quoniam oportet vos, post divinum auxilium, etiam Catholicorum Principum gratiam promereri, humiliter et* [*ac* Ball.] *sapienter exposcite, ut petitioni nostræ, qua plenariam indici Synodum postulamus,* [*postulavimus* Ball.] *Clementissimus Imperator dignetur annuere*[r]. Nec hoc modo, sed et, *Valentinianum Imperatorem, et Eudoxiam uxorem ejus, ad memoriam B. Petri, cum multis Episcoporum genibus provolutus Romanus Pontifex deprecatus est, ut Imperatorem Theodosium hortarentur aliam fieri Synodum*[s]. Audis jam hic mandatum nullum, sed *petitionem, deprecationem, supplicationem, ut jubeat Imperator.* Ostendo ibi *obsecrantem, cum gemitibus et lacrymis supplicantem,* idque *genibus provolutum deprecantem:* Quæ voces, quique habitus parum illi congruunt, qui *Mandatario* suo, *mandatum* suum tradit *exequendum.* Sed neque sic tamen

[o] [S. Leon.] Epist. xxiv. [xliii. Ball., cap. ii. Op., t. i. col. 908; et Conc., t. iv. col. 43. D, E.]

[p] [Ibid., cap. iii. Op., t. i. coll. 908, 909; et Conc., t. iv. col. 46. A.]

[q] [S. Leon.] Epist. xxvi. [xlv. Ball., cap. iii. Op., t. i. col. 923; et Conc., t. iv. col. 46. E.]

[r] [S. Leon.] Epist. xxiii. [lix. Ball. cap. v. Op., t. i. col. 981; et Conc., t. iv. col. 51. A.]

[s] Breviar. Liberat., cap. xii. [Conc., t. v. col. 759. C, D.]

obtinuit Leo. Nec enim intra Italiam indictum est tamen, sed Ephesi a Theodosio: Niceæ primum, post autem Chalcedone, a Marciano. Dispunge ergo quæ de Imperatore ibi scribis, *in executionem mandati summi Pontificis.* Nimis enim certe inepta sunt.

Citas deinde nescio quid, de *Epistola* (ut ais) scripta *ad Damasum a Concilio* 2°. *Generali:* id autem, ut doceas ad 168
Pontificem proprie pertinere *jus Concilia convocandi.* Sed [Male citatur spuria Conc. Eph. Epistola.]
primum, (ut supra citavi) illud ipsum Concilium *sua* ad Theodosium *Epistola vera et genuina,* contrarium ejus, quod tu hic ponis, testatur. Tum, quod unum est in *sententia quam citas,* in rem tuam, *verbum operativum, ex mandato literarum*[t], nullum ibi est in Epistola: ἐκ τῶν περυσὶ γραμμάτων[u] ibi dicitur, de mandato non apex ibi ullus. Tum denique, agnovit errorem suum Dominus tuus *in Recognitione*[v] nupera *librorum suorum, illam* scilicet (unde hoc, quicquid id est, citasti) *Epistolam non esse secundæ Synodi Generalis; nec ex ea* igitur *probari secundam Synodum indictam fuisse, jussu Damasi.* Tu etiam, quem ex eo hausisti, cum *illo* itidem errorem tuum recognosce et depone: nec proba, *convocatum esse Concilium mandato Damasi* ex epistola Concilii; cum nec *illa* jam *Epistola Concilii* sit, nec si esset, ibi *de mandato* verbum ullum.

Sed si ita est, ut dicis, cur non ante *annum* demum *millesimum* et pene *centesimum* intra *Italiam,* inque ipso *Laterano,* [Non nisi post MC. fere annos Conc. Gener. Romæ habitum.]
Concilium ullum *Generale* habitum est, si solus Pontifex *proprie potestatem* habet Concilia indicendi? Cur *Constantinopoli* quatuor, *Niceæ* duo, *Epheso* et *Chalcedone* singula, *Romæ* nullum? *Trahere,* dicunt, *id quod magis dignum est ad se, id quod minus dignum. Dignior* tum *Imperator* ad se *traxit Pontificem,* ad Sedem suam, ad loca sibi propinquiora; idemque hoc Pontifex post, excusso demum *Cæsare* Pontificalior jam factus, sed non ante, factitavit. De *altero* vero quod *petiisse* dicis *Concilia ab Imperatore, ut decreta sua protegeret, et mandari executioni curaret:* tute ergo auctoritatem *protegendi et exequendi* non negas ab Imperatore accipi, nec sine Illo executioni *mandari* posse, id est, *perinde esse, ac si*

[t] [Ita tamen in versione Latina hujus Epistolæ habetur apud Conc., t. ii. col. 961. D.]

[u] [Conc., t. ii. col. 962. D.]

[v] [Bell. Recog.] pag. 46; [et p. 5. C, t. i. Op., ad. init.]

non essent. Sed sero hoc jam nimis; vides enim petiisse non *protectionem,* aut *executionem,* sed *ratihabitionem, confirmationem, κύρωσιν, ἐπισφραγισμὸν*[x], quasi, *sine Illis,* non *nuda,* sed *irrita* futura, nec *executionem seram,* sed *vim* plane *nullam* habitura.

[De Conciliis convocandis et confirmandis,]

Hic vero, ubi de *Conciliis* modo *convocandis* et *confirmandis* agitur, etsi nobis lis nulla de Regia in Ecclesiasticis potestate, idque *initio* statim *professi sumus,* etiam *jam* quoque *contendimus,* Primatu illo intacto Juramentum constare

169 posse: tamen exorari non potest Matthæus, quin in campum exeat illius controversiæ: et ubi quæstio nulla nobis ea de re, obtrudat tamen nobis testes minime necessarios. Explicare scilicet voluit opes suas, et ostendere quæ habebat in Adversariis suis: habebat autem ibi ad hanc rem nonnulla, si incidisset alicubi: jam quia non incidit, occasionem arripit non valde idoneam, ea quoquo modo proferendi. Vult enim Lectorem videre, quam Cupressum pingat eleganter[y]. Ne tamen sibi dicat *non responsum ad singula,* audiamus sane, atque excutiamus *illa,* quantumvis jam *putida.*

[Testimonia S. Athanas.]

1. Quærit Athanasius gravis Auctor inprimis, *Quando a condito ævo auditum, quod judicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore accepit*[z]*?* Quando? Nunquam certe; *Judicium Ecclesiæ* a verbo Dei, a veritate ipsa, *auctoritatem suam* semper accepit, non ab *Imperatore,* non a Pontifice, non a mortali quoquam: nec secus Rex quisquam pius vel Imperator dixerit. Sed hoc, tum demum locum habet, si de *auctoritate intrinseca* dicas: De *externa* enim si sensus sit, ut nempe *Canon* Ecclesiæ vim *Legis* habeat, haud quisquam sanæ mentis negabit, *ab Imperatore auctoritatem accepisse Ecclesiæ judicia.* Ei rei abunde fidem faciunt, quæ de Conciliorum Decretis, supra jam a nobis, etiam a Torto ipso, allata sunt.

[Osii,]

2. Intercedit Osius, et dicit, *Ne præcipe nobis in hoc genere, sed ea potius a nobis disce*[a]. Multum autem interest, *Quis, Cui* loquatur. Cui hic loquitur Osius? Constantio scilicet Imperatori. Constantius autem qualis? totus, quantus quan-

[x] [Vide supra (p. 194. not. d.) Conc. C.P. ad Theod. Conc., t. ii. col. 946. B, C.]

[y] [Vide Horat. Ep. ad Pison. lin. 89.]

[z] [Πότε γὰρ ἐκ τοῦ αἰῶνος ἠκούσθη τοιαῦτα; πότε κρίσις ἐκκλησίας παρὰ βασιλέως ἔσχε τὸ κῦρος.—S. Ath. Hist. Ar. ad. Monach. sect. 52. Op., t. i. p. 376. A.]

[a] [Μηδὲ σὺ περὶ τούτων ἡμῖν παρακελεύου· ἀλλὰ μᾶλλον παρ' ἡμῶν σὺ μάνθανε ταῦτα.—Hos. Epist. ad Constant. apud Ath. Hist. Ar. ad Monach. sect. 44. Op., t. i. p. 371. A, B.]

tus, *Arianus et pro Arianis;* tam vero, sine judicio, *ut novies* mutarit fidem, *novem fidei diversas confessiones* ediderit[b]; tam arrogans hæc illius vox fuerit, *Quod ego volo pro Canone sit*[c]*;* tam profanus, ut, si quem Episcopum esse vellet, hoc illi dictum sit, *Sentias contra Christum, nec de moribus tuis sis anxius. Hoc enim sufficit tibi ad commendationem, et Principis amicitiam*[d]. *Huic tali,* ab Osio dictum, *Ne præcipe.* At in *Quo genere, Qua causa?* Illud enim etiam interest; *Intelligentia dictorum ex causis sumenda dicendi*[e]. Quid illud erat quod voluit Constantius, ut sic illum affari opus esset? nimirum ut Osius, qui Athanasium in Synodo, perspecta ibi causa ejus et cognita, absolverat, eundem in Palatio *nec dicta causa,* nec *vocatum,* quin *absentem,* subscriptione sua condemnaret. In 170
hoc sane genere, tam contra jus omne et fas, Constantius Osio ne præcipiat; Osius Constantio ne pareat; discat potius ab Osio, quo modo, quo judicii ordine *deponi* debeant, qui *deponi* merentur Episcopi. Non Osius hoc illi modo, etiam Judex Sæcularis, Papinianus diceret, *Ne præcipe nobis in hoc genere.* Quid hoc ad Primatum? Hæccine tua illa *potestas summa,* ad *damnandum indicta causa Athanasium, legitime ante in Synodo absolutum?*

3. Ambrosium bis producit. Is Valentiniano primum dixit; [S. Ambrosii,] *Noli te gravare, Imperator, ut putes te in iis* [leg. *ea*] *quæ Domini* [leg. *divina*] *sunt, aliquod imperiale jus habere*[f]. Certe *ne* hoc *putet* quisquam. Non est in ea, quæ *divina* sunt, *Imperiale,* sed neque Pontificale *jus* ullum. At illa *divina* hic, quæ tandem? Ædes, Templa, Basilicæ. Neque vero in ea, quæ ita *divina* sunt, Rex noster ullum sibi jus vindicat. Neque sibi Sacrarum Ædium *jus* commissum existimat, utque non domum privatam ullius, jure: sic neque *domum Dei* auferre fas putat, neque qui *abstulerunt,* unquam *probavit.* Quam ejus *Mentem Heroicam,* Legibus jam suis testatam, de *non alienandis, non elocandis, in longum tempus Ecclesiæ rebus*[g],

[b] [Varias post Conc. Nic. usque ad Synod. C. P. (A.D. 359.) confessiones fidei editas recenset] Socrates [Hist. Eccl.,] lib. ii. cap. 41. [p. 157.]

[c] [Ὅπερ ἐγὼ βούλομαι, τοῦτο κανών. Constantius Imp. apud S.] Athanas. ad solit. vit. agent. [al. Hist. Ar. ad Monach.] sect. 33. Op., t. i. p. 363. E.]

[d] [Εἴ τις παρ' αὐτοῖς ἐπίσκοπος θέλει γενέσθαι, οὐκ ἀκούει, Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι· ἀλλὰ μόνον, Φρόνει κατὰ Χριστοῦ, καὶ μὴ φρόντιζε περὶ τρόπων. ἀρκεῖ γὰρ ἐκεῖνό σοι πρὸς σύστασιν, καὶ πρὸς βασιλέως φιλίαν.—S. Ath.] ibid. [sect. 3. Op., t. i. p. 346. C, D.]

[e] [Decretal., lib. v. tit. xl. 'De verborum signif.,' cap. vi. 'Intelligentia.'—Corp. Jur. Can., t. ii. col. 1933.]

[f] [S. Ambr. Ep. xx. Ben. (al. xxxiii.) sect. 16. Op., t. ii. col. 857. A, B.]

[g] [2 (vulg. 1.) Jac., cap. iii.]

utinam qui per orbem Christianum Principes sunt, sciant omnes, utinam et imitentur. Sed tu hic inepte prorsus, qui quæ *ad possessiones* referuntur, ad alia detorques, ut si Regi Sacrilego esse non liceat, neque liceat ei Ecclesiæ aliam rem ullam moderari. Quo et illa referri possunt, *non esse* eum *supra Ecclesiam*[g], ut eam tollendam *Orthodoxis, Arianis* tradendam, vel debeat, vel possit decernere. Nam quod subjicis, alterum Ambrosii dictum *de judiciis* fuit. Provocatus ad disputandum *de fide Christi* cum Auxentio, sub judicibus *Ethnicis, Judæis, Arianis,* renuit. Justam certe causam habuit, si noluit *in Palatio* coram *Ethnicis* et *Judæis, de Christi divinitate* tractare cum Auxentio. Ad *causas fidei* aperte spectabat hoc: ne quis autem de sententia ejus error sit, ingeminat ibi, *in causa fidei, in causa* (*inquam*) *fidei*[h]. Atqui nos, vel Deus ipse potius, non nos, gubernacula Regi mandavit externæ disciplinæ: ea autem *ad causas fidei* torquere, nimis violentum est. In quibus tamen, permitteret id, scio, Ambrosius *Imperatori,* quod cuivis *de populo* permisit: permisit autem populo, *ut audita disputatione, unusquisque*
171 *eligat quod sequatur*[i]. Et hic etiam operæ pretium scire, *Quis, Cui* loquatur: loquitur autem Valentiniano juniori, imberbi adhuc, et imperito adolescenti, necdum baptizato, omnia, ex Matris suæ Arianæ arbitrio, per fas atque nefas gerenti; dum illud a Parasitis suis subinde audiret, *Imperatori licere omnia*[j]. Certe ad hunc talem, quis putet *judicia,* quæ dicis, pertinere? At ad Constantinum, Theodosium, Patrem ejus ejusdem nominis alterum, et pertinuisse, et delata esse, mox doceo.

["Sanctus Martinus . . . Maximo Imperatori in faciem dixit; Novum esse et inauditum nefas, ut causam Ecclesiæ judex sæculi judicaret.

[g] ["Quid enim honorificentius, quam ut Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim intra Ecclesiam non supra Ecclesiam est."—S. Ambr. contr. Aux. de trad. Basil. sect. 36; ad fin. Ep. xxi. Op., t. ii. col. 873. D.]

[h] ["At certe, si vel scripturarum seriem divinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in causa fidei, in causa, inquam, fidei episcopos solere de imperatoribus Christianis, non imperatores de Christianis judicare."—S. Ambr. Ep. xxi. Ben. (al. xxxii.) sect. 4. Op., t. ii. coll. 860. E. 861. A.]

[i] ["Veniant plane, si qui sunt ad Ecclesiam; audiant cum populo, non ut quisquam judex resideat, sed ut unusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur."—Ibid., sect. 6. col. 861. B, C.]

[j] ["Allegatur Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo, Noli te gravare" &c., (ut supra p. 199.) S. Ambros. Ep. xx. Ben. (al. xxxiii.) sect. 16. Op., t. ii. col. 857. A, B.]

Testis est Sulpicius Severus Libro ii. Sacræ Historiæ [k].—Resp. Torti, p. 40 ; et Bell. Op., t. vii. col. 656.]

4. Maximum vero tuum, Imperatorem negamus. Non enim legitime, sed ritu tyrannico, et tumultuante milite initiatum. Neque ergo in Cæsarum albo numeratur, legitimi Imperatoris Parricida, invasor Imperii, vir sanguinis, tanquam perduellionis reus capite tandem cæsus Aquileiæ [l] : ita vero profanus, ut *sacrificia* sua Gentilibus, *aram* quoque *Victoriæ* restituerit, *fautor* etiam fuerit *Judæorum* [m]. Notavi ; ut sciret Lector, quales tu ibi hic Imperatores selegeris. Tum, quæ hæc causa ? De Gnosticorum hæresi, a Priscilliano renovata ; quam a sæculi Judice dijudicandam nemo dixerit. Est tamen Maximi jussu cognitum ab Evodio Præfecto, non de causa hæreseœs, sed de obscœnis Priscilliani maleficiis, proque iis, morte ab eo mulctatus est. Denique, institutum hoc Maximi, utcunque Martino Turonensi displicuit, at Leoni Romano (qui vobis Martino major est) placuisse testatur Epistola ejus ad Turbium [al. Turibium] 93[n]. Tum Ithacius, qui Maximo consilii ejus Auctor, in Synodo Trevirensi absolutus[o]. [S. Martini,]

5. De Augustino quod affers, nihil ad rem : deferri voluit causam Cæciliani ad Episcopos, non autem ad Cæsarem : æquum postulavit[p]. Id voluit, quod Conciliorum Canones, [S. Augustini,]

[k] [Sulp. Sev. Sacr. Hist., lib. ii. cap. 50. Op., p. 289.]

[l] [Vide Baron. An. Eccl. ad An. 388, num. lxii. ; t. iv. col. 707.]

[m] [Vide Baron. Ann. Eccl. ad An. 387, num. lxiv. ; ibid., col. 686.]

[n] ["Merito patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, ut impius furor ab universa ecclesia pelleretur ; quando etiam mundi principes ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus et plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent."—S. Leon. Ep. xciii. (xv. Ball.) ad Turrib. Op., t. i. col. 696 ; et Conc., t. iii. col. 1410. D, E.]

[o] [Conc., t. ii. col. 1035. seq. ; et Sulp. Sev. Dial. iii. cap. 12, p. 500. De moribus autem Ithacii vide Sulp. Sev. Hist. Sacr., lib. ii. cap. 50, p. 288.]

[p] ["Scitote quod primi majores vestri causam Cæciliani ad imperatorem Constantinum detulerunt . . . Sed quia Constantinus non est ausus de causa Episcopi judicare, eam discutiendam atque finiendam Episcopis delegavit. Quod et factum est in urbe Roma præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ cum multis collegis suis. Qui cum Cæcilianum innocentem pronuntiassent, et Donatum qui schisma Carthagini fecerat, sententia percussissent, iterum vestri ad Imperatorem venerunt, de judicio Episcoporum, in quo victi fuerant, murmuraruntQuomodo enim potest malus litigator laudare judices, quibus judicantibus victus est ? Iterum tamen clementissimus Imperator alios judices episcopos dedit apud Arelatum Galliæ civitatem, et ab ipsis vestri ad ipsum Imperatorem appellarunt, donec etiam ipse causam cognosceret, et Cæcilianum innocentem, illos calumniosos pronuntiaret."—S. Aug., Ep. cv. Bened. (al. clxvi.) sect. 8. Op., t. ii. col. 447. A, B, C.]

"Addo quod Cæciliani causam ipsi ad imperatoris Constantini judicium accusando miserunt ; imo vero ipsum Cæcilianum post episcopalia judicia, ubi eum opprimere non potuerunt, ad

Constantinopolitani 6.[q], Antiocheni 11. et 12.[r], Carthaginensis 107.[s] voluerunt. *Non oportere de causis Episcoporum βασιλικὰς ἐνοχλεῖν ἀκοὰς, Regiis auribus molestum esse;* sed referri primum ad Episcopos, et ab iis, si fieri posset, terminari. Sed et Augustinus ipse, et qui cum eo erant Patres in Synodo Carthaginensi, et *βασιλικὰς διατυπώσεις* in causa Primosi agnoverunt[t]; et vero *de rebus Ecclesiasticis, leges ab Imperatore ferri,* ab Ipso petendum esse, missa ad hoc ipsum legatione statuerunt. Can. 100.[u] 105.[v] Male id quidem a Donato factum, quod inter Episcopos placide transigi potuit,
172 de eo Imperatori molestiam exhibere. Sed tamen, cum præter ordinem Donatus rem retulit ad Constantinum, is Romano primum Episcopo, cum aliis tamen Collegis; post Arelatensi Synodo delegavit[w]; postremo ipse tota de re cognovit, et sententiam tulit. Donatistas Augustinus reprehendit, ut *importunos:* Constantinum, *ut jus Ecclesiæ invadentem,* non reprehendit[x]. Secus fecit Donatus quam debuit, quod rem ita moleste detulit: Constantinus nihilo plus sibi sumpsit, quam jure suo potuit, quod delatam juste judicavit. *Divinitus enim præcipi Regibus, ut in suo Regno, bona jubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam religionem*[y]; Augustinus ipse auctor est.

supradicti imperatoris examen pertinacissimis persecutionibus perduxerunt." —S. Aug., Ep. clxxxv. Ben. (al. l.) sect. 5. Op., t. ii. col. 968. A, B.]

[q] [Conc., t. ii. col. 950. E. Hic tamen Canon huic Concilio a viris eruditis abjudicatur. Vide Bever. Annot. in loc. Annot. p. 98. apud Pand. Can. t. ii.]

[r] [Conc., t. ii. coll. 565. E, 568. A.]

[s] [Bever. Pand. Can., t. i. p. 641. B, C.; al. Can. civ. Cod. Can. Eccl. Afric.—Conc., t. ii. col. 1117. D.]

[t] [Conc. Carth. Can. ci. Bever. Pand. Can., t. i. p. 635. D; al. Can. xcvii. Cod. Can. Eccl. Afric.—Conc., t. ii. col. 1115. A.]

[u] [Bever. Pand. Can., t. i. p. 634, E. F.; al. Can. xcvii. Cod. Can. Eccl. Afric.—Conc., t. ii. col. 1113. E.]

[v] [Bever. Pand. Can., t. i. p. 639. C.; al. Can. cii. Cod. Can. Eccl. Afric. —Conc., t. ii. col. 1117. D.]

[w] [Conc., t. i. coll. 1401, 1402, 1421, seq., et 1440.]

[x] ["Multa sunt alia quæ illi recites, si non contentiose agere, sed prudenter audire voluerit; preces Donatistarum ad Constantinum, ut propter ipsam causam inter Afros Episcopos dirimendam judices ex Gallia Episcopos mitteret. Litteras etiam ejusdem Imperatoris, ubi Episcopos misit ad urbem Romam. Gesta quoque in urbe Roma; ubi ab Episcopis, quos ille miserat, causa cognita atque discussa est. Itemque alias litteras, ubi declarat memoratus Imperator eos apud se de collegarum suorum judicio, id est Episcoporum quos ad urbem Romam miserat, fuisse conquestos; ubi etiam alios Episcopos voluit apud Arelatum judicare; ubi isti et ab ipsorum judicio ad eundem Imperatorem appellaverunt; ubi postremo causam inter partes ipse cognovit; ubi eos vehementissime detestatur innocentia Cæciliani fuisse superatos." S. Aug. Ep. liii. Ben. (al. clxv.) sect. 5. Op., t. ii. col. 182. A, B, C.]

[y] [S. Aug.] cont. Cres., lib. iii. cap. li. [(al. 56.) Op., t. ix. col. 716. A.]

6. De Gelasio fecisti factum Torto dignum; tortam enim [Gelasii,] rem refers, et mutilam, et mala fide. De Sacramentis ibi agitur, in quibus non *summam*, quin *nullam* omnino *potestatem* Reges sibi vindicant. Apponam verba integra. *Nosti, . . . fili Clementissime, quod licet præsideas humano generi dignitate, rerum tamen præsulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas salutis tuæ expetis, inque sumendis cœlestibus Sacramentis eisque (ut competit,) disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine, potius quam præesse*[z]. [*Nosti*] *itaque inter hæc, ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem.* Audin' *in sumendis, in disponendis Sacramentis?* Audin', *inter hæc?* quæ verba tu, ne quasi Sorex tuis indiciis perires[a], quasi mus Ponticus[b], prærosa posuisti.

7. Gregorii locus, 25ª Epistola, non autem ut tu posuisti [S. Greg. 21ª est. In eo, nihilo meliore fide rem geris. Quicquid Magn.] enim scribat Gregorius de *Piissimis Dominis*, scis ipse, si locum inspexisti, sciat et Lector si vacat inspicere, *jussiones Imperatoris in causis Ecclesiasticis* (contra quam tu hic ponis) *ter* in ea ipsa Epistola Gregorium agnovisse. [1°.] Audienda erat causa Maximi Salonarum Episcopi, quicum Gregorio lis erat. Scribit Maximus, *præcepisse Serenissimos Dominos, ut Salonis* cognitio esse deberet. Quid Gregorius respondet? *Nullas se, ea de re jussiones accepisse; quod siqua sit jussio, eam per obreptionem elicitam se credere.* At non respondet ibi; *nullam de his jubendi auctoritatem penes Imperatorem esse, quippe in causa Ecclesiastica;* sic autem respondere debuit, si causam tuam agere voluit. 2°. Incurrerat in Censuras Maximus; 173 *laxare eas se* scribit Gregorius: laxare, quomodo? *secundum jussiones serenissimi Domini Imperatoris.* 3°. Suspendit tamen interim Gregorius Maximum a missarum solennibus celebrandis; sed quousque? *Quoadusque voluntatem ejusdem Serenissimi Domini cognosceret*[c]. Ita, *causam eo loco cog-*

[z] [Gelas. Ep. viii. (ad Anas. Imp.,) —Conc., t. iv. col. 1182. C.]

[a] [Vide Terent. Eunuch., v. 6. 23.]

[b] [Vide Arist. Hist. Anim. ix. 50. 12. Op., t. iv. p. 367. Oxon. 1837; et Plin. Hist. Nat., lib. x. cap. 93. (al. 73.) t. ii. p. 1952. Lond. 1826.]

[c] [" Quod vero indicas serenissimos Dominos, ut illic debeat esse cognitio, præcepisse; nos quidem nullas eorum alias de hac re, nisi ut ad nos venire debeas, jussiones accepimus. Sed et si forsitan pro Reipublicæ suæ utilitate, quæ divina sibi largitate concessa est, multa cogitantibus, et in diversis sollicitudinibus occupatis suggestum, et eorum est jussio per obreptionem elicita, postquam et nobis et omnibus est notum piissimos Dominos disciplinam diligere, ordines servare, canones vene-

noscit, censuram relaxat, suspensionem suspendit, omnia hæc ex *voluntate, et pro jussione* Imperatoris : *ter* in Ecclesiastica causa *jubet Imperator, ter Pontifex paret jubenti.* Potuitne a te locus adduci, vel testis, qui magis pro Adversario tuo, magis contra te faceret? Et hæc jam illa sunt, propter quæ moratus es Lectorem; *veteramenta omnia,* detrita jam, et repetita millies. Scimus vero hinc interim, *Piissimos Dominos* in rebus Ecclesiæ *jussiones* suas interposuisse.

[Testimonia Constantini,]

Nec meliora sunt, nec magis ad rem illa, quæ jam sequuntur, Principum. Constantinus ita dixit, cum appellarent ad eum Donatistæ, *O rabidam furoris audaciam &c.*[d] Credimus Optato, Constantinus sic dixit; sed Constantinus quid fecit? Delegavit *primo*[e], *secundo*[f], qui audirent; *post* audivit ipse, et sententiam tulit[g]. *Quid verba audiam, cum facta videam?* Culpa quæ fuit, in Donato fuit, qui odiose interpellavit, non in Constantino, credo, qui juste rem judicavit; Alioquin et tu exclama, *o rabidam* Constantini *audaciam,* qui admisit sic appellantes, ut nos exclamemus, *o rabidam* Torti *audaciam,* qui Constantinum damnat audaciæ, quem Optatus Auctor suus non ausus damnare. Tum et Augustino credimus, *non ausum initio*[h]. Sed enim, qui non ausus initio de causis his cognoscere, (quippe qui necdum assuetus ad illas, nesciret forte quid illarum cognitio postularet) provectior jam factus, et ausus, et fecit. Scis quid scripserit ad Nicomedienses in causa Eusebii et Theogonii, quos deportari fecerat. *Siquis*

rari, et se in causis sacerdotalibus non miscere: instanter exequimur quod et illorum juvat animam atque rempublicam, et ad quod nos terribilis tremendique Judicis respectus impellit." S. Greg. Mag. Ep. (Lib. v. Ep. xxv. sec. Editt. Vett.) Lib. vi. Indict. xiv. Ep. xxv. ad Maximum Salonitanum. Op., t. ii. col. 811. C, D. "Quod autem valde te pertimescere ac omnino trepidare cognovimus, ne hoc fortasse in te ulciscamur, quod sine nostro consensu ad sacerdotalem ordinem cognosceris inordinate prorupisse; intolerabilis quidem culpa est; sed hanc secundum jussiones serenissimi Domini Imperatoris, si nequaquam amplius in contumaciæ tuæ errore perstiteris, laxamus, ... Quia vero dudum scripta tibi transmisimus, ut quoadusque voluntatem ejusdem serenissimi Domini cognosceremus, missarum solemnia nullo modo celebrare auderes; sed tu elata mente egisti callide, ne eadem scripta susciperes, quæ tamen eorum esset sententia, quoque modo cognovisti, sed servare noluisti, ideoque ea quæ tibi prius scripta transmisimus confirmamus, ut missarum solemnia celebrare non audeas, donec omnia, quæ contra te dicta sunt, subtiliter inquisita fuerint ac discussa."—Ibid., coll. 811. D, E. 812. A.]

[d] ["O rabida furoris audacia! sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt." S. Opt. De Schism. Donat., lib. i. cap. 25. p. 24.]

[e] [S. Optat. de Schism. Donatist., lib. i. cap. 23. pp. 22, 23.]

[f] [Ibid., cap. 27. p. 25.]

[g] [Vide S. Aug. contr. Cresc., lib. iii. cap. lxxi. (al. 82); Op., t. ix. col. 733; et quæ supra e S. Augustino sunt citata.]

[h] [S. Aug. Ep. cv. Bened. (al. clxvi.) sect. 8. Op., t. ii. col. 447. B. Vide supra, p. 201. not. p.]

faveret illorum audaciæ; Ministri Dei, hoc est, mea auctoritate coërcebitur [i]. Scis quid ad Synodum Episcoporum Tyri. *Cuncti quotquot Synodum Tyri complestis, sine mora ad Pietatis nostræ Castra properetis, ac reipsa quam sincere ac recte judicaveritis, ostendatis, idque coram Me, quem sincerum esse Dei ministrum neque vos sane negabitis* [k]. Imo et in *hoc* quoque *ipso*, quod *initio* non est ausus facere, *paulo post*, animus ei non defuit *faciendi; fecit* enim.

2. Quod autem de Valentiniano Seniore refert Sozomenus, et tu ex illo, non sane cohæret. Quid enim petebant ab eo Episcopi? *ut ipsis ad corrigendum dogma convenire permitteret.* Quid autem respondit ille? *Fas sibi non esse talia curiosius perscrutari* [l]. Quam male cohærent hæc? Quid opus negare, quod nemo rogabat? Nam hoc illi non petebant, neque ea de re verbum in legatione ullum; tantum, ut convenire permitteret; quod *ab eo permissum illis quocunque loco vellent.* Locus sane illustris, pro *Synodis non sine auctoritate Regia convocandis:* ad rem tuam nihil. Secundo, Voluisti forte de Historia Tripartita rem referre; nam in ea petunt quidem *ut dignetur interesse* [m]: Unde autem id referat Cassiodorus vix dicas, cum in nulla sit trium partium, e quibus suum illud confecit Opus Tripartitum. Sed neque sic cohæret. Illi enim de præsentia interpellant; ille respondet de scrutinio: Poterat autem interesse scrutinio, nec ipse tamen perscrutari. Tertio, Nicephorus vero idem hoc sic expedit in historia sua. Quod hic Sozomenus, *Mihi fas non est;* id ille, *Mihi facile non est, qui negotiis occupatus, et Reipublicæ curis distentus sum* [n]; ut, cui vacare totus non posset, ei nec

174 [Valentiniani Sen.]

[i] [Εἴ τις δὲ πρὸς μνήμην τῶν λυμεώνων ἐκείνων, ἢ πρὸς ἔπαινον ἀπρονοήτως ἐξαφθῆναι τολμήσει, παραχρῆμα τῆς ἰδίας τόλμης διὰ τῆς τοῦ θεράποντος τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἐμοῦ, ἐνεργείας ἀναστα-λήσεται. Const. Ep. ad Nicom. apud] Theodoret. [Hist. Eccl.,] lib. i. cap. 13. [20. Vales. p. 51.]

[k] [Ἵνα πάντες ὅσοι τὴν σύνοδον τὴν ἐν Τύρῳ γενομένην ἀνεπληρώσατε, ἀνυ-περθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἡμετέ-ρας εὐσεβείας ἐπειχθῆτε, τοῖς ἔργοις αὐ-τοῖς ἐπιδείξοντες τὸ τῆς ὑμετέρας κρίσεως καθαρόν τε καὶ ἀδιάστροφον, ἐπ' ἐμοῦ δηλαδὴ, ὃν τοῦ Θεοῦ γνήσιον εἶναι θερά-ποντα οὐδ' ἂν ὑμεῖς ἀρνηθείητε. Con-stant. ad Syn. Tyri apud] Socrat. [Hist. Eccl. lib.] i. [cap.] 34. [p. 70.]

[l] [Ὥστε ἐπιτραπῆναι συνελθεῖν ἐπὶ διορθώσει τοῦ δόγματος . . . ὑπολαβὼν Οὐαλεντινιανὸς ἐμοὶ, ἐφὴ, μετὰ λαοῦ τεταγμένῳ οὐ θέμις τοιαῦτα πολυπραγ-μονεῖν.—Soz. Hist. Eccl., lib. vi. cap. 7, p. 227.]

[m] ["Legatum miserunt Hypatianum Heracleiæ Perinthi Præsulem, ut dig-naretur ad emendationem dogmatis in-teresse." Cassiod. Hist. Tripart.,] lib. vii. cap. 12. [apud Auctores Hist. Eccl. p. 494. Basil. 1528.]

[n] ['Ο βασιλεὺς, Ἐμοὶ, φησι, πράγμα-σιν ἐνειλημμένῳ, καὶ τὰ τοῦ πλήθους ἐπιτετραμμένῳ, οὐκ εὐχερὲς τὰ τοιαῦτα διερευνᾶσθαι.—Niceph. Call. Eccl. Hist.] lib. xi. cap. 3. [Op., t. ii. p. 113. B.]

fas manum admovere. Ut ita, quod Græce *οὐ θέμις*, idem sit quod Latine, *Non licet per negotia.* Quarto, esto tamen; petierint id Episcopi, negarit Imperator, quo ipse vis sensu; vel hoc nobis dicendum, totius Hellesponti et Bithyniæ Episcopos Orthodoxos nesciisse quid fas Imperatori facere, qui Hypatianum Heracleæ Episcopum legatum suum miserant, ut vellet interesse, vel hoc (inquam) dicendum, vel certe nesciisse Valentinianum, hominem militarem, in castris enutritum, *quid* sibi fas: vel si scivit, *ex pietate, non debito* (ut de Theodosio simili in re Dominus [o] tuus) id responsum dedisse, modeste scilicet, non, quod pro jure suo id ei non liceret. At si quæstio jam sit, liceatne in eum finem Imperatori Synodo interesse: quis non plus credat tot Episcopis Orthodoxis, hoc ab eo petentibus, et per hoc, jus illud ei, et fas esse profitentibus, quam in Castris semper versato Imperatori, modeste hoc, quasi fas non sit, deprecanti? Cuinam verisimile circa Synodos quid Imperatori fas, scisse illum: omnes autem hos nesciisse? Sed quicquid Valentiniano hic visum respondere, cave putes, nefas existimasse eum, rebus
175 his vacare; Lege sis Theodor. iv. 10.[p] videbis ibi de dogmatibus Ecclesiasticis reformandis etsi non *πολυπραγμονεῖν*, (quod Constantio vidit cessisse non feliciter) at *φροντίδα ποιεῖν*, etsi non curiosum fuisse, at, tantum accurasse negotium hoc, quantum instituto nostro convenit.

[Theodosii Jun.] 3. Magis autem insulsum multo, quod proximum ponis, de Theodosio juniore, qui Comitem Candidianum ad Concilium Ephesi in eum finem miserat, ut turbas ibi et tumultus compesceret; at Episcoporum constitutionibus, quæ circa fidei dogmata inciderent, sese non immisceret[q]. At de Imperatore instituisti, quomodo jam delapsus ad Comitem—

Amphora cœpit
Institui, currente rota cur urceus exit[r]?

Annon hoc est, a disparatis argumentum *ducere?* Recognosce

[o] [Bell.] de [Rom.] Pontif., lib. v. cap. 5. [Op., t. i. p. 233. G.]

[p] ['Ο μὲν δὴ πανεύφημος βασιλεὺς, sc. Valentinianus, τοσαύτην τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἐποιεῖτο φροντίδα. —Theod. Hist. Eccl., lib. iv. cap. 10. p. 160.]

[q] ['Εντέταλται τοίνυν Κανδιδιανὸς, ὁ μεγαλοτρεπέστατος κόμης τῶν καθωσιωμένων δομεστικῶν ἀχρὶ τῆς ἁγίας ὑμῶν διαβῆναι συνόδου, καὶ μηδὲν μὲν ταῖς περὶ τῶν δογμάτων γινομέναις ζητήσεσι κοινωνῆσαι . . . . καὶ φροντίσαι τοῦ μή τινα διχόνοιαν ἐξ ἀντιπαθείας ἐπὶ πλέον παραταθῆναι.—Sacr. Theod. ad Sanct. Synod., ap. Conc. Eph., Par. i. cap. xxxv.—Conc., t. iii. coll. 442. E. 444. A.]

[r] [Horat., Ep. ad Pis. ver. 21.]

enim, hic quid dixeris. Prohibetur a Regé Comiti, ne rebus se fidei immisceat: Regi ergo in sacris potestas nulla. At tu, credo, Regi plus quam Comiti deferendum putas; et extra *res fidei* multa sunt, in quibus *potestas* ejus se exerceat. *Fidei* enim nec *Rex*, sed nec *Apostoli* ipsi *dominantur*[s]. Locus ergo hic totus *extra oleas*[t].

4. Nec enim de Basilio illo tuo est quod valde laboremus, [Basilii,] non magni momenti Imperatore, qui et Dominum suum Michaelem occidit, et Imperium invasit; qui infimæ sortis homo, ut nec patriam nosset, nec parentes; inter captivos venundatus Constantinopoli, nec libere educatus, nec excultus ullo doctrinæ genere, bono jure provinciam hanc poterat deprecari. Sed quid tamen dicit? *Investigare illa et quærere, sacerdotum esse, non Laicorum*[u]. Nec nos hoc negamus. At erat ibi periodo eadem aliud magis in rem tuam; tam enim erat ex parte tua testis ibi prodigus Basilius, ut præcideris periodi hujus partem priorem, in qua *Laico nulli licere* vult, *ut ullo modo sermonem moveat de rebus Ecclesiasticis.* Non *sermonem movere* de illis, *non ullo modo movere sermonem?* Nimium hoc quidem visum Matthæo, puduit inserere; laudo. Sic enim non modo partes præcipuæ, sed nec partes ullæ penes Principem forent: Gallionem, credo, imitari vult Principes, *cui nihil horum curæ*[v]. Parum vero basilicum Basilii hoc testimonium.

5. Nec Caroli melius. Si tamen Caroli, et non Triburi- [Caroli Magni,] ensis Concilii potius, diu post Carolum: Quid tamen Ille? Nihil de rebus religionis, aut de *potestate* circa illas vel 176 *summa* vel *ima*. De *jugo* nescio quo ferendo loquitur[w]: non

[s] [2 Cor. i. 24.]

[t] [Vide Aristoph. Ran. 993.]

[u] ["De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conversamini, quid amplius dicam non habeo, quam quia nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem movere, neque penitus resistere integritati ecclesiæ, et universali synodo adversari. Hoc enim investigare et quærere patriarcharum, pontificum, et sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui ligandi et solvendi potestatem habent; qui ecclesiasticas et cœlestes adepti sunt claves; non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel a ligamento solvi egemus."—Bas. Imper. Orat. ad Conc. C. P. iv.—Conc., t. viii. col. 1154. C.]

[v] Act. xviii. 17.

[w] ["In memoriam Beati Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam et Apostolicam sedem: ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut, licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, conferamus, et pia devotione toleremus."—Conc. Trib. (A. D. 895.) Can. xxx.—Conc., t. ix. col. 456. A.; et Decr. Par. i. Dist. xix. c. iii. 'In memoriam.' Corp. Jur. Can., t. i. col. 82.]

sane Christi *jugo*, nam *jugum* illius *leve*. Puto igitur Antichristi, quia tam grave, ut ei ferendo vix Carolus ille Magnus par esset. Quid hæc ad *potestatem* Principum? Nihil; ad *patientiam* certe aliquid. Et quidem id quærit Pontifex, Principes *parum potentes, valde patientes*, quos posset sub Sanctæ Sedis *jugo vix ferendo* mittere.

[Theodorici.] 6. At etiam hauris ad fæces? Ex *loco obscuro, et corrupto?* (sic enim in margine habetur Synodi illius *tertiæ*[w].) Etiam *Hæreticis*, etiam *Arianis* supplicas, ut opem ferant laboranti Pontifici; nec vereris, si *Arianum* sit de *potestate* illa cedere, ne *Orthodoxum* sit, eam tanto magis *tueri?* Quid vero, iste, qui *hic est, post principia*[x], simul Barbarus, simul hæreticus? Quanquam hæresis, credo, non erat: Nam et Constantius et Valens, qui eadem hæresi infecti, Synodis et interesse et præesse soliti. Quare mera Barbaries erat. Sed quid ait tamen? Vocabant illum ad Concilium Episcopi, ut interesset saltem: sciebant ergo jus illi esse, ut posset interesse; et aliquid ad eum de Synodo *præter reverentiam*[y] pertinere. Ille contra, nihil. Nihil enim forte apud Barbaros. Quid agimus? Utrum credimus Episcopis qui petunt, et putant *rem licitam* sic *interesse*, an homini *Gottho* non putanti? Ego *Episcopis:* tu, si vis, crede *Barbaro*. Nec levia tamen ibi sunt per Synodum illam impressa vestigia, ex quibus manifesto rem teneas, nempe, aliquid ad eum de rebus Ecclesiæ *præter reverentiam* Episcopos ibi putasse *pertinere*. Nam *ex præcepto Theodorici congregata est Synodus*[z], Et, *decernere Synodus sine Regia notitia non præsumit*[a] Et, procedunt, *secundum principalia præcepta, quæ illorum hoc tribuunt potestati*[b]. Et, quæ proxime ibi sequuntur verba, hæc sunt, *Committere Regem Potestati Pontificum, ut quid magis putarent utile, deliberarent*[c]. Habuit ergo aliquid quod committeret *præter reverentiam: reverentiam* enim suam, credo, *non commisit*. Collige jam: *Synodum* ibi Rex *congregat:*

[w] [Tert. sc. Synod. Roman. sub Symmacho. Hæc autem verba omittuntur apud Conc. Labb. et Coss.]

[x] [Vide Terent., Eunuch. iv. 4. 11.]

[y] ["Ad hæc serenissimus rex .... respondit, In Synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reverentiam in ecclesiasticis negotiis pertinere." —Theod. Rex. apud Conc. Rom.—Conc., t. iv. col. 1324. E.]

[z] Concil., t. ii. p. 470. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 1323. A. Labb. et Coss.]

[a] [Conc., t. ii. p. 470. Ed. Venet.; t. iv. col. 1324. A. Labb. et Coss.]

[b] [Conc., t. ii.] p. 472. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 1326. A. Labb. et Coss.]

[c] [Conc., t. ii.] p. 471. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 1324. E. Labb. et Coss.]

illa *sine Regis notitia nihil præsumit:* Rex *illorum potestati rem committit:* illi *secundum principalia præcepta, quæ hoc illorum tribuunt potestati, faciunt quod facto opus est.* Pro *Primatu,* hæc quidem argumenta sunt, non contra *Primatum.* Nec dum igitur habetis, quæ habere vos dicitis testimonia; abierunt enim omnia in fumos, ut consistat adhuc *potestas* 177
sua Regibus, qua et *Synodos convocare,* et *confirmare* possint, et obire reliqua omnia, quæ et olim qui Imperatores, diligenter obierunt, et qui tum Episcopi, libenter agnoverunt.

["Regnum quidem Christi non fuit ex hoc mundo, sed tamen in hoc mundo fuit, et est; ac per hoc Vicario Christi Regis in terris obedientia debetur ab omnibus, qui partem in Regno Christi habere volunt." —Resp. Torti, p. 43; et Bell. Op., t. vii. col. 657. B, C.]

Tum, gratiæ tibi jam, ut video, a nobis habendæ sunt, qui nos aptam illam sane distinctionem docuisti, *ex hoc mundo, in hoc mundo.* Sed audi tamen, quid nos hic obtusi homines trans Alpes de ea dicamus: Quod *in hoc mundo* est, si *de hoc mundo* sit *etiam,* id ad tuum (quod ibi vis) *Regnum Christi* non pertinet: cujus etsi *in hoc mundo,* tamen *de hoc mundo* Regnum non est. *Regna* autem *mundi,* non solum *in,* sed *de hoc mundo* etiam sunt. Quare nihil *illa* ad Pontificem vestrum. Nihil *ei* in illa juris, quippe cui (ut tu quidem vis) *Regnum* Christi, quod *de hoc mundo non est*[d], solummodo sit creditum. Nisi id agas (et id certe agis) non solum, ut quæ *in mundo,* sed *quæ extra mundum* sunt, omnia *sub pedibus ejus subjicias:* sic enim, memini, de vestris quispiam[e] eo torsit Psalmi versum illum, *Omnia subjecisti sub pedibus ejus,* ad Pontificem vestrum: deinde sic explicuit, ut per *pecora campi,* homines, per *volatilia cœli,* Angelos, per *pisces marinos,* animas, quæ in Purgatorio, intelligeret, *Pontificis pedibus subjectos* omnes. Sic nuper D. Marta[f], ut Pontifici *subjiceret* non *Christianos* modo, sed et *Sarracenos,* serio nobis id

[In regna hujus mundi nihil juris habet Pontifex.]

[d] [Joan. xviii. 36.]

[e] ["Et apte quod ipse est Vicarius Christi; quod ad terrestria dicit oves, &c., quod ad cœlestia dicit volucres, quod ad infernalia dicit pisces maris, per volucres cœli designari angelos bonos et malos."]—Antonin. Summa Maj. [Par. iii.] Dist. [Tit.] xxii. cap. v. ['De maxima Potest. Papæ,' ad init., t. iii. sign. ll. (6.) col. 4. Argentin. 1496.]

[f] ["Sed hic principatus, tam fidelium, quam infidelium, fuit Christi, nam scribitur, Omnes reges terræ adorabunt Eum, . . . et Psalm. viii., *Omnia subjecta sunt Christo, oves, et boves, et universa pecora campi.* Sed oves interpretantur Christiani . . . Item boves et pecora campi interpretantur Saraceni."—Marta de Jurisd.] Par. i. cap. 24, [num. 12. p. 51. b.]

narrat eodem Psalmo contineri, *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves, et boves, et pecora campi. Oves,* id est, Christianos; *boves,* id est, Sarracenos; qui jam etsi de *Ovili* Pontificis non sunt, at de *Bovili* sunt, nec Christus solum *Pasce oves meas,* sed etiam *Pasce boves meos* dixit; et Pontifex jam non *Pastor* modo, sed et *Bubulcus. Regna* quidem *mundi* a Christo etiam sunt, et Christi sunt, si non *qua homo,* at *qua Deus* tamen; Regnum etiam Illi, qua *et homo,* peculiare et suum, *Ecclesiæ* scilicet. Quodsi autem et Regna Principum (quæ et *in* et *ex* hoc *mundo* sunt) Christi sint, et qui eis præsunt, *Vicarii* in terris *Christi* Regis: sua *Vicariis* his *Christi, Regibus,* obedientia debetur, ab omnibus, non minus quam *tuo Christi Vicario,* in illo ejus *Regno,* quod utcunque *in mundo* sit, *de mundo* tamen non est. Sed ut semel expediam; Duo hæc Regna, *Reipublicæ* et *Ecclesiæ,* quamdiu duo manent, hoc ab illo divisum, duos habent Primos: post-
178 quam in unum coalescunt, non ut in duobus, *duo,* sed ut in uno *unus* Primus est; Rex scilicet, cui Pontifex semper subjectus in populo Dei *Israele, Exemplari nostro.* Nunquam ibi Rex subjectus Pontifici, semper Pontifex Regi: itidem hic, cum *Ecclesia* et *Respublica* unum in regnum aggregantur.

["Et quemadmodum nos reddenda Cæsari, quæ Cæsaris sunt, non negamus, id est, tributa, honorem, et obedientiam in rebus et negotiis sæculi; sic etiam optamus, ut quæ Dei sunt Deo reddantur. Inter quæ primo loco ponenda est fidei Catholicæ integra inviolataque professio, et ad Christi Vicarium fidelis et pura obedientia."—Resp. Torti, p. 43; et Bell. Op., t. vii. col. 657. C.]

[Obedientia Cæsari reddenda.] Post, herciscis inter Deum et Cæsarem. *Cæsari tributa, honorem, et obedientiam* tribuis; sed *obedientiam* circumscriptam *rebus et negotiis sæculi.* Quid ergo si bona jubeant Reges, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam religionem? Quid si *contra errorem pro ipsa veritate decernant?* Annon eis æquum obedire? Censet Augustinus [g], et nos cum *illo:* tu

[g] ["Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem jubent, quod quisquis contempserit, ipse sibi judicium acquirit."—S. Aug. Ep. ev. Ben. (al. clxvi.) sect. 7. Op., t. ii. col. 446. C. "Quicunque ergo legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium; quicunque autem legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit

si voles, *alia omnia*. Nam et cum Joas ærarium sacrum componeret[h], et cum Ezekias æneum serpentem comminueret[i], et cum Josias excelsa dirueret[j]; extra ultraque res sæculi jubebant, *sacra* jubebant, et populus tamen parendo nihil peccavit. Illis ergo, etiam cum *in re religionis* justa jubent, debetur obedientia.

Ubi vero de *Deo* dicis, adjungis ei et *Vicarium;* sed *ille* ibi, quem adjungis, nec *solus* est: Nam et *vicem Christi* Rex obit quoque, et *Christus* ipse dicitur: Nec *in sacris solus*. Plures enim Christus instituit, non unicum modo. *Sicut misit me Pater, et Ego mitto vos*[k]. *Qui vos audit, me audit*[l]; ut recte Eusebius vester de illis, *Christi autem Vicarii Sacerdotes sunt*[m]. Nam quem tu hic nominas, *is* nec *ullus* erat, nec *usquam*, cum Christus verba illa proferret: Christi enim tum in terris præsentia Vicarium non admisit. Nusquam existenti nihil reddi potuit. Erant vero etiam *Reges* in terra tum *Christi Vicarii*, cum præter eos *vicarius* alius non esset. Sed nec illud satis æque. Cum utrisque obedientiam deberi vis, Cæsari nudam vis, *tuo* huic vestitam duplicibus, *fidelem, et puram*. Quidni autem eandem et Cæsari? An quam adjudicas illi, obedientia, quanquam nec *fidelis* sit nec *pura*, debet ei sufficere, et vel hac sorte sua sic abire contentus, tanquam congrua sua portione? Certe si sic Cæsari sat esse putas obedientiam ullam, utcunque *infidelis* ea sit, utcunque *non depurata*, non eris herciscundæ hæreditati huic; Judicem te iniquum ostendis, abdicamus te hoc munere. [ut Dei Vicario.]

["Debuisset omnino iste Auctor, qui toties hoc repetit, vel uno in loco annotare verba illa Brevis, ubi dicatur, civilem obedientiam civili Magistratui exhibere, rem esse fidei Catholicæ, salutique contrariam. Sed neque annotavit, neque annotare potuit, nisi verba Brevis corrumpere, et sua verba pro verbis Brevis substituere voluisset."—Resp. Torti, p. 43; et Bell. Op., t. vii. col. 657. C, D.]

Quinto autem jam regero tibi, nec *corrumpi verba Brevis* 179
opus esse, nec *verba pro verbis substitui*. *Potest annotari* [Civilem obedientiam prohibet Paulus V.]
locus; supra a nobis annotatus est, pagina 15. lin. 19. (apponо jam paginam et lineam,) Juramentum in Brevi dici *fidei*

grande supplicium."—S. Aug. Ep. clxxxv. Bened. (al. l.) sect. 8. Op., t. ii. col. 969. D.]

[h] [4 Reg. xii. 4 seq.]

[i] [4 Reg. xviii. 4.]

[j] [4 Reg. xxiii. 13.]

[k] [Joan. xx. 21.]

[l] [Luc. x. 16.]

[m] [Euseb.] Epist. iii.—[Conc., t. i. col. 1389. B.]

et saluti adversari[n]; pagina 15. [14.] lin. 16. in Juramento verba hæc sunt, *præstabo veram obedientiam*[o]. (Ea *obedientia civilis* modo est, quippe quæ ad *defensionem* modo *Regis* contra proditores tantum se porrigat, pag. eadem, lin. 22.[p]) In *sacris*, de Rege *præcipiente*, *subdito obediente*, nihil ibi quicquam. Habes *obedientiam* illam *civilem*, *fidei et saluti adversari*. Habes locum annotatum. Quid quæris amplius?

["Post nugas et convicia, quæ libenter omittimus, ut quæ gravi Theologo, qualem se Auctor Apologiæ jactat, indignissima sunt."—Resp. Torti, p. 43; et Bell. Op., t. vii. col. 657. D.]

[Quænam in articulis fidei condendis Pontificis potestas.]

Tu vera nota nobis locum, ubi *nugæ*, ubi *convicia*, quæ sic omittis: vel fatere, quod *omittendo nugator* ipse sis. Optandum dixit Apologia, ut *Pontifex*, *priusquam hoc mandatum suum Pontificiis dedisset*, *definiisset illud pro re credenda*[q]; Habet enim hanc potestatem Papa, nec vos negatis. Nec tu, ut puto, *nugari* dices aut *conviciari* illum, qui de spiritus Papalis infallibilitate, vel de *novis*, si ille proponat, *credendis* verba fecerit. Nam hæc quidem olim erant *seria*, non *nugæ*; *et encomia*, non *convicia* Pontificum vestrorum. *Tanquam Papa enim multa potest* [leg. *potuisset*] *declarando*, *nedum fidei articulum*; *imo et novum* [*articulum*] *inducendo*[r]. Vis alium? *Collige hic*, *Principem Ecclesiæ Christique Vicarium posse super fide Catholica declarationem facere*, *etiam articulum fidei facere*, *si sumatur articulus fidei*, *pro eo quod credere oporteat*, *cum prius ex præcepto Ecclesiæ necessario non oporteret*[s]. Hæ si *nugæ*, si *convicia*, cur illa non sustulit de Jure suo Canonico Gregorius 13, cum Augiæ ibi stabulum repurgaret? Si reliquit, si non *omisit*, *omitte nos*, dic tu illum *nugatorem*, dic vestros homines *Conviciatores*: vestra enim hæc sunt, et a vobis. Imo tute ipse post, pag. 67. non *omittis* id agere, quod hic appellas *nugas agere*. Quin serio nobis narras, *si per articulos fidei significentur quæcunque dogmata*, *quæ fide Catholica credi debent*, (nec nobis hic alia

[n] [Resp. Torti, p. 15; et Bell. Op., t. vii. col. 643. C.]

[o] [Ibid., p. 14; et col. 642. D.]

[p] [Ibid., p. 14; et col. 643. A.]

[q] [Apolog. pro Jurament., pp. 225, 226.]

[r] Extravag. [Jo. xxii., Tit. xiv. 'De Verb. Signif.' cap. v.] 'Quia quorundam.' Glossa [in verba, 'Non] ut Papa.' [in Libro Extrav., col. 166. apud Corp. Jur. Can., t. iii.]

[s] Extravag. [Jo. xxii., Tit. xiv.] 'De Verb. Signif.' [cap. iv.] 'Cum inter,' [Gloss. in] verb. 'Declaramus.' [in lib. Extrav., col. 149, ut supra.]

significantur) *tum vero non dubitare vos, quin a Pontifice vestro multi fidei articuli condi possunt*[t]; nec tamen, dum ista dicis, *conviciaris*, credo, Pontifici. Quid ille vero, qui nuper in os dixit Paulo 5°. *Commissum ei munus a Deo excelso, non modo articulos indeterminatos determinandi, sed etiam fidei Symbolum condendi: atque hoc ipsum Orthodoxos omnes, omnium sæculorum, agnovisse, et palam confessos esse*[u]*?* Annon ille insignis *nugator*, egregius *conviciator*, si hæ *nugæ* sint et *convicia*, quas hic te dicis *omittere?* Quare autem librum suum Pontifici *inscripsit?* Quare Pontifex suscepit *inscriptum?* Quare Academia approbavit? Quare *nugas* has et *convicia omittere* illum non coëgit? 180

Sed ubi tandem *se jactat Auctor Apologiæ gravem Theologum?* tute hic *levem pseudologum* te potius ostendis, qui sic *jactas mendacia*. Ille vero contra; necdum *quatuor folia* sunt, cum ita ipse de Theologia sua, *quantulacunque ea est*. Nec erunt etiam *quatuor folia*, cum deprecatur invidiam gloriæ aucupandæ, quod concertationem instituit cum Cardinale viro tam docto. Poteratne vel ille magis *modeste de se*, vel tu magis *odiose de illo* dicere? At in te, Torte, quam jure optimo *retorqueri* potest *jactantia*, quam *torques*, qui Typographos conductitios habes, unum e Polita, qui *Libellum tuum elegantem sane; Opus tuum eruditissimum*[x]: alterum *ab extremo usque Rheni litore*[y], qui *libellum tuum insignem, te autem excellentis ingenii Theologum*[z], hic Germanis jactet, ille Italis, ut in ore sis omni populo? Da in tota Apologia simile quid; et *ille* sit, *tu* ne sis strenuus ille *jactator*. [Torti jactantia.]

["Neque enim Juramentum propositum suscipere, legitimum mandatum dici ullo colore potest, cum eo Juramento cogantur Catholici fidem Catholicam abnegare, ut supra demonstratum est. Ex quo etiam manifeste refellitur, quod Auctor subjungit de exhortatione ad marty-

[t] ["Si tamen per articulos fidei significentur quæcunque dogmata, quæ fide Catholica credi debent, sive sint conclusiones ex verbo Dei, atque ex primis articulis fidei deductæ, sive explicationes primariorum articulorum; tum vero non dubitamus a summis Pontificibus, coadjuvantibus Conciliis Episcoporum, multos articulos fidei conditos fuisse, quales articuli sunt definitiones generalium Conciliorum."—Resp. Torti, pp. 67, 68; et Bell. Op., t. vii. col. 669. C.]

[u] Benedict. in præfat.

[x] [Præfat. Polit., p. 3. vide supra, p. 5.]

[y] [Præfat. Colon., p. 4. vide supra, p. 6.]

[z] ["In eorum ego numero censeo Matthæum Tortum, excellentis ingenii Theologum, et Presbyterum Papiensem; qui ejus Juramenti, quod in eo regno Catholicis nuper propositum est, insidias insigni libello detexit."—Præf. Colon., pp. 3, 4.]

rium subeundum . . . . Jam enim non semel demonstravimus Regem civili obedientia non esse contentum ; sed id præcipue in votis habere, ut a Catholica fide Catholicos avertat, et ex Catholicis hæreticos faciat. Nam Juramentum, quod Fidelitatis appellat, præparatio et dispositio est ad Juramentum de Primatu Regis in spiritualibus. Et ea forte causa est, cur Archipresbyterum e carcere non dimittat, quamvis primum Juramentum præstiterit, quia sperat eundem ad alterum Juramentum tædio carceris et ærumnarum se posse perducere, quod Juramentum non tecte et obscure, sed aperte et manifeste novam Hæresim de Primatu Regio, in rebus etiam sacris et spiritualibus, continet."—Resp. Torti, pp. 44, 45 ; et Bell. Op., t. vii. col. 658. A, B.]

[Catholici non coguntur ad fidei abnegationem,]

Quicquid autem ibi reliqui habes ad *Dilemma*, memoriter jam lector tenet, ita sæpe inculcasti, quam sine veritate, tam sine verecundia omni, *cogi Catholicos ad fidei abnegationem ; muniri aditum ad Juramentum Primatus ; nam hæc tibi supra, nec semel, demonstrata.* Credo certe *non semel ;* sed et *supra* et *hic* debere te Lectori ludibrium, et quoties tibi mentio fit *demonstrationum* tuarum, aliquid ibi *monstri* simile, nihil legitimæ *demonstrationis. Transferunt scopum, petunt principium, concludunt a dicto secundum quid, ducuntur a disparatis, elenchi meri sunt,* veræ *ἀποδείξεως* nihil habent, nec quicquam *demonstrant,* nisi infelicem fuisse te, qui in præceptorem non incideris, qui te Analytica posteriora melius doceret. Qui *fidem Subditi* affirmat, *fidem Catholici* non negat : *fidei ergo Catholicæ negatio* pro *medio* hic esse non potest.

[nec ad Juramentum de Primatu suscipiendum.]

Parænesis etiam ad Martyrium, male fundata. Arenosum enim totum, quod dicis *de præparatione ad Juramentum Primatus,* ut *phrenesis* potius quam *parænesis* dici debeat. Nam si *præparatio,* cur in illo solo sistitur ? Non debuit ; pergeret
181 vero Rex, et *præparato* jam, secundum illud de Primatu, quasi *formam induceret.* At omnino in primo sistitur, secundum *non inducitur ;* non ulli ; (cedo enim, si potes exemplum.) Quare in hoc *terminus* motus est, nec vel *principium* novi, vel aditus ad aliud de Primatu. Libero ergo te metu *Juramenti alterius,* quod, ut video, valde te torquet, nec sinit respirare, ita semper meticulosus es, *ne tecte, ne obscure* (poteras autem dicere, *ne torte*) *contineat novam illam hæresin de Primatu Regio.* Quæ tamen si *hæresis,* certe non *nova,* cum et Reges sub Testamento veteri omnes Primatum illum tenuerint ; et Prophetæ tum omnes in eo, ac Sacerdotes acquie-

verint. Vel potius si *hæresis; nova,* et ab incude vestra; *vetus* enim non fuit. Omnes illum Prophetæ *ad apicem* tenuerunt, nec enim *apicem ullum* nos nostris Regibus tribuimus, quem illi tum suis non tribuerunt. Sed vide ne contra prorsus sit, quam tu dicis; ne, quæ ibi commemorantur in Juramento, *depositiones Regum, invasiones, tumultus, præparatio* sint *et dispositio,* et per ea aditus fiat potius *ad Primatum Pontificis.* Tum quod ultimum, stultissimum; *eo detineri in carcere Archipresbyterum, ut tædio victus juret in Primatum.* Nec enim *custodia* ejusmodi est, qua *detinetur,* ut ejus illum valde tædere debeat, nec in ea delatum ei unquam illud *de Primatu;* et juret, ne juret, nemo hic vel metuit vel optat, susque deque est; et Matthæus hæc omnia vidit in somniis, et recte rem hanc totam concludere potuit, *καὶ τοτ' ἀνεγρόμην*[p].

["Postremo Apologiæ Auctor . . . fingit Pontificem Maximum ex falsis rumoribus de nimia Regis severitate in Catholicos permotum fuisse ad hoc Breve tam temere conscribendum. Quod idem dicit accidisse Pio V., quando sententiam excommunicationis in Reginam Elizabetham tulit; et Clementi VIII., quando paulo ante obitum Elizabethæ duo Brevia in Angliam misit . . . . . Itaque Auctor hujus Apologiæ paucis verbis tres summos Pontifices, Paulum V. et Pium V. levitatis et temeritatis, Clementem vero VIII., non solum temeritatis, sed etiam perfidiæ reprehendit."—Resp. Torti, p. 45; et Bell. Op., t. vii. col. 658. C, D.]

[Nimia credulitate errarunt,]

Voluit *Apologia,* quod in Brevi mittendo perperam fecerat Pontifex, id meliorem in partem interpretari; *credulum* paulo magis, quam par erat, Pontificem quorundam sermonibus fuisse. *In eam partem* peccasse etiam Clementem 8um, etiam Pium 8um simili errore errasse[q]. Nam hisce in rebus, quæ facti sunt, posse interdum Pontifici *errorem obrepere* (dicam cum Matthæo) *inter omnes convenit,* salva tamen ejus, in iis quæ Cathedræ sunt, infallibilitate. Vides Lector, quod mitissimum æquissimumque fieri potuit, id hic factum fuisse. Quid Matthæus? clamat nefas ingens, *Pontifices simul tres levitatis et temeritatis accusari; Clementem* vero *etiam perfidiæ.* Ne vero; falluntur interdum Reges prudentes et boni, falluntur et Pontifices, dum iis adhibent *fidem,* in quibus

[p] [κᾆτ' ἔγωγ' ἐξηγρόμην.—Aristoph. Ran. 51, et conf. Erasm. Adag., p. 697.]

[q] [Apol. pro Juramento, pp. 227—229.]

182 *fidem* esse oportuit, nec fuit tamen; Et *Leves* tamen non sunt, nec *temerarii:* cadunt enim faciles hi motus in generosam indolem. Atque ita *excusare voluit* factum Pontificis, et *crimen* in rumores *transferre* sæpe non veros. Non sinit. *Humanum* est *errare.* Non cadit autem in Vaticanos Deos *infirmitas* hæc tanta. *Homines* non sunt [q]. Quicquid *humanum* est, ab iis *alienum* putat [r].

[Pius V. in Bulla,] De Pio primum, vel verum hoc, vel non veri nostrates vestri, qui sermone hoc, nec solum sermone, etiam scriptis affirmarunt [s]. Surrepsisse tum ei Mortonum et Webbum, transfugas nostros, et per suggestiones mendacii plenas decepto *Bullam surripuisse.* Quod cum hic constaret Lincolniensi pridem Episcopo Watsono (qui et tum et diu post in vivis) mirum illi in modum displicuisse, quod ita se *Pius passus sit induci in errorem,* quem prævidit Watsonus, et prædixit, nec Sedi Romanæ utilem, et Pontificiis hic omnibus fore perniciosum, cum ex eo necessitas quasi quædam imposita Reginæ fuerit, severiores in eos post leges sanciendi. De Paulo 5°. non minus verum, qui hic inter Pontificios moderati magis, sic omnes affectos, sic sensisse omnes, nempe vel *fictitium* fuisse *Breve* illud, vel certe *surreptum* per fraudem quorundam, vel *abreptum* per importunitatem, nec ab *illo sponte pura* unquam emanare potuisse. Quid si autem et *Pontifex ipse* tantundem *fassus sit,* ubi *Brevis* sui per quorundam Principum *Legatos* injecta mentio? Penes Auctores fides sit. Quid si et *purgavit se de Brevi* sic emisso, *apud Principem aliquem* exterum, nempe, quod *Breve primum* per *obreptionem,* se quidem non intento ad rem, vel tale quid cogitante, procuratum fuerit? Ad *secundum* vero, quod *pertractus* quasi invitus, dum *Collegium Inquisitorum* rem *importunius urgeret:* addito etiam *promisso,* et data *fide,* deinceps jam *cautiorem* fore se, siquid tentandum *in rebus Britannicis:* De quo viderit ipse. Interim mitior haud ulla afferri potuit *excusatio,* quam quæ in Apologia allata est, et allegata; *fecisse,* quod *fecit,* Pontificem, *non plene informatum,* nec fuisse tam illi perspecta omnia, quin, quod tum nesciret, paulo post exploratum magis habere potuisset.

[Paulus V., in Brevibus mittendis.]

[q] ["Nec Deus es, nec homo, &c. Vide supra, p. 186. not. q.]

[r] [Vide Terent. Heaut., i. 1. 25.]

[s] [Watson Decacor. of] Quodlib. [Quodl. vii. Art. 7. p.] 252; [Art. 8. p.] 260. [et Append. p.] 343.

["Itaque non erat opus, ut Auctor luderet in nomine Babylonis, et septicollis Urbis, ad quam undique rumores et nuntii deferuntur; neque ut probaret ex Patrum testimoniis, de Roma intelligi, quæ Sanctus Petrus de Babylone scripsit in priore Epistola, cap. 5. Fatemur enim Romam non solum in Epistola Sancti Petri, sed etiam in Apocalypsi Sancti Joannis per Babylonem significari, sed Romam Ethnicam, non Romam Christianam, et illam, quæ ebria erat de sanguine Martyrum Jesu."—Resp. Torti, pp. 45, 46; et Bell. Op., t. vii. coll. 658. D, 659. A.]

De *septicolli* vero civitate, de *Babylone* sua, ludos non patitur Tortus; serio dat, *quæ in Epistola est B. Petri, quæque in Apocalypsi, Babylonem,* non aliam ullam urbem esse, quam *Romam* ipsam: Nos, quod dat, accipimus non illibenter. Ita avide avent homines hi *Petrum Romæ* alicubi in scripturis reperire, potius ut *Babylonem* velint esse *Romam,* ubi *Petrus* fuit; quam ut *Petrus Romæ* non fuerit. Valde enim illorum interest ad *Caput fidei,* ut *Petrus Romæ credatur* fuisse, non *fide pia* quæ in historiis est, sed *majore, Sacrarum* nempe *literarum.* Etsi et illud quidem totum præter Leges Theologiæ, quæ si *Mystica est,* seu *Symbolica,* non est *argumentativa.* Etiam præter Leges Epistolæ; quæ etsi tota sit *mysteriorum* plena, *locum* tamen, unde scripta, designare non solet *mystice,* ne, si *locus* non sit certus, nec ipsius *Epistolæ fides* sit certa. Qui vero, si locus allegoricus Babylon sit, non et allegorica persona Marcus, qui mox sequitur? vel si *hic* literalis, quidni et *illa?* Quorsum autem Petrus, *Roma* scribens, *Romam* non ausus *Romam* nominare, quam Paulus, cum inde scriberet, *urbem Romam, cives Romanos,* et ausus, et nominavit? Atque adeo Divus Joannes, cum *librum* scriberet, cujus singuli versus singula mysteria sunt; ubi tamen ad *Ecclesias* scribendum fuit *septem* urbium, *propriis* nominibus singulas quasque designavit, easque voluit esse non *mysticas,* in libro alioquin per totum *mystico.* Etsi vero sint ista, ut dixi; non piget tamen Tortum habere confitentem, quod *non in Epistola modo Petri, sed et in Apocalypsi, Babylon Roma sit.* De eo tantum nobis lis erit jam, *quænam* illa ibi *Roma Babylon;* aut *Roma* quo tempore *Babylon esse cœperit.* Cui rei tot ibi circumstantias adhibet B. Joannes, vix ut in ea errare cuiquam contingat. Quæ enim *Babylon* ibi, eadem *meretrix magna* dicitur, *quæ sedet super aquas multas, cum qua forni-*

[Roma est Babylon.] 183

[Quando Roma Babylon esse cœperit.]

cati sunt Reges terræ, quæ *Bestiæ ibi insidet habenti capita septem et cornua decem*[t]. *Septem* autem illa *capita, septem* sunt *montes,* in quibus sita Roma.

Et quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, Imperii Roma Deumque locus[u]:

[Non Roma Ethnica.] Edoctum autem ibi se dicit B. Joannes a *Spiritu, de rebus quæ venturæ essent*[v]. Quodsi jam, *Romam* ibi (quo tu sensu vis) designavit, nihil *venturum edocuit Spiritus; Ethnica* enim tum *Roma* in *Auge* erat vel maxime. *Propheticus* vero is liber totus haberi solet; nimis autem illa *misella* tum *prophetia* foret, si prædiceret, fore, ut *persequeretur Roma Christianos.*

184 Vidit vero hoc priusquam in Pathmon relegatus esset; *fusum* Jacobi fratris sui, multorum *sanguinem* sub Nerone *fusum*: sensit ipse, et *pars magna*[w] fuit illius tum *persecutionis. Prophetiam* ergo totam *evacuat,* si *Ethnica* ibi *Roma* sit. Tum *Reges* illi *decem,* (qui numerus certus pro incerto) quomodo tum *inebriati de vino prostitutionis meretriciæ*[x], qui tum scilicet *nulli* erant? Stante enim et vigente *Roma Ethnica,* eclipsin passi sunt, qui uspiam tum *Reges* erant, *vectigales* omnes, *Reguli* potius dicendi quam *Reges: Reges* tum demum, cum illa *retro sublapsa*[y] ferretur. Neque vero periculum tum *ebrietatis* ullum a *meretrice,* vel ab illius amoribus. Oderant enim illam, periisse expetebant, et (quod tu ante dixti de Gregorio) *vellent nollent*[z], illi tum per vim atque ingratias serviebant: Etiam *Bestia illa altera, quæ cornua duo habebat similia agni*[a], qui poterat suppetias ferre *Romæ Ethnicæ,* in qua, quamdiu quidem *Ethnica* nec Christum professa, nullum prorsus Christi vestigium, nihil penitus, quod ulla ex parte referret *agnum?*

[Quomodo sit interitura.] Luculentæ quidem satis hæ *circumstantiæ;* mitto illas tamen: verbis ipsis stringo, quæ satis diserta sunt, ad tempus, quo *implenda* fuit hæc *prophetia,* perspicue designandum. Versu 8° dicitur dilucide; *Bestia quam vidisti, fuit, et non est, et ascensura est de Abysso, et ibit in interitum*[b]. *Fuit,* (inquit B. Joannes) *et non est. Erat* autem *tum Roma Ethnica; erat,* et *erat* tum florentissima, cum hæc agerentur. Falso

[t] [Apoc. xvii. 1—3.]
[u] [Ovid. Trist. i. 4. 69.]
[v] [Apoc. iv. 1.]
[w] [Virg. Æn. ii. 6.]
[x] [Apoc. xvii. 2.]
[y] [Virg. Æn. ii. 169.]
[z] [Vide supra, p. 187.]
[a] [Apoc. xiii. 11.]
[b] [Apoc. xvii. 8.]

ergo tum diceretur, *non est, sed ascensura est,* si de *Roma* quæ *tum erat* diceretur. Paulo autem infra vers. 12°. *Decem cornua,* quæ *decem* ibi *Reges, regnum* (inquit) *nondum acceperunt,* sed *potestatem* tanquam *Reges una hora accipient cum Bestia*[c]. Negare vero non potes, scribente hæc B. Joanne, *Babylonem Romam* esse tum quidem non potuisse. *Reges* enim tum nondum *potestatem acceperant,* ac neque diu post *acceperunt,* donec *Roma* jam *Christiana.* Nec ergo *Romam Ethnicam Babylonem* fuisse. Quin etiam *interitus ipse,* quem interminatur ibi *Babyloni,* liquidiorem adhuc multo rem facit. Nec enim verbum ibi ullum *de conflagratione* ejus, quæ *Romæ* olim *Ethnicæ* contigit a Gothis ac Vandalis incensæ: quin de *interitu* potius alius et generis et modi, *repentini* scilicet, et tanto impetu, quasi vi magna *molaris lapis mitteretur in mare*[d]. Haud enim (inquit) *post unquam invenietur.* Non autem 185
(quantacunque ei potentia est) *mersum in mare molarem* natare denuo facturus est *Pontifex.*

Porro vero, ibi dicitur, quod *postea vox in ea Musicorum, vel Artificum non audietur, quod Artifex non invenietur in ea amplius, vox molæ amplius non audietur, lux lucernæ amplius non lucebit, vox sponsi et sponsæ in posterum conticescet*[e]. Ibi accumulat denique quicquid usquam est artis vel verborum, quæ id ponat ante oculos, deploratam et desolatam iri Babylonem sine entitatis spe omni, quasi *non Ens* in æternum. Quodsi præterea nihil foret, satis esset tamen, ad institutum præsens, in ipsa descriptione illorum, qui cum illa *mercaturam facient. Mercatores ejus* (inquit) *Principes terræ. Omnes Gentes errarunt in Veneficiis ejus*[f]. Nam neque hæc *Romæ Ethnicæ* quadrare possunt, quæ *vi* sola *atque armis* gentes sibi subegit, nec eas unquam ita *Veneficiis* incantavit, ut non prima quaque vel levissima occasione data (*vires modo essent*[g]) *vindicarent* se in libertatem, et ad arma *conclamarent.* Verum enim, quæ illa tandem *Roma* sit, (non enim certe *Ethnica*) quæ *merces instituit de animabus hominum*[h], optime omnium nobis dixerit Cardinalis ipse. Et ipse quidem (quod in Apologia notatum est) fatetur rem totam: *Decem enim*

[c] [Apoc. xvii. 12.]
[d] [Apoc. xviii. 21.]
[e] [Apoc. xviii. 22, 23.]
[f] [Apoc. xviii. 23.]
[g] [Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7; Op., t. i. p. 235. G.]
[h] [Apoc. xviii. 13.]

Reges meretricem concremabunt[i], quod de *Roma* quæ *Ethnica* fuit intelligi non posse, puto abunde jam mihi demonstratum est.

[Prædictiones de Roma apud Apocalypsin.]

Ut verbo igitur expediam. Quæ sunt apud B. Joannem de ruina Romæ prædictiones, de qua Roma sunt? De *ea*, cui opem feret *Bestia, cujus cornua agninis*[k] similia: quæ in *templo Dei sedet*[l]: Cui *cum Regibus* terræ fœderata *pactio*[m]: Quæ *vino prostitutionis* suæ *inebriat* eos[n]: Quæ *veneficiis seducit*[o]. De *ea* (inquam) *Roma*, quæ *extollit se super omne quod dicitur Deus*[p], non quæ ipsa nescio quot *minutulos* et *patellares*[q] Deos veneretur, quod illa fecit *Ethnica*: De *ea Roma*, quæ *agnum specie refert*, scriptam tamen habet *in fronte blasphemiam*[r]: De *ea Roma*, cujus *merces, hominum animæ*[s], dum licitari facit homines nummo salutem suam: De ea, quæ fuit olim *sub Regibus septem*[t], sed B. Joannis ætate non fuit, (etsi etiam tum mysterium illud occœpit operari) *non fuit*, (inquam) *sed ascensura fuit* tum demum ad fastigium suum, cum *decem*
186 *ibi Reges potestatem suam accepturi essent*[u], postquam scilicet *Romæ Ethnicæ* jugum excussissent. De *ea Roma*, quam *decem Reges*, (non eluvies illa barbara *Vandalorum* vel *Gotthorum*) postquam diu *seducti* essent ipsius *veneficiis*, tandem *igne concrematuri sunt*[x]; non ad cladem aliquam, unde post convalescat, sed *ad perniciem* ejus *sempiternam*, ut *seges* sit, non minus ubi Roma, quam *ubi Troja fuit*[y]. *Dabit enim Deus in corda Regum, ut Romam hanc excindant*[z] penitus, sicut dedit Satanas olim in corda Barbarorum, ut illam *succenderent*. De *ea* denique *Roma*, quæ per *Pseudoprophetam suum vim habet signa faciendi*[a], quæ cum Pseudopropheta suo, atque ille cum ea, *utrique mittentur in stagnum ignis, ac sulphuris, in æternum*[b]. Vere autem a Torto dicitur, *Romam Christianam* perditam non iri. Non certe, sed *illam quæ inebriata est Sanctorum sanguine, et Martyrum Jesu Christi*[c], *Antichristianam*

[i] [Apoc. xvii. 16.]
[k] [Apoc. xiii. 11.]
[l] [2 Thess. ii. 4.]
[m] [Apoc. xvii. 13.]
[n] [Apoc. xvii. 2.]
[o] [Apoc. xviii. 23.]
[p] [2 Thess. ii. 4.]
[q] ["Dii me omnes, magni, minutique et Patellarii faxint."—Plaut. Cist. ii. 1. 46.]
[r] [Apoc. xiii. 1.]
[s] [Apoc. xviii. 13.]
[t] [Apoc. xvii. 10.]
[u] [Apoc. xvii. 12.]
[x] [Apoc. xvii. 16.]
[y] ["Jam seges est, ubi Troja fuit."—Ovid. Epist. i. 53.]
[z] [Apoc. xvii. 17.]
[a] [Apoc. xiii. 13.]
[b] [Apoc. xix. 20.]
[c] [Apoc. xvii. 6.]

scilicet. Ea enim perdenda est, *cujus in fronte scriptum nomen blasphemiæ*[d].

Minime vero mirum, si ista quæ dixi, tam vel claram, vel certam in scriptis Patrum interpretationem non habeant. *Operabatur* enim modo *mysterium* tum *iniquitatis*[e]. *Signatus* adhuc *liber* erat hujus *Prophetiæ*[f]. Verissimum autem verbum est, *ænigma* esse *Prophetiam* omnem, *cum nondum completa* est; ut, quamvis Prisci illi omni genere charismatum, vitæ vero sanctimonia, longo nos intervallo superarint: mirari tamen non debeat quis, si non illis tum adeo explicita omnia fuerint, quam nobis, per Dei gratiam, jam sunt, qui *consummatam* jam *Prophetiam* illam quotidie oculis usurpamus. Et tamen id quoque miretur quispiam, quod et Illi etiam horum multa quasi per transennam viderint, quod nimirum ita Tertullianus: *Sic et Babylon apud Joannem nostrum, Romanæ urbis figuram portat,* [*figura est,* Pr.] *proinde et magnæ, et regno superbæ, et Sanctorum debellatricis*[g]. Hieronymus autem. *Cum in Babylone versarer, et purpuratæ meretricis essem colonus, et jure Quiritum viverem*[h]. Idem, cum Marcellam Roma Bethleem commigrare vellet, *Hic, puto, locus sanctior est rupe Tarpeia, quæ, de cœlo sæpius fulminata, ostendit quod Domino displiceret. Lege Apocalypsin Joannis, et quid de muliere purpurata, et scripta in* [*ejus*] *fronte blasphemia, septem montibus, aquis multis, et Babylonis cantetur exitu, contuere. Exite* (*inquit Dominus*) *de illa*[i]. At vero Augustinus, *Condita est Roma velut altera* (*in occidente*) *Babylon, et velut prioris filia Babylonis*[k]. Victorinus quoque; *Scripta ibi in tubis ruina magna Babylonis civitatis, id est, Romæ*[l]. Etiam Orosius: *Ecce similis Babyloniæ* [leg. *Babylonis*] *ortus et Romæ, similis potentia, similis magnitudo, similia tempora*[m]. Sed quid ego hæc, cum unanimis sit ista Patrum pene omnium sententia? Nam de *Romæ fronte Christi nomine*

[Quædam de hac re Patrum testimonia,]

[Tertulliani,]

[S. Hieronymi.]

[S. August.]

187

[Victorini,]

[Orosii,]

[d] [Apoc. xvii. 3.]
[e] [2 Thess. ii. 7.]
[f] [Apoc. xxii. 10.]
[g] [Tert.] Advers. Judæos, [cap. ix.] (de probat. Nativ.) [Op. p. 193. A.]
[h] [S. Hier.] in Prologo [in librum] Didymi, [Op., t. ii. col. 105. A.]
[i] [Ep. Paulæ et Eustochii ad Marcell. apud Epist. S. Hier.] Epist. xvii. [xlvi. Vall. sect. 10, 11.] Op., t. i. coll. 205. E, 206. A.]
[k] [S. Aug.] De Civit. Dei, lib. xviii. cap. 22. [Op., t. vii. col. 806. A.]
[l] ["Sunt igitur significata in tubis et phialis aut plagarum orbi missarum clades, aut ipsius Antichristi insania, aut populorum detractatio, aut plagarum differentia, aut spes in regno sanctorum, aut ruina civitatum, aut ruina magna Babylonis, id est civitatis Romanæ."—S. Victorinus Comm.] in Apocal., [cap. vii.—Galland. Bib. Patr., t. iv. p. 58. col. 1. D.]
[m] [Paul Oros. Hist.,] lib. ii. cap. 3. [Gall. Bib. Patr., t. ix. p. 75. col. 1. A, B.]

signata quod affers, nulla est in Apocalypsi Babylon, cujus *signata frons Christi nomine. Christi nomen* deleri oportuit prius, et delectum est, quam *blasphemia,* ibi scriberetur. Postquam autem ibi scripta *blasphemia,* tum demum vere *Babylon* fuit, vere est. Sed necdum Apocalypsis completa vobis, necdum *cecidit Babylon* illa vestra; quæ si, ut dicis, *scriptam* jam *habet in fronte Christi confessionem,* cadere non poterit: atque ita non *verus vates* Joannes. Ille vero et *vates verus,* et *casura est Babylon* illa vestra; ideo autem *casura,* quia *Christi confessionem illam expunxit,* et loco ejus *blasphemiæ multiplicis nomen* ibi jam *inussit,* et quidem *majusculis literis, ut quivis, vel qui transcurrit, legere possit*[n] sic inustam. Qua in re, ea veritatis vis est, ut etiam Jesuitas vestros adigat, qui in eum librum non ita pridem commentarios scripserunt, non solum de *Roma Ethnica,* verum et de *Christiana, Babylonis* ibi nomen interpretari, ac *delendam* denuo *confessionem Christi de fronte ejus, post deletam* autem *blasphemiæ nomen* ibi *inscribendum.* Sic Ribera. *De Roma intelligendum, non solum qualis sub Ethnicis Imperatoribus olim fuit, sed etiam qualis in fine sæculi futura est*[o]. Et post. *Babylonem dictam esse, non solum quod hoc illi nomen tempore, quo Joannes hæc scribebat, maxime conveniret; sed etiam quod tempore, quo hæc explebuntur,* (necdum enim expleta esse) *non minus quam ante, conveniet*[p]. Sic Jesuita alter Viegas. *Omnia quæ in his capitibus commemorantur, in Romanam urbem apertissime quadrant*[q]. *Cæterum nomen Babylonis ad eam Romam transferendum, quæ, antequam reciperet fidem Christi, Idolis serviebat: et ad eam etiam, quæ*

[Et nuperorum Jesuitarum,]

[Riberæ,]

[Blazii de Viegas.]

[n] [Hab. ii. 2.]

[o] ["Babylon, quæ casura prædicitur, Babylon meretrix purpurata, Babylon mater fornicationum, et abominationum terræ, quæ vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes, Roma quidem est, at non Roma Christiana, non Romano Pontifici obtemperans, non sedem Petri Apostoli in se retinens, et servans, (hæc enim non mater abominationum, aut fornicationum est, sed mater pietatis, columen fidei Catholicæ, magistra sanctitatis) sed Roma illa superstitionum, et impietatum auctor, conservatrix, idololatriæ princeps, scelerum omnium sentina, Christiani nominis hostis deterrima, sanctorum persecutrix, atque interfectrix: qualis sub ethnicis imperatoribus olim fuit, et qualis, postquam a Romano Pontifice defecerit, in fine sæculi futura est."] Ribera in xiv. Apoc. nu. 42. [leg. 39. pp. 282, 283. Lugd. 1592.]

[p] ["Summa ergo omnium est, Joannem in omnibus, quæ de Babylone loquitur, adversus urbem Romam vaticinari, postquam et Pontificis Maximi obedientiam et omnem pietatem abjecerit, Babylonemque dici, quod hoc illi nomen tempore quo ipse hæc scribebat, maxime conveniret, et tempore quo hæc explebuntur, non minus quam ante conveniet."—Ibid.] Nu. 57. [pp. 289, 290.]

[q] [Blazius de Vieg.] in xvii. Apoc., com. i. sect. iii. [p. 833. Lugd. 1602.]

[r] ["Cæterum nomen Babylonis non ad eam Romam transferendum est,

erit tempore Antichristi[r]*:* Erit ergo tempore Antichristi *Roma Babylon,* non solum Ethnica, eaque tum *in desertum et solitudinem evadet,* ut ait Ribera vester. Sed hæc omnia, vix quicquam ad institutum sermonem de rumoribus, qui vos Romæ circumvolant; nisi quia tibi hic digredi libuit, ut *Babylonem* salutares. Nam etiam Hieronymi ætate, cum *Christi* nomen 188
in fronte gereret Roma[s], etiam tum hoc morbo laborabat, ut eo confluerent toto ex orbe *rumores undique*[t], quorum si nullis Roma tum credidit, quid, eo loco, opus Hieronymo ita rem referre? Profecto nec pauciores Romæ jam *famigeruli,* nec minus est *aurium* ad novitates *prurientium,* quam cum Hieronymus *ibi purpuratæ meretricis colonus esset*[u].

["Denique Clemens VIII. duo Brevia anno 1600. tribus annis ante obitum Reginæ ad Catholicos misit; unum ad clerum, alterum ad populum; quibus Brevibus non, ut iste mentitur, Jacobum tunc Scotiæ Regem a solio exclusit, sed consilium dedit, quale dare decebat Summum Pontificem, videlicet, ut Catholici operam darent, quantum in ipsis est, ut Rex ad Religionem Catholicam bene affectus eligeretur. Habemus enim exemplaria," &c.—Resp. Torti, p. 46; et Bell. Op., t. vii. col. 659. B.]

Dum vero in eo totus est, ut Pontifices suos Pium et Paulum tam anxie excuset ab omni erroris labe, sive ex *aliorum* mala fide, sive ex *sua;* interserit, nescio quomodo, et Clementis 8[i]. defensionem, *de Brevibus huc* ab eo *transmissis,* vergente ad occasum tum Regno R. Elizabethæ. Ex dialecto autem Papiensi, more suo aspergit primum *mendaciis* Auctorem Apologiæ, quorum illi copiosa domi messis est. *Brevibus enim illis,* ait, non, *ut iste mentitur,* Jacobum, *tum Scotiæ Regem, a solio exclusit, sed consilium dedit, quale dare decebat Summum Pontificem.* Post vero paulo, oblitus personæ suæ, non quasi *Capellanus de Sacello,* sed quasi *Cardinalis* ipse *jam de Consistorio* egressus, *Habemus* (inquit) *exemplaria* [De Brevibus Clementis VIII. huc transmissis,]

quæ modo sub Romano Pontifice fidem Christi profitetur, sed ad eam, quæ antequam reciperet fidem Christi, idolis serviebat, et ad eam, quæ erit tempore Antichristi, quam a summo Pontifice Romano, atque adeo a fide defecturam Joannes hoc capite et sequenti commemorat."—Ibid., p. 832.]

[s] ["Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti."—S. Hier. adv. Jovin., lib. iii. sect. 38; Op., t. ii. coll. 382. E. 383. A.]

[t] ["Est ab Apostolo prædicata fides, et gentilitate calcata in sublime se quotidie erigens vocabulum Christianum; sed ipsa ambitio, potentia, magnitudo urbis, videri et videre, salutari et salutare" etc.—S. Hier., Ep. xlvi. Vall. (al. xvii.) sect. 11. Op., t. i. col. 206. B.]

[u] [S. Hieron. in Prolog. ad librum Didymi, Op., t. ii. col. 105. A. vide supra p. 221.]

Brevium illorum in manibus, et iis diligenter inspectis, nusquam invenimus nomen Jacobi *Regis, aut alterius particularis personæ.* Hic fere jam illi *larva* de vultu *delapsa* est; non hæ Capellanum *ampullæ* decent, *Habemus in manibus, et nusquam invenimus.*

Intererit multum, Davusne loquatur, an Heros [v];

Sed recolligat se, *larvam* reponat, cautius rem gerat in posterum. *Mentiri* autem suum nusquam magis obtrudit, quam ubi ipse est *mendacissimus.* Cur enim *mentitur* ipse *de nominatim* ibi *excluso in Brevi Rege,* quod nusquam in Apologia dictum est? Id modo dictum: *exclusum* ibi, *ne* a *Pontificiis reciperetur in regem, qui* vel nostræ religionis *cultor esset* ipse, vel *cultores toleraret;* ac per hoc, non minus Regi obnunciatum esse, quam alii cuicunque, qui alterius, quam vos in fide, professionis esset. Vere ergo ibi dictum, nec verius quid dici potuit; quantum in se erat, Clementem tum *Brevibus illis* egisse, ut *Rex* jam *noster,* ut quivis alius, *quocunque demum jure niteretur,* si sic, ut Papa in religione non sentiret, a capessendis Regni hujus gubernaculis esset *exclusissimus.* Ego vero id fidenter dixerim, perinde Brevibus illis *exclusum solio* hoc suo, ac si *nomine* ibi proprio et nativo, Jacobi *Regis,*
189 designatus esset. Quid enim interest, *nominetur* quis, an ita ad vivum *describatur,* ut cuivis in promptu sit, quem ibi velit Pontifex? *Jus Regis hæreditarium* quis tum nesciebat? quis vero *religionem ignorabat,* quam ille, ex quo voces primo, et literas formare potuit, voce, scripto, præsentia sua semper professus est? Annon ille *exclusus?* Quid illa ergo sibi volunt verba, *Quantumcunque propinquitate sanguinis niteretur* [x]*?* Quis ille vero, qui *nixus propinquitate sanguinis?* Quis fuit? quis esse potuit? An est quisquam tam obtuso pectore, ut *quo* illa *tendant, quem petant,* non intelligat, nisi *nomen nominetur?*

Quale autem consilium illud, quod *dare decebat Pontificem?* Nempe *operam darent, ut eligeretur Rex. Eligeretur* autem? Ain' vero, ut *eligeretur?* Quid opus hoc? Erat, qui Antiquo stemmate, Regio sanguine, Hæreditario jure, Stirpis proximitate, Optimo titulo, vindicare poterat. Quorsum hic, *eligeretur?* Itane, in Regnis, ubi *successionis* jure Reges

[v] [Hor. Epist. ad Pis., lin. 114.] [x] [Vide Action. in Garnetum, p. 73.]

nascuntur, conclamat Pontifex *ad electionem,* ad *vota,* ad *suffragia?* Quorum verborum, quæ mens, qui sensus sit, credo jam Reges omnes per Europam, qui *hoc jure* regnant, satis advertisse. Idem ante tentarat Lutetiæ in Regno Gallicano [y]. Idem hic jam tentat in *Nostro.* En *quale consilium dare deceat, dare soleat, quale* etiam in Regum aliorum successione quacunque, (cum se dederit occasio) *dare paratus sit; Conclave,* credo, in regna omnia *inducturus,* si daretur. Verum dic porro, quis tandem *eligeretur? Qui ad religionem Catholicam bene affectus. Mendaciter* et hoc; utcunque enim *affectus bene,* nisi ejusmodi esset, qui religionem Catholicam non modo *toleraret,* sed omni ope et studio *promoveret; exclusus* tamen adhuc, quisquis fuit ille Regum, nisi et *jurejurando* se id præstiturum *susciperet.* Quare, in tota hac narratione nihil sani, *vanitate, falsitate* referta omnia.

["Quibus verbis non solum Jacobus Scotiæ Rex non excludebatur, sed includebatur potius; quoniam ministri ejus maximam spem fecerant, eum non abhorrere a fide Catholica suscipienda, præsertim cum Rex ipse ad Pontificem ipsum, necnon ad Cardinales Aldobrandinum et Bellarminum literas scripsisset plenas humanitatis, quibus" etc.—Resp. Torti, p. 47; et Bell. Op., t. vii. col. 659. B. C.]

Post vero etiam illud suadere vult homo lepidus; *Abfuisse tantum, ut excluderetur* JACOBUS *Rex, ut includeretur vel maxime scilicet. Spes enim maxima, illum a Romana fide suscipienda non abhorrere.* Verum ut res ibi, ita et *spes,* falsa utraque: At *ministri ejus spem dederunt:* sed *fallaces;* quibus tamen, cum in rem suam est, cum libet, *credulus* satis Clemens, Pius, Paulus, quis non? [His Regem excludere voluit.]

Quin *Rex ipse ad Pontificem scripsit, etiam ad Cardinales Aldobrandinum et Bellarminum, literas plenas humanitatis,* 190
quibus, præter cætera, petebat, ut aliquis e Gente Scotorum Cardinalis [S. R. E.] *crearetur, ut haberet Romæ, per quem facilius et tutius cum Pontifice negotia sua tractaret.* Enimvero de hoc quod jam retulit Matthæus, in negotio hoc *Literarum,* si quam *bono* id *eventu,* tam etiam *bono* in Regem *animo* retulisset, merito illi a nobis gratia habenda esset, quasi de officio sane perhumano. Certe enim successu non caruit, [De literis Regis nomine ad Pontificem scriptis.]

[y] [Clemens VIII. A.D. 1592. Vide Thuan. Hist., lib. ciii. c. 12. t. v. p. 140; et Bochell. Decret. Eccl. Gall., lib. v. tit. iii. capp. 3—6. pp. 723—726.]

quo suus inde Regi honor jam salvus sit. Ex eo enim occasio illi data, atque ansa occulti cujusdam maleficii eruendi: quo sic eruto, integritatem fidei atque honoris sui sartam tectam habebit. Tecto autem sic atque latente, ut diu jam latuit, atque tectum fuit, aliquo post alio tempore recruduisset forte, cum elapsa jam esset occasio omnis ejus eruendi. Simul, ut de eo ipso certior redderetur, qui in eo *Regis fidem* de se *fefellit, suam* in Regem *fidem violavit.* Nec enim potest Regi accidere quicquam optatius, quam, unde ei detur in sensus eorum intimos (qui ei intimi sunt) penitius introspicere, et quorum ab eo *fidei* multa committenda sunt, eorum certa sit an sublesta *fides,* explorare. Cum enim objecisset Matthæus *scriptas ad Pontificem a Rege literas,* (rem ita crassam, ut manu teneri posset) facere non potuit, quin acrius in eam rem inquireret. Reperit autem, fovisse se in sinu serpentem, et vere tandem deprehendit, fraudem sibi ab eo factam, qui Majestati suæ *a Secretis literarum.* De quo, etsi incertos prius aliquos rumusculos inaudisset, cum paulo post, quam Romam perlatæ essent, nonnulli nescio quid ibi tale auditum sibi mutirent: at, ex eo jam tempore, nunquam certi quid, ea de re, datum est cognoscere; ita, qui *facti auctor* fuerat, dum sibi male metueret, texerat rem probe, et quasi tenebris obvelarat. Sic ergo habet. Surrepsit Regi furtim, atque ad literas, quas narras, malis artibus elicuit manus Regiæ subscriptionem *Secretarius* tum *Regius.* Quo autem consilio hoc; sive quod propenderet animo ad religionem Pontificiam; sive quod lucro illi atque commodo forte ea res futura fuit; sive quod impense faveret propinquo suo Episcopo Vasionensi Cardinalatum ambienti; (cujus in gratiam erant literæ illæ adornatæ) sive etiam quod Edwardo Dromonio Equiti gratificari vellet, qui rem totam procurabat atque urge-
191 bat; quo (inquam) consilio, aut horum quid fuerit, *illi ipsi* notum; præterquam *illi ipsi,* notum credo nemini. Rei autem totius modum, et cum *substantia* ipsa *circumstantias* omnes, quibus *Regi* imposuit, dum surriperet ei literas, nemo melius magisve ad vivum referat, quam *Auctor* ipse *criminis:* Cujus est, quam subjicio hic, non expressa per vim, vel per fraudem illecta, sed *libera* sane *confessio,* atque omni modo *spontanea,* ad mentem *ipsius, ipsiusque* manu signata.

DECLARATIO, ATQUE CONFESSIO D. DE BALMERINOCH, REGIÆ MA^{ti}. FACTA, AC DOMINIS QUI EI A SANCTIORE CONSILIO SUNT, DE LITERIS QUIBUSDAM, QUAS ILLE, PER FRAUDEM SURREPTITIE SCRIBENDAS REGIO NOMINE, ATQUE ROMAM, AD PAPAM CLEMENTEM 8um. QUASI SI A MAJESTATE SUA ESSENT, MITTENDAS CURAVIT, ANNO 1598.

[De hac fraude Confessio D. de Balmerinoch.]

" Dominus de Balmerinoch, habita in eum inquisitione, cum crimen hoc illi objectum esset, quod per malas artes, perque surreptionem literas illas procurasset, (quibus e literis imputatio, maxime, ut falsa, ita scandalosa in Regem, qua ad Regii nominis honorem, qua ad Religionis castam professionem redundasset) postquam variis modis, offensam negando, subticendo, transferendo, extenuando, nihil profecisset, ingenue tandem agnovit atque confessus est. Quod scilicet Ann. 1598. adductus ad id precibus Archiepiscopi Glascuensis [z], qui tum legatum agebat Responsalem Majestatis suæ in Gallia, præsertim vero Episcopi Vasionensis ac aliorum quorundam, procurante negotium hoc Edwardo Dromonio Equite, quem illi tum huc legarant eo nomine, ut interventu suo mutuæ quædam inchoari possent atque reciprocæ vices inter Regiam Majestatem et Pontificem:

" Idem Dominus de Balmerinoch, postquam ei rei assensum 192
suum præbuisset, Regem ad id sæpenumero incitare conatus est, eique illiusmodi delineatas a se literas obtulit, quas manu Regia signatas vellet ad Papam. Ubi autem Regis animum a quacunque scriptione ejus generis alienum reperisset; nec id modo, sed incœptum illud damnare penitus, de commercio ullo habendo cum Pontifice; qui titulis scilicet illis atque attributis a Rege compellari expectaret, quibus Majestas ejus conscientia sua tenceretur, ne apud eum ratione ulla uti posset quacunque de causa:

" Idem Dominus de Balmerinoch, et Edwardus Dromonius, cum in manum convenissent tamen, de incœpto suo ad exitum perducendo; egerunt de modo, quo imponere possent

[z] Hæc ille: quam vere, penes auctorem fides sit. Nam ut scias, Lector, quod res est; Glascuensis haud unquam de tali re ulla apud Regem egerat, ut quicquid inter illos actum, id omne clam Rege.

Regiæ Majestati, et quales cupiebant literas ab eo elicere. Itaque Se Dromonii manu descriptas adornasse post literas, quasi a Rege nimirum, ad Pontificem: Quarum hic fere tenor: nempe ut Pontifici gratias ageret de humanitate, atque gratia pristina: ut Episcopum ei Vasionensem commendaret, quem in Cardinalium Collegium cooptari cuperet, quo sic negotia sua (cum ita opus) melius ibi Romæ expedire posset.

"Quo vero astu rem gerere, et Regiam ad eas literas subscriptionem lucrifacere possent, hanc inter se rationem initam dictus Dominus de Balmerinoch confitetur: primum, ut insererentur in medio multarum, cum essent aliquando literæ multæ subscriptione Regia signandæ: tum, ut ne offerrentur ita signandæ, nisi eo demum tempore, quo Rex venatum ire properaret, quo, ita repente tum oblatas non vacaret excutere, aut quæ essent, aut ad quos, curiosius observare: tertio, ut stilus, atque tituli, quibus de more compellari solet Pontifex, omitterentur prorsus, necubi comparerent in literis; ne, si dum inter scribendum esset, trajectu forte oculi in aliquem
193 de titulis illis incideret, fraus tota deprehendi posset, sed relicto ibi ad titulos, quod satis esset, intervallo, ii post commode per otium addi possent atque inseri. Atque ex hoc eorum instituto fatetur idem dictus Dominus de Balmerinoch, (fide, quam ei Rex habuit, perfide a se violata) aliquo post die, mane primo, venatum exeunte Rege, atque iter quantum potuit maturante, inter literas tum alias ad Duces Florentiæ atque Sabaudiæ, atque alias ad Cardinales[a] quosdam pro Episcopo Vasionensi latine scriptas, (cum ad Pontificem ante jam Rex abnegasset, se ullo modo adduci posse, ut scriberet, nec tale quicquam proinde suspicari posset) inseruisse illas ad Pontificem, eisque tum, Regem (inscium, nec tale quid cogitantem) subscripsisse.

"Id ubi factum: fatetur porro dictus Dominus de Balmerinoch, se quidem auctore Edwardum Dromonium titulos post apposuisse, atque stilum Pontificis, tum in capite ipso literarum, tum vero et in ima charta, ubi interstitium inter contextum ipsum, et manus Regiæ appositionem, nempe vocem

[a] Quosdam autem hic quod dicit dubia voce, tu Lector, ad Regis animum, Cardinales intellige non alios, quam qui ex materno genere Regis affines erant, quique tum extra Curiam Romanam agebant.

'Sanctitatis,' et vocem 'Filius,' et ejusdem generis reliqua, quæ Pontifici tum accommoda, et ad rem suam putabant opportuna. Post vero jussu suo, literas illas a famulo quodam suo obsignatas esse, impresso illis tum Regio signaculo. Quod ad literas autem, quæ ad Cardinales missæ, obsigillatas eas dicit idem D. de Balmerinoch, sed sine superscriptione ulla apposita, eidem Edwardo Dromonio traditas, pro arbitrio Archiepiscopi Glascuensis, eis, si et quando ei videretur, mittendas. Comperisse se autem post, duas ex eis pervenisse ad manus Cardinalium Aldobrandini et Bellarmini; tertiam vero, quæ Cardinali Cajetano inscripta et destinata, (quod is tum in Curia Romana Protectorem ageret Scoticæ nationis) frustra inscriptam, frustra destinatam fuisse, cum is, interea dum perferretur, certe priusquam ei traderetur, diem suum 194
obiisset. Præterea etiam, fatetur idem D. de Balmerinoch, cum veniret post in quæstionem tota res ista, vivente adhuc nuper Regina Elizabetha, quod Legatus ejus pervenisse diceret ad aures Reginæ de ejusmodi literis ad Papam scriptis, deque iis Regem insimularet [b]; se quidem, dictum D. de Balmerinoch, cum de tota tum re, an ita se haberet, Rex acrius inquireret, quicquam ejusmodi unquam a se factum serio pernegasse. Fatetur præterea, egisse se etiam atque etiam cum Edwardo Dromonio, (qui de transmarinis tum partibus in Scotiam venerat, accersitus eo literis D. de Balmerinoch, quo per eum quoque hujusce rei veritas elucere posset) ut et ipse a se negata negaret. Quod et ab Edwardo Dromonio præstitum est, qui ullas a se literas illiusmodi ad Papam delatas esse strenue etiam Regi inficiatus est. Cum vero hæreret ei tamen suspicio adhuc aliqua, atque ea de causa dictus Dromonius in carcerem amandatus esset in Arce Edinburgensi, intercedente dicto D^no^. de Balmerinoch apud Regem, dimissus post, atque libertati suæ redditus est. Qui ipse, cum Romam reditum suum adornaret, fatetur idem Dominus de Balmerinoch, egisse se cum dicto Dromonio, quam poterat enixe, atque vehementer, ut, quocunque modo posset, literas illas Regis ad Pontificem arte aliqua recuperaret, recuperatas autem statim corrumperet. Id quod Dromonius facturum se sanctissime suscepit: se vero ipsum, D. de Balmerinoch fatetur, quod penes eum tum erat exemplar

[b] [Vide Spotswood's History of the Church and State of Scotland, p. 456.]

literarum, quodque ad id usque tempus secum retinuerat, tum demum conscidisse, atque penitus corrupisse[c]."

[Fraus opportune detecta.] Jam vero, ut hoc facto operæ pretium sane fecisti, cum ex verbis tuis substructio per te Regi data sit Quæstionis hujus, per quam parum sancta quorundam in Regem fides patefacta est, qua nulla una res magis existimationem ejus
195 lædere potuisset, (existimationem dico, vita sua longe ei antiquiorem) ita, coronares hoc opus tuum, si et illud quoque ingenue expromeres, quid occulti lateat sub illa voce tua *præter cætera*, quo ita, ope tua atque opera, non hoc modo, sed et *cætera* illa nosse detur, quæ in fictitiis illis literis comprehensa sunt. Suspicioni enim magis obnoxia vox ista ex ore vestro, qui de Ecclesia Romana estis, quam si alius quis diceret, *præter cætera*. Nosti quæ seria, imo quanta vobis mysteria lateant, in verbis Apostoli, *Cætera, cum venero, disponam*[d]. Totum enim Officium Missæ, ut nunc quidem eam celebratis, proximo suo ad Corinthum appulsu edocuisse et disposuisse Apostolum, cum *cætera illa* disponeret. Injecta autem inde Regi, nec sine justa causa, suspicio, ne prolixæ aliquæ promissiones in iis literis factæ fuerint, cum ex eis Clementi facta fides, Regem a Catholica vestra fide non abhorrere.

[Nulla spes de Rege in religione mutaturo,] Sed ut apposite dicam; *Cætera illa* quæcunque fuerint, quicquid ibi scriptum, nego tamen Clementem Papam ex iis venisse in spem ullam, Regem in Religione mutaturum. Ratio autem cuivis obvia, sive *ad Clementis actiones* respicias, quæ literas demum illas subsecutæ sunt, sive etiam *ad ipsius Regis*. *Ad Clementis*, parum *Illum* eis literis fidei habuisse; Nam nisi parum habuisset, celasset saltem in sinu: si enim eo ipso tempore arcanum illud evulgaret, in magnum id Regis et dedecus et discrimen cederet. At *ille* (quod quidem jam compertum, postquam res exiit in vulgus) ille (inquam) tantum aberat, ut celarit, ut vix quisquam eo de Gente Scotorum venerit, cui non statim ostenderit, etiam percontatus sit, *illane ipsa Regis manus videretur*, *ipsiusne αὐτόγραφον*, etiam a quibusdam *transcribi* passus sit. Tum, quod *moratus* quivis

[c] [De accusatione et condemnatione Domini de Balmerinoch, vide Spotswood's History of the Church and State of Scotland, pp. 508—511.]

[d] [1 Cor. xi. 34.]

ex humanitate ipsa, *cordatus* quivis ex solertia politica facturus fuerat, *respondisse* saltem debuit *comiter*, si *petitioni* de Cardinali *nollet annuere*. Ille vero, nec verbo *respondit*, nec postulationi quicquam unquam *detulit*. Hoc autem *diffidentiæ* ejus sane tribuendum, quod literis illis parum crederet, tanquam fucatis, non veris: Non enim certe *arrogantiæ;* cum ipse Clemens aliquot post annis ultro ad Regem literas dederit, perferente illas Jacobo Lindseio Equite. Quæ etsi erant profecto plenæ humanitatis, usitatis tamen ibi Clemens titulis abstinuit, nec se *Patrem* ibi, nec Regem *filium suum*, 196
nec eum *Apostolica* ulla *benedictione* impertiit: quod tamen solenne est *ei*, cum salutat per literas Principem ullum, qui ex ipsius Catechismo *Catholicus* est. Quasi si *Princeps Principi*, ita *Regi* tum scripsit, quod satis scilicet exploratum haberet, *Regi* cum *eo* in religione minime convenire. At vero de literis ibi, quas aliquanto ante a *Rege* acceperat, altum silentium. Sane, verbum ibi de illis additum oportuit, postquam, quod per illas petiit, non impetravit. Ita quidem par fuit, quando id multo magis ex dignitate Principis, salutanti per literas comiter, comiter *respondere;* quam si ipse, alteri occupet *prior scribere;* præsertim, si quas scribit *literæ petitoriæ* sint, ut erant tum Pontificis, nec mentio in iis tamen ulla *literarum*, quas ipse prior acceperat. Atque hæc, si *Pontificem*.

Sin *Regem* spectes, constans *Ille* quidem, suique semper [ut vel
similis, in toto vitæ curriculo, Religionis *Professor*. Sermo ejus scripta testantur.]
domesticus, forensis; quæ scripsit, quæ fecit, quacunque demum occasione, *testimonia* sunt, imo *præconia* sunt, tam publica, tam sonora, ut credibile non sit, ita desipuisse unquam Papam, ut secus de eo sentiret. Quodsi præterea nullus esset, (qui tamen sunt plurimi) *Testem unum* cito tibi *omni exceptione majorem*, *Βασιλικὸν Δῶρον*, *Librum*, quem jam pridem scripsit, et inscripsit *Primogenito suo Nobilissimo Principi* Henrico; quem Librum et in lucem edidit, priusquam regnum hic suum apud nos capesseret. *Liber ille* per se solus sufficere debet sensato cuiquam, ad *furtivas* illas *literas* aspectu ipso primo profligandas. Ludibrium ergo merum, et quod indignetur quispiam, esse quempiam, qui persuaderi sibi patiatur (cui nota sit Regis ab ineunte ætate *educatio*, iterata sæpe fidei suæ *professio* publica, assidua dicta, scripta, facta, concionum sacrarum nunquam intermissa *con-*

sectatio, Eucharistiæ sacrosanctæ bis terve quotannis *participatio*), qui persuaderi (inquam) sibi patiatur, *omnibus* tamen *his, his* (inquam) *omnibus, unas illas literulas* apud Pontificem momento suo præponderasse. Quo tamen hic mente atque fide optima gererentur omnia, quo et Pontifici et Clero suo æternum occluderetur os, ipso in Limine regni satis superque prospexit huic rei Rex; dum in mandatis daret D. Jacobo
197 Lindseio Equiti, ut referret ad Pontificem, quæ illum rationes, (qua *conscientiæ*, qua *existimationis* suæ) retinerent, quo minus ad literas illas responsum daret, quas Lindseius pertulerat; unaque certiorem redderet, siquas unquam *literas* accepisset quasi a Rege scriptas, eas, ut absque omni dubio pro *fucatis* vel *furtivis* haberet. Quod ipsum etiam Rex *Legato Responsali* suo apud *Regem Galliæ* præcepit, ut et ille *Nuncio Pontificis* significandum curaret, qui tum erat Lutetiæ. Quod superest, perstringo brevi: Luce clarius hinc consequi, haud unquam justam Pontifici causam fuisse, ut in animum suum induceret, propendere Regem ad Catholicismum suum. Proinde cum per *Brevia illa sua* omni aditu *excluderet*, quibus præscriptio ulla juris ad regnum, nisi qui simul proclives essent ad Romanam religionem, mentem illi atque animum fuisse Jacobi Regis a solio excludendi.

[Brevia illa Clementina,] Quodsi spem forte aliquam in sinu suo foveret Pontifex, Regem in religione mutaturum, sive id *e literis*, sive quod ita *narrarent* Regis *subditi*, quorum fides suspecta: at hoc, *de literis ad Papam Regiis*, qui potuit universis, qui per Angliam tum erant, constare? vel illud etiam, quid male feriati illi Papæ auribus insusurrassent? Verum enim, Bullæ illæ Clementinæ ad *omnes* erant: *Ad dilectos filios ejus Nobiles Catholicos omnes per Angliam. Ad Clerum totum, et Populum Anglicanum*[e], quas, illi ad unum omnes, qui scirent, quis Regi tum in Religione animus, non poterant non eo sensu interpretari, quasi contra Regem ex professo mugirent. *Literæ* autem *illæ, susurrus ille* clandestinus *soli Pontifici* notus, aut forte *illis*, qui intimi tum erant ei a Consiliis. Evincam autem hoc, exemplo unico. Erat non ignobili familia quidam, in fidem Romanam propensus, (qui tamen æquus esset, et faveret juri Regio) is paulo ante Reginæ obitum, eo adduxit sacerdotem quendam familiarem suum, ut ad Garnettum literas

[e] [Vide Action. in Garnetum, p. 73.]

daret, peteretque ab eo, uti operam suam in eo poneret apud Catholicos suos, quo in Regis jus, cum tempus ferret, vellent esse æquiores. Ibi Garnettus, sic respondit; *Nihil sibi negotii fore, cum jure Regis, vel eo promovendo: inveterasse enim adeo Regem in religione sibi contraria, in eaque duxisse callum, ut spes nulla conversionis jam de eo superesset.* Audisne Garnettum, qui agmen hic ducebat Jesuitarum, ut Brevium Papalium (quæ 198
tum illi in manibus erant) *interpretem* egerit; nec illi unquam in mentem venerit (quod vos jam facitis) in eum sensum trahere, ut *includi potius* intra illa Regem, quam *excludi* per illa diceret, aut speciosa hac fraude mentem Pontificis infucaret? Imo, ecce tibi ex transverso penitus, cum præconio publico denunciatus ubique Rex, Brevia illa, quasi quæ nulli jam rei essent, quasi prorsus jam irrita, quasi actum de iis, abjecit in focum, atque exussit illico[f]. Non faceres, Garnette; *servares* apud te sedulo, postquam *Regi favebant, proferres in lucem,* cum maxime opus, ostenderes palam, fidem ex illis faceres, *quam in Regem propitius Clementis animus,* qui non *excluserit* eum Solio, non, *sed incluserit potius.* Sed neque Garnettus hæc ipse credidit; et tu a nobis postulas ut credamus? Verum nec bona fide Matthæus evasionem hic istam afferre potuit. Etsi enim acceptis his tum literis, subdubitare potuit Clemens, vel Clerus Romanus, et in obscuram spem venire conversionis Regiæ: at quæ deinceps *ab eo ipso die* subsecutæ sunt Regis actiones omnes, *ad eum ipsum diem,* quo scribebat hæc Tortus, ita in illustri rem ponunt, sive quæ exin scripserit, egeritve, spectes, sive quæ Pontifici de sententia sua tota *per internuncios suos bis* jam significarit, (quod et supra retuli) ut ex sola malevolentia, nec alia ratione ulla, latebram hanc jam modo quæsierit, et diverticulum perfidiæ suæ. Quæ ipsa jam tandem in scenam hic producit, postquam tam multis, tam liquidis, indiciis innotuit orbi terrarum universo, de Regis nostri, in pietate et officio, stabili et perpetua mansione. Nec ergo, (ut concludit Tortus) *non perfidus Clemens, sed spe sua frustratus*[g]*:* verum et *spe sua frustratus,* et tamen *perfidus;* atque ipse *Clementem purgare* cum voluit, et illum non *purgavit,* et seipsum insuper *inquinavit.*

[Post Regis accessionem, quasi irrita, igni tradita.]

[" Nos vero non ignoramus fuisse in Anglia, qui primum illud Breve

[f] [Vide Action. in Garnetum, p. 73.]
[g] [Resp. Torti, p. 47; et Bell. Op., t. vii. col. 659. C.]

confictum existimaverint. Sed id non accidit ex eo, quod a Theologia, vel prudentia abhorrere videretur, sed ex eo, quod nonnulli cuperent hac fraude Catholicis imponere, atque efficere ut Juramentum propositum suscipere non dubitarent. Qua fraude conspecta Summus Pontifex alio Brevi fidem priori facere voluit, ne pharmacum spirituale per hanc Dæmonis artem inutile redderetur. Quo facto non culpam geminavit, sed fraudem detexit, tenebras dissipavit, et veritati ac sinceritati aditum patefecit."—Resp. Torti, pp. 47, 48 ; et Bell. Op., t. vii. col. 659. D.]

[Breve i. Pauli V. a quibusdam pro conficto habitum.]

Fuisse in Anglia non negat Tortus, *qui primum Breve confictum existimarunt*. Quare autem *existimarunt confictum? Quod cuperent hac fraude Catholicis imponere, et ad Juramentum suscipiendum perducere.* Quinam vero hi, qui sic existimarunt? *Catholici*, scio, dicet. Ergone *Catholici, Catholicis imponunt* per fraudem? Ergone *Catholici impostores* sunt, et *artem Dæmonis* factitant? sic videtur; sic beare solet Tortus *Catholicos suos*. Sed dicdum obsecro hoc rursum; ideone hoc existimabant, quia *cupiebant hac fraude Catholicis imponere?* Quam vero hæc non cohærent? Imo ideo potius *non existimabant*. Certe enim si aliis in eo fucum facere voluerunt, ipsi id nunquam in animum induxerant. Nemo alii *per fraudem imponit*, qui quod ipse sentit, id alii auctor est, ut sentiat. Error in eo esse potest, sed bona fide agit, *fraus* esse non potest; quæ tum demum intervenit, cum *quod ipse non credit, alios ut credant inducit*. Illi vero (ut Tortus fatetur) *confictum* Breve *crediderunt*. Quare Torti causa non causa, et medicus indoctus Pontifex, qui erravit primum in morbi causa, post etiam in *pharmaco* suo *spirituali* adhibendo, quo *fraudem* curare voluit, quæ nulla ibi fuit. Inscitia hominis fortasse aliqua; *Dæmonis ars*, vel *fraus*, ibi nulla. Sed neque hominis inscitia etiam: Causa illa fuit vera, quæ in Apologia est; quod sane nihil in eo censerent Pontifice dignum, *Theologicum* in toto Brevi nil, sed neque *Logicum*. *Perspicuum debere esse* ait, quod tamen Archipresbyter *non perspicit, non alii* præter illum, cætera satis *perspicaces*. *Multa fidei adversa contineri*[h] *dicit* in Juramento, sed tantum *dicit:* ubi, qua parte *contineantur*, non indicat. Excusserunt vero omnes ejus angulos Archipresbyter cum suis, nec in quicquam ibi *fidei adversum* inciderunt. *Pon-*

199

[h] [Breve i. Paul. v. apud Resp. Torti, p. 15; et Bell. Op., t. vii. col. 643. B, C.]

tificaliter tandem satis, *ne suscipiatur prohibet*[1], idque sub pœna salutis animarum; at illi *susceperunt*, et bene tamen *de salute sua* sperare non desinunt. Politicæ vero in eo prudentiæ non sane multum. Regis enim animum læsit, jam ante illis infensum ex scelere tam infando; quem proin placare debuit, et mitiorem reddere. Potuit vero, si damnasset facinus, si animadvertisset in participes criminis, et, (vel eo nomine, quod scelus tam fœdum quidam e suis admisissent) edixisset reliquis omnibus, ut suscepto prompte Juramento et præteritum illud nefas expiarent, et omnem similis post machinandi suspicionem averterent. Nec sane, vel sensum communem sapuit, quin cerebrosa magis hæc Pontificis, quam cordata prohibitio. Cui enim bono? Nihil lucri, plurimum incommodi allatura: exin durior futura suorum conditio, et *Breve* hoc illos in nova vada et *brevia* detrusurum. Jam vero illud, in quo, *Theologiæ, prudentiæ, sensati hominis* vestigium vix ullum, *quæ fraus* amoliri a Pontifice, et vel *confictum* alicubi *in angulo* suspicari, vel si a *Roma* fuit, per male feriatos quosdam *Pontifici excussum* esse? 200

Omnino autem in novo hoc pharmaco, secus se res habet, quam Tortus autumat. Primum, eo sumpto, *deterius ægro quam ante:* tum, nulla id ægri *culpa*, sed *medici* ipsius, qui *lenire* debuit pharmaco, et (manifesto errore) quo *lenire* debuit, magis *irritavit*. *Non geminavit culpam;* Imo *bis geminavit*. *Gemina culpa*, dum quod *temere* primo fecerat, *iterum* jam facit, ut consulto fecisse videatur: Dein *gemina altera; prior*, interdicti ante Juramenti, *ne jurent; posterior*, indicti jam perjurii, *ut abjurent*. *Fraudem detexit:* At nulla erat quam *detegeret*, (supra docui); *Tenebras dissipavit; Tenebræ* vero etiam manent, *nec lucem* ullam apposuit *Brevi secundo;* quo *perspicuum* fieret, quod *obscurum in primo:* tantum eadem, qua prius, caligine rem involvit denuo. *Veritati aditum patefecit;* Imo posteriore hoc, quasi novo repagulo, *aditus* ei magis etiam *interclusus*. Et hoc tu *spirituale pharmacum* appellas? Egregium vero pharmacum; egregius medicus, qui temperavit, quo hausto recurrit acrior paroxysmus: morbus *ægro, medico* mœror augetur. Quanquam de *medico* minus curandum: illum credo non conficiet *mœror*. Interim *ægri* ringuntur, qui ipsi cum videant pejore loco

[1] [Ibid.]

quotidie res suas; demissa voce (sic tamen ut audiantur interdum) mutire sic solent; *Durus Pater Papa Paulus,* si mitigare noluit mala nostra, at graviora non redderet, nec semper de *tolerando* onere verba faceret; aliquando de *tollendo* cogitaret; utinam vero *manum* saltem a Brevibus scriptitandis *contineret.*

[DE BREVI SECUNDO PAULI V.]

["Ad hæc respondemus, non esse malum abjurare, quod male juratum est . . . Sed dicet Adversarius, non potest esse malum juramentum, quod est naturale et congenitum ab ipso ortu . . . . Neque intelligi, vel etiam fingi potest, quomodo in ipso ortu homo naturaliter obligetur ad negandam Summi Pontificis potestatem."—Resp. Torti, p. 50; et Bell. Op., t. vii. col. 661. A, B.]

In breviculo breviore id agit Tortus, ut siqui *jurarunt* Juramentum, *abjurent* denuo. Quid opus? faciat Pontifex ipse, qui *jurati*, ut *injurati* sint. Tu hoc posse dixisti[k]; nodos scilicet hos resolvere: jam *ipsos*, qui nexi sunt, jubes *abrumpere*, et redire illis juramenta per jugulum. Sed *abrumpant* sane, si *illicitum:* An doces *illicitum?* Petis, imo sumis hoc, quod nemo tibi dederit, atque hæc fere est Papiensis probatio. Nos *licitum* probamus, quia *congenitum*, quia nobiscum in ipso ortu *coortum*, quia de *jure naturali:* quando, civis quisque patriæ, ut *pars toti*, patriæ patri, ut *membrum capiti*, subjicitur atque obligatur, naturæ nexu, qui omni *sponsione* fortior. Nec tu hoc negas (nec enim potes) sed divertis alio, ut dicas, *neminem in ortu illo obligari ad Pontificis potestatem abnegandam.* Non sane *ad abnegandam*, nisi in casu, quo *potestas ejus* nexui *primo* illi atque *naturali* contraveniat. Ut patriæ, in qua, ita Principi, sub quo nascitur quis, *ex Juramento congenito* debetur ab eo fides. Affirmativa hæc: ad affirmativam semper sequitur negatio oppositi. Siqua ergo me *potestas* adiget *ad fidei oppositum*, natura sic debitæ et datæ, illam mihi *potestatem abnegare* religio non erit. *Tenetur* quis summo Principi contra hostes suos, quicunque tandem illi sunt, opem ferre? Eo ipso *tenetur* opem non ferre, imo opem negare hosti cuicunque, summum illum Principem suum oppugnanti. *Nexus* ergo, quem dixi, *naturalis* haud quenquam obligat *ad potestatem* Pontificis *abnegandam*, nisi in casu, quo *potestatem* suam exercet Pontifex, quo minus subdito *nexum* illum suum *natu-*

201 [Juramentum non a Pontifice solvendum,]

[quia de jure naturali.]

[k] [Resp. Torti, p. 11; et Bell. Op., t. vii. col. 641. A., vide supra, p. 66.]

ralem retinere liceat. Vel (si ita malis) *potestatem* Pontificis non negabit, negabit *impotentiam*. *Potestas* enim quæ ad malum, *potestas* non est, *impotentia* est. Malum autem naturæ legem violare: contra quam siquid moliatur Pontifex, *impotentia* illa in illo est, *potestas* non est. *Potestas* enim non datur, nisi contra vitia, contra quæ si Pontifex *potens* esse nolit, sed contra bonum *naturæ nexum*, non *potestatem* ei ullam negabit quispiam, sed hanc quam negat, negabit esse *potestatem*.

["Quemadmodum in ortu naturali videtur posse intelligi Juramentum tacitum, et congenitum ad obediendum Principi politico; sic etiam in ortu supernaturali, quem habemus ex Baptismo, intelligi debet juramentum tacitum et congenitum ad obediendum Principi spirituali, qui est Christi Vicarius."—Resp. Torti, p. 51; et Bell. Op., t. vii. col. 661. B.]

[Baptismus nos Pontifici non astringit.]

202 Quod post affers, sublime certe est, et de nova Kabala, forte a Torto primum, vix enim credo prius a quoquam, promulgata. *Ortus cuique duplex; naturalis, supernaturalis:* Certe. Est vero cuique, *naturali in ortu, juramentum connaturale ad obediendum Principi Politico:* De hoc etiam convenit. At est etiam, cuique *in ortu supernaturali*, seu παλιγγενεσία *sua, congenitum aliud, et tacitum Juramentum, ad obediendum Principi spirituali, Christi vicario, Papæ.* Male, *congenitum*, primo; Subditi quidem *gignuntur*, et nascuntur, non *fiunt:* Christianus nemo vel *gignitur*, vel nascitur, sed *fit*. Non ergo *congenitum* ei, qui *genitus* non est. Bene tamen certe dixti, *tacitum*. *Tacitum* enim quidem, et, si voles, *surdum* juramentum hoc, adde etiam, si libet, *absurdum*. *Tacitum; tacuerunt* enim de eo ante te omnes. *Surdum;* nemo enim audiit. *Absurdum;* quia extra modum, *absonum*, ut cuiquam *in Baptismo* nostro *præstetur jusjurandum, præterquam Servatori Christo;* aut cujusquam *in nomine*, præterquam *Sanctissimæ Trinitatis*. Nam quo te proripis? An tu *personam quartam* ascriptam jam vis *Baptismo?* Et cui tandem *Baptismo?* non Joannis; nam nondum tum in rerum natura *Pontifex;* Non Enti autem vix quispiam sponsionem facit. Sed neque *Baptismo* Christi. Qui potuit, cum post resurrectionem Christi demum, Petrus *pascere jussus*[l]*?* prius enim Dominus tuus non permittit[m].

[l] [Joan. xxi. 15, seq.]
[m] [Bell. de Rom. Pont., lib. i. cap. 10, § 'Primo.' Op., t. i. p. 140. H.]

Quotquot ergo ante illum diem baptizati, cum nullus præter Christum *Princeps spiritualis* esset, *nulli præter eum Principi* illud tum jusjurandum in se receperunt. Tum Petrus ipse, (nam et ipse *Baptismo* initiatus est) an juravit *Juramentum hoc?* Cui vero juravit? Aut an fuit illi *Baptismus* peculiaris per se? At nos hic, qui scripturas solas sapimus, nec ad *Kabalam* vestram admissi sumus, *mysterium* illud credidimus a Christo institutum, abluendis peccatis nostris, nobisque in *mysticum corpus* suum, quod est *Ecclesia, cujus Ipse caput*[n], initiandis. Atque ut *beneficium* hoc *totum* nobis ab *Illo uno:* ita *uni Illi* proinde *officium* hoc *totum* deberi a nobis, *uni Illi* præstandum esse, nec, præter Eum, mortalium ulli. Credo autem Apostolorum sæculo inauditum, ut in quenquam illorum baptizatus tum quisquam fuerit, præterquam in Christum solum, et mortem Ejus, *cui et consepultus est*[o], *quem et induit*[p]. Nec qui tum baptizabant, *in nomine suo* id faciebant; non Paulus Crispum[q] in suo, nec Petrus Cornelium in suo; nec sæculo, nec a sæculo Apostolorum, tale quid auditum. Unde ergo emersit novum hoc et nuperum dogma? 203
In *Baptismo* nostro vel *expressam,* vel *tacitam* nos sponsionem facere de ullo alio Capite, vel agnoscendo, vel ei obediendo, quam Christo solo, Capite, *cujus membra sumus pro parte sua quisque*[r], Christo, *qui est Salvator corporis sui*[s]: Christo, *qui est primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus Ipse Primatum tenens*[t]: Capite, *ex quo totum corpus compactum est, et connexum*[u], *recipitque ab eo et veritatis sensum et Caritatis motum per influxum gratiæ?* Tum, (quod ante memini monere me,) si *Vicarius* modo est, non is honor haberi *Vicario* solet, ut *juretur* ei *fides,* cum *Principi* ipsi tantum proprius ille sit, et peculiaris[v]. Denique si *juretur* etiam; at illud *Principi* Politico interpositum in ortu naturali, *prius* est; vestrum hoc, *posterius. Prius* enim nascimur, quam renascimur; *prius quod naturale, deinde quod spirituale*[w], illud, *naturæ,* vestrum hoc, *gratiæ. Naturam* autem *gratia* non tolli, non labefactari, quin perfici potius, et quasi nova accessione firmari magis; id vero diu jam in Theologorum Scholis receptum est. Idem

[n] [Eph. i. 22.]
[o] [Col. ii. 12.]
[p] [Gal. iii. 27.]
[q] [1 Cor. i. 13—15.]
[r] [1 Cor. xii. 27.]
[s] [Eph. v. 23.]
[t] [Col. i. 18.]
[u] [Eph. iv. 16.]
[v] [Vide supr. p. 185.]
[w] [1 Cor. xv. 46.]

enim utriusque Legis auctor, et *naturæ*, et *gratiæ*: quod posuit *una*, non tollit *altera*; nec superinducit *gratiam*, ut solvat *naturæ* vinculum, sed ut astringat magis; ut apud nullos tam sancta sint *naturæ* officia, quam apud Christianos. Superveniente ergo post Baptismo, *naturæ* nexui non derogatur, nec eo fit, quo minus sua in quemque officia constent, filii in *Patrem*, Patriæ filii in *Patriæ patrem*. Quare, si a capite rem arcessas, obtinemus. Desponsam in ortu ipso *fidem posterius* aliquod, sive recentius, *Juramentum* (si modo est aliquod tale) exauctorare non potest. Hoc vero nostrum, de *fide, obsequio, defensione* Principi præstanda, expressio tantum est illius *primi*: quocirca nullo modo licebit ejurare. Et tu frustra *ortum supernaturalem* invocas, vel opem exposcis a Baptismo, qui ad datam *natura dictante fidem*, vel laxandam, vel minuendam, rogatu tuo manum suam nunquam ullo modo porriget. Nihil ergo affers, cur, quod bene juratum est *Juramentum*, ejurari debeat. Atque hæc ad Breve, brevius brevi.

[DE EPISTOLA CARD. BELLARMINI.]

["Quamvis auctor Bellarminum magnis laudibus afferat, et magnis conviciis oneret, ut impleat illud Sancti Jacobi, 'Ex ipso ore benedictio et maledictio procedit;' ipse tamen nec laudes in se agnoscit, neque conviciis multum movetur. Ideo iis prætermissis, ea solum persequemur, quæ veritati dogmatum Catholicorum, et sinceritati fidei præjudicare possunt."—Resp. Torti, p. 57; et Bell. Op., t. vii. col. 664. C.]

Prætervecti jam sumus *Brevia* et Vada Pontificis. Nihil ibi profundum; depressa omnia. Ventum jam ad Cardinalis Epistolam, dicerem non tam *vadosam*, nisi, pariter *ad laudem*, pariter *ad convicia* moveri illum, Tortus monuisset. Nescias quid agendum: *laudes, non laudes*, par gratia est: *Ad dogmata Catholica*, ad *sinceritatem fidei*, sensus ei inest aliquis: ad reliqua, stupidum plane prædicat. Ergo ille, ut videtur, plusquam homo est, ut *nec benedictione*, nec *maledictione moveatur:* Tortus autem, minus quam homo, qui etsi *laudes* Domini sui, forte, at *convicia* tamen, quæ dicit in eum torta, dissimulare non debuit. *Sacellanus* merito *exsacellandus;* qui, utcunque minus moveatur Dominus ipsius, tamen is ira se tortum monstrare, Papiam, Romam, Capuam, permiscere debuit. Cum non fecerit, et ad *contumelias* (quas dicit) in Dominum tam lentus sit, (quod Itali vix faciunt, præsertim *Capellani*) in suspicionem adducor, ut credam, non hic personam Torti, sed personatum Tortum in scenam nobis prodiisse; vereor autem ne Cardinalis ipse sit. Potest enim Cardinalis conviciis non moveri: sed quis, ingeri *convicia* in Dominum suum, *Sacellanus* ferret, æquo animo? quis *Sacellanum* ferret, sic ferentem? Characterem ubique Cardinalis agnoscas, sed clara luce clarius, duxisse hic calamum. Nec enim *vox Sacellanum sonat; Dominus ipse certe*[v].

204 [Tortus, non Cardinalis Sacellanus, sed Cardinalis ipse esse videtur.]

At, illud *de benedictione et maledictione, simul ex uno ore prodeunte*, magis Tortum sapit. Conjecit enim in equuleum, et fidiculis suis prave *detorsit* et verba et mentem *Apologiæ;*

[v] [Vide Virg. Æn. i. 328.]

in qua nusquam nisi blanda mentio (nusquam pene sine laude aliqua) de persona Cardinalis. Sed habet tamen *recognitione* digna quædam (et ipse jam quædam *recognovit*), *habet* et alia forte, quæ nondum *recognovit;* de quibus cum sermo est Apologiæ, non blanditur ei sane, scapham scapham dicit, et hoc, male tu dicis, *maledicere*. Vere enim et bene taxatur, quod male ab eo dictum, servata tamen personæ ejus (quam par fuit) ratione, nec usquam vel verbo violatæ. At te, credo, male habet, quod in personam ejus non involarit, quod tu facis ubique, ita petulanter, quasi satiram scribas, et quasi ex
205 ore, quasi ex calamo, sola quidem tibi maledictio procedat.

["Respondemus Bellarminum non aberrasse a statu causæ, sed hæreticorum fraudes detexisse. Vidit enim Juramentum secundum proponi, quasi simplicis fidelitatis, civilisque obedientiæ Juramentum esset . . . At id falsum esse, solumque ad tegendas insidias dici, Juramenti formula per se clamat. Coguntur enim Catholici jurare, non solum quid subditi debeant præstare erga Regem; sed etiam quid possit, vel non possit, summus Ecclesiæ Pontifex. Hæc igitur causa est, cur Bellarminus in Epistola sua dixerit, hoc Juramento, quantumvis temperato et moderato, fidem Catholicam de primatu sedis Apostolicæ peti."—Resp. Torti, p. 58; et Bell. Op., t. vii. coll. 664. D. 665. A.]

[Juramentum de Fidelitate Pontificiam Omnipotentiam attingit.]

Duo sunt autem apud nos *Juramenta: alterum* diu jam de *Primatu Regio ad res Ecclesiæ; alterum*, quod nuper editum, *de Rege incolumi servando*. Status causæ hic jam est. An liceat *Juramentum* hoc suscipere nuper Edicto propositum. Qui *posteriore* hoc jam omisso, totus fertur in *prius* illud, annon *aberrat a statu causæ?* Fateris ipse rem, cum dicis Cardinalem ad *detegendas* nescio quas *fraudes* collineasse: *Detexit* ergo *fraudem*, sed *reliquit causam*. Sed quæ tandem *fraus* illa? Omnino enim sine *fraude* hic res geritur. Si fidem cujusquam et religionem explorare volumus, defertur illi *Juramentum* illud *prius de Primatu;* perraro id, et perpaucis: Si non fidem, sed fidelitatem pertentare, proponitur *secundum hoc pro incolumitate Regia*. Ubi insidiæ hic ullæ? Vis scire, Lector, ubi? Vis et aliud hic a Torto mysterium discere? In eo; quod *non solum jurent, quid præstare debeant erga Regem, sed etiam quid possit, vel non possit, summus Pontifex*. Nec prius illud tamen valde sollicitos habet, *quid*

possit. *Possit,* quantum vis, quantum vult ipse: quanto plus *possit,* tanto melius, *deponere, disponere, invadendi, tumultuandi, vim afferendi auctoritatem dare; leges, vota, juramenta solvere:* sed, *quid non possit,* id demum grande nefas attingere. Quid enim *non potest* Pontifex? Quis *potestati* ejus limitem ponat vel metam? Hoc illud erat scilicet tam *fraudulentum,* in *modificato illo Juramento,* quod *modificata* ibi *potestas Pontificis,* ut non *possit* in Regem nostrum (et quod non in *illum,* nec in alios) omnia, pro suo arbitratu, statuere, facere, fieri jubere. Hæc enim causa erat (ait Tortus), cur Cardinalis ibi dixerit *Catholicam fidem peti.* Illius enim *fidei articulus est,* ne quis, quacunque de causa, attingere audeat, *quid possit, vel non possit, summus Pontifex. Oceanus* enim limites suos habet, ultra quos progredi non possit: *potestas Pontificis* non habet. Atque hæc illa *fraus* est, quam ut *detegeret Cardinalis, aberravit a causa,* nec sine *fraude* tamen. Dicit enim *peti Catholicam fidem de Primatu;* dicendum erat, *peti Catholicam fidem de omnipotentia Sedis Apostolicæ.* Potest *Primatus* (credo) consistere, etsi *aliquid non possit: omnipotentia* vero non potest, *nisi possit omnia:* Atqui de illa hic agitur Pontificis *omnipotentia,* Symboli novi parte facienda; novi (inquam) Symboli, quod nunc Romæ 206
procudi dicitur, cujus præludia vidimus in Paulo 5°. depicto, cum hac inscriptione; *Summo Monarchæ, Vicedeo, et Omnipotentiæ Pontificiæ propugnatori acerrimo* [x]. Nos vero ingenue fatemur, contineri ea *Juramenti* formula, et quid subditi præstare debeant erga Regem, et quod Pontifici *potestas* nulla prohibendi, ne præstent, quod præstare debent; ne faciant, quod officii sui est, ut faciant; ne reddant Cæsari, quæ Cæsaris sunt. Quod nisi hoc tentet Pontifex, nihil ibi contra, *quem gerere amat,* Primatum. Nec enim *potentia* ejus in formula illa attingitur *absolute,* tantum *ex hypothesi,* ut quæ, *conditionalis* sit tota; nec, nisi *disponat de regnis* non suis, *exteros ad invasionem, subditos ad rebellionem* sollicitet. Quo casu, fas, et affirmare, et jurare, quod hoc *non possit* Pontifex.

["Nam ex communi sententia, 'Bonum ex integra causa constituitur, malum autem ex singulis defectibus.' Quare ut Juramentum prohi-

[x] [Vide supra, pag. 45. not. p.]

beatur, vel recusetur, non est necessarium, ut omnes et singulæ partes ejus sint malæ, satis autem est, si vel una sit mala."—Resp. Torti, p. 59; et Bell. Op., t. vii. col. 665. B.]

[Maximam Juramenti partem damnat Tortus.]

Aperit se etiam magis Sectione proxima. Primo tamen philosophatur pauca, *de Bono, ex causa integra; Malo, ex singulis defectibus*[y]: ut ergo, *juramentum* sit malum, ut respuendum, *non id necessarium esse, ut singulæ ejus partes malæ sint; satis enim si vel una sit mala.* Sed huic (si ullam partem *æqui* dixisset Pontifex) Regis optimi clementia abunde jam ante satisfactum erat, cum facta fides, delata conditio, si notasset, quæ *una* illa esset, quæ *plures*, vel *delendi* eas, vel benigna interpretatione *molliendi*[z]. Tum vero; non *partem* ullam, *substantiam* ipsam damnavit, et *scopum*: jam ad *partes* nos revocat; et si de illis vel *una* maculam habet, satis in eo putat ad *totum* rejiciendum. Ita illic, ubi *pars* ulla corrigi potuit, *totum* displicet: hic, ubi *totum* damnare non potest, *pars* ulla sufficit, si ad ejus stomachum non sit. Nam de *quatuordecim* illis *propositionibus* (quæ quasi artus sunt et membra Juramenti) *plurimas* dicit *attingere Sacrosanctam potestatem Vicarii Christi*[a]. *Plurimæ* illæ, *quot* sint, et id quoque mox narrat subsequente sectione, *undecim* scilicet *de quatuordecim*. *Tres* tantum excipit, puta *primam et duas ultimas*; quanquam *penultimam arrosit* jam ante, quæ est *de plena auctoritate Juramenti deferendi*; sed *tres* istas jam excipit, quæ tam felices fuerunt, ut nusquam in iis vel *nomen Papæ* legeretur. Ubi enim *Papæ nomen*, (quasi esset *in nomine illo* contagio quædam) malæ sunt *omnes*, eas *omnes* rejicit: rejicit autem, eo quod imminutum eant Pontificis po-
207 testatem; quod dicant, hoc vel illud *Papam non posse, cui* nempe liceant, penes *quem* sint, *qui* possit omnia: Hæc est enim *fides Catholica*. Hic tamen si non tergiversari, sed bona fide rem gerere velles, *undecim illis*, quas sic vellicare videri vis, *undecim alias opponere* debuisti, pro more scholæ, *contradictorias*, ut sic collato pede, conserta manu, non *cauponari bellum* liceret, sed *belligerare*[b]. Non est factum. Quare autem non, Lector facile conjecerit. Deforme enim spec-

[y] [Dionys. Areop. de Div. Nom., cap. iv. Op., p. 216. B. Lut. Paris. 1615.]

[z] [Apol. pro Juramento, p. 204.]

[a] [Resp. Torti, p. 60; et Bell. Op., t. vii. col. 665. D.]

[b] [Vide Ennium apud Cic. de Off., i. 38.]

taculum, *undecim illas* in *terminis* suis, sic contradicentes, sub uno aspectu ponere; caput quatiat, contrahat frontem Lector, si videat; videat, detracta larva, Ecclesiam vestram, quam *parum propitia* sit Regibus. Quid ergo sit? *Attingere dicis undecim illas primatum in spiritualibus.* Quid si autem *attingant*, dum citra noxam? sed neque *attingunt primatum in spiritualibus undecim* illæ; et tu, cum *omnes* debebas, *duas* tantum delibas de *undecim*, nec illas tamen. Quæro enim, *utrum Princeps hæreticus a Pontifice excommunicari possit*, an *ulli*, quæ ibi sit, *propositioni* repugnet? an uspiam ibi mentio *hæretici?* an uspiam quem *possit*, vel *non possit*, Pontifex *excommunicare?* Lustra oculis, designa locum, appone numerum. Videbis tuam hanc causam *spiritualem* nullam ibi esse. Hæc ibi nusquam est: Dic de illis quæ sunt. 1. Potest Pontifex *deponere Reges.* 2. Potest *disponere de regnis.* 3. Potest *extraneo cuicunque invadendi licentiam dare.* 4. Potest *subditos contra Regem suum armare.* 5. Potest *vim personæ Regis afferendi auctoritatem concedere.* 6. Potest *interdicere, ne Regem defendant.* 7. Potest, *siquas sciant contra Regem initas proditiones, eas ne retegant.* 8. Potest instillare opinionem hanc: *Principes a subditis deponi posse, aut occidi.* An et hæ *causæ spirituales* sunt? An hæ *Primatum* ejus *in spiritualibus attingunt?* In *Juramento* insunt omnes hæ. Cur tu igitur *has*, cur *decem* de *his*, quæ sic (ut ais) Pontificem *attingunt*, non excussisti? imo cur non *attigisti?* Piguit, credo; vidisti nihil in illis *spirituale*, nisi *spiritualia nequitiæ*[c] forte, quæ dicit Apostolus.

["Causa enim utique spiritualis est, An princeps hæreticus a Pontifice excommunicari, et, An populi Catholici propter periculum hæresis ab obedientia Principis hæretici absolvi possint."—Resp. Torti, p. 60; et Bell. Op., t. vii. col. 665. D.]

Quasi de lubrico loco igitur elapsus, cito recipit inde se *ad excommunicandi potestatem* in *Juramento negatam* Pontifici; nec tamen ibi *negatam* usquam: quamque ille *negatam*, et hic et alibi, sæpe jam, sed frustra, et falso semper asserit. Non obstat *Juramentum*, quo minus *sententiam*, si volet, *proferat*; id modo agit, ut non obstet *sententia illa prolata*, quo 208

[Haud ibi negatur Pontifici excommunicandi potestas.]

[c] Eph. vi. 12.

minus maneant in fide *subditi*, et vel invito Pontifice officium faciant; ac illam *falsi nominis libertatem* nolint, qua solet *liberare* Papa a *debita* per eos *subjectione*. Et cur tu hic *populum* nominas, quasi gentem vel cœtum per se, et sui juris, quos Juramentum dicit *ullos subditorum suorum: subditi* autem *sui* dum sint, *Catholici* an *Hæretici* sint, nihil interest; *reddere* debent Regi, quam debent *obedientiam;* quo debito, non magis *liberare* eos potest Pontifex, quam ære alieno? Quodsi *auctoritatem* habet a *fide liberandi*, unde habet? Quo auctore habet? ubi in sacris literis *potestas* hæc illi data? Nos locum notamus, ubi Christus *reddi* jubet[d], ubi Apostolus ὀφείλας, id est *debita*, dicit[e]: Tu fac, alium notes, si habeas modo, ubi *ne reddantur*, quæ sic *debita* sunt, *auctoritatem* cuiquam indulsit, vel Christus, vel Apostolus, quenquam *liberandi*.

["Neque de hac re ullæ sunt inter Doctores Scholasticos controversiæ; alioqui proferat Adversarius vel unum Catholicum Auctorem, qui scribat, non licere Summo Pontifici Regem vel Principem hæreticum excommunicare, et populum Catholicum ab ejus obedientia liberare." —Resp. Torti, p. 60; et Bell. Op., t. vii. col. 665. D.]

[Rex a Pontifice excommunicatus haud a solio deturbandus.]

Nec enim Doctores tui Scholastici hic audiendi sunt, nec facultatem ullam habent, quo Christus, quo Apostoli nusquam *liberarunt*, eo, Pontifici, ut *liberet*, *novum jus faciendi*. Scholastici enim Doctores tui, qui sunt, aut unde? quam vero antiqui? quo *sæculo* nati? Annon *sæculo* demum *decimotertio* emerserunt, post Henricum quartum, quintum, sextum, post Fridericum primum et secundum, post Philippum, Imperatores indigne habitos? Nonne postquam Pontificibus illis *vires adessent*[f], virus hoc suum in Scholam effuderunt, et *licere* tum cœpit hoc quod dicis, cum quicquid *libuit licuit*, cum *quid posset*, vel *non posset* Papa, nefas *attingere?* Altius vero repetenda vobis res est de jure magis adhuc antiquo, ultra scilicet sæculum Hildebrandi, qui auctor libertatis hujus, juris conditor, doctrinæ traditor fuit, qui primus grassari ausus in Henricum Cæsarem. *Vel unum proferri* vis a nobis *Catholicam Auctorem*, cui non probetur hæc subditorum *absolutio* a debita Principi *obedientia?* Factum id jam

[d] Matt. xxii. 21.
[e] Rom. xiii. 7.
[f] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7. Op., t. i. p. 235. G.]

antea, et plures uno prolati. Venericus[g], Conradus[h], Walthramus[i], Sigebertus[j], Eberhardus[k], Jo. Parisiensis[l], Petrus de Vineis[m], Occam[n], Dantes[o], Marsil. Patavinus[p], Major[q], Auctor Libri, cujus initium *Rex pacificus*. Nos vel unum proferri volumus a vobis, qui ante *Hildebrandum* hoc *fecerit*, qui ante *Henricum quartum, passus fuerit. Ante hunc non legimus aliquem*, ait Viterbiensis[r]. *Lego et relego* . . . (ait Frisingensis) *et nusquam invenio quenquam ante hunc*[s]. Gemblacensis vero, *Cum pace omnium bonorum, hæc* (inquit) *novitas, non dicam hæresis, necdum in mundo emerserat*[t]. Habes *a tribus*, qui circiter id tempus vixerunt, ex Italia, Germania, Gallia, ante Hildebrandum, quæ vobis *Catholicæ* jam *fidei* pars est, *si non hæresin, novitatem* tum quidem *habitam* fuisse. Hildebrandi de schola discipuli, Doctores tui omnes; ut, hic jam inter *nos controversiæ* finis non sit, si inter *illos* nullæ sint *controversiæ*. Quis enim tum *illorum* ausus est hiscere? Quis aliter de Papa, quam *cum stupore* summo, cum interjectione (*Pape*) verba facere[u]? Alterius hæc fori sunt.

[Quid de hac re multi Catholici Auctores senserint.]

209

["Porro in Conciliis generalibus, non uno, sed multis, conclusum ac definitum est, summum Pontificem esse Vicarium Christi, caput Ecclesiæ, Rectorem et Pastorem omnium Christianorum."—Resp. Torti, p. 60; et Bell. Op., t. vii. col. 665. D.]

Tum, quales ibi Doctores, talia Concilia; nec *antiqua*, quæ ab Innocentio 3° modo sunt, post *annos* a Christo *mille ducentos;* neque *Generalia*, quæ *solius*, nec *totius Europæ;* nec *libera*, quæ, ut ais, erant, Sub Innocentio, Gregorio, Clemente, Leone, reliquis. Et vere quidem Sub iis erant, et *illi* Super Concilia hæc, nec quicquam definitum ab *istis*, quæ Sub, nisi

[Testimonia posteriorum Conciliorum rejiciuntur.]

g [Vide supra, p. 31. not. r.]
h [Ibid., not. p.]
i [Ibid., not. s.]
j [Vide infra, not. t.]
k [Vide Eberhardi Episc. Salisburg. Orat. de Hildeb. apud Goldast. Apol. pro Henr. IV., p. 237.]
l [Vide supra, p. 31. not. u.]
m [Ibid., not. t.]
n [Ibid., not. q.]
o [De Monarchia, lib. iii. apud Schardium de Jurisd., p. 237. Basil. 1566.]
p [Vide Marsil. Patav. Defensor. Pacis, apud Goldast. Monarch., t. iii. pp. 154, seq.; et Schardium, p. 224.]
q [Vide supra, p. 31. not. y.]
r [Gotf. Viterb. Chron.,] par. xvii. p. 498. [leg. 499; apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. ii. p. 341.]
s [Otto Frising. Chron., lib.] vi. [cap.] 35. [ad ann. 1088. p. 127. Basil. 1569.]
t ["Nimirum (ut pace omnium bonorum dixerim) hæc sola novitas (non dicam hæresis) necdum in mundo emerserat."—Sigeb. Gemb. Chronogr.] ad ann. 1088. [apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. i. p. 847.]
u [Vide Gloss. in Procem. Clementin. ad voc. 'Papa.' col. 4. apud Corp. Jur. Can., t. iii.]

quod ab *illis*, qui SUPER præfinitum esset. Tum, neque sic, *Concilia* de *ipsis*, sed *ipsi* de *se* Pontifices verba faciunt, et *insinuando* dicuntur, quæ ibi dicuntur, potius quam *definiendo*. Lateranense, nihil habet de Pontifice, tum neque si haberet, magnopere id ad rem. Concilia enim non habent *potestatem* disponendi de rebus sæculi; nec *ulla constitutio Juris Canonici potest Regno præjudicare, circa administrationem temporalem* [x]. Tria quæ succedunt, Lugduni duo, unum Viennæ, nusquam in Conciliis locum habent: inter Decretalia Pontificum referuntur ex illis quædam, unde et tu citasti[y]. Sed quid dicit tamen Lugdunense prius [posterius]? *Cardinales eosdem obsecrantes . . . ut pensantes attentius quid iis imminet, cum agitur de creatione Vicarii Jesu Christi, [successoris Petri, rectoris universalis Ecclesiæ, gregis Dominici directoris] &c.* [z] Quis hic loquitur? Pontifex *ipse* de *seipso*. Quid vero Lugdunense posterius [prius]? *Unde et nos, ejusdem Apostoli effecti [disponente Domino licet immeriti] successores, et ipsius Redemptoris in terris locum tenentes* [a]. Cujus verba? Pontificis; qui *ipse se* dicit locum Christi tenentem. In Viennensi autem; si ibi cum Summa *Trinitate* et *fide Catholica* locum habeat Pontifex, mira narras; sed nusquam apparet locus ille, nisi de proœmio dicas, cui nihil cum Concilio. Constantiense Dominus tuus rejicit ex numero *Generalium* [b], quæ probata sint, sed tamen *illud* quid refert? Inter articulos Joanni Hus impositos (vere an secus non disputo,) damnatur unus, quod diceret *Papam non esse Vicarium Christi, vel Successorem Petri, si vivat moribus illi contrarius* [c]; nempe Papam, qui nequam sit, Papam tamen esse. Quis negat?

[x] Lupold. de Babenb. [de Jure Regni et Imp. Rom., cap. x. apud Schardium, p. 370.]

[y] [Vide Greg. x. in Conc. Lugd. (A.D. 1273,) citat. apud vi. Decretal., lib. i. tit. vi. cap. iii. 'Ubi periculum.'—Corp. Jur. Can., t. iii. coll. 74, seq.; et Innoc. iv. in Conc. Lugd. (A.D. 1245,) citat. apud vi. Decretal., lib. v. tit. iv. 'De Homicidio,' cap. i. 'Pro humani redemptione,'—ibid., coll. 651. seq.; et Clemens v. in Conc. Vienn. (A.D. 1311,) apud Clementin., tit. i. 'De fide Cath.,' cap. i. 'Fidei Catholicæ,' in libro Clementin., coll. 6, seq. apud Corp. Jur. Can., t. iii.]

[z] [Constit. ii. Greg. x. in Conc. Lugd. ii.—Conc., t. xi. coll. 977. E, 978. A.; et vi. Decretal., ut supra.]

[a] [Conc. Lugd. i., Capit. iii.—Conc., t. xi. col. 672. A, B.; et vi. Decretal., lib. v. tit. iv. ut supra.]

[b] [Bell.] De Concil., lib. i. cap. 5. [Op., t. i. p. 244. A.; et lib. i. cap. 7. ibid. p. 244. G.]

[c] ["Nemo gerit vicem Christi, vel Petri, nisi sequatur eum in moribus."—Art. xii. Joannis Hus. "Papa non est manifestus et verus successor Principis Apostolorum Petri, si vivit moribus contrariis Petro."—Art. xiii. apud Conc. Const. Sess. xv.—Conc., t. xii. col. 130. B, C.]

Quid hæc ad rem? Tum Lateranense sub Leone (etsi nec vobis Concilium sit[d]) tamen ex eo quid affertur? *Pastor æternus . . . in soliditate Petræ, Petrum ejusque Successores* [*vicarios suos*] *instituit*[e]. Quis dicit? Leo decimus, qui (si Leoni decimo credimus) Vicarius Christi est. Postulatum haud æquum sane, ut credatur *ipsis* in causa *ipsorum*. Sed quo tamen evadent hæc? Ut sit *Vicarius Christi Pontifex*. Sit, si voles. Omnes enim *Sacerdotes Vicarii* ejus sunt[f]. Vel si *singularem* malis, Imperator Vicarius est Dei, ita Anastasius Papa ad Anastasium Cæsarem[g]: Rex quisque in Regno suo, ita Eleutherius ad Lucium nostrum[h]; Et Carolus Magnus *Rector Religionis* et Ludovicus[i]. Quare si in *Vicario*, si in *Rectore* vis ulla est; et ad illos spectat, ut Pontificem *corrigant*, et cogant in ordinem.

Quod si autem causa hæc utique *spiritualis* sit, correptio etiam debet esse, qualis *spiritualem* causam et offensam decet, *spiritualis* et ipsa; nec ultra censuras *spirituales* Rector *spiritualis* progredi. Nam fides et observantia, qua Principi tenetur subditus, *spirituale* debitum non est, aut ecclesiasticum. Debetur enim et defertur Principi, qui extra Ecclesiam, ubi *spirituale* nihil est: solutio igitur ab illa, *spiritualis* pœna non est, et, cum *spiritualis* pœna non sit, in causa *spirituali*, propter delictum *spirituale* infligi non debet. Congeneres enim æquum est esse culpam et pœnam; nec mucrone Episcopali feriri quæ in Rempublicam, nec gladio sæculari quæ in Ecclesiam: altera alterius opem, si videtur, exposcat, altera alterius fines non invadat. Eo usque igitur recte procedit res. Hæresis causa *spiritualis*: excommunicatio pœna *spiritualis*. Plectere vult, cum *spiritualis* Rector sit, crimen *spirituale?* plectat vero, sed pœna *spirituali*: Sistat ibi

[Rectori spirituali correctio tantum spiritualis competit.]

[d] [Bell.] De Concil., lib. ii. cap. 13. [Op., t. ii. p. 265. B, C. Hoc autem Concilium inter Generalia recenset Bellarminus de Conc., lib. i. cap. 5. ibid., p. 244. A.]

[e] [Leo x. in Bulla de abrogatione pragmaticæ sanctionis.—Conc. Lat. v. Sess. xi.—Conc., t. xiv. col. 309. D.]

[f] Euseb. i. Ep. iii. [Conc., t. i. col. 1389. B.]

[g] ["Per præstantiam vestram, quam velut vicarium Deus præsidere jussit in terris."—Anast. Pap. ad Anast. August. sect. vi.—Conc., t. i. col. 1280. D.]

[h] [Apud Lambard de priscis Angl. leg., p. 142.]

[i] ["Carolo Augusto, veræ religionis rectori ac defensori sanctæ Dei ecclesiæ . . . vita et salus," &c.]—Conc. Mogunt. primum [sub Carolo Magno] in Præfat. [Conc., t. vii. col. 1240. D. "Regi Ludovico veræ religionis strenuissimo rectori, ac defensori sanctæ Dei ecclesiæ vita et salus."]—Conc. Mogunt. secund. in Præfat. [Conc., t. viii. col. 39. C.]

modo. Sin et *subditos* fide *solvendos*, et *terras* invasioni *subjiciendas* porro *jusserit*, frustra *jusserit*, egressus jam fines potestatis suæ; quæ ubi crimen *spirituale* supplicio *spirituali* affecit, non habet ultra, quod agat. Supplicet eis censeo, quibus illius *supplicii* jus est: ipse non invadat, nec *gladio* rem gerat, quem Petrus antecessor ejus in meliore multo causa *jussus* est *recondere*[l]: nec *igne*, quem Zebedæi filios
211 *Dominus* de cœlo *non est passus devocare*[m]. Manumittendi vel *servos*, vel *subditos*, alienandi vel *fundos*, vel *Imperia*, jus illi nullum.

["Concilio autem Lateranensi sub Innocentio III., quod fuit omnium maximum et celeberrimum, ... habetur cap. iii., 'Dominos temporales monendos esse, ut ditiones suas purgent, puniendo hæreticos ab Ecclesia damnatos. Quodsi facere neglexerint, excommunicentur; et si excommunicati adhuc parere recusent, significetur id Summo Pontifici, qui subditos eorum ab obedientia liberabit, et terras eorum aliis invadendas concedet."—Resp. Torti, pp. 60, 61; et Bell. Op., t. vii. col. 666. A, B.]

[Canones Conc. Later. spurii videntur.] Recurris dein ad Lateranense, quasi ad *asylum:* in eo *triarii* tui sunt. Quod nescio cur *maximum* dicis, nisi propter 800. ibi Priores et Abbates; nam Episcoporum numero majora multo fuerunt: nec cur *celeberrimum;* nec enim ibi celebre quicquam, nisi quod tam multi tum convenerunt, ut nihil agerent. Quare autem ad Lateranense, *sæculo* demum *decimo tertio?* An per *mille* annos et *ducentos*, quibus steterat tum Christiana res, satis cautum non erat, vel provisum *contra hæreses*, ut Lateranensi primum hoc curæ fuerit? Nullumne prius ab *hæresi* periculum? Et an tum demum cœpit periculum, quod tum primum necesse, ut *subditi fide solverentur?* Qui fuit ab Abbate Joachim, quem nemo, vel ab Almerico, quem non multi sectati sunt, timor tantus, (nam hi soli a Platina[n] nominantur) ut tam violentum hoc, et morbo pene pejus remedium adhibendum esset, quod tamen in Manichæis, Arianis, Nestorianis, Pelagianis, Eutychianis, Monothelitis, tot aliis hæresibus multo et magis perniciosis, et latius proseminatis, Ecclesia non adhibuit? Quid autem ibi actum in Concilio? Nihil quidem de eo quod dicis, *Conciliariter decretum*, aut definitum: *Significetur id summo Pontifici, qui sub-*

[l] [Joan. xviii. 11.] [m] [Luc. ix. 54. 55.] [n] [Plat. in vit. Innoc. iii. p. 216.]

ditos fidelitate solvet, et terras invadendas concedet [o]. Arrogatur hic quidem Pontifici jus, non datur; et præsumitur quod fuerat ante in praxi, non decernitur; quasi incidenter ibi modus præscribitur, res ipsa ex proposito non definitur; Concilium *ei* ut faciat *potestatem* non *decernit*. Tum nec recte rem refers; præcidis ibi multa; *excommunicetur* ibi, dicitur, sed *per quem? per Metropolitanum et comprovinciales Episcopos*. Ante ergo *monitiones prævias*, ante *sententiam ab Episcopis dictam*, nihil Pontifici quod agat: Expectanda ei saltem *censura Episcoporum*, etiam *annus post* censuram *integer*. Tum in *Dominos principales* ibi nihil statuitur, sed vel in eos, *qui non habent*, vel *si habent, salvo jure Domini principalis:* Omissus autem ibi casus, si *Domini principales* ipsi sint. Apud nos quidem *non* magis unquam *receptum* celebre illud tuum Concilium Lateranense, quam Tridentinum in Gallia [p]. Nam et *Principi* hic *subsidia* solvuntur, addo etiam *soluta sunt* jam inde ab Henrico tertio, qui mox fuit post Concilium, 212
inconsulto Pontifice contra 46um. capitulum [q]. Et *tametsi sæpe ex bona fide ortum non habeat*, tamen hic apud nos *currit præscriptio*, contra 41um. [r] Et vero, contra *ipsum hoc*, quod in manibus jam habemus *capitulum* 3um. *Clericorum bona, qui de hæresi convicti, Ecclesiis non applicantur, sed abeunt in fiscum* [s]; ut nihil quidem ad nos Concilium tuum Lateranense.

[o] ["Si vero dominus temporalis requisitus et monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hac hæretica fœditate, per metropolitanum et cæteros comprovinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo Pontifici; ut ex tunc ipse vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, et terram exponat Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis sine ulla contradictione possideant, et in fidei puritate conservent; salvo jure domini principalis, dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat; eadem nihilo minus lege servata circa eos qui non habent dominos principales."—Conc. Lat. iv. capit. iii.—Conc., t. xi. coll. 148. D, E, 149. A.]

[p] [Vide Oration. Legati Gall. in Conc. Trident. A.D. 1563, apud Goldast. Const. Imp., t. iii. p. 572;—Raynald. Cont. Ann. Baron. ad ann. 1564, num. 6, et 12;—Spondan. ad ann. 1579, num. iii. et iv.; ad ann. 1582. num. xxii.; et ad ann. 1596, num. xviii.;—Thuan. Hist., lib. cv. cap. 21, t. v. p. 239;—et Bochell. Decret. Eccl. Gall., lib. v. tit. xx. cap. xlv. pp. 914—918. Multa quoque de hac re extant apud Le Plat Monument. Conc. Trid., t. vii.]

[q] ["Verum si quando forsan episcopus simul cum clericis tantam necessitatem vel utilitatem prospexerint, ut absque ulla coactione, ad relevandas utilitates vel necessitates communes, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per ecclesias duxerint conferenda, prædicti laici humiliter et devote recipiant cum actionibus gratiarum. Propter imprudentiam tamen quorundam, Romanum prius consulant pontificem."—Conc. Lat. iv., capit. xlvi.—Conc., t. xi. col. 196. A.]

[r] ["Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica, quam civilis."—Conc. Lat. iv., capit. xli.—Conc., t. xi. col. 192. B.]

[s] [Conc. Lat., cap. iii.—Conc., t. xi. col. 148. C.]

Neque vero vim suam videtur habuisse Decretum hoc Innocentii tertii: ut elicienda proin paulo post fuerit a Friderico 2. constitutio ejus triplex, Patavii, contra Hæreticos[t]. Quæ ipsa Constitutio plus semper in se momenti habere visa est, quam Decretum hoc. Agere enim et procedere voluerunt in Hæreticos ex Constitutione illa Judices suos, Innocentius 4[u], Alexander 4[v], et Clemens 4[x], Pontifices, non ex capitulo hoc Lateranensi: nunquam id facturi ex Cæsaris lege, non sua, nisi Cæsaris, quam suam, plus in se momenti, ac roboris habere statuissent.

[Nihil in hoc Concilio actum.]

Quanquam non male id a me quæsitum, *Quid ibi actum?* Nihil enim actum, quod quidem constet. Et ille *locus* ad *marginem*, caput illud tertium, nec illud solum, sed et reliqua, et corpus ipsum Concilii jugulavit. Platinæ de toto hoc Concilio, tam *magno*, tam *celebri*, verba sic se habent. *Venere multa tum quidem in consultationem, nec decerni tamen quicquam aperte potuit*[y]. *Venere multa*, ait Platina; tu fidus interpres Platinæ, non *multa*, sed *unum modo de multis* venisse ais, nempe *de terra Sancta recuperanda* solum. Nec potuit *de multis quicquam*, (ait ille), tu vero non *de multis quicquam*, sed *de uno hoc articulo* inter multa, *nihil certi definiri potuit*. Non dicit hoc Platina; dicit, *multa quidem tum in consultationem venisse*, (non unum illud) *neque tamen* (non unum de multis, sed) *neque quicquam ibi tum decerni potuisse:* Non quidem *aperte*, ut siquid ibi habeatur decretum, *clanculum* et *malis artibus* obtrusum sit. Sed neque tute tibi hic constas. Nam quod ibi *definitum* esse negas de *terra Sancta*, non minus certe definitum est quam cætera, nempe cap. 71, *Ad liberandam terram Sanctam de manibus impiorum*[z], *&c.* ut si non *illud*, nec *alia* decerni potuerint; vel enim nihil tum *aliud*, vel si *alia*, et *illud* inter *alia*, nec minus quam *alia* decretum fuerit. Sed ut fides Concilii hujus suspecta sit, multa certe faciunt. Facit primo, quod ante Cochlæum nusquam exstiterit: qui *primus* illud (quod sciam) mortalium edidit, idque non ante annum 1538. Nam qui *triennio* ante, Concilia nobis dedit Jacobus Merlin, *nullum* tum habebat quod ederet: Cochlæus autem

[Hujus Conc. suspecta fides.]

213

[t] [Goldast. Const. Imp., t. i. pp. 393—395; et in Bulla i. Innoc. IV. 'Cum adversus.'—Bullar. Rom., t. i. pp. 83, 84.]

[u] Direct. Inquis. Lit. Apostol., p. 13. [Venet. 1607.]

[v] [Ibid.] P. 27.

[x] [Ibid.] P. [44—] 51.

[y] [In vita Innoc. III., p. 216.]

[z] [Conc. Lat. ad fin.—Conc., t. xi. col. 223. C.]

(*quis vero nescit Cochlæi mendacia?*) descripta sibi dicit *Decreta hæc,* ex *antiquo codice;* sed neque unde sibi *Codex* ille, vel *a quo,* nec *qua fide* fuerit, verbum ullum addit. Nec alius credo fuit *Codex ille antiquus*[a], quam *Codex Decretalium,* in quo illa sparsim inserta: quæ ille *inde collecta,* sic in unum corpus *consarcinavit;* sed *stulte* tamen *consarcinavit,* atque ita ut pereat indicio suo. Quis enim credat? quis ferat *celeberrimum* tuum Lateranense Concilium citare et Decreta sua referre ex *Lateranensi Concilio,* id est, *ex seipso? Concilia* quidem ubi de *seipsis* loquuntur, sic fere loqui solent, *Hæc Sancta Synodus: Placuit huic Sancto Concilio.* At hoc *Concilium, de Lateranensi,* id est, de *seipso,* sic loquitur, tanquam de *Concilio alio peregrino: Fuit,* et *Noscitur fuisse,* tanquam de *præterito,* non jam *sedente,* idque *Sex* minimum in locis, *cap.* 11, bis autem *cap.* 29, *cap.* 33[b], *cap.* 46[c], *cap.* 61. *In Lateranensi Concilio pia fuit institutione provisum*[d]. *De multa providentia, fuit in Lateranensi Concilio prohibitum*[e]. Et, *Devolvatur collatio secundum statutum Lateranensis Concilii*[f]. *In Lateranensi Concilio noscitur fuisse prohibitum*[g]. Hæc quisquam *Concilii* ipsius verba *putet?* Annon de *alio quodam* mentionem fieri? Quid ergo Cochlæus somniat? *Ab ipso Papa Innocentio hæc Decreta in formam hanc redacta fuisse, aliquanto post celebratum Concilium*[h]*? Aliquanto post?* Non placet illud, *post Concilium* celebratum *Concilii Decreta scribi; Id quod* (inquit Cochlæus) *cordatus Lector facile deprehendet ex capitulis quibusdam;* ubi *tria* notat de *Sex* illis quæ mihi ante indicata sunt. Sed non ita vappa fuit Innocentius, ut hac verborum formula Decreta conderet, ut Synodum sic loquentem induceret, *In Lateranensi Concilio noscitur fuisse prohibitum,* vel, *fiat hoc, secundum quod provisum est in Late-*

[a] [Ea vero capitula Græce simul et Latine ex codice Mazarino, ejusdem atque Concilium ipsum ætatis, se dedidisse profitetur Gabr. Cossartius. Vide Conc., t. xi. col. 142. A, B.]

[b] ["Mediocritatem observent in Lateranensi Concilio definitam."—Conc. Lat., cap. xxxiii.—Conc., t. xi. col. 184. E.]

[c] ["Volens immunitati ecclesiasticæ Lateranensi Concilium providere."—Conc. Lat., cap. xlvi.—Conc., t. xi. col. 193. E.]

[d] [Conc. Lat., cap. xi.—Conc., t. xi. col. 164. A.]

[e] [Conc. Lat., cap. xxix.—Conc., t. xi. col. 180. D.]

[f] [Ibid., col. 181. A.]

[g] [Conc. Lat., cap. lxi.—Conc., t. xi. col. 213. B.]

[h] In Præfat. Later. Concil. secundum Crab., [t. ii. fol. clix. Colon. 1538. —Cochlæi Epistolam in editione altera (Colon. 1551) omisit Crabbius: de qua re est consulenda Epistola Joannis Cosini ad Thomam Morton, e Mus. Brit. nuper eruta, apud Op., tom. iv. Oxon. 1851.]

ranensi Concilio, cum Synodum ibi ipsam loquentem inducat. Quid ergo fuit? Platinæ credimus; *Non est decretum ibi quicquam, non potuit ibi decerni quicquam.... Improbavit Innocentius ipse Abbatis Joachim libellum,... damnavit ipse Almericum*[i]. Verba sunt Platinæ. Non enim *Concilio* ea ascribit, sed *ipsi.* Et ut hæc, ita cætera, de quibus *decerni nihil potuit,* relata post per eum in *Decretalia* sua. Siqua in
214 Concilio tractata placuerunt, apposita mentio de illis, quod in Lateranensi provisa sint: ut de *Sex illis* quæ paulo ante mihi notata, inter quæ tamen *Caput* illud Cochlæi *tertium* non est ullum? Non enim *Concilii* caput illud; vere autem Caput 13. Extrav.: *De Hæreticis*[k], nempe *Innocentii ipsius* Decretum, non *Concilii, ubi quicquam decerni non potuit.*

Audi vero Matthæum Parisiensem, qui ipse tum vixit, de *maximo* illo tuo et *celeberrimo* Concilio rem, ut erat, referentem. *Concilium autem illud Generale, quod, more Papali, grandia prima fronte præ se tulit, in risum et scomma, desiit, quo Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Decanos, Archidiaconos, omnesque ad id Concilium accedentes* [*artificiose*] *ludificatus est*[l]. Postquam enim profectus Innocentius, ut litem inter Genuenses, et Pisanos componeret, quid factum fuerit, narrat Parisiensis. *Cum jam nihil geri in tanto negotio cernerent, redeundi ad sua cupidi, veniam sigillatim petierunt* [leg. *petierant.*] *Quibus Papa non concessit, antequam sibi grandem pecuniam promisissent, quam a Mercatoribus Romanis prius accipere mutuo, Papæque solvere coacti sunt. Papa, jam accepta pecunia, quæstuosum hoc Concilium dissolvit gratis, totusque Clerus abiit tristis*[m]. En, quod *unum* tibi erat Lateranense, quo cesserit; *unum* erat, jam *nullum* est, ut jam, *spes sibi Pontifex,* nec ullum supersit refugium, nisi in *Decretis sibi suis;* quibus nisi inserat, quod suo proposito satis futurum sit, dignus sane qui *sacer* sit.

[De Joanne Regi Angliæ digreditur Tortus.]

Ubi autem nominatus forte Platina, opportunum duxit Concilium suum Lateranense in medio relinquere, ei valedicere; quasi an ibi *quicquam decerni potuerit, annon potuerit,*

[i] [Plat. vit. Innoc. III., in vit. Pontif., p. 216.]

[k] [Decretal. Greg., lib. v. tit. viii. 'De Hæreticis,' cap. xiii. 'Excommunicamus.'—Corp. Jur. Can., t. ii. coll. 1680, seq.]

[l] [Matth. Parker] Antiq. Britan. in vita Steph. Langton., [p. 158. lin. 49.] Ex minor. Hist. Matt. Paris.

[m] [Matth. Paris. Hist. Min. apud Ant. Brit. ut supra.]

aut quid Concilio fiat, non magnopere curet; et delabi ad Joannem Angliæ Regem, ibi in Platina[n] in vita Innocentii vectigalem factum; ad Othonem etiam inibi depositum; magis scilicet, de *gloria Pontificis* anxius, quam de *Concilii auctoritate;* post autem acclamat, quasi ad facinus a se factum magnum et memorabile; Non potuit adduci auctor, qui minus faceret ad rem nostram, ubi Imperator exactus, Rex ad vectigal redactus est; *Pergat igitur Adversarius, et similes Auctores ad nos convincendos frequenter adducat*[o]. Quid restat jam, nisi ut pœniteat Platinam unquam adduxisse, nec quisquam dehinc aliquid de eo citare audeat? Non tamen hoc, Torte, subducta satis ratione. Primum enim, ubi nos *de jure* quærimus, tu respondes *de facto. Nullo jure* factum, nec ipse negare potes, cum *prius* factum fuerit, *quam jus* fuerit *faciendi;* cum Othonem ipse Platina[p] dicat *depositum* prius fuisse, quam *Concilium* ullum aut statuerit, aut fuerit quod statuere posset, *deponendum* esse. An is Pontificum mos, *primo,* rem facere, *post,* faciendum decernere? Qui *Concilium* affers, ut doceas *propter hæresin* deponi posse, *exemplum* subjicis *Imperatoris,* ante Concilium ullum *depositi,* nec tamen propter hæresin ullam *depositi.* Nam nec illius *hæresis* ulla legitur, propter quam *deponi* debuit: Recuperata tantum quædam oppida, unde iram Pontificis in se concitarat. *Tempore enim quo vacabat Imperium. . . . Papa Castella plurima . . . occupaverat, quæ ad Imperium* [leg. *Imperii dignitatem*] *pertinebant: unde Imperator, quia quod suum erat revocare studuit, ipsum Papam sine merito ad iram* [leg. *odium*] *provocavit*[q]. Sed et illud forte *hæresin* sapiebat, ut et alia sæpe, quæcunque non ad stomachum Pontificis. Jurare compulit, ut dispersa Imperii jura revocaret: Revocantem ex juramenti religione, anathemate percutit. Certe Innocentio ipso Otho magis innocens. Hoc Othoni factum, quem Innocentius *elevans allisit*[r]; quem enim paulo ante confirmaverat, eundem post, nulla sua culpa, turpiter deseruit, cum contra Philippum, rivalem Imperii, *Cæsarem ipsum verum,* infeliciter rem gessisset. Huic quoque ipsi Othoni, titulis Im-

215

[n] [Plat. in vit. Innoc. III., pp. 215, 216.]
[o] [Resp. Torti, p. 61; et Bell. Op., t. vii. col. 666. C.]
[p] [Plat. in vit. Innoc. III., p. 216.]
[q] Matt. Paris. [Hist. Maj. in Joh.] ad ann. 1210. [p. 220. Tigur. 1589.]
[r] [Vide Ps. ci. (Vulg.) 11.]

perii privato, qui substitutus est Fridericus 2. quam lubrico loco sederit, quis nescit? Miris modis tum Papæ ludos faciebant Imperatoribus, et illa *Tyrannidis* in Pontifice indicia erant, non *auctoritatis justæ;* et *debilitatis* in Cæsare, non *causæ injustæ.*

[De regno Angliæ facto Papæ tributario.]

De Rege Joanne quid mirum? si sic Cæsares tum habuit Innocentius, quod metuerit sibi, cum esset ei Othonis exemplum ante oculos Nepotis sui, cuique ipse favisset contra Pontificem: præsertim cum et Joannem ipsum Innocentius (nullo etiam tum edito Lateranensi Decreto nec sane *propter hæresin*) exposuisset prædæ Gallorum? Nec id, quia Nepotem suum Arthurum, legitimum regni heredem, contra jus fasque mandasset trucidari; lentus enim ad facinus tam leve Pontifex: sed, quia grande scelus admisit, dum quem ei Papa nolenti et nescienti obtrusit Archiepiscopum, eum non primo quoque tempore suscepisset. *Egregiam vero laudem*[s] Pontificis. Exciderat tum Joannes suorum benevolentia; inciderat in discrimen ultimum, factus a Papa sacer; desertus a suis;
216 *Gallus quasi Hannibal* ad portas; undique angustiæ. Quo in discrimine suo, cum Innocentii Papæ *auxilio divino* (ut ait Platina) *Joannes uti vellet*[t], parum in eo expertus est *mentis divinæ.* Sensit enim clausum sibi *divinum* ejus *auxilium* omne, nisi grandi pretio, *utriusque* scilicet *regni,* pacisci cum eo vellet. Credo autem, si se convertisset ad Deum, vel si Innocentius Deo plenus, minoris multo cum eo transigere potuisse. Ille tum, nisi se regno Joannes exuat, nihil audit: atque ita, ut se exueret, plane per vim perpulit. O virum sanctum! o speculum *innocentiæ!* Nam quod tu *voluisse* refers Joannem; haud alia in eo facto fuit *voluntas* ejus, quam qualem dixisti Gregorii fuisse erga Imperatorem, *vellet nollet*[u], cum domi turbatæ res, cum foris hostis immineret. Sed quid tum si *voluit* Rex? Regnum ipsum *noluit, universitas regni,* quæ in causa hac *contradicere* potuit, per os Archiepiscopi *contradixit,* eaque *contradictio* ejus de jure fuit admittenda. Noli ergo nimis blandiri tibi de re nihili: multis enim modis *nulla* fuit ea tum subjectio. Concessa *primum* non sine perjurio, nam contra solenne juramentum Deo a Rege præstitum, ante impositam illi de more coronam. Secundo, Reservata in eo

[s] [Virg. Æn. iv. 93.] [t] [Plat. in vit. Innoc. III., p. 215.]
[u] [Vide supra, p. 187.]

Justitiæ, Libertates, Regalia, per verba, *Salvis nobis, et hæredibus nostris, Justitiis, Libertatibus et Regalibus nostris,* atque ita concessio de jure *nulla.* Tertio, *Reclamatum* ei est a Regno, *Semper clam et palam reclamante cum profundis suspiriis Stephano Archiepiscopo Cantuariensi*[v]. Quarto, *Relaxatum* post, quicquid in eo pactum: sic habet Eulogii Auctor. *An.* 1214. *Convocatum est Parlamentum Londoniis, præsidente Archiepiscopo, cum toto Clero, et secta Laicali; in quo, per Domini Papæ præceptum, illa obligatio præfata, quam Rex Domino Papæ fecerat, cum fidelitate et homagio relaxatur omnino, septimo die Julii*[x]. Apud Tortum quidem Thomas Morus jus testis habeat necesse, qui *Cancellarius Regni,* ut verum posset cognoscere, et *Martyr sanctus*[y], ut nollet fallere. Vis ab *illo ipso* audire, quæ *ejus* sententia de vestro hoc *vectigali?* Verba *ejus* sunt: *Quod si dicat quis, (quod verum est, dicere nonnullos) vectigales factas a Rege Joanne Angliam et Hiberniam Papæ, et Sedi Apostolicæ, sub censu annuo mille marcarum; et nos vere vicissim audemus dicere, vere id ab eis non dici; quodque nec Roma tota diploma vel concessionem talem proferre vel possit jam, vel unquam potuerit. Quodsi autem* 217 *posset, tamen id nihili prorsus esset: nam neque Regem Angliæ ullum Papæ unquam Regnum suum dono dare potuisse, nec terram suam vectigalem facere, etiamsi id maxime vellet: nec jam solvitur ei pecunia, nec unquam soluta est*[z].

[Thom. Morus factum negat.]

Quodsi, quæ tum fuerit hominum sententia de facto illo, scire vis; potes ex Stephano Cardinale ipso Romanæ Curiæ, ex Papali gratia speciali, invito etiam Rege Joanne, facto hic Archiepiscopo. Is, utcunque concessio Regis sui in rem Papæ erat, *ante altare S. Pauli in Ecclesia Cathedrali Londinensi, cum redderet coronam* [*Angliæ memoratus*] *Rex* [*in manus legati,*] *conficiens scriptum toti mundo execrabile*[a], contradixit, appellationem interposuit. Potes et ex ore Capitalis tum Hostis ejus Philippi Galliarum Regis, cujus hæc verba referuntur a Matthæo Paris. *Regnum Angliæ patrimonium B. Petri nunquam erat, nec est, nec erit. Nullus Rex*

[Quid de hac concessione senserint Card. Langton,]

[Et Philippus Rex Galliæ.]

[v] Matt. Par. Histo. min. in ann. 1213. [et Hist. maj., p. 228.]

[x] [Hoc opus, nunquam typis mandatum, conservatur MS. apud Mus. Brit., in Bibl. Cotton. Galba E. vii.]

[y] [Vide Epist. Card. Bell. apud Resp. Torti, p. 56; et Bell. Op., t. vii. col. 664. A.]

[z] Supplicat. animar. in purg. [i. e. 'The Supplicacion of Soules;' apud Th. Mori Op. Anglica, p. 296. Lond. 1557.]

[a] Matt. Paris. Histor. majo., in ann. 1231. [in Henr. III. p. 358. Tigur. 1589.]

vel Princeps potest dare regnum suum, quod est Respublica, sine assensu Baronum suorum, qui Regnum illud tenentur defendere. Et si Papa hunc errorem defendere decreverit, perniciosum Regnis omnibus exemplum perhibebit. Heu quantum deterior Regum omnium per eum conditio? Ita enim poterit, processu temporis, per aliquem desidem Hæredem meum, fieri de Francia: et tendens manus ad cœlum, addidit, Quod Deus, quod Deus, quod Deus avertat; et eruperunt lacrymæ ab oculis ejus. Tunc quoque magnates omnes uno ore clamare cœperunt, quod pro illo articulo starent usque ad mortem: ne videlicet Rex aut Princeps per solam voluntatem suam posset Regnum dare, vel tributarium quomodo libet facere, unde nobiles Regni efficerentur servi [b].

[De aliis quoque Europæ regnis Pontifici tributariis,]

Sed quorsum hæc de Rege Joanne? An ut uras nos, dum commemoras Regnum hoc nostrum Ecclesiæ Romanæ esse? Nihil agis. Nam antiquissimo tempore, etiam antequam sic oblatum esset a Rege Joanne, Ecclesiæ Romanæ fuit. Ita rem refert Augustinus Steuchus, Bibliothecarius Pontificis, idque ex Registro Alexandri 3[i], jam inde scilicet *a Donatione Constantini*, ut nulli rei concessio illa Joannis fuerit, tantumque Papæ dederit, quod suum jam erat [c]. Quid tu autem *Regnum nostrum* commemoras unum, quasi et alia omnia Regna eodem loco non sint? Faxo vero, ut habeatur mihi a te gratia: augebo enim Petri patrimonium. Non enim Regnum hoc Angliæ solum, sed et reliqua omnia, quæ per Europam sunt Regna, (nec vel unum excipio) *omnia* (inquam) sunt Pontificis [d]. Constat hoc ex Registro Gregorii 7[i]. apud Steuchum secundo libro contra Vallam pro Donatione Constantini. Petrus Rex Arragoniæ *venit Romam quinto anno Innocentii tertii, obtulitque sponte totum Regnum B. Petro et S. R. Ecclesiæ, ibique accepit in feudum prædictum Regnum. Itemque pro Regno Sardiniæ certam pecuniæ summam constituit se daturum* [e]. Melior autem hæc multo concessio, magis in honorem sedis Apostolicæ, quia sponte oblata, quam Regis Joannis, quæ per vim extorta et metum, metum (inquam), qui vel in constantem virum cadere potuisset. *Regnum Hispaniæ ex antiquis constitutionibus B. Petro et S. R. Ecclesiæ in jus*

218

[quid habent Aug. Steuchus,]

[b] Matt. Par. Histor. min. in ann. 1216. [et Hist. maj. p. 270.]

[c] [Aug. Steuch. Eugub. contra Laur. Vall. de Donat. Constant. Op., t. iii. p. 237. E. Venet. 1591.]

[d] [Ibid., p. 236. F.]

[e] [Ibid., p. 238. D.]

et proprietatem traditum est, quod omnes Hispaniæ Reges sciunt[g]*: Regnum Hungariæ etiam (antequam a Saracenis occuparetur*[h]*,) S. R. Ecclesiæ proprium est a Rege Stephano traditum*[i]*. Regnum Danorum est peculium, et vectigal S. R. Ecclesiæ, et, ut subjectioni obnoxium, Apostolicæ sedi annuum vectigal persolvit*[j]*. Regnum Croatiæ, et Dalmatiæ, a Demetrio Rege tributarium factum ducentorum Byzantiorum tributo*[k]*. Regnum Russiæ juris est et districtionis R. Ecclesiæ, donatum Regi Demetrio a Gregorio septimo*[l]*. Regnum Portugalliæ Ecclesiæ Romanæ est*[m]*. Regnum Bohemiæ vectigal pendit Apostolicæ sedi centum librarum argenti*[n]*. Suecia quoque ac Norvegia, ut subjectæ, solvunt R. Ecclesiæ vectigal*[o]*.* Nam de Gallia notum, quid Bonifacius octavus scripserit Philippo tum Regi, [Bonif. VIII.,] et quomodo ei *vetera monumenta explicuerit, quod Romanæ Ecclesiæ, et in sacris, et in profanis, spiritualibus et temporalibus, Gallia subesset*[p]*;* quo necesse esset Pontificem, uti Dominum Regni sui, eum venerari et colere. De Polonia sic Krantzius: *Lakoldus a Pontifice Rex nominatus,* [*et consecratus, ut videretur Ecclesiæ gratus,*] *omne regnum fecit B. Petro tributarium*[q]*.* [Krantzius,] De Scotia sic Polydorus Vergilius. *Bonifacius . . . Pontifex . . . indixit* [leg. *interdixit*] *Edvardo Regi, ne amplius posthæc* [*posthac*] *Scotos bello vexaret, quod id Regnum antea in Romani Pontificis fidem et potestatem a Scotis ipsis permissum fuisset. Et ideo asseverabat, sibi soli integrum esse, cuicunque liberet dare, auferreve*[r]*.* [Polyd. Verg.,] De Sicilia, sic Clemens quintus. *Non est silentio relinquendum, quod ipse Rex (Siciliæ,) noster, et Ecclesiæ Romanæ, ratione Regni prædicti, notorie subditus, homoque legeus, et vasallus,* [*ac*] *in eodem regno . . . continuum . . . habet* [leg. *habens*] *domicilium*[s]*. Rex item Insularum de Maii accepit eas a S. R. Ecclesia feudum,* si Steucho credas[t]*.* Quod nisi credas, videas jam apud [Clemens V.] 219

[g] [Ibid., p. 237. B, C.]
[h] [Hæc verba, 'Antequam . . occuparetur,' extra ordinem ponuntur; Regnum enim Hispaniæ, non Hungariæ, respiciunt.]
[i] [Ibid., C.]
[j] [Ibid., F; et p. 238. A.]
[k] [Ibid., p. 238. B, C.]
[l] [Ibid., p. 238. A.]
[m] [Ibid., p. 238. D.]
[n] [Ibid., p. 238. E.]
[o] [Ibid., p. 238. E.]
[p] [Ibid., p. 239. B.]
[q] [Krantz.,] lib. viii. Wandal., cap. 2. [p. 180. Francof. ad Mœn. 1575.]
[r] [Polyd. Verg. Hist.,] lib. xvii. A. S. H. 1299. [p. 337.]
[s] [Clemens v. apud Clement., lib. ii. tit. xi. 'De sentent. et re judic.,' cap. ii. 'Pastoralis.' p. 135. apud Corp. Jur. Can., t. iii.]
[t] [Aug. Steuch. Eugub. cont. Laur. Vall. de Donat. Constant. Op., t. iii. p. 238. E.]

Martam[u] nuper recocta, ut si non *Regnis ipsis* Papa, at eorum *φαντασίᾳ πολλῇ*[v] seipsum oblectare possit. Satin' hoc Regnorum? Satin' vectigalium? Cur tu igitur nos solos recenses? Cur non et omnes hos, nobiscum una? Dic uno verbo, Pontificis *omnia Regna mundi sunt.* Pontifex *Princeps est mundi hujus.* Ita Pontificis honori consultum erit magis, ita et ærario. In quod tamen ærarium non admodum multa inferri credo de vectigalibus his, nec Paulum quintum multo ex illis ditiorem, quam ex Nostris: Rationes quidem constant probe, argentum *οἴχεται*[x].

[De moribus Pontificum turpissimis a Platina narratis.]

At etiam Platinam vis *a nobis frequenter adduci?* Qua vero de re? An de vitis Pontificum Romanorum, de quibus scripsit? An de 40. Capitulis et amplius contra Joannem 24um. probatis in Concilio Constantiensi[y], *in quibus, crimina multa, et quidem gravissima, propter quæ depositus*[z]*?* An de Paulo secundo, qui *Hæreticos pronunciavit, qui nomen Academiæ, vel joco vel serio, nominassent*[a]*?* An de Simoniaca pravitate Bonifacii noni contra jus fasque omnia vendentis, et, quæ ab eo palam habitæ sunt, nundinis indulgentiarum[b]? An vero de *rusticitate* Urbani sexti[c], an *stupiditate* Cœlestini quinti[d], an *stoliditate* Joannis[e] 22^i^? Sive de *fraude, ambitione, arrogantia* Bonifacii octavi[f], et de præclaro, quod ejus vitæ subnectit, epiphonemate, *Discant igitur hujus exemplo &c.*[g] An illud mavis, quomodo illis convenerit cum Senatu suo, Populoque Romano per annos *quinquaginta,* quanquam nec per *quadringentos* pax inter eos constans fuerit, vel certa. Quoties ab illis, *Sanctissimi Domini, Vicarii Christi, urbe pulsi,* quoties, *pejus etiam accepti?* Nisi velis potius, de Benedicto nono, Silvestro tertio, Gregorio sexto, qui sedem uno tempore occuparunt, quos tres Platina ille tuus *tria* dicit *monstra teterrima*[h], quibus Onuphrius quartum addit Joannem quendam, *quo sedes tum Apostolica vexabatur*[i]. Quanquam non *tres*

[u] [Marta De Jurisd., Par. i. cap. 26. pp. 60, seq.]
[v] [Act. Apost. xxv. 23.]
[x] [Vide Plaut., Trinumm. ii. 4. 17. Conf. Cicer. in Pison., cap. xxv.]
[y] [Vide Articulos contr. Joannem Papam xxiii. (al. xxiv.) apud Conc. Constant., Sess. xi.—Conc., t. xii. col. 69, seq.; et sententiam depositionis, Sess. ii.—Ibid., coll. 95, 96.]
[z] [Plat. in vita Joan. xxiv.; de vitis Pontif., p. 285.]
[a] [In vita Pauli ii., ibid., p. 338.]
[b] [In vita Bonif. ix., ibid., p. 275.]
[c] [In vita Urb. vi., ibid., p. 271.]
[d] [In vita Cœlest. v., ibid., p. 245.]
[e] [In vita Joan. xxii., ibid., p. 236.]
[f] [In vita Bonif. viii., ibid., p. 246.]
[g] [Ibid., p. 248.]
[h] [In vita Gregor. vi. [ibid., p. 169.]
[i] [In annot. ad vitam Greg. vi., apud Plat., ibid., p. 170.]

modo istos, sed et alios plerosque in Benedicto 4°. *portenta*, in Christophoro primo, *monstra*, veritus non est appellare. *Peperit nobis tanta licentia peccandi . . . hæc portenta* [k]. *Quos tanquam monstra quædam e medio brevi Deus sustulit* [l]. Quot fures et latrones per posticum ingrediuntur. Quomodo Bonifacius octavus Cœlestinum impostura deluserit [m]: Christophorus Leonem vi detruserit [n]: Damasus Clementem veneno sustulerit [o]. Quam bene de Formoso inter Stephanum sextum [p] 220
et Sergium tertium [q], inter Theodorum secundum [r], et Joannem decimum [s] convenerit: qui illum *exhumarunt, digitos præsciderunt, in Tiberim cadaver projecerunt.* De Silvestro secundo Mago [t]: Joanne 13°. incesto [u]: Bonifacio septimo sacrilego [v]: Joanne 8°. femina [w]. Pergere vis etiam et Platinam adducere, qui triginta S. R. Ecclesiæ *Schismata* recenset [x], in quibus *biceps, triceps* [y], S. R. Ecclesia per annos 50. Apud quem *per annos* 180, perque *Pontifices* 50 plus minus, seriatum sibi succedentes, vix quenquam *Pontificis nomine dignum* potest adducere: quos ita *nominasse* quenquam, miratur ipse qui *nominat*. Qui in Romano, Benedicto quarto, Christophoro, Sergio tertio, Silvestro tertio, Bonifacio octavo, epiphonemata subjungit, per *quas artes* Papatus occupari, *quibus studiis* administrari, *quo fere exitu* concludi soleat. Da veniam Lector; jubet, urget Matthæus, *hæc adducere, ad se suosque convincendos.* Pergat igitur Matthæus, et remittat nos ad Platinam, ei similes Auctores jubeat nos *frequenter adducere*, et ansam ipse det sæpe similes Auctores adducendi.

["Pergit Auctor, . . . ac docet, Juramentum a Rege Jacobo propositum, nihil novi continere, sed ante mille annos fuisse in Conciliis usu receptum, et approbatum. Recitat enim hæc verba Concilii

[k] [In vita Bened. IV., ibid., p. 148.]
[l] [In vita Christoph. I., ibid., p. 149.]
[m] [In vita Bonif. VIII., ibid., p. 246.]
[n] [In vita Leon. V., ibid., p. 148.]
[o] [In vita Clem. II., ibid., p. 170.]
[p] [In vita Steph. VI., ibid., p. 145.]
[q] [In vita Serg. III., ibid., p. 149.]
[r] [In vita Theod. II., ibid., p. 146.]
[s] [In vita Joan. X., ibid., p. 147.]
[t] [In vita Sylv. II., ibid., pp. 164, 165.]
[u] [In vita Joan. XIII., ibid., p. 155.]
[v] [In vita Bonif. VII., ibid., p. 159.]
[w] [In vita Joan. VIII., ibid., p. 133.]
[x] [Vide Onuph. Panvin. Pontif. Roman. Chronicon ad calc. Platinæ.]
[y] ["Etenim quum ἀκέφαλον monstri instar corpus, nisi Christi vice Romanus ei præsit Episcopus, Ecclesia eis esse videatur, interim ipsi aliquando bicipitem, alias tricipitem, nonnunquam quadricipitem, vel minimum dubii capitis eam manifestissime faciunt."—Jo. Bekinsau de Absol. Regis imper. apud Gold. Monarch., t. i. p. 751.]

Toletani quarti, [&c.[z] . . . . . Ad hæc loca nos respondemus, in his Conciliis approbari Juramentum fidelitatis erga Principes Catholicos et Orthodoxos, quod justissimum esse nemo negare potest. Nos autem reprehendimus Juramentum, quod a Catholicis, et orthodoxis extorquere conatur Rex ab Ecclesia alienus, et qui a vera, et antiqua Religione, ad novas hæreses subditos pertrahere satagit."—Resp. Torti, pp. 61, 62; et Bell. Op., t. vii. coll. 666. C. 667. A.]

[Juramentum Fidelitatis Toletana approbant Concilia.]

Reperto in Conciliis Toletanis Juramento *fidei*, reperto in Aquisgranensi Juramento *fidelitatis*, de salute Regia, *ne quisquam quolibet machinamento tractet de nece, vel interitu Regis, de Rege potestate sua exuendo, Regni gubernaculis privando, ne quis qualibet suasione a Rege deficiat, vel ejus Contrariis se copulet:* utroque autem Juramento in Conciliis illis approbato, severe etiam sancito, cum eadem summa sit, idem scopus *Juramenti Regii:* quo se vertat nescit; in omnes partes

[z] ["Multarum quippe gentium . . . tanta exstat perfidia animorum, ut fidem sacramento promissam regibus suis servare contemnant, et ore simulent juramenti professionem, dum retineant mente perfidiæ impietatem . . . Quicunque igitur a nobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque Gothorum statu, vel conservatione regiæ salutis pollicitus est, temeraverit, aut regem nece attrectaverit, aut potestate regni exuerit, aut præsumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Dei Patris et Angelorum, atque ab Ecclesia Catholica, quam profanaverit perjurio, efficiatur extraneus, et ab omni cœtu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suæ sociis; quia oportet, ut una pœna teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos."—Conc. Tolet. iv. Can. lxxv. Conc., t. v. coll. 1723. B. 1724. C, D. Hic Canon in Conc. Tolet. v. Can. vii. (Conc., t. v. col. 1737. male 1739.) confirmatur.

"Contestamur coram Deo, et omni ordine Angelorum, coram Prophetarum atque Apostolorum vel omnium Martyrum choro, coram omni Ecclesia Catholica, et Christianorum cœtu, ut nemo intendat in interitum regis, nemo vitam principis nece attrectet, nemo eum regni gubernaculis privet, nemo tyrannica præsumptione apicem regni usurpet, nemo quolibet machinamento in ejus adversitatem sibi conjuratorum manum associet. Quod si in quopiam horum quisquam nostrorum temerario ausu præsumptor exstiterit, anathemate Divino perculsus, absque ullo remedii loco, habeatur condemnatus æterno judicio."—Conc. Tolet. vi. Can. xviii.—Conc., t. v. coll. 1748. E, 1749. A, B.

"Ideo cum et quorumdam paternorum sanctionibus decretorum, et institutionibus sit legalibus cautum, ne contra salutem principum, gentisque aut patriæ, quisquam meditari conetur adversum, hoc unum specialiter nunc depromitur observandum, ut si quis religiosorum, ab Episcopo usque ad extremi ordinis clericum, sive monachum, generalia juramenta in salutem regiam, gentisque, aut patriæ data, reperiatur violasse voluntate profana, mox propria dignitate privatus, et loco et honore habeatur exclusus."—Conc. Tolet. x. Can. ii.—Conc., t. vi. col. 461. A, B.

"Idcirco in commune statuimus, ut si quispiam episcoporum, aut quilibet sequentis ordinis ecclesiastici, deinceps timore, aut cupiditate, aut qualibet suasione, a domino et orthodoxo Ludovico imperatore defecerit, aut etiam sacramentum fidelitatis illi promissum violaverit, et ejus contrariis malevola intentione quolibet modo se copulaverit, gradum proprium canonica atque synodali sententia amittat. Quod si quisquam laicus superius comprehensa facere tentaverit, sciat se ab universo gradu anathematizandum." — Conc. Aquisgr. ii. cap. ii. 'De doctrina Episcoporum.' Can. xii.—Conc., t. vii. col. 1709. C, D.]

se versat, ut declinare possit, nec potest tamen. *Primo* enim causatur, quod illi tum *Reges Catholici et Orthodoxi fuerint, noster autem Rex ab Ecclesia alienus.* Quasi *Regibus* nisi *Catholicis,* nisi intra Ecclesiam sint, *fides* nulla debeatur; quasi Regibus Ægypti, Babylonis, Persiæ fidem non præstare; quasi Achabo, Jehoramo, Manassæ, jusjurandum detrectare; quasi Constantio, Juliano, Valenti, sacramento se non obligare liceret. Dic hoc ergo aperte, Regem, qui ab Ecclesia alienus est, Regem jam non esse. *Catholico* deberi fidem, *non Catholico* non deberi; jusjurandum negare, fidem temerare ei fas esse; veteres in populo Dei *sub lege,* in Ecclesia primitiva *sub Christo,* peccasse in eo omnes, quod fidem servaverint: Dic (inquam) hoc, et novæ hæreseωs auctor esto. 221
Sed neque tamen sic effugies. Nam si Rex *alienus* est ab Ecclesia, quid Papæ cum *alienis?* Cur limites suos egreditur? *Quid ei de iis, qui foris sunt, judicare* [a]*?* Cum iis Regibus agat, qui intra Ecclesiam, *aliena* ne curet, et quæ ad eum nihil attinent: Nisi et dogma etiam fabricari vis de *novo,* et proferre imperium Papæ, etiam in *Reges qui extra sunt;* hoc argumento, quod Paulus ea verba dixerit, *Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Petrus non dixerit; ut satis insulse quidam e vobis Jesuita [b].

["Deinde non agitur de novo et illicito Juramento suscipiendo, sed de Juramento justo et legitimo non violando; nos autem Juramentum novum et illicitum detestamur."—Resp. Torti, pp. 63, 64; et Bell. Op., t. vii. col. 667. A.]

Diffisus *huic, aliud* mox arripit. Non enim qua Catholici, sed qua Reges, juratur illis; *In illis Conciliis non agi de novo et illicito juramento: Regium autem novum et illicitum.* Da hoc illi, *novum* esse et *illicitum,* et obtinebit in causa; Nega: et nullus est. Nos vero utrumque *negamus:* nam neque *novum* est, sed *vetus* renovatum: et si *novum,* dum e re natum, *novitatis* nulla culpa est. *Novum* est a Pio 4°. institutum, mox a Synodo Tridentina: cur Papæ *novum* liceat condere, Regibus, si causa est, *novi* condendi jus non sit? [Nostrum Juramentum minime novum.]

[a] [1 Cor. v. 12.]

[b] [All' autorità dell' Apostolo, *Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare,* in più modi rispondiamo. Il primo è, che parla della sua persona, et potestà, che egli havea; non della potestà di S. Pietro et suoi Successori."]—Paul. Comitol. [Confut. del Libro] de Sette Theol. [p. 80. Bologna 1607.]

Quis hoc unquam reprehendit? *Licitum* vero hoc, si illa duo *licita*. Nec enim in nostro quicquam, cujus in Toletano, et Aquisgranensi illo, vis omnis non continetur. Nam quod ibi positum *de non copulando se iis, qui Regis Contrarii sunt,* facile ad Pontificem ipsum extendi potuit; et illi tum extendissent, si tum fuisset, ut nunc est, *Regum contrarius*.

["Præterea in Juramentis, quæ in Conciliis veteribus approbantur, non præscribitur, ut Summo Pontifici Regem propter hæresim excommunicanti non obediatur; neque aliquid aliud additur, quod potestatem Christi Vicarii ullomodo attingat. . . . At Juramentum, de quo agimus, maxima ex parte consumitur in abneganda Pontificia potestate, eaque de causa illicitum et injustum, et nullo modo a Catholicis viris suscipi decernimus."—Resp. Torti, p. 64; et Bell. Op., t. vii. col. 667. A, B.]

[Non injustum, quod Pontificem nominet.]

Cum nec acquiescere posset in *hoc* responso suo, *alium* adhuc lapidem movet. *In illis Conciliorum Juramentis nihil addi, quod potestatem Christi Vicarii ullo modo attingat.* Sane nec in *nostro* hoc, nisi *Regis Contrarius* sit, nisi suadeat a Rege deficere: tum enim *illi,* et nos cum *illis, copulam omnem cum illo abjuramus.* Sed quid? *Ulcusne* forte habet potestas Pontificis, an *ulcus* ipsa est, ut nullo modo *attingere* liceat; ut Tortus hic Pontificalem vocem usurpet, et quasi de Cathedra dicat, *Nos decernimus? Nos Juramentum illud, nullo modo a Catholicis viris suscipi posse decernimus.* Nobis vero libido nulla incessit Pontificis *nominandi,* libenter *nomini* ejus parceremus; adigit ille nos, dum per *Emissarios* suos, per *Brevia* sua miscet se *temporalibus,* ingerit se Regum rebus, momentisque Rerum publicarum, dum *potestate sua* utitur, ad *non*
222 *sua;* ut si maxime vellemus ab illo *nominando,* a *potestate ejus attrectanda,* abstinere non liceat. Is ipse necessitatem nobis injecit, *de potestate sua* mentionem faciendi, dum *potestate sua* abutitur ad malum, (si *potestas* illa dicenda sit, quæ *ad malum* est) nempe ad *Reges potestate exuendos, gubernaculis privandos,* quorum utrumque ne fiat, expresse cavetur in Toletanis.

["Denique, si Princeps aliquis Catholicus proditionem, aut rebellionem forte timeat, et ab Episcoporum Concilio, vel ab ipso summo Pontifice petat, ut sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda præcipiat, ut nemo Juramentum Principi præstitum violare, aut adversus eundem Principem conjurare, aut hostes vel rebelles ipsius juvare

præsumat; petitionem justissimam et omnino admittendam esse d cemus."—Resp. Torti, p. 63; et Bell. Op., t. vii. col. 667. B, C.]

Post suum illud *Decernimus,* et postquam jam contra scelus illud inexpiabile detonuit, quod illi in se omnes admittunt, qui *Pontificis potestatem ullo modo attingunt:* pergit porro *satis pro imperio* [c], et rationem præscribit, quam Reges omnes tenere vult, siquando illi ex tetro aliquo facinore (quale fuit hic Catholicorum apud nos in Regem) aliquos de subditis suis suspectos habeant. Locus sane Lectoris attentione dignus. Si metuat sibi Rex a proditione aliqua, non Juramentum ullum condat, quo diffluentem subditorum fidem astringat sibi arctius; non; nisi adeat sane Pontificem, *ab eo petat, ut præcipiat omnibus, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, ut nemo juramentum præstitum violare, aut adversus Principem conjurare, aut hostes ipsius juvare præsumat.* Audi jam Matthæi sententiam, de tam pulchra hac ratione sua, quam Regibus præscripsit. *Petitio* (inquit) *justissima, et omnino admittenda. Primo ergo,* sic Juramentum condere oportet, ut sit absque ulla omnino Papæ mentione. *Post,* Papæ *supplicare,* ut ille subditis præcipere dignetur, ne violent. *Papa* autem, petitionem *tum* benignus *admittet;* atque ita omnia recto ordine procedent. [Absurdum esset de Juramento imponendo Pontificem consulere.]

Quid si autem non supplicet Rex, nec præcipiat Pontifex, de non violando juramento? Tum vero, anne *conjurare* fas, et *hostes juvare Regis,* sic (ut jubetur) non supplicantis? ita videtur sane. Quid si autem *petat Rex, Papa* vero *non admittat?* Quid si *justa* ei *non videatur* Regis petitio? Quo in loco tum res nostræ? Quidsi denique admittat petitionem, et *præcipiat sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, ne fidem violent, ne hostes juvent?* Annon qui præcepit, quod præcepit revocare, cum volet, poterit? Tum vero quid agimus? ubi sumus? quid tum fiet denique? Videtisne id agi, ut omnia ab illius *beneplacito, arbitrio, nutu* pendeant, ut *violare fidem* liceat, liceat *conjurare, hostes juvare* liceat, nisi Ille ne velit, ut, nisi Illi petitio porrigatur, nisi Ille *petitionem admittat,* nisi Ille sic semel *admissam* post *non revocet,* Reges in tuto ne sint? Manifeste hoc quæritur. At quæ (malum) *petitio* hæc, ut quod *officium* cujusque est, id ei non liceat facere, nisi *Papa propitio,* nisi *impetrata* ab eo *venia? Officium* enim certe, *non violare jusjurandum,* non adversus Regem 223

[c] [Terent., Phorm. i. 4. 19.]

conjurare, non *hostes* ejus vel *rebelles juvare:* at, nisi Rex *supplicandum* censeat Pontifici, nisi *supplicanti* Pontifex annuat, *nusquam tuta fides*[c]; *officium* jam *officium* non est.

["Addo etiam, si Rex ipse Jacobus intra hos limites Juramentum a se propositum conclusisset, ut nullam excommunicationis Pontificiæ mentionem faceret, neque potestatem ejusdem Pontificis ullo modo attingeret; sed solum contra proditores et sicarios, aut Regni sui invasores, Juramenti verba dirigeret; ejusmodi Juramentum Sedes Apostolica non improbasset, neque prohibuisset."—Resp. Torti, p. 63; et Bell. Op., t. vii. col. 667. C.]

[Mentio Pontificis in Juramento maxime necessaria.]

At etiam hæc hactenus. Omnia tum demum concessit Matthæus, si sit, nec nisi sit, *Princeps Catholicus.* Quidsi autem ab Ecclesia alienus? Ne sic quidem *improbabit tamen sedes Apostolica, neque prohibebit, dum concludat Juramentum a se propositum intra hos limites, ut ne mentionem ibi faciat ullam de excommunicatione Pontificia, ut ne potestatem Pontificis ullo modo attingat, sed verba juramenti contra proditores ipsos et invasores dirigat.* En scelus, quod omnino cavere oportet; non, ne *comprimat,* aut, *contrectet,* sed *ne attingat;* non, ne *duro* aliquo, et *incivili,* sed *ne ullo modo.* Ergo, quod *ab Ecclesia alienus,* ergo quod *de novo Juramentum instituit,* (quæ prius objecit) nihil jam ad rem: ergo illa tum allegata, nihili. Alienus sit; Juramentum condat; dum ne *illicitum:* illicitum autem, non alia de causa, quam *quod attingat aliquo modo Pontificis potestatem;* petat proditores ipsos; taceat de Pontifice; nihil jam peccat Juramentum; nec quia *abnegat fidem:* nec quia *Juramentum perfidiæ est:* nec quia *conjunctum cum infidelitate*[d].

Quid ergo? Delemusne de *jurejurando nomen* Pontificis, ut nusquam ibi de eo mentio sit? Non illibenter id quidem, si integrum nobis esset, et nisi, *deleto* ejus *nomine, jusjurandum* quoque integrum esset *delendum,* quippe nulli rei tum futurum, si omissa Papæ mentio. Dicam autem, quo argumento, et rem a fonte deducam: jam enim deduxit nos Cardinalis confessio, ad ipsum *Causæ* totius *Cardinem.* Unum hoc (ut vides) jam illos male habet, quod Pontifex ibi *nominatus;* alioquin parsisset Brevibus, non *improbasset* Juramentum, non *prohibuisset.* Statim patefacta proditione pulveraria, quæsitum, (ut moris est) qui auctores, qui participes

[c] [Virg. Æn. iv. 373.]
[d] [Vide Resp. Torti, pp. 23, 24; et Bell. Op., t. vii. coll. 647. C. 648. B.]

tam nefandi criminis : *viginti* (plus minus) eruti ; nemo inter eos *alienus ab Ecclesia, hæreticus* nemo : ad unum omnes 224
(quales Roma Catholicos facit) *Catholici Catholicissimi.* Quæsitum deinde, qua re adducti, quidve dolentes, hoc tam atrox et immane facinus in animum induxissent : respondent ad unum omnes, non alia ulla de causa, quam *Catholicæ* hic in regno religionis revocandæ. Denique quæsitum, quare cum iis, qui inter eos sacris præerant, (ut sunt Sacerdotes, ut Patres Societatis) prius rem non communicassent, quam in tam vetitum nefas ruerent : Illi enim detestati essent sine dubio, et ab illis discere potuissent, quam se execrando sceleri in eo devovissent. Fassi autem sunt non modo *conscios* fuisse sceleris, (quos dixi Sacerdotes et Patres) sed magnopere etiam *auctores* sibi fuisse : se ab illis, per Sacramenta, tum Pœnitentiæ, tum Eucharistiæ, ad illud obeundum, quasi ad opus Catholicum, sæpe confirmatos. Nihil hic nisi *Catholicum,* sive *finem* spectes, propter quem, sive *actores,* sive *auctores* ipsos facinoris. *Catholici* omnes.

Quid ergo ? Omniumne Catholicorum eadem mens, votum idem ? Absit ; De *multis* spes melior. An vero *illi soli* sic affecti, et *cum illis mortua proditio ?* Optet hoc quis ; sed quis speret ? Forte ergo *alii* quidam male affecti ; *videtur :* alii *quidam* secus ; *ita spes est.* Convenit, ut inter hos sit discrimen aliquod : ut enim periculosum, *malis* tanquam *bonis* fidere ; ita iniquum *bonos* cum *malis* perdere. Quæsitum tum inter Regni Proceres, Quid agimus, ut detur *hos* ab *illis* internoscere ? Conclusum ita tandem : Probentur sane *Juramento,* quo de Regis, de Regni securitate caveatur ; Eo cauto, cætera quæ illis scrupulo futura, quoad ejus fieri potest, ne attingantur. Quorsum itaque *tam multa* ibi, quorsum *ulla* ibi Papæ mentio ? Poterat caveri illud, *nec ille nominari.* Imo *non poterat ; Non poterat non attingi potestas ejus :* nam nisi interjecta ibi ejus mentio, perinde erat, ac si *nullum* omnino *Jusjurandum* foret. *Ad homines* apposita hæc Papæ mentio. Habent enim hi homines clausam in pectore, in omni sermone, pacto, promisso, juramento, clausulam hanc tacitam, *nisi Papa secus senserit, nisi aliud Papa jusserit, nisi aliter Papæ visum fuerit.* Tum etiam, qui laxiores, hanc *Age, jurabo, si ita necesse est, obligabo me : Romæ est, qui me solvat denuo. Duo* hæc *mysteria* cum *Catechismo* statim docentur ; 225

prima hæc cura est, initiantur iis tanquam rudimentis; post eadem semper inculcantur sedulo. Quid juvat autem, aut cui bono est, jurare fidelem se fore, si sic mentem gerat, Fidelis ero, *quoad hoc me siverit Pontifex, ubi non siverit,* vale fides? *Nemo pius est, qui pietatem cavet,* ait Ethnicus[d]. Qui, cum *cautione,* cum *conditione* (*nisi hoc, nisi illud*) *pius est,* is certe, vel apud Ethnicos, *pius non est.* Absoluta res est Pietas, *caveri* non vult: at his, quantumcunque *bona* res, nisi Papa probet, *non bona.* Fecit ea res, ut pernecessaria additio illa, *Papa non obstante,* cum absque illa, quod reliquum est, inane prorsus.

[Quid in alios Principes Pontifex fecerit.]

Verum hoc *Papa non faciet.* Non faciet? Quis hoc præstabit? Qui in Henrico 8°.[e], qui in Regina Elizabetha[f] Anglis, fecit: Qui in Henrico 3°.[g], et 4°.[h], Gallis fecit: Qui in Laurentio Donato Veneto[i] fecit; idem denuo cum volet, faciet. Pius 5., Sixtus 5., si fecerunt: Paulus 5., ubi volet, faciet. Imo Paulus 5. in Venetis si jam fecit; idem Paulus, cum visum fuerit, annon idem in Anglis facturus est? Quis vetabit, *cum judicabit expedire*[j]? *Judicabit* autem *expedire, cum vires aderunt*[k]. Quare nulli rei *jusjurandum* ullum, absque hac clausula; quin ludibrium *juramenti* merum, non *juramentum,* si hæc defuisset: *Non deponam, non deponenti consentiam,* non si Papa me jusserit; *reus ero juramenti,* etsi Papa me solverit. Sic oportuit, aut omnino non oportuit.

Habemus interim confitentem Matthæum, si intra hos limites constitisset Juramentum, *nec mentionem Censuræ Pontificiæ fecisset,* nec *attigisset ullo modo potestatem ejus,* non *improbaret,* non *prohiberet.* Attenditisne? Illud ergo est. Non injustum est, quod juratum est: Juramentum non malum de se; deferri potest, præstari potest, *sine evidentissima, gravissimaque injuria divini honoris*[l]; *salva etiam fide*[m]; neque præter hoc unum peccat quicquam, quod *mentio ibi facta excommuni-*

[d] [Incerti auctoris ap. Cic. de Finibus, lib. ii. c. 22.]

[e] [Vide Bullam vii. Pauli III. 'Ejus qui immobilis.'—Bullar. Rom., t. i. pp. 707—711.]

[f] [Vide Bullam ci. Pii v. 'Regnans in excelsis.'—Bullar. Rom., t. ii. pp. 324, 325.]

[g] [Vide Thuan. Hist., lib. xcv. cap. 13.]

[h] [Thuan. Hist. lib. lxxii. cap. 5. t. iv. p. 301.]

[i] [Vide Bullam Pauli v. apud Gold. Mon., t. i. p. 282.]

[j] [Vide Resp. Torti, p. 24, ut citat. supra, p. 121.]

[k] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7. § 'Quod si.' Op., t. i. p. 235. G.]

[l] [Vide Brev. i. Paul. v. apud Resp. Torti, p. 13; et Bell., Op., t. vii. col. 642. B.]

[m] [Ibid., p. 15; et col. 643. B.]

cationis Pontificiæ, quod *potestatem Pontificis aliquo modo attigit:* absque his foret, quivis exigere, quivis subire posset. Nefas enim vel *mentionem facere Censuræ;* nefas *potestatem* ejus *ullo modo, ullo* (inquam) *modo, attingere.* Quæ an causa satis justa sit, ipsi viderint. Nam certe, nisi *mentio* de iis *aliqua,* nisi *aliquo saltem modo attingas potestatem* ejus, incerta 226
erunt hic omnia; omnia ex illius arbitrio pendebunt, omnia durante beneplacito ejus manebunt, nec ulterius. Et hoc quidem a Pontifice quæritur. Insere Papæ mentionem, *non jurabunt:* exime, *jurabunt.* Quis hæc interpretari nescit? Quis quo tendant non videt? Dandum ergo necessitati, quod *nominatus* Pontifex, quod *tacta* ibi ejus *potestas.* Et illa in veteribus Conciliis laudata juramenta, etsi verbis non iisdem, idem hoc volunt. Jurant ibi, quod se *Regis Contrariis non copulabunt: Regis Contrarius* tantundem valet. Ea enim voce (ut se res habet) Papa continetur, *Contrarius Regum, et Regnorum omnium, ubi ipse non regnat.* Nec tu hoc videris abnuere. Causaris enim, quod Juramentum *adjunctam* habeat *mentionem Pontificis,* et potestatis suæ; dein, quod adjunctam habeat *perfidiæ notam:* ita *nota perfidiæ* tibi *Pontifex,* cum *potestate* sua. Unum enim hoc ibi appositum criminaris.

["Digreditur Auctor Apologiæ ad calumnias, atque inter alias, illam profert in medium, quod Bellarminus conscius vel auctor fuit proditionum adversus Reginam Elizabetham . . . Responsio, quod res est. Si Campianus et Hartus Bellarminum pro uno ex suis, vel auctoribus, vel oraculis præcipuis celebrare non dubitabant, id accipiendum esse de lectionibus ejus Theologicis . . . . Nam . . . . publice docuerat, ejusque lectiones a scholasticis descriptæ circumferebantur. Neque vero Bellarminum puderet, aut pœniteret, si Campiani illi familiaritas contigisset. Scit enim Campianum contra hæreticam pravitatem solum conspirasse, divinæ gloriæ amplificandæ, et civium suorum salutis procurandæ causa in Angliam esse profectum, et mortem ejus pro Religione pie susceptam, pretiosam in conspectu Domini esse non dubitat. Sed bene habet, quod collatio" &c.—Resp. Torti, p. 64; et Bell. Op., t. vii. coll. 667. D, 668. A.]

Tua vero est, non Apologiæ, *calumnia illa de Bellarmino proditionum in Reginam, vel auctore, vel conscio.* Non enim Auctor ejus id voluit dicere, nec id ei unquam in mentem venit. Illud autem et voluit, et merito potuit: non satis auspicatam fuisse illam inter Cardinalem et transfugas nostros familiaritatem. Nam *hi illum falsis rumoribus, ille hos pravis opinionibus* opplevit. Cum enim avidius *illas* (*quas circum-*

[Bellarminus Campiano aliisque sæpe citatus.]

ferri tum dicebas) *lectiones illius* imbiberent; *de tantisper præstanda a subditis obedientia, dum vires adsint*[m], cum adsint autem, excutiendo Principe: egerunt id apud nos omni ope, et opera, ut in *atrum* illum *diem vires* colligerent. Dum credunt illi, *de indirecta Pontificis potestate in Principes*[n], facti sunt ipsi subditi indirecti, et indirecte hic multa in Principem machinati sunt. Hoc illud erat, quod dicebat *Apologia, prodiisse* illos *e schola Bellarmini,* cum suis hisce depravatis dogmatibus: *illum* enim *Auctorem citasse* sæpe, illius vocem pro oraculo habuisse. De Campiano familiari suo, si eum non pudeat, inde est, quia *exaruit* jam forte in eo *color ille virtutis.* Nam quod tu scire illum ais, nos hic scimus, *inscitiam* esse meram. Martyrem *causa* facit, *non pœna*[o]. *Causa* autem illi, quæ religionem attingeret, haud ulla objecta est: non vel illa, quæ potuit de Primatu Pontificis. *Causa,* de qua legitimo judicio publice convictus,
227 quod *procurandi causa,* non *salutem civium,* sed ruinam civitatis, totiusque Reipublicæ, et ad res novas animos addendi, *vires colligendi,* venisset in Angliam. Propter *causam* vero ejus naturæ, non magni, credo, habenda mors cujusquam; nec enim id usquam legitur, *pretiosam in conspectu Domini mortem*[p] *proditorum.* Vis autem pro certo scire, quantus ille, quam capitalis proditor? Ubi ab illo, damnato jam capitis, quæreretur, Essetne *Regina* de *jure, et legitima,* an *prætensa* solum et *de facto* Regina: respondere renuit. Tum, si immitteret huc Papa copias suas, contra Patriam, contra Principem, quid ageret: cujus a partibus staret; respondit, a Papæ; responsum manu consignavit[q]. Poterat vero superstes esse, si ibi tum sensisset, ut civem bonum sentire par erat. Sensit Hartus, et sententiam in eo suam sibi prodesse sensit[r]: venia illi data, ut et Bosgravio Jesuitæ, et Rishtono, et Hortono[s], qui cum Harto eadem senserunt (et contra quam Campianus) *ne si Papa quidem ipse cum copiis suis veniret, defecturos se tamen a Regina, vel ab officio dis-*

[m] [Vide supra, not. k.]

[n] [Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 6. Op., t. i. p. 234. G.]

[o] [Vide S. Aug., Ep. lxxxix. § 2. Op., t. ii. col. 328. D.]

[p] [Ps. cxvi. (Vulg. cxv.) 15.]

[q] [In libro cui titulus 'A particular declaration or testimony of the undutiful and traiterous affection borne against her Majesty by E. Campion,' &c., 1582. (sign. B. iv.) extat responsum Campiani manu consignatum, in quo de his rebus interrogatus sententiam suam expromere noluit.]

[r] [Vide supra, p. 33.]

[s] [Vide librum, not. q. cit. sign. D. ii., iii. supra, pp. 32, 33.]

cessuros. Sed *bene habet, quod excusa est illa post* (quam dicis) *Collatio*[t]*:* et in ea nonnihil habetur, quod Hartus ibi, *bonus vir,* (ut tu eum appellas) et *bonus Catholicus,* Pontificis *potestatem ad Principes deponendos* (quam tu ita totus astruis) plane pernegat; idemque secum *sentire Catholicos multos* asserit; ut vel Hartus non *bonus Confessor,* vel *malus* certe *Martyr* Campianus. Nam quod hic *exstruxit,* ille *diruit;* non *unius fidei* uterque, in hoc *gravissimo fidei dogmate.*

["Quorsum igitur tot mulctæ pecuniariæ in recusantes adire templa hæreticorum? quorsum tot carceres recusantium pleni? quorsum tot sacerdotes in exilium acti? quorsum ipse Blackvellus tam longo carcere maceratur, cum et Juramentum susceperit, et conjurationis reus nunquam sit habitus; neque aliud ei objici possit, nisi quod Sacerdotis Catholici functiones in Anglia exercuerit? cur jam non pauci suspendio suffocati, et in partes dissecti sunt, nisi quia conscientiæ causa Juramentum suscipere noluerunt?—Resp. Torti, p. 65; et Bell. Op., t. vii. col. 668. B.]

De eo autem, quod post vellicas, *conscientiæ causa nihil in quenquam a Rege statutum;* cum mulctæ tamen solvendæ sint; cum nisi solvantur, carceres adeundi sint: satis jam ante responsum, ubi de Legis Mulctatitiæ æquitate egimus; quæ tamen ipsa *Lex* diu jam ante, nec a Rege primum statuta est. Sacerdos haud ullus actus in exilium, nisi qui lege capitis damnatus, cum mitiore *exilii* pœna *mortem* commutare posse beneficii loco numeravit. Blackwellus ipse, *non multo,* credo, *habitior,* cum in carcerem veniret, quam jam est: quem, quasi *maceratum* ibi, mœres. Nec tibi notum, quid illi possit objici: id constat, non modo *functionem Presbyteri,* sed et *jurisdictionem Archipresbyteri* exercuisse; idque diu, idque auctoritate peregrina, cujus apud nos multo quam simplicis *Presbyteri,* ut *causa gravior,* ita *pœna severior:* nihil in eum statutum est, nisi mite. Nemo vero *suspensus,* nemo *dissectus,* 228
propter *Juramentum* non susceptum, nec *factum* id, nec *fieri potest;* Lex nulla patitur; calumnia hæc mera est.

["Cur denique, ut multa præteream, Henricus Garnettus, vir doctrina omnis generis, et vitæ sanctitate incomparabilis, ultimo supplicio affectus est, nisi quia revelare noluit, quod salva conscientia revelare non poterat. . . . . Admirabilis profecto impudentia est, ea mendacia literis mandare."—Resp. Torti, p. 65; et Bell. Op., t. vii. col. 668. B, C.]

Garnettus autem plurimum merito suo morte mulctatus, quem tu, nescio cur *dicis, virum omni genere doctrinæ, et vitæ* [Quales Garnetti mores.]

[t] [Vide supra, p. 33, not. h.]

sanctitate incomparabilem. Doctrinam siquam habuit, sibi habuit; Nemo illi eam *elicere*, nemo *extundere* potuit; deprecatus semper in re literaria collationem omnem. Profecto, in chartis ejus, quæ repertæ sunt, in toto sermone nihil usquam *reconditæ eruditionis: Bacchum* enim certe magis *redolebat*, quam *Apollinem* [u]. Siquid autem *de Theologia* incidisset, ablegabat ad alium, nescio quem, collegam suum: se enim per annos jam multos rebus gerendis fuisse, totum in praxim politicam incubuisse: eam praxim doctrinam sibi omnem (*siqua unquam fuit*) expectorasse: ut nostri, qui hominem adierunt, non alio sensu *doctrinam ejus incomparabilem* putarint, quam quod eam sibi nunquam *comparare* potuerit. *De Sanctitate* vero ejus, vellem mitteres: atque utinam de *Sobrietate* dicere posses, vix enim est, ut qui *sobrie* non bibat, sancte *vivat*, vel *sanctitatem* sibi veram *comparare* possit. Ille vero, quam sæpe non *sobrius*, nimis multis notum: quod tu, nisi *incomparabilem ejus sanctitatem* prædicasses, a me nunquam audiisses. Tace vero deinceps *de sanctitate*, ne plus etiam adhuc, quod nolis, audias.

[Quare supplicio affectus.]

Est et illa calumnia, *affectum eum supplicio, quia revelare noluit, quæ salva conscientia revelare non potuit.* Non enim *ab uno* rem rescivit, sed *pluribus;* et *ab uno* illo, qui vobis forte notus, non *una ratione*, sed *pluribus*, nec *semel*, sed *sæpius* rescivit, nec a *solo*, sed cum comite, ut, si *una* ratione revelare non potuerit, potuerit *aliis;* Tum, si maxime *in confessione* rescivisset; at potuit tamen, persona non revelata, *tantum* revelare, *quantum sat* erat immani illi *sceleri avertendo.* Potuit, et debuit, idque ex doctrina vestra debuit, ut cui venia sit *a confitente* facta, *ut revelare posset* [v]. Tum, *revelavit* etiam, in pudorem tum vestrum, tum suum: nimirum rem totam illi a conscio criminis significatam, *non ut peccatum*, sed *quam ipse prius intellexerat* [w]. Signata hæc manu ejus, prolata palam, palam probata sunt; Et vos tamen negatis, qui Romæ estis, qui *præter auditum* nihil habetis:
229 *auditum* autem ab iis, qui vobis illudunt; ipsi rem secus se habere sciunt. *Admirabilis profecto impudentia est, ea mendacia literis mandare*, ex *mendacis* alicujus *transfugæ* pertusa

[u] [Vide Jardine's Criminal Trials, t. ii. p. 224.]

[v] [Vide S. Thom. Aq., Summ. p. iii. Suppl. quæst. xi. art. 4; et Suarez, in 3am part. S. Thom., Disp. xxxiv. sect. 4. n. 22, et per tot.]

[w] [Vide Supplic. Henr. Garneti, (p. 2.) ad fin. Action. in eundem.]

fide, quæ Garnetti hic *autographo*, quæ *Actis publicis* refutantur.

["Juramentum primum . . . satis rigide Primatum Regium in Spiritualibus asserit, et non minus rigide Primatum Apostolicum abnegat; sed hoc secundum temperatum et modificatum aptissime ad decipiendum dici potest, quia non aperte Primatum Regium in spiritualibus introducit, aut Primatum Apostolicum rejicit; sed sub prætextu et colore fidelitatis ad finem eundem tendit, ut Primatus Apostolicus negetur, et Primatus Regius in spiritualibus constituatur. Atque hoc est, quod Satanæ fraudibus et stratagemati Bellarminus attribuit."—Resp. Torti, p. 66; et Bell. Op., t. vii. col. 668. D.]

[Juramentum non tendit ad Primatum Regis Spiritualem inducendum.]

Si Juramentum, cum *rigidum* est, *displicet*, cum *temperatum*, ne sic quidem *placet*, annon justa reprehensio? Annon Christus ipse reprehendat, quibus nec Joannes Baptista *rigorem* suum, nec *Ipse lenitatem* suam probare potuit; præsertim, cum, non minus *res* ipsa, quam *verba* moderata? Qui enim evadas hic? Effer aliquid plane; ad *irritandum* tendit: tempera; ad *decipiendum*. Si *rigide* quid dictum, *furor* est: si *moderate*, *fraus*: et ibi *fraus*, ubi tamen *fraus* vel maxime cavetur. Quæ vero ibi *fraus? Quod non aperte introducit Primatum Regium in Spiritualibus, sed tecte tendit ad eundem finem, sub prætextu, et colore fidelitatis.* Nec *aperte* vero, nec *tecte* etiam. Age enim; percurre mihi *undecim* illa Juramenti *capita*, torque quantum potes; post, frontem *ter* perfrica, ac dic, ubi in toto Juramento, *Spirituale* aliquid Regi tribuitur. Vult in eo Rex *non deponi, non ditione spoliari, non invadi, non sine subditis relinqui, arma contra se non geri, vim non afferri*, vult *fidem a suis*, vult *defensionem sibi præstari*, vult *mala consilia detegi*, vult *non occidi*, vult *Juramentum hoc non eludi*, vult *fraude vestra non decipi*. Hæc (ni fallor) tua illa *undecim* sunt. Ubi hic *Spirituale* quicquam? Ubi, vel *tecte*, primatus ullus *in spiritualibus?* Erue nobis, si potes, si est tibi pudor aliquis, qua clausula lateat *negatio* illa *Apostolici, assertio Regii* Primatus: ostende vestigia alicubi impressa, per quæ ad fictitium illum *finem* tuum tendat Juramentum. Annon potest *salvus* Pontifici Primatus esse, nisi Rege *non salvo?* Tædet me calumniæ tam putidæ. *Præstigiæ Satanæ* (quas dicis) in oculis tuis sunt, in quodcunque speculum contueris, reflectunt in te: nec aliam *calcas spinam*, quam eam, *quam fers* infixam: in Juramento enim nulla est, nec tendit ad *fraudem;* tu ubique pertendis, et pertingis ad

stultitiam, denique et transcurris etiam; nec quicquam tibi pensi est quid dicas, dum dicas male. Posset autem eludi artificium hoc vestrum, caveri posset illi *de Primatu* suo *spirituali*. Quidsi enim sic præfari detur? 'Regi fidem servabo, etsi hoc nolit Pontifex; quantumvis *primus* haberi
230 vult *in Spiritualibus*.' En Regi *negatus*; Pontifici *assertus* Primatus: Non minus tamen, scio, illud tum Pontifex, quam hoc jam jurare permitteret.

["Nos quoque negamus a summis Pontificibus novos Articulos fidei condi posse, si per articulos fidei intelligantur immediatæ revelationes Dei. . . . . Si tamen per articulos fidei significentur quæcunque dogmata, quæ fide Catholica credi debent, sive sint conclusiones ex verbo Dei, atque ex primis articulis fidei deductæ, sive explicationes primariorum articulorum; tum vero non dubitamus a summis Pontificibus, coadjuvantibus Conciliis Episcoporum, multos articulos fidei conditos fuisse, quales articuli sunt definitiones generalium Conciliorum, Niceni, Constantinopolitani, Ephesini, et aliorum."—Resp. Torti, pp. 67, 68; et Bell. Op., t. vii. col. 669. B, C.]

[Articuli Fidei non a Pontifice condendi.]

Ubi dixit Apologia, *Rex novum fidei articulum non condit, nec se de articulo aliquo judicem constituit*[w]; rapit ille statim *ad Pontificem*. Nihil autem opus hoc; nemo *illum* id facere dixerat: sed tamen rapit, contradicendi studio solo. Ecce autem, ut se expediat. Negat, *a Pontifice novos fidei articulos condi posse: si tamen per articulos fidei significentur quæcunque dogmata, quæ fide Catholica credi debent, tum concedit, posse; nec dubitat sic multos fidei articulos ab eo conditos.* Nihil egit: nam nos *neutros*, nec *hos*, nec *illos* articulos a Rege condi posse dicimus. En ergo, ut aërem verberavit. *Articulos* autem hic nobis facit *duum* generum. Qui *immediatæ revelationis sunt; eos autem non condi.* Quidni vero? *Quia a Prophetis et Apostolis illi literis mandati sunt.* Quid tum postea, nisi Papa illis auctoritatem suam impertiat? Audi glossam vestram: *Adverte, quod* [*quia*] *verba textus non sunt* (*verba*) *Papæ, sed Salomonis . . . in Prov. ca.* 26; *sed quia textus hic est Canonizatus, facit fidem, et inducit necessitatem, sicut si editus esset a Papa: quia omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimus*[x]. Quod si ergo *aucto-*

[w] [Apol. pro Juramẽnt., p. 267.]

[x] Decretal. [Greg.,] lib. ii. tit. xxiii. 'De presumpt.' cap. [i.] 'Sicut noxius' in Glossa. [Corp. Jur. Can., t. ii. col. 852. Lut. Paris. 1561. Verba autem 'Sed . . . impertimus,' omittuntur Ed. Lut. Par. 1612, t. ii. col. 735; et Ed. Lugd. 1671, t. ii. col. 785.]

ritatem suam non *impertiisset* ei Papa; quodsi ergo *canonizatus* non fuisset, *non fecisset fidem, sicut si editus esset a Papa:* proinde non valuisset. Tum Stapletoni nota sententia[y]. *Pastorem Hermæ,* vel *Clementis Constitutiones,* etiam ad Canonem addi posse, si id ita videatur. Nec tu ergo plene nobis hic edisseris *auctoritatem* Pontificis. De altero genere dogmatum, quæ fide Catholica credi debent, *a Pontifice* dicis *ejusmodi multa condi:* sed *coadjuvantibus Conciliis Episcoporum.* Nec in eo satis consulis dignitati Pontificis; vel *sine Conciliis* ab eo *conduntur,* cur illis molestus sit? Errare sine illo possunt Concilia, quantumvis numerosa: Ille si solus sit, si sine illis, errare non potest, memor modo sit, *ut sedeat in Cathedra.* Noli ergo abundare in superfluis: serva autem Pontifici illibatum honorem hunc *potestatis suæ,* abeat quo volet onerosa hæc multitudo *coadjutorum.* Sed, nec illud artificiose satis a te positum, ut *articulus fidei dici debeat, quod ex articulo deductum sit.* Articuli enim *principia* sunt; quæ vero deducta ex iis, sunt *conclusiones.* Tum, quis ita loquitur, quis locutus est unquam, *condere immediatas* 231
revelationes Dei? Quis ita cerritus, ut diceret, Pontifex *condit revelationes Dei?* Imo *condit revelationes suas,* carnis et sanguinis, atque illas obtrudit Ecclesiæ, ac suscipi vult tanquam *revelationes Dei.* Quis etiam tam infelici genio natus, ut nesciat, *explicare et deducere,* non esse *condere?* Omnino *conditam* rem esse oportere, priusquam ex ea *deduci* possit quid, aut de ea *explicari.* Sed hæc tua est dexteritas in distinguendo. Absit autem, ut quoties *explicatur* quid, aut *deducitur ex articulis, condantur novi.*

[y] ["Manet ergo firmum, auctoritatem hanc determinandi, taxandi, et approbandi quoad nos Sacræ Scripturæ libros, ad Ecclesiam Christi præsentem, vel quocunque tempore existentem, non secus pertinere quam ad Apostolorum Ecclesiam, ut sane sit penes Ecclesiam Catholicam hujus temporis, tum contra hæreticos præsentes Epistolam Jacobi, Machabæorum libros, aliasque Scripturas quas illi e Sacro Canone expungunt, sua auctoritate confirmare, tum etiam præterea (si id ei Spiritus S. suggereret) librum aliquem alium nondum in canonem receptum, Apostolorum tamen tempore conscriptum, et nunquam hactenus Ecclesiæ judicio reprobatum, (exempli causa, librum Hermæ discipuli Pauli, Pastoris nomine inscriptum, a multis antiquissimis Patribus, Clemente, Irenæo, Origene, Athanasio, Eusebio, Hieronymo, et citatum diligenter et egregie commendatum, vel Constitutiones Apostolicas a Clemente editas,) in nume[r]um librorum sacrorum et certo canonicorum referre posse. Quod ut non temere unquam faciet Ecclesia, sic si faceret, auctoritatem divinam apud nos illi libri haberent, non secus quam alii, sive sub ipsis Apostolis, sive post illorum tempora in canonem relati."—Stapleton, de Princip. Fid.,] Controv. v. lib. ix. cap. 14. [Op., tom. i. p. 333. Lut. Par. 1620.]

Illud autem cecidit sane incommode, quod in Conciliis quæ nominas, Niceno, CP^litano^, Ephesino, nullus Pontifex comparuit; Omnia ibi ab Episcopis *deducta, explicata;* Pontifex nihil vel *explicuit,* vel *deduxit.* Sed postea *approbavit,* inquies: suffragio quidem suo, sicut cæteri; at *explicata,* et *deducta* ab aliis. Verum eodem res recidit. Nec enim *facerent fidem* hæc, non magis quam *Proverbia Salomonis,* nisi illis *auctoritatem* suam Papa *impertiisset.* Quare, nihil opus, ut sic in *duo* genera dispesceres: par est enim eademque de *utrisque* ratio. Sed est et adhuc genus *tertium,* quale nimirum de stigmatibus Francisci; nec *primarius* articulus, nec *primarii explicatio:* de quo tamen sic decernit non nemo Pontifex, *ut qui oppositum teneret, hæreticus censeretur* [z].

["Nos quoque negamus Pontificem Romanum judicem se articulorum fidei unquam constituisse, in eum sensum, quem hæretici nobis objiciunt, quasi Pontifex Romanus judicare præsumat, an articulus fidei accipiendus sit, an non. . . . . Sed si judicare de articulis fidei, sit, quando dubium est, an aliqua sententia ad fidem pertineat, vel non pertineat, discernere a qua parte sit veritas; tum omnino credimus Summum Pontificem de articulis fidei judicare."—Resp. Torti, p. 68; et Bell. Op., t. vii. col. 669. C, D.]

[De hac potestate Pontificis miræ distinctiones.]

Atque hæc de Articulis. Simile autem *judicium* est, *de* Pontificis *judicio. Non constituit se judicem, an articulus fidei recipiendus sit: constituit se judicem, quando dubium est, an quid ad fidem pertineat, annon pertineat, et tum discernit a qua parte sit veritas. Duplex* est ergo *judicium* de articulis fidei; prius, *an articuli sint recipiendi:* sic *non judicat* Papa *de articulis fidei,* sed illis judicium suum subjicit: *posterius,* an quid *ad fidem pertineat:* sic autem *judicat, et subjicit Articulos judicio* suo. Mira vero loquendi proprietas: ut sententia, *de qua dubium est, pertineatne ad fidem, annon pertineat, atque in qua discerni non potest, a qua parte sit veritas,* dicatur, *articulus fidei,* id est, *principium* Theologicum; sic enim sunt *articuli.* Mira autem distinctio: Non est Papa judex de articulo, *an recipiendus sit;* est tamen judex de sententia, *an pertineat ad fidem:* Quasi articulus ipse *ad fidem non pertineat,* non sit de iis, *quæ ad fidem pertinent:* Quasi etiam, quod

[z] [Bened. xii. in Bulla apud] Conform. Francisc. 234. col. 3. [lib. iii. Fruct. et Conform. iii. fol. ccxxxv. col. 2. Mediol. 1510; et fol. 308. col. 4. Bononiæ 1590; ubi Bullæ Pontificales de S. Francisci stigmatibus, ordine quæque suo, recensentur.]

ad fidem pertinet, ad *articulum aliquem* non *pertineat:* Quod autem pertinet ad *articulum, articulus* dici non potest; nihil enim *pertinere* potest ad *seipsum;* nam duo sunt, *id quod, id ad quod pertinet.* Quasi denique alia sit, et non una apud vos *fides*, eademque tum de *articulis*, tum de *sententiis ad fidem pertinentibus:* Quasi pari fide non credatis *purgatorium*, et *Passionem; Sanctorum* invocationem, et *Dei; Francisci* stigmata, et *Christi; articulos*, et *dogmata;* cum utrobique *Medium proponens* idem sit, nec in his magis quam in illis *infallibile.* Mira vero subtilitas hæc tua, quamque alius *nugas* diceret. *Tolli* vero jubes *æquivocationem;* tollatur sane, *tolli* enim digna est: *Calumnia* vero nulla est ibi, nisi tua. Nemo enim Pontificem, tute ipse solus hujus eum criminis allegasti. 232

["Quod autem attinet ad successionem, Romanum Pontificem Sancto Petro in Apostolica dignitate et potestate succedere, fide Catholica credimus, ubi nullus omnino hæsitandi relinquitur locus. Jacobum autem primum Henrico octavo succedere in Anglicani Regni possessione, non arbitror ullum esse tam impudentem, qui dicat fide Catholica esse tenendum, ut, qui id negaverit, hæreticus haberi debeat."—Resp. Torti, p. 68; et Bell. Op., t. vii. coll. 669. D, 670. A.]

[Pontificem Romanum Petro succedere non fide Catholica credi potest.]

Ad odiosam illam Cardinalis collationem, *Successoris Petri,* et *Successoris Henrici octavi*[a], respondet Apologia, *Facilius probari posse, succedere Regem suis majoribus, tam persona quam virtutibus, quam succedere Papam Petro, sive quoad personam id, sive quod doctrinam*[b]. Mittis *doctrinam*, laudo; est enim difficillimæ probationis: De *persona* assumis; *Fide Catholica credi, ubi nullus hæsitandi relinquitur locus, Romanum Pontificem Sancto Petro in Apostolica dignitate et potestate succedere.* Crude tamen nimis a te ponuntur ista, et indistincte. Mittis enim, de *persona:* De Pontifice dicis *in genere.* At Regi Jacobo Papam Paulum 5^tum^. debebas opponere, non Pontificem Romanum indefinite. Tametsi enim *de Pontifice* (ut quidem confuse capitur) multa vobis implicita fide credantur; at (puto) *quid actum in Conclavi* de Paulo 5°. in Pontificem assumendo, non *fide Catholica* credi vobis, aut, præter-

[a] ["Juramentum . . . . tendit, ut auctoritas capitis Ecclesiæ a successore Sancti Petri ad successorem Henrici octavi in Anglia transferatur."—Ep. Card. Bell. ad Blackv. apud Resp. Torti, p. 52; et Bell. Op., t. vii. col. 662. A.]

[b] [Apolog. pro Jurament., p. 267.]

quam *morali certitudine* ulla posse concludi. Noli tamen de Pontifice ipso, ne *in genere* quidem, fidem tuam ita valde præcipitare: nam, et de eo, saltem aliquem *relinqui locum hæsitandi*, faxo mox videas. De Rege nostro, quod is Henrico 8°. succedat, est ita ut dicis, *Catholica fide* non tenemus: vestra sit illa impudentia, de Pontifice. Qui negat, *hæreticus* non sit: certe, ut neque qui solem meridie lucere; sed stips, sed caudex, sed fungus. *Moralis* hic certitudo sola; sic est; sed major quam Pontificis vestri. Natura enim constat et stirpe,
233 non Comitiis, quibus nullus Euripus incertus magis; atque, in quæ si liceat inquirere, quam multa sunt, quæ aliquam admittunt *Juris exceptionem?* unde illa vobis tot *Schismata* exstiterunt.

["At, inquit Adversarius, 'Si de successione Romani Pontificis in Cathedra B. Petri nullus hæsitare potest; cur Bellarminus ipse lib. ii. de Rom. Pontifice, cap. 12, et lib. iv. cap. 6, dicit id pie credi, et certitudine morali tantum concludi [c].' Respondeo hanc meram esse calumniam et falsitatem. Nam lib. ii. cap. 12, probat Bellarminus fide Catholica esse tenendum, Romanum Pontificem S. Petro in supremo totius Ecclesiæ primatu succedere; neque in toto illo capite legitur illud pie credi, vel morali certitudine concludi."—Resp. Torti, pp. 68, 69; et Bell. Op., t. vii. col. 670. A.]

[De hac successione quæ scripserit Bellarminus.]

Interim vero, si forte lib. ii. cap. 12. voces illæ non sunt, *pie credi*, (nam de *morali certitudine* verba ibi nulla citantur) *nodus* ille vix *dignus vindice* [d]; *Res ipsa* ibi est: nec te hoc latere potuit. Nam lib. iv°. cap. 6°. synonyma sunt Cardinali, *probabile est, et pie credi potest* [e]: *Probabilia* ergo quæ sunt, *pie* vobis *creduntur*. Reperies autem eo ipso in loco, nempe lib. ii. cap. 12. *Non est improbabile, Petri Sedem Romæ locatam, Domino jubente* [f], unde tota vobis pendet Successionis ratio. *Non* est hoc *improbabile;* tantum ergo *probabile* hoc est: Quare *pie* tantum *credi* potest. *Res ergo* ibi est, atque *affatim*. Neque vero *unum* modo hoc; *permulta* ibi dicuntur a Cardinale, quæ si *credi* oportet a vobis, *pie* oportet; ex *pietate*, non *debito;* ex *devotione*, non *neces-*

[c] [Apolog. pro Jurament., pp. 267, 268.]

[d] [Hor. Ep. ad Pison., lin. 191.]

[e] ["Probabile est, pieque credi potest, Summum Pontificem, non solum ut Pontificem errare non posse, sed etiam ut particularem personam hæreticum esse non posse."—Bell. de Rom. Pont., lib. iv. cap. 6. § 'Quarta.' Op., t. i. p. 212. D.]

[f] ["Non est improbabile, Dominum etiam aperte jussisse, ut sedem suam Petrus ita figeret Romæ, ut Romanus Episcopus absolute ei succederet."—Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 12. § 'Et quoniam.' Op., t. i. p. 164. D.]

sitate ulla; atque adeo, de quibus si detur Cardinali *certitudo moralis*, haud amplius, credo, postulet. Sunt enim non pauca illic, de quibus præclare vobiscum agatur, si vel *moraliter certa* sint. Nam illud ibi, *Tametsi forte non sit, tamen omnino asserendum esse quod sit*[g], *satis* forte sit, *nimis* forte, siquis in animum inducat, ut *pie* velit *credere*.

Fide vero *Catholica* qui potest? cum tot necesse est concurrant *hypotheses*, ut constet Successionis negotium illud: nec *omnes* possint esse *de fide, ubi nullus relinquitur hæsitandi locus*. Quis autem nescit, ubi *præmissæ moraliter* tantum *certæ* sunt, non elici *conclusionem* nisi *moralis certitudinis?* Ita quidem, hic apud nos Transalpinos, *deteriorem* semper *atque debiliorem partem sequitur conclusio*. Vide mihi jam de tua hac *Successionis fide*.

Quod totius structuræ fundamentum est illi, nempe, *Monarchia est Regimen optimum*[h], id alia ratione constat forte, *de fide* certe *Catholica* non est. [Si Monarchia regimen optimum.]

Tum, si *optimum* sit; an *Ecclesiæ* quoque *optimum*, de eo etiam quæri porro potest. Non enim semper quod *de se optimum*, id ita, *τῷδε, ὧδε, νῦν*, ait Philosophus, *huic, hic, nunc*. Non ita forsitan *Ecclesiæ*. Nec enim si Ecclesia cœtus sit *optimus;* sequitur, ut ei propterea *optimum de se* regimen conveniat. Non sane. Color purpureus, color *optimus;* at quo nolletis colorari vultus vestros, vel Dominus tuus, vel tu, 234 quæ est tamen corporis vestri *pars optima*. [Fortasse non Ecclesiæ optimum.]

Deinde vero, an dici possit Petrus *Monarcha*, aut liber ei ita inscribi, *Petro Monarchæ summo*, hæsitet quis, propter Christi verbum, *Reges Gentium sic: vos autem non sic*[i]: Reges Gentium *Monarchæ;* quare haud quenquam de Apostolis *Monarcham* dici voluit. Et tu bona fide dic; an credis, notam fuisse Petro *Monarchiam* hanc suam; et cum Romæ jam esset, ac Neronem ibi conspiceret, unquamne illi venisse putas in mentem cogitationem hanc; 'Utut *Iste* nunc imperat, at ego tamen *Monarcha summus* sum, quando Christus mihi dixit, *Pasce*, id est, *Regio more impera*[j].'

Etiam Primatus ipse *in petra* fundatus non est. Niti enim

[Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 12. § 'Observandum,' Op., t. i. p. 164. D. vide infra, p. 282.]

[h] [Bell. de Rom. Pont., lib. i. cap. 4. Op., t. i. pp. 132. D, 133. A, B.]

[i] [Luc. xxii. 25, 26.]

[j] [Vide Bell. Recogn. libri iv. de Sum. Pont. cap. 16. § 'Tertius locus,' apud Recogn., p. 3. A. ad init. Op., t. i.]

[Primatus Petri e Scripturis deduci nequit.]

inprimis loco Scripturæ, de quo liberum nobis vult esse Augustinus, velimusne de Petro intelligere, annon velimus. *Harum duarum sententiarum, quæ sit probabilior, eligat Lector*[k]. Se quidem *semel* aliquo in loco, de Petro: post autem *sæpissime*, aliter interpretatum esse. Quare probabilior illi sententia, *ut non sit de Petro*. Ut ergo *pie possit, necessario* non *debeat*, sic intelligi. Saltem in medio rem reliquit Augustinus. Non oportuit; si *basis* in ea sit totius *Monarchiæ*. Sensus enim *loci illius* nisi *de fide Catholica sit*, labascit vobis statim Monarchia vestra omnis.

Jam si de Petro fateamur; at *in Illo dignitas hæc personalis tantum ex Christi institutione fuit, nec a Christo ulli certo loco alligata*, sed *absolute* in *personam Petri collata*[l]; Ut ergo, quod de Christi institutione est *in persona Petri, Catholica fide* credamus: at, quod non est de Christi institutione, *in persona Pontificis*, si *pie credatur*, sat est.

[An in hoc Primatu Petro succedatur.]

Dein, *de dignitate hac* in Petro, *hæsitatio* nova; an in ea *Petro succedatur*[m]: cum de Apostolis reliquis nemo *successorem* habeat, ubi *pie credendum* est (non enim, credo, *de Catholica fide*) summam in Ecclesiam potestatem in Petro fuisse *ordinariam*: in reliquis omnibus Apostolis, *delegatam, et extraordinariam.*

[Quomodo successio facta localis.]

Sed si *ordinaria*; quomodo *localis* fit, ut Pontifici *Romano* sit locus? *Ex facto Petri* (non institutione Christi) *postea localis facta est, seu potius mixta*, nam de eo etiam *hæsitat*[n] Cardinalis, ac proin nobis etiam *relinquit hæsitandi locum*) *et successio* hæc tota, *ex instituto Christi, successionis ratio ex facto Petri*[o]. Ubi, *pietate* magna opus puto, qua credat quis, ut *factum Petri*, id est *humanum*, sit rei ratio, quæ ab *instituto Christi* est, id est, *divina*; ut *Successionis ratio*, ab *hominis facto* sit, *Successio ipsa*, non sit *humana*, et *humani*

[k] [S. August.] Retract., lib. i. cap. 21. [Op., t. i. col. 68. A.]

[l] ["Respondeo, Ex prima Christi institutione dignitatem pontificalem fuisse personalem, tamen ex facto Petri factam esse postea localem, seu potius mixtam, neque id sine divino nutu. Dico fuisse initio personalem, quia a Christo non fuit alligata ulli certo loco, sed in personam Petri absolute collata." Bell.] de [Rom.] Pont., lib. ii. cap. 12. [Op., tom. i. p. 165. A.]

[m] ["Tertio, ut qui Apostolus est, summam habeat in omnem ecclesiam potestatem, atque id quoque ad Romanum Pontificem pertinere contendimus, ea ratione, quia Petro succedit, in quo hæc potestas ordinaria est, non delegata, ut in Apostolis cæteris."—Bell. de Rom. Pont.,] lib. ii. cap. 12. [Op., t. i. p. 164. F.]

[n] Ibidem. [Vide supra, not. l.]

[o] [Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 12. Op., t. i. p. 164. C.]

juris: Denique ut ex facto humano *fides Catholica* cuiquam pendeat.

Magnus vero hic *hæsitandi relinquitur locus.* Nam, qui hic in facto Petri rem ponit Cardinalis, idem tamen *eodem ipso capite* affirmat, *quod Romanum Pontificem, totius Ecclesiæ Pontificem, sive Apostolicum Pontificem* Christus ipse crearit[p]. Si Christus ipse, quid *facto Petri* opus? Fœda oblivio. Redit tamen post ad *Petri factum* denuo. Ita totus hic fluctuat.

De facto Petri (in quo *ratio* tota illi *Successionis* est) *hæsitatio* nova, an *a se* fecerit, an vero *a Christo.* Interdum enim Christi *nutu,* interdum *jussu,* interdum *inspiratione* factum asserit. *Non sine divino nutu* id factum ait: Nutus autem non satis certus: Locum remotum, ut erat tum Roma, non satis certo designat. Quare insistit in reliquis, ac primo dicit, *Non est improbabile Dominum etiam aperte jussisse, ut Sedem suam Petrus ita figeret Romæ, ut Romanus Episcopus absolute ei succederet*[q]. At puto, *piam credulitatem* satis esse ad illud credendum, quod *non* est *improbabile; Catholicam* vero *fidem* non requiri. [Utrum divino jussu, et inspiratione.]

Sed in hoc non acquiescit, transit enim et dicit, *Sed quicquid de hoc sit*[r], quasi de re momenti non magni, sit, ne sit. Et merito. Nam si Dominus perspicue Petro apparens hoc illi imperasset, tunc vere *divino præcepto* diceretur Sedes Petri Romæ esse constituta. Non enim *facto Petri,* sed *verbo Christi.* Tum vero *de fide* esset; at, nec ipse quidem vult esse *de fide.* Quare eo potius propendet, ut *Christus quidem id aperte non jusserit, sed dicatur jussisse, quia id Petrus fecit Deo inspirante, quomodo omnia Decreta, et præcepta Ecclesiæ, dici possunt* [*possent*] *divina, quæ tamen mutabilia sunt*[s]. *Mutabilia* autem quæ sunt, annon sufficit, si *pie credantur?*

Etiamsi vero constaret, Christum imperasse Petro, ut Romæ Sedem *collocaret;* (quod tamen non liquet) at, ut eam ibi *immobiliter collocaret,* non sequitur, non constat. Audi ergo sententiam Cardinalis. *Quoniam ergo non constat, quomodo Christus jusserit Petro, ut Romæ Sedem collocaret; ideo non est de fide, divino et immutabili præcepto Romæ Sedem esse constitutam, sed tamen, ut diximus, est probabilissimum, et pie credendum*[t]. Ubi habes *pie credendum* in *terminis ter-* 236

[p] Ibidem, [p. 164. F.]
[q] Ibidem, [p. 164. D.]
[r] [Bell.] de [Rom.] Pont., lib. ii. cap. 12. [ibid.]
[s] [Bell.] de [Rom.] Pont., lib. iv. cap. 4. [Op., t. i. p. 212. A.]
[t] Ibidem, [p. 212. A.]

minantibus : et jam subito, *probabilissimum* id, in superlativo gradu, de quo paulo ante, sat illi erat, *non est improbabile.*

At illud, quem non perplexum relinquat, quod ab eo ibi positum est? *Tametsi forte non sit de jure divino, Romanum Pontificem, quia Romanus Pontifex est, Petro succedere in Præfecturam totius Ecclesiæ : tamen siquis absolute petat, an jure divino Romanus Pontifex [pastor] sit [et] Caput totius Ecclesiæ,* (non est autem, nisi sic Petro succedat) *omnino id asserendum esse*[u]*?* Annon hic merito quis *hæsitet?* Primum, num *Catholica* fides vestra, pro objecto habet, *quod forte non est?* nam quod forte non est, forte etiam et est. Tum illud, *Forte non est, tametsi autem forte non sit : tamen siquis petat an sit, omnino id asserendum esse :* Cujus vero hæc fides concoquat?

[Non ex jure divino.]

Nec minus in eo justa *hæsitandi* ratio, quod dicit: *Licet forte non sit de jure divino, Romanum Pontificem, ut Romanum Pontificem, Petro succedere : tamen id ad fidem Catholicam pertinere*[v]*. Pertinere* dicit *ad fidem,* non esse *de fide ;* ac lepide sane rem explicat, de Pauli penula, *quam etsi jure divino non habuit Paulus, nec Troade reliquit ; habuisse tamen, ac reliquisse ibi, de fide est*[x]. Est certe ; expresse enim hoc habetur in sacris literis de *Pauli penula :* at de *Petri Pallio,* vel *Sede Apostolica,* aut quod *Pontifex Petro successurus* esset, non habetur ibi quicquam. Fatetur vero hoc. Etsi autem non habeatur in Scripturis: illud tamen (quod perinde est) haberi ex Traditione Apostolica Petri. Apostolica vero Traditio illa Petri, unde habetur? *Declaratur,* inquit. At Pauli Epistola per se *clara* est; Petri traditio *declaratione* opus habet. Multum interest. Et qui tandem *declarant?* Duo Pontifices, Marcellus[y], et Leo[z], qui Petrum dicunt Romam ivisse Christi jussu. *Duo* testes *domestici ; alter* vero *supposititicius*[a]. At de his ipsis ita post Cardinalis : *Non defini-*

[u] [Bell.] De [Rom.] Pont., lib. ii. cap. 12. [Op., t. i. p. 164. D.]

[v] Ibidem. [p. 164. D.]

[x] ["Nec enim de jure divino fuit, ut Paulus haberet penulam, est tamen hoc ipsum de fide Paulum habuisse penulam. Etsi autem Romanum Pontificem succedere Petro non habeatur expresse in Scripturis, tamen succedere aliquem Petro deducitur evidenter ex Scripturis, illum autem esse Romanum Pontificem, habetur ex traditione Apostolica Petri, quam traditionem Concilia generalia, Pontificum decreta, et Patrum Consensus declaravit." Ibid., p. 164. D, E.]

[y] ["Ejus enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea jubente Domino Romam translata est."—Marcell. I. Papæ Ep. ad Episc. Antioch.—Conc., t. i. col. 948. C.]

[z] ["Trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quo te divinis præordinationibus anteibant et honor potestatis et gloria passionis."—S. Leon. Serm. lxxxii. in Nat. Apost. Petr. et Pauli, cap. v. Op., t. i. col. 325.]

[a] ["Nocte muros egredi cœpit (Pe-

unt hanc rem, tanquam de fide, sed narrant ut historiam. Non sunt autem de fide Pontificum narrationes, sed [*solum*] *Decreta*[b]. Ita, nec *post declarationem* de fide sunt ista, *relinquitur* etiam *hæsitandi locus.*

Sed videamus etiam *factum Petri* a quo *localis* ista, seu *mixta* dignitas, habet vim omnem. Petrus primum, Romam iverit, Romæ fuerit, necesse est. Quod Babylone fuerit, esto sane *de fide.* Quod Roma Babylon, alius forte non daret, (non enim ducitur argumentum *a Sensu mystico*) verum esto sane. Sit Roma Babylon, potius quam locus in Scripturis nullus sit, qui dicat Romæ fuisse Petrum: at *de Sensu mystico* potest forte *pia, Catholica fides* esse non potest. 237 [Utrum Petrus Romæ sederit,]

Ut vero Romæ sederit Episcopus, ex *historia* id habetur[c]: *Historiæ* autem *historica,* non *Catholica, fide* habentur: Certitudo de illis omnis, *moralis* est, *Catholica* non est. Sulpitius dixit[d], vel Optatus[e]; creditur iis, sed *morali,* non *Catholica fide.*

Sederit *Episcopus;* transmisit ergo *Episcopatum:* sed quis nobis fidem faciet, cum *Episcopatu Apostolicam* quoque *dignitatem, et potestatem*[f], vel non *totam,* sed *duas ejus tertias,* transmisisse, aut aliam, quam quæ illi, tanquam *Episcopo,* competebat? An et hoc *de fide Catholica?* Unde vere habetur? quis scripsit? [Et auctoritatem suam transmiserit.]

Illud autem quis nobis expediat? *Petrum non adjunxisse Pontificatui Episcopatum urbis Romæ, sed evexisse Episcopatum Romanum in Pontificatum, ut jam Pontifici uno tantum Pallio opus sit.* Non enim esse *duo* jam *Episcopatum* Urbis, et *Pontificatum* Orbis, *nisi potentia*[g]. An requiris etiam ad hoc *fidem Catholicam, in qua nullus hæsitandi relinquitur locus?* An parem fidem de *Pallio* Pontificis, et de Pauli *penula?* An ægre feres, si hæc *pie* tantum *credamus?*

Tum et alia adhuc difficultas: *Electionis formam ipsam* quæ nunc est, quæque Successores Petro facit, quis probabit [De electione Pontificum dubia multa.]

trus), et videns sibi in porta Christum occurrere urbemque ingredi, ait; Domine, quo vadis? Respondit Christus; Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem divinum pertinere responsum . . . . Itaque sponte remeavit."—S. Ambr. contr. Aux. de trad. Basil. sect. 13; ad fin. Ep. xxi. Op., t. ii. col. 867. A.]

[b] [Bell.] de [Rom.] Pont., lib. iv. cap. 4. [Op., t. i. p. 212. A.]

[c] [Bell. de Rom. Pont.,] lib. ii. cap. 4. [Op., t. i. p. 158.]

[d] [Sulp. Sev. Hist. Sacr., lib. ii. cap. 28. Op., p. 238.]

[e] [S. Optat. contr. Parmen., lib. ii. cap. 3. Op., p. 31.]

[f] [Bell. de Rom. Pont.,] lib. ii. cap. 12. [Op., t. i. p. 164. F.]

[g] Ibidem. [p. 164. E.]

nobis, quod *de fide Catholica* sit? *Fides Catholica* de iis est, quæ semper eadem: hæc vero mutata sæpe. *Olim* per Clerum fuit, populumque *Romanum; post,* interventu auctoritatis Imperatoriæ [h]. *Hi* diu jam *ambo* exclusi sunt. Qui jam successor Petri, per *Cardinales* eligitur *in Conclavi:* Petri vero ætate, diu post Petrum, neque *Conclavis,* neque *Dominorum Cardinalium* in Orbe nomen auditum est.

Alia etiam in *successione* hæsitatio. Nam ipse hic Cardinalis hæsitat, qui *Romanum Pontificem* dicit *proprie succedere Petro, non ut Apostolo* [i]. Non ergo nisi *improprie* in *Apostolica dignitate, et potestate succedere.* De eo vero quod *proprie* non est, annon si *pie credatur* sat est?

238 [Multi schismatici,] Nec minor in *Successionis serie;* Ibi, vel in limine ipso impingimus. Quasi enim niti nos nollet *Successione* vestra Deus, ita, de *prima* omnium *Successione,* de *primo* omnium *Petri Successore,* rem voluit esse incertam. Scis ipse, post *mille* demum, ac *ducentos amplius* annos, *versum* illum editum de Clemente;

Nutat adhuc mundus, sit quartus, sitne secundus.

Ita nec ibi omnia *explicata* sunt.

[Multi hæretici Pontifices.] Post vero, intercurrunt *illinc,* tot *Hæretici,* Liberius [j], Anastasius [k], Honorius [l], Johannes 22 [m], tot *monstra, et portenta teterrima: hinc* tot *schismata,* quæ vos ipsi ad *triginta* numeratis [n], in quibus, quis de *tribus,* uter de *duobus,* Petri successor fuerit, tot scrupuli; ut, si *de morali* certi esse possitis, major vobis *certitudo* quærenda non sit. Possem et alia accumulare; sed hæc satis sunt. Concurrant omnia hæc necesse est. Hæc si tu postules *de fide Catholica* facere, uno operam des, (quod ille in Comœdia) ut cum ratione insanias [o]; nisi *certitudine* enim *morali* non consistunt hæc: bene etiam, si *illa.* Et si *credendi* vobis vox allubescit, *pie credenda* sunt; aliter enim a vobis *credi* nequeunt.

[h] [De variis modis in eligendo Pontifice Rom. adhibitis vide Bell. de Clericis, lib. i. cap. 9. Op., t. ii. pp. 307. F. seq., et 308. A.]

[i] [Bell.] de [Rom.] Pontif., lib. iv. cap. 25. [Op., t. i. p. 230. G.]

[j] [Vide S. Athan. Hist. Arian. ad Monachos, § 42. Op., t. i. p. 368. D, E.]

[k] [Vide Vit. Anastas. II.—Conc., t. iv. col. 1276; et Decret., Par. i. Dist. xix. cap. ix. 'Anastasius.'—Corp. Jur. Can., t. i. coll. 86, 87.]

[l] [Vide Conc. Gen. vi. (C. P. iii.) Art. xiii.—Conc., t. vi. col. 943. B. seq. et Epist. Tarasii et Septimæ Synodi ad Imperatores.—Conc. Nic. ii., Act. vii. —Ibid., t. vii. col. 581. A.]

[m] [Vide Gerson. Serm. in Pasch. Op., t. iv. col. 491. C, D.]

[n] [Vide Onuph. Panvin. Pont. Rom. Chronic., p. 50; ad calc. Plat.]

[o] [Terent., Eunuch. i. 1. 18.]

Redeo jam ad illud, quod initio posui: posui autem ex Alphonso, et Mirandula. Sic habet Alphonsus: *Quamvis credere teneamur ex fide, verum Petri successorem esse supremum totius Ecclesiæ pastorem: non tamen tenemur eadem fide credere Leonem aut Clementem esse verum Petri successorem: quoniam non tenemur ex fide Catholica credere, eorum quemlibet recte, et canonice fuisse electum* [p]. Picus etiam Mirandula, qui scripsit nobis 'Theoremata de fide,' non sinit nos *Catholica fide* hoc credere, nisi et *Catholica* nobis *fide* constet Pontificem *Canonice electum* esse. Jam vero, utrum a *duabus tertiis* Cardinalium, utrum *Canonice* electus, id vero *fide Catholica* constare non potest. Aliquis ibi saltem *hæsitandi locus.* Sedit Pontifex *quidam*, cujus electioni duæ partes assensæ non sunt. Rem refert eo loco Mirandula [q]. Annon ergo *locus hæsitandi?* Sedit *alter*, qui dubius animi, an anima sua immortalis, *referente eodem.* De eo certe *relinquitur hæsitandi locus.* Denique sederunt simul *tres* Pontifices; Balthasar de Cossa, Angelus de Corariis, Petrus de Luna [r]. Ibi vero nutavit *fides Catholica*, nec ullus tum locus, nisi *hæsitationi;* Successor Petri quis fuerit, nec dum constat: si *ullus* fuit, injuria illi facta; Omnes enim depositi: si *nullus* 239
fuit, quid *fide* tum factum? Certe Henrici quinti, qui fuit per id tempus Rex Angliæ, certa magis Successio, quam Romani tum Pontificis: et tu tamen, *de fide* vis esse, et *de Catholica fide?* Neque vero semel hoc contigit; Benedictus 9., Silvester 3., Gregorius 6., *tria teterrima monstra* (sic enim Platina [s], *quem nos jubes frequenter adducere* [t]) simul Petri *Successores:* Onuphrius vero addit et *quartum* Joannem [u]. Quis istorum fuit *Chiron?* Difficile dictu, *locus hæsitandi.* Abi ergo cum tua *Catholica fide: morali certitudine* contentus esto, quando, an *Canonice* intret, non potest esse *certitudo* ulla, nisi *moralis*, nempe, si recte rem referant, qui de Conclavi sunt. Quid opus ergo hic tentare *per nefas* quicquam, cum per fas liceat;

[Utrum quilibet Pontifex vere sit Pontifex non ex Catholica fide.]

[p] [Alph. de Castr.] adv. Hær., lib. i. cap. 9. [fol. 16. B.]

[q] ["Et nostro sæculo memini hominem quendam doctum . . . qui consuleret, . . . eum qui Pontifex credebatur, Pontificem non esse, ob id quod priusquam a duabus cardinalium partibus eligeretur, Pontificis officium exercuerat . . . Et alium audivi Pontificem, qui vivens familiari cuidam aperuerat, apud se animarum immortalitatem minime creditam."—Jo. Franc. Picus Mirand.] Theor. iv. [Op., t. ii. p. 177. Basil. 1601.]

[r] [Joan. xxiii., Greg. xii., et Bened. xiii.]

[s] [Plat. in vita Greg. vi., in vitis Pontif., p. 169.]

[t] [Resp. Torti, p. 61; et Bell. Op., t. vii. col. 666. C., vide supra, p. 255.]

[u] [Onuph. Panvin. in annot. ad fin. vit. Greg. VI.; apud Plat., p. 170.]

aut *mala fide* rem gerere, cum si optima fide gerat, propositi compos esse potuerit?

["Transit Auctor Apologiæ . . . ad eam partem Epistolæ refellendam, in qua Bellarminus scripsit, Non esse auditum ab initio nascentis Ecclesiæ, usque ad hæc nostra tempora, quod ullus Pontifex Principem ullum, quamvis hæreticum, quamvis Ethnicum, quamvis persecutorem cædi mandaverit, aut cædem ab aliquo forte patratam approbaverit [v]. . . . . Respondeo Bellarminum non esse locutum de cæde, quæ in prælio accidere potuisset, sed de parricidio, quod per proditores et sicarios patraretur. Quanquam bella Imperatorum adversus Pontifices multa legantur, Pontificum adversus Imperatores, nisi defensionis causa, vix in historiis ulla reperientur."—Resp. Torti, pp. 69, 70; et Bell. Op., t. vii. col. 670. B, C.]

[Pontifices bella in reges sæpe excitarunt.]

Quæritur jam, *an Principem ullum unquam Pontifex cædi mandaverit.* Quæritur, sed male. Quæstionis is *status* non est: sed, *an Princeps ullus justam sibi unquam a Papa timendi causam habuerit.* Hic importune *de cæde* mentio fit a Cardinale; quasi nullum Principi periculum, nisi *vitæ;* quasi extra *cædem,* nihil Principi *metuendum.* Ubi, semel hoc habeto. Generosa indoles pro pari habet, de *vita,* et de *Regno* deponi: *cædi* mandet Pontifex, si de Regno *cedere:* Perinde enim est. Verum, *'Cædi* non *mandavit,'* ex mente Cardinalis jam nihil aliud significare dicit Tortus, quam quod *non submisit Sicarium.* Quid interest ad *cædem;* si immisit *Exercitum,* si concitavit *Seditionem?* Parvi enim refert, per *vim* pereas, an *fraudem,* (quanquam in utroque *vis*) per fraudem dico *Sicarii,* an per vim *Militis.* Mallet vero Rex quivis, (si est illi animus vere Regius) perire *solus, Sicarii* manu, quam cum Civium suorum *strage ingenti, ingenti* ditionum *vastitate.* Sed sive id per *hostes,* sive per *rebelles,* sive per *Sicarios* fiat, sive denique nihil horum fiat, nec *vita,* sed *Regno* tantum quærat exuere: stat quod initio positum, *Justa Principibus causa metuendi.*

Verum *Pontificum adversus Imperatores bella vix leguntur, nisi defensionis causa. Leguntur* ergo et *ab ipsis gesta:* sed quot putas ab aliis *gesta, ab ipsis excitata?* Ars enim illa Pontificum, domi sedere in otio, per alios bella gerere, subditis interdicere ne pareant, maledicere si pareant, edicere ut insurgant, maledicere nisi insurgant in Principem, Regna

[v] [Bell. Epist. ad Black. apud Resp. Torti, p. 53; et Bell. Op., t. vii. col. 662. B.]

illorum prædæ exponere, sine *labore, periculo,* sæpe et sine 240
sumptu, hostes suos debellare. *Non approbavit* (ais); fortasse non *diplomate,* non consensu expresso; sed habet alterum, (quem vos dicere soletis) *interpretativum.* Quid si autem, quod *Ipsi* facere non libet, Cardinalium alicui mandet? verbi gratia, Comensi; qui cum Reginam Elizabetham cædi mandavit, et Parreio ut id faceret auctor fuit[x], an id quisquam, inscio atque invito Pontifice, mandatum putet, aut, si executioni mandatum fuisset, ab *Illo* improbatum iri? *Leguntur tamen* (inquis) *Imperatorum Bella adversus Pontifices.* Sed quis *Imperatorum* Pontifici bellum indixit, non ab *eo* prius lacessitus, non vel tactus fulmine, vel tonitru exterritus, non vel Rivali, vel Rebelli aliquo prius in *eum* concitato?

["Addit Adversarius, Henricum quintum Imperatorem a Pontifice reprehensum fuisse, quod Henricum quartum Patrem sepelivisset. Respondeo, nihil hoc ad rem facere. Reprehendit enim Pontifex honorificam sepulturam Imperatoris in hæresi, et schismate, et excommunicatione, defuncti, quem non gladio aut veneno, sed naturali morbo exstinctum esse constabat."—Resp. Torti, p. 70; et Bell. Op., t. vii. col. 670. C, D.]

[De morte Henr. iv. Imper.]

De Henrico autem quarto Imperatore, *Nihilne hoc ad rem facit,* quod Filio non licuit Patri parentare? quod interdicta illi Patris sepultura? *Nihilne hoc ad rem,* quod in Patrem, et *viventem,* et *mortuum,* Filius coactus sit esse impius: in *viventem,* contra quem arma gesserit: in *mortuum,* quem exhumatum projecerit? quod non satis in vivo *pastus* sit Papæ *livor,* sed neque *post fata quieverit*[y]? Neque enim *honorificam* Papa *sepulturam* (ut tu vis) reprehendit, sed *sepulturam:* quam non *honorificam,* sed omnino *nullam* esse voluit. *Humari* enim noluit, *humatum exhumari* jussit: nec potuit reconciliari Episcopus Leodiensis, nisi conditione hac, ut *effoderetur* denuo cadaver Henrici. *Exhumatum* est cadaver, Spiram feretro delatum; ibi in Capella quadam S. Afræ deserta, sive in Cella quadam ejus, stetit quinque annis inhumatum. *Mandato* (inquit Viterbiensis) *Romani Pontificis e cœmeterio ejicitur, eique omnis Christiana sepultura denegatur*[z].

[x] [Vide Camd. Ann., Par. iii. ad ann. 1585, pp. 392, seq.; et State Trials, t. i. p. [127.]]

[y] [Vide Ovid. Amor. i. 15, 39.]

[z] [Gotf. Viterb.] Chron., part. xvii. [p. 504, apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. ii. p. 344.]

Papa caput cleri jubet hinc corpus removeri :
[Cunctaque Leodii mox anathema ferit.
Pellit et a sacris corpus rebus variatis.]
Filius ossa Patris doluit fore cum sceleratis[a].

Tanta severitas Papæ, ut mortuum humari non sineret, ait Helmoldus[b]. Factum vero hoc *Pontifice eum sepeliri vetante,* Sigonius[c]: *hortatu Papæ,* ipse Binnius[d]. *Nihilne hoc ad rem,* quod *morientibus instet*[e] Pontifex, *Manes mordeat, sæviat in morticina,* nec vel *ipsa morte* satietur?

Nec id novum jam, affigere ei, vel affingere *hæresin* aut *Schisma,* cui cum Pontifice lis ulla, quando *Illi* non parere, *peccatum* est *ariolandi,* scelus *Idolatriæ,* hæresis denique *hæreticissima.* Quæ enim illa *hæresis* fuerit, docet Sigonius;
241 *Filius, Paterna hæresi repudiata, Pontificiam obedientiam suscepit*[f]. *Obedientiam Pontificis non suscipere* ea demum *hæresis* fuit Patris. Filius autem Orthodoxus, ut *Pontifici obsequium* præstaret, impius fuit in Patrem. Nam quod *sub Censura defunctus* est, idem hoc Ignatio Patriarchæ Constantinopolitano contigit[g], qui et ipse, cum sic obiret, in ejus, quod jus suum putavit, defensione[h] (quæ et *Imperatoris* quoque *Henrici causa fuit*) non modo non sepultura caruisse, sed et miraculis claruisse dicitur[i]. Quod vero *naturali morbo extinctum* dicis; *naturalis* is *morbus* non erat; nec tu hoc nescis. Dejectus jam, et desertus a subditis suis, a propinquis, et (quod omnem immanitatem superat) *a filio suo; filio suo,* qui ex utero suo egressus erat, quærente jam animam ejus: ipso animi angore, ipso carceris fœtore contabuit; eoque *præter naturam morbo,* non *naturali* ullo extinctus *est.*

["Respondeo Sixti V. orationem nullam exstare, nisi apud hostes Ecclesiæ, qui Anti-Sixtum ediderunt. Quamvis autem hosti fides haberi non debeat; neque enim si hostis non esset, fides ei haberi posset, cum Sixtus orationem illam in Consistorio secreto, nullo exci-

[a] [Gotf. Viterb. Chron., Par. xvii. p. 501; apud Pistor., Rer. Germ. Script., t. ii. p. 342.]

[b] ["Tanta enim severitate Papa et cæteri adversarii ejus in ipsum ulti sunt, ut mortuum vel humari non sinerent."—Helmold. Chronic. Slav.,] lib. i. cap. 33. [p. 74. Francof. 1556.]

[c] [Sigon.] De regn. Ital., lib. ix. in fin. [ad ann. 1106, p. 239. Francof. 1591.]

[d] In Pasch. ii. [Conc., t. x. col. 621. C.]

[e] [Vide Ovid. Trist. iii. 5, 35.]

[f] [Sigon.] De Regn. Ital., lib. ix. [p. 238.]

[g] [Vide Joan. Papæ VIII. Ep. lxxviii. ad Ignat. Patriarch. C. P. apud Conc., t. ix. coll. 63. D.—65. A.]

[h] [De Jurisdictione Ecclesiæ C. P. super Bulgariam vide Baronium, qui pro Ignatio Apologiam instituit, Ann. Eccl. ad ann. 878. num. xlii., t. x. col. 623.]

[i] [Vide Vit. Ignat. Patriarch. C. P.; apud Conc., t. viii. col. 1244. D—1249. D.]

piente, habuerit . . . Esto tamen . . . quid in ea reperies, nisi laudes, et admirationem sapientiæ et providentiæ Dei . . . . . 'Quod simplex monachus," etc.—Resp. Torti, p. 70; et Bell. Op., t. vii. coll. 670. D, 671. A.]

[De Sixti V. Oratione in cædem Henrici III.]

Ad Sixti quinti orationem illam de cæde Henrici tertii Francorum Regis, verecundatur paululum Tortus; et hoc *primum* in responso *ingenuitatis signum* dedit. Quin tu age, quod *ingenuum* agere par est. Potestis, rem *tu* a *Domino*, *ille* de *Consistorio* resciscere, *verane* an *secus*. Si *vera*, cur pudet fateri? si *secus*, cur piget negare? Quorsum illud tuum, *esto tamen*, si rem putas Pontifici probrosam fore? Ægre ergo *admittit*, sed tamen *admittit* tandem. Vidit enim in Consistorio *Secreto*, non tam esse *secreta* omnia, ut non emanent in vulgus; et quanquam nullus *excepit*, at dum adhuc in memoria recens erat, statim a discessu poterat quis capita ejus et vim omnem referre in Commentarios. Sed quid conjecturis opus est? Tortus ipse, ut alibi sæpe, ita sui *hic parum memor*, qui primo *neminem* dicit *excepisse:* idem, *aliquos*, post dicit, *acta Consistorii breviter annotasse*[j]. Admittit ergo. *Et quid in ea reperies*, inquit, *nisi laudes, et admirationem sapientiæ et prudentiæ Dei*[k]? Et quodnam illud *sapientiæ* opus, quod ita unice *admiratur? Quod simplex Monachus, non mutato habitu, non gladio clypeove armatus, ad Regem libere penetravit.* At hoc sane non ita valde *mirandum:* illud potius, si *penetrasset ad Regem Monachus, gladio clypeove armatus:* Nam quod *inermis*, suspicio de eo nulla; sin *armatus*, non ita, credo, per medios Satellites viam expeditam habuisset. Nihil ergo in *admiratione* illa Sixti, *admiratione* dignum.

["Qua oratione admonitos voluit Reges Sixtus Pontifex, Eum, Qui dixit, 'Nolite tangere Christos meos,' sæpe per inopinatos eventus pœnas de illis sumere. Imperaverat Rex ille Virum sacratum, Episcopali et Cardinalitia dignitate fulgentem, et Jacobo Regi Anglorum arctissi-

[j] [Resp. Torti, p. 72; et Bell. Op., t. vii. col. 671. C. Hanc orationem Cardinalem Alanum consistorio finito scriptis tradidisse refert Guil. Warmington in libro cui titulus, 'A Moderate defence of the Oath of Allegiance,' p. 148. s. l. 1612.]

[k] ["Licet tantum Regem in medio exercitus, tot stipatum militibus, ab uno simplici et imbelli religioso occisum esse, secundum prudentiam carnis et intellectum humanum sit incredibile, vel omnino improbabile, tamen considerando ex altera parte gravissima regis peccata, et specialem Dei omnipotentis in hac re providentiam, et quam inusitato et mirabili modo justissimam voluntatem suam erga ipsum impleverit, omnino et firmiter credo."—Sermo Sixti v., in Consist. Patr. habit. II. Sept. 1589; pp. 6, 7. in init. libr., cui nomen 'Antisixtus.' Lond. 1590.]

mo sanguinis vinculo conjunctum, mactari. Ultus est Deus Christum suum, dum per alium sacratum virum . . . Regem eundem non sine manifesto divinæ providentiæ miraculo interfecit."—Resp. Torti, p. 71 ; et Bell. Op., t. vii. col. 671. A, B.]

242 [Sixtus Christos Domini male de Cardinalibus interpretatur.]

Monitio vero magis adhuc insana. Eum, qui dixit, *Nolite tangere Christos meos,* velle a quoquam occidi *Christos suos:* quo nullus erat in *Scriptura* locus, (si universam evolvisset) Sixti proposito magis ex tota diametro contrarius, nec qui, quod ille probare voluit, magis aperte refutaret. Locus, qui a *Rege* scriptus, *nominatim* vero de *Regibus non tangendis,* eum aliquis tam insulsus sit, ut adducat ad *cædem Regis* probandam, tanquam opus divinæ voluntati consentaneum? Certe, Toletano Concilio id monstri simile visum: "*Cum* [leg. *dum*] *Dominus dicat,* '*Nolite tangere Christos meos,*' *et David,* '*Quis*' (*inquit*) '*extendet manum suam in Christum Domini, et innocens erit? Esse tamen quosdam, quibus nec vitare metus sit perjurium, nec Regibus inferre exitium*[1]. Sic Patres illi, secus longe quam Sixtus, *locum illum* accommodant: *monitionem* inde longe *aliam,* quam Sixtus, eliciunt, ut hinc Lector intelligat, quam apte *cuneos* suos ad *nodos* applicent Pontifices, quam bene illis, et Conciliis suis, inter se conveniat. Concilia *ad Reges;* imo Propheta *ad Reges;* Pontifex *ad Cardinales,* quos et ipsos jam *Christos Domini* appellat, non *Pontificem solum.* At hos *Christos novos,* viros *Cardinalitia dignitate fulgentes,* David, nec *unctos Domini* agnovit, nec (quamvis *propheta* esset) *prævidit ungendos.* Hunc jam Sixti *Christum,* (nempe Cardinalem) *tangi* non oportuit: at illud Davidis *Christum,* (*Regem* scilicet) unico cultelli ictu necari! Et hoc *dignum Illius prudentia opus,* Qui dixit, *Nolite tangere Christos meos!* Melius certe insisteres in Oratione hac neganda (nimirum Sixti illam fuisse), quam ut hæc tam male cohærentia illius sic nomine effutires.

[Cardinalis Guisius haud pluris quam frater ejus habendus.]

At *Cardinalis ille Regi nostro affinis;* Etiam Dux frater ejus. Quodsi, morte tum per jus fasque mulctatus Cardinalis, (de quo instituti jam nostri non est quicquam decernere) quid attinebat de *Cardinale* verba facere, silere de *Duce?* uterque enim ex æquo *Regi propinquus* sanguine. Sin præter jus fasque ea cædes facta est, pariter in *Duce* læsus Rex [m]. Quor-

[1] [Conc. Tolet. iv.] Can. lxxv. [Conc., t. v. col. 1723. D.]

[m] [De cæde Guisiorum vide Thuan. Hist., lib. xciii. capp. 14—17, ad an. 1588, t. iv. pp. 667—674.]

sum ergo (Fratre omisso, et quidem *natu majore*) Cardinalem Regi occinit, quasi propinquum suum? Non enim *qua Cardinalis, vel Sacerdos,* Regi *propinquus:* sed qua *Princeps* de stirpe et stemmate Guisiorum; ut hæc de affinitate res tota silentio potuerit præteriri.

Jam vero, *vir Sacratus Fraterculus* dicitur, (*nec tamen laudatur*) mirum autem quod et illum *Christum Domini* non scripserit. *Vir* autem iste *Sacratus* ultus est *virum Sacratum* alium, et *Christum Domini,* nempe Cardinalem, nece Regis Henrici; quasi ille, neque *Sacratus* esset, neque *Christus Domini.* Ubi tu, si *Scripturam* saperes, si *Concilia* spirares, Regem *Sacratum* diceres, et *Christum Domini:* illum execrabilem *parricidam,* et *Christicidam.* Jam, quod adhuc magis *execrandum,* Deum ipsum in sceleris societatem vocat, nec satis illi dicere, *sivit, permisit;* sed, *ultus est* (inquit) *Deus Christum suum. Regem Deus per alium sacratum virum,* id est, Monachum, *interfecit.* Ita *Deus Regem* interfecit, per Monachi manum: *manum* commodavit *Monachus;* interfector, et *auctor cædis Deus* ipse, etiam mors *Christi* ejus *opus manus Dei.* Et hæc *Consistorii* secreti *Theologia* est: hæ ibi *Pontificis Theologicæ* prælectiones. 243

Quodsi Deus tam ægre ferat, *tangi* a quoquam *Christos vestros* Cardinales: Cum Pius 4. Cardinalem Carafam, virum Sacratum, Christum Domini, *et Paulo* 4°. *arctissimo sanguinis vinculo* conjunctum, in carcere strangulari jussit[n]; ubi tum ultio divina substitit? Cur id *sine manifesto divinæ providentiæ miraculo* tulit inultum Pius 4[us]? Cur et Urbanus 6[us][o], qui septem *sacratos viros,* et *Christos Domini,* Cardinales, durius quidem habuit? *Quinque* enim immissos atque obstrictos in saccis, *demersit* in mari: *duorum* autem reliquorum corpora, (postquam morte mulctasset,) *in furno exsiccata,* jussit asservari *in sarcinis,* et mulis imposita, (cum iter uspiam haberet) ante se cum *Petasis* suis *Purpureis,* pompam ducere: nec tamen ullum *Sacratum virum Fraterculum* excitavit Dei provi- [Cædes aliorum Cardinalium haud ita ultus est Deus.]

[n] Platin. in vita Pii IV. [in Vitis Pontif., p. 378.]

[o] ["Et ex septem Cardinalibus, quos vinctos ducebat, eo itinere quinque (sic) in saccos immissos ligatosque in mare projecit, reliquos tres (sic) Genuæ convictos in judicio securi necavit, eorumque corpora in furno exsiccata in sarcinis inde jussit asservari, et mulis imposita, cum peregre profiscebatur, ante se illa cum pileis purpureis vehebat."] —Pand. Collen. Histor. Neap., lib. v. ad ann. 1385. [p. 233. Basil. 1572.]

dentia, qui *Christos illos vestros Domini,* tam indigne habitos ulcisceretur.

["Utrum . . . Monachus ille recte an secus egerit, et pœnam, an præmium apud Deum meruerit, Pontifex in oratione sua non definivit; quia opus Dei, non opus hominis prædicandum susceperat."—Resp. Torti, p. 71; et Bell. Op., t. vii. col. 671. B.]

[Sixtus V. percussorem Henrici III. laudavit,] Illud vero ibi multos male habet: quod qui definire omnia tam facile potuit Pontifex, tamen *Monachus ille, recte an secus egerit, non definivit;* quodque, cum *opus Dei prædicandum* suscepisset, non et *opus hominis damnandum* quoque suscepisset; sed pendere sivit orbem Christianum animi dubium, fueritne Regis mors, quasi Servatoris nostri, an vero quasi Holophernis et Madianitæ: Monachus autem ipse Herodi et Pilato, an vero Judithæ et Phineæ annumerandus. Secretum hoc servare sibi voluit et suis, inter *arcana Consistorii,* ne forte, si *virum tam sacratum* execratus esset, ne, si in Clementem illum fuisset inclementior, si Pilatum aliquem definiisset vel Herodem, deesset post Pontifici materia, *divinæ providentiæ laudibus evehendæ,* quam ille ex *simili eventu* sæpius cupit decantare. Enimvero, ibi de Pilato, de Herode, in tota oratione mentio nulla; tantum Eleazari[p] et Judithæ[q] exempla ibi sunt; Monachum cum *illis confert, præfert,* ut, quid de illo senserit, facilis sit conjectura.

244

Multos (inquam) hoc habet male: illud vero omnes pessime, quod ubi *mactatus* Rex aliquis; tum *Consistorium habet* Pontifex, Cardinales convocat, orationem meditatur, meditatam profert, *Dei providentiam, justitiam,* laudibus in cœlum extollit; Ubi diram proditionem *evasit* Rex aliquis, nihil horum; *vacuum consistorium,* orationes nullæ, mutus Pontifex, non manifestum ibi *miraculum* ullum, non *encomium* ullum, aut oratio panegyrica, de laudibus *divinæ providentiæ.* Perditio Regis *laudes* habet suas, et *admirationem:* ex salute Regum, nec *admiratio* Dei, nec laus. Ad *mortem Cardinalis* venit illi in mentem statim: ad *necem Regis,* excidit illi prorsus, quis dixerit, *Nolite tangere Christos meos.* Quin si statuatur in viros sacratos, Garnettum et Oldcornum, illum criminis *conscium,* hunc *laudatorem:* si lex aliqua feratur, ad

[p] [Vide Sermonem Sixti v. in Consistorio, in libro cui titulus, Antisextus, p. 8. Lond. 1590.]

[q] [Ibid.]

reliquos participes eruendos, *magno* statim *animi mærore* consternatur Pontifex, et *afflictio* illi *mirum in modum augetur*[r].

["Quod autem Auctor Apologiæ subjungit, Sixtum Pontificem facile fuisse monachum illum in album sanctorum relaturum, nisi Cardinales quidam prudentiores impedivissent; quia sine auctore dicitur, et omni verisimilitudine caret, in album mendacium referendum erit." —Resp. Torti, p. 72; et Bell. Op., t. vii. col. 671. C, D.]

Quod fuit autem dictum de referendo in *Sanctos fraterculo* illo, *sine auctore non dicitur*, etsi *auctor* non dicitur[s]; puta aliquem de iis, qui acta Consistorii *breviter annotare* solent. Nec dissimile vero, quoniam qui ita Deum tum laudare gestiebat, eum verisimile est et *in Sanctis Deum*[t] laudare voluisse. Poterat autem pleno ore, atque in *concreto*, si ut illud *opus Dei* fuit, ita ille *Sanctus Dei*, qui perpetravit. Quidni autem *Sanctus*, cui apparuit *Angelus*, et facti *auctor* fuit[u]? Cui *pater spiritualis* (conspirans in eo cum Pontifice prorsus, atque eodem spiritu afflatus) idem ipsum Judithæ exemplum imitandum proposuit[v]; in quo Sixtus ipse laudando post tam diligenter insistit; cui denique, de operis merito præmioque prolixe pollicitus est. Proditio quidem multo etiam magis tetra erat, in qua comprehensi Garnettus cum Oldcorno suo, quam fuit illa *fraterculi*: qui tamen ambo relati jam inter *Martyres*[w], et (qua a Jesuitis) Sancti sunt, ut non *careat omni verisimilitudine consilium* illud: proin eximendum *albis*, inserendum inter *nigra* Torti mendacia; utpote de iis, qui non in *album sanctorum*, sed in *nigrum Dæmoniorum* referri mereantur. [et inter Sanctos facile fuisset relaturus.] 245

[r] [Brev. i. Pauli v. apud Resp. Torti, p. 12; et Bell. Op., t. vii. col. 642. A.]

[s] [Ad hoc confirmandum, vide Warmington's Moderate defence of the Oath of Allegiance, p. 147.]

[t] [Vide Ps. cl. 1. in Vulg.]

[u] [Vide librum, cui titulus, 'Discourse veritable de l'estrange et subite morte de Henry de Valois, 1589,' iterum impress. apud 'Preuves de La Satyre Menippée,' t. iii. p. 345.]

[v] [Burgoinius sc., ob hoc ipsum ultimo supplicio affectus. Vide Thuan. Hist., lib. xcviii. cap. 8. t. iv. p. 842.

[w] [Vide supra, p. 91, not. p.]

[DE QUIBUSDAM BELLARMINI CONTRADICTIONIBUS.]

[Contradictiones Bellarmini.]

Dicendum jam, ecquam vim habeant, quæ in Bellarmino *contradictiones* notatæ sunt: an nusquam secum pugnet, sed constans ubique sit, et sui similis. Certe *recognovit* sua nuper, in quibus discedit sæpe a seipso; Quid ergo desperet quis, fieri posse, ut et in aliis uniformis non fuerit, eandem semper sententiam non dixerit?

["Hæc prima contradictio merito contemni potuisset, cum Auctor non indicet cui sententiæ contraria sit ea sententia, quæ paulo ante recitata est. Sed placet breviter admonere in illo ipso cap. 7. [lib. v. De Justif.] haberi conciliationem contradictionis."—Resp. Torti, p. 73; et Bell. Op., t. vii. col. 672. A.]

[(1) De Justificatione.]

Neque vero *contemni* potuit a te, nisi immerito, contradictio ibi prima. Major enim certe est, ac proin *minus contemnenda* contradictio, quæ tractatum integrum, quam quæ sententiolam unicam evertit. Quodsi totum illud *pentabiblon* ejus de Justificatione eo tendat, ut *inhærentem* in nobis justitiæ habitum, et *emanantem* ex eo operum justitiam statuat; quo ita, non sola Christi justitia nobis reputata niti, sed et *in nostra* etiam pariter liceat *fiduciam ponere;* annon uno quasi impetu funditus evertit disputationem illam omnem, qui tandem sic concludit, *Tutissimum non esse nobis nisi hoc, ut fiduciam nostram totam in misericordia Dei sola* [x], *totam* inquam, in *sola* reponamus? Eludis illud; *Non quasi nulla* (inquis) *possit fiducia in bonis operibus collocari* [y]. Potest ergo fiducia *aliqua* in bonis operibus collocari; at, nisi *tutius* hoc sit, ne potest quidem. Nec tu illud, credo, volebas; *potest*, sed hoc *tutius* non est; id est, *potest*, sed temere. Potest

[x] ["Sit tertia propositio, Propter incertitudinem propriæ justitiæ et periculum inanis gloriæ tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia et benignitate reponere. Explico expositionem; Non enim ita accipienda est, quasi non sit homini totis viribus studendum operibus bonis, aut non sit in eis confidendum, etc."—Bell. de Justif., lib. v. cap. 7. Op., t. iv. p. 276. E.]

[y] [Resp. Torti, p. 73; et Bell. Op., t. vii. col. 672. B.]

ergo *aliqua:* at contradicit, *Non potest* fiduciæ pars *aliqua,* sed oportet *totam in sola* misericordia collocare: *Tutissimum* enim hoc est. Quod namque *tutius,* quod *tutissimum* est, id in *rebus animæ* semper cuique faciendum.

Quod vero e Bernardo affers de *præsumptione,* alienum plane a proposito[z]. Obsecro te, an *fiducia* jam tibi *præsumptio* est? *Præsumptio* in vitio semper; *fiducia* virtus, quippe confirmata Spes. Aliud longe *præsumere,* aliud *fiduciam ponere. Præsumit,* qui merita nulla habet, vel falsa: *fiduciam ponit,* qui et *aliqua* habet, et *vera.* Tu dicis *aliqua,* dicis et *vera* merita nostra esse, *fiduciam* ergo in illis *collocabimus; ad fidendum* merita habebimus, *non præsumendum,* quod jure, 246
merito possumus: *præsumptionem* longum valere jubebimus, quæ fallax est, quia falsis innixa; nos *veris fidimus,* in quibus potest (dicis ipse) *fiducia aliqua,* dicit Dominus tuus, *fiducia nulla,* collocari. *Nulla* enim in *meritis,* si *tota* nobis *in sola* misericordia Dei collocanda est: collocanda autem, si id *tutius.*

["Sed solum quia ad superbiam evitandam utile sit, non respicere propria merita, sed Dei misericordiam. Quoniam de propriis meritis, an illa habeamus, incerti sumus, de misericordia Dei, quod infinita sit, dubitare non possumus."—Resp. Torti, p. 73; et Bell. Op., t. vii. col. 672. B.]

Utile tamen est, inquis: Merito contemni posset responsio hæc tua. Quæstio, primum, nobis de *utili* non est. Sit tamen; si *inutile* factu, ne faciendum quidem. Si *non potest* in bonis operibus fiducia *collocari,* nisi *inutiliter,* non potest in illis *collocari. Non est utile* (inquis) *respicere propria merita.* Si non *respicere,* certe nec *fidere;* si *non utile,* nunquam faciendum *quod utile non est.* An id dicis licere nobis, quod nisi *inutiliter* non licet? An id possumus, quod *tuto* non possumus? *Ad superbiam evitandam, non est utile.* At hic etiam aliud *fiducia,* aliud *superbia; fidere* licet, ipse dicis, *superbire* haud unquam licet. Sed neque, vel si non *superbias,* sed *fidas* tantum, *tutissimum,* ut fiduciæ partem ullam in meritis,

[z] ["Perniciosa paupertas, inopia meritorum: præsumptio autem Spiritus, fallaces divitiæ, et ideo divitias et paupertatem ne dederis mihi, Domine, ait Sapiens. Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest."—S. Bernard., Serm. lxviii. in Cant. § 6. Op., vol. i. (t. iv.) col. 1506. D.; citat. a Bell. de Justif., lib. v. cap. 7. Op., t. iv. p. 276. H.]

sed *ut totam in sola Dei misericordia reponas* [a], *in eamque solam respicias* [b].

Æque ridiculum; *Non est utile,* quia *incerti sumus,* an habeamus merita. At non potest ulla in meritis *fiducia* poni, si, an habeamus, *incerti simus.* Incertis enim non est *fidendum.* Et quæ est ista Lectoris ludificatio, *licet, non licet;* licet, *quia veræ salutis causæ sunt;* non licet, *quia an tales tibi sint, incertus es?* Ecclesia docet, *præcipuam spem et fiduciam in Deo ponendam esse; aliquam tamen etiam in meritis poni posse* [c]*:* Bellarminus docet, *totam in sola misericordia Dei ponendam esse;* id est, nullam in meritis poni posse. *Tutissimum* ergo non facere, quod Ecclesia docet. Illa docet *in meritis aliquam,* Ille docet, *tutissimum, non aliquam,* id est, *nullam in meritis,* sed *totam in sola* Dei misericordia. *Nulla,* et *Aliqua,* notæ contradictionis sunt. Annon hoc est misere fluctuare?

["Responsio. Bellarminus declarat in illo ipso capite, quid intelligat per inclinationem ad malum Physicam, vel moralem, dicens; Physice inclinare, esse immediate movere voluntatem ad actum; moraliter inclinare, esse imperare vel consulere, ut actus fiat; ex qua declaratione tollitur omnis contradictio. Nam . . . . . non significat Deum inclinare voluntatem moraliter, imperando vel consulendo malum . . . sed . . . inclinare per se ad bonum, immittendo bonam cogitationem, ex qua sequatur occasionaliter inclinatio moralis ad malum."—Resp. Torti, p. 74; et Bell. Op., t. vii. col. 672, C, D.]

[(2) De Deo ad malum, moraliter inclinante.]

Secundum, ut potes, expedi. Nunquam *Charybdin* sic vitabis, quin in *Scyllam* incidas [d]. *Non movet Deus, vel inclinat, ad malum moraliter* [e]*: Movet Deus vel inclinat ad malum moraliter* [f]. Charybdis est; vitas sic; *Non movet moraliter* (id est) *imperando:* movet moraliter (id est) *occasionem immittendo.* Esto. *Moraliter movere,* id est, *morali modo:*
247 *Morali* ergo *modo* Genus est: *per modum imperii, per modum occasionis,* Species duæ. Posterior recte dicitur, *Deum moraliter movere,* id est, *per modum occasionis:* affirmatur enim ibi Genus de Specie. Prior vero, non recte. *Moraliter* enim

[a] [Vide supra, not. x.]
[b] [Vide supra, p. 295.]
[c] [Bell. de Justif., lib. v. cap. 7. Op., t. iv. p. 275. G.]
[d] [Vide Philip. Gualterii Alexand. lib. v. lin. 301.]
[e] ["Primus modus esset, Si Deus per se et proprie impelleret, vel physice, id est movendo immediate voluntatem, vel moraliter, id est vere et proprie imperando. Sed hic modus est manifeste falsus."—Bell. de Amiss. Grat., lib. ii. cap. 13. Op., t. iv. p. 37. G.]
[f] ["Deum inclinare voluntates malas . . . occasionaliter, ut S. Thomas loquitur, et moraliter."—Ibid., p. 38. B, C.]

movere Genus est; *Per modum imperii*, Species. Non debet negari Genus, ubi de sola Specie agitur. En tibi Scyllam. Falsum enim hoc, *Non movet Deus moraliter;* nec explicatio juvat, id est *imperando non movet*, quia insistit statim Adversarius, Imo id solum, non est *moraliter movere;* est et modus alter apud Thomam[g]: *occasionem* scilicet *immittendo;* atque ita *movet* Deus. Debuit vero primo loco Speciem nominasse, non Genus totum; *non movere* scilicet *Deum imperando*, dicere debuit; *non movere moraliter*, dicere non debuit: quia et *occasione movere*, *moraliter* etiam movere est. Vis in exemplo rem videre? *Non movet Deus ad malum moraliter*, id est, *imperando: Asinus non est animal, id est, ratione præditum.* Ita vero si loqui liceat, quis sibi unquam contradicet?

["Responsio. Episcopos succedere Apostolis, quatenus illi fuerunt primi Episcopi particularium Ecclesiarum . . . . . Episcopos autem non proprie succedere Apostolis, quatenus Apostoli erant. . . . . Quæ duo non sunt contraria, vel contradictoria, nisi apud eos, qui Logicam ignorant, vel sensu communi carent."—Resp. Torti, p. 75; et Bell. Op., t. vii. col. 673. A, B.]

[(3) De Episcopis, ut Apostolorum successoribus.]

In tertia, tibi id usu venit, quod Cardinali post dicit Apologia, *dum præsentem jam impetum declines, quid causa ipsa fiat, nihil moraris*[h]. Adhibes enim hic (cum melior ad manum non esset) *mucidam* illam *distinctionem*, qua cuivis telo occurritur apud te, *Succedunt*, et *proprie non Succedunt*, quam tamen hic adhibes satis *improprie; Episcopos Apostolis succedere improprie: Non succedere* autem *proprie*. Atque inter duo illa cum distinctio nulla sit, omnes te *Logicæ peritissmum* esse, et *communi sensu abundare* prædicent, necesse est. *Priore loco* affirmat Cardinalis, *succedere*[i], *sed non proprie: posteriore* autem, *non succedere proprie*[j]: Et hæc tu putas Cardinale digna! Nec vides Cardinalem ex eo probare, quod *Episcopi jure divino majores sunt Presbyteris*, quia succedunt Apostolis: quibus si non succedant *nisi improprie*,

[g] ["Ad bona inclinat hominum mentes directe et per se, tanquam actorum bonorum; ad malum autem dicitur inclinare, vel suscitare homines occasionaliter; in quantum scilicet Deus homini aliquid proponit, vel interius, vel exterius, quod, quantum est de se, est inductivum ad bonum; sed homo propter suam malitiam perverse utitur ad malum."—S. Thom. Aquin. in Rom. ix. Lect. iii. Op., t. vi. p. 118. a.]

[h] [Vide Apol. pro Jurament., p. 277.]

[i] [Bell. de Clericis, lib. i. cap. 14. Op., t. ii. col. 310. H.]

[j] [Bell. de Rom. Pont., lib. iv. cap. 25. Op., t. i. p. 230. G.]

argumenti ejus vis omnis corruit; nec enim majores erunt tum Episcopi presbyteris, *nisi improprie*. Ita dum hic evadat modo, quid alibi patiatur Dominus tuus, an *ignoret Logicam*, an *careat communi sensu*, an probet *proprie*, quod probare ibi instituit, an *improprie*, tua nihil refert. Oportet enim certe, ut Apostolis *loco illo priore* succedant, et *proprie* succedant: Nam nisi Apostoli *proprie* majores fuerint *septuaginta* Discipulis, nisi Episcopi Apostolis succedant item *pro-*
248 *prie*, non concludit ibi propositum. *Proprie* ergo eo loco succedunt Apostolis, ubi tu vis, *non proprie*.

Tum quod addis, *de Apostolis, quatenus Episcopis particularium Ecclesiarum, affirmare hæc* Cardinalem, de tuo addis. Nihil ibi de *particularibus Ecclesiis* Ephesi, vel Hierosolymæ; sed neque de Jacobo vel Joanne. Nam si esset Ephesi Episcopus Joannes, Timotheo succederet, quem Paulus ibi Episcopum constituerat; non Timotheus Joanni. Deinde vero etiam, enervaret argumentum ejus penitus. Nec enim plures Episcopi succederent Apostolis, quam *duodecim illi*, qui *particularibus illis Ecclesiis* præerant, quarum *Apostoli* fuerant *Episcopi primi*. Quid reliquis jam fieret? Illi *Presbyteris majores* non essent; non certe. Non enim *Successores*, nisi *duodecim* illi *soli*: reliqui vero non *majores Presbyteris*, nimirum qui *Apostolis* non succederent. En ut agas causam Domini tui! En quam futilia facis ut dicat, ne sibi contradicat! Nam in loco altero, tam magna Cardinali causa præ manibus fuit, ita totus ei intentus (quo scilicet *omnes Episcopi non aliunde accipiant jurisdictionem suam, quam a Papa*[j]) ut oblitus plane Clericorum suorum, ac totus defixus in Pontifice, nolit succedere Episcopos Apostolis jurisdictione ulla, sed solo ordine: magnum enim incommodum, si *ex æquo* omnes succederent Apostolis, *ex æquo* omnes jurisdictionem suam ab Apostolis haberent, nec penderent omnes a Papa; cum tamen, in libro de Clericis, quatuor argumentis probet, non *ordine* solum, sed etiam *jurisdictione* Episcopos Apostolis successisse[k]. Quin *eum ipsum* locum, quem adducit, libro de Clericis, *quod Spiritus Sanctus eos posuit Episcopos*[l], ut probet, *ipso Domino instituente, Episcoporum propriam esse curam,*

[j] [Bell. de Rom. Pont., lib. i. cap. 24. Op., t. i. p. 230. B.] [Op., t. ii. pp. 310. G, H. 311. A, B.]
[k] [Bell. de Clericis, lib. i.] cap. 14.
[l] [Act. Apost. xx. 28.]

et gubernationem Ecclesiæ[m]*: eum ipsum* (inquam) libro de Pontifice *solvit*, nec *a Spiritu Sancto positos* vult, nisi mediante Pontifice[n]. Quod enim ibi dicit, *Episcopos non proprie succedere Apostolis*, quatenus *Apostoli* erant, id est, *missi in omnem terram:* non minus militat contra Pontificem, qui *non prædicat in toto Orbe:* nec *missus est in omnem terram:* nec *scribit libros Canonicos:* nec *habet donum linguarum aut miraculorum* magis, quam reliqui Episcopi[o]. Tum, et *eo ipso in loco*, ita Cardinalis: *Romanus Pontifex proprie succedit Petro, non ut Apostolo*[p]. Ut jam, per vos, Apostoli successores nullos habeant, nec vel Petrus ipse Pontificem ipsum. Tam tu dextre concilias hic nobis contradictionem hanc tertiam. 249

["Responsio. Distingue tempora, et concordabis Scripturas. Judas credidit, et justus ac bonus fuit initio electionis suæ, sed postea tentatori succubuit."—Resp. Torti, p. 45; et Bell. Op., t. vii. col. 673. B.]

[(4) De fide Judæ.]

At in Quarta, verbo rem conficis. *Distingue* (inquis) *tempora.* Verum hic nihil opus est, *tempora distinguas*, si *nullo tempore Judas* credidit. Nullo autem tempore credidisse evincit locus ille Chrysostomi (e loco enim Chrysostomi affert Cardinalis[q]) *nos enim* (aiebat ibi Petrus) *credidimus et cognovimus quia tu es* Christus *filius Dei viventis*[r]. *Cum dixisset Petrus, Et nos credidimus; eximit* Christus *e numero Judam*[s], Judam excipit Dominus de Collegio credentium. Christus ergo monuit, *non esse verum de omnibus.* Quid tandem? *credidisse illos omnes:* non enim credidit Judas. Non tum, dices. Imo vero *credidimus*, de præterito dicitur, quasi diu jam ante credidissent. Eximit ergo ex eorum numero Judam, qui *ante crediderant.* Tum paulo ante, vers. 64, ita loquitur; *Sciebat enim ab initio, quinam erant non credentes. Ab initio* dicit, non tum demum; sed ab initio conversationis suæ cum Discipulis: Et *quinam essent credentes ab initio*, non, quinam post essent a fide defecturi. Non enim, ideo quia scandalizati sunt, dici

[m] [Bell. de Clericis, lib. i. cap. 14. Op., t. ii. p. 311. A.]

[n] ["Episcopos constitutos a Spiritu Sancto non immediate, sed mediate. Quia Apostoli inspirante Deo, et virtute accepta a Spiritu Sancto, illos Episcopos constituerant."—Bell. de Rom. Pont.] lib. iv. cap. 25. [Op., t. i. p. 231. A.]

[o] [Ibid., p. 230. G, H.]

[p] [Ibid., p. 230. G.]

[q] [Bell.] de [Rom.] Pontif., lib. i. cap. 12. [Op., t. i. p. 142. Sed confer de Justif., lib. iii. cap. 14. § 'Octavo,' ubi Judam aliquando fuisse justum affirmat, et ad hoc probandum S. Hier. citat. Vide Bell. Op., t. iv. p. 252. B.]

[r] [Joan. vi. 69.]

[s] [Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, ἐξαιρεῖ τοῦ χοροῦ τὸν Ἰούδαν. —S. Chrys. Hom. xlvii. in Joan. Op., t. ii. p. 752. lin. 23.]

potuerunt *non credentes:* sed *non in fide permanentes.* At ille, simpliciter dicit, *quinam essent non credentes.* Nec modo *infideles* fuisse ostendit, sed causam etiam assignat *infidelitatis;* quæ est, ex remotione gratiæ attrahentis. Subjicit enim, quod multo adhuc magis rem ponit in aperto: *propterea dixi vobis, nemo potest venire ad Me, nisi datum sit ei a Patre*[t]. Cujus vocis, *propterea,* is sensus est; Scisse ideo Christum, *qui essent non credentes,* quod scisset, nisi eis a Patre datum esset, ut credendo *venirent, venire* non posse. Non venisse ergo Judam, quod ei *a Patre datum* non esset, ut veniret: A Patre (inquam) Judæ *datum non esse:* non igitur *venisse.* Qui autem non *venerat, discedere* non poterat. Denique Alcuinus noster diserte rem exprimit. *Unus ex duodecim erat Judas,* non *fide, sed numero:* non *veritate, sed simulatione*[u].

["Responsio. Qui servat præceptum secundum substantiam operis, non committit peccatum prævaricationis illius præcepti. . . . Sed tamen potest peccare contra aliud præceptum. . . . Exempli gratia; Qui facit eleemosynam, quando tenetur ex præcepto, sed facit eam, ut videatur, et laudetur ab hominibus, is implet præceptum secundum substantiam operis, tamen non facit opus bonum morale."—Resp. Torti, p. 76; et Bell. Op., t. vii. col. 673. C, D.]

[(5) De præceptis moralibus observandis.]

In Quinta; Præcepto morali de substantia operis jubetur quis, non solum observare, vel implere præceptum; sed ita observare, ut peccatum non committat; id est, (Cardinale ipso interprete) præceptum cum omnibus circumstantiis observare. Nam quid? Operis substantiam, intelligis nudam,
250 nec debitis vestitam circumstantiis: id est *utcunque* factam, nec *modo,* nec *loco,* nec *tempore,* quo oportet? Imo fateris ipse de tempore, dum dicis; *Qui facit eleemosynam, quando tenetur ex præcepto; Qui facit, quando,* ita tu: Quidni autem, *qui facit ubi?* et, *qui cui?* et, *qui unde* etiam tenetur? Ex præcepto enim tenetur, non modo ut faciat *quando,* quæ *temporis* circumstantia est; sed ut faciat *ubi,* quæ *loci.* Tu *temporis* circumstantiam apponis: nos, eodem jure *cæteras.*

Sed mitto et illam, et cæteras. Quæro, quæ sit operis substantia? Ea scilicet, quæ speciem operi dant, ad *substantiam operis* concurrere, ne tu quidem negabis. In Eleemosyna,

[t] [Ibid., ver. 65.] Evang., lib. iii. cap. 16. Op., col. 494.
[u] In Joan. vi. [Comm. in S. Joan. B. Paris. 1617.]

quæ tandem illa? Tria scilicet hæc insunt in substantia Eleemosynæ: ut demus *nostrum;* ut *indigenti;* ut *ex misericordia* demus. Horum trium siquid desit, perit de operis substantia. De pecunia *furtiva* si faciat quis Eleemosynam, peccatum admittit: non enim de *suo.* Pariter, si *diviti:* non enim *indiget.* Pariter, si non *ex misericordia:* non autem *ex misericordia,* si ex *inani gloria,* si ut laudetur, si fine depravato faciat. Finis enim hic speciem dat in *moralibus.* Præceptum autem morale est de Eleemosyna; ut quod tu de vitioso fine suggeris, plane sit *extra oleas*[x]. Cum enim Cardinalis ipse nobis explicat, quid sit *secundum substantiam operis, requirit ut fiat bonum opus, secundum moralem quandam honestatem*[y]*:* Moralis autem honestas, *sine fine debito,* nulla est. Quin, si Cardinalem ipsum audimus, *Opera infidelium, ob finem pravum, ad quem referuntur, peccata simpliciter sunt*[z]. Quare excludat alios fines, alia peccata, *bonum morale:* finem in præcepti moralis opere excludit præceptum ipsum; sine quo nec *substantia* est, nec *species* operis, *secundum moralem honestatem.* Nec ergo hic verba sola sonant contrarium, sensus ipse contrarius est. *Præceptum servare, ut peccatum non committatur: Servare* etiam *cum peccato,* id est, *etiamsi peccatum committatur.*

[Responsio. Apud Lutheranos, qui sola fide justificari homines docent, contradictio esset, si quis diceret Petrum caruisse justitia, et non amisisse fidem; sed apud Catholicos, qui sciunt fidem sine operibus mortuam esse, et fidem, non quamcunque, sed illam, quæ per dilectionem operatur, justificare, nulla contradictio est.—Resp. Torti, p. 77; et Bell. Op., t. vii. col. 674. A, B.]

[(6) De fide S. Petri.]

Quale et illud in Sexta: Contradictiones ab Apologia proponi ad Lutheranos, quasi Cardinalis sit Lutheranus. *Apud Lutheranos* (inquit) *contradictio hæc.* Apud vos vero quæ? *Retinere fidem, quæ per dilectionem operatur;* et *lethaliter peccare*[a]. Petrus autem *fidem* illam ex *dilectione operantem* non retinuit, sed aliam *mortuam,* et *sine operibus.* Vide hoc

[x] [Erasm. Adag., p. 35; ex Aristoph. Ran. 993.]

[y] [Bell.] de grat. et lib. arb., lib. v. cap. 5. [Op., t. iv. p. 168. E.]

[z] [Bell. de grat. et lib. arb., lib. v. cap. 9. Op., t. iv. p. 172. B.]

[a] ["S. Petrus . . . . . peccavit negando Christum, et negationem perjurio confirmando. Docet autem S. Aug. Tract. lxvi. in Joan. [§ 2. "Mortuus est negando." Op., t. iii. col. 2251. A.] peccatum illud S. Petri fuisse lethale." Bell. de Justif., lib. iv. cap. 14. § 'Sexto.' Op., t. iv. p. 252. B.]

251 primum, quam obtuse. Id enim agit, eo loco Cardinalis[b], ut miris modis efferat B. Petri privilegium, quod ei concessum vi orationis Christi, *Ego rogavi pro te, ne deficeret fides tua*[c]. Fides tua (interprete jam Torto) *mortua* scilicet *sine operibus, sine dilectione*, quæ S. Jacobo *fides Dæmonum*[d], et pro hac *fide rogavit* Christus, *ne* in Petro *deficeret*. Illustrem vero (ut narras) Petri prærogativam, et Christi orationem magni sane faciendam, quæ Petro impetravit, ut permaneret in eo *fides* nescio quæ *cadaverosa, informis, æquivoca, falsi nominis*, quæ et *in Dæmone* possit permanere. Ita tu, dum aliquid chartæ illinas, non valde referre putas, quam Christo oranti, quam Petro, pro quo oratum est, quam Cardinali ipsi injuriam afferas, quam etiam *Pontifici*, cujus ibi res agitur, ne possit in eo deficere *fides Dæmonum*, a qua vestra omnium fides pendet. Aliam, credo, Cardinalis Petro prærogativam vindicare voluit, quam ut perseveraret in *fide Dæmonum*, aliam *Pontifici*.

Tum, quæ fuit in Petro fides, cum Christus hoc promitteret, *mortua* non fuit; pro *mortua* ergo Christus non oravit. Nam si *mortua, defecerat* jam: jam si autem *defecerat*, quomodo, *ne deficeret*, orare potuit Christus? Addo etiam, quodsi *mortua*, potius, ut in eo talis fides *deficeret*, orare debuit, quam *ut ne deficeret*. Tum, fidem illam Paulinam, *qua creditur ad justitiam*, fidem *mortuam* esse, quis te docuit? Non certe Apostolus, qui proximo statim versu subjungit; idque rationem reddendo, *Dicit enim Scriptura, Omnis, qui in eum credit, non confundetur*[e]. Nec Petrus ergo confusus ita fuisset coram ancillula, si non amisisset eam; sed retinuisset, et vel sic saltem in Christum credere potuisset. Non Theophylactus[f], (unde citavit hæc Cardinalis) qui *fidem radicem* dicit, et *radicem eam vixisse*, id est, *fidem* in eo *vivam* adhuc fuisse.

["Sic igitur et Bellarminus docuit, Sanctum Petrum, quando is Christum ter negavit, non amisisse fidem cordis, sed confessionem oris; et ideo peccasse quidem lethaliter, sed non fuisse hæreticum vel infidelem."—Resp. Torti, p. 77; et Bell. Op., t. vii. col. 674. B.]

[b] [Bell. de Rom. Pont., lib. iv. cap. 3; Op., t. i. pp. 209. G, 210. A.]
[c] [Luc. xxii. 32.]
[d] [Jacob. ii. 19.]
[e] [Rom. x. 11.]
[f] ['Εδεήθην οὖν, φησὶν, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. εἰ γὰρ καὶ πρὸς μικρὸν μέλλεις σαλευθῆναι, ἀλλ' ἔχεις ἐναποκείμενα τὰ σπέρματα τῆς πίστεως. κἂν τὰ φύλλα ἔβρῖψε τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπηρεάζοντος, ἀλλ' ἡ ῥίζα ζῇ, καὶ οὐκ ἐκλείπει ἡ πίστις σου.—Theophyl.] in Luc. xxii. [Op., t. i. p. 471. B, C.]

Post vero etiam ais, *amisisse Petrum confessionem oris, non fuisse tamen hæreticum, vel infidelem.* Nulla ergo in oratione Christi vis, nullum ex ea Petro privilegium. *Non sibi ipsi;* lethaliter enim peccavit. *Non ecclesiæ:* nam si *confessionem oris* amittere possit, (Christi oratione non obstante,) quicquid intus *in corde* sentiat, non *confirmabit,* sed pervertet *Ecclesiam,* quæ ab *ore* illius pendet, in *corde* quid lateat scire non potest. Sed hoc, credo, a te positum, in gratiam Liberii[g], Honorii[h], Joannis 22i.[i], qui, etsi *oris confessionem,* addo, et 252
manus subscriptionem amiserunt; non tamen (*ut pie credendum* est) fuerunt hæretici. Quid tum? *confessione sua* interim Ecclesiæ nocuerunt: quæ magis in tuto foret, si salva illis sit *confessio* oris, pereat autem *de corde* fides, id est, hæresin corde *credant,* ore *ne confiteantur.*

["Nam si Apostolus existimaret, &c. Itaque Sanctus Petrus habuit in corde fidem, quæ disposuit ad justitiam; sed ex defectu caritatis caruit confessione oris ad salutem."—Resp. Torti, p. 77; et Bell. Op., t. vii. col. 674. C.]

Tertio, *lethaliter peccare* vis, *et fidem retinuisse, quæ esset ad justitiam dispositio;* id est, *dispositionem* ad vitam habuisse, et tamen *mortuam* fuisse. Quod tibi (credo) accidit, ex nimia logicæ peritia, ubi nisi *dispositio* omnis ad *habitum* sublata sit, *privatio* (qualis lethi) non solet introduci. Tu vero una opera et *disponere* potes ad vitam, et tamen *letho* homines dare. Quemadmodum et illud acute sane vidisti; *Si Apostolus existimaret fidem, qua creditur ad justitiam, sufficere ad perfectam justitiam sine caritate, non adderet, Ore autem confessio fit ad salutem*[k]. Certe si *ad salutem* sufficere crederet, ut *corde* quis *credat,* non adderet, *ore fit confessio ad salutem.* Ad *justitiam* autem credidit sufficere, alioqui non diceret, *Credi corde ad justitiam*[l]. Ad *justitiam* enim non *creditur,* si non satis illud *ad justitiam, corde credere,* si plus *ad justitiam* quæratur, quam ut *corde* ad eam *credatur.* Nec diceret tum, *ore autem,* sed, *ore etiam,* non *ad salutem,* sed *ad justitiam confessio* facienda est.

Tum, quale illud, ex *defectu Caritatis caruit confessione*

[g] [Vide supra, p. 284, not. j.]
[h] [Ibid., not. l.]
[i] [Ibid., not. m.]
[k] [Rom. x. 10.]
[l] [Ibid.]

oris. Quasi, *confessio oris, caritatis,* et non fidei, actus, proprius, primarius; Quasi non deserta sit, tam Prophetæ vox, quam Apostoli, *Credidi, propter quod loquutus sum*[m]. Quasi Theophylactus hoc ibi non dicat, *confessionem folia,* fidem radicem, et *radicem vivam,* non (ut tu ais) *emortuam* fuisse. Quasi Glossa[n] ipsa hoc, quasi Thomas[o] et Schola tota non teneant; ut si proprie, ex *confessionis* defectu quis arguat; dicendum sit ei, ex defectu *fidei* caruit *confessione* oris, potius quam ex defectu *caritatis.* Denique, ut modis omnibus misere jacere videas responsionem hic tuam, nec defectus in B. Petro tum caritatis. Ita Bernardus. *Petrus cum peccavit, caritatem non amisit, quia peccavit in veritatem, potius quam caritatem*[p]. Ita Leo: *Vidit in te Dominus, non fidem fictam* [*victam* Ball.], *non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam. Abundavit fletus, ubi* [*non* Ball.] *defecit affectus, et fons caritatis lavit verba formidinis*[q]. Ecce, *non aversam* tum in Petro caritatem: Ecce etiam, vel tum in
253 eo *fontem caritatis.* Ita, qui sibi nunquam contradicit Cardinalis ipse, in Petro, (cum Christum negavit,) *non fuisse extinctam caritatem, sed mansisse* dicit[r], Leo *non aversam,* Bernardus *non amissam.* Manet ergo adhuc contradictio. *Non amisit fidem,* adde jam, *nec caritatem,* Et, *Peccavit* tamen *Petrus peccatum lethale*[s].

["Responsio... Antichristus ... Diabolum adorabit[t], sed occulte ut magi faciunt, publice autem in conspectu hominum Idola execrabitur[u], et contra Deos omnes pugnabit."—Resp. Torti, p. 78; et Bell. Op., t. vii. col. 674. D.]

[(7) De Antichristo Diabolum adoraturo.]

In Septima vero, ostendis ipse te terris, dein occultas: occultas, dein ostendis, sub nova illa distinctione tua, *clam* et *palam, occulte* et *aperte;* frustra tamen, nec secus quam *Cumanus*

[m] [Ps. cxvi. (cxv. Vulg.) 10; et 2 Cor. iv. 13.]

[n] [Vide Gloss. Ordin. ad Luc. xxii. 32; apud Bib. Sacr., t. v. col. 975. A.]

[o] ["Petrus contra caritatem faciens, caritatem amisit, sed eam cito recuperavit."—S. Tho. Aquin., Sum. Theol. Sec. Sec., Quæst. xxiv. art. xii, Conc., § 'Ad secundum.']

[p] [Guil. Abbas] de nat. [et dign.] (div.) amoris, cap. vi. [apud S. Bernardi Op., vol. ii. col. 249. F.]

[q] [S. Leon., Serm. lx.] (de Pass. Dom. Serm. ix.) [Op., t. i. col. 233.]

[r] [Bell.] de Pœnitent., lib. ii. c. 14. [Op., t. iii. p. 275. A.]

[s] ["Dicendum, quod mortaliter peccavit, non tamen fuit ex malitia, sed timore mortis."—S. Thom. Aquin. in Matth. cap. xxvi. Op., t. iii. p. 327. b.]

[t] [Bell. de Rom. Pont., lib. iii. cap. 14. Op., t. i. p. 197. A.]

[u] [Ibid., p. 196. A.]

vester *aures suas*. Nam etsi oppugnare *facto*, et execrari *verbo* idola potest Antichristus; at abhorrere (quod animo et cordis est) non potest idola, si illa clam habeat. Nimis aperte Cyrillus, *idola odio habebit*[x]. Potestne autem *odio habere* quis, non quod in *aperto*, sed quod in *occulto* veneratur? Quare, ludendum erat tibi hic, terminis æquivocis, et adhibenda *Glossa vestra* nova: *Abhorrebit, odio habebit*, id est, *non abhorrebit, non odio habebit, odio* tantum *habere, abhorrere* se tantum simulabit; alioqui locum hunc nunquam conciliasses. Patres forte Societatis, sic loquuntur, *Odi Diabolum*, id est, odisse me simulo: Patres Antiqui sic locuti non sunt: quem *oderant*, ex animo *oderant*, tecte non *oderant*; teque *odissent*, qui affingis illorum sententiis, parum ex illorum sententia, sensum hunc *odiosum*, et compingis eos in numerum vestrorum Æquivocantium. Dic autem, sodes, quæ erit usquam, unquam, contradictio, si sic liceat conciliare? *Est*, id est, *non* est; sed videtur *esse: Abhorret*, id est, *non abhorret, sed simulat se abhorrere. Abhorret* credo, lector, te ista sic *conciliantem*.

["Responsio. Non erat opus quærere diversa loca, ut contradictionem apparentem Apologiæ auctor inveniret. Nam in eodem cap. 27. lib. i. de Missa, utrumque dicitur, et verbis consecrationis celebrari solemnem oblationem, et oblationem veram atque realem in re potius quam in verbis consistere; nimirum in ea actione, in qua Christi Corpus ponitur in altari, ut victima Deo sacra. Sed in eodem etiam loco declaratur, quid sit per verba consecrationis celebrari solemnem oblationem, nimirum per verba consecrationis fieri, ut vera et realis victima in altari esse inciperet. Itaque verba consecrationis non formaliter, sed efficienter ad oblationem concurrunt; et ideo non dixit Bellarminus, verba consecrationis esse oblationem, quasi oblatio esset verbalis; sed per ea verba celebrari oblationem, quia victima, quæ realiter offertur, per verba consecrationis efficitur, et in ara Domini collocatur."—Resp. Torti, p. 79; et Bell. Op., t. vii. col. 674. D. 675. A, B.]

[(8.) De oblatione Eucharistica.]

In Octava, postquam verecundiæ limites semel transiliit, facit, quod *ibi sequitur, apud Oratorem*[y]. De *oblatione* seu (quod idem est) *Sacrificio* quæritur. De *oblatione* autem, id

[x] [Καὶ πάλιν φησίν· "Ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν, ἢ σέβασμα." Ἐπὶ πάντα δὲ Θεόν· μέλλει δῆθεν τὰ εἴδωλα μισεῖν ὁ Ἀντίχριστος.—[S. Cyrill. Hier.,] Catechis. [x]v. [§ 15. Op., p. 231. B.]

[y] [Qui semel verecundiæ fines transierit, eum bene et naviter oportet esse impudentem. Cicero, Epist. ad diversos; lib. v. Ep. 12.]

est, *actione ipsa offerendi:* non de *re oblata.* De *Sacrificio,* id est, *actione sacrificandi;* non *re, quæ sacrificatur.* In Missa enim jam sumus, quæ quidem res *oblata* non est, sed tantum *offerendi actio. Vera* ergo *offerendi actio celebratur verbis consecrationis*[z]. Locus hic primus est. Locus vero secundus. *Positio super altare, est actio offerendi*[a]. At *consecratio verborum,* et *positio super altare,* re, ratione, natura, tempore, ordine, diversa sunt; nec *positio* super altare incipit, nisi consecratione peracta, id est, (si Cardinali credimus) nisi *vera*
254 *oblatione* celebrata atque peracta, *vera oblatio* non inchoatur. Hæc quis non videt quam pugnantia? Hic conciliator Tortus officium suum facit, id est, torquet voces *duas, Oblatio: Celebratur. Oblatio,* id est, *res oblata, Celebratur,* id est, *in altari esse incipit.* Locus certe male conciliatus. *Prior* male, de *oblatione. Octo* in *capite illo* propositiones Cardinalis facit: postquam *tribus primis* expedivit de sacrificio, (accipiendo sacrificium, pro re, quæ sacrificatur, sive oblationem, pro re quæ offertur;) *quinque* reliquis, explicat, quid sit proprie *sacrificium sive oblatio,* (accipiendo sacrificium pro actione offerendi) nempe, e *quinque* Missæ partibus, qua parte sit ipsa *oblatio,* id est, *actio offerendi.* Propositione *quarta,* docet, non esse in *oblatione* præcedente consecrationem: *quinta,* non esse in *oblatione* consecrationem subsequente: *sexta,* non esse in fractione: *septima,* non esse in consumptione, nisi ex parte: *octava* demum, *in Consecratione consistere Sacrificii essentiam*[c]. Bis autem hoc. *Per consecrationem veram et realem immolationem fieri: Verbis consecrationis, veram et solennem oblationem celebrari*[d]*:* Denique hoc ipsum ita esse, *quinque* argumentis confirmat; et nisi sit, non Christum, non Apostolos obtulisse unquam, aut sacrificasse. Bene ergo, et gnaviter officium suum facit, qui negat verba consecrationis ad oblationem concurrere *formaliter:* cum toties ibi Cardinalis ingeminet, *in consecratione consistere Sacrificii essentiam;* et majusculis literis opposuit, ut si luscus sit Tortus, legere tamen possit, *consecrationem ad essentiam sacrificii pertinere*[e]. Ad *materiam* certe non pertinet: ad *formam*

[z] [Bell.] de Miss., [lib.] i. cap. 27. [Op., t. iii. p. 219. E.]
[a] ["Victimam in altari ponere, est re-ipsa illam Deo offerre."—Bell., ibid.]
[b] [Ibid., pp. 218. E—H. 219. A, B.]
[c] [Ibid., p. 219. B.]
[d] [Bell.] de Miss., lib. i. cap. 27. [ibid., pp. 219. D, E.]
[e] [Ibid., p. 219. B.]

igitur. At ille tamen, *non formaliter,* ait. Atque hæc prior ejus tortura, *oblationis,* id est, *actionis offerendi* pro re oblata.

Posterior; quod Cardinalis *celebrari* dicit, id Tortus *in altari esse incipere.* Sed manifesta fraude. *In altari* enim *esse incipere,* dicit Cardinalis, *mediante manu Sacerdotis*[f]; atque hæc ipsius ibi verba sunt, *Manu,* non ore, et digitis, non verbis. Hanc Sacerdotis *manum* bis præcidit Tortus duobus in locis, et speravit impositurum se lectori, *victimam per verba consecrationis effici, et in ara Domini collocari.* Effici quidem, *per verba,* verum est: sed *per manum* Sacerdotis, non *per verba,* in ara collocari, quis non videt? Verbis et consecratione, oblatio illa fit, *priore* loco: manibus autem et positione fit, *posteriore.* Atque ita hæc per Tortum contradictio, nisi mala fide, conciliari non potest. 255

["Responsio. Si hæc contradictio est[g], in ipsa Scriptura divina est. Utrumque enim in Scriptura divina habetur; sed ideo non est contradictio, quia nemo scit, quando Antichristus veniet. Nam et Dominus dixit in Evangelio, Matth. xxiv. 'Prædicabitur &c.'.. Et tamen quia nemo scit, quando in toto orbe prædicatio evangelica complenda sit, nemo etiam scit, quando veniet consummatio."—Resp. Torti, p. 79; et Bell. Op., t. vii. col. 675. B.]

[(9.) De mundi fine, et incerto adventu Christi.]

De Nona. Mundi finem ignotum, diem novissimum incertum *esse,* nec *esse* solum incertum, sed et *fore,* subito prorsus et *inopinato superventurum in omnes, qui sunt super faciem terræ*[h]; *sicut diem Diluvii*[i], *Sodomæ*[k]; *quasi laqueum in volucres*[l], *furem nocturnum*[m], *partum mulieris*[n], *instar fulguris repentini*[o], multis in locis monet Salvator. Tu hoc arripis; incertum *esse* jam, sed non, si jam est, ita semper *fore;* Non enim cum Antichristus regnare cæperit. Nam scient tum omnes (Cardinale Calculatore) diebus *quadraginta quinque* post *annos tres et dimidium;* sive *menses quadraginta duos;* sive *dies* 1260, Christum certo venturum, mundi finem, diem

[f] [Ibid., p. 219. E.]

[g] ["Vult . . Dominus reddere causam, cur non manifestet eum diem, et dicit causam esse, quia non scit, id est non didicit a Patre, ut revelaret aliis." —Bell. de Christi Anim., lib. iv. cap. 5. § 'Est igitur.' Op., t. i. p. 114. B. et, "Cum constet, post Antichristi mortem non futuros nisi quadraginta quinque dies usque ad mundi finem." —Bell. de Rom. Pont., lib. iii. cap. 17. § 'Neque obstat.' Op., t. i. p. 199. F, G.]

[h] [Luc. xxi. 35.]

[i] [Ibid. xvii. 26.]

[k] [Ibid. 28.]

[l] [Ibid. xxi. 35; Eccles. ix. 12.]

[m] [Matth. xxiv. 43; 1 Thess. v. 2.]

[n] [1 Thess. v. 3.]

[o] [Luc. xvii. 24.]

novissimum certo futurum. Non ergo illis *improviso* veniet *filius hominis*[p]. Illorum erit tum *scire tempora et momenta, per vos jam posita extra potestatem Patris*[q]: Illis notum erit, *quod Angelis ignotum*[r]: Nec *repentinus*, ut *Diluvii*, ita *Judicii* dies. Veniet enim Antichristus (uti vos asseritis) sic, ut latere non possit. Is ubi venerit, in digitis statim supputabunt *annos* et *menses* exacte, (nec in eo ambigui erunt, solares sint, an lunares: *Lunares* enim erunt, sponsore Domino tuo[s]) imo, et *dies* ipsos præcise; nec falli poterunt: certo enim certius *dies* abesse non poterit, *quadraginta quinque* diebus ab Antichristo mortuo Christum sine dubio venturum, Mundi finem fore. Constat enim, *quod non erunt nisi quadraginta quinque dies ad finem mundi post mortem Antichristi*[t]. Habebunt ergo in numerato, et expectabunt diem novissimum, diem nempe *quadragesimum quintum*, nec dicent, *pax et tuta omnia*[u]. Et illa de *adventu secundo* in Evangelio, quasi *furis, laquei, partus, fulguris*, fabulæ meræ sunt, falsa omnia. Videsne tam concinna hac *conciliatione* tua everti Scripturæ vim omnem, Evangelium, Epistolas, Christum ipsum denique, falsi teneri?

Et tamen Scripturam ipsam pertrahere audet in societatem sceleris, et dicere; *Si hæc contradictio est, in ipsa Scriptura divina est: utrumque enim in Scriptura divina habetur.* Verba forte in *Apocalypsi* sunt: sensus in *Apocrypsi* cerebri tui. Non enim servo revelavit, quod non *Filio;* nec Joannes Christo
256 contradicit: contradiceret, si *certum* daret tempus, quod Christus *incertum;* si diem *prævisum*, quem Christus *improvisum.* Sed *nemo scit, quando Antichristus veniet.* Quid tum? Cum venerit, ecquis tum sciet? Ecquis tum exploratum habebit mundi terminum definitum? Ergo frustra *vigilare* tum jussit Christus, *vigilare* quidem semper *omnes*, sed *illos*, qui *tum* futuri, peculiari quadam ratione; frustra (inquam:) quæ enim alias *incerta*, tum fore *certissima.* Sed *neque quisquam scit, quando in toto mundo* [*orbe*] *Evangelii prædicatio sit complenda.* Quam vero dissimile? Ibi, *quando complenda*, nemo scit: Hic vero scit quisque, quando *complendum* sit regnum Antichristi, *tali*

[p] [Matth. xxiv. 44.]
[q] [Act. Apost. i. 8.]
[r] [Matth. xxiv. 36.]
[s] [Bell.] de [Rom.] Pontif., lib. iii. cap. 8. [Op., t. i. p. 190. C.]
[t] [Vide supra, p. 307. not. g.]
[u] [1 Thess. v. 3.]

anno, mense, die. Sine vero, ut Cardinalem hic alloquar verbis suis, *Sequitur ex hoc errore, nosse* Cardinalem, *quando finietur mundus, quod tamen est contra verba Domini*[x]. Sic vero (ut tu facis) Scripturas inter se conciliare, quid aliud est, quam Paulum cum Christo conculcare? In fine mundi, *de fine,* homines *incertissimos* fore, dicunt illi: tu vero, tum *certissimos* fore.

Atque, ut tua hæc quam male conciliata sint, et vobis inter vos quam non bene conveniat, Lectori constet; appono hic Blasii de Viegas Jesuitæ sententiam hac tota de re. Sic ille, longe secus quam vos. *Verum, utrum plures quam quadraginta quinque dies a morte Antichristi, usque ad diem judicii excurrere debeant, incertum est, et illud etiam minime exploratum, ut ait Lyranus in Cap.* 39. *Ezek.* 'Utrum illi dies futuri sunt usuales ut nostri, an pro annis computari debeant, quemadmodum et *Ezek. cap.* 4. *dicitur* 'diem pro anno dedi tibi[y].' *Juxta quam sententiam incognitus adhuc manet dies judicii. Sane admodum probabile est, incertas futuras ejus temporis inducias. Etenim Dominus, Matth.* 24. *agens de suo adventu ad judicium, sic ait,* 'Sicut erant in diebus ante diluvium, comedentes, et bibentes, et nubentes, et nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam, et non cognoverunt, donec venit diluvium, et tulit omnes: ita erit adventus filii hominis.' *Quam Christi sententiam Doctores referunt ad illud tempus, quod effluet a morte Antichristi, usque ad diem judicii; et* 1. *Thess.* 5. 'Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet: cum enim dixerint, Pax et securitas, tunc repentinus superveniet interitus.' *Non est autem verisimile, tam brevi quadraginta quinque dierum spatio, post mortem Antichristi,* 257 *homines usque adeo desituros tantæ persecutionis memoriam, ut in ea vivant securitate, otio, et deliciis, quæ ante diluvium præcessisse memorantur. Accedit, quod Christus Dominus docet, diem judicii incognitum omnibus mortalibus futurum. Si autem quadraginta quinque tantum dies a morte Antichristi usque ad diem judicii deberent excurrere, certe possent ejus temporis homines eum diem certo designare*[z]. Pater itaque Blasius conciliare hæc nunquam posset, Tortus viderit.

[De hac re Blasii de Vieg. sententia.]

[x] [Bell. de Rom. Pont., lib. iii. cap. 3. Op., t. i. p. 186. G.]

[y] [Nic. Lyran. in Ezek. xxxix., apud Bibl. Sacra, t. iv. col. 1391. C.]

[z] [Blasius de Viegas.] In xiii. cap. Apoc. Com. 2. sect. 15. [p. 767.]

["Responsio. Hæc vero mirabilis est ars venandi contradictiones. Nam in [lib. iii. de Rom. Pont.] cap. 41. nihil omnino de sede Antichristi dicitur. . . . Sed cap. 13. dicitur et probatur multis argumentis sedem Antichristi futuram esse Hierusalem."—Resp. Torti, p. 80 ; et Bell. Op., t. vii. col. 675. C.]

[(10.) De Sede Antichristi.]

De Decima. Sedes Antichristi ubi futura, Romæne, an Hierosolymis, nihil hic ad *contradictionem*, neque controversia de eo nobis ulla. Nec tamen opus tibi ea de re tantopere tumultuari. Non enim Lutherani soli Romæ fore censent Sedem Antichristi : censent et Jesuitæ ; atque illi inter eos, qui debent rem optime cognoscere, utpote qui in *Apocalypsin lucubrationes* suas ediderunt, Ribera et Viegas ; nec leviter perstrinxerunt, ut Dominus tuus, sed incubuerunt penitus, ut fides ex eo major illis habenda sit. Esto vero tu, vel propter Patres illos, Luthero æquior ; neque rem adeo indigne feras, si dicatur dixisse Dominus tuus, quod duos Compatres ejus dixisse non pœnitet. Lis tota est de *incendio*. Neque ibi *venatione* opus ullum ; prosilit enim ipsa per se, et procurrit *contradictio, absque cane* ullo venatico. In *eodem* enim *capite*[a] Roma *bis* ardet ; *semel* a decem Regibus : *iterum* ab Antichristo incensa. In cineres *semel* versa, qui potest *iterum* conflagrare ? Hæc contradictio est : Hanc expedi.

Si decem Reges (inquis) *comburent purpuream Meretricem, id est Romam, et si Antichristus illam odio habebit, et per illos decem Reges comburet, quomodo Sedes illius erit*[b] *? Decem Reges* comburent, et Antichristus *per decem illos Reges* comburet ; *unicane* hæc, an *gemina* combustio ? Videtur *gemina*. Ultro enim *Reges*, et sponte sua eam comburent : post vero, jussu *Antichristi*. An vero sedens *Hierosolymis Antichristus* mittet inde *Romam Reges decem*, combustum eam ? Nequaquam ; non mittet ; non missione ulla, vel jussione Antichristi comburent eam : *Deus dabit in corda eorum, ut id faciat*[c]. Si enim Reges mittat, cur *Decem ?* Unus sat erat ei negotio, unus Alaricus, unus Totila. Et cur *Reges ?* Calones multo meliores sunt incendiarii. Sed *mittetne combustum ?* Qui potest, quæ jam
258 ante combusta est ? Sic respondebunt enim Reges, factum

[a] [Bell. de Rom. Pont., lib. iii. cap. 14. Op., t. i. pp. 194. H, et 195. E.]
[b] [Resp. Torti, p. 80 ; et Bell. Op., t. vii. col. 675. C, D.]
[c] [Apoc. xvii. 17.]

hoc jam ante, *Jam cinis est, ubi Roma fuit*[d]. Tuum vero commentum, quod *Antichristus per Reges* comburet, atque ita una modo sit *Antichristi et decem Regum* combustio, commentum merum est. *Antichristi* enim illa concrematio non nisi *sero fiet, in fine mundi. Non autem veniet Antichristus ante desolationem Imperii Romani. Decem vero Reges, uno simul tempore regnabunt, qui dividunt inter se Romanum Imperium, ut ita penitus desolatum faciant*[e]. Ita *primo* per decem Reges comburetur Roma, ut ita dividatur, et *desoletur Imperium. Desolato Imperio,* venit *Antichristus; Antichristus* tandem in fine mundi Romam *comburet. Bis* ergo arsura Roma; atque hoc est, in quo sese exerceat facultas illa tua *conciliativa,* quomodo conflagrare *secundo* possit, quæ semel deflagravit: quomodo, vel exurat eam *post Antichristus,* quæ a *decem Regibus ante* exusta est; vel *decem Reges ante* exurere possunt, ab *Antichristo post* exurendam. Quam tu, haud unquam, credo, *conciliabis,* nisi Romam dicas, quasi *Phœnicem,* ex suis cineribus *renasci,* atque ita demum *renatam,* quasi *Titii jecur*[f], *novam* esse Antichristo *materiam et sylvam* denuo comburendi. *Venare* vero tu nobis hic aliquam, si potes, cohærentiam.

["Responsio. Non intelligo, quæ sit in his locis contradictio. Nam in priore sententia [Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 31.] dicitur, Papam non esse Episcopum universalem in eo sensu, quod solus sit ipse Episcopus, et alii non sint Episcopi, sed ejus Vicarii. In posteriore autem [de Rom. Pont., lib. iv. cap. 24.] non dicitur solum Papam esse Episcopum, vel cæteros omnes, qui dicuntur Episcopi, non esse nisi Vicarios Papæ, sed solum dicitur Jurisdictionem Episcoporum descendere a Papa, in quo omnis Jurisdictio ecclesiastica plenissime reperitur.... Sed Adversarius, ut ipse habet spiritum contradictionis, et nihil nisi contradictiones cogitat, ita contradictiones se videre imaginatur, et somniat, ubi nulla est contradictio."—Resp. Torti, pp. 81, 82; et Bell. Op., t. vii. col. 676. A, B.]

De undecima, faxo intelligas, ubi contradictio sit. Si in *Papa solo* omnis jurisdictio, nec in aliis ulla, *nisi ab ipso* derivata; *solus* ille atque *unus* veri nominis *Episcopus,* reliqui titulo tenus; et (utcunque nomenclaturam illam declinas) *vere Vicarii.* Quid enim *Vicario* faciat quisquam, quod illis [(11.) De Papa, ut universali Episcopo.]

[d] ["Jam seges est, ubi Troja fuit." —Ovid. Epist. i. 53.]

[e] [Bell.] de Rom. Pont., lib. iii. cap. 5. [Op., t. i. p. 188. B, C.]

[f] ["Sic inconsultum Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit sæpe perire, jecur."
Ovid. Epist. ex Pont. i. 2. 41.]

Papa non facit? Quoties libet, *dat, aufert, sublimat, deprimit, committit, reservat, concedit, revocat, creat, auget, minuit, penitus ad nihil redigit*[f]. Quid amplius *Præsidi* Princeps, aut *Prætori* suo? Quare necesse habent, non *Dei* solum, sed etiam *Apostolicæ Sedis gratia,* Episcopos se esse confiteri. Vis etiam quod majus adhuc; Optarent vero esse *Vicarii* ejus Episcopi; (nisi *minorum Gentium Vicarios*[g] libeat dicere) minus enim sæpe sunt quam *Vicarii.* Nam si *Presbyterum* aliquem *cum Vicaria potestate* ablegarit ad eos Pontifex in remotas regiones; omnes isti Principes Episcopi *Vicario* illi *Presbytero* fasces submittunt, *pro superiore* suo agnoscunt, mandata ab *Illo* accipiunt, ut qui majorem a Papa jurisdic-
259 tionem acceperit, *major Vicarius* sit, quam Episcopi. Sed tu, qui *Apologiæ Auctorem somniare* putas contradictiones, abi ad Augustinum Triumphum, magni apud vos nominis Auctorem; vide, an ibi vigilans apud eum legere possis, Episcopum Romanum, immediate esse Episcopum cujusque Ecclesiæ; quare, reliquos *mediate;* quare, *illius tantum Vicarios,* nec jam *Coepiscopos* (ut Romanus olim reliquos, reliqui Romanum[h] scripserunt) sed plane *Chorepiscopos* suos.

Quem vero dicis *contradictionis spiritum,* in vobis est; ni esset, Gregorio saltem parceretis. Is *Universalis* titulum, velut *sacrilegum et profanum,* non in Joanne solum Constantinopolitano, sed etiam in *seipso Romano* damnat, explodit, execratur[i]; idque non hoc, aut illo sensu, sed *simpliciter et absolute.* Ita Gregorium sibi ipsi facitis contrarium. Illud vero conciliat Cardinalis (scilicet ut tu hic omnia) *Simpliciter et absolute damnavit, nimirum, quatenus tribuitur Episc. Constantinopolitano*[j]. *Absolute, quatenus.* Et hoc vobis *conciliare* est; sed unde non magna vobis opinio *conciliatur* apud bonos, cum bonis bene agendi[k].

[f] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 18. Op., t. i. pp. 172. B.—173. E.]
[g] [Alludit ad 'Deos minorum gentium.']
[h] [Vide supra, p. 195.]
[i] [Vide S. Greg. Mag., lib. iv. Ind. xiii. Epist. xliii. Op., t. ii. col. 771. C.]
[j] [Bell.] de [Rom.] Pont., lib. ii. cap. 31. [Op., t. i. p. 183. H.]
[k] [Vide Cicer. de Offic. iii. 15.]

["Cum non habet, quod jure reprehendat, ipse fingit et addit verba, eaque Bellarmino affingit. . . . Illa enim verba, 'Cum Pontifices nihil unquam attentarint contra Reges,' non habentur in Epistola Bellarmini. . . . Quod Bellarminus affirmavit, id tantum est, nullam principum cædem, per sicarios videlicet, a Pontifice imperatam, vel approbatam. Et de hoc uno timore, cædis videlicet, dixit, 'Cur unus Rex Angliæ timet, quod ex tot Christianis Principibus nullus timet.'" —Resp. Torti, p. 82; et Bell. Op., t. vii. col. 676. C, D.]

[Quanta Christianis Principibus a Pontifice causa metuendi.]

Agedum vero videamus, an *justa* Christianis Principibus *causa* jam sit, *ut metuant sibi a Pontifice*. Fuit quidem olim. Ubi id queritur Tortus, quod de ullo metu, præterquam mortis, nobis sermo sit, et interjecta dicit *verba, de attentatis per Pontificem contra Reges*[l], quæ apud Cardinalem nulla sunt. Id unum *de cæde per sicarios* affirmasse; de hoc uno *timore* dixisse. Ubi, quanam Torti fortuna, seu potius quonam infortunio id accidat nescio; ubi *ficti* meminit vel *falsi*, semper *ficti falsique* tenetur ipse, ut hic jam, *de cæde per Sicarios videlicet;* videlicet hoc in *Bellarmino nusquam* est. Assumentum hoc Torti est, qui verba hæc *fingit*, et *affingit* Domino suo. Potest vero *mandari* cædes, nec *conduci* Sicarius. Tam enim *cædi mandavit* Reginam Pius Quintus, cum *Rebelles* hic excitavit[m]; quam Sixtus Quintus, cum Parreium huc *parricidam* immisit[n]. Vide ergo hic, quam sis iniquus. *Attentare in Reges* dixit Apologia: *cædem imperare* dixit Cardinalis[o]; annon eodem ambo recidunt? Vix intelligas sane, quid intersit. Non *attentat in Reges*, nisi qui *hostili* in eos *animo;* quo *animo* qui sit, annon *cædem fieri* jubebit, *factam* approbabit? Abesse quidem non potest, quin ejusdem hominis sit, qui in animum inducat in *Reges attentare*, Classicum etiam canere, et de medio *sublatos* velle. Quanquam usurpata illi vox *attentandi*, quod 260
de *Corona sua* etiam Reges, non de *vita sola* solliciti sint. Tace

[l] [Hæc verba omittuntur, et verba ipsa Bellarmini citantur, Apol. pro Juramento, p. 277. Edit. 1610.]

[m] [Vide supra, p. 119.]

[n] [Vide supra, p. 287. not. x.]

[o] [Bell. Ep. ad Blackvell., apud Resp. Torti, p. 53; et Bell. Op., t. vii. col. 662. B.]

vero *tu*, nisi vis esse insulsus: quasi de *vita sola* solliciti sint Principes, de *imperio* non sint: quasi dum eos Pontifex *de vita* securos reddat, nihil ultra quærant, æquo animo sinant *de regnis* suis statuere pro arbitratu: quasi denique apud generosas indoles (quales aut in Regibus sunt, aut nusquam) idem plane non sit, in *Coronam*, et in *vitam* attentare. Apud ingenuum quemque ita res est: *Honor et vita pari passu ambulant*, imo Honor vitam contra non carus: *Honoris interesse majus est omni interesse*, etiam vel vitæ ipsius; et *generosæ indoli* emori sic satius est per honorem, quam per dedecus vivere[p]. Recte ergo illud subjecit Apologia, *diu jactatos a Pontifice Imperatores, tandem vero penitus submersos etiam, periisse*[q]. Idem hæc illis sunt, eodem redeunt, *non esse*, et, *non imperare*. De Regibus certe verum, si usquam verum, *ubi non sint qui fuerint, non est cur velint vivere*[r]. Et est eorum Principum apud viventes existimatio melior, in historiis memoria multo gloriosior, qui, cum imperare non possent, fortiter occubuerunt, quam eorum, qui cum imperio privati, privata vita contenti, dum vivere modo possent, turpiter succubuerunt. Quanquam nec qui sic succubuerunt, diu fuerunt superstites, pudor illis et dedecus exederunt cor: Scribetur et illis Pontifex mortis causa. Parum enim interest, *mærore* quis, an *plaga; corpore* quis, an *Spiritu* vulnerato intereat. Vel ergo hoc dixit Cardinalis, vel nihil dixit. Sed tu nunquam Dominum tuum finges tam ineptum, ut Reges ita misere solari velit: 'Bono animo estote: nolite vero *timere;* nihil *attentabit* Papa ad *cædem* vestram, tantummodo *depositionem* minatur; nec *vitam* vobis, sed *sceptra* ereptum venit; nec per *Sicarios* hoc, sed per *Legiones exteras*, vel per *Rebelles de Subditis* vestris effectum dabit.' Viden' hæc quam putide, ut vel isthuc dicere debeat, vel de tota causa penitus silere? Nam et hoc ante illi objectum, quod cum inessent in Juramento multæ, præter hanc unam de *cæde*, *depositio* scilicet, *expositio in prædam*, *invasio*, *incitatio ad Rebellionem*, *Rebellio* denique ipsa; *unam* illam de *cæde* arripuit, *cætera*, quasi non vidisset, sciens pru-
261 dens *dissimulavit*. Nec id, quia parum idonea ab illis causa

[p] ['Αλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι
τὸν εὐγενῆ χρῆ.—Soph. Aj. 479, 480.]

[q] [Apol. pro Juramento, p. 278.]

[r] [Vetus proverbium apud Cicer. Epist. ad Fam. vii. 3.]

metuendi, sed quod illa omnia, et facta sæpe fuisse a Pontifice, et vero etiam fieri potuisse, variis per Controversias suas locis, non dixisset modo, sed serio etiam triumphasset[s]. Ut ergo ne sit Regibus terrori Pontifex; non modo nihil moliri debet *in personas*, sed neque in *status* eorum. Nec specimen hoc *argumenti ficti* est; sed sine hoc nec specimen argumenti fingi potest; nec *finxit* ibi quicquam, sed monuit Cardinalem, quid ab eo nequiter prætermissum; quid porro probatum oportuit, nisi causa cadere vellet. Sed quare tandem non transiit hæc Tortus, si *ficta*, si *levia*, si *non* a Cardinale *prolata?* Non ausus est. Sunt enim et hæ, non vanæ *timoris* causæ, nec minus *justæ*, quam Illius illa. Vidit hoc Tortus, et cum *timorem* inde *justum* Regibus incuti videret, *timuit* ipse transire; cuique exemplo responsum suum, quale quale, commentus est.

["Respondeo, timuisse illum quidem, non cædem corporalem . . . sed vinculum excommunicationis, a quo ut absolvi mereretur, ad illam humilitatem se ipse sponte dejecit."—Resp. Torti, p. 83; et Bell. Op., t. vii. col. 677. A.]

Fatetur primo extimuisse Henricum quartum, sed *filialem* ejus *timorem* fuisse, *Censuræ* Papalis, non *servilem, mortis,* vel (quæ morte pejor) *depositionis;* nec impulsum terrore amittendi Imperii, sed *sponte* (o os !), et conscientia mera *ad illam sese humilitatem dejecisse.* Crede huic (Lector) inposterum. Vere enim hic mihi fas verba ipsius usurpare de ipso, *ut semper sui similis perseveret, cum non habeat, quod vere respondeat, ipse fingit*[t]. Explico enim tibi *eos auctores* tantum, qui ibi in Apologia annotati *in margine. Hac commotione coactus Rex, Romam humiliter, utpote veniam ab Apostolico postulaturus, inimicis non sperantibus, tetendit*[u]. Audin' Urspergensem? *Commotione coactus Principum et Populi, quasi Regno exui vereretur,* non *sponte* autem, ut absolvi mereretur. Platina. *Decernunt Principes Alemanniæ, ut a Gregorio Henricus supplex veniam errati petat: Quod se facturum Rex ipse, interposito juramento, pollicitus est*[x]. Ex *decreto Prin-* [(1.) De Henrico IV. Imper.]

[s] [Bell.] de [Rom.] Pontif., lib. v. cap. 8. [Op., t. i. pp. 236. C—H—237. A—D.]

[t] [Resp. Torti, p. 82. et Bell. Op., t. vii. col. 676. C.]

[u] [Conrad. Ursperg. Chron.] ad an. 1075. [p. 221. Basil. 1569.]

[x] [Plat.] In vita Gregor. VII. [in Vitis Pontif., p. 177.]

cipum igitur, non dictamine conscientiæ. Schafnaburgensis vero, qui tum vixit: *Cum bis terve, missis Legatis, a Principibus suis pacem petiisset, neque ullum supplicationis genus prætermisisset, et rejectus esset, nuncium accepisset ab eis, si ante diem anniversariam Excommunicationis suæ non absolveretur, regnum deinceps repetere non posse, Romam contendit*[y]. Necessario ergo id factum, ut *regnum repetere posset:* non
262 sponte, ut Censura absolvi. Etiam et illis adjicio alios. Auctorem vitæ Henrici 4ti. *Plerique Episcopi se ab ejus auxilio retrahebant, quod et major pars Procerum factitabat. Tum vero* (non conscientia ulla adductus, sed) *videns rem suam in arcto sitam, inito tam occulto, quam astuto consilio, subitum et inopinatum iter, in occursum Apostolici arripuit*[z]. Brunonem. *Henricus autem vagans per Italiam, loco, sed magis animo, quid ageret nesciebat, quia quicquid ageret, Regnum perdere timebat. Nisi enim supplex ad Apostolicum veniret, et per eum solutus a Banno fuisset, regnum se non recepturum pro certo sciebat*[a]. Cuspinianum. *Omnes .... Regnicolas Pontifex ab obedientia absolvit* [leg. *absolverat*]*: quod magnum peperit in imperio dissidium, adeo ut Rex Henricus compelleretur etiam invitus Romam petere, et summo Pontifici .... adhærere, ut secum gratiam iniret*[b]. Tu, *sponte,* dicis: Ille, *adeo ut compelleretur etiam invitus.* Quid quod Sigonius in *summum discrimen Regni admittendi adductum*[c] *fecisse* id dicit? Tum Laziardus, *Partem regni ab eo defecisse, Saxones adversus eum bella parasse, qua re motum, ac sibi timentem, Pontificem adiisse*[d]. Ubi hic *meritum absolutionis?* ubi *metus Excommunicationis?* ubi vel hujus, vel illius mentio? *Cum Regnum timeret perdere,* ait Bruno[e]; *Cum Regnum alioqui repetere non*

["In hæc verba legatos Regis dimiserunt. Iterum alios atque alios misit, nullum supplicationis genus, quod impediendæ tantæ rei proficuum putaretur, prætermittens. Sed illi in eadem sententia fixi obstinatique manebant... In hac tantarum expectatione rerum .... ecce primo diluculo sequentis diei... Suevi et Saxones legatos ad regem miserunt, qui ei dicerent... Si ante diem anniversarium excommunicationis suæ, suo præsertim vitio, excommunicatione non absolvatur, absque retractatione, in perpetuum causa ceciderit, nec legibus deinceps regnum repetere possit," &c.—Lamb. Schafn. de rebus Germ.] ad an. 1076. [apud Pistorii Rer. Germ. Script., t. i. p. 416.]

[z] In Helmo. [et apud Urstis. Germ. Hist., p. 382. Francof. 1585.]

[a] [Bruno] De Bello. Saxon. in an. 1067. [leg. 1077. apud Freher. Rer. Germ. Script., t. i. p. 211. a Struvio Argent. 1727.]

[b] [Cuspin. De Cæsaribus, p. 283.] in Henri. IV. [Francof. 1601.]

[c] [Car. Sigon.] De Reg. Ital., lib. ix. in an. 1076. [p. 221.]

[d] [Laziard.] Epit. Hist. Univer., ca. 193. [fol. cxlviii. a. Basil. s. a.]

[e] [Vide supra not. a.]

posset, Schafnaburgensis[f]; *In summum discrimen adductus Regni amittendi,* Sigonius[g]. Audis, non Censuram, sed *ne Regnum perderet,* timuisse? Ubi *spontanea* illa tua *dejectio?* Imo, *Coactus,* ait Urspergensis, *commotione*[h]; *Decreto Principum,* Platina[i]; *Videns res suas in arcto sitas,* Auctor vitæ[k]; *adeo ut compelleretur etiam invitus,* Cuspinianus[l], Et hoccine tu vocas, *sponte se dejicere?* Denique qui Henricum bene noverit, et quomodo post *bis* ab eodem Gregorio, etiam ab Urbano secundo, et Paschali secundo, ter minimum excommunicatus, nihili id fecerit, perstiterit, innodatus etiam Censuræ diem extremum obierit, non multum ei a Censura Pontificia, sed (qui erat) *timorem* omnem, a Regni *amissione* fuisse, necesse est fateatur.

["Hæc vero historia dubiæ fidei est. Neque enim eam attingit Genebrardus in Chronico, ut hic noster falso in margine adnotavit, neque Platina neque Sigonius, neque Sabellicus. . . . . 'Ad ejus (Alexandr. III.) pedes procubuit Fridericus, petens absolutionem excommunicationis.' Hæc Genebrardus[m], qui de calcata cervice ne verbo quidem meminit."—Resp. Torti, p. 83; et Bell. Op., t. vii. col. 677.]

[(2.) De Friderico I.]

De Friderico primo scrupulum primo injicit, de *Historiæ dubia fide. Dubia?* Quare? Quod eam non referant quatuor saltem Historici, Genebrardus, Platina, Sigonius, Sabellicus. Poterat ex Sabellico ipse sibi responsum dare. *Non tradunt hoc illi,* fateor; sed *num propterea negant?* At tradunt alii. Non Genebrardus; at Massonius popularis ejus, in vita Alexandri refert[n]. Non Platina, qui vitas Pontificum scripsit; at 263
Ciacconius[o], qui et ipse scripsit, nec minus accurate. Non Sigonius, at Bergomensis[p]: non Sabellicus; at Petrus Justinianus[q]. *Addo,* et de Germania Nauclerus[r], et Mutius[s], et

[f] [Vide supra, not. y.]
[g] [Vide supra, not. c.]
[h] [Vide supra, not. u.]
[i] [Vide supra, not. x.]
[k] [Vide supra, not. z.]
[l] [Vide supra, not. b.]
[m] [Genebr. Chronogr., lib. iv. in Alex. III. p. 622.]
[n] [Vide infra, not. c.]
[o] [Alph. Ciaccon. In Vitis et Gestis Pontif., p. 470. C. Romæ, 1601.]
[p] [Vide infra, not. w.]
[q] [Vide infra, not. v.]
[r] [Naucl. Chronogr. Gen. xl. tom. ii. p. 856. Colon. 1579.]
[s] ["Ibi coram universo populo imperat Imperatori Pontifex, ut sese humi prosternat, et veniam clara voce roget. Imperator procidit ad pedes Papæ, Papa Cæsaris collum pede in terram premit, inquiens; Scriptum est, *Super aspidem, &c.* Respondit Fridericus, *Non tibi, Alexander, sed beato Petro, cui te dicis succedere, pareo.* Ad hæc Pontifex ait, *Et mihi, et Petro.* Huld. Mut. Germ. Chronic., lib. xviii. ad ann. 1177, pp. 157, 158. apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. ii. p. 789. Ad hunc autem locum observat Struvius; "Hanc fabulam satis explosimus in Syntagmate Historiæ Germaniæ, Diss. xvii. § xlvii.]

de Græcia ipsa Gennadius[t], et Bessarion[u] Cardinalis. Nec dubitanter hoc. Inter eos, qui res Venetas scripsit Justinianus, et quid Venetiis factum optime nosse poterat. *Deposuit purpuram Fridericus, et humi procumbens Pontificis pedes exosculatus est. Alexander autem Friderici collo planta superposita, Davidicum illud protulisse dicitur, 'Super aspidem, &c.' Cum autem diceret Imperator, Non tibi, sed Petro; Pontifex impressa fortius planta, Et mihi, ait, et Petro*[v]. Bergomensis itidem. *Alexander . . . universo astante populo Imperatori jussit, ut se humi prosterneret, et veniam denuo* [*ex-*] *postularet. Quo facto, Alexander Pontifex Imperatoris collum pede comprimens, ait, scriptum est, 'Super aspidem, &c.*[w]' Ac *hi* quidem *ambo* de ditione Veneta, quibus Sabellicus tuus plurimum tribuit, cæterisque in Patriæ suæ rebus præferendos censet[x]. Denique (quia fieri hic cupio compendium) qui huic ipsi historiæ totus incubuit Hieronymus Bardus[y] excusus Venetiis 1584. viginti minimum Auctores commemorat, omnes *Catholicos, Antiquos* omnes; etiam *verba* apponit *eorum,* qui calcatas a Papa Cæsaris cervices, disertis verbis testantur *omnes;* Fac legas, si otium est, nec eris jam dubius fidei; *Historia* enim *dubiæ fidei* non est. Genebrardus quidem *procubuisse* dicit; piguit, credo, plura. Sed nec hoc *exemplo Petri.* Petrus, non vel hoc tulit in Centurione, tulit in Cæsare ipso, qui Petri Successor εὔχεται εἶναι[z]. Regem vero Petrus *Præcellentem*[a] diceret, et *Honorandum*[b], non *aspidem* et *conculcandum.* Etsi vero Genebrardum plura piguit; at Massonium non piguit de calcata cervice meminisse, *Cum Cæsar inclinata cervice collum pedi Alexandri submisisset, dixissetque Pontifex, 'Super aspidem*[c]*,' &c.* Vel ergo, reclamante Baronio[d], constat Historiæ fides sua, a Græcis, Italis, Gallis, Germanis. *Timuit,* inquis, *nihil Fridericus, nisi ex-*

[t] [Gennad. (seu Georgii) Scholarii Patriarch. Const. Expos. pro Concil. Florent., cap. v. sect. 6. apud Bibl. Patr., t. xiv. p. 415. Colon. 1618.]

[u] [Vide Chronicon a Bessarione Venetis datum, apud Bardi Vitt. Nav. pp. 141—143.]

[v] [Petr. Justinian.] Lib. 2. Rerum Venet. [p. 48. Venet. 1560.]

[w] [Jacob. Philip. Forest. Bergom. Chron. Suppl., lib. xii.] ad an. 1610. [fol. 288. b. Paris. 1535.]

[x] [Rem totam, ut in textu habetur, narrat Sabellicus, scriptorum quorundam auctoritate, in Hist. Rer. Venet. Dec. 1. lib. vii. p. 200. Basil. 1556.]

[y] [Vittoria Navale Ottenuta della Republica Venetiana descritta da Girolamo Bardi. In Venetia, 1584.]

[z] [Hom. Il. i. 91.]

[a] [1 Pet. ii. 13.]

[b] [1 Pet. ii. 17.]

[c] [Papyr. Mass. de Episc. urbis,] in Alexan. iii. [in fol. 205, b. Paris. 1586.]

[d] [Baron. Ann. Eccl. ad ann. 1177. num. lxxxvi., lxxxvii. t. xii. col. 732.]

communicationem. Timuit vero. Platina ipse tuus, aliud timuisse narrat. *Quod Proceres palam illi minati essent, redituros se in Germaniam, ni propere cum Pontifice in gratiam rediret*[e]. Laziardus[f] et Polonus[g], *Timens ne a Domino suo caderet. Ut cum Pontifice Romano pacis fœdera libenter* 264
inire coactus sit; Et maxime, quod ejus filius a Venetiarum Principe captivus tenebatur: Bergomensis[h]. Nauclerus, *Protestati sunt se eum derelicturos, et Successorem ab Electoribus postulaturos, quibus deterritus minis*[i], *&c.* Timuit ergo, *Ne Proceres desciscerent; Ne dominio excideret; Ne in filium captum durius quid statueret Pontifex; Deterritus est minis;* Quare abrogationem Imperii timuit, excommunicationem non timuit.

["Hæc autem historia parum verisimilis est. Siquidem ille tertius Pontifex, cujus adversarius meminit, fuit Cœlestinus III., qui decrepitus annorum octoginta quinque cum esset, et summa comitate atque humanitate omnium consensu præditus, neque cum Henrico simultatem gereret; certe nulla ratio patitur, ut credamus eum potuisse, aut voluisse regium diadema de Henrici capite pedibus deturbare . . . . . Quod si forte vera sit Historia, ut Baronius Cardinalis admittit, non inde timuit Imperator, neque Pontifici iratus fuit; quoniam intellexit in ipsa coronatione diadema sibi impositum, ac deinde dejectum ex capite, ac rursum in caput repositum, ut eo facto admoneretur coronam tantæ dignitatis posse malis meritis amitti."—Resp. Torti, p. 84; et Bell. Op., t. vii. col. 677. B, C.]

De Henrico sexto, *Historiam parum verisimilem esse* dicis; Et est certe, idque vitio vertimus Pontifici, quod *vera* sit de *fastu* illius narratio, quæ *veri* vix *similis* est. Quam tamen ipse hic dicis parum *verisimilem*, nec *ullam rationem pati, ut credamus*, fateris post veram, et a Baronio[j] admissam, et *credis* ipse *homo constans*, et nos sinis *credere*. Quid vero, si *annosus* senex Cœlestinus? An nescis *ambitionem non senescere?* Quid porro si *summa* antea *comitate*. *Papatus superbum, aut invenit, aut facit.* At *simultates illi cum Henrico nullæ*. Quid opus, quem tam *placidum* habeat *ut ovem?* At fuissent forte, nisi *passus* hanc ab eo *contumeliam*. Ranulphus [(3.) De Henrico VI.]

[e] [Plat.] in vita Alex. III. [in vitis Pontif., p. 206.]
[f] [Laziard.] Epito. Hist. Univers. cap. 212. [fol. cliv. b. Basil. s. a.]
[g] [Mart. Polon. in Chron. Rom. Imp., sub Fred. I.] ad an. 1166. [leg. 1162. Col. Agr. 1616.]
[h] [Jacob. Philip. Forest. Bergom. Chron. Suppl., lib. xii.] ad an. 1155. [fol. 287. a.]
[i] [Naucl. Chronogr.] Generat. xl. [t. ii. p. 856.]
[j] [Vide Baronii Ann. Eccl. ad ann. 1191. num. x. t. xii. col. 841. ubi ipsa Hovedeni verba citantur.]

autem *noster* ea diligentia, eruditione, fide Auctor est, ut a multis præclaris viris, etiam Polydoro Vergilio vestro, *egregius Historicus*[k] habeatur, nec Sigoniis aut Sabellicis vestris cedit, quique, si in rem vestram quicquam vel solus retulisset, quantivis pretii foret. Verum, non ille solum hoc; Rogerius etiam Hovedenus, Ranulpho prior, quique ipse tum vixit, et Historiam suam scripsit, cum hæc Henrico sexto fierent, ita rem gestam narrat: *Sedebat . . . Dominus Papa in Cathedra Pontificali, tenens Coronam auream Imperialem inter pedes suos, et Imperator inclinato capite, recepit Coronam, et Imperatrix similiter, de pedibus Domini Papæ. Dominus autem Papa statim percussit cum pede suo Coronam Imperatoris, et dejecit eam in terram*[l]. Nec tamen, si tibi credimus, *timuit* Imperator. Non valde quidem *speravit* hoc omine. Non enim bonæ spei signum *Coronæ excussio*, aut læti auspicii: præsertim ab hoc Pontifice, cui *Buboni* verum cognomen erat, *ave male auspicata*[m]. *Nec iratus fuit*, inquis. Qui scis? An exta ejus tum, et cor inspexisti (novus aruspex), quod bilem omnem a præcordiis abfuisse affirmas? Imo non potuit irasci facto, *quoniam intellexit* latere in eo mysterium (nec enim *sine mysterio* calcari Coronas a Papa) nempe, *posse malis meritis amitti Coronam*[n]. Tria vero hic insunt; 1. *quod decussa ei*
265 *Corona fuit*; 2. *quod a Pontifice decussa*; 3. *quod pede Pontificis*. Quicunque demum Coronam ei *decussisset*, *decussio* illa *a quocunque demum* facta, satis monere potuit, Coronam amitti posse, etsi alius id fecisset, quam Papa. Quid Papa opus fuit? Hovedenus, mysterium illud explicat, *significans, quod ipse Papa potestatem ejiciendi eum ab Imperio habet, si ille demeruerit*[o]. Non in eo ergo *mysterium*, quod *amitti Corona*, sed quod *tollente eam Pontifice amitti posset*. Melius adhuc Cestrensis. *Designans per hoc, quod ipse Papa habet potestatem creandi Imperatorem, si meruerit, et dejiciendi, si demeruerit*[p]. Plenius hoc quidem multo, et magis ad rem: non

[k] [Polyd. Verg. Hist. Angl., lib. i. p. 17.]

[l] [Roger. Hoved.] Annal. part. post. in Rich. 1°. [apud Script. post Bed. p. 689. Francof. 1601.]

[m] ["Inauspicata est et incendiaria avis."—Plin. Hist. Nat., lib. x. cap. 17. (al. 13). t. iii. p. 1858. Lond. 1826.]

[n] ["Porro factum hujuscemodi Pontificis auspicandi Imperii scias ea ratione recens adhibitum, quod successor et filius illius esset, qui post tantum ab Ecclesia acceptum beneficium in Imperii coronam eidem impertita, de ipsa tamen adeo male meruisset. Ut autem id fixum menti ejus hæreret, nempe dare, custodire, conservare et auferre, si causa exigeret, Imperium, esse in voluntate Romani Pontificis, ejusmodi voluit commonuisse ipsum exemplo." —Baron. Ann. Eccl. ad Ann. 1191, num. x. t. xii. col. 841.]

[o] [Rog. Hoved., ubi supra.]

[p] [Ranulph. Higden. Polychron.,

quid *Imperator pati,* sed quid *Papa facere; creare,* si mereri judicet; *dejicere,* si demereri.

Hactenus vero edocti sumus, cur *decussa corona,* cur *a Pontifice:* Sed si vel *manu* dejecisset Pontifex Coronam, satis per illud privativa illa potestas Pontificis significari potuit; quorsum *pede* factum? nam neque illud *mysterio suo* carere potuit: Forte ut admoneret, Pontificis *pedem,* partem infimam, Imperatoris *vertice* summo sublimiorem, et vel *supplosione pedis* efficere, cum libet, ut *decidat* ei *de capite diadema.* Mira vero (ut video) *mysteria* latent in *calcibus Pontificiis. Unus ibi Patrem* calcibus suis *docuit,* quomodo *Psalmi versum illum* intelligeret, *Super aspidem, &c. Alter* hic *filium* calcibus *docet,* qua ratione possit Coronam amittere. Quis non deosculetur *pedes* tam *mysticos?* Ridicula hæc sunt, sed Tortus magis, qui *Pontifices* scribit circumferre in *calcibus monitiones* tam sanctas, et salubres.

[" Videretur hoc loco aliquid dixisse, quod ad rem faceret, nisi manifestam falsitatem historiæ miscuisset. Falsum enim est, Philippum ab Othone illo interfectum fuisse, qui postea imperavit. Scribunt enim gravissimi auctores, Albertus Krantzius in sua Saxonia, lib. vii. cap. 28[p], Joannes Nauclerus in Historia sua, pag. 82[q], et Carolus Sigonius, lib. xv. Appendicis[r], Philippum occisum fuisse ab Othone quodam privato homine .... Palmerius quidem interfectum dicit Philippum a Comite Palatino[s] .... Quod autem Innocentius dixerit, aut Philippo se diadema ablaturum, aut sibi a Philippo insigne Apostolicum detrahendum, scribit quidem Abbas Urspergensis, sed addidit, id se ab aliis accepisse, et difficile esse relatu, et vix credendum."—Resp. Torti, p. 85; et Bell. Op., t. vii. coll. 677. D, 678. A.]

[(4.) De Philippo Suevo.]

De Philippo *dixisse* fatetur Apologiam *quod ad rem facit, nisi quod admista ibi manifesta falsitas.* Illa vero quæ? *Philippum ab Othone interemptum.* Id verum fuerit, an falsum, quid *ad timorem* Philippi? Timuit Innocentii *verba minantia* et metuenda, magis apta *Sicario,* quam *Vicario* Christi: Aut *Ego Illum, aut Ille Me.* Erupisse vero illum in verba hæc, qui ea ætate fuit, et plerisque eorum, quæ scri-

lib. vii. cap. 26. [fol. cclxxxiii. col. 3. Anglice Lond. 1527.]

[p] [Alb. Krantz. Sax., lib. vii. cap. 28. p. 193. Francof. ad Mœn. 1575.]

[q] [Joan. Naucl. Chronogr., Gen. xli. t. ii. p. 906.]

[r] [Car. Sign., De regn. Ital., lib. xv. Append. ad an. 1208. p. 13.]

[s] [Palmer., Chron. ad ann. 1208, fol. 138. b.]

bit, ipse interfuit, narrat Urspergensis[t]. *Audita* sibi dicit. Non enim adfuit loquenti forte; sed *a fide dignis audita;* alioqui haud unquam retulisset in Historiam. *Relatu* vero *difficilia* et *vix credenda,* tam erant *indigna Pontifice:* quo fuit Innocentii minor innocentia. Sed quæ *vix credenda, cre-*
266 *denda tamen.* Non enim *primus* in exemplo hoc Innocentius: *Eadem* ipsa dixerat Henrico quarto Gregorius septimus, vel *eadem,* vel certe *graviora.* Sic Gregorio objicit per Epistolam Imperator; *Scilicet* (*ut tuis verbis utar,*) *Quod aut Tu moreris, aut Mihi animum Regnumque tolleres*[u]. Eadem vero verba (præter Cuspinianum) *gravissimus Auctor tuus* Nauclerus repetit[x]. *Timor* vero e *verbis* illis; quod instituto satis erat, præsertim si non dixit modo Pontifex, sed et *sancte dejeravit* (ut Cuspinianus[y] Auctor est), nec Pontifici fas unquam pejerare. Excitasse dein, atque incitasse Bertholdum primo, post etiam Othonem illi æmulum constat[z]; abrogasse ei imperium; Othonem contra jus fasque omne coronasse; (quem igitur ne nunc quidem Germani habent pro Imperatore *legitimo;*) multa in Philippi perniciem machinatum esse. Hæc illi *timorem* auxerint necesse est. Respondit tandem verbis exitus. Cæsus autem est, sive ab Othone Palatino[a], sive ab Othone Landgravio, sive a Vitelspachio tuo, nec tamen, ut tu vis, *privato,* sed *Comite,* non id, credo, magnopere refert, quis Otho cæsor fuit: Philippus cæsus est. Ita non pejeravit Innocentius; Ademptum illi *diadema, vita* quoque adempta est. Neque vero, quod Historicis inter se non convenit, quis *ille percussor* fuerit, valde hoc ad rem. Illud ad rem: Pontificem *minis terruisse,* nec frustra *terruisse; ademisse* enim ei *diadema. Timuisse* vero Philippum, nec frustra *timuisse; amisisse* enim *diadema. Timor* autem ibi probandus erat, *cædes* non erat.

[t] ["Audivi etiam eo tempore, quod tamen difficile est relatu, et vix credendum, quia dixerit idem Papa, quoniam ablaturus esset Philippo diadema regium, aut ipse sibi Papæ insigne Apostolicum." — Conr. Ursperg. Chron.] ad an. 1191, [p. 306.]

[u] Constit. Imper. Hanninsf. [i. e. Goldast. Haiminsf.] ad annum 1080, [t. i. p. 242. Hanov. 1609.]

[x] [Joan. Naucl. Chronogr.;] Gen. xl. [t. ii. p. 898. Conradi Urspergens. verba citans.]

[y] [Cuspinian. De Cæsaribus, p. 330.] in Philipp.

[z] [Cusp., ibid.]

[a] ["Otto Palatinus de Witilspach, sceleratus ac nefandus homicida, velut amicus Cæsaris cubiculum ingreditur, nemine id prohibente, et vibrato gladio in caput regis vena secatur capitis lethali vulnere."—Cuspinian. de Cæsaribus, p. 331. in Philippo.]

["Conveniunt . . . . . omnes historici a Manfredo filio notho ejusdem Friderici Fridericum graviter ægrotantem pulvino in os injecto suffocatum. Venenum autem a Manfredo propinatum Friderico, nullus Historicus dicit. Quod autem Pontifex in hac re se miscuerit, solus Cuspinianus, qui recens est Auctor, ex Epistolis Petri de Vineis, sine dubio refert."—Resp. Torti, p. 86; et Bell. Op., t. vii. col. 678. B, C.]

Qui vero Philippum primo, dein Othonem, imperio viderat excussos ab Innocentio, Fridericus secundus: annon versabatur illi ante oculos *justa metus occasio?* Cum et tertio, *fulmine afflatus,* et *dejectus Imperio,* et Principum suorum *fide nudatus:* Et nonne vita ejus etiam petita est? Qui in expugnato Scalæ castro capti, annon hoc morientes fassi sunt, *auctore se Pontifice* negotium illud in se suscepisse[b]? Post vero etiam, Theobaldus cum aliis quinque, nonne idem aggressi sunt; et annon Imperatori in animo *sex illos,* postquam in potestatem jam ejus venissent, *per diversa mundi climata, ad omnes Reges et Principes, cum Bulla Papali impressa in fronte, ibidem inventa, in publicam proditionis notitiam destinare*[c]*?* Sat erant hæc *timori* probando. Præteris omnia hæc, *unum* vellicas, in quo tamen multa peccas. De *veneno* negas. At, qui ætate illa vixit, Matthæus Parisiensis affirmat; *Rediit,* inquit, *in Apuliam, ut dicitur, potionatus*[d]. Affirmat et Chronicon Augustense. *In Apuliam rediit, et veneno extinctus, sepultus est in Fungia*[e]. Etiam Chronologica Compilatio apud Pistorium. *Fridericus . . . . anathematizatus, et imperiali honore privatus, veneno interiit*[f]. Etiam Sigonius vester. *In Apulia, idibus Decembris veneno est mortuus, cujus mortis Manfredus suspicionem tulit*[g]. Tu rem totam rejicis in Manfredum. Manfredus autem *maturavit* modo illi *exitum* pulvillo, potius quam *exitus causa fuit.* Nam si, ut narrat Parisiensis, *venenum lethiferum et efficax valde potioni* immistum est[h], prævertit modo horam Manfredus; si concessisset ei exigui temporis usuram, si paululum modo

[(5.) De Friderico II.]

267

[b] [Epist.] Pet. de Vin., lib. ii. cap. [leg. Ep.] 10. [p. 264. Ambergæ, 1609.]

[c] [Epist. Walteri de Ocra Regi Angliæ apud] Matth. Paris. [Hist. maj. ad ann. 1246,] p. 166. [692. Tigur. 1589.]

[d] [Matth. Paris., Hist. maj.] in Hen. III. ad ann. 1249, [p. 739.]

[e] [Chron. August.] Ad ann. 1250, [apud Freher. Rer. Germ. Script., t. i. p. 528.]

[f] Ad ann. 1252. [apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. i. p. 1102.]

[g] [Car. Sigon.] De Regn. Ital., lib. xviii. [Append., p. 76.]

[h] ["De consilio . . Petri de (Vineis) venenum &c. immiscuit (physicus)" Matth. Paris., p. 739.]

sustinuisset, *veneni* vi expirasset: ut ille mori modo fecerit jamjam moriturum.

["Quod autem Pontifex in hac re se miscuerit, solus Cuspinianus, qui recens est auctor, ex Epistola Petri de Vineis sine dubio refert. . . . . Si enim (Auctor Apologiæ) legisset, scivisset profecto Manfredum non fuisse sicarium aliquem . . . sed filium Friderici, magnumque Principem, et non dixisset conduxit Manfredum quendam . . . . Denique non tam asseveranter locutus fuisset, cum solus Cuspinianus male affectus erga Pontifices, ex sola conjectura simultatis, et inimicitiarum, et dubitanter rem hanc attigerit."—Resp. Torti, pp. 86, 87; et Bell. Op., t. vii. col. 678. C, D.]

Manfredum vero, quem *terræ filium* fateris ipse, potuit et Apologia *Manfredum quendam* appellare[k]. Nulla enim re, nisi scelere *magnum, viperam* potius quandam, et fœdum parricidam, qui ei, a quo spiritum *acceperat*, spiritum *interclusit*. Ab eo Cuspinianus factum id nullus dubitat, *sive ab hostibus, aut Pontifice corruptus id fecerit*, (omnes autem illi hostes a Pontifice tum erant) *sive quia ad Siciliæ regnum aspiraret*[l]. Non autem posterius hoc, quod Siciliæ regnum ambiret, *cum testamento scriptus esset hæres Siciliæ*, ait Sigonius[m]. Quare, prius illud: quod a Pontifice *corruptus* fuerat. Sed Cuspinianus *rem refert, ex Petro de Vineis*. Qui potest? cum, et Petrus de Vineis in suspicionem ipse venerit, quasi criminis particeps? *Ejus* enim (apud Parisiensem) *Dominus Papa cor enervando muneribus et pollicitis maximis inclinarat;* ut, de Manfredo per Pontificem *corrupto*, magis adhuc *verisimile* sit. Verum Cuspinianus *in Pontifices affectus vix bene*. At erat tamen *bonus Catholicus*, nec *de hæresi* suspectus unquam, nec a *Pontifice læsus*. *Male* tamen *affectus*. Quis vero posset in illos *bene affici*, qui tot illorum *scelera, fraudes, cædes*, legerit, sciverit, scripserit, quot Cuspinianus? *Veneno* ergo *mortuus Fridericus*, ut Parisiensis[o]: Cujus mortis Manfredus

[k] [Vide Apol. pro Juramento, p. 279.]

[l] [Cuspinian. De Cæsaribus, p. 341.] in vita Frider. II.

[m] [Car. Sigon.] De Reg. Ital., lib. xviii. in fin. [Append., p. 76.]

[n] ["Ecclesiæ autem inimici dixerunt, quod Dominus Papa ad hoc facinus cor Petri enervando muneribus et pollicitis maximis inclinarat."—Matth. Paris. Hist. maj.] in Henrico III. ad ann. 1249, [p. 739. Parisiensis vero hæc postea addit, quasi de rei veritate adhuc dubius, "Et absorduit Domini Papæ fama per hoc non mediocriter. Veritatem tamen novit Deus, secretorum perscrutator infallibilis."—ibid.]

[o] [Vide supra, not. d.]

suspicionem tulit, ut Sigonius [p]: Is autem *a Pontifice corruptus,* ut Cuspinianus [q].

["Auctorem allegat Paulum Jovium, lib. ii. Historiarum .... (qui) Alexandri VI. res gestas describit, sed nullam Epistolam scriptam esse dicit ab Alexandro ad Sultanum. Itaque Auctor Apologiæ doceat nos, de quo Alexandro loquatur."—Resp. Torti, p. 87; et Bell. Op., t. vii. col. 679. A.]

Quem vero ibi proximo in loco Alexandrum Apologia innuat, non est quod te valde de eo torqueas. Alexander is tertius est. Nihil autem in Jovio de Alexandro tertio: satis illi negotium facessit qui tertius ab hoc. Quæ erat ibi in margine allegatio Jovii, ea sequens Sexti exemplum spectabat, Typographi errore factum, ut poneretur summa in pagina, loco non suo. At, quam ibi recitat ab Alexandro tertio datam timendi causam, ea Friderico primo data fuit. *Illius expressam ad vivum imaginem misit Sultano Pontifex, tum cum Fridericus pugnaret in Asia, unaque per literas egit, curaret illum de medio tollendum, si securus regnare vellet.* Atque hæc e Germanica Historia de Friderico Barbarossa, et apud Barnum [r] de vitis Pontificum, in vita Alexandri tertii, qui illi *ultimus* est de Pontificum numero. Apud Balæum [s] idem, qui Joannem Marium auctorem citat, idem apud Schardium [t] reperies, qui Cremonensem. Admodum autem infensus erat Alexander Friderico: vestra hoc Papia sensit: mulctatus Episcopus vester *Pallio* et *Cruce,* quod a partibus Friderici steterat [u]. Quo tempore, Papiæ in Synodo, majores tui Papienses omnes Theologi et Jurisconsulti longe aliter sentiebant, quam tu modo. Siquidem *inter omnes tum convenit,* posse Pontificem ab Imperatore jure *deponi,* ut et reipsa ibi *depositus* est Pontifex [x].

[(6.) De Zizimo Bajazethis fratre interfecto.]

268

Qui vero in Pauli Jovii secundo Historiarum Libro vidisti Alexandri tertii Epistolam nullam ad Sultanum, (nulla enim ibi erat, quam videres) at *poteras* verba hæc; saltem jam poteris, postquam tibi delineata sunt. *Nec multo post, ipse*

[p] [Vide supra, not. g.]
[q] [Vide supra, not. l.]
[r] [Vide Barni Vit. Rom. Pont., p. 284. Basil. 1535.]
[s] [Vide Balæi Act. Rom. Pont., lib. v. in vit. Alex. III., p. 224. Francof. ad Mœn. 1567.]
[t] [Vide Schardii Hypomnema, pp. 275—277, ad calc. Epistolarum Petri de Vineis, t. ii. Basil. 1740.]
[u] [Vide Baron. Ann. Eccl. ad ann. 1175, num. xii. t. xii. col. 685.]
[x] [Vide Baron. Ann. Eccl. ad ann. 1160, num. i. seq. t. xii. col. 457. seq.]

Gemes ad Cajetam moritur, eratque constans fama Alexandrum (ut Barbarus Princeps inimici Regis gloriæ atque spectaculo subtraheretur, et ipse obiter proposita a Bajazethe præmia promereret) lethiferum pulverem Saccharis, quibus Turca poculis omnibus uteretur, miscuisse. Is erat pulvis ad fallendum candore mirabili, nec injucundo admodum sapore, qui non acriore vi protinus, sicuti præsentanea venena, spiritus vitales opprimeret, sed sensim illabendo, exitiali tarditate grassaretur[y]. Guicciardinus etiam. Non *defuere, qui crederent . . . Bajazethem, cognito Regis Galliæ in Italiam apparatu, per Jacobum* [leg. *Georgium*] *Bucciardum,* (apud Bajazethem Pontificis Legatum,) *Pontificem pecunia corrupisse, ut Gemen vita privaret*[z]. *Ejus mors, a Pontifice, lento veneno procurata fuisse, constanti hominum opinione credita est*[a]. Pariter Sabellicus. *Zizimum ut veneno tolleret, ab initio Gallici tumultus per literas cum Alexandro egerat Barbarus Rex, magnum auri pondus, si eam sibi operam navasset, pollicitus*[b]. Quæ et ipsa Cuspiniani
269 quoque verba sunt[c]. Quod vero Cuspinianus dicit, *mortuus est veneno* (Zizimus) *Alexandro Pontifice haud ignorante*[d], id ipsum quoque Sabellicus: *Fuerunt qui crederent, eum veneno sublatum, fuisseque Alexandrum Pontificem ejus consilii non ignarum*[e]. Ut si iniquior sis in Cuspinianum, quod Catholicus cum sit, *male* tamen *fuerit affectus in Pontificem;* habeas jam vestros homines, Jovium, Guicciardinum, Sabellicum, quibus tuto credas, nec fides in hoc tua vacillet amplius.

["Cuspinianus autem . . . scribit quidem Zizimum Bajazethis fratrem . . . veneno sublatum, haud ignorante Pontifice; sed jussu Pontificis id factum, aut post cædem ducenta millia aureorum Pontifici numerata, non scribit. Sed Auctor Apologiæ potestatem habet addendi quidlibet ad Historias." Resp. Torti, p. 88: et Bell. Op., t. vii. col. 679. B.]

Ut tu autem hic delicias facis, ut minutias quæris; *Scribit factum haud ignorante Pontifice, sed jussu Pontificis id factum, non scribit.* Quasi nescias quid valeat, *Non ignorante.* Disce

[y] [Paul. Jov. Hist., lib. ii.; Op., t. i. p. 47. Basil. 1578.]
[z] [Guicciard.] Hist. Ital., lib. ii. [p. 58. Basil. 1566.]
[a] [Ibid., p. 57.]
[b] [Marc. Ant. Cocc. Sabell.] Enn. x. lib. 9. [t. ii. p. 778.]
[c] [Cuspinian. de Cæsaribus,] in Bajazeth. II., [p. 458.]
[d] [Cuspinian., ibid.]
[e] [Mar. Ant. Cocc. Sabell., Enn. x. lib. 9. t. ii. p. 781.]

ex Conradini nece[f]. *Non negavit* ibi Pontifex, Jurisconsulti vestri exponunt, id est, *concessit*[g]. Ita hic, *Non ignarus*, id est, *conscius criminis* fuit, atque adeo auctor. Ubi enim Pontifex *pars, prima pars est, caput* est: Nunquam *Accessorii* naturam sequitur, semper *Principalis*. Alios ad *illum* accedere æquum, non *illum* ad alios. Tum *de summa* hæsitas. *Proposita* a Bajazethe *præmia sunt*, ait Jovius[h]. Pontifex *pecunia corruptus*, ait Guicciardinus[i]. Pecunia illa, *magnum auri pondus*, ait Sabellicus[k]. (Atque ita quidem par, ut *Magnus* Pontifex, *Magni* Turcæ fratrem, non nisi *Magno* pretio tolleret.) Summa ipsa denique notata atque nominata a Jovio[l]. *Ducenta millia aureorum nummum: pacta* scilicet, nec tu, scio, dubitas, quin numerata. Non ita solet oscitanter *pacisci* Pontifex, ut *illudi* sibi patiatur; nec æquum erat, a Turca præcipue: sic enim, summo vestro cum dedecore, *Turca Sanctissimo* imposuisse diceretur. En ergo, ut *potestatem* nullam hic habeat *Apologiæ Auctor ad historias addendi:* tu fac potestatem habeas *de calumniis detrahendi.*

["Vere omnino Henricus, et jure optimo timuit, non cædem corporis . . . sed judicium Dei, et censuras Ecclesiæ."—Resp. Torti, p. 88; et Bell. Op., t. vii. col. 679. C.]

[(7.) De Henrico II. Rege Angliæ.]

At de Henrico secundo nostro, nimis in aperto res est, *vapulasse eum. Carnem suam nudam disciplinæ virgarum supponens, a singulis viris Religiosis, quorum multitudo magna convenerat, ictus ternos vel quinos excepit.* Ita Matthæus Parisiensis[m], Hovedenus[n], Neubrigensis[o], Walsinghamus[p], Capgravius[q], Auctor vitæ et processus Thomæ[r]. Atque hoc

[f] [Vide Spond. Contin. Annal. Baron. ad ann. 1268, num. xiii. t. i. p. 234.]

[g] ["Et nota bene, quod tantum est dicere non nego tibi legitimam, quantum concedo. Et hoc verbo fuit usus Papa, cum Corradinus captus fuit; rescripsit enim, quod fieri de eo justitiam non negabat; et propter illa verba, tanquam de mandato, et authoritate pontificis, ipse fuit decapitatus; et in eo finivit inclitissimus sanguis Sueviæ." Angel. Ubald. Perus. super Codice Rubr. 'De secundis nuptiis.' leg. v. 'Generaliter.' num. 3. t. iii. fol. 113. col. 4. Venet. 1579.]

[h] [Vide supra, not. y.]

[i] [Vide supra, not. z.]

[k] [Vide supra, not. b.]

[l] [Paul. Jov. Hist., lib. ii. Op., t. i. p. 44.]

[m] Mat. Par. [Hist. maj.] in Henric. II. in ann. 1174. p. 125. [Tigur. 1589.]

[n] [Rog. Hoved. an. ann. 1174. ap. Script. post. Bedam, p. 539. edit. Francof. 1601.]

[o] [Guil. Neubr. Hist., lib. ii. cap. 25, p. 191. Oxon. 1719.]

[p] [Walsingh. Ypodigm. Neustriæ apud Camdeni Anglica, Normannica, &c., p. 450.]

[q] [Capgr. Nov. Legend. (in S. Thoma) fol. cclxxxxii. col. 3. ad fin. Lond. 1516.]

[r] [Vide Vit. et Process. S. Thom. lib. iv. cap. 7. sig. f. (vii.) coll. 3, 4. Paris. 1495.]

ex mandato Pontificis. Sic enim Hovedenus, *Promisit et alia quædam,* [leg. *etiam et alia*] *quæ non oportet scripturæ serie denotare*[t]. Et Auctor vitæ. *Injunxerunt Legati Papæ etiam ei secretius alia quædam, quæ ad communem audientiam non pervenerunt*[u], quæ *nostri homines* de *virgæ* disciplina fere intelligunt. Hæc ille cum passus esset, *timuisse* illum concedis,
270 sed *judicium Dei, et Censuras Ecclesiæ. Censuras Ecclesiæ* forte erant enim timendæ, quæ tam erant rigidæ; nam *de Judicio Dei* bene sperare potuit. Quia *audita Thomæ nece, per quadraginta dies, sedit mœrens, et acerbiorem multo plus quam mortuorum fecit luctum, lugentium cibos comedit, equum non ascendit, nulla causa, nulla consultatio, nulla querela ingrediebatur ad eum, sedebat solitarius, ingemiscens, et dolens sæpius hoc iterans, Heu, heu accidisse sic*[x]. Qui *accepto primum nuncio de morte Thomæ, Omnipotentem Deum testem invocavit, quod opus illud nefarium, nec sua voluntate, vel conscientia commissum est, nec suo artificio perquisitum*[y]. Qui, *coram Legatis Papæ juravit, quod neque mandavit, neque voluit, quod Archiepiscopus interficeretur, et quando audivit, vehementer mortem ejus doluit*[z]. *Addidit etiam ex propria voluntate, quod pro morte Patris sui, vel Matris suæ, nunquam tantum doluit*[a]. Qui denique *ultro ad tumulum ejus protestatus est publice, quod mortem ejus nec mandavit, nec voluit, nec suo artificio perquisivit*[b].

At *præter Deum,* Pontifex placandus fuit, cui nulla tum Imperatori pœna congrua, nisi *curvatæ cervicis* visa est: nulla Regi, præterquam puerilis illa *virgarum pœnitentia. Misit primo Rex ad Pontificem, qui eum de crimine purgaret, Richardum Barre. Is receptus non est. Post illum, alios quatuor; Nec eos videre voluit. Tum, ab admissis Regem nec nominari sustinuit, tanquam Papæ abominabile esset nomen*

[t] [Ex Epist. Cardin. Legatorum ad Archiepisc. Ravennat. apud Rog. Hovedon,] p. 303 b. [Part. Post. Henrici II. apud Script. post Bedam, p. 531. edit. Francof. 1601. Forma autem juramenti plenius legitur, p. 529.]

[u] [Vit. et Process. S. Thom., lib. iv. cap. 5. [sign. f. (vii.) col. 2.]

[x] Capgrav. [Nov. Legend. in S. Thoma.] fol. cclxxxxii. [col. 2.]

[y] ["Qui in primis ad omnia lamentationum se convertens genera, Regiam Majestatem prorsus in cinere et cilicio commutavit, omnipotentem Deum invocans, quod opus nefarium nec sua voluntate vel conscientia commissum, nec suo artificio perquisitum, nisi forte ex hoc reus sit, quod Archiepiscopum minus diligere videretur."]—Mat. Par. [Hist. maj. in Henr. II. ad ann. 1171.] p. 120.

[z] Capgrav., ibid. [ut not. x.]

[a] Auctor Vitæ [et Process. S. Thom.,] lib. iv. cap. 5. [sign. f. (vii.) col. 1.]

[b] Matt. Par. [Hist. maj.] p. 125.

Regis[c]. *Ac etiam, de Regis Regnique gravamine diutissime tractavit, et immutabiliter disposuit Dominus Papa in Regem nominatim, et totam terram ejus, cismarinam et transmarinam, interdicti ferre sententiam*[d]. Denique et hoc ipsum per Senonensem Archiepiscopum, in cismarinas ejus ditiones executioni mandatum est. *Et missi erant tum a Pontifice duo Legati, Gratianus et Vivianus, qui magnis, et diversis vexationibus Regem angariaverunt, volentes eum et terram suam interdicto supponere* [leg. *sub interdicto ponere.*] *Sed Rex Angliæ, inde præmonitus,* [leg. *præmunitus*] *ante illorum ingressum, ad præsentiam summi Pontificis appellavit, et sic se et terram suam a gravamine illorum custodivit. At tum, Apostolicam timens severitatem, ad mare properavit, et de Normannia in Angliam transfretavit, præcipiens quod nullus Brevis lator, cujuscunque fuerit conditionis vel ordinis, permitteretur transfretare neque de Normannia in Angliam, neque de Anglia in Normanniam, nisi prius data securitate, quod nullum malum vel gravamen quæreret Regi, nec Regno suo*[e]. Hæc Hovedenus. 271
A quo habes, Regem Henricum, *Papæ severitatem, Cardinalium vexationes, et angarias, latores Brevium, malum et gravamen, et regni sui, et suum extimuisse.*

[" Falsum est patrem Henrici IV. Regis Christianissimi fuisse illum, quæ Navarræ regnum primus amisit. Ille enim Joannes dicebatur. Pater autem Regis Antonius dictus est. De titulo vero, quo Reges Hispaniæ Regnum Navarræ magna ex parte possident, non est nostrum hoc loco disserere. Consulat lector eos Historicos, qui res Hispanias ex instituto tradunt."—Resp. Torti, p. 89 ; et Bell. Op., t. vii. col. 679. D.]

[(8.) De Joanne Rege Navarræ.]

De Navarræ regno abalienato, non temere est quod omittis dicere, jubes *consulere Historicos.* Quid opus? Fatere tu, quod res est. Quodcunque præterea Hispanis Regibus jus est; scis tamen Historicos, si consulantur, responsuros statim, mulctatum Regno Navarrenum a Julio secundo; mulctatitio regno donatum ab eo *Hispanum:* Ita scilicet *voluit, jussit* Summus tum Pontifex. De Regum titulis nemo te disserere

[c] [Vide Epistol. Roberti Salisb. Archid. et alior. ad Henric. Reg. apud Rog.] Hoved., p. 301. a. [apud Script. post Bedam, p. 526. edit. Franc.]

[d] [Rog. Hoved.,] p. 301. b. [ibid.]

[e] [Rog. Hoved.] p. 301. b. ["Interim venerunt in Normannia, duo legati Cardinales, a latere Alexandri summi Pontificis missi, Gratianus, sc. et Vivianus," &c. p. 527. edit. Franc.]

vult. Quid ad nos de illis? Alio forte titulo nititur Hispanus: De eo non quæritur: De *Pontificis* tui, de Julii *donatione* quæritur. De *Pontificis facto* dicendum tibi erat; et dixisses, scio, lubens, nisi vidisses nodum hunc, te vindice, expediri non posse. Quanquam autem ibi *de re ipsa* nihil attingas; at ex indole tua visum est, *voculam* saltem vellicare. Dixerat enim Apologia Regem Navarræ, qui sic Regno spoliatus, *Regis patrem*[f], qui jam regnat: *Avus* is erat, vel *proavus*. At vel apud Jurisconsultos, qui *loquuntur ad libram, Patris* nomine *Avus, Filii Nepos* demonstrari intelligitur, atque ita leges ipsæ loquuntur. Consule, si placet, et te hic fatere *canem Æsopicum*, qui captasti *umbram*, dimissa *substantia; neutram* tamen tenuisti. Res vero ita se habuit de Regno Navarreno apud Nebrissensem[g]. Papæ Julio bellum tum erat cum Ludovico Galliæ Rege, cujus a parte erat Joannes Rex Navarrenus, qui et Gallus ipse esset, et partem maximam patrimonii in Gallia haberet. A Pontifice tum stabat Hispaniæ Rex. Is exercitum ducebat in Aquitaniam, contra Regem Galliarum. Per Navarram vero mediam transire voluit, nec transire modo, sed dum iret, rediret, tres, (quas nominare ei visum) arces munitas sibi tradi a Navarreno, quæ in Hispanorum suorum interea manibus essent: Nisi e vestigio petitas arces, in quos usus dictum est, traderet, se omnia rapturum. Iniquum sane postulatum. Ab Hispano tamen res relata ad Pontificem. Ab eo Rex Navarræ (quod Ludovico Galliæ Regi, hosti suo, faveret) declaratur Schismaticus, atque proinde Hæreticus. Quia vero identidem admonitus pertinacius agebat, et se jam non obscure Gallum profitebatur; mulctatur regno, et omnibus fortunis, non modo *ipse*, sed et Uxor
272 et *Filii*, cum *omni Posteritate* sua: In Hispanum omne jus regnandi transfertur. Ita nimirum Albanus belli Dux pro Hispano Regis sui jus explicat apud Pampilonæ cives, in regno Navarræ urbis primariæ, quam Albanus tum obsidebat. *De titulo dubitatis? . . . Universali Ecclesiæ atque Apostolico senatui credite, qui Regem vestrum Schismaticum, Hæreticum, Apostolicæ sedis hostem publicum, atque reum læsæ Majestatis declararunt, bona publicarunt primo occupanti, et*

[f] [Hunc errorem Rex postea correxit. Vide Apol. pro Jurament., p. 280. Edit. 1610.]

[g] [Æl. Ant. Nebriss. de Bello Navar.,] lib. i. cap. 3. [fol. lxxvi. a.]

atque nominatim Principi nostro concesserunt. Aut igitur totum hoc Orthodoxæ fidei nomen inane est, aut Rex vester Diis et hominibus invisus, infamis, intestabilis, et a Christianorum communione segregandus est[h]. Pergit dein, atque sibi ipsi objicit: *At* [*qui*] *dicet quispiam, . . . Quis unquam audivit Regem, et eum quidem Regem, qui superiorem non habet, vocari in jus, inauditum, causaque indicta condemnari, regnoque spoliari?* Respondet autem: *Quasi novum sit, et nunc primum ad aures vestras pervenerit, a summo Pontifice* [leg. *Sacerdote*] *Reges mulctari regno,* [*atque*] *imperio Imperatores.* Guicciardinus vero confert in pauca rem totam. Rex Arragoniæ, *cum se* (*Regnum Navarræ*) *legitime possidere alio nomine affirmare non posset, occupationem jure Pontificii Imperii factam esse Sacrosanctæ Sedis auctoritate asserebat*[i]. Habes quo titulo; *Pontificis anathemate:* Qua de causa; *quia fidem servabat Regi suo.* Et annon *propter fidem* servatam *Regno exui, metus causa* satis *justa constanti viro*[k]?

["Hæc vero satis ostendunt Auctorem Apologiæ non solum extra rem evagari, cum a timore gladii, et mortis temporalis ad timorem spiritualium pœnarum transeat."—Resp. Torti, p. 89. et Bell. Op., t. vii. col. 680. A.]

[(9.) De Henrico IV. Galliæ Rege primum excommunicato,]

Sequitur *Proavum, Pronepos.* Et *in eo* animus *tibi* vagatur: Apologia rem premit. Non enim *uno Gladio* diu jam pugnavit Pontifex: Gladius Gladium sequitur, *materialis spiritualem*[l]*:* id quod de Proavo ejus Joanne dixit Julius secundus (apud Nebrissensem[m]) *uterque in Navarrenum stringendus est Gladius, ac interim, dum acuitur sæcularis, spiritualem in cervices ejus intentemus.* Nec dixit modo, sed et reipsa ostendit, projectis in Tiberim clavibus, *Gladio* suo *spirituali*[n]. Deinceps vero plus sibi præsidii futurum in Pauli *Gladio* quam Petri *Clave,* palam professus est. In Nepote itidem

[h] [Æl. Ant.] Nebriss. [de Bello Navar.,] lib. i. cap. 6. [fol. lxxviii. a.]

[i] [Guiccard. Hist. Ital.,] lib. xi. [p. 397.]

[k] [Vide Decretal. Greg., lib. i. tit. xl. 'De iis, quæ vi metuve fiunt,' cap. ii. 'Ad audientiam.' Corp. Jur. Can., t. ii. col. 482.]

[l] ["Uterque est in potestate Ecclesiæ spiritualis scilicet gladius, et materialis." Bonif. VIII. apud Extrav. Com., lib. i. tit. 'De Majorit. et obed.' cap. i. 'Unam sanctam,' in lib. Extrav., p. 208. Corp. Jur. Can., t. iii.]

[m] ["Noster uterque stringendus est gladius, atque dum sæcularem alterum acuimus, interim spiritualem alterum in hæreticorum cervices intentemus." —Æl. Ant. Nebriss.] lib. i. de Bell. Navar., cap. 3. [fol. lxxvi. a.]

[n] [Vide Schardii Hypomnema ad calc. Epistolarum Petri de Vineis, t. ii. p. 327. Basil. 1740.]

ecce duo Gladii[o]. Non ille modo Sixti 5^ti.[p], et Gregorii 14^ti.[q] de *militia* spirituali: sed et *Gladius Ligæ Sanctæ*. Ille vero non unicus: aliquot *Gladiorum millia* in cervices ejus intentata; et illa, propter quotidianas strages quas edebant, Regi (quem suorum cura tangeret) certe *metuenda*. Tu *spiritualem*
273 magis timuisse vis: Existet certe alius, qui *materialem* magis. Utrumque forte *timuisse*, nec tam illum tamen, quam hunc, cordatus nemo negaverit. Quare *intra rem* consistit Apologia. Sed ea semper est caritas vestra in hoc negotio, Quid *cedit* vobis, ex *sola conscientia* id facit, nec nisi Censuræ metu, ut nuper Dux Mutinensis[r] cum Ferrara cederet, non dubium, quin ex causa, et motu mere Spirituali, ex mero in Clementem officio: Nec cessionem ejus fas aliam in partem interpretari.

["Sed etiam satis impudenter irridere sacras cæremonias, quæ in reconciliatione pœnitentium adhibentur. Sed si magnum ei videtur Legatum Regium, dum ab excommunicationis sententia de more Ecclesiæ Rex absolveretur, virga sacerdotali leviter percussum, non ad dolorem, sed ad significationem, quid, quæso, dixisset, si magnum Theodosium . . . vidisset."—Resp. Torti, p. 89; et Bell. Op., t. vii. col. 680. A.]

[deinde absoluto,] *Cæremonias* vero ubi *risit?* Doluit potius collapsam ita jam apud vos Disciplinam, ut res tota ad *frigidam Cæremoniam* redierit. Olim, per Legatos cædi non solebant Reges, (paulo ante id in Henrico nostro vidimus). Ipsi *flagellari* solebant *cum hominibus*, et ab hominibus, idque *graviter* ad *verum dolorem*, non *leviter* modo *ad significationem* nescio quam. At jam, quia equum non potestis, ephippium cæditis: et cum *significatum* ipsum vobis periit, *umbratilem*, et inanem modo, *ritum* retinetis. Quodsi cui *ridere* libeat, *rideat* illud licet (*ridiculum* enim profecto), quod tu ita serio quæris, *an magnum illi videatur, quod Legatus Regius leviter percussus sit virga Sacerdotali, non ad dolorem ullum, sed sensum aliquem mysticum*[s]. Ne metuas; vobis forte hoc (quicquid id est) quantumvis leve, *magnum* videtur: nobis non *magnum*,

[o] [Luc. xxii. 38.]
[p] [Thuan. Hist., lib. lxxii. cap. 5. t. iv. p. 301.]
[q] [Thuan. Hist., lib. ci. cap. 14. t. v. p. 66.]
[r] [Cæsar Estensis. Vide Spond. Cont. Ann. Baron. ad an. 1597. num. x.—xii.; et ad an. 1598, num. i. t. ii. pp. 913—915.]
[s] [De absolutione Henrici iv., vide Thuan. Hist., lib. cxiii. cap. 22. t. v. pp. 522, 523.]

quin perpusillum hoc quidem, atque adeo instar *nihili*, pro *tam longa Apostasia tam leviter* corripi; nisi quia *pro peccato magno paululum supplicii satis est Patri.*

Quanquam Apologiam ibi nolo sic intelligas, quasi ex illa *virgæ percussione* dolor magnus, vel *livor*, vel *vibex* exstiterint; aut quasi supra modum in pœna illa *crudelis* Pontifex. Non ille quidem *crudelis* in ea; *superbus* magis et *insolens*, qui Principem tantum in Legati sui persona tam *indignis modis* tractaverit. *Dolor* forte *minor: indignitas* vero in virga *non minor*, si ea vel *leviter attingas* modo ingenuum quemvis, quam si *cædas vel ad sanguinem. Ingenuum* dico *quemvis:* Quanto autem major, si *tantum Regem* in Legato suo; sive Pontificem respicias, insolentia fuit, qui fecit; sive Regem, *indignitas*, qui passus hanc contumeliam. Nisi quod Regem excusent turbæ domesticæ, quæ tum illi ita graviter incubuerunt, ut necesse ei fuerit (cum Carolo Magno, de quo ante[t]) ferre vix ferenda. *Insolens* enim profecto hoc; non aliam *Regi* 274
pœnitentiam comminisci posse, quam *virgarum;* atque adeo audeo dicere, insolitum Apostolis quidem, quos *virgis* aliquando *cæsos, virgis* autem vel Reges vel Regum Legatos *cædere*, vix unquam legas. Quos, qui *Apostolis* scilicet *succedunt*, serio cædunt, cum datur; cum non datur, *Cæremonia* contenti sunt: qua tamen sciant, quid *meriti*, addo etiam, quid et *passuri serio*, nec *alieno humero*, sed *suo tergo*, si *adessent* Clementi jam *vires*[u], quæ Alexandro tum adfuerunt. Non aderant: venia ergo data est; et jam in *Legatis* absentes vapulant.

["Quid, quæso, dixisset, si magnum Theodosium Imperatorem orbis terrarum vidisset Sancti Ambrosii Episcopi sui sententiam pertimescere, neque audere, illo interdicente, templum intrare, nisi publicam pœnitentiam ageret, ac deinde ingredi permissum non stetisse, sed toto corpore pronum in pavimento jacuisse, manibus capillos vulsisse, frontem graviter percussisse, et pavimentum lachrymis aspersisse, idque deposito diademate, et toto populo inspectante[x]?"—Resp. Torti, 89, 90; et Bell. Op., t. vii. col. 680. A, B.]

Quid si autem (inquis) *vidisset Theodosium?* Quidsi? Non vidisset in eo *ludibrium*, vidisset *vim veræ pœnitentiæ.* Neque [non sicut Theodosius.]

[t] [Vide supra, p. 207. not. w.]
[u] [Bell. de Rom. Pont., lib. v. cap. 7. Op., t. i. p. 235. G.]
[x] [Vide Cassiod. Hist. Tripart., lib. ix. cap. 30. pp. 569, 570.]

vero *Liga* illi tum *ulla* imminebat; non urbes occupatæ, non acies in procinctu; quicquid ab eo factum, ultro factum, *ultro* et *sponte pura.* Non contra illum Ambrosius *legiones* conscripserat, non *Cardinales* aut *Jesuitas* immiserat in *urbem Regni caput,* ne illa *Imperatorem suum* reciperet; non *amittendi Imperii metus* ullus Theodosio. Vidisset vero, non *Legatum* aliquem, sed *ipsum Theodosium,* in causa sua, nec *cæremoniis* ludentem, sed serio rem agentem, nec *alterius humerum* pro eo leviter, sed ipsius *frontem a seipso* graviter percussam; vidisset *significatum ipsum,* doloris vim veram, non *theatricam* quandam et *jocularem umbram significationis sine significato:* vidisset hæc, et cum *Theodosii lacrymis, suas,* credo, miscuisset. At *Significationem* illam vestram (si vera narrant qui interfuerunt) omnes ibi tum siccis oculis inspectabant. *Ludicra* enim erat, et ad pompam: ut mirari subeat, quid tibi in mentem venerit, quod ausus conferre cum illa Theodosii. Quid habet illi simile Scena vestra, in qua nullus *capillus* evulsus, non vel ulla *lacrymula madidum Pavimentum.* Profecto, si *secutus* in eo Theodosium, *longo* id *intervallo;* si imitatus illum, *Archetypum* suum non satis ad vivum expressit.

["Hunc igitur tantum Imperatorem Rex Christianissimus imitatus, quia sancto timore judicia Dei, et summi Pastoris sententiam timuit, adstitit illi Deus," &c.—Resp. Torti, p. 90; et Bell. Op., t. vii. col. 680. B.]

[Henricus IV. nondum absolutus e multis periculis feliciter evasit.]

Cum vero *astitisse Regi Deum, ut pericula non pauca nec levia feliciter evaderet, et conatus* nescio quos commemoras *nefariorum hominum,* quos jam non timeat; atque hoc ex eo, quod *Legati* sui *humeros* Pontificiæ *virgulæ* sic *supposuit:* omnino infeliciter hujusce rei mentio a te facta est. Namque hoc verbo expediisti ipse *virgam,* eaque Pontificem ipsum, ejusque Emissarios Jesuitas non leviter percussisti. Responde vero mihi; *Rex ille,* qua fuerit tum in Deum religione, cum sic astitit illi Deus, ut in tot præliis *tam fortiter* pugnaret, *tam feliciter* triumpharet? Ecquid non præsens illi tum fuerit Deus? Et quid non lateri illius hæserit? An aut *pauca* tum, aut *levia,* pericula evaserit? et an illa potius, non et *pauca,* et *levia,* jam fuerint, (si tamen ulla fuerint) quæ exin evasit; præ ut illa fuerunt, quibus tum, missa de

cœlo manu, liberavit eum Deus? Responde etiam de *nefariis* istis *hominibus* et *conatibus* eorum, qui pericula tum illi, nec *pauca*, nec *levia* creabant, quinam illi *nefarii* tandem? Annon de *Liga vestra sancta*? Annon vel *Jesuitæ*, vel *Jesuita aliquo pleni*, qui tum, nec *prœliis*, nec *prœlis* Regi perpercerunt? Quorum ille tamen *conatus*, et in acie *apertos*, et extra aciem *clandestinos* evasit; etiam tum, cùm *virgas vestras* contempsit. Responde et hoc; *Nefarius* ille *homo*, quis fuit vel unde, qui nondum *percusso Legati humero*, *cultello* tum ei in fauces involavit[y]? *Nefarii* illi, *qui genus*, *unde homo*, quorum *Pyramidi* olim incisa præconia? Cujus etsi jam *lapides* amoliti estis[z], at *memoriam* non estis, non potestis, non magis quam *cicatricem* de *vultu Regio*. Manet hæc in *vultu*, manebit illa in Historia, monumenta ambo *nefariorum* hominum, vestra de secta, quorum, ab uno hoc exemplo, *conatus* Regibus *metuendi sunt*: Nam de *nostræ professionis* hominibus, nemo unquam exstitit, qui contra illum vel manum levarit; qui non ei semper fidus astiterit; tantum abest, ut vel in *Caput* ejus, vel in *Coronam*, eorum quisquam quicquam unquam tentaverit. Ego vero, qua sum in *Christos Domini Reges Christianos* omnes observantia et fide, supplex Deum veneror, ut pergat porro *Regem illum ter Maximum* a *conatibus nefariorum hominum* liberare, etiam vel qui de Sacerrima Secta sunt, quos ille semper *Auctores* habuit *calamitatis suæ*: utque Regi etiam magis illustret oculos, quo in penitissimos eorum *conatus* acie sua penetret, ubique gentium jam, (quam late patet Europa) suspectos; saltem, ut inter eos, quos fidos sibi semper sensit, eosque, quos sanguinem suum *hausisse aliquem*, *sitisse reliquum*, non semel expertus est, *prudentiæ suæ* putet esse, si prudenter sciat et mature distinguere.

Fas vero mihi, non sine tortura Torti, locum hunc concludere, atque illud dicere: *Astitisse Regi Deum* magis ante, 276
quam post *virgidemiam*. Pericula quoque tum et *plura*, et *graviora* evasisse; quanquam quid *plura* dico, vel *graviora?* quæ evasit *omnia*, *tum* evasit. Ab *illis* enim fuerunt *omnia*. Exin non *pauca*, non *levia*, *nulla* enim evasit; nam *præter illos suos nefarios* infestum sensit *neminem*. *Nefarios* illos

[y] [Vide Thuan. Hist., lib. cxi. cap. 18. t. v. p. 446.]

[z] [Thuan. Hist., lib. cxxxiv. cap. 9. t. vi. p. 319.]

homines et *hostes suos* de Secta fuisse, ad quam transiit: *nefarios illorum conatus omnes* ante *virgidemiam* feliciter evasisse, plures quidem illi tum dentes, nec *cultellum* tam *jugulo propinquum* fuisse: nec enim modo ante in bello *a Catholicis*, sed et in pace post, *inter Catholicos* suos periclitatum esse.

["Magnum sine dubio causam timendi Elizabetha, si sapuisset, habuit. Nam quæ fidem datam Deo, et Ecclesiæ Catholicæ, in sua consecratione statim fregit, certe timere debuit justam iram Dei, et ne sibi etiam a subditis fides data justo Dei judicio frangeretur."—Resp. Torti, p. 91; et Bell. Op., t. vii. col. 680. C.]

[(10.) De Elizabetha Angliæ Regina.]

At *in Regina* tu quidem totus evagaris, qui ubi de *timore* agitur *capitis*, Fortunarum, Imperii, stationem semper deseris, nec de eo unquam dicere vis, sed ad alium semper delaberis, *timorem Judicii Divini, de quo* hic non quæritur. Dic *de illo*, cum erit dicendi locus: dic de *tribus capellis hic*[z]. An scilicet *causa Reginæ ulla* fuerit, ut *vitæ* suæ, ut *Coronæ*, a Pontifice metueret. A *Pontifice*, qui illam Diris omnibus *devovit;* qui Regna ejus *prædæ exposuit*, qui subditis *facem prætulit* ad seditionem; qui *Calices Sacros*, qui *vestes ipsas suas oppignorare;* qui ipsis *in castris* (*silicernium jam*) *militare* voluit, potius quam ut *Illam Regno* non deturbaret[a]; qui *Signis* suis, et Legionibus Hiberniam invasit, qui cum infelicitur ibi rem gessisset, illud ipsum Hiberniæ Regnum, jusque ejus *transcripsit in Hispanum*[b]. A *Pontifice*, quo conscio *Percussor* huc emissus a Cardinale Comensi[c]. Dic, an inter tot illas, nulla ei *causa* fuerit, *cur* ab illo *metueret*. Mitte vero *animam;* Dies nondum est: *noli ante Diem judicare*[d]; noli te in Abyssum demergere Judiciorum Dei. Nam, quam tu *fidem Deo datam* dicis, *de fide Catholica servanda*, nulla violavit; servavit *fidem*, a fæcibus vestris *puram servavit:* utque *Deo Illa*, ita *Deus Illi*, et *fidem servavit;* et fecit, ut *data Ei fides* a subditis suis in finem usque inviolata servaretur, quantumvis sæpe tentata a Jesuitis vestris, an posset labefactari. Nec ullus Christiani orbis Princeps magis, (absit verbo invidia) nullus æque propitium sibi Numen

[z] [Vide Mart. Epigr., lib. vi. Epigr. 19. in Posthumum Causidicum.]
[a] [Vide supra, pp. 119, 120.]
[b] [Vide Camdeni Annales, Par. ii. pp. 302. 311.]
[c] [Vide Camdeni Annales, Par. iii. p. 393; et Action. in Gul. Parrium apud 'State Trials,' t. i. p. [127].]
[d] [1 Cor. iv. 5.]

sensit in Regno suo, ut Illa, si *Regni felicitatem* spectes, beata certe Regina.

Diceres vero de *Seditioso* illo Alani libello, quo tuetur bonus subditus, bonus Catholicus, *Reginæ, ut omnia Acta Judicialia seu Processus omnes Juridicos, (ex quo publicata ejus Excommunicatio) Divino atque Humano jure prorsus irritos fuisse, atque nullos: ita nec Bellum per Eam licite, quamvis justissima de causa, vel indici potuisse, vel geri. Primam enim illam conditionem esse in Bello legitimo, ut indici debeat ab iis, quibus suprema est, atque justa auctoritas indicendi: quam Illa jam excommunicata non habet; præsertim cum, præter excommunicationem, deposita quoque sit de Dignitate Regia, a Vicario* Christi, *cujus est in terris potestas summa: subditique ejus non solum soluti a fidelitate omni, juramento, observantia, obedientia; sed eis expresse etiam interdictum, ne vel serviant, vel obsequantur, Personæ cuiquam, ita Canonice damnatæ. Absque culpa omni potuisse Davidem a Saule deficere; potuisse Duces Saulis, quæ Regis erant omnia, Davidi tradere. Nec modo licitam fuisse rebellionem Idumeæ, quam prius sibi subjecerat Rex Jehoram: sed et Libnam urbem propriam et suam juste desciscere ab eo, et in hostiles manus sese in perpetuum tradere potuisse*[e]. Quorsum vero hæc, nisi ut doceat *fas* cuiquam esse, (quid dixi *fas?*) id cuique *incumbere* jam, posse et debere, et ad illud, tum *officii*, tum *conscientiæ* nexu, quemquc obligatum esse, ut *diripiant* Ejus omnia, et *hostibus tradant:* Rapere, Clepere, quæ Ejus, flagitium nullum esse. Hæc illius ibi *consilia:* et *mendacia tua*, si negas *consilia illius* fuisse. Alani *theoremata* hæc non potuisti, maluisti *pessimum* illud, et *turpissimum* Stanlei *facinus* tueri; sed, ut decet *proditionem, mendacio.* [Scripta Alani seditiosa.] 277

["Abstulerant Angli a Rege Hispaniæ Daventriam . . . . . eamque Stanleio custodiendam tradiderant. Is Stanleius, cum reconciliari vellet Ecclesiæ Catholicæ, eam civitatem Regi restituit, tanquam proprio Domino, idque nulla mercede pacta vel recepta."—Resp. Torti, p. 91; et Bell. Op., t. vii. col. 680. D.]

Non enim abstulerunt *Angli ab Hispano Daventriam;* sed inter *urbes alias*, quas tum Regina *Cautionis loco* habuit, ab [Daventria a Stanleio prodita.]

[e] [Vide lib. cui titulus, 'A brief Discoverie of Dr. Allen's sedicious drifts, contained in a Pamphlet, written by him concerning the yeelding up of the towne of Deventer,' &c. pp. 38, 52, 65, 67, 75, et pass. Lond. 1588.]

Ordinibus Belgicis acceperunt. Ea *boni custodis* Stanlei fidei concredita est. Is, si *Catholicus* prodire repente voluit, redderet *depositum* suum, ei redderet a *qua* acceperat, *quæ* illam *fide optima* acceperat, quo per eam caveret indemnitati suæ. Quid ad illum, quis verus urbis Dominus? Alia *Depositi* lex est, quam ut sedeat quis judex, de *alieno Deposito:* fidem *Depositario* liberaret, nec, a facto tam fœdo, auspicia sumeret *religionis novæ;* nec his primitiis *perfidiæ* et *proditionis Catholicismum suum* consecraret. De cujus *Catholica fide* quid senserint, haud sane scio; *de ea fide,* quam Principi suæ datam violavit, videntur non admodum sensisse honori-
278 fice, ad quos descivit. Ecquid enim ex eo *fidei illius* concreditum est, ab illis, quorum causa *fidem* sic fefellit? Non sane; merito autem illud. *Perfidia placuit, perfidus displicuit,* nec dignus ex eo unquam est habitus, cujus *fidei* (quantumvis jam Catholicæ) ulla apud eos Daventria crederetur. Sed ab hoc Stanlei facto, *jactura* aliqua, *timor* nullus; quare ad illud Matthæus divertit: *timor* potius a *libro* illo *virulento,* quem Matthæus propterea plane prætermisit[f].

["Jam supra respondi, duo Brevia Pontificis Clementis VIII. anno 1600. ad Catholicos Anglos directa fuisse, quibus sine ullius certæ personæ designatione admonebantur, ut, quoad possent, juvarent, ut vir Catholicus regno illo propediem vacaturo potiretur, quo consilio nullum aliud a Pontifice Maximo, cui Catholicæ Ecclesiæ cura potissimum incumbit, magis Christianum, magis pium, et utile dari potuit." —Resp. Torti, pp. 91, 92; et Bell. Op., t. vii. col. 681. A.]

[(11.) De Jacobo Rege.] Quæ Regi causa fuit, ut sibi prospiceret, a *Bullis* prima fuit, quibus inclementer obnuntiatum est ei, a Clemente Papa. Huic tu *Nodo Cuneum* male applicas; primo, non infuisse illis *ullius certæ Personæ aut Nominis designationem.* Non certe *Nomen* ejus, connexis syllabis, sed *designatio* certa *Personæ.* Verba enim illa, *Quantumcunque niteretur Propinquitate Sanguinis*[g], quis nescit, quem *designarent?* Quis alius tum *Propinquitate Sanguinis nitebatur?* Eadem opera Nomen inserere potuisset Jacobi *Scotorum Regis,* atque eo verborum circuitu describere, quem norant omnes, præter, supraque Mortales omnes niti *Proxima, Maximaque Sanguinis Propin-*

[f] [De Daventria a Stanleio prodita vide Camdeni Annal., par. iii. pp. 507, 508.]

[g] [Vide Action. in Garnetum, p. 73.]

quitate. Vacaturo propediem Regno Catholicum potiri voluit Clemens, atque ut *id populus curet scilicet.* Scribit Catholicis Anglis, *ut curent, Catholicus regno potiatur.* Quid si autem non *maxime propinquus* Sanguine? Quidsi Hæreditarium illi Regnandi *Jus nullum? Curent* tamen *Catholici,* (dum Catholicus sit) *ut Regno potiatur.* Quo ergo Sanguis, vel Semen Regium? Quo Vis et Jura Successionis? Quid juvat Hæredem esse? Videtis quænam Romæ consilia coquat Pontifex, quam infesta Regibus, quam turbulenta. Laudat tamen consilium hoc Tortus, dicitque, *nullum eo magis salutare, magis Christianum, magis pium vel utile dari potuisse.* Nimirum, ut ubi Regnum vacat, *curent subditi,* ne proximus tum Hæres Regnum adeat; nisi cum parte una populi sui de Religione transigat: curent, ut alius, nulla *Propinquitate* nixus, *potiatur Regno,* nullo jure suo, dummodo Papam veneretur. Ilicet ergo, actum est: Regnorum Successio, *cura* jam *populi:* et ad hoc conclamat Pontifex, et Tortus laudat, et *salutare* dicit consilium hoc tam *perditum; Christianum,* quale nec *inter Gentes* nominatum. Quas vero per Europam turbas dabit, si quæ ab antiquo Stemmate pendet Successio, ea jam *ad popularem curam* transferatur? Quid proximum huic, *curent ne potiantur;* nisi illud, *curent, si potiti, ne diu* 279
potiantur? Catisbeii consequentia[h].

[Clemens VIII. eum exclusum voluit.]

["Quod si hac generali admonitione Jacobus excludebatur, ipse erat in causa, qui spem non obscure datam Pontifici fallere volebat. Vel certe ejus administri reprehendi debent."—Resp. Torti, p. 92; et Bell. Op., t. vii. col. 681. A, B.]

Quodsi *populo cura* nulla, ut constet Regi jus suum, excidetne Jure omni? Quidni? Neque miseret quicquam? Cur misereat? *Ipse in causa erat:* penes *Ipsum* culpa omnis, jacturam suam *Sibi* acceptam ferat: *Nemo læditur nisi a seipso*[i]. En jam ut cohæreant hæc. *Non nominavit:* Nec opus erat; ita *designavit,* cuivis ut in proclivi sit, *celato nomine, de quo fabula narretur*[j]. *Populo* dein *mandat* quod *curatum* vult, *ne potiatur regno.* Postremo inclementer dicit, *totius mali causam* a nullo præterquam *a seipso; si exclusus, ipse in causa erat.* Quomodo in causa? Quid tandem peccavit? *spem fecit Pontifici,* et fefellit. Non fecit Ipse: vel

[h] [Vide Action. in Garnetum, p. 80.] [i] [Vide Erasm. Adag., p. 231.]
[j] [Vide Hor. Sat. i. 1. 69, 70.]

Ipse vel *ministri Ejus.* Ministri vero; Et an ea Papalis justitia *visitandi iniquitatem servorum in Dominos,* plectendi *Reges,* si *Ministri* delirarunt[k]? An cuiquam incumbet, *præstare culpam non suam?* Nec id quidem dicit, sed, *vel Rex in causa, vel certe ejus administri reprehendi debent. Debent* forte *reprehendi; reprehendantur* ergo, siquid tale promiserint, Rex *in causa ne sit:* Quam nunquam meritus, *reprehensione* careat. Sed huc res redit. Propter malos *ministros* obnuntiavit Regi Pontifex. Atque ita *qui* animum gerit, *qui Sanguinis Jus* nihili facit, *qui populo jus facit* Hæredes justos excludendi, *qui,* ubi minister in culpa, cudit in Regem, annon *Hic Niger*[l], annon Regi *timendus* et cavendus, ac bonis omnibus?

["Respondeo, Tam multa hic mendacia sine ullo testimonio, vel probatione congeri, ut necesse sit Auctorem Apologiæ omnem omnino pudorem et conscientiam exuisse. Quod enim attinet ad Pontificem, non est cur se purgare laboret, cum nemo illum vel suspicione maculæ alicujus asperserit."—Resp. Torti, p. 92; et Bell. Op., t. vii. col. 681. B, C.]

[Pulveraria Proditio inde exorta.]

Descendit post in *pulverem Pulverariæ Proditionis,* sed in Nomine *Mendacii, Calumniæ, et Impudentiæ:* ita enim sua fere auspicari solet. *Pontificem* negat *maculæ ullius suspicione aspersum.* Non *suspicione?* Atqui crimen, cujus tot Jesuitæ participes, *biennio toto* non celatum a Patre Claudio[m] Generali, et per eum suboluisse Pontifici, jure *suspicetur* quispiam. Atqui, non alio fundamento nixa est tota hæc proditio, quam Brevibus Pontificiis, a quibus æterna ei macula, ab illa nempe clausula, *Curarent Catholici, ne Regno potiretur.* Cum Conjurati e Brevibus illis mentem Pontificis interpretati, non obscure affirmarent, Pontificem, *cum curare vellet Catholicos, ne regno potiretur,* eadem opera voluisse curare illos, *ne diu potiretur: Si exclusum cupiebat, extrusum* etiam *cupere*[n]. Sed et in eo suspicio non levis, quod neque reformidabant in eo conscientiam Papæ: Missus enim Romam, qui totam Ei rem enarraret[o]; sed ita missus, ne prius eo rei *conficiendæ,* quam *confectæ* jam notitia perveniret.

280

[k] [Conf. Hor. Epist. i. 2. 14.]
[l] [Hor. Sat. i. 4. 85.]
[m] [Aquaviva, sc.]
[n] [Vide supra, not. h.]
[o] [Edmundus, sc. Bainham Eq. Aurat. Vide Action. in Garnetum, pp. 38, 83.]

["Constat enim Henricum in publico judicio . . . . constanter semper dixisse, neque se, neque ullum Jesuitam hujus conspirationis auctorem, vel complicem, vel consultorem, vel consentientem ullo modo fuisse, seque, cum eum tractatum in confessione Sacramentali generatim cognovisset, dedisse omnem operam, ut a tali conspiratione desisteretur."—Resp. Torti, p. 93 ; et Bell. Op., t. vii. col. 681. C.]

Ad Jesuitas venio. Garnettus (ut ais) *constanter affirmavit, in eo scelere, non se, non ullum Jesuitam, vel consultorem, vel consentientem ullo modo fuisse.* De Garnetto mox. *Non ullum Jesuitam? Non ullo modo?* vide, *qua fide.* Quid ergo sibi volebat vox illa illius, ad primum nuntium detecti jam facinoris: *At at! actum ergo de Societate tota?* Quid illa, qua sæpe usus apud DD. Delegatos Regios, qui quæstioni præerant: *Ne, quicquid se fieret, unius ob noxam Societas tota pejore apud eos existimatione foret?* Quid illa, cum excusaret se illis, quod ita piger esset ad ea confitenda, quæ illum conscium arguebant, et quæ Delegatis tamen nota satis: *Eo se invitum magis ad confitendum accessisse, ne Societas ex facto suo male audiret, aut incurreret in reprehensiones hominum?* Extant Reorum apud Acta publica spontaneæ confessiones; nec ipsi Rei post, vel in *judicio,* vel in ultimo *supplicio* negabant, Jesuitas, et *Consultores,* et *Consentientes* fuisse. [Multi Jesuitæ hujus proditionis conscii.]

Jesuita unus Tesmundus[p] quidam, ad quem remissus Batesius, postquam ascitus est in numerum proditorum; cui ille *in confessione sua* rem totam aperuit. Is Batesio persuasit, nec *periculum* ibi, nec *peccatum* subesse, rem *licitam* esse, et magno bono futuram; animumque ejus ad facinus *firmavit, firmando* Eucharistiam dedit. Hæc ille, Batesio rem confitente, nec *consultor* tamen fuit, nec ullo modo *consensit* in scelus[q]?

Jesuita alter Gerardus, *conscius* fuit, *consentiens* et *consultor,* qui uno eodemque tempore *quinque simul* viris, de conspiratorum numero, *juramentum taciturnitatis* detulit, quod *per Sacram Trinitatem, perque, quod tum sumpturi erant, Sacramentum, nec revelarent rem illam eorum tum fidei commendandam, nec nisi venia a reliquis data, unquam ab executione desisterent;* Juramentum post data illis Eucharistia obsignavit. Ille quidem, credo, *consensit* saltem[r].

[p] [al. Grenwellus, al. Greenway.]
[q] [Vide Actionem in Garnetum, pp. 26, 27, 80, 81.]
[r] [Ibid., p. 34.]

Jesuita tertius Oldcornus[s], *detecta* demum *Conjuratione*, quasi *bonum factum* defendit; nec quia successu caruit, ideo non laudandum; cum et *undecim Tribus*, jussu Dei ipsius
281 contra Benjamin pugnantes, *bis profligatæ* sint: cum et Ludovici Galliæ Regis in Terra Sancta recuperanda et Christianorum *in Rhodo retinenda* sanctum fuerit institutum, nec eventus tamen responderit[t]. Puto *consentire* in scelus, qui *defendit*, et *laudat*.

Quanquam quid istis immoror? Uno enim hoc Tortus *manifesto opprimitur*. *Is ipse*, a quo rem totam, reique partes singulas rescivit Garnettus, a quo omnia *speciatim* audivit, *is ipse* annon Jesuita[u]? Et tu tamen negas, aut negat ille, *ullum Jesuitam, ullo modo*, illius conspirationis, *complicem* vel *conscium* fuisse? O vos verecundos, o veraces homines!

[Præcipue Garnettus.] Æque verum, nec Garnettum *ullo modo Auctorem fuisse*. Ille vero Auctori ipsi Catisbeio Auctor fuit: Bis Auctor; *Primo* cum Brevia illa Clementis cum eo communicavit: pessimo consilio id; nam conspectis illis semel, *fundavit se statim Catisbeius, atque super illis omnes intentiones suas exædificavit*[x]: Verba Garnetti sunt. Audi enim, quale Dux inde Sceleris argumentum duxerit. *Quem rejicere tum licuit, ejicere jam licet. Æque licet curare jam, ne pergat potiri, atque tum ne potiretur Rex. Curare nos Catholicos hoc voluit* Clemens. Age, *ea mihi res curæ jam erit*[y]. Ita omne malum a Brevibus, Brevia a Pontifice; Vere ut ovum ipsum a Basilisco hoc exclusum fuerit. Cum incubaret post huic Basilisci ovo Catisbeius, ac multa secum versaret animo, de modo *curandi, ne diu potiretur Rex*: venit illi in mentem inter alia, *de Pulvere*. Hæsit aliquantisper animi anceps; cum videret, id sine suorum etiam magna strage perfici non posse. Etiam vel *illi* bipedum nequissimo, tam *horrendum, informe*[z] id scelus visum est, ut principio nec tentandum existimaret. Substitit ergo paulisper; at cum collegisset se, placuit ea de re Patris Garnetti oraculum consulere. Hic jam *secundo*, et Auctor, et Consultor est.

[s] [Alias Hallus. Vide ibid., p. 85.]
[t] Actio. [in Garnetum], p. 86, 131.
[u] [Grenwellus sc., vide] Actio, [in Garnetum], p. 102.
[x] Apud Acta.
[y] [Vide Action. in Garnetum, p. 80.]
[z] [Virg. Æn. iii. 658.]

Adit ergo Garnettum recta[a]: quem de consilio suo *bis* convenit, *Semel* in ædibus ubi latitabat. Adit autem non solus, sed una cum eo Grenwellus, (is Tesmundus est Jesuita, sed æquivoco hoc Grenwelli nomine magis hic notus, quam vero, atque *eo* dehinc nobis nominandus,) et ipse Conscius et Consultor[b], Ambo, *ut in suscepto scelere confirmarentur.* Quærunt: *Casune aliquo fas esset, insontes una cum sontibus internecioni dare?* Ibi Garnettus fassus, *perculsum se quæstione illa, et in suspicionem statim venisse,* (id quod res erat) magnum aliquod maleficium meditari Catesbeium. Sed respondit tamen, homo pius, et qui *nullius in morte se miscere voluit*[c], *Quidni? Si tantum ex ea re boni proventurum esset, quantum aliquot insontum necem compensare posset.* Nec semel hoc: alio etiam id tempore factum est, in *Campis Suburbanis*[d], quibus a *Palude* nomen est; ubi, cum eadem de re plenius eum adhuc consuluisset, plenius ei Garnettus per omnia satisfecit: *Posse et licere cum noxiis innoxios sufflari,* et *magni meriti rem fore, si id magno alicui bono Catholicis futurum esset.* Atque eo responso suo eos animos Catisbeio addidit, ut nihil amplius deliberaret unquam, sed ferretur post totus ad Facinus. Quod siqui postea *inhorruerunt* ad Scelus tantum, (et quisque fere primo auditu *inhorruit*) statim illi in promptu responsio: Constare vero sibi Auctoritate optima rem licitam esse: constare autem, Auctore Patre Garnetto, cujus sibi *vox* esset pro *Oraculo.* Nec quisquam post in societatem Sceleris ascitus, nisi illo quasi auctoramento. Eo enim responso adducti Winterus, Rookwodus, reliqui, *Incendiarius* ipse denique Fauxius, alioquin hæsitantes, animos sumpserunt ad Scelus. Pater enim Garnettus Consultor fuit.

[Qui Catisbeium confirmavit,]

282

Vide vero an credibile sit, Garnettum, qui cum iisdem ipsis hominibus Catisbeio, Wintero, Grenwello, non ita multo ante in *una* atque *altera Conjuratione* fuerat, (una, paulo ante obitum Reginæ, Rege Regnum ineunte, *altera*) de Regis Hispani Copiis ad *invasionem* huc advocandis[e], eum *tertia* hac jam exclusum penitus fuisse. Vide an et illud credibile, cum *vix unquam a latere ejus* Catisbeius *discederet,* semper au-

[et duabus conspirationibus antea interfuerat.]

[a] Actio. [in Garnetum,] p. 79, [et 100.]

[b] Autogr. Apr. 4. [Haud exstat. Vide 'Jardine's Criminal Trials,' t. ii. p. 326.]

[c] [Conf. S. Greg. Mag., lib. iv. Ind. xii. Epist. xlvii. Op., t. ii. col. 726. A.]

[d] Autogr. Ap. 11.

[e] Actio. [in Garnet.,] p. 86. apud Acta.

tem remotis arbitris rem suam agerent[f]; quod, (ut scripto habetur illius) *haud unquam libenter ferret rem sibi ullam esse cum* Catisbeio *nisi soli cum solo:* eum *quæstione* hac nunquam nisi *in thesi* pertentatum fuisse. Esto tamen; *una hæc quæstio fuerit;* Ex ea *quæstione* nihilne subodoratus est Garnettus? adeone *obtusum pectus gestabat*[g]*?* Imo vel ex ipsa illa *quæstione,* subolere sibi tum aiebat, moliri nescio quid Catisbeium, unde multorum neces, nocentum, innocentum consequi oporteret. Venit ergo vel inde in *cognitionem generalem,* et quanta sat erat *Reo constituendo.* Verba ipsius in ultimo
283 supplicio, hæc. *A Catisbeio se rem in genere intellexisse, et in hoc peccasse, quod celasset et prævertere neglexisset*[h]. Tum etiam. *Quod, quæ sibi comperta, Regiæ Majestati non aperuisset, mortis sententiam justissime in se pronunciatam*[i]. *Extra confessionem* ergo *Sacramentalem, Generatim* rem cognovit. Negat Tortus. Fatetur Garnettus. Cui credimus?

[Rem quoque noluit impedire,] Debebat vero, cujus sic *in Genere* cognitionem habuit, ejus, et ut *in Specie* cognitionem haberet, operam omnem dare, si (ut ais) *operam omnem dedit, ut a Conspiratione desisti posset.* Poterat autem id, non dico, si *operam* dedisset, sed si vel *sine opera* ulla sua audire rem modo voluisset[k]. Per *seipsum* enim stetisse, quo minus *Speciatim* cognosceret, et *id quoque recognovit.* Cum enim aliquanto post cum Catisbeio ageret, ne in suo illo (quicquid id erat) incepto progredi vellet, nisi Pontificis animo prius explorato: *Mitte vero de Pontifice,* (ait Catisbeius) *de Illius animo mihi dubium non est; atque adeo, tute ipse si audire vis, rem ipsam faxo scias; et eo dicto occepit ei rem totam pandere*[l]. Ibi vero instare Garnettus, ne faceret: non enim adduci posse se, ut audiat. Cur vero rem, *cum posset* tum, rescire *noluit?* Quæ potest reddi ratio, nisi quod *noluit intelligere, ut bene ageret:* voluit *nescire,* quia noluit *impedire?* Frustra ergo a te dictum et falso; *dedit omnem operam, ut a tali conspiratione desisteretur.* Si *dedisset, audisset, damnasset, averruncasset.* Jam res ipsa loquitur: *Ignorare* maluit, quam *avertere.*

Sed dic, etiam; *deditne omnem operam ut desisteretur?*

[f] Actio. [in Garnet.,] p. 130.
[g] [Virg. Æn. i. 567.]
[h] Actio. [in Garnetum, ad fin.] in Supplicio, p. 2.
[i] Ibid., p. 3.
[k] Actio. [in Garnetum], p. 128.
[l] Vide Actio. [in Garnetum], p. 100.

Quam vero? Romam scripsit ad Patrem Generalem, quo is curaret scilicet Conjurationem *Pontificis Brevi* aliquo *præveniri.* Ridiculum; Romam scribere, ut inde huc Roma rescriberetur, quo se hic Catholici continerent; quorsum ambages hæ? cur compendium non fecit itineris hujus, *hinc Romam, Roma huc* denuo[m]? cur idem hoc una opera, cum *Superior* ipse esset, *domi hic cum suis* conficere non potuit? Quando autem Romam sic scripsit? *Non prius hoc,* quam id illi compertum, *confectam iri rem,* antequam *is,* quem misit, *nuntius Romam* pervenire posset[n]. Verum egit cum Grenwello, ut cum Catisbeio ageret, quo vellet *desistere*[o]. Cur vero rem rejecit in Grenwellum? Cur ipse cum Catesbeio non egit? Acturus erat scilicet. Quando autem? Nimirum, *sexto demum Novembris*[p], postridie ejus diei qui *Sceleri designatus:* Cum peracta jam res, *omnem operam daturus,* ne peragi posset. Qui per *sex menses* operam nullam dederat, qui nullam *decimo* ante *die* cum ab Urbe discederet, postridie Diei *fatalis omnem operam daturus* erat: Sed non ante. Sed Grenwello monente Catisbeius an destitit? Imo Grenwellus ipse an destitit? Imo, perstitit homo nequam, ac *revelata* tandem *proditione,* huc illuc circumcursitavit, ut concitaret Papistas quoscunque poterat, ad arma contra Regem palam capienda[q]. Et hoccine erat hominis, alios, ex Superioris sui jussu, *ab incepto revocantis?* Quis credat Grenwellum Superiori suo tam immorigerum fuisse? Grenwellum, qui *contritus* erat, qui *confessus* de Scelere, qui et *absolutus* a Garnetto, nec alia lege, quam ut desisteret[r]: *non tamen destitisse?* perstitisse in scelere, alios ut persisterent animasse, *Incendiarium animorum* præstitisse se, *Incendiario Pulveris* tum comprehenso? Verum Garnettus, si *desisti,* ut dicis, *voluit, atque, ut posset, omnem operam dedit;* quorsum *Vota Precesque* assidue fecit, assidue *Missificavit,* pro felici fortunatoque *illius Actionis* successu[s]? Ecquis pro eo orat, pro eo offert, quod factum nollet, a quo vellet *desisti?* Cumque illud Jesuitis in more positum; ut *Missæ* quædam subinde, atque *Oratiunculæ speciales* fiant, pro impetranda re aliqua,

284

[Ut et Catisbeius et Grenwellus.]

[Missas item pro felici successu fecit.]

[m] Actio. [in Garnetum], p. 99.
[n] [Ibid., p. 83.]
[o] Actio. [in Garnetum], p. 127.
[p] Actio. [in Garnetum], p. 128.
[q] Actio. [in Garnetum], p. 16. [pp. 111. 129.]
[r] Actio. [in Garnetum], p. 127.
[s] Actio. [in Garnetum], 111. 101.

quæ soli Patri Generali cognita: cur eo ipso tempore a *Patre* ipso *Generali exiit Edictum*, ut *Missæ* illæ omnes[t], et *orationes*, jam ex *voto et sententia* Patris Garnetti fierent, *et pro successu ejus rei*, quæ tum illi præ manibus, quæque magno bono futura erat toti hic rei Catholicæ?

[Conjuratos est hortatus,] Quodsi ita, ut ais, *detestatus est facinus*, quid Coughtonæ egit *inter facinorosos* eo ipso tempore, quo *ignem pulveri admotum* oportuit? Cur alio se non recepit? Cur eo? Coughtonam, inquam, qui *locus condictus* erat, quo Conjuratos omnes (si successu Scelus non caruisset) oportuit ad Eum convolare? Cur *ibi* vix *quatriduum* ante designatum Sceleri diem, concionem habuit, in qua hortatus auditores suos, sedulo orarent singuli, pro fausto ejus actionis eventu, quæ tum erat in foribus? Quare, ubi detecta demum Conjuratio, literæ eo ad Garnettum cum omni festinatione transmissæ a Conjuratis, qui tum in Urbe, perferente eas Batesio[u]? Cur
285 acceptis statim literis iis erupit ei vox illa, *Scelus hoc detec-*
[et detecta conspiratione Seditionem movere tentavit.] *tum Societati toti exitio fore?* Cur communicato tum inter se consilio Grenwellus mox in Walliam[x] festinavit, ut quod *occulta proditione* non poterant, *aperta Seditione* effectum darent? ad eamque rem Henlipæ in ædibus Abingtoni, *se a Patre Provinciali Garnetto missum*[y], idque *ab eo in mandatis habere*, palam contestatus est? Hæccine erant hominis, *ut desisteretur* ab incepto, *satagentis?*

[Utrum rem totam Confessione tantum sacramentali resciverit.] Nam *de Sacramentali Confessione*, quod ita Tortus urget, vide quam vacillet, nec *vera* fuit ibi Confessio: nec si *vera*, quicquam ad rem. Nihil autem hic referam, quod *manu ipsius consignatum* non sit. An Confessio illa fuerit, Garnettus ipse mirifice *trepidavit*. Nam *primo*, non aliter innotuisse sibi quam *in ipsa Confessione*. Post, *extra Confessionem*[z] quidem, sed *relatione aliqua ad Confessionem* futuram habita. Tum, ne id quidem: sed *per viam Consultationis*[a], non *quasi culpam aliquam delatam* ad se, sed quasi rem aliunde cognitam[b]. Tandem, serio jussus respondere, id quod res erat, an revera *in Confessione* rem *primo* accepisset? *Respondeo*, (inquit) *Inambulasse nos, et Grenwellum enuntiasse mihi rem totam sub Sigillo maximo; quod ego de Sigillo Con-*

[t] Apud Acta.
[u] Autogr. Apr. 4. [vide supra, not. b.]
[x] [Action. in Garnetum, p. 84.]
[y] Action. [in Garnetum, p.] 129.
[z] Autogr.
[a] Actio. [in Garnetum ad fin., in] Suppl., p. 2.
[b] Autogr. Mar. 31.

fessionis accepi, quanquam ille fortasse de minore aliquo intellexit[c]. Biduo post, *Quod ad ea quæ a Grenwello audivi, non possum pro certo affirmare, animum illi fuisse ea narrandi tanquam sub Confessione*[d]. Potest vero, et *audet affirmare* hæc Tortus, quæ Garnettus ipse non audet, *non potest pro certo affirmare.* Dicam autem, unde tanta hæc illius *trepidatio.* Initio confidentior erat; sciebat periisse Catisbeium, superesse quidem Grenwellum, sed elapsum fuga putabat; ita, nisi unum illum, neminem jam esse in vivis *cognitionis suæ* conscium. Post vero, Grenwellum (per errorem) putabat comprehensum; metuebat autem, ne exiret per Grenwellum res, neve fateretur ille in Quæstione, de tota re sermonem sibi fuisse cum Garnetto, idque *extra Confessionem.* Hinc ita fluctuabat miser. Res tota in luce ponitur per Garnetti literas ipsius manuscriptas *ad dilectissimos Patres suos et Fratres, datas Dominica in ramis palmarum*[e]. Literis vero illis purgabat ipse se *de duplici crimine,* quo (ut videtur) scandalo magno fuerat, *Patribus* illis *Fratribusque* suis: *uno,* quod omnino fassus esset, *innotuisse sibi* Proditionis negotium: *altero,* quod Grenwellum insuper de eo *accusasset.* Ad pri- 286
mum respondet: *Nam quid facerem? Primo accusabant me reliqui omnes Conjurati; Secundo, Catisbeius usus semper apud eos fuerat Auctoritate mea, qua adduxit pene omnes, ut bene sentirent de Negotio: quo factum, ut ad unum omnes me haberent pro Reo. Tertio, Duo quidam Corycæi inaudierant me cum Oldcorno colloquentem, atque tota de re apud eum disserentem, quid ad objecta singula responsurus essem. Quarto, Literæ etiam a me Aurantiarum succo scriptæ ad D. Annam, nescio quomodo, in illorum manus pervenerant, quibus scientiam meam non obscure confessus sum.* Vides ergo *rescivisse* rem; tum *in reprehensiones* suorum *incurrisse,* quod hoc ipsum præ se tulisset: Literis vero his *Patribus* suis, et *Fratribus* rationes idoneas *reddere,* cur de scientia sua (quod *Patres illi* valde optabant) *tergiversari* non posset.

Ad crimen alterum de accusato Grenwello, ita ibi respondet: *Sibi quidem, si fuga sibi consuluisset Grenwellus,* (putabat enim tum captum et in custodia) *aliam aliquam rationem* [De hac re multum fluctuat Garnetus.]

[c] Autogr. Apr. 4. [Vide supra, p. 343. not. b.]

[d] Autogr. Apr. 6. [ad Reg. vide 'Jardine's Criminal Trials,' t. ii. p. 327.]

[e] [Hæ literæ hodie non exstant. Vide 'Jardine's Criminal Trials,' t. ii. p. 327.]

ineundam fuisse, atque, (ut verbis ipsis ipsius utar) fabulam *aliam* formalem *sibi fuisse* fingendam. *Jam vero ille cum comprehensus sit, ita facto opus existimasse, ut offensæ partem aliquam in Grenwellum rejiceret, quod Fratrem suum pro caritate sua fraterna non ægre laturum sperabat. Cum enim rem scire me jam scirent omnes: alicunde petenda mihi fuit origo cognitionis meæ. A Conspiratoribus Laicis non poteram, quod sæpe illis dicto, scripto, sancte protestatus essem, me illos non proditurum unquam. Secundo, Multorum mihi Confessiones visæ erant. Omnes autem illæ peræque Grenwellum accusabant atque me. Tertio, Consultum ergo putavi, ut faterer de illo, quo et me simul atque illum excusare possem: neutri* (scilicet) *nostrum consilium illud placuisse.* Vides, ut gesta fuerint hæc *ex composito;* vides, unde *fabula* hæc nova de Grenwello, et ipsius Confessione. At hæc jam nulla fuisset, sed *formalis* alia *fabula fingenda* ei fuerat, nisi, per errorem, Grenwellum putasset in vinculis esse, et valde sibi metuisset, ne Grenwellus confiteri *prior occuparet,* confessione aliqua sua *rem* (ut erat) *in aperto poneret,* atque ita durius *secum* ageretur. Hinc illæ ejus fluctuationes; *Confessus est: Non est forte confessus: Illi forte animus non erat confitendi: Ego non ausim affirmare confessionem illam fuisse.*

Verum, si vel *maxime* detur (quod tu *maxime* vis) *Confes-*
287 *sionem* fuisse *illam,* at non *alia lege* admisit eam Garnettus, vel audire voluit, quam ut ei integrum esset eam revelare, si quæstio de eo unquam haberetur[f]; atque hoc præ se tulisse, teneri nolle se ad reticenda ea, quæ tum Grenwellus narrabat, apud Superiores suos, siquando ea de re in quæstionem veniret[g]. *Cautum* enim *hoc* a se, *scripto* ejus habetur ad Grenwellum ipsum[h]: atque ita, ea *cautione, Sigilli* vim omnem enervavit. Nam *liberum* illi enunciare rem omnem, qui jus sibi fecerat ac *libertatem* ejus enunciandæ.

["Imo etiam se, et suos ex urbe Roma a superioribus suis graviter admonitos, ut laicos Catholicos ab omni tumultu alienos suis cohortationibus continerent."—Resp. Torti, p. 93; et Bell. Op., t. vii. col. 681. D.]

[f] Autogr. ad D. Annam. 3. Apr. [Hæ literæ ad Annam Vaux adhuc habentur in Archivis Regni. Vide 'Jardine's Crim. Trials,' t. ii. pp. 320, 321.]

[g] Autogr. ad Patres Ramisp. [i. e. Ramis palmarum. Vide supra, not. e.]

[h] Autogr. ad Grenw. Apr. 4. [Haud exstat. Vide 'Jardine's Crim. Trials,' t. ii. p. 324.]

At *bona illa exhortatio,* quam dicis *ab Urbe tum transmissam, ut continerent se ab omni tumultu*[i], vetus ea *techna* est, *sæpe* quidem *detecta,* ac proin *semper suspecta:* ut non alio magis tempore scribant inde Pontifices in eum finem, quam cum maleficium maxime meditantur. Mulcere sic volunt Argos nostros, ut sibi ipsis dicant, *pax et tuta omnia,* quo sic *repentina clades irruat in eos*[k], nil tale suspicantes. Non erat certe, cur *Monitionem* illam nominares, quæ nobis *præ-nuntia* est *procellæ* certo tum semper imminentis. Quin et alia tum erat *Monitionis* hujus ratio. Tam enim placuit, tam certæ spei erat Negotium hoc de pulvere, ut nollent interturbari illud tumultu ullo, juberent vero quiescere alios omnes, ut huic uni locus esset, in quo reposita illis spes omnis. [Quare admoniti Catholici, ne tumultuarentur.]

Videamus jam paucis de Garnetto, quidque ille in *publico Judicio* in rem vestram suamve dixerit. Fassus ibi primo, quod negare non potuit, *responsione sua, de tollendis simul innoxiis cum noxiis,* Catisbeio consilium suum *confirmasse pro licito*[l], atque ita animos addidisse, auctoremque fuisse sceleris adeundi: Ex eoque responso ejus fontem post exstitisse malorum omnium. Quicquid inde extructum, hac basi nixum: quisquis post pertractus in *Conjurationem,* hac *Auctoritate* pertractus est. *Fassus* etiam, se ex illa Catisbeii[m] quæstione suspicatum esse, *monstri quid alere* Catisbeium, ac in *Generalem* de facinore toto *notitiam extra confessionem* venisse. Præterea, cum idem post Catisbeius *monstrum* illud suum *monstrare* ei, atque *rem totam speciatim enarrare* vellet, deprecatum esse se. Potuit autem, quod suspicatus erat, certo scire tum: nisi et ipse *monstrum* illud *ali* etiam, quam *tolli* maluisset[n]. *Fassus,* egisse cum Catisbeio, *ne Pontifice inconsulto procederc* vellet: *Ad quid* vero *procedere,* nisi aliquid ei tum innotuisset? Actum etiam cum Catisbeio *de Pontificis* consensu *impetrando. Consensu* autem; *quam ad rem? Admodum se cautum fuisse semper, ne intentionem Conjuratorum probari sibi quisquam eorum existimare posset*[o]. Quam vero *intentionem? Missificasse* pro *rei successu prospero* jam tum initio Parlamenti peragendæ. Atque hæc quidem omnia [Quid in publico Judicio,] 288

[i] Act. [in Garnetum,] p. 100.
[k] [1 Thess. v. 3.]
[l] Action. [in Garnetum,] p. 100.
[m] Ibid.
[n] Ibid.
[o] Autogr. Mar. 31.

extra Confessionem. Scriptæ etiam ab eo tum Garnetto[o] suo *Literæ,* in quibus spem bonam sibi dixit superesse, depulsurum se satis commode accusationem de *pulveraria proditione,* atque evasurum, *eo quod defecturi essent in probatione*[p]: In *probatione,* dixit; non enim dicere potuit, in *rei veritate.* Agnosce autem has ejus pro Tribunali voces, in publico Judicio. Confessionem: *Se plura admisisse, quam quibus diluendis justam aliquam posset excusationem affingere*[q]. Petitionem alio loco, qua, læsæ Conscientiæ perfossus stimulo, *Deum et Regem supplex orat, ne cum Catholicorum reliquis suam unius ob noxam asperius ageretur*[r]. Votum etiam, ex abrupto, cum commotus esset, (ut videtur) vehementius: *Utinam vero Conjurationis hujus fulminalis negotium mihi haud unquam innotuisset*[s]. Credo *vel voces has* votis quamvis avari hominis satis esse posse, ut doceant Garnetti ad facinus illud notitiam atque consensum intervenisse.

["Quod autem Henricus Garnettus in Judicio sæpe dixerat, id ipsum instante morte, coram innumerabili populo, longa oratione protestatus est; qua oratione sicut fidem Catholicam professus, et hæreses Anglicanas liberrime detestatus est; ita eadem libertate negavit se auctorem, aut complicem, aut consultorem, aut ullo modo consentientem sceleris fuisse."—Resp. Torti, p. 93; et Bell. Op., t. vii. col. 681. D.]

[Quid morte jam instante confessus sit Garnetus.]

Instante autem post morte, narrat Tortus quid fecerit; *Longam orationem habuit:* Nec id vere: *non* enim sane *longam. In ea fidem Catholicam professus: et hæreses Anglicanas liberrime detestatus est.* Neutrum verum. *Eadem libertate negavit, se auctorem, complicem, consultorem, aut ullo modo consentientem sceleris fuisse:* Imo vero aperte fassus est, peccasse se, bis peccasse, *Rem enim in genere se a* Catisbeio *intellexisse, et in hoc peccasse, quod tum celaverit, tum prævertere neglexerit*[t]. Cum vero etiam tum subjicere vellet Garnettus, reliqua illa proditionis particularia, in confessione se a Grenwello habuisse, revocabat illi in mentem Henricus Montague, Eques illustris, qui Civitati Londinensi a Memoria est, quique *autographum* ejus tum *penes* se habebat *in promptu, Quatuor*

[o] [Nomen Garnetti manifestissimo errore huc irrepsit. Hunc errorem indicare tantum possumus, haud item corrigere. Robertus enim Abbatus, (in Antilogia sua, cap. i. pp. 5, 6. Lond. 1613), et si qui alii harum literarum mentionem fecerunt, ad quem fuerint scriptæ, tradere omiserunt.]

[p] Actio. [in Garnetum], p. 86.

[q] Actio. [in Garnetum], p. 117. [127.]

[r] Actio. [in Garnetum], p. 129.

[s] Ibidem.

[t] Actio. [in Garnetum ad fin., in] Supplic., p. 2.

ista[u]. Primo, *Grenwellum illi rem significasse, non ut peccatum, sed quam ipse prius intellexerat, idque consultandi gratia.* Secundo, *Catisbeium, et Grenwellum, ipsum simul accessisse, ut in scelere suscepto confirmarentur.* Tertio, *Grenwellum atque* 289
ipsum Colloquium de particularibus in Proditione illa per pulverem fulminalem, satis longo post tempore in Essexia habuisse. Quarto, *Grenwellum percontatum esse a* Garnetto, *quis Regni Protector futurus esset;* Garnettumque *ei respondisse, id differendum esse, donec res esset acta et transacta. Ex* quatuor *his evinci, scelera illa aliunde quam ex confessione illi comperta fuisse: Hæcque ipsa manu ipsius haberi consignata.* Ad ea Garnettus: *Quicquid sub manu sua consignatum esset, verum esse.* Secundo autem, *Quod, quæ sibi comperta Regiæ Majestati non aperuisset, mortis sententiam justissime in se pronuntiatam, veniamque a Regia Majestate precatus est*[v]. Tertio vero ad populum conversus, iterum *se in Regem peccasse* confitetur, *idque sibi dolori esse, quod male conscius fuisset, scilicet reticendo; et eo nomine veniam a Regia Majestate iterum supplex petiit*[w]. Adverte, lector, animum ad hæc; *Ter confessum videbis Peccasse se, quod celasset; Peccasse etiam quod prævertere neglexisset; Justissime se Capitis damnatum, quod non aperuisset; Peccasse, quod male conscius fuisset, idque reticendo; Ter peccati veniam petiisse.* Quin et apud Annam suam, (apud quam æquivoce nunquam, candide semper animum eloqui solebat, et in cujus sinu omnia deponere) per literas, quæ etiamnum exstant, vicem suam doluit, *quod non propter Religionem jam, sed Proditionem, sibi tanquam Latroni moriendum esset.* Et tamen audet Tortus *contra conscientiam propriam, et contra testimonium multorum millium hominum, qui spectaculo interfuerunt, dicere, eum mortuum esse in abnegatione facinoris*[x]. Quod ille Spectaculum cur *crudelissimum* dicat, ne ipse quidem, credo, dixerit. Nec enim in eo factum quod *ex legis sententia* fieri debuit: nihil enim semivivus pertulit. Emortui cadaver dissectum modo: Hoc namque jure utimur in eos, qui proditionis damnati. Quæ vero hic *crudelitas* fuit, cum multo mitior fuerat pœna, quam Lex ipsa postulabat? Multo autem adhuc minus *crudele spectaculum,* quam quæ Romæ apud vos subinde conspiciuntur.

[u] Ibidem. [v] [Ibid., p. 3.] [w] [Ibid.]
[x] [Vide Resp. Torti, p. 93; et Bell. Op., t. vii. coll. 681. D, 682. A.]

[Quam vehementer detestatus sit facinus.]

De *detestatione* quod dicis, vere quidem. Dixit enim, bis dixit: Semel, *Consilium sceleratum, et susceptum scelus fuisse immane, atque hujusmodi, ut si peractum fuisset, non potuisset ipse non ex intimis sensibus totoque animo detestari*[y]. Iterum, *dolere se maxime et peracerbe ferre,* Catholicos *tam atrox et*
290 *immane facinus unquam suscepisse*[z]. Vere ergo dixti, mortuus est in *detestatione* facinoris. At etiam cum mutire vellet de *Confessione* nonnihil, admonitus de *autographo suo,* statim subticuit, nec *abnegavit* post quicquam. *Professio* autem *fidei,* quam dixti, *hæreseos detestatio* haud ulla. Quicquid enim a *detestatione facinoris* reliquum erat temporis, id totum consumpsit, in *purgatione sua, et fœminæ cujusdam, de qua male audiebat*[a]. Atque hæc vera eorum summa, quæ *instante morte* ab illius ore excepta sunt, eaque post *edita,* dein *versa in Latinum excusa typis* exstant. Alia si tu, si quisquam orbi venditet, scito non in Auctorem Apologiæ, sed *in vos* quadrare *tuum* illud, *Tam stolida a vobis mendacia, sine ullo testimonio, vel probatione, congeri, ut necesse sit vos omnem omnino pudorem et conscientiam exuisse*[b].

["Cur igitur, inquies, Henricus ultimo supplicio affectus est, si neque sceleris conscius, neque scelus confessus est? Quia non revelavit, quod in Confessione Sacramentali eum audivisse Judices mira quadam versutia cognoverunt. Sed cum Catholica doctrina non permittat, ad ullum malum vitandum, secretum Sacramentalis Confessionis detegi, maluit ille mortem acerbissimam pati, quam tanti Sacramenti sigillum violare . . . . . Deus autem eundem Henricum ob sacramentum divinum non violatum, et fidei Catholicæ confessionem, atque hæresum Protestantium detestationem, corona gloriæ, ut pie credimus, redimivit."—Resp. Torti, pp. 93, 94; et Bell. Op., t. vii. col. 682. A.]

[Garnetus aliter quam ex confessione rem rescivit.]

Ex iis, quæ jam dicta mihi, si nihil etiam quis addat, constat opinor, sero nimis te *Sigilli vestri* meminisse. Qui *terna vice* confessus, *Peccasse se, quod Facinus celasset: Morte justissima mulctatum, quod non aperuisset: Peccasse, quod male conscius fuisset: Qui ter hujus admissi* veniam supplici ter rogavit, aliter rem certe resciverat quam *ex Confessione.* Nullum enim, quæ sic inaudivit, celare, *peccatum,* imo *peccatum* non celare, et *peccatum* apud vos grave. Non debuit

[y] [Vide Suppl. Henr. Garneti, p. 2. (ad fin. Action.) et conf. p. 4.]
[z] [Ibid., p. 4.]
[a] [Ibid., p. 4.]
[b] [Vide supra, p. 304.]

peccatum confiteri, non *veniam petere* ejus, in quo *non peccasset.* Non *peccavit* Sigillum non violando, propter quod tu (*ob non violatum Sacramentum divinum*) capiti ejus Martyrii Coronam induis. Verum erras, Matthæe, erras. Durum est contra stimulum calcare[c]: læsa illi conscientia. Non de nihilo erat, quod *Semel, Iterum, Tertio peccasse* se testatus, et *veniam orare.* Dictamen id erat conscientiæ: *Illa accusante,* frustra defensionem paras, *Illa veniam petente,* frustra Martyrem acclamas.

Convictus ergo est in Publico Judicio, *confessus* in ultimo Supplicio, nec tu dehinc jam negabis: ut nec Bibliopola Bernardus[d], qui cum perpotasset alicubi ad vesperam, ausus in Præfatione sua conscribellare, *Garnettum nescio qui falso proditionis Anglicanæ rumore asperserant*[e]; sumpta, ut par erat, de liquidis similitudine. Scias vero tu, sciat et ille, ubi villum edormiit[f] siccus jam et sobrius, non *falso* aliquo *rumore* Garnettum, sed veritatis voce et vi, Tabularum, Testium, Probationum luce, soliditate, pondere *convictum,* ore proprio, manu propria *confessum. Convictum* autem et *confessum* coram *consessu* honorario, summa hominum *frequentia, loco* non minus celebri, quam *Camera* vestra *Imperialis:* ubi *rumori* locus non est. [De hac re convictus.]

291

Ibi *Actio* tum *in eo instituta,* in qua, prolixe et diu, quamdiu quidem voluit ipse, causam dixit, si potuisset excutere aspergines illas. At ille, miser, non potuit. Non enim leviter aspersus, (natabant tum oculi Bernardo) sed penitus immersus puteo ipsi Proditionis, etiam putei profundo.

At de quibus sic dicit, *Nescio qui,* homo stolidus sciat, si volet, *Qui* et *Quanti* fuerint. Quinque enim Comites Illustrissimi, omnes Nobilitatis, Justitiæ, Prudentiæ laude præstantes, Actioni præfuerunt[g]: Qui et Assessores habebant, præter Urbanum Prætorem[h], Primarios tres Regni Judices, Juris hic nostri prudentissimos[i], coram quibus *Duodecimvirali* [a Judicibus illustrissimis.]

[c] [Act. Apost. ix. 5.]

[d] [Bernardus Gualterus, Bibliop. Coloniensis, qui Torti libellum excudit, et præfationem præmitti curavit.]

[e] [Resp. Torti Præf. Colon., p. 5.]

[f] ["Edormiscam hoc villi."—Ter. Adelph., v. 2, 11.]

[g] [Carolus Howard, Comes Nottinghamiæ; Thomas Howard, Comes Suffolciæ; Edwardus Somerset, Comes Vigorniæ; Henricus Howard, Comes Northamptoniæ; Robertus Cecil, Comes Salisburiæ.]

[h] [Leonardum Holiday.]

[i] [Joannem Popham, Primarium Justitiarium Angliæ; Thomam Fleming, Primarium Baronem Scaccarii; Christophorum Yelverton, Justitiarium in Banco Regio.]

inquisitione renunciatus est *Reus.* Tam vero enucleata in eo fuit eorum sententia, ut in *Comitiis* post *Regni,* et *Senatu,* quo Sol illustriorem non aspicit, vim *Legis* acceperit[j].

Et iste tamen nescio quis, Coloniensis homo nihili, audet sic Justitiam Regni Publicam traducere: Et *aspersum* modo dicere *rumore, a nescio quibus:* aspersus ipse, credo tum, imo perfusus humore aliquo, ut vere tum quidem *nesciret qui,* etiam, audeo dicere, *nesciret quid* scriberet.

[Si Confessionem revelarit apud Romanenses morte dignus.]

Quod si neque *convictus,* neque *confessus,* quare *capitis damnatus? Tantum* inquis, quia *Sigillum illæsum servare voluit confitentis.* Responde sodes. *Duo tantum* erant conscii, *Titius, et Titii Sodalis*: Is *qui,* Is *cui,* confessus est. *Is qui* confessus[k], comprehensus non est, proripuit se in pedes, abiit, evasit[l]. Ille ergo nullus revelavit. Quis jam revelare alius potuit, quod sub Sigillo erat, nisi *Is cui* confessus erat: Is autem erat Garnettus, *Titius ipse.* Solve vero nodum hunc. Qui potuit mortem oppetere pro eo, quod *revelatum non est?* Non est enim *revelatum,* nisi si ab *ipso* fuit. Nam *ab altero* non fuit: *tertius* autem, præter *duos hos,* nemo rescivit rem. Sic ergo se veritas habet: Mortuus est, quia *Sigillum* fregit, quia *revelavit,* et, *vel te Judice,* optimo jure mortuus, qui tantum in se scelus, et vix morte piandum admisit, ut *Sigillum*
292 *violaret.* Dic vero *miram* illam *versutiam.* Mira enim profecto erat, qua quis cognoscere potuit *de Confessione,* quam *solus* Garnettus audierat, Garnetto ipso *non revelante.* Vides, quam hæc a te posita parum caute. Vere enim omnino dictum ab Illustrissimo Comite[m], qui tum erat unus in Consessu Judicum; *Confessionis secretum, quod prius detegere noluit Garnettus in alienam perniciem, post detexisse in suam*[n]*:* in eoque responsionem *frivolam et futilem* tum ab illo, jam *a vobis* adhiberi. *Frivolum* enim et *futile,* siquis dicat, quod tu tamen ut dicas, necesse jam habes, Garnettum, *qui ipse revelavit,* ideo capitis damnatum, *quia revelare noluit. Revelavit* enim ipse, nec alius præter eum quispiam, quod præter ipsum nemo, si maxime vellet, potuit *revelare.* Credo equidem subridere *Nostrates, qui apud vos sunt,* quod rem hanc ita sedulo agamus, ut constet conscium fuisse Garnettum: *quibus* ea res

[j] [3 Jac. i. cap. 2.]
[k] [Grenwellus sc.]
[l] [Cicer., in Cat. Orat. ii. cap. 1.]
[m] [Comes Northamptoniæ, sc.]
[n] Act. [in Garnetum,] p. [102,] 103.

jamdudum notissima. Quin *Mulierculæ ipsæ* rem rescibant; et, *Quo tandem nos duos recipiemus interim, dum pertransierit procella hæc,* aiebat Garnetto suo Anna sua? Ita Garnettus manu propria scripsit, ita videas licet in Ipsius *autographo.* An et *Domina Anna* confessionem Jesuitæ alicujus exceperat sub *Sigillo,* cui res ita perspecta? aut tu cuiquam ut persuadeas, quæ nec *Mulierculis ipsis* ignota erant, ea *Garnetto ipsi* nota non fuisse?

Sed et minuendus error est *de Sigillo: Catholica doctrina* (inquis) *non permittit ad ullum malum vitandum Secretum Confessionis detegi. Non permittit?* Quare *non?* Ne, si *id permissum sit, odiosa fiat confessio. Odiosane?* Cave vero, ne contra *odiosa* magis fiat, si tegat, si foveat in sinu scelera talia, tam et *odiosa,* et perniciosa. *Odiosa* facta est olim, et sublata sub Nectario, dum levius multo scelus occultaret[o]. Idem ipsum denuo ne contingat cavendum vobis: si non permittat *Catholica vestra doctrina tam infandum Scelus* (ut averti possit mature) in cognitionem venire. Non enim semel ea de re Garnetto et Grenwello, quin nescio quam sæpe, sermo illis fuerat. Nec hoc Garnettus negabat, sed quantumvis id sæpe factum, factum semper, sub *virtuali* nescio qua ad *primam* illam *relatione;* eaque *relatio,* si vel *centies* de ea egissent inter se, effecit, ut semper *scilicet* esset *Sacramenti Secretum*[p]. Quodsi sic liceat inter se *Scelera* versare *Confessario* et *Confitenti;* ut, etsi vera tum *Confessio* nulla sit, tamen id satis sit, si *relatio* habeatur ad aliquam vel *ante factam* confessionem, vel *post faciendam;* quæ melior usquam *Sceleri Latebra?* Cui enim id dicere non licebit; *Extra confessionem* rem audivi, et sæpe quidem: verum *aliqua* tamen fuit inter nos *relatio* ad confessionem, vel aliquam, quæ tum *antegressa,* vel saltem aliquam, quæ *post aliquando subsecutura* esset[q]. 293

[Confessionis secretum aliquando licet revelare,]

Sed *instas* tamen, *Nec permittit* (ais) hoc *Catholica doctrina.* Nusquamne gentium? In *Gallia permittit* certe. Namque ibi cum e Neustria Vir Nobilis Fratri Minori confessus esset, aliquando in animo sibi fuisse, ut Regem Franciscum[r] occideret, pœnituisse autem se illius consilii: cumque data illi pœnitentia a *Fratre,* absolutus esset; *Frater* rem reticere

[ut nuper in Gallia.]

[o] [Vide Socr. Hist. Eccl., lib. v. cap. 19. pp. 286—288; et Sozom. Hist. Eccl., lib. vii. cap. 16. pp. 299—301.]

[p] Autog. Apr. 11. [Vide Abbati Antilog., p. 140.]

[q] Autog. Apr. 6. [vide supra.]

[r] Bodin. de repub., lib. ii. cap. 5. [p. 339. Francof., 1594.]

noluit, Regi indicavit. Re ipsa a Rege ad Senatum Parisiensem delata, quæstio de re tota habita est. Reus comprehensus supplicio ultimo affectus est: *Fratri* autem intentata nec Censura, nec Lis ulla. Nec est quod dicas, timuisse sibi *Senatum* a *Rege;* proinde voluntati ejus, licet minus justæ, paruisse. Notum enim non cadere in *Senatum* illum suspicionem eam, ut cui non infrequens sit, missa ad se vel *Edicta* ipsa *Regia,* nisi sibi probentur, sæpe non exequi.

Nec id solum, sed et e Curiæ etiam Parisiensis Archivis constat, capite mulctatum etiam Dominum de Haulteville[r], cum denuo convaluisset, postquam moribundus in *Sacramento* revelasset *Confessario* suo intentionem sibi aliquando fuisse *Regis* de medio tollendi. Eam tamen rem constat post a *Confessario* patefactam, fuisse Domino illi capitalem.

Tum quod recenti adhuc memoria est, Petri Barierii[s] supplicium ultimum, qui Meluni fractus in Rota, sententiam in eum ferente Hospitii Regii Præposito. Is Lugduni Fratri cuidam Jacobino (cui nomen Seraphino Banchi) propositum suum de nece *Regia* procuranda, *Sacramentaliter confessus est:* nec, ut mentem mutaret, a *Fratre* illo adduci potuit. *Regis* ergo *Secretario* Seraphinus rem refert: Barierius in Judicio publico damnatus, ad supplicium tractus est. *Permittit* ergo, quæ in Gallia est, *Catholica doctrina,* ut, ad *Regis* internecionem devitandam, *Sigillum resignare* liceat. Quidni idem hoc liceat in Britannia nostra? Saltem *Catholica* hæc
294 *doctrina* ubique non valet, ac proinde neque *Catholica* est. Verum res tota in opinione est. Quidam *tetrici* magis sunt: nonnulli sunt *æquiores,* quibus totum hoc *revelare in casu* non displicet: aut ut fidem quis *Principi* et *Patriæ* majorem debeat, quam *Confitenti.* Vera quidem omnino fuit illa Garnetti vox, *Ultro fateor, Leges, quæ celare hæc prohibent, apprime esse justas et salutares. Neque enim æquum est, ut Principis salus ab alterius conscientia pendere debeat*[t].

[Hæresis est revelanda,] Recte vero tu; *Non permittit* dicis *Catholica doctrina, crimen ullum in Confessione revelatum detegi.* Non jam forte *permittit,* at *permisit* olim. Olim, quis nescit carmen,

Hæresis est crimen, quod nec confessio celat.

[r] Hist. de Pais, p. 307. [Vid. Chronologie Septenaire de l' Histoire de la Paix entre les roys de France et d' Espagne, a Paris, 1605. 8°.]

[s] Hist. de Pais, p. 144. [et conf. Thuan. Hist., lib. cvii. cap. 13. pp. 303—305.]

[t] Actio, [in Garnetum,] p. 99.

Nec major ratio certe est, cur non debeat celari *Hæresis*, quam cur non *Proditio tam immanis*. Sed olim *permisit Catholica doctrina*, in crimine quidem nondum *commisso*, sed *committendo*: præsertim (ut cum Schola loquar) *si inconveniens inde grave sequeretur*. Sequebatur autem in vestro *gravissimum*, et fuit illud inter *committenda*. Sic olim Halensis noster, ex quo scias quid hic *Catholica doctrina* permiserit *apud Nos*. *Potest quis confiteri peccatum, non tamen ut præsens, sed potius ut est in proposito, de futuro*, (ut cum dicit se velle fornicari, et nolle desistere.) *Dico ergo, quod non tenetur celare simpliciter, nec si Sacerdos talem Confessionem revelaret, posset condemnari tanquam violator Sigilli confessionis: tamen quia hoc species esset mali* [leg. *mala*], *et infamia sequeretur, propter hoc credo, etsi non tenetur de jure talem confessionem occultare, debet tamen celare ratione publicæ honestatis, nisi Inconveniens aliquod grave sequeretur. Tunc enim credo, quod non esset confessio talis penitus tacenda, nec tamen publice revelanda propter periculum infamiæ, sed caute et secreto alicui, qui posset et vellet prodesse innotescenda* [leg. *innotescendo*[u].] Nec ea unius Halensis mens, eadem et apud Italos vestros. Sic Angelus. *Quando quis confitetur, se velle facere aliquod malum, istud non est dictum in Pœnitentiali Foro, et ideo propter rationem istius Sacramenti non tenetur celare; sed quando* (*peccatum committendum*) *vergeret in periculum Communitatis . . . . . credo sine præjudicio, quod non solum potest, imo tenetur revelare ei, qui potest prodesse, et vult non obesse, ut malo obvietur.* Eadem Silvestri[x], qui Magister fuit Palatii Papalis. *Licet revelare Secretum Confessionis, siquis confitetur se velle facere aliquod malum, puta homicidium, quia . . . istud non est dictum in Pœnitentiali Foro . . . . . Quando* (*autem*) *peccatum committendum vergeret in damnum vel periculum Communitatis, vel etiam privatæ personæ* (*tertiæ*), ... *non solum non tenetur celare, sed tenetur manifestare, si id potest commode sine damno suo, et cum proximi utilitate et peccantis*[y]. Ex Panormitano autem acerrimi judicii viro una scias, et quæ apud illum Catholica doctrina tum fuerit hac de

[Et crimen non commissum, sed committendum, secundum quosdam Catholicos auctores.]

295

[u] [Alex. Alens. Summa Theol.] Part iv. q. xxviii. [leg. xix.] memb. 2. art. 2. in respon. [Op., t. iv. pp. 331. col. 2, 332. col. 1.]

[x] [Angel. de Clav.] In [Summ. Angel. sub voc.] 'Confess.' ult. num. 7. [Cas. iii. fol. xlvii. coll. 2, 3.]

[y] [Sylv. Prier.] in Confess. iii. num. 2°. [in Summ. Sylvestr., par. i. p. 1506.]

re, et vero etiam quæ apud Innocentium Quartum Pontificem maximum, cujus *Auctoritati* quis Tortus opponet suam? Ita enim Panormitanus. *Sed circa ultimam partem* [*cap.*] *quæro. Quidam fuit confessus Sacerdoti, quod intendebat interficere Sempronium, vel aliud maleficium committere, et* [*quod*] *non poterat abstinere: numquid Sacerdos peccet revelando? Innocentius instat, et tandem concludit, Quod hoc peccatum non dicitur detectum in Pœnitentia, tum quia non habet Contritionem, tum quia est peccatum committendum* [leg. *tum quia peccatum est committendum, et non commissum, tum quia non habet contritionem.*] *Unde Sacerdos debet, quantum cautius potest, revelare, ut peccatum impediatur*[z]. Plures referre non libet[a], unum modo adjiciam Dominicum Sotum, qui rigidior est in *Custodia Sigilli*, at ille tamen sic. *Veruntamen sunt, qui fingunt se accedere ad Confessionem, et tamen non veniunt, quo se accusent et remedium postulent animæ suæ, sed ut Confessorem forte pervertant, aut favorem aut auxilium petant in perpetrandis flagitiis, ut temporibus nostris usu venisse fertur quibusdam, qui in Pontificem conspiraverunt, et hujusmodi peccata celanda non sunt, sed statim potius denuncianda, quod plurimum timendum est in crimine hæresis*[b]. Quod ante illum docuit Innocentius. *Non credimus istos confiteri ut Ministris Dei, qui non ut pœniteant, sed ut consilium vel auxilium ab aliquo recipiant, dicunt eis* [*sibi*] *peccatum suum: licet dicant, Hoc dico tibi in Confessione, vel* [*in*] *Pœnitentia. Quia non est verum quod dicit, in Pœnitentia, nec ut Dei Ministro, cum consilium animæ non requirat: Et tales bene sunt cogendi super præmissis ferre testimonium*[c].

[z] [Panorm. in Decretal. lib. v. Tit.] 'De pœnit. et remiss.' cap. 'Omnis.' num. 24. [t. iii. par. 2. fol. 256. col. 3. Lugd. 1586.]

[a] ["Nos autem concedimus, quod quicquid poterit bono modo circa hoc facere, ut peccatum impediatur sine expressione personæ, et sine proditione confitentis, hoc faciat . . . . nec enim est vera confessio, ubi non confitetur peccatum commissum, sed committendum."]—Hostiens. super v. [Decretal. Tit. 'De pœnit.'] cap. [xii.] 'Omnis.' [§ 27. fol. 102. col. 4. Venet. 1581.—"In hoc dicit Hostiensis, Nos concedimus," &c. Guid. a Baiiso] Archid. [Bonon. super Decretis Par. ii.] 'De Pœnit.' D[ist]. vi. [ad voc. 'Sacerdos,' § 2. fol. 378. col. 3. Venet. 1601.—"Ista non est vera confessio, ubi non confitetur peccatum commissum, sed committendum."—Petr. de] Anchar. super v. [Decretal. 'De Pœnit.'] cap. 'Omnis.' [p. 198. col. 1. Bononiæ, 1581.—"Item quia committendum est, non commissum; unde ad impediendum debet posse revelare."]—Ripa, [Tract. de Peste] de Remed. [ad curandam pestem] 38. col. 2. [cap. viii. § 115. Op., t. i. fol. 103. col. 1. August. Taurin. 1574.]

[b] [Dominic. Soto] De rat. deteg. Secret., Memb. iii. Q. iv. Conclus. ii. [p. 338. Venet. 1590.]

[c] [Innoc. iv. in v. Decretal. Tit. 'De Pœnit.'] in cap. [xii.] 'Omnis.' verbo 'Prodit.' [§ 7. fol. 225. coll. 2, 3. Venet. 1578.]

Collige jam ista. Peccatum quod quis confitetur ut *perpetrandum,* non spectat *ad Pœnitentiale Forum; non cadit sub Sigillo:* Hoc vero *perpetrandum* tum fuit. Peccatum quod *vergit in periculum Communitatis,* celandum non est, sed revelandum: vergebat hoc *in Periculum Maximum Communitatis Maximæ.* Peccatum de quo *non accusat se* Confitens, nec *animæ remedium quærit*[d], detegi potest. In hoc, *accusatio nulla.* Non ergo *in Pœnitentia dictum,* vel *ut Dei Ministro.* Potuit ergo *cogi ad ferendum de re tota testimonium.* Postremo, una eademque videtur ratio eorum, *qui in Pontificem conspiraverant,* atque *horum,* nisi quod interest multum, et gravior multo horum, qui non in Regem solum, sed una cum Rege Sobolem Regiam, Sacrum Senatum, Cœtum *tam immensum,* insontes *tam multos,* perniciem *tam tetram* machinati sunt. Præcipue, si (ut Sotus) non eo venit, *quo se accuset* Confessor, sed ut *consilium petat vel auxilium.* Id quod in hoc factum. Non enim *eo venit* Grenwellus, *quo se accusaret* (ait hoc Garnettus), *aut remedium postularet animæ suæ;* sed *consultandi* (id est) *consilii petendi* gratia: *Non ut crimen, quod reprehenderet, sed ut de exequendi ratione* Garnettus *ei consilium adhiberet*[e]. Quid enim illæ sibi quæstiones volebant, cum sæpe post, *alter alteri* obvius esset? *Quomodo succedit? quos progressus habet Res Pulveraria?* Quid illa autem? *Sublato Rege, atque Ordinibus, quis Regni demum Protector futurus esset?* Vel unica vero hæc Grenwelli quæstio satis superque est, ad *Larvam* huic *Confessioni* detrahendam; satis superque ut ex ea constet, quo animo Grenwellus ad *Confessionem* accesserit. Advertit enim, scio, Lector, quæsivisse hoc Grenwellum a Garnetto; *Grenwellum, qui ipse Garnetto rem omnem revelavit, a Garnetto, qui tamen, nisi revelante Grenwello, rem plane nesciebat.* Cui vero hinc non liquet, Garnettum, ad quem non aliter pervenit res, quam ex confessione Grenwelli, plus hic scisse Grenwello ipso de *Protectore,* atque multo, quam is, qui ei rem retulit, in Negotio toto peritiorem fuisse? Sed vos, an bona fide soletis quæstiones hujusmodi, *Succeditne? Progressusne facit proditio? Quis futurus Regni Protector?* pœnitentes atque inter confitendum percontari, idque *sub Sigillo?* Malum vero

[Hoc ergo crimen revelasse debuerat Garnettus.]

296

[d] Autogr. Mar. 31.

[e] Actio, [in Garnetum,] p. 110.

Sigillum, et merito comminuendum, quo hæc tam turpia *obsignantur*.

[Præsertim cum de modo confessionis esset incertus.]

Sed et, qui in materia *Sigilli* Stoici sunt vel maxime, requirunt tamen, ut *Confessio ipsa Sacramentalis sit*. At fueritne ista *Confessio*, aut *per viam*, aut *nec per viam Confessionis*, Garnettus ipse ad mortem usque incertus. Tum et illud requirunt, ut vere sit *Accusatio*: Ita Sotus[f]: Hæc vero *Accusatio* plane non fuit, quasi *peccatum* esset: sed *Consultatio* (teste vel *ipso*), puta de *Novo Protectore*, et aliis
297 ejusdem generis. Postremo, ut maxime fuerit *Confessio*, tamen eo uno excepto, ut ne prodat Confitentem, *debet Confessarius cum maxima diligentia præcavere pro posse, ne peccatum perpetrandum sibi in confessione detectum opere perpetretur*[g]. *Potest Superiori dicere, Vigila* [*super oves,*] *quia Lupus est in Grege*[h]. *Debet monere eum, cui ea res curæ fuit, ut invigilet, et debet facere omnia, quibus obvietur delicto committendo*[i]. *Debet admonere Rempublicam, aut illum cui periculum imminet, ut caveant tali hora, aut tali loco*[j]. *Debet occurrere quantum potest; . . . . Cives ad custodiam civitatis incitare, . . . atque* [leg. *ac*] *omnia alia, quæ ad obviandum Proditioni . . . . facere convenit*[k]. Non enim alia Canonis cautio quam hæc, *Caveat ne revelet Peccatorem. Cap. Omnis utriusque*[l]: non autem *Peccata*, si potest illa sine *Peccatore*.

[Quod minime fecit.]

Jam vero vester hic *Confessarius*, (esto ut detur ei reticere de persona *Confitentis*) præcavitne rem, *pro posse suo, cum maxima diligentia?* Fecitne omnia, *ne perpetrari posset hoc Flagitium tam atrox? Dixitne Superiori, Vigila? Admonuitne, ut caveret*, tali Hora, tali Loco? *Excitavitne Cives,*

[f] [Dominic. Soto De ratione deteg. Secret. Memb. iii. quæst. iv. Conclus. ii. p. 339.]

[g] [Richard.] Mediavil. in [lib.] iv. [Sent.] Dist. xxi. A[rt.] iv. Q[uæst.] ii. [Conclus. Op., t. ii. p. 341. coll. 1, 2. Brixiæ, 1591. "Debet tamen confessor cavere diligenter pro posse, &c. Gab.] Biel in [lib.] iv. [Sent.] Dist. xxi. [Quæst. unic. Resp. H. Basil. 1512.]

[h] Bonavent. in [lib.] iv. [Sent.] Dist. xxi. par. ii. Art. ii. Q. [1. Concl. num.] 2. [Op., t. v. p. ii. pag. 330. col. 1. Romæ, 1596.]

[i] [Mart. Azpilc.] Navarr. de Pœn. Distinct. vi. num. 124. [Op., t. i. p. 575. col. 1.]

[j] [Dominic.] Soto [de ratione detegendi Secret.] Memb. iii. Q. iv. Conclus. ii. [p. 337.]

[k] Adrian. [in lib. iv. Sent.] de Sacra. Confess. p. 77. col. 2. [fol. xciv. col. 3. Paris. 1516.]

[l] ["Non ergo satis est (ut sic dicam) revelare peccata in abstracto, nisi peccator aliquo modo reveletur."]—Suarez. [in iii. part. D. Thom.] t. iv. Disp. xxxiii. [sect. iii. Assert. ii. p. 491. col. 2. A.]

ac alia omnia fecit, *quæ, ad obviandum Proditioni tali, facere conveniebat?* Nihil horum. Imo ad horam mortis *in hoc peccasse* se fassus est, *quod prævertere neglexisset.* Quid ergo his ulterius immoramur? Quocunque se vertat Matthæus, *Martyrem* suum Scelere plus magis involvit. Mortem pati debuit, potius quam ut *Sigillum violaret: violavit,* eoque facto factus est auctor mortis suæ. Poterat severe interdicere Confitenti, ut *desisteret ipse, alios* a Scelere *revocaret, sub pœna revelandi,* ni intra certum tempus id efficeret. Poterat credere Papæ Innocentio, et illæso *Sigillo* Sacramenti sui, Scelus adhuc *perpetrandum, vergens in Periculum summum totius Republicæ, detegere.* Poterat vel Soto credere, et cum non esset *Accusatio* ibi ulla, tuto revelare, atque ita perniciem a Patria, *pœnam a seipso capitalem* avertere. Poterat subticere Confitentem, et de *Hora* et *Loco* commonefacere *illorum aliquem, quibus periculum imminebat.* Nihil horum fecit; justa ergo illius percussio. *Pie* autem profecto *credere* non potestis coronandum illum a Deo *propter Sacramentum divinum non violatum: Violavit* enim illud turpiter. Nec propter *fidei Catholicæ confessionem:* Flagitiose enim ejus oblitus est. Sed neque *detestationem hæreseωn Protestantium:* Ita enim erat intentus *Caritati,* et purgandæ *Sorori mulieri, quam ubique secum circumduxit,* ut *Fidei,* ut 298
Hæresis mentio omnis ei penitus tum exciderit; Ut jam alia vobis merita quærenda sint ex thesauro Ecclesiæ et Societatis, quæ *Martyri* vestro applicetis, alioqui *Corona* sua (ut *pie credi* potest) carituro.

["Porro alii ex Jesuitis, qui fuga sibi consuluisse dicuntur, consilium Christi secuti sunt, qui suos admonuit, ut cum persecutionem uno in loco paterentur, fugerent ad alium. Quæ enim major persecutio cogitari potest, quam quæri ad carceres, et supplicia, sine conscientia facinoris, et sine testium indiciis?"—Resp. Torti, p. 94; et Bell. Op., t. vii. col. 682. B.]

Postquam autem *Martyrium Garnetti* consummasset: proximum erat, ut, qui se tum in pedes conjecerunt Jesuitæ, etiam *ex congruo, pro Confessoribus* haberentur. *Persecutione* enim illis *propter justitiam* ingruente, *ex consilio Christi* fugerunt *de una civitate in aliam.* Quis hæc sine stomacho legat? Ergo, cui non par fuit unquam nefaria Proditio, [Alii Jesuitæ criminis conscii,]

Justitia jam est? Animadversio in Proditores, *Persecutio?* Proditores jam *Novi Confessores?* Christus ipse fugæ Illis *consilium* dat. Christi *Vicarius* fugientes *excipit*[m]*?* Imo *Conscientia* illis *Facinoris* illius nulla, non *Testium indicia* ulla: Mansissent ergo, si *nulla;* cur fugerunt? Redirent vero jam cum *muro suo aheneo*[n]*;* subirent examen legitimum; sentirent nec *Indicia,* nec *Testes* deesse probandæ de illis proditionis. *Testes* erunt, et *Indicia,* Grenwellum rem totam Garnetto partesque ejus singulas *revelasse;* Gerardum Proditoribus *juramentum detulisse* de non desistendo; Missa etiam et Sacramento obstrinxisse ad scelus[o]: Hamondum Proditores omnes *absolvisse a Scelere, et reatu ejus omni,* etiam tum, cum patefacta proditione in Seditionem apertam ruerent[p]. *Conscientia* illis *cauterizata*[q] forte est, atque ita, ut tu dicis, *sine Conscientia* sunt; sed *Testium* satis erit, *Indiciorum* plusquam satis, si legitima Actione experiri volunt. Neque vero fugerunt, nisi prius omnia experti, an possent tubæ, et faces esse seditionis novæ. An et id *consilium Christi?* Cum frustra id tentassent, bis jam rei receperunt se ad bonum illum *Hospitem suum* et (quales illi sunt) *Confessorum* omnium.

["Non est consuetudo summi Pontificis homines in jus vocare, et multo minus pœnis afficere, quos nullus accusat, vel de quorum criminibus nulla exstant indicia, nulli testes. Si Balduinus . . . . infamia hujus criminis laborasset, . . . a Serenissimo Archiduce Alberto . . . . . non fuisset permissus publice in Belgio, et in ipsis primariis civitatibus degere."—Resp. Torti, pp. 94, 95; et Bell. Op., t. vii. col. 682. C.]

[a Papa hospitio accepti.]

Quodsi Papæ *consuetudo non sit vocandi in jus,* ubi accusator abest, vel testes; ne faciat sane: tantum expellat *a se,* faciat reverti *ad suos,* ubi *exstant Indicia* clara, ubi *Testes* omni exceptione majores. Ne *afficiat* sane *Supplicio,* sed *ne excipiat Hospitio.* Nam de Serenissimo Archiduce quod subjungis, suavis homo es; scis Baldwino exceptionem esse *fori.* E Veneta jam causa sat illi constat, Sacerdotes, præsertim vero Jesuitas, non conveniendos, nisi coram vel Pontifice, vel ejus Delegato[r]; Subditos Illos Ducum, Archi-

[m] [Grenwellum sc., qui postea factus Papæ Pœnitentiarius. Vide 'Jardine's Criminal Trials,' t. ii. præf.; p. xiii.]
[n] [Conf. Horat. Epist. i. 1. 60.]
[o] [Vide Action. in Garnetum, p. 34.]
[p] [Ibid., p. 42.]
[q] [1 Tim. iv. 2.]
[r] [Vide Spond. Cont. Ann. Baron. ad an. 1607. num. ii. t. ii. p. 949.]

ducum, Regum non esse, quin Papæ solius; absque ejus 299
voluntate, nihil de illis statui posse: voluntatem vero illius esse, ut de *Confessoribus suis* nemo pereat. Fallor autem, si non eadem hæc Regi responderit Legatus hic Serenissimi Archiducis, cum ad justitiam postularetur Baldwinus: *Jesuitam* esse Baldwinum, apud *Superiores suos conveniendum;* apud Archiducem enim *conveniri* non posse. Sed tu tamen multum hallucinaris; non inspexisti sane, quæ nobis apud Acta sunt. Nominarunt vero, qui supplicio sic affecti, Baldwinum[s] (atque fœda nota notarunt) aliosque nonnullos, conscios, complices, consultores suos. Probari hæc contra absentes, scio, non probares; fac veniant modo; Abunde probatum erit, nec tu negabis: hic *Testes*, hic *Tabulæ* obsignatæ. Interim autem, dum probent innocentiam suam, exulent a vobis, a bonis omnibus: Tortus ne sit Patronus: Pontifex ne Fautor, Roma ne latebra sit tam perditorum civium. Hoc si faciat *sapientissimus ille tuus Princeps*[t], rem faciet se dignam; eluet maculam hanc omnem. Ni faciat, adhærebit illi *suspicionis* nota non levis: quod *factum* jam *nolle* dicit, *fieri voluisse*. Nec levitas in *suspicando* ulla[u]; ratio enim subest *suspicandi, favere* illis, quos *fovet;* quos nec *jubet*, nec *sinit* causam dicere; nec *vocat* ipse, nec *remittit* in jus; quos secum retinet, in *conspectum* suum *venire* sinit, nec vel *abigit* saltem a se, qui fama laborant, quod in societate fuerint tam nefandi Criminis. Tu, quantum voles, *excusa* factum; quantum potes, deprecare: Interest Pontificis, si Famæ suæ consultum vult, si Existimationi, Scandalum istud a se quam primum amoliri.

["Cum hactenus probare conatus sit plurimos Imperatores aut Reges sibi a Pontifice timuisse, et Jacobum Regem multas timoris causas habuisse, nunc tamen, quia degeneres animos timor arguit, ut Poeta dicit, contendit falsum esse, quod Rex suus unquam timuerit."—Resp. Torti, p. 95; et Bell. Op., t. vii. col. 682. D.]

Ad illud Cardinalis, *Cur solus Rex Angliæ timet; Quis unquam alius, ex omni Christianorum Principum numero, aut timuit, aut timet præter eum*[x]*:* respondit et *alios aliquando*, et [Justa Regi Jacobo timendi causa.]

[s] [Vide 'Jardine's Criminal Trials,' t. ii. pp. 273, 281.]
[t] [Resp. Torti, p. 95; et Bell. Op., t. vii. col. 682. D.]
[u] [Vide Resp. Torti, ibid.]
[x] [Vide Card. Bell. Epist. ad Blackwell. apud Resp. Torti, p. 53; et Bell. Op., t. vii. col. 662. B.]

sæpe multos sibi a Pontifice *timendi causam* habuisse, etiam *timuisse;* nec ita esse affirmavit modo, (quod *tu fere facis*) sed probavit affatim. Falsum ergo, quod *non alius unquam;* Falsum etiam, quod *Ille solus* timeat. *Non temere* quidem, *sicut Illi;* non enim facere, quæ *Illi* fecerunt, quæque facere solent, qui *timent; confugere* aliquo, *supplices esse,* aliorum operam *implorare, mittere* qui *intercedant*[y]. Potuitne magis apposite? Quis unquam alius timuit? *Alii multi, et sæpe;*
300 Cur solus Rex timet? *Noster ne timet quidem.* Ubi ergo hic *paradoxum?* Timuerunt illi, *Rex non timet.* Illi enim vexati bellis, ad extrema redacti, ab hoste fusi, a vicinis deserti, denique, ne suis quidem satis fidere, sed et ab illis sibi *timere: timuerunt* ergo, et jure quidem. Regis ea causa non est. Nihil horum. A bellis pax; non hostis ullus ad portas; vicini omnes fœderati; Sui vero illum in oculis ferunt, in corde: simul ut vivant, simul ut moriantur[z]. Illi *timent.* Illum sibi plus *timere* vellent. Quam dispar hic causa? Quam vero disparata hæc inter se? ut *Illi tum* quidem debuerint: *Rex jam noster* non debeat *timere?* Temerarii illi quidem fuissent, nisi *timuissent,* ut illorum res erant: Rex parum constans, si *timeat.* Sed neque debet jam *timere* Rex ullus, (ut quod res est dicam.) Prælonga tum erant, præ ut nunc sunt, Pontificis *cornua: exsecta* sunt, ex eo; quanquam etiam nunc *mutila fronte* minitetur[a]. Verum vix ulla jam Illi vis, a se. Quæ est, a *Principibus* est: si potest classicum canere, atque committere illos inter se: aut etiam a *Plebe,* si commovere potest, ut discessionem faciat, vel per Emissarios suos ad atrox aliquod facinus præcipitem dare. Et annon magna *Pontifici* laus, quod ita *Regibus,* et *Regnis terrori* sit, quasi *Demogorgon* aliquis, ut cui potestas jam omnis ad *Destructionem* sit?

[Non tamen illi panicus timor.]

Quodsi autem *locum illum* meliore oculo inspexeris, contendes ipse, falsum esse, quod ibi posuisti; nimirum *omnem* ibi a Rege *timorem* prorsus removeri. *Panicum* ibi timorem negat evinci posse, non *omnem:* Est enim *Panicus,* qui sine causa est ulla, *attonitos* tamen homines reddit, atque, ut ibi est, *stupidos:* est *alter,* qui cautos modo et solertes, ubi causa tamen subsit. *Prior ille* est, qui (apud te) *degeneres animos*

[y] [Vide Apol. pro Juramento, pp. 283, 284.] [z] [2 Cor. vii. 3.]
[a] [Vide Horat. Sat. i. 5. 58—60.]

arguit[b]*: Hic* vero etiam in *Generosos atque constantes cadit*[c]. Ac, ut *Leporinum* illum a rege abesse scimus quam longissime, ita hunc plus magis augeri, summis in votis nobis est. Minor enim multo est, quam aut vellemus, aut fortasse etiam expedit. Ex eo autem *timore* erat, quod Regni Ordines, magis Illi *timentes*, quam Ipse Sibi, voluerint *Hircos* vestros et *Capras* noxias ab *Ovibus* separare; separare autem quasi Vocali Signo Juramenti illius, quo Illis caverent omnes post occursare. Nec *trepidatum* tamen in eo est, sed et ad tempus interrupta atque dilata Comitia sunt: et cum convenissent denuo, *lente* res acta, *diu, multumque* deliberata, *sero* 301
tandem *post Semestre* conclusa. Maturassent magis, si magno illo, quem tu fingis, *timore* correptus Rex. Non fuit illorum qui *exterriti* essent, tam Elephantinis passibus incedere; Cervinis pedibus prosiliissent, si *timidi*. Nihil autem ibi *festinatum*: cura major, ut *caute*, quam ut *propere* res ageretur. Quo in Juramento, nisi oculus tibi malus fuisset, vidisses non *timorem* nostrum, qui non alius erat, quam debuit; sed *dedecus* vestrum vidisses, et æternum opprobrium Pontificis vestri, contra quem causa tam magna fuit, et tam justa, *muniendi Reges, Subditos* juramentis *constringendi*, ne violentiam inferrent in Personam Regis, neve *Conjurationes* inirent in Salutem Reipublicæ. Vidisses hoc, et merito correptùs *pudore*, de *timore* tacuisses.

["Si tot magni Reges et Imperatores Papam timuerunt, ... an non erit Rex suus temerarius, si timere nolit, quod tanti Reges timuerunt?"—Resp. Torti, p. 96; et Bell. Op., t. vii. col. 683. A.]

Quanquam videris et tu, qui sic *paradoxa* venaris, ut hic te expedias, ne incurras Servus in Dominum; cum ille *nolit*, tu *jubeas* timere Regem; ille, *si* timeat, *temerarium* dicat; tu *temerarium, nisi* timeat; ille *causam nullam* esse dicat, cur timeat; tu *causas magnas*, et graves; ille, *nullum* unquam *e numero* Principum; tu, *tot magnos Imperatores, et Reges* extimuisse; ille, *Ne time;* temere enim facias, *constans* non eris, si, quem *nemo* Princeps timuit, tu timeas: Tu, *Time vero; multi* enim timuerunt, et *magni;* vide, ne dum *con-*

[b] [Virg. Æn. iv. 13.]
[c] [Vide Decretal. Greg., lib. i. tit. xl. 'De iis quæ vi metuve fiunt.', cap. iv. 'Ad audientiam.'—Corp. Jur. Can., t. ii. col. 482.]

stantem te videre vult Dominus meus, *temerarium* faciat. Ita, ait *hic*, negat *ille;* jubet *alter*, *alter* vetat[d]. Quis hos homines *spiritus* agitat, nisi *contradictionis*? Quis hæc illorum conciliet? Et tu tamen *paradoxa* crepas? Paradoxum hoc quidem tuum est, a te positum, nisi sit plus etiam quam *paradoxum*, id est, *paralogum:* Contra enim rationem omnem, et vel sensum communem, simul quem *reprehendis*, quod omnino *timeat*, eundem, quod *plus magis non timeat*, *reprehendere.*

["Bellarminus non posuit summam similitudinis in comparatione Juliani cum Jacobo, sed in comparatione rei cum re, fraudis cum fraude, negotii cum negotio."—Resp. Torti, p. 96; et Bell. Op., t. vii. col. 683. B, C.]

[Iniqua Regis et Juliani comparatio.]

Transit post, ad *odiosam* illam, et *odiose* positam a Cardinale, *Juliani similitudinem*[e]. Primo vero, in *Rebus* dicit similitudinis summam positam, non in *Personis*. Cur ergo ita crude rem reliquit Cardinalis? Cur non præfatus deferre se *Personæ Regis*, nec ad eam trahi velle, quæ de Juliano sic diceret? Cur neque post restrinxit ad *rem!* et duritiem exempli honesta aliqua deprecatione mollivit, sed sic, quasi
302 *dimisso aculeo*, statim *avolavit*[f]*?* Denique cur non submisit *alium*, cui plus cordis, minus oris, quam Torto, qui nec *Personæ* parcit jam; qui, quasi non satis jam esset per se, magis etiam adhuc *odiosam* reddidit? Ab uno hoc discat quivis, quo animo sit in Reges Pontifex, cum suis Cardinalibus, qui sic immittunt *Scurras* suos in Reges ipsos, et *ore spurco* libere *grassari* sinunt in eorum Nomina; quibus, tempus erat, cum Pontifices quoque ipsi *assurgebant*. Quid autem affert *bonus* iste *Christianus?* Primo Juliani rem agit; patronum illi se præstat, et attollit *Apostatam*, ut *Regem tantum* deprimat. *Non est* (inquit) *verum*, *Julianum Atheum* fuisse. Atque idem, credo, diceret Apostolo Paulo[g], qui Ephesios idola multa colentes, dixit *ἀθέους* fuisse. Non est verum, Paule, *Atheos* esse Ephesios, *Polytheos* dicere debuisti. Atque hæc illius Auspicia sunt, ut mendacium impingat Apostolo, et Spiritum Sanctum loqui doceat.

[d] [Vide Horat., Ep. ii. 2, 63.]

[e] [Vide Card. Bell. Epist. ad Blackw. apud Resp. Torti, p. 53; et Bell. Op., t. vii. col. 662. C.]

[f] [Βαλών γε, ... ὦ Ἀριστόφανες, οἴει ἐκφεύξεσθαι;—Plat. Conviv. § 16. Op., t. v. p. 45. Lond. 1826; et cf. Cicer. pro Flacco, cap. xvii.]

[g] Ephes. ii. 12.

["Sed non est verum, Julianum in Atheum fuisse conversum, cum e contrario, ab unius Dei cultu, ad multorum Deorum venerationem transierit, ut potius Polytheus, quam Atheus dici debuerat. Jacobus autem, cum Catholicus non sit, neque Christianus est."—Resp. Torti, p. 97; et Bell. Op., t. vii. col. 683. C.]

At neque *Polytheus* erat Julianus, sed plane *Atheus*, quamvis esset tum *Pontifex Maximus*, nempe *Irrisor Religionis suæ*, et Deorum, ad quos desciverat. Quis hoc neget, qui vel legerit *Cæsares* ejus, ut ibi de *Jove*, de reliquis *Diis suis* ludos faciat[h]? Perinde bonus Ethnicus *Pontifex* iste Julianus, atque bonus Christianus Pontifex *vester* Leo decimus, qui fabulam illam de Christo sibi vobisque lucrosam valde fuisse Bembo ridens asserebat[i]; nec *Christianus* hic, nec *Polytheus* ille, sed uterque *Atheus*. Verissimum ergo verbum hoc, *Atheum* dici debere Clientem tuum (bone *Patrone Juliani*) nec tamen minus verum, *Atheum quoque* pari jure dici debere Leonem; atque illum etiam *Atheum*, qui apud Mirandulam[k] affirmabat quibusdam domesticis suis *nullum se Deum*, etiam dum Pontificis sedem teneret, credidisse. Illum quoque *Atheum, qui vivens familiari cuidam aperuit, apud se animarum immortalitatem minime creditam.* Omnes *Catholicos*, omnes *Pontifices*, nec tamen *Christianos*. Nihil ergo dicis, cum id asseris, *Cum Catholicus non sit, neque Christianus est.* Plus hic multo dicitur. Cum *Catholicus* sit, tamen non est *Christianus;* imo cum *Catholicæ Ecclesiæ Caput* sit, *Christianus* tamen non est. En tibi, quo Julianus tuus te perduxit. Potest quis Missas audire, potest facere, potest Caput Catholicæ Ecclesiæ Papam *credere*, potest Ecclesiæ Catholicæ Caput et Papa *esse;* nec tamen *Christianus*. [Julianus Atheus.]

Quam vere inepte philosophatur de *secundo? Cum Catholicus non sit, neque Christianus est.* Ubi primo, Catholicum intelligit *Romano more*, (ut ipse paulo post explicat) *qui Romani Pontificis religionem sequitur*. At hic talis, *nisi falsi* 303 [Rex Jacobus vere Catholicus.]

[h] [Op., par. ii. p. 1, et seq.; ed. 4°. Par. 1630.]

[i] [Hoc Leonis x. dictum Balæi tantum auctoritati innititur, (Vide Bale's 'Pageant of Popes,' book vii. fol. 179. b. Lond. 1574.) atque ideo, ut dubiæ omnino fidei, vel a Baylæo rejicitur.—Vide Bayle Dict. in art. Leon x.]

[k] ["Sed et alium meminimus Pontificem creditum et adoratum, quem tum præstantes viri putarent nec Pontificem eum esse, nec esse posse, utpote qui nullum Deum credens omne infidelitatis culmen excederet, . . . namque fassum eum affirmabant domesticis quibusdam nullum se Deum aliquem, etiam dum pontificium sedem teneret, credidisse. Et alium," &c. (ut supr., p. 285, not. q.) Joan. Franc. Picus Mirand.] Theorem. iv. [Op., t. ii. p. 177. Basil. 1601.]

nominis, Catholicus non est. Ubi vide quam rem agam. Etsi *Catholicus* sit, dixi modo *Christianum* tamen non esse: *Ne Catholicum* quidem jam esse dico. Tu de Jacobo Rege quæris, ego de Paulo Papa Quinto, uter *Catholicus* verior, uter *diffusam Ecclesiam magis* credat, (ea enim vocis, *Catholici*, vis est) uter *Nulli loco alligatam?* Ac Rex quidem *Catholicam* plane agnoscit, perque omnes terras ubique disseminatam, nec ulli loco astrictam vult, nec ullo circumscriptam. Paulus Papa vester non sic audet, non vel *Catholicam* nominare, nisi *Romanam* addat. *Romanam* autem sic addendo, evertit *Catholicam*, quasi si credat, *nullo loco* ascriptam, *uni* tamen *loco certo* ascriptam; *Catholicam Romanam*, quasi dicat *universalem particularem*, vel *totum partem*, quasi si *Orbem* compingat in *Urbem*. Atque hoc qui credat, *Catholicus* non est, proin nec *Christianus*. En Vicarius jam Christi, cum *Catholicus* non sit, *Christianus* non est. Sed nolo delirantem sequi. Hoc qui credit, *Catholicus* non est, *Donatista* est; sic enim illi olim credebant Ecclesiam *Catholicam Africanam*: sic vos nunc, illis per omnia similes, *Catholicam Romanam*. Atque ut illorum, quia *Africana* erat, *Catholica* non erat, sed pars Donati: ita et vestra, quia *Romana* est, Catholica non est, sed pars *Papæ Romani;* Atque hoc qui neget, ad exemplum Torti *Catholicam Romanam, Animal Asinum* appellandum censeo. Postremo, quid ita male vobis conscii *Catholicam* non audetis usurpare *solam?* Quorsum additis *Romanam?* Quid illa opus est, si præter *Romanam, Catholica* nulla est? Neque enim ea voce opus ullum, nisi ut distinguat vestram ab alia *Catholica*, quæ *Romana* non est. Ea quia mere *Catholica*, vere *Catholica:* vestra non *vere*, quia *additione* illa *detrahitis; et priori* illi '*Catholicam*' per *posteriorem* hanc '*Romam*' derogatis.

[Nomen 'Catholici' Romanensibus haud proprium.]

Sed ut *Sycophantam* hunc paulisper insanire patiamur, atque ut Horatianus ille, *Navem omnem quam conspexit in Portu, suam putare*[1], blandiri sibi de nomine *Catholici*, ubi et quando occurrit, quasi *proprium* sit *suis et peculiare; ex ore proprio* judicemus ipsum. Post enim ex Paciano[m] citat, *Christianus mihi nomen; Catholicus, cognomen*[n]. At an omnes, quibus nomen idem, idem et cognomen? Quam ridicule? Omnesne

304

[1] [Vide Athen. Deipnosoph., lib. xii. cap. 81. Op., t. iv. p. 562. Argent. 1801 seq.]

[m] [Resp. Torti,] p. ult. [139; et Bell. Op., t. vii. col. 704. B.]

[n] [S. Pacian. Ep. i. ad Sempr., § 4. Gall. Bib. Patr., t. vii. p. 258. col. 1 B.]

Matthæi, Torti, nulli *recti? Evangelista* ipse cum *Tortus* non sit, nec erit *Matthæus?* aut Typographus noster, cum *Bellarminus* non sit, nec *Robertus* erit? Annon ea Lex, uti *Nomen Cognomine,* ita *Christianus Catholico,* latius ut patere debeat? Sed dic etiam, qui *Romani Pontificis religionem non sequitur,* id est, qui eo sensu *Catholicus* non est, non est *Christianus?* Non *Christianus?* Quid ergo est, si *Christianus non est?* vel cujus Sectæ dicendus? *Turcane?* At nemo contra illos *nostris hominibus* acrius fortiusve dimicat. An *Judæus?* At illos Romæ Papa impune sinit habitare. Ergo Paganus? At illi *Polythei, Papistis* in eo, quam *nostris,* similiores. Quarta vero jam Secta nulla est. Et illud quoque responde, an jam nulli sub Turca gemant *Christiani,* nullæne ibi sint Ecclesiæ *Christianorum?* Unde tamen, *eo nomine* commendati etiam *a vobis, et vestris hominibus* commendati, crebro huc ad nos Captivi multi commeant. Nulline in Græcia, Russia, Armenia, Ethiopia, Christiani? Tortus delevit omnes. Atque ut modo *Ecclesiam Catholicam Romanam* fabricatus est, ita jam *Religionem Christianam Romanam* meditatur; ut de Ecclesia non sit, Religionis expers sit, nec *Catholicus* jam, nec *Christianus,* qui Romanus non sit. Olim autem qui Hæretici, non inter Turcas, vel Judæos, vel Ethnicos censebantur; neque nisi qui de Christianis essent, Hæretici audiebant: nuper exortus Tortus, qui Christianos negat.

Quin vos ergo diruitis *Consistorium,* feriari jubetis *Inquisitores* vestros: *Foris* enim *sunt Hæretici,* Christiani jam non sunt. De iis *qui foris sunt, quid ad illos judicare*°*?* Quid ad *Christi* Vicarium eos, qui *Christiani* non sunt? Cur *Ecclesiæ vocem* audiant, qui nihil habent commune cum *Ecclesia?* Quam vero hic sese Tortus memorem non præstat, quod tamen (cum *mendax* sit) maxime præstare oportuit? Ante Pontifici vindicat Hæreticos *excommunicandi* potestatem: hic materiam tollit potestatis. Qui enim poterit jam *excommunicare* qui intra *communionem* non sunt? Ita excutit jam fulmen de manu Jovis sui; abnegat *Catholicam fidem de potestate Pontificis,* atque ita Tortus ipse jam, cum *Catholicus* non sit, neque *Christianus* est. Sed hæc illius vecordia est. Vecordia certe, qui tot Regna et Gentes, quæ Romani Pontificis 305
religionem non sequuntur, semel et simul proscribit omnes;

° [1 Cor. v. 13.]

Paganas asserit, *Christianas* negat. Ita Europæ pars longe maxima in *Paganismo* est. Quod nisi hunc *tam procacem Scurram* compescat Pontifex, videat, ne *assertio hæc erumpat in nervum denique*[i]. Quare autem non *Christianos?* Quid tanti vel in fidem, vel Legem Christi peccarunt, ut mulctandi sint hoc *Christiani* nomine? Quiane *mente* Deo servire volunt, non minus quam *Spiritu*, nec *ignorata Lingua* Sacra sua murmurare? An quia bibunt *ex calice omnes*, nec sumunt ex *Semisse* Sacramentum? Seu quia *similitudinem* sibi nullam faciunt, quam *adorent vel colant?* vel id etiam, quia Sanctam Ecclesiam *Catholicam* de *Veteri* Symbolo credunt, *Romanam* de *Novo* non credunt? An denique, quia Christo *nimio plus* tribuunt, nec ei *Sanctorum Suffragia* in munere intercedendi adjungunt, *operum merita* in justificandi, *indulgentias Papales* in satisfaciendi? Videtur ergo, quod per excessum peccent, et nimis Christiani sint.

[De nomine Catholici testimonia S. August.,]

At etiam *Patres* per vim torquet, ut cum eo una insaniant. Augustinum[k], qui *Pelagium debere* dicit *gratiam confiteri, si velit non solum vocari, sed esse Christianus.* Quid tum? Et pari opera dicat Torto quis, debere et illum de *Scurrili hac sua* in Regem *petulantia* pœnitere, *si velit non solum vocari, verum etiam esse Christianus. Esse Christianus*, id est, *vere et re ipsa* esse, quod titulo tenus erat: *Esse Christianus*, id est, *intus et apud Deum* esse, quod extra videri voluit et haberi apud homines. Multi enim et apud vos, tum Christiani, tum Catholici, credo, vocantur: quibus non magna cura, ut sint quod vocantur, non magis quam Pelagio. Nec qui hæreses ergo sectantur solum: quis enim nescit Augustinum locis multis negare *Christianos*, qui verbo confiteantur Christum, factis negent? Scit hoc ita esse, qui legerit Homiliam ejus secundam in illa Apostoli verba, *Omnis Spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est*[l]. Quid agimus jam? Negamus Christianos, qui Christum *vita negant, ore confitentur?* Vide, ne ita ad miram paucitatem res Christiana redeat: Vide ne sic, Ecclesia vera, quæcunque tandem aut ubicunque sit, non vel ipsa multos habitura sit Christianos.

306 Semper autem pessime succedunt Torto exempla quæ addu-

[i] [Terent. Phorm. ii. 2. 10.]

[k] [S. Aug. de grat. Christ., cap. 10. Op., t. x. col. 537. C.]

[l] [S. Aug. Serm. clxxxiii. cap. ix. Op., t. v. col. 1270. A. seq.]

cit, ut Juliani ante cum *polytheismo* suo: Utri enim *Polytheo* similiores, ac proin Juliano? Quosne *Catholicos* dicit, qui nescio quot minorum Gentium Deos habent Medioxumos intercessores suos, non pauciores Juliano ipso, atque in ea similitudinis parte strenue *Julianizant?* An quos negat Christianos, Paganos esse vult, quos tamen *Deo uno, unoque Mediatore*, tum *Redemptionis*, tum *Intercessionis*, contentos esse, nec ipse negare potest? Ac Juliani quidem ibi similitudo, hic vero etiam Pelagii, redit illi in verticem. Utri enim melius, utri magis honorifice sentiunt de *gratia* illa; qui Pontificis religionem sequuntur, an qui Reformatam? Quis nescit, si ii Christiani non sunt, qui *in gratiam* ingrati sunt, qui Pelagium sapiunt: quam cuivis in proclivi sit dicere, vestros Catholicos hic potius *Christianos* non esse, utpote Pelagii pelago (qui sic *vocari voluit, non esse Christianus*[m]) gradibus aliquammultis propinquiores? Quo in pelago cavendum vobis ne naufragium faciatis. Nos enim longe longius ab eo absumus.

Athanasio autem, et Cypriano, eadem ipsa responsio satisfaciet. *Christiani* vocem ibi ab illis premi strictius multo, quam communi loquendi more usurpari solet; nec *de rigore* dicendum *Christianum*, qui ut Arius in *Deitatem Christi*[n], ut Novatus in *pœnitentiam*[o] injuriosus sit. Etiam, cum de moribus indignis nomine *Christiano* sermo illis est in Homiliis, siquis ut Tortus hic, mendax, vel maledicus, et eum Christianum vere vel esse, vel dici, Patres iidem negabunt. Alioqui, cum discedunt a stricto hoc dicendi genere, nec rem ad vivum resecant; quis nescit, passim apud omnes, qui locuti sunt, [SS. Athan. et Cyprian.]

[m] [S. Aug. ut supr., not. k.]

[n] [Ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους καλοῦντες Χριστιανοὺς, πολὺ καὶ λίαν πλανῶνται, κ.τ.λ. . . . . Ἀμέλει τελευτήσαντος Ἀρείου, πολλῶν δὲ τῶν ἰδίων αὐτὸν διαδεξαμένων, ὅμως οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες, ἐξ Ἀρείου γνωριζόμενοι, Ἀρειανοὶ καλοῦνται. Καὶ θαυμαστόν γε τούτου τεκμήριον, οἱ μὲν ἐξ Ἑλλήνων καὶ νῦν εἰς ἐκκλησίαν ἐρχόμενοι, ἀφιέντες τὴν τῶν εἰδώλων δεισιδαιμονίαν, οὐτῶν κατηχούντων λαμβάνουσι τὴν ἐπωνυμίαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀντὶ Ἑλλήνων ἄρχονται Χριστιανοὶ καλεῖσθαι· οἱ δὲ πρὸς ἐκείνους ἀπιόντες, ἢ ὅσοι δ' ἂν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν αἵρεσιν μεταβάλλονται, τὸ μὲν Χριστοῦ καταλιμπάνουσιν ὄνομα, καὶ λοιπὸν δὲ Ἀρειανοὶ καλοῦνται, ὡς οὐκέτι τὴν Χριστοῦ πίστιν ἔχοντες, ἀλλὰ τῆς Ἀρείου γενόμενοι μανίας διάδοχοι.—S. Ath. Orat. i. contr. Arian. §§ 1. 3. Op., t. i. p. 406. A, 407. E, 408. A.]

[o ["Quod vero ad Novatiani personam pertinet, frater carissime, de quo desiderasti tibi scribi, quam hæresim introduxisset; scias non primo in loco nec curiosos esse debere, quid ille doceat, cum foris doceat. Quisque ille est, et qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est."—S. Cypr. Ep. lv. (Fell) ad Antonian., Op., pp. 111, 112.]

omnes, qui scripserunt, etiam Ethnicos ipsos, *Christiani* nomine censeri, qui Christi nomen servabant, cuicunque demum Sectæ addicti fuerant? Quis nescit etiam Hæreticos multa passos, ut *Christianos*, cum sufficeret hoc nomen, ut reos tum constitueret? Nec ulla ratio patitur, ut *Christiani* nomenclatura excludantur magis, qui *errant*, quam qui *operantur malum*. Neutri enim *Spiritu Christi* aguntur: Qui autem *Spiritu Christi non aguntur, hi non sunt Ejus*[p], nec nisi Illius nomine *dealbati*. Non enim *doctrina* tantum, *vita* etiam *bona* requiritur, ut *nomini* respondeant; utrumque qui
307 non adhibet, frustra *Christianus* appellatur. Patiatur ergo Tortus, qui idiomate suo *Catholici* non sunt, *Christianos* esse, ne exsurgat forte aliquis, qui pariter contendat, eum quoque, utpote Obtrectatorem, *Christianum* non esse.

[Rex, ad Pontificios delinien-dos, eos Catholicos nuncupa-vit.]

Dixit autem Pontificios Apologiæ Auctor alicubi *Catholicos*; quare ii jam soli *Catholici*, ipse non Catholicus. Nec id tamen sic feret. Dixit Orator Sextum Nævium virum optimum[q]; Senex in Comœdia Davo: *Heus bone vir*[r]*!* Uterque tamen, et Nævius, et Davus, haud multo quam Tortus meliores. Dixit quidem, sed serio non dixit: auribus dedit. Dicet quis *Turcam* (si eum alloqui contingat) *Mussulmanum*; amant enim *Turcæ* sic appellari, libenter audiunt, facilius capiuntur: nec ex eo tamen concludes, qui sic appellet, sentire de *Turcis*, quasi ii soli homines *Consummati* sint et *Perfecti*; quæ tamen illius vocis vis est. Vos quoque gaudetis *Catholici* non minus appellari; nempe ut titulis Majorum gaudent, qui Majorum tamen rem omnem decoxerunt: Demulsit eo vos, ut æquioribus uteretur. Postquam argumentum inde ducitis, *Turcæ*, ut se solos *Consummatos*, vos, ut solos vos recte in religione *sapere* putetis: quid restat jam, quam ut dehinc, vos *Papistæ* sitis, illi *Turcæ*; nec vel *Catholici*, vel *Mussulmani* amplius audiatis? Ita minime expedit delinire malas indoles. Salomonis vera vox fuit; *Quod curvum, tortumve est*[s], tractes ut voles, *rectum* fieri non potest.

[Non contraria sunt Catholicus et Hæreticus.]

Æque insulsum quod mox subjicit: *Qui Catholicus non est, hoc ipso Hæreticus est*[t]. At si *Hæreticus*, hoc ipso *Christianus*. Nam id certum: Qui *Christianus* non est, eo ipso

[p] Rom. viii. 14.
[q] [Cicer. pro P. Quinctio, cap. iv.]
[r] [Vide Terent. And. v. 2, 5.]
[s] Eccles. i. 15.
[t] [Resp. Torti, p. 97; et Bell. Op., t. vii. col. 683. D.]

Hæreticus non est. Nisi enim qui *Christianus* sit, *Hæreticus* nemo est. *Qui Catholicus non est, hoc ipso Hæreticus est? Turcæ* ergo omnes *Judæi, Pagani, Athei, hæreticæ pravitatis* accusantur; Et *de novo* jam fervet opus *Inquisitoribus,* ampla illis materia jam, plena Curia, *qui intus* sunt, *qui foris,* totum jam Orbem conventuri sunt. Inquirunt enim in *Hæreticos:* at quisquis *Catholicus* non est, eo ipso *Hæreticus* scilicet. Nec illud sane minus. *Catholicum, atque Hæreticum contraria esse, ut diem et noctem, ut lumen et tenebras*[u]. Dies autem et nox, lumen et tenebræ, *contraria* non sunt, *privantia* sunt, quorum ea natura est, ut nisi uni inesse, nisi 308
de uno dici nequeant. *Habitus* præcesserit necesse, ubi *privatio* jam inest; ut jam *Hæreticus* nemo esse possit, nisi qui *Catholicus* prius fuerit, ut evertat jam periodo hac, quod præcedente posuit. *Turcæ* enim, *Judæi, Pagani,* Catholici nunquam fuerunt. *Dies* illis aut *lumen* haud unquam luxit, ut jam *nocte,* vel *tenebris* comprehendi queant. Tum, ut singula verba singula absurda scias, nec illa quidem *Privantium* Lex est. Nam nec ibi id sequitur, ut qui *non videat, cæcus* statim sit: Non enim *Lapis;* qui *nec vidit* unquam; nec tamen *cæcus* est, cum nunquam *viderit,* ut visu post *privari* possit, et *cæcus* fieri; Ut si *privantia* maxime sint *Catholicus* et *Hæreticus;* non tamen negato *Catholico,* ut *hæreticus* sit, ex eo statim consequatur. Quanquam, quid ego hæc consector, tam levicula? nisi ut videat Lector, duo hæc, Tortum et *Dialecticum, disparata* esse, eumque e *parvis* suis *Logicalibus* præpropere nimis se ad *Theologiæ Scholas* contulisse.

Nec multo tamen melior *Theologia.* Non enim contraria ibi *Catholicus* et *Hæreticus: Orthodoxus* potius, et *Hæreticus,* qui scilicet, vel *recte,* vel *secus,* de Religionis rebus sentiat. Nam vox *Catholica* quid valeat, vel e *Symbolo* petendum: ubi posita, ut *Ecclesiam, quæ post Christum,* ab *ea* quæ fuerat *ante,* distinguat, *Christianam* a *Judaica.* Illa tum *intra unam* Gentem *conclusa:* Hæc jam, quam late patet *Orbis,* tam late *diffusa* est. Neque vero legitima ulla *Catholici* oppositio, ad *hæresin* ullam, præterquam Donatistarum olim, qui ad suam *solam Africanam,* Papistarum hodie, qui ad suam *solam Romanam* arctant quasi Ecclesiam, et de *Ca-*

[u] [Resp. Torti, pp. 97, 98; et Bell. Op., t. vii. coll. 683. D, 684. A.]

tholica faciunt *non Catholicam:* ad Papistarum (inquam), aut siqua alia est, quæ ad locum unum præ aliis *Ecclesiæ universitatem* revocat. Bene inter se hæc contrariantur; *Universalis,* et *pars Africæ: Universalis,* et quæ *a Roma* pendet: *Locum* enim spectant hæc, qui vel *ubique* vel *alicubi tantum* est. *Universalis* autem, respectu *Loci* (quod sonat *Catholicus*), et *Hæreticus,* ratione *perversi Dogmatis,* quid habent contrarium? Dic ergo siquid habes de *Orthodoxo:* id enim proprie *Hæretico* adversatur. Quanquam etiam si *Catholicum* urgeas, ne sic quidem res tibi recte ceciderit. Nulli enim quam vos minus *Catholici,* minus *universitati faventes,* proinde (si tu quidem recte ratiocinaris) nec *magis Hæretici,* nec minus *Christiani.*

["Neque omnino verum est, Jacobum nunquam deseruisse Religionem, quam primo susceperat. Nam ex parentibus Catholicis natus, Catholico ritu Baptismum, ac per hoc Catholicam Religionem, fidemque suscepit. Sed injuria temporum in educatores sectarios incidit, qui eum ex Christiano Calvinistam fecerunt. Et si vera sunt, quæ narrantur ab iis, qui eum intime noverunt, cum in Scotia Puritanus, et Protestantium inimicus esset, nunc in Anglia Protestans est, et Puritanorum adversarium se gerit."—Resp. Torti, p. 98; et Bell. Op., t. vii. col. 684. A.]

309 [Rex religionem suam nunquam deseruit.]

Toti simul Fidei Christianæ renuntiavit Julianus; *Nunquam deseruit Religionem Rex,* quam semel professus est; a *Vestra,* cui nunquam favit, nunquam descivit. Ecquid magis ex Diametro? Imo, *non omnino verum est, nunquam deseruisse.* Imo *omnino verum* est, te hic Sycophantam *omnino* agere. Qua parte *verum* non est? *Parentes Catholici erant.* Non erant; vel *Pater,* vel *Avus.* Quid tum si erant? *Parentes* omnium, qui olim *Christiani* de *Ethnicis,* Ethnici fuerunt. Parentes omnium, qui jam apud Indos baptizantur, *Ethnici* et ipsi. Religio hæreditaria non est. At *Ritu* vestro suscepit *Baptismum;* Quid *Ritus* ad Baptismum? Utrobique *Baptismus* unus est; nec qui *Ritu* nostro *Baptizati,* vos de novo *tingitis,* nec *nos* qui *vestro;* utrobique *Catholicæ fidei* professio: qua ipsa in professione *non mutamus, in quibus nobiscum estis; in multis enim nobiscum estis.* Ubi mutatum quid, id eo factum, quod in *Ritu* vestro discessum est a casto integroque Dei cultu: et quod *ab initio non fuit sic*[x]. Ut in

[x] [Matth. xix. 8.]

Cultu similitudinum contra *Mandatum secundum,* cujus vos vobis conscii etiam olim *Mandatum ipsum* de Libris vestris expunxistis: ut in *Sacramento Eucharistiæ dimidiato, contra mentem Christi* expressam: ut in *Liturgia non intellecta,* contra *mentem Apostoli.* Denique (quod et Tridentina[y] Synodus vestra fatetur) quæ, *sive temporum vitio, sive hominum incuria, et improbitate* irrepserunt in Missam ipsam, in melius mutata, *reformata* hæc *apud nos: apud vos* etiam cum fuerint, *protestati* nostri sunt, nobiscum vos in gratiam facile redituros, nec nisi sub ista *protestatione* secessum a vobis, quam tantisper dum ista in melius mutarentur. Quicquid autem apud vos *pristinæ Fidei* aut *Religionis,* intactum *apud nos* manet. Nam *Calvinistæ* convicium protritum jam est. Nemo hic addictus jurare in verba *illius.* Tanti est, quanti rationes quas affert pro se, nec pluris. Et vos si non magis addicti *Papæ* et *Pontifici,* non essetis qui jam estis, quodque (merito vestro plurimum) auditis, *Pontificii* et *Papistæ.*

At vero, quæ hæc *tempora* sunt, quod sæculum, ut sic audeat Sophista impudens ore sacrilego bacchari in *Reges,* idque non alio fundamento, quam, *si vera sunt quæ narrantur? Fabulæ* sunt, quæ *tibi narrantur,* et a te. *Idem* jam *Rex* qui *semper fuit,* et ex quo per ætatem sapere potuit, *una* illi semper, *eademque* mens, nec *mutata* unquam sententia, 310
vel de *Ecclesiæ Regimine.* Intime semper sensit, extime præ se tulit illam *exterioris Regiminis* formam, ferendam forte ad tempus: hanc vero magis placere sibi, uti *meliorem,* ut magis *ex mente Sacræ Scripturæ,* ut cui *Antiquitas* magis faveat, ut quæ *Monarchiæ* magis conveniat. Enimvero, quod tu hic de *Populari Forma* vellicas; qui de vobis cordati sunt, idem hoc facturos autumant Jesuitas, ubi sat illis virium, et tale quid *alta mente* illis *repostum*[z] esse. Deinde, si postquam vidisset jam *nostram Regiminis Formam,* illam magis probasset, quam *alteram* cui assueverat; an vel sic *Religionem* desereret? Quam hoc vero absonum? Quando et apud vos *dictio juris exterior, Clavis* proprie non sit[a]; eamque vos multis sæpe mandatis, qui *Laicorum* in sorte sunt, exsortes plane *Sacri*

[y] [Conc. Trid.] Sess. xxii. Decret. de [observ. et evitand. in] celeb. Missæ. [Conc., t. xiv. col. 856. C. D.]

[z] [Virg. Æn. i. 26.]

[a] [Conf. S. Thom. Aquin. Summ. Theol. Suppl. in iii. Part. Quæst. xix. Art. iii. Concl. § 'Respondeo.' et Angel. de Clavasio, in 'Summa Angelica,' sub voc. 'Clavis.' fol. xxx. col. 2.]

Ordinis universi. Nec Religio est vobis sentire, et facere, quod siquis hic, vel faciat, vel sentiat, mutet in Religione. Sed tu *pudori* omni semel *renuntiasti,* qui hoc esse dicis *fidei renuntiare.*

["At nos supra non semel ostendimus, quemadmodum Julianus Christianos vexabat Religionis Christianæ causa, sic etiam Regem Jacobum mulctis pecuniariis, carceribus, exiliis, extremo supplicio Catholicos vexare."—Resp. Torti, p. 98; et Bell. Op., t. vii. col. 684. B.]

[In Catholicis vexandis Rex Juliano absimilis.] Sequitur vero vexata jam illi calumnia de Mulctis: sed ea jam sæpius mihi obtrita: quam hic tamen, quia novi nihil habet quod afferat, *obtrudit* iterum; ego vicissim *extrudo:* quod, et longe *impar pœna,* (id quod scit ipse, si quicquam scit in Historia) et *causa longissime. Causa* enim sub Juliano, *Christi nomen confiteri;* dic tu hanc vestram esse apud nos.

Clamabo perisse
Frontem de rebus[b]:

Neque vero de ulla vestra quam dicis *Religione deserenda* agitur, nisi illa *Religio* vestra est, in Regem machinari atque adeo insurgere, ubi Pontifex digito concrepuerit. Hæc illa est *fides Catholica* de Pontificis potestate, quæ una vobis *abneganda* est: quam, ni *abnegetis, fides Catholica* vos, etiam Pontificem vestrum, *pro suis abnegabit.*

["At nos contra videmus Jacobo Regi finem propositum esse, sectam Protestantium in statu tranquillitatis et otii tueri, et ad eum finem obtinendum, primum Catholicos omnes, deinde etiam Puritanos opprimere."—Resp. Torti, p. 98; et Bell. Op., t. vii. col. 684. B.]

[Juramentum est impositum,] Fines post conferuntur inter se. Finis Juliani unus, *Christianitatis eversio.* Mutus ad hunc Tortus; vellicat tantum Regis finem, is est *Regni, et Religionis in Regno tranquillitas.* Quam vero ridicule; fieri id a Rege, ut *Catholici primum, post etiam Puritani opprimantur?* Ut hic homo solicitus est, non tantum de *Catholicis* suis, sed de *Puritanis* etiam; quasi cordi sint illi atque curæ; quasi eis ex animo bene vellet, nollet *opprimi.* Putasne, de *illis* laborat Tortus? Non sane; id tantum satagit, ut et *illos* quoque ad tempus fœderatos
311 habeat, ut et *illos* quoque tumultuari faciat in pacem pub-

[b] [Pers. Sat. v. 103.]

licam; ni faciant, mox *opprimendos* a Rege: ut invidia verbi hac illis quoque calcar admoveat, contra Principem et patriam attentandi. Et notum tamen satis, animum *illi* esse, si essent *vires*, et *illos* simul, et *nos* opprimendi. Finis alter Juliani, ut *Idololatriam reduceret*. De hoc tacet etiam. Regis *finem* carpit, qui est, *ut naturalis fidei suæ, ac civilis obedientiæ, professionem obsignent ita subditi*[c].

["Cur igitur in toto Juramento civilis obedientia et naturalis fides ne semel quidam nominatur, perpetuo autem potestas Summi Pontificis abneganda proponitur?"—Resp. Torti, p. 99; et Bell. Op., t. vii. col. 684. C.]

[ad civilem obedientiam exigendam,]

Quid hic carpit autem? scilicet, *quod in toto Juramento naturalis fides, aut civilis obedientia ne semel quidem nominentur*. Et o rem *carpendam!* Atqui *fidelitas* et *obedientia* nominantur ibi, quod, nisi *vappa* sit, *fidem*, (seu malis dicere *fidelitatem*)[a] quæ ibi nominatur, non nisi *naturalem*, et *obedientiam* non nisi *civilem* potest intelligere. Nec enim Catholica illa *fides*, (quanquam cum *illa* amice conspiret et *hæc*) nec *obedientia*, quam *Creaturæ Deo*, sed quam *cives Principi* præstant, (etsi nec hæc quidem *ab illa Dei* aliena est.) Qua *fide*, quaque *obedientia* Juliano etiam parerent Christiani; *irent contra Gentem, contra quam illos ire juberet*[d], memores, *fidem, obedientiam* in Deum, fidei, *obedientiæ* in Cæsarem non officere.

[non ad spirituale Pontificis potestatem negandam.]

Negatur vero *perpetuo potestas Pontificis*. *Negatur* vero *potestas* ad malum; *potestas* ad *Rebelliones, Proditiones, Seditiones*, excitandas; *negatur*, et *ad campos Elysios negabitur* a nobis. *Dixi Phormio*[e]. Sed ubi interim *similitudo* ulla cum Juliano; *Tres capellæ* nobis ubi sunt[f]? Quid? an Juliano in hoc Rex noster similis? Favetne (*κατὰ ὄναρ*[g]) *Idololatriæ?* Aude[t] pene quidvis Tortus, hoc tamen *non audet* dicere. At *de hoc* nobis sermo, *in hoc* collatio omnis est. Ille vero se, relicta re, confert ad *modum*, quo Julianus *perduxit* ad Idololatriam. Quid hoc ad rem? Perducitne eodem Rex? non *perducit*, imo *abducit*, quam potest lon-

[a] [S. Aug. in Ps. cxxiv. sect. 7. Op., t. iv. col. 2019. B.: vide supra, p. 185, not. a.]

[b] [Apol. pro Jurament., p. 287.]

[c] [Terent. Phorm., ii. 3. 90.]

[f] [Vide Mart. Epig., lib. vi. Epigr. 19. ad Posthumum Causidicum.]

[g] [Conf. Platon. Phileb., § 75. Op., t. v. p. 509.]

gissime. Dissimile ergo totum. De *re* vero jam, non de *modo* quæritur. Non potest de *re* mutire quicquam, audiamus de *modo*. *Sub colore Civilis obedientiæ* id agit Rex, *ut sibi obedientia Sacra* tanquam *Primati in Spiritualibus,* præstetur[h]. *Ubi* id agit? *Qua parte* Juramenti? *Quoto articulo de quatuordecim* illis? Designa locum, adhibe verba; tortorem age; exprime, si potes, inde sensum hunc, ut usquam ibi agatur vel de *Spiritualibus,* vel de *Primatu in Spiritualibus,* vel de *Rege in Spiritualibus Primate,* vel de *Sacra ulla obedi-*
312 *entia* ei deferenda. Sub *colore,* imo *substantia ipsa,* mendacii affirmat hoc Tortus: affirmat etiam *supra sibi demonstratum esse,* quod neque *supra,* neque *subter,* neque factum est, neque *fiet* unquam. Nec est enim ibi, ut *monstrari* possit, nec verbum ibi pertrahi potest ad *Sacram obedientiam,* aut *Primatum Spiritualium:* nec cui candor insit ullus, si legat, relegatque Jusjurandum vel millies, tale quid ex eo unquam eruat: Tortum autem quasi *monstrum* habeat, qui id ibi *monstrari* posse autumat.

[Rex minime Idololatra.] Dicendum illi jam erat, de sua illa *maxima similitudine Regis* et *Juliani,* quoad *Idololatriam.* Non potuit miser; vidit Regem, ut initio a Juliani *Polytheismo,* ita hic ab *Idololatria* abesse quam longissime. Utriusque quidem maculam fœdam, sed Idololatriæ hanc imprimis, *sibi* et *Catholicis suis* adhærere; *Defensionem* sibi potius *pro se,* quam *Accusationem* ullam *in nos* instituendam hic esse. *Ubi qua parte* sit Idololatria, facile videt, non *nostra* scilicet, sed *sua.* Unus enim hic articulus inter multos, quorum causa, Papistæ Hæretici, a nobis (hac quidem in re) vere Catholicis, censeantur. Hinc autem ut se explicet, inducit se in novam *Hæresin,* nescio dicam, an *vesaniam,* an *utramque; utraque* enim est. *Se quidem Idololatras non esse, idola non colere, quod scilicet colant imagines rerum existentium: Eas autem Idola non esse, quod Idolum non nisi imago sit rei nusquam existentis*[i]. O jecur Theologiæ! Nec advertit homo acutus, dum hoc dicit, aperte se et Mosi, et vero etiam Deo ipsi contradicere, qui Lege sua, qua vetat *Idola,* vetat fieri *omnem similitudinem eorum, quæ in cœlis sunt, vel in terra, vel in aquis subter terram*[k], quæ sunt *Omnes,* puto, *Res alicubi existentes.* Tam

[h] [Resp. Torti, p. 100; et Bell. Op., t. vii. col. 685. B.]

[i] [Vide infra, p. 381.]

[k] [Ex. xx. 4.]

Torto cum Deo præclare convenit; ut absterreat Deus *a cultu similitudinis omnis Rerum, quæ usquam existant:* Tortus autem contra jubeat, *Faciant* vero, *colant* etiam *similitudines Rerum ullas,* si modo existant usquam. *Idola* enim (quicquid dixerit Deus) non esse nisi *imagines* solas Rerum nusquam existentium. Quare ex nova Theologia Torti dum Res modo *existat,* in cœlo, terra, aquis, subter aquas, sit vel *malus Dæmon, coram eo* incurvare se, et *in eo Deum adorare* posse. Ad hanc enim insaniam nuper jam deventum est, eamque libris editis docent, et defendunt boni Theologi, in eoque rem agunt Apostatæ Juliani, qui, si viveret, jam hoc idem ipse pro se diceret: non se *Jovem lapidem,* sed *in lapide* 313
Jovem adorare; atque id multo minus absurde quam Vasquius[1] *in Diabolo Deum*: ut si quærat jam quisquam, ubi illa similitudo *maxima,* reperiet inter duos Pontifices Maximos, Julianum, et Papam, in hac quidem *maximam:* atque similitudine hac sensim discessionem fieri a *Christianismo* ad *Paganismum,* a *novo* jam isto Juliano.

["Sed istam planitiem et evidentiam nos crassiores et simpliciores minime cernimus. Fingitur enim Juramentum ad civilem obedientiam in rebus mere temporalibus exigi, et tamen verba Juramenti ad potestatem Pontificiam evertendam maxima ex parte referuntur?"—Resp. Torti, p. 99; et Bell. Op., t. vii. col. 684. D.]

Proxima huic *de modo* collatio. Julianus *subrepsit incautis*[m]: [Juramentum aperte, non tecte rem suam agit,]
Rex nec ab *incautis* suscipi vult, nec *incaute,* sed sumpto ad cogitandum spatio. Nec *surrepsit:* nihil enim proponit ibi nisi explicatum et planum. Hic vero Tortus *crassum* se fingit, et *simplicem,* ut qui vias *planas* ab *asperis* nequeat discernere, sed in *planitie ipsa* impingat in montes; nec ubi sint indicat tamen, nec *de modo* dissimili vel verbum facit, aut tota de re. Tantum scias, ubi ægre illi sit, ubi dolor; iterum jam, et jam, et semper, ad *negatam Pontificis potestatem* manum habet, ibi dolor est, is mons est, quem *in planitie* non sentit, sed somniat. Sed annon modus dissimilis? Nam quicquid hic *negatur, aperte negatur,* nemini subrepitur incauto. *Non posse Pontificem ab obedientia Regis subditos absolvere,* dicitur ibi dilucide, diserte, non tecte, non tortuose.

[1] [Vasquez De Adorat.] lib. iii. [Disp. i. c. 5.] num. 31. [l.] 7. [p. 190. b. Compluti 1594.]

[m] [Apol. pro Jurament., p. 287.]

Nec enim, qua *ille Rex* est, qua *illi subditi, potestas* ulla in illos Pontifici; tantum qua *Christiani.* Reliqua ne dicuntur quidem, quæ tu ibi fingis. Non dicitur, *Juro non esse parendum excommunicationi Pontificis:* quin *parebit,* quousque locum habet Censura Ecclesiastica, in *Sacris,* in *rebus Ecclesiæ:* in *Politicis* enim Censura locum non habet. Sed neque illud dicitur, *Juro Pontificem ab hoc Juramento me liberare non posse, quia legitima plenaque auctoritate mihi ministratum est.* Disjuncta sunt ibi hæc, nec *posterior prioris* causa, nec quia *legitima auctoritate ministratum,* sed quia *legitimum,* ideo liberare non potest. Potest enim et *legitima auctoritas* esse, quæ *ministrat,* et *Juramentum* interdum *minus legitimum,* quod ministratur. Hic vero, et quod defertur *Jusjurandum,* et, a qua defertur, *auctoritas* legitima utraque, ut neutro nomine detrectari debeat.

["Quæ cum omnes naturaliter horreant, fit, ut totum Juramentum incaute suscipiatur, ne, qui illud recusaverit, in suspicionem proditionis vel conspirationis incidat."—Resp. Torti, p. 100; et Bell. Op., t. vii. col. 685. A.]

[Non incaute suscipiendum.]

314 Bene autem habet, quod *omnes naturaliter horrent,* quæ ibi *de Proditionibus, Conspirationibus, Regiæ personæ violentia et cæde.* Bene quod hoc Tortus *fatetur* tandem; si tamen *fatetur,* nec reservatam habet in mente evasionem, *nisi Pontifex illa præceperit.* Quid ergo? non vel illa jurent, se nullius *Proditionis, Conspirationis in Regem, vis,* vel *cædis Personæ* ejus inferendæ conscios fore, vel participes, ne *si id ita jubeat Pontifex.* Nec tamen nescius est, quo tendant illa, *absolvere ab obedientia, interdicere ne pareant.* Ubi eo ventum, *Proditiones, Conspirationes, Cædes, quas ita naturaliter horret,* non longe abesse. Ecquando enim visum, qui *parere* semel Regi noluit, ut ei religio fuerit *conspirandi,* aut cui *conspirandi* religio non fuit, fuerit ulla *vim afferendi?* Consequuntur ista se mutuo, et fere ita semper factum est, si semel interdixit, ne pareant, edixit non ita multo post, ut arma teneant. Quæro enim, cum *absoluti,* ut Regi ne *pareant,* cui parere eos velit Pontifex? Non enim *nulli;* non favet *Anarchiæ:* ergo *alii,* cui Regnum in prædam addixit. Quid ille vero? annon *æmulum suum* primo quoque tempore *cæsum* vult? Reliquum est, ut qui *naturaliter horrent* hæc *facientem,*

naturaliter etiam *horrere debeant,* ad hæc subditos *solventem,* et ab eo *Juramento,* quo caventur hæc, Brevibus suis *arcentem,* atque *absterrentem.*

["Imo vero in hoc ipso maxima similitudo est. Nam Julianus voluit quidam Christianos ad Idololatriam pertrahere, sed occulte, et sub colore civilis obedientiæ . . . . . Atque hoc est omnino, quod Rex Anglorum imitatus est. Proposuit enim Juramentum, quod sub colore civilis obedientiæ in temporalibus Regi debitæ, eidem Regi obedienti Sacra, ut Primati in Spiritualibus, præstaretur."—Resp. Torti, pp. 100, 101; et Bell. Op., t. vii. col. 685, A—C.]

Ultimum autem est; Juliani omnia eo facta, ut *Idololatriam* perpetrarent subditi: *Rex* et ipse, et subditi *ab Idololatria* remotissimi; atque adeo *non boni Catholici* (stilo novo), quod adeo *remoti.* Hæc vel primo intuenti *dissimilitudo* summa: Tortus vero sic *torquebit,* ut *similitudo* summa sit. Neque tamen, nuper nata hac sua *Idoli* definitione, excutiet a se Julianum suum. Dicet enim, *exstitisse* initio Jovem suum paulo ante tempora Heroica, Saturni atque Opis filium: reliquos autem, quos colit *Deos, Jovis Sobolem* fuisse. Ita, ne se quidem *Idola colere,* magis quam Tortum: non enim *Chimæram,* vel *Tragelaphum,* non corpus humanum cum capite equino, nec *imaginem* ullam, nisi rei quæ aliquando *exstitit.* Tum, quod Tortus *Idolum* esse dicit *imaginem* falsi Dei; agnoscet etiam et hoc Julianus, et de Torti Sanctis illis *haud ullum verum Deum* fuisse, Tortum collegam suum statim admonebit. Quid restat igitur, quam ut ruant alter in alterius complexus, atque de summa hac inter se *similitudine* mutuo gratulentur? [Tortus de Idololatria cum Juliano consentit.]

["Neque enim Imaginum sacrarum cultus Idololatria dici potest, nisi ab iis, qui Imagines Christi et Sanctorum Idola videri volunt. Et quoniam Idolum est Imago falsi Dei, propter quod Apostolus, 'Nihil esse idolum,' pronuntiavit in Epist. i. ad Corinth., c. 8, quia videlicet Imago est rei nusquam existentis, non possunt Adversarii Idola vocare Imagines Christi et Sanctorum, nisi existiment Christum falsum esse Deum, et Sanctos ejus falsi Dei amicos et servos esse; et denique Christum et Sanctos nusquam esse et nihil esse."—Resp. Torti, p. 101; et Bell. Op., t. vii. col. 685. C, D.]

Nam quod Apostolum pertrahere cupit ad se, quod is *Idolum nihil esse*[n] dicat; nihil dicit. Non enim alio sensu *Idolum* [Quid sit idolum.]

[n] [1 Cor. viii. 4.]

315 *nihil esse* dixit Apostolus, nisi quantum *ad id, quod esse putatur, rem* scilicet, *quam refert non habere,* nec *vim ullam,* ut vel *juvet* quicquam, vel *noceat,* et (quod erat ibi instituti Apostolici) ut cibum vel *sanctificet,* vel *polluat.* Hæc una Patrum, una omnium interpretum mens, deque eo expresse cavent, ne cum Torto tam plumbei simus, ut venisse unquam putemus Apostolo in mentem, ut *plane nihil* putarit esse: cum et *materia* Idoli aliquid sit, ut lapis, lignum, metallum: et *forma* ab artifice in materiam inducta, *aliquid* etiam; nimirum *qualitas:* sed quoad id *quod refert;* id, *pro quo fit,* vel *colitur;* id, quod illi *de Idolo sentiunt;* ea quidem ratione *nihil* esse: proinde *nihil in mundo* dixisse. *In mundo* quidem, non in ultramundana, non in Metaphysica Vasquii, vel Torti, phantasia, in qua *aliquid* est, quod *nihil* est; et *alicubi,* quod *nusquam.* Phantasmata hæc mera sunt, et cerebri vestri Idola. Illa vero etiam dementia tua, ut quenquam existimes tam dementem, qui eo sensu *Imagines,* vel Christi, vel Sanctorum Idola putet, quod Christus, vel Sancti *nusquam* sint, vel *nihil.* Scis ipse (nisi non vis scire) eas alio longe sensu *Idola* a nobis haberi; quo scilicet sensu Idolum erat Serpens æneus, qui *imago Serpentis* fuit, *Serpentis* dico, proin *rei existentis,* et tamen *Idolum,* quod cultus jam abusum pateretur. Qua ratione, etsi Dei jussu conflatus fuerat *Serpens* ille, etsi miraculis insignis, etsi Christi ipsius Symbolum; tamen cum abusus illos pateretur, (neque tamen tantos, quantos quotidie patiuntur Imagines apud vos) ab Ezekia sine scrupulo comminutus est: ut et, si Ezekiam vos haberetis ullum, vestræ quoque illæ essent comminuendæ.

[" Certe Synodus Septima Generalis . . . . . anathema dixit iis, qui Christi et Sanctorum Imagines Idola nominare præsumpserint°."—Resp. Torti, p. 101; et Bell. Op., t. vii. col. 685. D.]

[Anathema Syn. vii. nihil ad nos.]

Neque vero *Anathema* illud *Septimæ Synodi* quicquam ad nos. Non enim Imagines, seu Christi, seu Sanctorum, *Idola* nominamus. Non sunt, qua a se certe; sed tamen *Idola fieri* posse dicimus, qua a vobis; non minus quam *Serpens aneus* a Judæis, tum demum scilicet, si *adorentur.* Sunt enim *similitudines eorum, qui in cælis,* coram quibus prociditis, quasque

° [τοῖς ἀποκαλοῦσι τὰς ἱερὰς εἰκόνας εἴδωλα, ἀνάθεμα.—Conc. Nic. ii. (Gener. vii.) Act. vii.—Conc., t. vii. col. 576. C.]

colitis; quod disertis verbis vetitum, lege Divina. *Imagines* ergo in se, *Idola* autem Torto, ubi colere occepit: quo facto, et ille, et qui idem cum illo faciunt omnes, *Idololatræ* sunt.

["Venio nunc, omissis conviciis et nugis, quæ ad rem non pertinent, ad exemplum allatum ex lib. ii. Machabæorum . . . . . Ego vero audeo dicere meliorem causam habere Catholicos Juramenti recusandi, quam Eleazarus habuerit carnis porcinæ non gustandæ. Quamvis enim auctoritas imperantis utrobique sit eadem; tamen materia, de qua præceptum traditur, omnino diversa est. Ibi enim de carne porcina non gustanda, hic de potestate capitis Ecclesiæ non abneganda lex datur. Et opinor, adversarius non negabit potestatem capitis Ecclesiæ rem esse longe sublimiorem carne porcina."—Resp. Torti, pp. 101, 102; et Bell. Op., t. vii. coll. 685. D, 686. A.]

[De Eleazaro.]

Accedit jam Tortus ad exemplum Eleazari: impeditus in via nonnihil *conviciis, et nugis,* quæ tamen *omittit* semper, *dimittit* nunquam. Ibi vero *audet dicere,* (*audet* certe *dicere* 316
multa, utinam etiam vacaret probare) *Eleazaro non tam justam causam fuisse carnis porcinæ non gustandæ, quam Papistis Juramenti recusandi.* Ubi sumit primo eandem utrobique esse imperantis auctoritatem. Nos non damus. Multum enim interesse, *Brevi Pauli quinti,* Juramentum, *Verbo Dei,* esum carnis porcinæ interdictum: multum autem interesse inter *Verbum Dei, et Breve Pontificis.* Tum, serio nobis narrat, et extra jocum, mysterium magnum; *potestatem* Pontificis sui *rem esse longe superiorem carne porcina.* Ridet, credo, Lector, ad *sublimitatem carnis porcinæ,* et collationem ejus cum *potestate Papali,* utra *sublimior.* At si *e macello* petere voluit, si *de carne* instituere comparationem; de *sapore* vel *pretio* debuit, non de *sublimitate* disputare, præsertim autem non de *carne porcina,* quæ certe sublimis non est, fere semper in cœno volutatur, ut non multum accedat *ad potestatem Papalem,* si longe sit quam illa *sublimior.* Ridet hæc Lector: Pontifex non ridet, quod cum *porco* se, *potestatem* suam cum *suillis carnibus,* in comparationem adduxerit. Certe res erant non ejusdem generis, nec institui debebat inter eas ulla comparatio: *Jacta* autem *est alea*[p]: Etiam *sublime* in *fumo pendente carne porcina, sublimior* tamen est *potestas Pontificia.* Hæret vero adhuc nobis scrupulus. Nam si (quod opinor Adversarius non negabit) impar sit, longeque sublimior *auc-*

[p] [Vide Suet. in Vit. Jul. Cæsar., cap. 32.]

toritas verbi Divini, quam *Brevis Pontificii;* magis peccabit Eleazarus, qui *porcinam* gustabit, quod *verbo Divino,* quam qui Juramentum suscipiet, quod *Brevi utroque* prohibetur. Nec abnegabit tamen quis *potestatem* Pontificis, aut *sublimitatem* ejus præ *carne porcina;* sed *auctoritatem Dei* dicentis, *Ne gusta, sublimiorem* putabit *Pontificis auctoritate,* dicentis, *Ne jura:* et quidem tanto sublimiorem *Divinam* hanc illa Pontificia, adeoque plus tanto, quam est *potestas Papæ* sublimior *carne porcina.* Quare Eleazari in hac quidem re causa potior. Sed in hoc decipitur Tortus, vel decipere alios nititur, quod cum de eo agitur, utri parendum, Deo legem ferenti, an Papæ Breve scribenti; ille aliam rem agi affirmat, cum *porco Papam, et potestatem Papæ* cum *porcina carne* comparari.

["Hæc enim causa est, cur quærat exemplum in Scriptura Divina, quo detractio obedientiæ stabiliatur. Nam si advertere vellet eo Juramento Potestatem Summi Pontificis labefactari et everti, facile exemplum inveniret, nec solum exemplum, sed etiam præceptum Divinum, quo potestas summi Sacerdotis evidentissime stabilitur."—Resp. Torti, pp. 102, 103; et Bell. Op., t. vii. col. 686. B.]

317 [De exemplis e Scriptura allatis pro auctoritate Pontificis stabilienda.]

Post autem *quæri* dicit *ab Apologiæ Auctore exemplum e Scriptura Divina, quo detractio obedientiæ stabiliatur.* Et *quærit* quidem, sed nullum Torto ad manum erat, *nullum profert;* et, dum *nullum profert,* nullum fatetur esse. Sed si velis *pro stabilienda Pontificis potestate,* tum vero habere se in promptu. At hoc nemo *quærit.* Quorsum enim? Quia *labefactatur Juramento potestas illa.* Ne id quidem; intra limites suos tantum concluditur, ut decurrat alveo suo, ne exundet in negotia quæ *Ecclesiæ* non sunt, sed *Sæculi;* quæ inter *Principem* sunt et *Subditos officia,* iis ne se immisceat; reliquis in rebus stabilis Pontifici potestas et immota maneat. Verum omnino audiendæ nobis sunt, quæ annotatæ illi sunt sententiæ pro Pontifice suo stabiliendo. Credo equidem vix venales, ita obtrudit. Agedum, inspiciamus. In Deuteronomio præceptum est; *Satis aperte ibi legitur, Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio* [q], *&c. Satis* ibi aliquid *aperte* legitur, sed non *satis integre* citatur. Quid enim? an *imperio Sacerdotis* utcunque, qualicunque? An Aaronis *imperio,* vitulum adorare jubentis? An Abiathari *imperio,* contra

[q] [Deut. xvii. 12.]

Salomonem cum Adonia conspirantis? An Caiphæ *imperio* Christum morte dignum pronuntiantis? Non opinor. Est ibi, præter ea, quæ Torto citare visum, vel *supra* paulo vel *infra*, quod doceat nos quali Sacerdotis *imperio;* id Tortus non bona fide celavit. Ita præcedentia verba habent, *Imperio Sacerdotis juxta Legem Dei docentis*, tum sequeris sententiam ejus: tum *si superbieris nolens obedire*, currit Lex ista contra te. Jam vero nova lis; An *docuerit* nos Paulus Quintus Brevi suo *juxta Legem Dei;* imo lis nulla; Non enim docet ibi *juxta Legem Dei*, ne docet quidem, loquitur *sine lege*, jubet, terret, ex mero imperio agit in Brevibus suis, non est *Sacerdos juxta Legem Dei docens.* Non ergo præcepto hoc ulla ejus potestas stabilitur.

Placetne etiam exemplum ejus inspicere? dices non magis appositum *horrendum Dei judicium in* Core, Dathan, et Abiron, *propter schisma et defectionem a* Mose *et* Aaron, *qui tum summi Sacerdotes*[r]. Hic, ne exemplum ejus periret, necesse habuit *duos* simul eodem tempore *Summos Sacerdotes* creare. *Duos* autem *Summos?* Phoca nobis opus est, ut uter hic summus, Romanus an Constantinopolitanus[s]: Concilio Pisano opus, ut, Gregorius, an Benedictus, uter summus expediat[t]. Quod si *duo Summi*, quid Phoca opus, quidve Pisano 318
Concilio? Sint Cyriacus et Bonifacius, sint Gregorius et Benedictus, ut Moses et Aaron, *Summi ambo;* Credo autem non æquis oculis aspecturum Paulum Quintum doctrinam hanc de *duobus Summis;* et Censori Vosmero malam gratiam habiturum, quod ita oscitanter hunc locum præterierit[u]. Mallet enim omissum, *inter nugas* Torti *et convicia*, horrendum hoc exemplum, quam ita adhibitum, unde suboleat cuiquam *plures uno Pontifices Summos* unquam exstitisse, ad illud exemplum *plures uno* jam posse existere. Puto etiam ad illorum hæresin accessurum Pontificem non invitum, qui postquam a Deo vocatus Aaron, Mosen exauctoratum sentiunt; nihil Mosi post cum *Pontificatu* fuisse. Magis ad rem Pontificis, magis ad gustum opinio illa; qui mallet *fra-*

[r] [Resp. Torti, p. 103; et Bell. Op., t. vii. col. 686. C.]

[s] ["Bonifacius . . . obtinuit apud Phocam principem, ut Sedes Apostolica B. Petri Apostoli caput esset omnium Ecclesiarum, id est, Ecclesia Romana, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat."—Anastat. in Vita Bonif., Pap. III.; Conc., t. v. col. 1615. A.]

[t] [Vide Conc., t. xi. col. 2114, seq.]

[u] [Vide Censuram Tilm. Vosmeri apud Resp. Torti, p. 6. Edit. Colon.]

trem nullum habere (ne Mosen quidem), quam non solus *pontificari* sine *fratre*.

["In novo autem Testamento non Imperatori vel Regi, sed Apostolo Petro, quem Vicarium suum super familiam suam Christus constituit, ab Ipso Christo dictum scimus, 'Quodcunque,' &c. . . . . et cum eidem mandavit Joan. ultimo, ut oves gregis sui utique omnes pasceret, simul etiam ovibus mandasse credendum est, ut ab eo se pasci, regique humiliter, obedienterque permitterent."—Resp. Torti, p. 103; et Bell. Op., t. vii. col. 686. C.]

[Petro data potestas legandi et solvendi,]

Ne labascat auctoritas Papalis, vides quæ fulcra supposuerit *e Veteri*, vult etiam et *de Novo;* exorari non potest: sed non nova, vel de *novo* edolata, imo *vetera* illa, quæ jam tempus erat ut respirarent paululum, ita vexata diu, ita sæpe angarias passa; *Quodcunque ligaveris;* et *Pasce oves*. Prius illud, dictum a Christo, *non Imperatori vel Regi;* debebat autem addere, cum *multi* tum Imperatores essent et Reges Christiani; atque ita aliquid diceret. Nam cum nullus tum esset cui diceret, qui potuit *ulli dicere?* Quanquam etiam, si tum Reges fuissent, non dedisset illis ligandi, solvendique potestatem: nec Imperator illam, nec Rex ullus vindicat: quare frustra adjectum, *Non Imperatori vel Regi. Petro autem dictum illud, Petro, quem Vicarium constituit super familiam suam. Sitonomum*, credo, dicere voluit, quem dixit *Vicarium*, cui *de tritici mensura distribuenda* munus incumbit. Verum esto. Quis ille ergo ibi, *quem constituit super omnia quæ possidet?* Ei enim, qui *super familiam* constitutus σιτομέτριον[z] cuique dando, et munere suo probe perfunctus fuerat, merces hæc est, *super omnia quæ possidet Dominus constitui*[a]. Mallet posterius hoc Papa; una enim illi *tritici cura* nimis augusta est. Locus male adductus, non satis in eo rem egisti, vel Petri, vel Pauli quinti.

[Injusta vincula.]

Sed *ligat*, et *solvit Petrus*. *Liget* vero, et *solvat*, sed *injusta vincula*[b]; *Vinculum*, quo Principi subditus ligatur, *justum* (etsi Principi dyscolo) *et secundum voluntatem Dei*[c], ait Petrus ipse; quare Petrus haud solveret: *Debitum*, idque

319

[z] [Luc. xii. 42.]
[a] [Ibid., 44.]
[b] ["Injusta vincula disrumpit justitia."—S. Aug. Serm. lxxxii. Ben. (al. xvi. de verb. Dom.) sect. 7. Op., t. v. col. 634. C.; citat. in Decret. Par. ii. Caus. xi. quæst. iii. cap. xlviii. 'Cœpisti,' Corp. Jur. Can., t. i. col. 939.]
[c] 1 Pet. ii. 19.

ex debito conscientiæ maximo, Paulus[d]; quare nec Paulus. Siquis ergo Pontificum solvere *præsumpserit, iram Omnipotentis Dei, et Apostolorum ejus Petri et Pauli se noverit incursurum*[e]. Verum et *mandavit, ut oves suas pasceret*; sane, mandavit; et in eo, *Ovibus etiam, ut se pasci regique permitterent*. Stabilivit ergo potestatem ejus, *potestatem pascendi*, quis negat? Sed duo hæc Deus Ipse nos docuit opposita esse: *Pascere*, et *cum austeritate imperare, ac potentia*[f]. *Austerum* autem *imperium* hoc, *amarum pabulum; Regi ne jurate; Quod jurastis juramentum ejerate; Regem deserite: Regi alii adhærete, cui ego Regnum concessero. Suffocat*, non *pascit* doctrina hæc. Eleazarus, aut cuicunque bona mens, non magis eam gustaret, quam *carnes porcinas*.

["Juramentum Saulis omnino temerarium fuerat, et ideo judicio totius populi mortem evasit Jonathas, qui illud non servaverat. Sed tamen placuit Deo, ut Jonathas propter Juramentum non servatum in vitæ discrimen adduceretur, ut Saul ipse proprii filii jacturam faciens de Juramento temere suscepto pœnas daret."—Resp. Torti, pp. 103, 104; et Bell. Op., t. vii. col. 686. D.]

[Juramentum Saulis temerarium, tamen observandum.]

Ad rem vero vel maxime *Juramentum Saulis*, sed non vestram. Ad arma clamatum est; ingruebat hostis, defuit tempus; deferri non potuit singulis; simul omnes adjuravit. Etsi autem Rex solus *suscepit*, nec vir quisquam de populo; tamen quasi singuli suscepissent, ita religio fuit omni populo violare; etsi fatiscerent jam, etsi deliquium paterentur; mori illis satius fuit, quam *Regis jusjurandum* transgredi[g]. Fuerit vero temere emissum; fuerit per illud non satis consultum victoriæ suæ; qualecunque fuerit, at Populus tamen interim quam sollicitus de eo servando? Vides, ut exhorruit ille, qui Jonathanem vidit de melle gustantem. Quanta tum *cura Prophetis* edocendi populum, ut *os Regis observarent, et præcepta juramenti Dei*[h]*?* Quanta autem *Legum severitas*, ut morte luendum esset illi, qui *Regem adjurantem* audisset, nec quasi ipse juratus esset, ita se, et non minus, *juramento Regio* constrictum putaret? Quid quærimus? Datæ sunt *sortes;* Deus ipse *de sinu suo ostentionem* dedit, et quasi protraxit ad pœnam Jonathanem, de spreto *jurejurando Paterno*.

[d] Rom. xiii. 5.
[e] [Vide Bullas Pontificias, passim ad fin.]
[f] [Ezek. xxxiv. 4.]
[g] [2 Sam. (al. Reg.) xiv. 26 seq.]
[h] Eccl. viii. 2.

Hæc eo adducta, ut doceant, *quanti* olim fuerit *jusjurandum*, quo Rex suos constrinxit, quanta ejus religio, quam nemo detrectarit. Tu aliorsum trahis, et temeritatem ejus inculcas, sed frustra. Esto enim; temeritas in Saule fuit, quam luit pene periculo Primogeniti. At argumenti major ex eo
320 vis est, magis vos stringit. Si enim populus Dei *juramento* tum tantum *detulit*, tam *parum consulto: diu multumque consulto*, Comitiis Curiatis legitime rogato, quale hoc nostrum est, plus adhuc multo magisque *detulisset;* vester quoque populus, si Dei esset, non minus deferret.

["Cavillatur primum a Bellarmino omissa esse tanquam sibi contraria verba illa Theodoreti de S. Basilio, 'Imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicere.' Sed Bellarminus non librum Theodoreti describere, sed quod ad rem suam faciebat, adducere voluit."—Resp. Torti, p. 104; et Bell. Op., t. vii. coll. 686, D. 687. A.]

[De S. Basilii exemplo.] Ad Basilii exemplum, agnoscas *Tortum* statim ex responso suo. Par sane fuit, nec iniquum ibi postulabat Apologia, quæ inibi erant *verba* plane *proxima*, a Cardinale apponi, nec ita sententiam decurtari: esse enim verba illa nonnihil ad rem. Hic Tortus more suo, proterve primum. *Noluit Bellarminus librum Theodoreti describere.* Lineæ sunt vix duæ, quas adjectas cupiebat; lineas vix duas addere, hoc est Torto Theodoreti *Librum totum* exscribere. Quam importune! Verum antiquum hic obtinet. Ubi prius, rationem aliquam allatam voluit Apologia in Brevi; hoc ipso dicebat, pertrahere nos Pontificem *ad disputandum in Scholis Theologicis*[i], vel *ad librum integrum in Theologia conscribendum*[j]. Quod sex aut octo Lineis absolvi poterat, id erat tum illi *Librum conscribere:* quod *Linea una*, atque altera potest, id est illi jam *Theodoreti Librum describere.* Auferte autem istam proterviam. Post vero effert (homo garrulus) consilium Domini sui, et fatetur id quod res est, *quod ad rem suam facit, hoc Bellarminum adducere voluisse.* Cur autem *adducat, quod ad rem suam non facit?* At hoc jam ingenui non est; *Locum integrum* adducat, *faciat* ad rem suam, *non faciat;* id bonæ fidei est, de qua non valde se tor-

[i] [Vide Resp. Torti, p. 34; et Bell. Op., t. vii. col. 653. A.]
[j] [Ibid., p. 25; et col. 648. D.]

quet Tortus, agat ea, an non agat Dominus, nisi *faciat ad rem suam*. Nescias, *proterve* magis hic ab eo responsum sit, an *inepte*.

["Nam et ipse amicitiam Regis Anglorum magni pendit cum pietate, sed ea remota perniciosam esse dicit."—Resp. Torti, p. 104; et Bell. Op., t. vii. col. 687. A.]

[Quanti pendat Cardinalis Regis amicitiam.]

Tandem etiam *magni pendere Regis amicitiam* dicit Cardinalem. Quod si faceret, næ ille rationes longe alias iniret ejus *conciliandæ;* nec si eam quæreret, factum ejus satis a se legitimum, quodque nemo est, qui meliorem in partem non possit interpretari, ita totus operam poneret scriptiunculis suis odiosum reddere. *Exempla* sibi seligeret longe *alia*, et *personarum*, quibuscum Regem, et *rerum*, quibuscum Regis in eo consilium exæquaret: terminos etiam, qui magis deceant, (quique ei non desunt, si ita animatus foret) adhiberet. *Cum pietate vero* dicis; Quidni? Et est hic pietatis satis, ejusque *summæ* in patriam, prolem, Principem, addo, et Deum Ipsum, in summa contra hos omnes impietate re- 321
primenda. Sed *pietatem cavet* Cardinalis, ex Pontificis arbitrio *pius, pietas* illi tota ex eo pendet: quod illi placet, *pium* est; quod secus, *piandum*. Fruatur sane hac *pietate sua*.

[Quare adhibita de Valente narratio.]

At etiam Tortum male habet *longa narratio de Valente, adhibita solum, ut liber grandior redderetur*[1]. Non adeo vero grandescit liber *pagina* vix *una; factum* narrare opus erat, non ut *Liber grandior*, sed ut *fraus* ibi vestra *apertior* redderetur. Nec *illud* prius a vobis positum: at *Breve utrumque*, et *non brevis Epistola*, prius in Apologia posita, integra iterum a vobis reposita sunt. Et ea quidem constant non *unica, sedecim* ad minus *paginis;* non hoc credo, ut liber tuus multo *gracilior* redderetur. Poterat quidem has vere *nugas omittere omissor* iste *nugarum*. Illa vero non recte a te instituta *comparatio;* qui potuit recte a Torto? Non debuit cum Ariano *componi* osor Arii, atque Arianorum omnium; etiam Liberii Pontificis, qua in Arianam hæresin subscripsit. Tum causa longe dispar. Valentis persecutio Catholicorum fuit, *quod Catholici* essent, quod CHRISTUM *Deum* dicerent: vestra si qua est vexatio, ex causa multum

[k] [Vide supra, p. 268, not. d.]
[l] [Resp. Torti, p. 104; et Bell. Op., t. vii. col. 687. A.]

dissimili, quod *proditores estis: quidam* certe fuistis, *reliqui* ejurare non vultis *proditionem, non obstante Pontifice,* quem Christi *Vicarium* dicitis; atque in eo Christum infamatis, quasi Ille obstare vellet *Vicarium ullum suum,* ne Reges tuti, *Subditi* fideles sint. Quæ, si *Catholicorum olim* causa fuisset apud Valentem, non ille tum Ecclesias presbyteris *nudasset,* sed Ecclesias ipsas cum presbyteris simul, adeoque nomen ipsum Catholicum *eradicasset.* Quodsi Basilii hæc tum causa fuisset, qui *divinis innutritus erat sermonibus, salva pietate, non renuisset Imperatoris gratiam*[m]*:* sed quam Juliano Apostatæ, vix ante annum, eandem jam Valenti Ariano fidem, atque obedientiam civilem lætus lubens detulisset: nec a Liberio sententiam expectasset, an Imperatori fidelis esse posset, quanquam obstaret ipse Pontifex; quin, si ille Brevi aliquo suo obstitisset, *Illum cum Brevibus suis* valere longum jussisset.

["Basilius tentatus quidem est, ut Arianus esse vellet, sed sub colore subtilitatis dogmatum tentatus est . . . . . Sic igitur et Archipresbyter non aperte tentatus est, ut Primatum Apostolicum abnegaret, sed occulte, et sub colore civilis obedientiæ Regi præstandæ. Quod autem lis nulla mota sit Archipresbytero de causa fidei, nescio qua fronte dicere audeat, qui scit illum Catholicæ fidei causa comprehensum, et post Juramentum præstitum adhuc in carceribus detineri; ut omittam, quod in ipso Juramento plurimæ sententiæ sunt, quæ ad potestatem summi Pontificis labefactandam pertinent."—Resp. Torti, p. 105; et Bell. Op., t. vii. col. 687. B. C.]

[Blackwellus Primatum Papæ minime negavit.]

322 Atqui illa *Dogmatis subtilitas*[n] quam dicis, ad vestras *æquivocationes* non male quadrare posset: tenues enim certe sunt, nec aranearum telæ magis eis subtiles: ad *Juramentum* nullo modo possunt; cavetur ibi *contra illas* aperte, lumen ibi apponitur, contra colores vestros. De *negato* autem ibi *Primatu,* vide an persuadere possis *nuper-Archipresbytero.* Ille vero et Jusjurandum juravit, et zelator tamen est Primatus, quam *injuratus,* tam *juratus;* nec occulte in eo uspiam latere deprehendit, quam vos fingitis abnegationem;

[m] [Οἱ δὲ τοῖς θείοις λόγοις ἐντεθραμμένοι προέχεσθαι μὲν τῶν θείων δογμάτων οὐδὲ μίαν ἀνέχονται συλλαβήν. ὑπὲρ δὲ τούτων καὶ πάσας, εἰ δέοι, τοῦ θανάτου τὰς ἰδέας ἀσπάζονται. τὴν δὲ βασιλέως φιλίαν μέγα μὲν ἡγοῦμαι μετ' εὐσεβείας, ἄνευ δὲ ταύτης ὀλεθρίαν ἀποκαλῶ.—S. Basil. ad Præfectum Imper. apud Theod. Hist. Eccl., lib. iv. cap. 19. p. 170.]

[n] [Conf. Bell. Epist. ad Blackw. apud Resp. Torti, p. 54; et Bell. Op., t. vii. 663. A.]

et vos si colorem ullum ibi cernitis nisi candidum, *strabos* et *tortis oculorum radiis esse jurabit.* Quære vero ex *illo* (si credis illi) qui optime tibi potest, et libentissime vult confirmare, nec *interrogatum se* de causa *fidei* vel *religionis.* Comprehensus est, etiam detinetur ex alia causa. Plures enim sunt causa ei, qui Archipresbyter hic tam diu fuerit, quam una *fidei:* sat illi quod vivit *ex fide sua,* fide (inquam) sua *Juramento suo* data. De cætero, quod in custodia est, custodia illa fortasse facit, non tam ne liber sit, quam ut in vivis sit: ut quæ illum ab insidiis custodiat, quæ, si ut antea aberraret, non difficile illi intentari possent. Sed illud a te factum male, quod omittis loco hoc, quo minime omnium oportet, *sententias illas labefactatrices potestatis Pontificiæ.* Si noluisti id in gratiam nostram facere, at dedisses hoc *Archipresbytero,* qui labasceret forte, si *labefactatam* ibi cerneret Papæ auctoritatem, *auctoritatem* dico quam a Deo habet, non quam sibi nuper in Reges per fas, nefasque arrogavit. Quare et *sententiam illam* quam tu, quasi Delphica esset, ad omnes usus accommodas, retorqueret in te; *obedire* enim *se Deo,* qui *dat salutem Regibus*[o], dum *Regem salvum* vult, *magis quam hominibus* male conciliatis, (quorum te in numero forte habet) qui *Pontifici obtruditis, magis* quam *Pontifici* ipsi, qui cupide *arripit* potestatem in salutem Regum, quam Petrus nec *exercuit* unquam, nec *habuit,* ut *exerceret.*

[Post Juramentum susceptum quare carcere detentus.]

Tum etiam amice te admoneret, etsi familiaris ejus olim Cardinalis non dixit in Epistola totidem verbis, *de rejicienda Regis gratia:* tamen *cum suadeat* de Juramento facile abjurando, quod ille, diu ante deliberata re, suscepit (salva autem, tum conscientia, tum pietate, quas nulla in re ex eo sibi læsas sentit) *cum* hoc (inquam) *suadeat,* id ex eo consequi, ut *gratiam,* quam ei fecit Rex benignam atque uberem, ingratus rejiciat. Contineri vero in Epistola, non ea solum, de quibus verba ibi fiunt, sed et ea, quæ inde consequuntur. Quod nisi te præceptor hoc olim tuus Papiæ docuerit, eum te magno pretio nihil sapere docuisse. Interim vero *aliam Basilii causam* fuisse, quam sua est; Valentis hoc exemplum non valere quicquam; sibi in animo non esse, reducere calculum; facti enim non pœnitere.

[Ejus alia ac S. Basilii causa.]

323

[o] [Ps. cxliv. (Vulg. cxliii.) 10.]

["Sed Bellarminus Archipresbyteri lapsum multo fuisse minorem illis verbis testatus est,' Qui sancti Petri et sancti Marcellini casum, *aliqua ex parte*, imitatus videris.' Neque similitudinem posuit in lapsu, sed in causa. . . . . Parum autem refert, utrum Historia de lapsu sancti Marcellini certæ fidei sit, an dubiæ, satis enim est ad exhortationem, quod ea Historia communi consensu recepta sit, ut etiam Baronius ipse testatur[p]."—Resp. Torti, p. 106; et Bell. Op., t. vii. coll. 687. D, 688. A.]

[Blackwellus haud similis Marcellino,]

Quo pergit autem ulterius, vergit semper in deterius Cardinalis. Quale vero peccatum peccavit Archipresbyter? Peccatum Juliani, Valentis, Marcellini, Petri: Apostatæ, hæretici, idolis sacrificantis, Christum cum anathemate abjurantis[q]. Quo vero hæc? nisi ut præcipitem agat veterem olim amicum Cardinalis in *barathrum* ipsum *desperationis*. Accedit ergo jam *Consolator* Tortus, et melius sperare jubet: non enim *ex toto* illos imitatum esse, nec plane in *Apostasiam, hæresin, Idololatriam, blasphemiam* demersum esse. *Aliqua* ergo *ex parte* mitigat, aliqua vero ex parte relinquit; ut *non omni ex parte* sit, sit tamen hæc omnia: non tam quam *illi* reus, sed reus tamen eorundem criminum: ut minor quantitas sit, eadem substantia. At ille pueris vos ista narrare jubet; se *omni ex parte* illis dissimilem: inspexit in omnes *Juramenti* partes, excussit singulas, nusquam ibi *Jovis Linteum*, non *Multi Dii*, nihil *quo minus Christus sit Deus*, non *Ara*, vel *Victima*. Quare nec illum quidem vestrum agnoscit *aliqua ex parte*, nec lapsum suum minorem, sed omnino nullum fuisse.

Vel lapsu, vel causa.]

Neque ipse tibi tamen constas. Postquam enim similitudinem sic *aliqua ex parte* posuisses, statim eodem spiritu, negas plane *similitudinem in lapsu positam, sed in causa*. Nec id tamen verum est. Non enim aliud ibi agit Cardinalis, quam, quia in *lapsu similis* fuit, in eo quoque *similis* sit, ut de *prolapsione* resurgat. Quorsum autem de *causa* curaret? Neque enim si cecidit quis, id valde ad rem, quomodo aut qua tandem ex *causa* ita cecidit; sed ut de casu suo se quam primum erigat. Tu vero omnium hominum ineptissimus, qui *causam* tam accurate enarras *casus* sui, ei homini, cui *stare* se etiam, virtute Dei, nec omnino cecidisse persuasum est.

[p] [Baron. Ann. Eccl. ad ann. 302. num. cii. t. ii. col. 926. A.]

[q] [Vide Bell. Epist. ad Black. apud Resp. Torti, pp. 53—55; et Bell. Op., t. vii. col. 662. C. D, 663. A. B.]

Recte ergo vobis regerat, quod olim Job amicis suis, *Onerosi consolatores estis ambo*[r]. At illud certe non male, quod ad lapsum suum corrigendum, qui *certæ fidei* non erat, hortati estis eum, ex Historia *fidei non certæ*[s], Marcellini Historia, ut similia inter se essent, *a quo* hortatio sumpta, et *ad quid, incerta* utraque. Multum autem rem vestram juvat, quod subjungis: *Satis* id esse instituto vestro, *etsi dubiu historia illa, quod communi tamen consensu recepta sit.* Sic est certe. Multa quæ *dubiæ fidei, recepta* apud vos *communi consensu;* atque dum *ita recepta* sint, vobis id *satis: certa* an *dubia, historiæ* an *fabulæ,* parum refert; æque procedit res vestra. Hæc Tortus ipse nobis, *ex ore proprio.* [Marcellini historia incerta.] 324

Sed vana Torti *consolatio,* et mendax; recrudescit vulnus. Quo enim non *causa,* sed *lapsu* similem, et non *multo minorem,* (ut Tortus fabulatur) sed *gravem inprimis* Archipresbytero lapsum suum fuisse constet, *adduci* dicit Cardinalis *in discrimen* Juramento Regio *unum ex præcipuis fidei nostræ capitibus, ex præcipuis religionis Catholicæ fundamentis*[t]. Quasi scilicet Archipresbyter Juramentum jurando *præcipuum* illud *fundamentum* et *caput* ejurasset. Quid gravius vel Petrus commisit, vel Marcellinus? in *caput* tantum *fidei præcipuum,* in *fundamentum* modo *religionis* uterque commisit. Idem, et *non minor,* lapsus Archipresbyteri, Cardinale censore. Et Tortus ipse magni momenti fatetur esse, dum Gregorium adduci fatetur a Domino suo, ut doceat *quanti momenti* sit, Primatum Apostolicum denegare; quod scilicet Juramento fit; quod, eo suscepto, fecit Archipresbyter. Verum *Primatus* ibi *Apostolicus* non negatur; absit vero: *Papalis* modo, qui longe distat ab *Apostolico,* superatque illum multis gradibus. Neque vero *Papalis Primatus* pars ulla nativa; struma tantum adnata, quæ neque *caput* est, neque *cauda fidei Catholicæ.* Ad *Papalem* autem *Primatum* confirmandum adduci Gregorium, (quo vix quenquam magis ab eo constat abhorruisse) id vero *fidem* omnem *superat.* Verum quo magis *superat,* eo magis Cardinale dignum; cujus non est probare, nisi quæ *paradoxa* mera sunt. [Primatus Pontificis haud caput fidei.]

[r] Job xvi. 2.

[s] [Vide Baron. Ann. Eccl. ad an. 302, num. xcvi.—civ. t. ii. col. 924—926; et Binii not. c. in Vitam Marcellini.—Conc., t. i. col. 931. B—E.]

[t] [Vide Bell. Epist. ad Blackwellum, apud Resp. Torti, p. 55; et Bell. Op., t. vii. col. 663. C.]

["Primum miratur, cur sanctum Gregorium Apostolum Anglorum nominaverit. 'Cur Gregorium,' inquit, 'Apostolum nostrum vocarit, nescio.' Recte miratur, ac dicit se id nescire, quoniam Protestantes Angli non sanctum Gregorium Apostolum, sed Martinum Bucerum, et Petrum Martyrem Apostatas Sectæ suæ Auctores habent. Sed Bellarminus Venerabilem Bedam secutus est, qui sanctum Gregorium in Historia gentis suæ Anglorum Apostolum nominavit."—Resp. Torti, pp. 104, 105; et Bell. Op., t. vii. col. 688. A. B.]

[De S. Greg. Magn.] De Gregorio ipso, pauca *primum; post* autem de *sententia* ipsius. Torto hæc jam mora debetur, qui ex ingenio suo quod in Apologia recte positum, pervertit per calumniam. Dixit ibi Auctor, nescire se, cur *Apostolus noster* vocetur Gregorius, nisi quod *legarit huc* Augustinum cum sociis, qui Saxones ad fidem traduceret[u]. Id Tortus sic detorquet, quasi dixisset *nescire se omnino, cur Gregorius Apostolus noster dicendus sit*, neque addidisset *causam, veram causam*, nec aliam, quam adderet Cardinalis ipse, si, cur vocet Apostolum nostrum, causam redderet. Hæc, *docta* est et solida Torti responsio. Reponam illi vicem. Cur Tortum sycophantam vocet quis nescio, nisi quod, ubi causa nulla est, ibi per summam nequitiam aliquid semper calumniatur. Non hic dico *nescire* me: sed et *scire* quod sit, et *causam scire cur* calumniator dicendus sit. Sed illud scilicet erat: Salsum illud dicterium suum de Bucero et Martyre, quo gravidum illi ingenium, lucem aspicere non poterat, nisi, quod se *scire* dixit Apologia, *cujusque causam scire*, id Tortus nescire eum finxisset saltem. Perisset alioqui nobis tam lepida hæc facetia. Verum, diu antequam huc intulissent pedem vel Bucerus vel Martyr, *præcipuum* hoc *caput fidei* de Primatu Papæ expunctum e Symbolo *nobis*. Nihil ergo illi contulerunt ad sectam *de Primatus capite exsecto;* quæ vos pessime habet, præ qua, reliquæ omnes veniales sunt. Quanquam si ad *duos istos*, quos dicis, *duos illos* conferas, Hildebrandum, atque Turbanum[v], sectæ vestræ auctores, minus in illis reperies *literarum, virtutis, humilitatis*, denique *spiritus Apostolici*.

[Utrum Apostolus Angliæ merito vocandus.] Esto igitur; vocetur Apostolus Gregorius, quando ita Bedæ placuit[w] (quanquam siquis severior existat, litem ei

[u] [Apol. pro Jurament., p. 300.]

[v] [Urban. II. Vide Eadmeri Hist. Nov., lib. i. p. 40. ad calc. Op. S. Anselm. Paris. 1675.]

[w] [Bedæ Hist. Angl., lib. ii. cap. 1. p. 75. ed. Smith. 1722.]

movere possit de hoc nomine). Non enim, si vere Apostolus dicendus sit, *alios mittere, ire ipse* debebat: Nam non dicit Christus, *Sedete*, et *mittite;* sed, *Ite, prædicate*[x], Apostolis suis. Sed neque *omnium Primus* in Insulam hanc misit: tute hoc fateris, *Quadringentis* plus annis ante illum, Eleutherium huc misisse. Neque etiam (quod Apostoli faciebant) *fundamenta hic jecit fidei*, quin *super alieno fundamento exstruxit*[y]. Nam præterquam quod Britones hic sub Septem Episcopis fidem Christianam, (quam initio statim susceperant) salvam semper retinuerunt: etiam eo ipso loco, quo missi a Gregorio appulerunt, ante eorum appulsum Ecclesia erat, quæ hodie Cantuariæ superest; in qua, Regina, cum Lethardo presbytero suo, ritu Christiano Rem Divinam, palam, quotidie procurabat. Multum ergo abest, ut proprie loquendo Apostolus ille fuerit, si cui animus sit vobiscum funem ducere. Verum cessit de eo vobis Apologia; ego etiam cedo; placet dilatare vocem Apostoli, ut vocetur eo nomine; quia misit, qui operam hic suam collocarent. Optavit ergo Apologia, ut si quos hodie huc Pontifex immitteret, 326
Majores suos imitari vellet, Gregorium, qui non nisi *permissu* Regis, Eleutherium, qui non nisi *rogatu* Regis, suos huc legarunt. Recte autem optavit. Nam neque tu hoc ipsum post *optandum* negas, si impetrari posset. Sed redis ad ingenium; aberras a proposito; votum aliud nuncupas, ut *tam vellet retinere Gregorii et Eleutherii doctrinam Rex cum suis, quam suorum Prædecessorum vestigiis per omnia diligenter insistit Pontifex*[z]. Eleutherii vero doctrinam, ausim dicere, per omnia retinet: nec a Gregorio discedit, nisi quantum ipse ab Eleutherio. Habes ergo votum prius. De posteriore videris; an se *Catholicæ* totius *Ecclesiæ Episcopum* scripsisset Gregorius, quod vester hodie facit: an *Regem Dei Vicarium* in regno suo diceret, quod dixit Eleutherius[a], vester hodie negat.

Pertexit post Catalogum eorum, qui sub Principibus Paganis, atque Arianis Christianam fidem, etiam absque Principum venia, propagarunt. Quid opus hoc? Hoc idem *prædicent* vestri, nec aliud præterea quid, quam illi, et bona cum [Vera fides Christi absque Regum venia prædicanda.]

[x] [Mark xvi. 15.]
[y] [Vide Rom. xv. 20.]
[z] [Resp. Torti, p. 107; et Bell. Op., t. vii. col. 688. C.]
[a] [Vide supra, p. 184, not. v.]

venia *prædicent*. Verum hæc illis conditio non placet: non satis est prædicare CHRISTUM: est illis non *unum ex præcipuis*, sed *præcipuum fidei caput* Papalis potestas: atque ejus proinde *præcipua* illis cura est; idque ita, ut neminem recipiant, nisi stipulantibus sibi ante omnia spondeat, se ad omnia Papæ jussa paratum fore, nec Regi diutius pariturum, quam id ita Papæ visum fuerit. Hoc Cardinalis dixit *Caput præcipuum esse*[b]; hoc illi, quasi *præcipuum* sit, inculcant sedulo. Atqui, quos memoras sub Diocletiano et Constantio, tum Eusebius[c] ille, qui mutato habitu peragrabat provincias; alius generis, alia longe ab his diversa prædicabant: si clam Regnum uspiam ingressi sunt, ita sunt ingressi, ut *fidem in Christum plantarent;* non ut *fidem* in Principem *supplantarent*, subditos ita animatos redderent, ita suspensos a nutu Pontificis, ut si ille propitius, tum *cives*, sin infensus, tum *hostes* haberent. Vestri hoc faciunt, ex *præcipuo illo fidei capite* hoc faciunt. Interest Pontificis, ut sit illud non *unum* modo, sed *primum de Capitibus fidei*, atque illud ergo Cardinalis ita non temere nuncupavit. Vides hic quantum intersit. Neque vero vestri sic invitos haberent Principes, neque mutato habitu opus esset, nisi jam dudum hic satis
327 compertum esset, vos cum doctrina vestra Seditionis semina permiscere, ac in religione Latebram proditioni quærere. *Evangelium vestrum, Evangelium pacis non est;* et Gentium non *conversio*, sed *perversio;* nec tam *Ecclesiæ ædificatio*, quam *ruina Reipublicæ*. Tot vestris insidiis, tot machinis toties petiti, *nupero hoc* tam tetro scelere admoniti (etsi Cardinalis nullus monuisset) sciunt satis, quod sit unum illud de *præcipuis Capitibus fidei vestræ*, ac proinde *fidem* illam suspectam habent, cujus est illud *Caput præcipuum*.

[Fides autem erga principes non subvertenda.]

["Quod autem dicit Adversarius de consiliis proditoriis, et doctrinam rebellionem spirante, ad calumnias pertinet. Nam etsi fuerunt, qui proditionis consilia inierint; ea tamen non ex doctrina Catholica, neque ex recta ratione, sed ex desperatione, ut supra diximus, hauserunt."—Resp. Torti, p. 109; et Bell. Op., t. vii. col. 689. B.]

[Nupera Romanensium doctrina rebellionem spirat.]

Neque quicquam tibi honestæ frontis reliquum est, qui hæc *ad calumnias pertinere* calumniaris. Tam sunt enim

[b] [Bell. Epist. ad Black. apud Resp. Torti, p. 55; et Bell. Op., t. vii. 663. C.]

[c] [Vide Cassiodori Hist. Tripart., lib. vii. cap. 16. p. 496.]

multa, tam multis vicibus repetita, tam non leviter impressa, sed notis igneis inusta, tam denique manifesto deprehensa, ut *calumniæ* locum non relinquant.

Quam vero miserum est, negare non posse, quod turpe est confiteri? *Fuisse* dicis: adde *fuisse multos, fuisse sæpe, fuisse* non *de vulgo*, sed *primarios* viros, qui in actu ipso proditionis perierint; *fuisse Sacerdotes*, etiam *Patres Jesuitas*, qui consiliis istis præierint, nec *semel inierint*, sed sæpe redierint ad *consilia ista proditoria*. *Ex desperatione* hoc dicis; imo desperatæ sunt res vestræ, cum ad *desperationem* confugitis. Tu quidem supra *dixisti* [d]: ego plus etiam quam *dixi, probavi*, nullam eis tum *desperandi* causam fuisse, quin *sperandi* potius, si poterat illos *spes* ulla mitiores reddere. *Non tamen ex Catholica doctrina*, (inquis) *neque ex recta ratione*. Non sane *ex Catholica vera*, sed *Catholica vestra* tamen, quam recte hic disjungis a *ratione recta*, quæ homines non perducit ad ea, quæ tu ipse paulo ante dixeras, *horrere omnes naturaliter* [e]. *Vestra* enim *doctrina* est, nisi Princeps vobis ex animo sit, quantumvis legitimus hæres sit, Regno excludi, alium eligi posse; *posse* dixi? imo *oportere*. Hæc Clementina vestra fuit: qua ex *doctrina* tota illa nupera proditio proseminata est. *Vestra* hæc *ratio* est: Quem excludi oportuit, certe illum oportebit quam primum exturbari [f]. *Vestra* hæc *doctrina* ex Garneti tripode, *Fiat justus, sicut impius* [g], pereant simul. Parum autem hoc visum in oculis vestris; non Regem perire unum, sed Patrem una cum stirpe et familia sua, Regem una cum Senatu suo Populoque perire voluistis. *Vestra* hæc *ratio:* Potest etiam et locus Comitiis habendis ex antiquo sacer, subjecto pulvere fulminis instar, difflari. *Vestra* hæc *doctrina*. Posse homines ad Consilia hæc, *Catholicæ Confessionis sigillo, Catholici Juramenti vinculo, Catholici Sacramenti voto, atque nexu, Catholicarum precum solenni indictione, Catholici Sacrificii oblatione* firmiter obligari. *Vestra* hæc *doctrina* rebellionem spirans, *Ex radice colubri egrediatur regulus* [h]: *Detecta proditione subsequatur aperta rebellio*, palam edocta a Patre Societatis, in qua, *quinque* e pri- 328

[d] [Vide Resp. Torti, p. 18; et Bell. Op., t. vii. 645. A., ut citat. supra, p. 98.]

[e] [Resp. Torti, p. 100; et Bell. Op., t. vii. col. 685. A., ut citat. supra, p. 380.]

[f] [Vide Action. in Garnetum. p. 80.]

[g] [Gen. xviii. 25.]

[h] [Es. xiv. 29.]

mariis extincti sunt. *Vestra* hæc *ratio:* De proposito tam Catholico, tam ex doctrina Catholica, pœnitendum non est. Quare, fuerunt, qui cum laqueo collum insererent, ad extremum usque spiritum, spirarunt *doctrinam* hanc, nec hujus *doctrinæ* praxin ut damnarent adduci potuerunt; imo, qui *animos aliis addiderunt, ut facerent,* imo qui *mirati sunt, a nullo vestrum Apologiam scribi* sui hujus tam præclari facinoris. Quod et vos jam strenue præstitistis, postquam Garnettum et Oldcornum in Martyrologium vestrum retulistis[i]. Quorum ille, Garnettus, (post Clementem 8um., qui quem *admissum* noluit, nec *permissum* voluit) unus fuit *e præcipuis Capitibus* Catholicæ hujus Conspirationis, cum contra Jesum bonus Jesuita jussit audacter eos *una eradicare triticum cum Zizaniis*[k]*:* Hic, Oldcornus, alterum *Caput præcipuum,* qui laudavit pro concione *factum* jam *infectum:* et cum expeditione Israelis contra Gibeam, Ludovici in terram sanctam, non sine *recta ratione* exæquavit[l]. Atque ita illi ex Catholica quidem *doctrina vestra* rem aggressi sunt, *et ratione* ex *doctrinæ vestræ capitibus* recte petita; nec tamen *recta:* vosque ipsi partim ex sympathia vestra Catholica, partim ex mirabili quodam, sed *stramineo* signo[m], quantum quidem in vobis, rem totam comprobastis.

["Jam supra docuimus supremum Ecclesiæ universæ Rectorem id Juris habere, ut si Princeps ab Ecclesiæ unitate per hæresim vel schisma deficiat, possit eum excommunicare, vel excommunicatum declarare, et subditos ejus a fide et obedientia liberare. Neque esse hanc novam doctrinam, sed in Concilio Lateranensi omnium maximo et celeberrimo approbatam, atque usu Christiani populi per multa sæcula receptam[n]." —Resp. Torti, p. 109; et Bell. Op., t. vii. col. 689. B. C.]

[Principes hæreticos esse deponendos, dogma nuperum.]

Alteram vero illam, ne tu quidem diffiteris, *doctrinam vestram* esse, de *defectione* subditorum a Principe ad sibilum *Muscæ*[o], quæ est in *Babylone,* id est, Romæ. Te enim dicis *hoc supra docuisse; dixisse* memini, non *docuisse,* nisi *dicere* tuum *docere* sit. Verum si quando Doctorem strenuum te præstiteris *defectionis* illius, intrabit statim proditio per fenestram illam. Fiat de *Principe non Princeps,* de *Subdito*

[i] [Vide Ribadeneiræ Catal. Script. Soc. Jesu, p. 377.]
[k] [Conf. Matth. xiii. 29.]
[l] [Vide Action. in Garnetum, pp. 86, 131.]
[m] [Vide supra, p. 91. not. q.]
[n] [Conc. Lat. iv. Can. iii.—Conc., t. xi. coll. 148. E, 149. A.]
[o] [Cf. Es. vii. 18.]

non Subditus: non Subditus, contra non Principem, quid non tentabit? Non parcet hosti jam Ecclesiæ; non abstinebit ab iis, quæ *naturaliter omnes horrent, Cæde, et Violentia*[p]. Non tamen hoc fiet (inquies) nisi in *schisma* prius in- 329
cidat, vel *hæresin.* Quasi hoc *schisma* non sit et *hæresis,* Pontifici per omnia obsequentem non esse: Quasi *hæresis* ulla fuerit Johannis Regis Navarræ, præterquam quod in bello a Pontificis parte non steterit[q]: *Hæresis* ulla Philippi Pulchri[r], præterquam quod se totum non permiserit arbitrio Papæ. In omni enim re, si *non primas* deferant Primatui ejus, statim Rei sunt *Hæresis;* et merito: negant enim *unum ex præcipuis capitibus fidei Christianæ*[s]. *Non est* tamen *doctrina hæc nova.* Imo nova, si ad veterem conferatur. Agnoscis ipse hoc, dum *non ante Lateranense Concilium,* id est, non ante *sæculum decimumtertium* dicis approbatam. Per annos *mille ducentos* ubi latuit? Tum, neque *usu Christiani populi per multa sæcula receptam,* sed *abusu Pontificum* in *Christianum populum* per aliquot sæcula usurpatam; *receptam* autem nisi per vim, *haud ullo sæculo,* reclamante semper Principe, cui facta vis est, etiam, qua potuit, resistente: *Populo* autem *Christiano,* cui vix ullo inde sæculo tranquillitate frui licuit, Papalem in eo fastum, atque violentiam detestante.

[Quid 'capite fidei' S. Greg. Magn. intellexerit.]

At quo Pontificis Primatus unum jam fiat de *præcipuis capitibus fidei nostræ,* Pontifex ipse *Caput fidei* faciendus est, atque ad hanc rem Gregorius testis quæritur. Largitur Gregorius Joanni Panormitano Pallium, monet palliatum, *ne reverentiam Sedis Apostolicæ turbari ab ullo sinat;* rationem reddit: *mansurum enim integrum membrorum statum, si Caput fidei injuria non pulsetur, et Canonum auctoritas maneat incolumis*[t]. Hic ergo Gregorius, ac proin Papa, *fidei Caput.* Quid agimus jam? Credimusne in Papam? Quidni? Papa *in fide,* ut *Caput* in corpore, Summitas ipsa totius *fidei. Fi-*

[p] [Resp. Torti, p. 100; et Bell. Op., t. vii. col. 685. A.; ut citat. supra, p. 380.]

[q] [Vide Æl. Ant. Nebriss. de Bello Navar., lib. i. cap. 3. fol. lxxvi. a.]

[r] [Vide Raynald. Cont. Annal. Baron., tom. xiv. ad ann. 1303. num. xxxv.]

[s] [Vide supra, not. b.]

[t] ["Illud autem admonemus, ut Apostolicæ Sedis reverentia nullius præsumptione turbetur. Tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulset injuria, et canonum maneat incolumis atque intemerata semper auctoritas."—S. Greg. Magn., (lib. xi. Ep. xliv. sec. vett. Editt.) lib. xiii. Ind. vi. Ep. xxxvii. Ben. Op., t. ii. col. 1244. A.]

dei autem cujus, quo sensu acceptæ? an inhærentis virtutis Theologicæ, quæ cuique in corde est? Nemo sanus dixerit. *Objecti* igitur *fidei*, id est, *rerum credendarum*. *Rerum* ergo *credendarum Caput* Papa; *Credenda, membra* sunt; inter *Credenda, Caput* principalem locum habet, Papa scilicet. In quid vero *fidei* credimus, si *in Caput* non credimus? Non habet *fides* ipsa, altius, illustrius, eminentius quicquam quam *Caput* suum, in quod tendat, in quod recumbat, in quo spem omnem ponat ac fiduciam.

[Papa ipse non fidei caput.]

Occurrit tamen *Papa primus* (ut volunt), qui non aliam ob causam *Christum glorificatum* dicit, *quam ut fides nostra sit in Deum*[u]. Ergone Papa *Deus*, ut *fides* nostra *in eum, in Deum* sit? Petrus vero *et ipse homo erat*[x]. Occurrit et alius qui tam de Petro, quam de *se* affirmat, *Non dominamur fidei vestræ*[y]. At certe æquum, ut *dominetur Caput* corpori suo; si Papa *fidei* Caput, *fides* Papæ corpus, ut et *dominetur Papa fidei*. Hæc Paulus de se negat, de reliquis Apostolis: non debet vero licere Sedi Apostolicæ, quod Apostolis non licuit. Occurrent et alia multa. *Duo* enim sæpe, *tres, quatuor* interdum Papæ; ita *tria* fidei Capita, non unum: fides triceps, *tricephala*. Interdum *biennio, septennio*, Papa nullus: toto ergo tempore hoc fides carebat Capite: fides *acephala*. Papa sæpe contra Papam, ut Sabinianus contra Gregorium[z], Stephanus contra Formosum[a], Sergius contra Stephanum[b]; ita *fidei Caput* contra *Caput fidei*, quasi Amphisbæna: fides *anticephala*. Papa interdum Arianus[c], Eutychianus[d], Monothelita[e], (quod adhuc pejus) Atheus est[f]: ita *Caput fidei* fidem destruet. Papa interdum *unum pecus*, (ut scribit de Cœlestino Baldus) *qui quod de mane faciebat, de sero revocabat*[g]: ita *Caput fidei* jam cerebrum non habet. Denique quod hic metuit Gregorius, venit super illum. Non solum enim turbatum, atque *pulsatum* injuria *Caput* hoc *fidei*, sed aliquando etiam (quæ summa *injuria* est, summa *pulsatio*) *deturbatum*

330

[u] 1 Pet. i. 21.
[x] Act. x. 26.
[y] 2 Cor. i. 24.
[z] [Plat. in vit. Sabin. I. in vitis Pontif., p. 84.]
[a] [Plat. in vit. Steph. VI., ibid., p. 145.]
[b] [Plat. in vit. Serg. III., ibid., p. 147.]
[c] [Liberius. Vide S. Athanas. Hist. Arian. ad Monach. sect. 42. Op., tom. i. p. 368. D. E.]
[d] [Vigilius. Vide Brev. Liberati, cap. xxii.; Conc., t. v. col. 776. C.]
[e] [Honorius. Vide supra, p. 284. not. l.]
[f] [Vide supra, p. 367. not. k.]
[g] [Bald. Ubald. Perus. Consil. cccxxvii. num. 3. t. i. fol. 92. col. 3. Francof. ad Mœn. 1589.]

est, atque amputatum. Quid dixi *Caput?* Tria simul *Capita* præcisa sunt in Concilio Constantiensi, et jacuit Ecclesia tum (ut Poeta) *ingens litore truncus*[h]. Atque hoc ipsum jam metuere videtur Cardinalis. *Agi* enim dicit *de ipso fidei Capite amputando.* Pulsant hæc quidem nec leviter Gregorianum hoc *Caput* vestrum. Consultum itaque sibi hoc fore putant Ecclesiæ *membra,* si relinquant Cardinali atque tibi *Caput* hoc *fidei* vestræ, adhæreant autem *Auctori fidei* suæ et *Capiti* vero Christo, qui consedit jam, non in *Apostolica Sede,* sed in *Throno Patris Cœlestis,* ubi *turbari,* ubi *injuria pulsari* non potest, de quo vel tollendo, vel amputando, secura sint.

["Quæstio autem est, quid per Caput fidei significetur. Nos enim ipsum Gregorium, ut summum Pontificem, Caput fidei dictum esse affirmamus, id est, Caput fidelium, Caput Ecclesiæ, Caput, per quod Ecclesia fidem et discit et docet."—Resp. Torti, pp. 109, 110; et Bell. Op., t. vii. col. 689. C. D.]

Huic *Capitis* languori dum Tortus mederi vult, *Caput fidei* dicit esse Papam suum, *tropice,* non *secundum literam;* atque ad *'Hoc est Caput'* adhibet Metonymiam, quam siquis adhiberet ad *'Hoc est Corpus,'* cœlum terræ, scio, permisceret. *Caput fidei,* id est, *Caput fidelium* sive *Ecclesiæ.* Sed nihil agit. Ex eo enim probat Cardinalis, Primatum vestrum unum esse de *præcipuis capitibus fidei* vestræ et *Catholicæ religionis fundamentis,* quod Gregorius seipsum dicat *Caput fidei*[i]. Utrobique ergo *fides* eadem, non *alio* sensu in *præmissis,* nempe *res credenda objectum fidei,* in *conclusione alio,* nempe *fideles, subjectum fidei.* Non si te rotes, si te torqueas, quasi lumbricus, hic te expedias. Quicquid enim de *fidelibus* sit, non est *Caput præcipuum fidei* vestræ, non est *Fundamentum religionis Pontifex.* Verum neque sic sensu tuo *Caput* est. *Caput* enim *Ecclesiæ*[j], *Caput corporis Ecclesiæ*[k], Christi tituli sunt. Eodem autem modo *Caput,* quo *Fundamentum:* vester hic argumentandi modus, a *Fundamento ad Caput. Fundamentum* autem *aliud nemo potest ponere*[l]; quare *Caput* aliud nemo potest *imponere;* ut si nec aliud *Fundamentum,* nec aliud *Caput.* Quanquam *Fundamenti* facilior multiplicatio, quam *Capitis:* Plura enim et

[Christus Ipse caput et fundamentum.]

331

[h] [Virg. Æn. ii. 557.]
[i] [Vide p. 396. not. b.]
[j] Ephes. v. 23.
[k] Coloss. i. 18.
[l] 1 Cor. iii. 11.

in Sacris literis *Fundamenta*[m]; at *Capita* plura nec ibi reperias, nec Corporis analogia patitur. At Ecclesia *Corpus* unum. Monstrosum vero *Corpus*, cui plus uno sit *Capite*; (atque ut vobis occurram) cui *duo Capita*, quanquam alterum *principale*, *ministeriale* alterum[n]. Ubi *Corpora* multa sunt, ut familiæ, *Capita* multa dicuntur: ubi *varia* doctrinæ *genera*, *Capita* multa: ubi *Corpus unum* Ecclesiæ, *Caput* non nisi *unum*. *Fides* hic nobis suadet, extra Scripturam non sapere; *Ratio*, a natura corporis non discedere.

[Pontifex mirum caput, per quod Ecclesia discit et docet.]

Verum, ut *Mus uni non fidit antro*[o]: alterum habet Caput fidei, (id est) *Caput per quod Ecclesia fidem discit et docet*. Quid audio? Caput *discentis*, Caput *docentis*; at hæc, *duo* jam Capita sunt. Qui *docet*, discentem docet; qui *discit*, a docente discit: *Ibi* intellectus agens, *hic* patiens; *ibi* dat, *hic* accipit. Idemne Caput, præceptoris et discipuli? Idemne agit *Caput* in se, et eodem simul tempore patitur a se? Idem sibi dat, a se accipit? Torques nos, Torte. Ecclesia hæc, unane quæ *discit* simul et docet? Non opinor. Certe alii *docent*, alii *discunt* in Ecclesia. An hi qui *docent*, omnes Pontificis caput sumunt mutuum, nec sine eo *docere* possunt? Illi etiam qui *discunt*, caput idem, nec sine eo discere? Jam si Ecclesia *Fidem discit*, per *Caput* Pontificis, eademque per *Caput* Pontificis *Fidem docet*, mirum narras *Caput* Pontificis, super *docentis* humeros, superque *discentis*, uno eodemque
332 tempore. Monstrosum ante *Corpus*, jam *Caput*. Sed neque id proprie, ut *Caput* seu fidei, seu doctrinæ, de *docente* (qui jam habet), et de *discente* (qui nondum habet, capax modo est) ex æquo prædicetur. Minus autem adhuc proprie; Primatum utrique *Capiti*, *docenti*, atque *discenti*, ex æquo convenire. *Primus* enim qui *docet*; qui *discit*, in *secundis* consistit. Atque hoc jam *ex præcipuis fidei capitibus* unum esse dicitur, ut credamus Pontificem Ecclesiæ *Caput* esse, *per quod et discit, et docet* fidem suam; sine eo neminem in Ecclesia quicquam vel docere vel discere, a summo præceptore ad discipulum infimum: ut anima potius, quam Caput dici mereatur, qui ita sit *totus in toto*, et *totus in qualibet parte*[p]. At-

[m] Apo. xxi. 14.

[n] [Conf. Bell. Append. ad libros de Summo Pontif., cap. xxiii. Op., t. ii. p. 490. A.]

[o] [Erasm. Adag., p. 607.]

[p] [Vide S. Th. Aquin. Sum. Theol. Par. iii. Quæst. lxxvi. Art. iv. Concl. § 'Ad primum,' de præsentia Christi in Eucharistia.]

que hic sane *titulus* longe supra *titulum* est *Universalis Episcopi,* etiamsi tuo sensu sumatur. Solus enim est, qui *docet* in Episcopis, nec id modo, sed solus etiam, qui *discit* in populis; *solus, lingua* docentium, *solus* etiam *auris* audientium: Vere *universalis.*

Quæro autem, quid *Panormitani Pallio* cum Fide? aut, (si ita malis) quid *Sedi* cum Fide? Quod enim *Sedes* ibi sit, ex *facto Petri* initium habuit[q]: Facta autem Petri (quæ quidem in Sacris literis non habentur) *de Fide* non sunt. Quodsi autem *Fides de Sede* fuerat, quid opus ei *Canones adjungere?* Quorsum ibi de *illis* mentio, aut *illorum* auctoritate incolumi servanda? An de Gregorio etiam prædicantur *Canones,* aut eorum *Auctoritas,* ut dicere liceat, sicut Gregorius *est Caput,* ita Gregorius *est auctoritas Canonum*? Inaudita prædicatio, et cui similis vix legenda, credo, in libro περὶ ἑρμηνείας. Sed enim si *Caput* est, est et *Auctoritas:* copulantur enim illa, nec licet disjungere. Atque in hæc se absurda præcipites dare coguntur, dum Gregorio vim faciunt, cujus ea mens est: Statum membrorum pacatum tum fore, si non modo *Fidei Caput* servetur illæsum, sed et *Canonum* quoque auctoritas maneat intemerata: a *quibus* scilicet *Canonibus* habeat respectum suum Sedes Apostoli, et a quibus jus habeat Pallii conferendi: ut nihil ad *fidem,* aut *Fidei caput,* vel *Pallium* vel *Sedes,* verum ad *Canones,* a quibus est illis, sua omnis, quam habent, *auctoritas:* quos *ipsos,* non *fidem* solum, *incolumes* Gregorius vult esse. Ab utrisque enim, et *fide* illæsa, et *illis* intemeratis, pendere *incolumitatem* et pacem *membrorum* Ecclesiæ.

[Quomodo S. Greg. M. verba intelligenda.]

["Vocabulum Episcopi universalis in eo sensu, quo a sancto Gregorio accipitur, hierarchiam Ecclesiasticam penitus destruit; vocabulum autem Capitis fidei hierarchiam eandem constituit. Is enim dicitur apud Gregorium Episcopus universalis, qui solus Episcopus ita esse cupit, ut nullos alios esse patiatur Episcopos."—Resp. Torti, p. 110; et Bell. Op., t. vii. coll. 689. D. 690. A.]

Ad librum Torti jam venio. Sic enim dixerat Apologia. 333
Noluit Gregorius *Œcumenicus* Episcopus dici: noluit ergo *Caput fidei,* qui titulus multo plus habet ponderis; Torto autem levius pendit. Atque hic obtrudit nobis primo commentitium sensum *Œcumenici,* quasi siquis sit *Œcumenicus,*

[De vocabulo 'Episcopi universalis,' a S. Greg. M. damnato.]

[q] [Vide supra, p. 280. not. l.]

solus is sit; atque ita *solus*, ut præter cum Episcopus non sit in orbe universo. Commentitius hic sensus est: res ipsa loquitur. Utriusque Romæ Episcopi, tum *veteris* tum *novæ*, jam sunt, jamdudum fuerunt *Œcumenici;* et sunt tamen (per Dei gratiam) Episcopi ex eo, nihilo pauciores. At *hoc* Gregorius *dicit*. Non *dicit*. Dicit enim Mauritio Augusto, *utinam vel sine aliorum* (non sublatione sed) *imminutione unus sit, qui vocari appetit universalis*[r]. Dicit Constanti[n]æ Augustæ: *illud appetere* Joannem (non ut alii ne sint, sed) *ut omnibus dignior esse videatur*[s]. Dicit Eulogio Alexandrino: *Per elationem pompatici sermonis,* [*ejusdem*] *Christi sibi stude*[*a*]*t membra subjugare*[t]. Subjugare dixit, non amputare ulla. Dixit Joanni ipsi; *appetere eum vocabulum hoc,* (non ut solus esse, sed) *ut nulli subesse, et solus omnibus præesse videretur.* Dicit *id conari* (non ut ullum tollat, sed) *ut cuncta Christi membra sibimet Universalis appellatione supponat*[u]. Dicit ei, *Quid* [*ergo frater carissime, in illo terribili examine venientis judicii*] *dicturus es, qui non solum Pater, sed Generalis Pater in mundo vocari appetis*[v]*?* Generalis Pater dixit, solus non dixit. Et, quod omnem hic scrupulum tollit, dicit, *cupere Joannem Episcopis semetipsum vocabulo elationis præponere, eosque sub se premere*[x]. At *præponere* se, *premere* sub se, non potest, nisi sint quos *premat,* quibus se *præponat*. Voluit ergo *præesse* Joannes, *præponere se, dignior illis esse, Pater Generalis vocari:* reliquos autem Episcopos non abdicare, sed *premere sub se, supponere, subjugare, imminuere* illos, non ad nihilum redigere.

[r] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxii. [sec. vett. Editt., lib. v. Ind. xiii. Ep. xx. Ben. Op., t. ii. col. 748. D. E.]

[s] ["Qui indignos se omnibus hominibus fatentur, sed privatis vocabulis contenti esse non possunt: quia illud appetunt, unde omnibus digniores esse videantur."—S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxiv. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xxi. Ben. Op., t. ii. col. 750. D.]

[t] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxvi. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xliii. Ben. Op., t. ii. col. 773. B. C.]

[u] ["Tu quid Christo, universali scilicet Ecclesiæ capiti, in extremi judicii es dicturus examine, qui cuncta Ejus membra tibimet conaris universalis appellatione supponere? Quis, rogo, in hoc tam perverso vocabulo, nisi ille ad imitandum proponitur, qui despectis Angelorum legionibus secum socialiter constitutis, ad culmen conatus est singularitatis erumpere, ut et nulli subesse, et solus omnibus præesse videretur."—S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxviii. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xviii. Ben. Op., t. ii. col. 742. E.]

[v] Ibidem, [col. 745. C.]

[x] ["Quibus dum cupis temetipsum vocabulo elato præponere, eorumque nomen tui comparatione calcare, quid aliud dicis, nisi *In cœlum conscendam, &c.* . . . . Quos dum vestra fraternitas despiciens sub se premere conatur, quid aliud dicit nisi hoc, quod ab antiquo hoste dicitur; *Ascendam super altitudinem nubium?*"] Ibidem, [col. 743. A. B.]

At *dicit hoc, locis citatis.* Imo evincam e locis ipsis, quos citat Tortus, Gregorium hoc non dicere. Non in primo; proximis enim plane verbis subjungit: *Quia illum* (Joannes videlicet) *imitatur, qui spretis in sociali gaudio Angelorum Legionibus, ad culmen conatus est singularitatis erumpere: dicens, 'Super astra cœli exaltabo Solium meum*[y].' Luciferi imitatorem dicit hic Joannem: at is conatus non est solus Angelus appellari; ille vero cæteros passus est Angelorum et locum, et titulum, retinere: tantum *eminere* inter illos voluit, *exal-* 334
tare solium suum, et esse quasi dicas, *Papa Angelorum.* Ad illius ergo exemplum id egit Joannes, ut esset inter *Episcopos,* quasi *Lucifer* inter *Angelos;* ut essent quidem Episcopi, sed ipse *Lucifer* esset Episcoporum. Non in secundo. Nihil in eo quod moretur nos; *derogari* dicit *cæteris,* non *abrogari* Patriarcharum nomen[z]; id quod subsequente statim periodo magis explicat, dum dicit, *fratrum suorum honorem imminuere*[a]. Imminuere dixit, non in totum tollere. Non in tertio[b]. Tota enim ibi res in aperto ponitur, quam sit hic, quem Tortus affert, sensus insensatus. Mortuus enim tum Joannes; Cyriacus Successor ejus sedebat Constantinopoli; *Decennio* toto sederat Joannes, usurparat *Œcumenici* titulum ad mortem usque, neglexerat Gregorii monita. Quanquam autem gessit se per totos decem annos pro *Œcumenico;* nullum tamen, ne unum quidem, per tempus illud, Episcopum exauctoravit. Quare commentum hoc merum, de *nullo* tum futuro vel Episcopo vel Patriarcha, si Episcopus sit ullus *Œcumenicus.* Cyriacus ipse, ut in *Sede,* sic in *titulo,* successit Joanni; Episcopos non abrogavit: synodum Episcoporum indixit, cui cum Eusebius interesse vellet, petit ab eo Gregorius Epistola hac sua, ne ei *titulo* subscribat, ne quid *circa locum aliquem vel personam* (puta suam) *præjudicialiter ibi censeatur*[c]. Atqui nec in Synodo illa, nec *undecim* post annis

[y] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxiv. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xxi. Ben. Op., t. ii. col. 751. C.]

[z] ["Quia videlicet si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur."—S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxvi. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xliii. Ben. Op., t. ii. col. 771. C. D.]

[a] [Ibid., col. 771. D.]

[b] ["Nam si unus, ut putat, universalis est, restat ut vos Episcopi non sitis."—S. Greg. M.] lib. vii. Ep. lxix. [leg. lxx. sec. vett. Editt.; lib. ix. Ind. ii. Ep. lxviii. Ben. Op., t. ii. col. 984. D. E.]

[c] ["Hortor atque suadeo, ut nullus vestrum hoc nomen aliquando recipiat, nullus id consentiat, nullus scribat, nullus ubi fuerit scriptum admittat, vel subscriptionem suam adjiciat . . Nam si unus, ut putat, universalis est, restat ut vos Episcopi non sitis. Præterea pervenit ad nos, quod fraternitas vestra

quibus præfuit illi Sedi Cyriacus, (idque cum *titulo Œcumenici*), aut loco motus Episcopus quisquam, aut metus injectus ulli, ut moveretur. Quare, somnia hæc vestra sunt. De Cyriaco certum, non cessisse illum prius *titulo* hoc *Œcumenici*, quam abjudicasset illum Phocas Constantinopolitano, atque eundem in Romanum transtulisset. Factum vero hoc in odium Cyriaci a Phoca illi infenso, et in Bonifacii hoc rogantis favorem, qui se cum Apocrisiarius esset, in gratiam Phocæ insinuasset[d], filiumque tum ejus e Baptismo suscepisset. Phocæ autem decretum hoc ita refert Baronius, *Solum Romanum Pontificem esse dicendum Œcumenicum, nempe Universalem. Constantinopolitanum* (*vero*) *nequaquam*[e].

[Nomen illud a Bonifacio III. usurpatum.] 335

Nihil ergo usurparunt Joannes atque Cyriacus, quam quod, statuente Phoca, ex eo jam Romanus sibi vindicat; sub quo manent loco suo, atque Episcopi sunt, atque ita sub Joanne mansissent, nec iis titulus *Œcumenici* quicquam obstitisset. Interim, perpauxillo temporis intervallo, magna in *nomine* hoc mutatio facta est. In Constantinopolitano cum fuit, *stultum*[f], *superbum*[g], *scelestum*[h], *perversum*[i], *profanum*[k], *blasphemum*[l] fuit: idem autem intra biennii unius spatium in Romano, nihil horum est. Mira autem Phocæ sententia, qui statuerit nomen (si Gregorio credimus) *scelestum* et *blasphemum* Constantinopolitano non convenire; esse enim Romano proprium. Mira etiam Bonifacii mens qui acceptaverit; nec præferri, vel præesse omnibus voluit Constantinopolitanum; sibi enim et Romanis Pontificibus deberi hoc, quanquam qui hoc faceret (Gregorio teste) *Luciferi* imitator in eo esset, præcursor *Antichristi*. Verus autem Propheta Gregorius, quo se tandem daret vox ista. Dixit enim Imperatori de vocabulo illo, *qui eo gauderet, honori se per illud Imperii superponere*[m]; et annon id ita factum est? Dixit Aniano [leg.

ad Constantinopolim sit convocata . . . . . Hoc . . . admonemus, ut si forte nil actum de hujus perversi nominis fuerit mentione fuerit, sed alia de re synodus forte colligitur, omnino sitis cauti, circumspecti, vigilantes atque solliciti, ne quid illic contra locum aliquem vel personam præjudicialiter sive illicite, vel adversus canones censeatur."—Ibid., coll. 984. D. E. 985. A.]

[d] [Baron. Ann. Eccl. ad an. 606, num. i. t. viii. col. 258.]

[e] Ad ann. 606. [num. ii.]

[f] [S. Greg. M., lib. iv. Ep. xxxviii. sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xviii. Ben. Op., t. ii. col. 742. B.]

[g] [Ibid.]

[h] [Vide infra, not. n.]

[i] [Vide supra, not. u.]

[k] [S. Greg. M., lib. iv. Ep. xxxii. sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xx. Op., t. ii. col. 748. D.]

[l] [Ibid., col. 749. A.]

[m] ["Ille coercendus est, qui sanctæ universali Ecclesiæ injuriam facit, qui corde tumet, qui gaudere de nomine singularitatis appetit, qui honori quoque imperii vestri se per privatum vo-

Sabiniano] *in isto* [*enim*] *scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud quam fidem perdere*[n]; et fides nihilne detrimenti passa est, ex quo consensit in titulum illum Phocas? Verum quidem utrumque Gregorii vaticinium; et Imperio et Ecclesiæ perniciosa vox ista: et successor ejus Bonifacius, quoad imperium *Lucifer*, quoad Ecclesiam *Antichristus*.

Sed diserta verba sunt, *Restat ut vos Episcopi non sitis*[o]: *Solus conetur Episcopus appellari*[p]. Explicet ergo Gregorius ipse se. Sic autem ipse ad Joannem, *Cupis Episcoporum nomen, tui comparatione, calcare*[q]. *Tui comparatione*, dicit. Quæ dicit ergo, *comparate* dicit, non *absolute*. *Sitis* quidem Episcopi, sed *illius comparatione ne sitis*, et ille *non absolute solus, comparatione* tamen vestri *solus* appellandus. Admisso enim *Œcumenico*, qui *unus* immineat reliquis, reliquos sub se premat, excidere illos jure pristino Episcoporum, quo omnes *ejusdem meriti, ejusdem* erant et *Sacerdotii*; nec potentia Romæ *sublimiorem* Episcopum, nec paupertas *Eugubii inferiorem* faciebat[r]; *Privari omnes honore hoc debito, si privatum aliquod uni detur*[s] (ut ad Mauritium Gregorius) ac proinde *ejus* quidem (quod ante fuerant) *comparatione*, ne Episcopos quidem dicendos esse: loquendi more vetusto, quo, ubi quis *non sit qui fuerat, ne esse* quidem dicitur: atque ut *solus esse* dicatur, qui aliqua in re *singularis* est. Qui enim *Patres* erant, fieri *Filios Patris* hujus *Generalis*; qui *Pastores* erant, transire in *Gregem* illius, atque ejus comparatione *Gregem* jam dicendos esse. Atque hanc vim habent verba Gregorii; huc spectant: Alio non possunt, nisi contra historiarum fidem, qua id constat, etsi per annos *Viginti* titulum *Œcumenici*

[Omnes Episcopi jure pristino ejusdem meriti.]

336

cabulum superponit.'"—S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxii. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xx. Ben. Op., t. ii. col. 749. B.]

[n] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxix. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xix. Ben. Op., t. ii. col. 747. A.]

[o] [S. Greg. M., lib. vii. Ep. lxx. sec. vett. Editt.; lib. ix. Ind. ii. Ep. lxviii. Ben. Op., t. ii. col. 984. D. E.]

[p] [S. Greg. M., lib. iv. Ep. xxxiv. sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xxi. Ben. Op., t. ii. col. 751. C.]

[q] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxviii. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xviii. Ben. Op., t. ii. col. 743. A.]

[r] ["Ubicunque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis, ejusdem meriti, ejusdem est et sacerdotii. Potentia divitiarum, et paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem Episcopum non facit."—S. Hier. Epist. cxlvi. ad Evangelum (al. lxxxv. ad Evagrium.) Op., t. i. p. 1076. D. 1077. A.]

[s] ["Sed nullus eorum (Romanorum sc. Pontificum) unquam hoc singularitatis nomine uti consensit, ne, dum privatum aliquid daretur uni, honore debito sacerdotes privarentur universi." —S. Greg. M.,] lib. iv. Ep. xxxii. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xx. Ben. Op., t. ii. col. 749. A.]

mordicus retinerent Joannes primum, et post eum Cyriacus, toto tamen tempore illo, haud unquam conatos Episcopatum ulli abrogare, aut, quasi *soli* Episcopi essent, se gerere, vel sibi *solis* Episcopi nomen usurpare. Nihil ergo erat, quod exhorresceret hoc vocabulum *Œcumenici* Gregorius, nihil cur non æque libenter acciperet: æque libenter (inquam) atque vix *biennio* post mortem ejus accepit id Bonifacius, quippe qui non minorem in eo vim sciret *ad Hierarchiam* constituendam, quam in *Capitis fidei* vocabulo, imo majorem; quid enim *fides* ad *Hierarchiam?* qui hoc (inquam) sciret, et id unum in eo quæreret, ut quasi *Caput* unus omnibus præsideret. Quærat ab Auctoribus suis Paulo Diacono[u] et Anastasio[x]: dicent illi Constantinopolim *primam* esse voluisse, non *solam;* atque eum primatum Romæ post a Phoca attributum. Quære tu a Platina[y], et Sabellico[z]: dicent tibi, *Bonifacium tertium* a *Phoca* obtinuisse, ut Romana Ecclesia esset omnium aliarum *Caput: idque ægre, nec sine multa magnaque contentione* Romano *datum esse:* Vocabula *Œcumenici*, et *Capitis*, (quæ vos jam sero distinguitis) eandem apud illos rem (*primatum* utraque) denotasse: nec magis *Capitis* hoc, quam illud *Œcumenici*, ne si oblatum quidem ei fuisset, Gregorium libenter vel accepturum, vel usurum fuisse.

[S. Greg. M. nomen capitis exhorruit.]

Atque ut semel dicam de voce *Capitis*. Gregorius illam non obscure docet, perinde exhorruisse se, atque alteram *Œcumenici*. Lege quæ scribit ad Eulogium. *Ea*, inquit, *quam prætendebat* [*prædicabat* Ben.] *humilitate, jactantiam sumpsit* (Joannes), *ita ut universa sibi tentet ascribere, et omnia, quæ soli uni Capiti cohærent, videlicet Christo, per elationem pompatici Sermonis, ejusdem Christi sibi audet* [*studeat* Ben.] *membra subjugare*[a]. En ut hoc reprehendit Gregorius in Joanne, quod sibi *tanquam Capiti* omnia conatus

[u] ["Hic rogante Papa Bonifacio statuit sedem Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat."—Paul. Warnf. Diac. de gestis Langob.] lib. iv. cap. 11. [leg. 37.—Bib. Max. Patr., t. xiii. p. 182. E.]

[x] [Anast. Biblioth.] in Bonif. III. [Conc., t. v. col. 1615. A. vide supra, p. 385. not. s.]

[y] Plat. in Bonifac. III. [in Vitis Pont., p. 85.]

[z] ["Egit is, (sc. Bonifacius) ab initio suæ administrationis cum Phoca, ut Romana Ecclesia esset omnium aliorum caput. Estque id ægre, nec sine multa contentione Apostolicæ sedi datum."—Mar. Ant. Cocc. Sabell.] Enn. viii. lib. 6. [t. ii. p. 394.]

[a] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxvi. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xliii. Ben. Op., t. ii. col. 773. B. C.]

sit subjugare Christi membra, quæ *soli uni Capiti* cohærent Christo. Qui si *solus Caput* est, Gregorius ne *Capitis* quidem nomen libenter accepturus erat, quo, ad Joannes exemplum, omnia sibi Christi membra subjugaret. Nec aliter 337
Joannem ipsum alloquitur. *Si* [*ergo ille* (sc.] Paulus Apostolus) *membra Dominici corporis, certis extra Christum quasi Capitibus, et ipsis quidem Apostolis, subjici particulariter evitabat* [*partialiter evitavit*, Ben.]: *tu quid Christo, universalis scilicet Ecclesiæ Capiti, in extremi judicii es dicturus examine, qui cuncta Ejus membra tibimet conaris universalis appellatione supponere*[b]*?* Vides, nec Apostolis quidem ipsis concedere Gregorium, ut illis *quasi Capitibus* membra Christi subjiciantur vel particularia: tantum abest, ut vel Joannem, vel se, *Caput fidei*, id est, (te interprete) *Caput fidelium*, vel *Ecclesiæ* universalis, vel haberi, vel appellari, æquo animo unquam pateretur. Recte ergo Apologia, et ad rem. Noluit *Hierarchiæ Caput* dici Gregorius, noluit ergo *Fidei;* plus enim multo *Fides*, quam *Hierarchia*, plus multo *illius*, quam *hujus Caput* denominari.

["Auctor Apologiæ sentiens argumenti sui debilitatem subjungit, et ait, 'Dabit mihi veniam Bellarminus, ut id de uno Gregorio dicam, quod ille de multis, et sæpe dicit ex omni numero Patrum, Minus caute locutus est.'"—Resp. Torti, p. 111; et Bell. Op., t. vii. col. 690. B.]

Nec *sensit* Auctor *argumentum suum debile:* Tu potius videris non sentire, quando *firmum* sit argumentum, quando *debile*. Sic enim ille. *Non dixit hoc* Gregorius: *si dixit, minus id caute dixit:* id est, *non dixit*, quod si *diceret, parum* certe *caute* loqueretur. *Parum* enim *caute* sane, (idque Cardinale, teque ipso, suffragante) si *unus* hoc affirmaret, *tanquam proprii aliquid, cæteris repugnantibus*[c]. Cæteri enim certe repugnarent, ut *Caput fidei* præter Christum quis diceretur; nec cæteri solum repugnarent illi, sed et *ipse sibi*, si, quod nulli Apostolo, sed *soli uni Christo* convenire dixisset, ut *Caput* esset, id sibi assumeret. *Sibi* autem *ipsi repugnare*, hominis est ad se *parum attenti*, et de quo recte dici potest, *minus caute locutus est*. Quid ergo est, quod hic causaris

[Patres sæpe minus caute locutos esse affirmat Bellarminus.]

[b] [S. Greg. M.] lib. iv. Ep. xxxviii. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xviii. Ben. Op., t. ii. col. 742. D. E.]

[c] [Vide Bell. de Christo, lib. ii. cap. 2. Op., t. i. p. 82. D.]

dictum esse in Apologia, *dixisse interdum de Patribus Cardinalem, minus eos caute locutos esse*[d] *?* Tute hoc agnoscis ipse. Nam si in eadem omnes sententia non conveniant aliquando, is qui *aliquid proprii unus affirmat,* cuique cæteri refragantur, non id satis *caute* affirmavit, vel consulto; ac per hoc inter eos censendus, qui *minus caute locuti* sunt: fatetur autem (fatente te) Cardinalis *illud interdum Patribus* evenire; fatetur ergo *Patres* non semper *caute loqui.* Conveniet, credo, inter nos facile, Patres, *cum in eadem sententia non conveniunt,* non omnes *satis,* aliquos saltem *minus caute* locutos; illos dico, *quorum doctrina sequenda non est,* quibus (tanquam
338 minus cautis) *minus credimus.* Quare vel in eo loco invenitur, secundum vim quidem sententiæ, etsi non totidem verbis, *minus caute locutus est.* Adeone vero hoc tibi videtur indignum Cardinale, ut Patres dicat, *minus interdum caute locutos esse ?* At non ubique tamen sic Patres habet, quasi loquantur semper ad libram. Dicit *per excessum interdum loqui*[e]; dicit, *minus proprie*[f]; dicit, *si sic accipiatur in iis sententia, ut verba sonant, ferendam non videri*[g]. Atqui ita *per excessum loqui: minus proprie: ut alius sit sensus, quam verba sonant: caute loqui* non est. Dicit, *benigna expositione opus habere*[h]. Non haberent, si sermo illis *minus cautus* nunquam excideret. Tum ubi Ambrosium opponit Chrysostomo[i], alter eorum *vix locutus* est *caute.* Tum ubi ex Augustino loca duo[k], duo ex Hieronymo adducit[l], sibi invicem contraria; utroque certe loco, *non satis,* altero saltem, *minus caute* videntur locuti. Cum *existimavit a Cypriano verba quædam referri, ubi Cypriani verba nil tale sonant, parum* in eo *cautus Augustinus*[m]. Cum *exceptionem* dicit *admittere* testimonium ejus[n], *non satis cautum* ejus testimonium: si *cautum* enim, exceptione careret. Cum *in errore fuisse videtur Hieronymus*[o], atque *idem* eadem de re *in errore non fuisse,* ubi fuisse

[d] [Vide Bell. de Rom. Pont., lib. ii. cap. 10. § 'Porro,' Op., t. i. p. 163. E.]
[e] [Bell.] De Miss., lib. ii. cap. 10. [Op., t. iii. p. 217. E.]
[f] [Bell.] De Eccles., lib. iii. c. 4; [Op., t. ii. p. 271. C.]
[g] [Bell.] De amiss. grat., lib. iv. c. 12. [Op., t. iv. p. 69. F.]
[h] [Bell.] De amiss. grat., lib. i. c. 6. [Op., t. iv. p. 19. E.]
[i] [Bell. de amiss. grat.] lib. iii. c. 9. [Op., t. iv. p. 52. F.]
[k] [Bell.] De Purg., lib. i. c. 11. [leg. 15. Bell. Op., t. ii. pp. 404. F. G, 405. C.]
[l] [Bell.] De Pontif., lib. iii. c. 6. [Op., t. i. p. 189. B.]
[m] [Bell.] De Eccles., lib. iii. c. 4. [Op., t. ii. p. 271. D.]
[n] [Bell.] De amiss. grat., lib. i. c. 6. [Op., t. iv. p. 19. E.]
[o] [Bell.] De Purg., lib. ii. c. 2. [leg. 1. Op., t. ii. p. 406. D.]

videtur in errore, videtur certe *non satis caute* sententiam suam elocutus. Denique qui Patres, qui e Patribus *præcipuos, in quibusdam non leviter lapsos* affirmat[p], plus dicit, quam *minus caute* locutos. Plus enim est *minus recte sentire,* quam *minus caute loqui;* nec debet, cui plus licet, minus non licere. Noli ergo phrasin illam ita refugere. Hæc enim qui dicat de Patribus, quæ dixisse illum constat, ei religio haud ulla erit dicere, *minus* aliquando vel accurate, vel *caute,* animi sui sensa elocutos esse.

["Vere sanctum Gregorium a nobis abstulit, atque ad se revocavit, cum illum arte mirabili ex Catholicæ Ecclesiæ Præsule in Protestantem hæreticum transformaverit. Sed tanta est hæc audacia et impudentia, ut mirum sit, ejusmodi expositionem in hominem sanæ mentis cadere potuisse."—Resp. Torti, p. 112; et Bell. Op., t. vii. col. 690. D.]

Jam vero, ut nomen *Capitis* ad Regem revocetur, vel a Gregorio, vel alio quoquam, *arte mirabili* opus non est. Præivit nobis voce Spiritus Sanctus. Sic Regi suo Propheta Samuel. *Nonne cum parvulus esses in oculis tuis,* Caput *in tribus Israel factus es*[q]*?* Inter tribus vero Israel, tribus Levi: *Caput* ergo Rex vel tribus Leviticæ; qua in tribu tum Pontifex Ahimelech sub Rege Capite suo. *Mirabilis inertiæ, negare* hoc, non *artis,* hoc *probare.* Tum Ecclesiæ Catholicæ Præsul, (nec Gregorio minus vel sanctus vel doctus) Chrysostomus eandem hanc vocem *Capitis* revocavit ad Theodosium, eumque *κεφαλὴν, καὶ κορυφὴν* dixit, non solum Caput, sed quod in Capite ipso maxime sublime est, Capitis Verticem, idque *omnium in terris hominum*[r]. Puto autem fuisse tum *in terris hominem,* qui *Romanus Episcopus* diceretur, ut *possit expositio hæc in hominem cadere, qui sanæ mentis sit.* Tu vide, satin' sanus sis, qui in Samuelem, et Chrysostomum, quasi *audaces* et *impudentes,* ita debaccharis.

[Imperator 'omnium caput' a S. Chrysost. dictus.]

339

["In ea Epistola de usu pallii sermo est, et monet Sanctus Gregorius Archiepiscopum Panormitanum, ut sacro pallio . . . . . utatur iis tantum locis et temporibus, quibus utuntur alii similes sacerdotes, neque præsumat aliquid ultra ea, quæ a sede Apostolica conceduntur.

[p] [Bell.] De verb. Dei, lib. iii. c. 10. [Op., t. i. p. 43. H.]

[q] 1 Sam. xv. 17.

[r] [*Οὐ γὰρ ἐστιν ὁ ὑβρισθεὶς ὁμότιμόν τινα ἔχων ἐπὶ τῆς γῆς, βασιλεὺς γὰρ κορυφὴ καὶ κεφαλὴ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐστιν ἁπάντων* (marg. *ἀνθρώπων*). S. Chrysost.] Hom. ii. ad pop. Antioch. [Op., t. vi. p. 463. lin. 40.]

. . . . Quid in hoc negotio habent Reges? quid Regibus cum pallio, quod est insigne Archiepiscoporum."—Resp. Torti, p. 112; et Bell. Op., t. vii. coll. 690. D. 691. A.]

[Eum quoque pro capite S. Greg. M. agnovit.]

Sed Gregorius tamen ad nos revocari non vult, nec Regem *Caput* agnoscere. Ille vero vult. Agnovit enim, atque in hac ipsa cum Joanne de Primatu controversia sua agnovit; petiitque Pontifex ipse (per Sabinianum Pontificem et ipsum, ei proximum) *ut piissimus Dominus Mauritius ipsum illud negotium judicare dignaretur*[s]. Credo, pro Capite agnovit, cujus judicio capitalem hanc de *Capite* litem volens ultro submisit, ad cujus arbitrium Primatus, vel staret, vel caderet. Verum Gregorius ibi de Sede Apostolica non turbanda loquitur. Loquitur; sed non eo referenda verba illa, quæ ponis de *Capite fidei* illæso; sed illa quæ supprimis *De Canonum auctoritate intemerata conservanda*[t], a quibus suus, quem habet, honor Sedi Romanæ. Nullum enim *fidei Caput* est, Apostolum ibi sedisse; *Canones* forte favent. *Ad integrum* ergo *membrorum statum* utrumque requirit, *ut et Fidei ne fiat injuria,* et *ut Canones ne temerentur.* Utcunque enim *Caput Fidei* non pulsetur, turbidum tamen fore statum membrorum, nisi et *Canonibus* sua constet auctoritas, a quibus in ordine continentur. Nec Tortus negat. *Epistolam* enim dicit *esse de usu Pallii;* et est certe integra. Quid vero *fidei* cum *Pallio?* Ecquid *fidei caput* ullum pulsabitur injuria, sive *Panormitanus Episcopus* incedat *palliatus,* sive *Pallio careat?* In *Canonem* forte aliquem peccetur venialiter, si Joannes *Pallio* utatur parum concinne; si *locis* minus opportunis, si *Festis* non duplicibus: *Fidei* quidem nihil interest. Quare ad hoc propositum verba illa non ponit *de fidei capite;* quæ si poneret, extra propositum essent, cum *usus Pallii Fidei* nullus sit, quæ tanto melior, quanto minus palliata.

Quærit autem hic, subiratus: *Quid in hoc negotio habent Reges?* Habent vero *in negotio fidei:* sed in *fidei negotio, Pallio* nihil negotii est. Sed et nonnihil *habuerunt negotii* Imperatores circa investituram Pontificum: nec Panormi-

[s] ["Secundum petitionem prædicti Sabiniani Diaconi aut piissimus Dominus ipsum dignetur judicare negotium, aut sæpe nominatum virum, ut ab hac tandem intentione cesset, inflectere."—S. Greg. M.] lib. iv. Epist. xxxii. [sec. vett. Editt.; lib. v. Ind. xiii. Ep. xx. Ben. Op., t. ii. col. 749. D.]

[t] [S. Greg. M., lib. xi. Ep. xliv. sec. vett. Editt.; lib. xiii. Ind. vi. Ep. xxxvii. Ben. Op., t. ii. col. 1244. A; vide supra, p. 399. not. t.]

tani modo, sed Romani etiam ipsius. Nam si nihil, qui factum, ut tam multum *Illis negotii* Pontifices olim circa id facesserent? *Quid Regibus cum Pallio, quod est insigne Archiepiscoporum?* Certe cum *Baculo* et *Annulo* aliquid, absque quibus frigeret *Pallium*, et gerenti, et vero etiam mittenti; nec tam *modica lana* tam *immodico pretio* venderetur. Etiam Tortus, cui tam sæpe in ore *impudentia*, nisi ei et in fronte foret, non tam hæc superbe interrogaret: qui vel imperitia summa est, si nesciat, vel non summa verecundia, si neget, etiam in *Gregorio ipso Pontifice* faciendo Imperatorem *negotium* habuisse[u], nec sine eo *Pallium* vel ipsum gerere, vel aliis mittere potuisse. Quare si est aliquid *Pallio cum Fide*, etiam in illa Fidei procuratione *Caput* Imperatorem fuisse. 340

["Sicut autem Adversarius in eo deceptus est, quod Sabinianum, ad quem scribit sanctus Gregorius, existimavit Præfectum Imperatoris fuisse, cum esset Diaconus Cardinalis Ecclesiæ Romanæ, et qui Sancto Gregorio in Pontificatu successit; ita decipere alios voluit commemoratione illius suggestionis[x], quam nihil omnino ad rem facere, ex iis quæ supra demonstravimus, intelligi potest. Summi enim Pontifices non occulte per sicarios, sed publice per censuras Ecclesiasticas cum Principibus inobedientibus agunt."—Resp. Torti, p. 113; et Bell. Op., t. vii. col. 691. B.]

Quam vero impotenter fert subnexam ibi in Apologia Gregorii suggestionem. Putes Gregorium jam *fidei suæ Caput* non credere. Nam si crederet, paulo magis patienter monentem sustineret, ut *Caput fidei* Pontifex Deum timeret, nec *in mortem cujuslibet* (nedum Principum) se misceret. Non fuit Sabinianus Præfectus: certe, nec Cardinalis: successit in Pontificatu Gregorio; sed inter *duo* hæc *fidei Capita* vix bene conveniebat[y]. Uterque tamen fuit Pontifex. Tanto æquius *Pontificem* audire, quod et a *Pontifice uno* suggeritur, et per *Pontificem alterum*. Sed *nihil ad rem suggestio hæc*. Nihilne ad rem, *Ne in mortem se misceat?* Post salutem animæ, quid

[S. Greg. M. in morte cujuslibet hominis se miscere noluit;]

[u] [Vide Plat. in vit. Greg. i. in vitis Pontif., p. 81.]

[x] ["De qua re unum est quod breviter suggeras serenissimis Dominis nostris, quia si ego servus eorum in morte Langobardorum me miscere voluissem, hodie Langobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido."—S. Greg. M., lib. vii. Ind. i. Ep. i. sec. vett. Editt.; lib. iv. Ind. xii. Ep. xlvii. Ben. (ad Sabinianum) Op., t. ii. col. 726. A.]

[y] [Plat. in vit. Sabin. i. in vitis Pontif., p. 84.]

magis ad rem, quam vita corporis? At Pontifex *non occulte per Sicarios, sed publice per Censuras agit cum Principibus, si inobedientes sint.* Agit. Quid hoc vero ad rem? Id dicere debebas, *non occulte per Sicarios, sed publice per Censuras,* miscet se in morte Regum. De eo enim suggestio erat. Quodsi *agendi* verbum tam illi placuit, etiam cum quibusdam ita *per Censuras* egit, ut animas *egerint.* Etsi enim Censuræ ejus aciem nullam habeant, agunt tamen, et quasi *Tubæ* sunt et *Classica,* quasi Prætextus et Latebræ seditionum: ut postquam emissa semel sunt, cum *Principe* non secus agere liceat, quam cum *hoste,* et sine scrupulo, cuique *se in illius morte miscere.* Ubi, male a te oppositæ *Censuræ Sicariis.* Sicarii mortem inferunt vel Regibus. At Rex jam uspiam est, qui post nescio quot Pontificum, nescio quoties iteratas Censuras, superstes tamen est[z]. Illud dictum oportuit: non *occulte* per *Sicarios,* sed *publice* per armatas *cohortes,* miscere se in morte cujuslibet hominis. Ita enim præter illa, quæ Patres narraverunt nobis, vidimus ipsi, *miscentem* se Pontificem *in morte* multorum millium, fame, peste, gladio, quotidie pereuntium, potius quam Regi suo legitimo urbis portas aperirent[a]. *Per Sicarios* tamen non facit. Quasi referat *Sicarii* manu quis cadat, an *militis;* cadat modo. Quasi valde intersit, submittatne *Sicarium,* an *Cardinalem,* qui auctoritate, *Jesuitam,* qui disputando, *Concionatorem,* qui declamando animos addant subditis, ad Regem quoquo modo trucidandum. *Dolus an virtus quis in hoste requirat*[b]*?* Forte autem *Sicarius* ad manum non est, qui operam deferat. Nam si sit Parreius, non deerit Comensis, qui operam illam pergratam Pontifici spondeat, et (si effectam dederit) ampla mercede transigat[c].

[Quod fit ab hodiernis Pontificibus.]

341

Sed quorsum nobis, aut unde mentio *de Sicariis?* Quis *Sicarios* hic nobis submisit? Tortus. Nam de *Sicariis* apud Cardinalem ne syllaba. Sic ille: *Pontifex nunquam Principem ullum cædi mandavit*[d]. *Vi, an fraude,* Marte, an *arte* mandarit, si mandarit, Cardinalis non verax. *Occultene se in morte misceat,* an *aperte, clam,* an *palam misceat se in morte,* Tortus mendax est. *Palam* id et *publice* factum a Pontifice

[z] [Henricus IV. Galliæ Rex.]
[a] [Thuan. Hist., lib. xcix. cap. 4. t. iv. pp. 870—872.]
[b] [Virg. Æn. ii. 390.]
[c] [Vide Camdeni Annal., Par. iii. ad ann. 1585. p. 393.]
[d] [Bell. Ep. ad Blackw.; apud Resp. Torti, p. 53; et Bell. Op., vii. 662. B.]

non ibit inficias: Gregorius id non faceret, ne sic quidem *in morte se* misceret. Satis id instituto nostro. Novæ *Fidei* jam *Caput* Pontifex, per *quam* plus ei licet, quam licuit Gregorio. Remittimus ergo Torto *Sicarios* suos, ac quamvis ei doleat, iterum Pontifici breviter *suggestionem* illam Gregorii, ne se *in morte* cujuslibet hominis *misceat*, si vult Gregorii Prædecessoris sui vestigiis diligenter insistere.

["Quoniam verba Leonis non poterat ulla ratione pervertere, sanctum Leonem audacter reprehendit, quod, dum sanctum Petrum immodice laudat, ipse sibi nimium tribuat."—Resp. Torti, p. 113; et Bell. Op., t. vii. col. 691. C.]

Etsi autem iniquum est, ut in causa sua quis testimonium dicat (vel si ipse Papa sit) tamen cum Cardinali vix alii ad manum essent, quos proferret, post Gregorium jam, Leonem audire cogimur. *Maximos viros* (*ut erant maxime*), sed tamen in hac sedis suæ causa, parcius adhibendos. Vix enim erat, ut *Spartam suam ornare*[e] nollent, qua et ipsi vicissim *ornarentur*. Verum alii non suppetunt, nisi qui tepide hanc causam agunt. Nec enim facile reperias, qui tam velint zelatores esse Sedis *alienæ*, quam *suæ*. Leonis vero *verba perverti* nihil opus; concedi vobis possunt. *Prima* quidem spectare ad Petri personam ipsam[f], Papam nihil attinere: Etiam nec *Ultima*[g]. '*Cui quisquis*' ibi dicitur, non, 'Quisquis *huic Sedi*.' '*Huic Sedi*' Cardinalis[h] addidit de suo. *Cui* autem, 342
de Petro dicitur, non de *Sede*. *Media* vero quis non concedat? Absit ut quisquam *recedat a soliditate Petri*[i]; sed *soliditas ejus*, non in *Sede* ejus, putri ligno, sed in *Fide*, quovis saxo *solidiore*, in quo et ipsam Leo ipse constituit. Sed neque nos *Sedi* dignitatem ullam invidemus; quam *ab ultima usque antiquitate habuit*, eam retineat, dum a *soliditate* tamen

[Dicta quædam S. Leon. M. a Bell. allata discutiuntur.]

[e] [Σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει. —Cic. ad Att. iv. 6. Ex Eurip. Teleph. Fragm. xxiii. Dindorf.]

[f] ["Specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit."—S. Leon. Serm. iv. (al. iii.) in Anniv. Assumpt., cap. 3. Op., t. i. col. 18.]

[g] ["Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo minuere potest dignitatem; sed inflatus spiritu superbiæ suæ semetipsum in inferna demergit."—S. Leon. Epist. x. (al. lxxxix.) ad Episc. Vienn., cap. 2. Op., t. i. col. 635.]

[h] [Vide Bell. Epist., ad Black.; apud Resp. Torti, p. 56; et Bell. Op., t. vii. 663. D.]

[i] ["Ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere."—S. Leon., Epist. x. (al. lxxxix. cap. 1. Op., t. i. col. 633.]

Petri non recedat. Quorsum autem ad hæc verba Tortum quis agat?

["In quo discipulum se Calvini demonstrat, qui lib. iv. Institut., cap. 7, cum nihil haberet, quod evidentissimis testimoniis hujus sanctissimi Pontificis responderet, transiit ad convicia, ac Leonem avidum gloriæ et dominationis plus nimio fuisse contendit."—Resp. Torti, p. 113; et Bell. Op., t. vii. col. 691. C.]

[In quibusdam S. Leo a medio discessit.]

Quam vero in eo importunus, quod traducit Auctorem Apologiæ, quasi Leoni ibi *convicium* dixerit. Quam tu a *modestia* omni, tam ille abest a *convicio;* nec qui vir fuerit Leo, quam gloriæ appetens, quam dominandi cupidus, attingit ibi vel verbo. *Alius* fecit: si rationem facti reddidit, quid *culpas?* Si non reddidit, *quis laudat?* Male quod fecit, sibi fecit. Quid hæc ad Nostrum? Ubi candor? Sed a te quis candorem requirat, qui, eo quod *Leonem ambitiosum ad laudes Petri* dixerit, (quod et potest et solet dici in bonam partem), *notasse* dicis *ambitionis* bonum Patrem. Ubi vix dicat lector quid magis miretur, *inscitiam,* an *nequitiam,* an *utramque,* an utraque deteriorem *malitiam.* Quis enim, nisi iniquæ mentis, *ambitionem* dicat, siquis in laudes non *suas,* verum *alienas,* (Sancti scilicet alicujus) non studiosus modo, sed etiam *ambitiosus* existat? *Ambitionem* de alieno honore quis audivit unquam? Quid quod neque Leonem distinguit ab Hortensio; *immodice laudasse Hortensius*[k] ibi dicitur, Leo non dicitur. Excellat vero Leo Sanctitatis gloria; excelluit et Petrus; alicubi tamen *non recto pede ambulavit*[l]. Nec piaculum sit, siquis idem Leoni accidisse dicat, quod Petro Domino suo: dum tamen verbo non violet, dum (quod facit Apologia) arbitrium ponat in adversarii sui Cardinalis ipsius conscientia. Qui si id expromat nobis ingenue, quod dictat ei conscientia, fateatur scio, in illis, *de assumpto Petro in consortium Individuæ Trinitatis*[m]: *de non solum Deo, sed Petro etiam inspirante*[n]; et illis, *nihil a bonorum fonte Deo in quenquam sine Petri participatione transire*[o]; a medio discessum esse, eaque

[k] ["Eloquentiam tueri, quam tu in cœlum, Hortensi, credo, ut ipse cum ea simul adscenderes, sustulisses."—Cicer. in Hortens. apud Fragmenta. Op., t. vii. p. 1015. Lond. 1819.]

[l] [Gal. ii. 14.]

[m] [S. Leon.] Epist. lxxxix. [x. Ball. ad Episc. Vienn., cap. 1. Op., t. i. col. 633.]

[n] [Ibid., cap. 9. Op., t. i. col. 641.]

[o] ["Qui ab ipso omnium charismatum fonte tam copiosis est irrigationibus inundatus; ut cum multa solus acceperit, nihil in quemquam sine ipsius participatione transierit."—S. Leon.] Serm. iii. [iv. Ball.] in Anniver. Assumpt. [cap. 2. Op., t. i. col. 16.]

condonari potius jam posse *eloquentiæ*, quam sancte ab eo tum *affirmari* potuisse.

["Addidit etiam falsam historiam . . . . . Falsum . . est, quod de Primatu cum Episcopo Romano Constantinopolitanus Patriarcha contenderet. Paria enim privilegia intelligebant respectu inferiorum." —Resp. Torti, pp. 113, 114; et Bell. Op., t. vii. col. 691. C. D.]

Falsa ergo quæ de ambitione. Æque falsa quæ de Historia non vere relata. Ubi, non negat *paria* ibi *Privilegia* utrique tributa. Negat *Contentionem*, sed qua fronte? Annon a Leonis Legatis ibi contentio est manifeste mota? Pridie enim cum de *æqualitate* ista *Privilegiorum* utriusque *Romæ* referretur ad Concilium: ultro statim discesserunt Leonis tum Legati. Rogati ut subsisterent[p], et de istis communicarent, penitus recusarunt; causam etiam addiderunt: *aliter se habere in mandatis*. Post discessum eorum, relatum ad Judices, qui jusserunt, ut Patres negotium hoc Privilegiorum inspicerent. Postridie vero Legati rursus intercesserunt; circumventos se dixerunt[q]; Patres ei Canoni subscribere *coactos*. Reclamarunt ibi omnes; Neminem *coactum*. Tum Legati negare Canones Constantinopolitani primi in Synodicis Canonibus haberi. Post, jussi mandatum suum proferre, protulerunt; quo (ne quis putet Leonem contentionis hujus immunem) mandavit Leo, *ut servarent omnimodis Personæ suæ dignitatem, et siqui forte Civitatum suarum splendore confisi aliquid sibi tentarent usurpare, hoc* (*qua dignum erat constantia*) *retunderent*[r]. Prævidit ergo *Contentionem* ibi tum

[Contentio in Conc. Chalc. de 343 Rom. Primatu.]

[p] Concill. Edit. Venet., tom. ii. p. 334. [Ἀέτιος ἀρχιδιάκονος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίας εἶπεν· . . . . . παρεκαλέσαμεν τοὺς κυρίους τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἀπὸ Ῥώμης, κοινωνοὺς γενέσθαι τῶν πραττομένων· παρητήσαντο, λέγοντες, ἐντολὰς μὴ εἰληφέναι τοιαύτας.—Conc., t. iv. col. 795. B. C. Labb. et Coss.]

[q] [Conc., t. ii.] p. 337. [Ed. Venet. Λουκήνσιος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος, τοποτηρητὴς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, εἶπε· πρώην ἡ ὑμετέρα ἐνδοξότης ἐδοκίμασεν ὅσα ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἐπισκόπων ἐπράχθη, ἵνα μή τις κατὰ ἀνάγκην ὁρίσας ὑπογράψαι τοῖς μνημονευθεῖσι κανόσι βιασθῇ. Οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβοήσαν· Οὐδεὶς ἠναγκάσθη.—Conc., t. iv. col. 810. C. Labb. et Coss.]

[r] Ibidem. [Λουκήνσιος . . . . . εἶπε· φαίνεται προσεσωρεῦσθαι τοῖς ὅροις τῶν τριακοσίων δεκὰ καὶ ὀκτὼ, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἑκατὸν πεντήκοντα, τὰ νῦν μνημονευθέντα, μὴ ἐμφερόμενα δὲ ἐν τοῖς συνοδικοῖς κανόσι, ταῦτα φάσκουσιν ὡρίσθαι . . . Ἀέτιος . . . εἶπεν· εἰ περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου ἐντολὰς εἰλήφασί τινας, προσενέγκωσι. Βονιφάτιος . . . . εἶπεν· Ὁ μακαριώτατος καὶ ἀποστολικὸς ἐπίσκοπος μετὰ πολλὰ καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐνετείλατο, (καὶ ἀπὸ τοῦ χάρτου ἀνέγνω) Τὸν ὅρον τῶν ἁγίων πατέρων μηδεμίᾳ προπετείᾳ ἐλαττοῦσθαι ἢ μειοῦσθαι. φυλαττέσθω τοιγαροῦν τοῦ ἡμετέρου προσώπου ἡ ἀξία πᾶσι τρόποις ἐν ὑμῖν· κἂν τινες τυχὸν πεποιθότες δυνάμει τῶν ἰδίων πόλεων παρασαλεῦσαι ἐπεχείρησαν, τούτους ἐκβάλλεσθαι κατὰ τὸ τῷ δικαίῳ πρέπον.—Conc., t. iv. col. 810, C—E. Labb. et Coss.]

gliscere, et *Constantinopolitanum Civitatis suæ splendore confisum* aliquid moliri, quo par fieret Romano. Non obstante tamen hoc Leonis mandato, de integro relatum ad Patres; singuli ibi, præsentibus Legatis, suffragati sunt. Judices sententiam tulerunt, *oportere Episcopum urbis regiæ, novæ Romæ, iisdem primatibus Honoris et ipsum dignum esse*[s]. Patres omnes acclamarunt, *Sententiam justam; Omnes se eadem sentire, Omnes in sententia permanere, Hoc omnibus placere, Omnia ordinate decreta esse:* Quid tum Lucentius Vicarius Leonis? *Sedes Apostolica præsentibus humiliari non debet*[t]*;* (*humiliata* ergo tum Romana Sedes, vel Legato Romano judice) petit circumduci Canonem: queritur de injuria Sedis Romanæ; repulsam tulit a Judicibus, a Synodo tota. Paucis rem totam retuli, cuivis ut perspicuum fiat quam bonus vir Tortus, quam veridicus, qui *Contentionem* inter eos ullam negat tum exstitisse.

[Paria ibi sedi C.P. privilegia concessa.]

De *paribus* vero ibi utrique concessis *Privilegiis*, quomodo se expediet Tortus? *Paria* (inquit) *Privilegia intelligebant, respectu inferiorum.* Sed quis Tortum hic Concilii interpretem constituit? aut unde hunc habuit intellectum suum? Lucentius, credo, rem melius intellexit Torto. Is de *injuria*
344 Sedis Romanæ, et Leonis, ibi queritur, non de Antiochenæ, aut Alexandrinæ; et Sedem ibi Apostolicam *humiliatam* dicit. Tum ratio, quam ibi reddunt Patres Decreti sui, non *inferiorum* modo *respectu* redditur, sed ad *pares* quoque se porrigit. Quæ enim habuerat tum Sedes Senioris Romæ honoris *Privilegia*, a Patribus habuisse[u], quod *penes eam tum Imperium*

[s] Ibidem. [Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· ἐκ τῶν πεπραγμένων, καὶ ἐκ τῆς ἑκάστου καταθέσεως, συνορῶμεν, πρὸ πάντων μὲν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἐξαίρετον τιμὴν, κατὰ τοὺς κανόνας, τῷ τῆς πρεσβύτιδος Ῥώμης θεοφιλεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ φυλάττεσθαι· χρῆναι δὲ τὸν ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης τῶν αὐτῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς ἀπολαύειν.—Conc., t. iv. col. 818. B. Labb. et Coss.]

[t] Ibidem. [Οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβοήσαν· αὕτη δικαία ψῆφος· ταῦτα πάντες λέγομεν. . . αὕτη δικαία ψῆφος· πάντα δεόντως ἐτυπώθη . . . πάντες τῇ ἀπόφασει ἐμμένομεν, πάντες τὰ αὐτὰ λέγομεν.—Conc., t. iv. col. 818. D. E. Labb. et Coss.]

[u] [Conc.,] tom. ii. [p.] 332. [Ed. Venet. Τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁριζομεν καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ρν'· θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν.—Conc. Chal. Can. xxviii. —Conc., t. iv. col. 770. A. B. Labb. et Coss.]

fuisset: cum *Imperium* jam, et *Senatus, sint penes Constantinopolim, eadem* quæ Romæ olim tributa sunt, ratione eadem Constantinopoli jam esse tribuenda. Ratio hæc omnes respicit; non inferiores solum. *Omnium* ergo *respectu* intelligendus Canon. Satis hæc clara per se: et Torto negotium exhibebant. Sudat ergo hic, et in omnem partem se torquet. Arx enim ista causæ; quare, ruenti *quatuor* rationum fulcimenta subjicit, sed *caduca.*

["Id probamus primo ex ipsis verbis Concilii Chalcedonensis, ubi legimus Patres Concilii voluisse renovare Canonem Concilii Constantinopolitani. Canon autem Concilii Constantinopolitani hic fuit; 'Constantinopolitanæ Civitatis Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit nova Roma.'"—Resp. Torti, p. 114; et Bell. Op., t. vii. col. 692. A.]

Primo, *Renovari tantum a Chalcedonensi Canonem Constantinopolitanum,* quo honor habetur Constantinopolitano, sed post Romanum. Falsum hoc primo. Agnoscere se quidem dicunt Canonem illum Patres Chalcedonenses; quæ vero ipsi ibi statuunt, ὁρίζειν καὶ ψηφίζεσθαι[x], *definire* se dicunt et *decernere; renovare* non dicunt: agnoscere autem aliis terminis, quam qui ponuntur a te; *æqualia* nempe *ibi utrisque* (etiam in Constantinopolitano) *Privilegia* esse *decreta.*

[Non tantum ibi renovatus Canon Conc. C.P.]

["Secundo, probamus ex Epistola Concilii Chalcedonensis ad Leonem, qua petiit confirmari decreta sua: in qua Epistola nullam mentionem faciunt parium privilegiorum; solum dicunt se renovasse Canonem secundæ Synodi, quo secundus honor Episcopo Constantinopolitano tribuebatur."—Resp. Torti, p. 114; et Bell. Op., t. vii. col. 692. A.]

Idem quoque haberi dicit in *Epistola Concilii ad Leonem;* falso et id etiam. Ac primo quidem ludit voce *Confirmationis.* Non enim aliter, quam *suffragio* suo, *confirmari* a Leone petit Decreta sua Synodus[y], nec Leo ipse aliter respondet, quam ea se *toto corde complexum esse*[z]. Marciani

[Fidem ibi definitam S. Leo amplexus est,]

[x] In Concil. Græc. Tilii Paris. ann. 1540. [Can. Chal. xxviii. Conc., t. iv. col. 770. A. vide supra, not. u.]

[y] [Vide infra, not. b.]

[z] ["Omnem quidem fraternitatem vestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ Synodi, quæ ob confirmationem fidei in Chalcedonensi civitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum."—Conc. Chalc., Par. iii. cap. xvi.—Conc., t. iv. col. 881; et S. Leo. Epist. cxiv. Op., t. i. col. 1193, ubi quoque hujus Epistolæ Græca habetur versio. De re autem hic disceptata hæc in fine Epistolæ addit, "Admoneo, ut jura Ecclesiarum, sicut ab illis cccxviii. Patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imminutionem suum aliquis quærat augmentum."—Conc., ibid. col. 882. E.; et S. Leon. Op., t. i. col. 1197.]

Sacra (quod supra docui[a]) Synodus confirmata est, Leonis *suffragio approbata.* Sed *in ea epistola* (ait Tortus) *nullam mentionem faciunt parium Privilegiorum.* Nam quid opus hoc ut facerent, cum Canones ipsos integros ad Leonem tum transmitterent. Dicunt autem ibi, *se renovasse Canonem secundæ Synodi.* Ne id quidem; *confirmasse* se dicunt, renovasse non dicunt. Sed et præterea *opportunum credidisse se, propter Imperatores ipsos, qui super eo delectabantur, propter Senatum, propter Urbem ipsam, honoris ejus confirmationem ab Universali Concilio celebrari*[b]. Quæ verba quid sibi velint, exinde scias, quod scribant ibi Patres, Leonis locum tenentes in Concilio *vehementer illis resistere tentasse.* Non autem sine dubio *resisterent,* si *confirmatus* ibi modo fuisset
345 Canon Synodi secundæ; qui ipse prius a Damaso fuerat approbatus[c].

["Tertio, probamus ex ipso Leone, qui Epist. lix. respondens ad Concilii literas, et in multis aliis Epistolis ad Imperatorem et ad varios Episcopos de hac causa, nusquam meminit parium privilegiorum, sed ubique acriter damnat Episcopi Constantinopolitani ambitiosam cupiditatem, quod se Alexandrino atque Antiocheno Episcopo anteponere voluisset."—Resp. Torti, pp. 114, 115; et Bell. Op., t. vii. col. 692. A. B.]

[Non autem Canonem xxviii.]

Tum neque Leo ipse tot postea Epistolis suis apud Imperatorem[d], Imperatricem[e], Anatolium[f], alios nescio quot[g], tam

[a] [Vide supra, p. 194, not. f.]

[b] [Conc.,] tom. ii. [p.] 344. [Ed. Venet. *Ἐβεβαιώταμεν δὲ καὶ τὸν τῶν ρν'. ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων . . . κανόνα τὸν διαγορεύοντα μετὰ τὸν ὑμέτερον ἁγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν* (in marg. *θρόνον*) *τὰ πρεσβεῖα τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν' . . . ταῦτα . . . . περιπτύξασθαι καταξίωσον . . . . . οἱ γὰρ τὸν τόπον τῆς ὑμετέρας ἁγιότητος ἐπέχοντες . . . τοῖς οὕτω τυπωθεῖσι σφοδρῶς ἀντειπεῖν ἐπειράθησαν. . . . ἡμεῖς γὰρ θεραπεύοντες τούς τε εὐσεβεστάτους καὶ φιλοχρίστους βασιλέας ἐπὶ τούτῳ ἡδομένους, τήν τε λαμπρὰν σύγκλητον, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν βασιλεύουσαν, εὔκαιρον ἐνομίσαμεν τὴν ἐπ' αὐτῇ περὶ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου βεβαίωσιν τῆς τιμῆς . . . παρακαλοῦμεν τοίνυν, τίμησον καὶ ταῖς σαῖς ψήφοις τὴν κρίσιν, ὥσπερ ἡμεῖς τῇ κεφαλῇ τὴν ἐν τοῖς καλοῖς συμφωνίαν εἰσενηνόχαμεν, οὕτω καὶ ἡ κορυφὴ τοῖς παισὶν ἀναπληρώσοι τὸ πρέπον.*—Conc.,] t. ii. [p.] 344. [ed. Ven.; et Conc. Chalc. Par. iii. cap. iii. Conc., t. iv col. 838. B. D. Labb. et Coss.]

[c] [Vide Photium de Synodis (Conc. ii.) apud Justelli Bibl. Jur. Can., t. ii. p. 1143. Paris. 1661; et Pagi Critica in Ann. Baron. ad ann. 381. num. v. et vii. t. i. pp. 557. col. 2, 558. col. 1.]

[d] [S. Leon. Magn. Ep. civ. Op., t. i. coll. 1143—1154; Ep. cxv., ibid. coll. 1201—1204; Ep. cxxviii., ibid. coll. 1249—1250.]

[e] [S. Leon. Magn. Ep. cv. Op., t. i. coll. 1153—1158.]

[f] [S. Leon. Magn. Ep. cvi. Op., t. i. coll. 1157—1170; Ep. cxxxv. ibid. coll. 1277, 1278.]

[g] [S. Leon. Magn. Ep. cvii. (ad Julian. Coens.) Op., t. i. coll. 1171, 1172; Ep. cxvii. (ad eund.) ibid., coll. 1208, 1209; Ep. cxix. (ad Maximum) capp. 4, 5. ibid., coll. 1214—1218.]

in Canonem illum acriter inveheretur, si nihil ibi aliud actum, quam prius in Concilio Generali, cui et prædecessor suus assensum præbuisset. Non cohærent hæc Torti. Illa verba Leonem pupugerunt, *μεγαλύνεσθαι*[h] Constantinopolitanum, *ὡς ἐκεῖνον ἐν ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι*, quæ verba reperias in *hoc;* in *Concilio secundo* Generali nusquam reperias. Nec ex eo quicquam efficitur, quod *in Epistolis suis Leo non meminit parium Privilegiorum.* Sed de Alexandrino atque Antiocheno meminit modo, qui paulo depressi erant, anteposito illis tum Constantinopolitano. Quis enim non videt liberiorem multo Leonem esse potuisse, addo et acriorem, si *illorum,* (id est) si *alienam* causam ageret, non *suam? Sibi* factam injuriam negligeret, *aliis* acerbe persequeretur? Sed *humiliatam* eo Canone Sedem Romanam, *injuriam* Leoni factam, credimus Leonis Legatis in Synodo clamantibus; Torto frustra reclamante, si ad ravim usque clamet.

["Quarto, probamus ex S. Gregorio, qui affirmat Constantinopolitanum Episcopum subjectum fuisse Episcopo Romano, etiam quando jam obtinuerat, quod in secunda et quarta Synodo definitum erat."—Resp. Torti, p. 115; et Bell. Op., t. vii. col. 692. B.]

[Epistola S. Greg. M. dubiæ fidei videtur.]

De Gregorii autem Epistola illa ad Eusebium [*leg.* Joannem Syracusanum] viderit Tortus[i], atque amplius etiam deliberet censeo. *Dominus* enim *piissimus Imperator,* sive is Mauritius fuit, nunquam Gregorio professus est Constantinopolitanum subjici, nec Constantinopolitano titulum *Œcumenici* negavit: sive Phocas, nec is, nisi post mortem Gregorii demum, hoc agnovit. Viderit etiam, quis ille fuerit Gregorii Frater, *Eusebius Episcopus civitatis Constantinopolitanæ,* cum certum sit, nullum Constantinopoli Eusebium, vel ætate Gregorii, vel *centum,* sive ante, sive post, eum annis Episcopum fuisse. Viderit, annon Epistola illa merito in dubium vocari debeat, tanquam adulterina. Viderit, annon plures apud Gregorium ejusdem *furfuris* (non enim *farinæ*), si sit otium excutere. Sed annon mira Torti arrogantia, qui putet persuadere se posse cuiquam,

[h] In Concil. Græc. Tilii Paris. 1540. [et vide supra, p. 418, not. u.]

["Nam de Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet Sedi Apostolicæ esse subjectam? quod et piissimus dominus Imperator, et frater noster ejusdem civitatis Episcopus assidue profitentur."—S. Greg. M., lib. vii. Ind. ii. Ep. lxiv. sec. vett. Editt.; lib. ix. Ind. Ep. xii. Ben. Op., t. ii. col. 941. A. B. In plerisque autem antiquioribus Editt. et aliquibus MSS. legitur, 'Frater noster Eusebius.']

etiam conetur probare, e Leone, e Gregorio, ἴσα πρεσβεῖα (quæ bis ibi in Canone Chalcedonensi[j] leguntur) *æqualia* seu *paria* Privilegia non significare? Videmus, nec semel, *Paria* ibi *Privilegia*. Ille ibi non videre nos probat, quæ videmus; quod Leonis Epistolæ *parium Privilegiorum* mentionem non
346 faciunt. Quæ vero est, si hæc non est impudentia? Vere ergo scriptum in Apologia, *Concilii Chalcedonensis Patres æqualem* Auctoritatem Constantinopolitano Patriarchæ ascripsisse, nec ullo modo passos esse Romanæ sedis super illam Privilegium, *non 'ullum*[k]*,' (illud* a Torto est,) sed non *Auctoritatis*. Nam de prima sede non contendimus. Vere et illud, *contendisse cum Romano Constantinopolitanum de Primatu,* non quod *prior illo* esse voluerit, ut Joannes post, sed quod *æqualis* illi, quod tum Anatolius satagebat.

["Addit postremo Sanctum Leonem, quamvis nimis multa Sancto Petro tribuerit, nihil tamen Cæsari ademisse, &c. Ad hæc loca[l] breviter respondemus, negari non posse, quin in Conciliis Generalibus indicendis aliqua esset Imperatoris auctoritas."—Resp. Torti, pp. 115, 116; et Bell. Op., t. vii. col. 692. C. D.]

[De Imperatoris potestate in Conciliis indicendis testimonia S. Leon. M.,]

Etsi autem (dicit ibi Apologia,) *tantum Petro detulit* (*tantum,* non *nimis multa,* ut Tortus, qui in his nimis multus est) *tamen nihil Cæsari ademit, sed et honoris vocabula, et Auctoritatis Privilegia ei cuncta attribuit, potestatemque ejus agnovit Concilia convocandi, arbitratu suo*[m]. Hic Tortus ad tria illa priora mutus, ut quæ negare non possit, vellicat potestatem *convocandi Concilia*. Relabimur ergo, quo prius, ad vim atque jura Concilia indicendi. Torti ea culpa est, qui experiri iterum vult in hac causa κατὰ δεύτερον πλοῦν[n], quotiescunque tamen fecerit, inauspicato id facturus. Nec enim usquam laborat magis *Causa Pontificia,* quam hac una in re; nec ullius Pontificis, magis quam Leonis; cujus tot exstant Epistolæ, non

[j] [Can. Chalc. xxviii. Conc., t. iv. 770. B; vide supra, not. u.]

[k] [In ed. prim. legitur '*unum,*' falso, ut videtur; vide Torti Resp., p. 115, "Falso igitur auctor apologiæ scripsit Concilii Chalcedonensis Patres nullo modo passos esse ut Romana sedes supra Constantinopolitanam privilegium *ullum* haberet;" *ullum* non exstat in Apologiâ.]

[l] ["Et quia clementissimus Imperator pro Ecclesiæ pace sollicitus Synodum voluit congregari."—S. Leon. Magn. Epist. xxxvi. Ball. (al. xvi.) (ad Flavian.) Op., t. i. col. 885. "Quamvis ad diem, quem Concilio Episcopali pietas vestra constituit, occurrere meratio nulla permittat."—Epist. xxxvii. Ball. (al. xvii.) (ad Theod.) ibid., coll. 886, 887. "Unde si pietas vestra suggestioni et supplicationi nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam haberi jubeatis Episcopale Concilium."—Epist. liv. Ball. (al. ix.) (ad Theodos.) ibid., coll. 956, 957.]

[m] [Apol. pro Juramento, p. 309.]

[n] [Arist. Ethic. Nicom., lib. ii. cap. 9.]

mandantes Concilium fieri; non, sed *demisse petentes*, nec tamen impetrantes: *non impetrantes* vel *de loco* vel *de tempore*, et tamen obtemperantes: ut pene referre pigeat [o]. Quid autem hic jam refert? *Negari non posse, quin in Conciliis Generalibus indicendis aliqua esset Imperatoris Auctoritas.* Supra, *interdum congregata* dixit *ab Imperatore* [p]: at nos ibi *semper*, nec nisi ab Illo. Hic jam *aliqua* (inquit) *fuit Auctoritas Imperatoris:* nos vero non *aliqua*, sed *summa*, et *sola*, quoadusque quidem res Imperii inclinatæ non sunt.

Docui de *primis quatuor* Conciliis Generalibus jam ante [q]: addo jam de *quatuor posterioribus.* Concilium Constantinopolitanum secundum, ac Generale Quintum, juxta pium jussum *a Deo custoditi Imperatoris Justiniani convenisse* [r] habetur pluribus locis Concilii. Dico autem illud hic. Si Pontifici jus sit, ut mandet Concilia fieri, cur Concilio huic Quinto, (si ipse illud fieri mandaverat) *suo*, a *se* convocato, interesse noluit, cum tamen per id tempus esset Constantinopoli Pontifex ipse Romanus, legatus eo *ex mandato* Theodahati Gotthorum Regis? [Conc. C.P. ii.]

Concilium Constantinopolitanum tertium, ac Generale Sextum, (ut et de se testatur ipsum) *secundum* Imperialem sanctionem *congregatum est* [s]: Præsidente in singulis ejus Actionibus Imperatore Constantino [t]. Exstat ibi Divalis Sacra ab Imperatore ad Donum Pontificem [u]. Quo interea de vivis sublato, Agatho, qui ei in Sede Romana successit, respondet Divali. Audi vero quo stilo, quam sine mandato ullo. *His,.. Mansuetissimi rerum Domini, Divalibus Apicibus animatus . . . meliori sum refectus confidentia paulatim, iis, quæ per Mansuetissimæ Fortitudinis vestræ Sacram dudum præcepta sunt,* efficaciter promptam obedientiam exhibere, *ut personas, quales secundum temporis hujus defectum, ac servilis Provinciæ qualitatem poterant inveniri,* pro obedientiæ satisfactione *inquirerem, et . . . . . ut* ad Piissimæ Tranquillitatis vestræ vestigia *properarent hortarer* [x]. Et paulo post. *Ideoque . . . . . secun-* [Conc. C.P. iii.] 347

[o] [Vide supra, p. 196.]

[p] [Resp. Torti, p. 39; et Bell. Op., t. vii. col. 655. C. ut citat. supra, p. 194.]

[q] [Vide supra, pp. 193, 194.]

[r] [Conc.,] tom. ii. p. 579. [ed. Venet.; et t. v. col. 4. Labb. et Coss.]

[s] [Conc.,] tom. iii. [p.] 237. [Ed. Venet. Συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς κατὰ βασιλικὸν θέσπισμα συναθροισθείσης.--Conc. C.P., iii. Act. i., Conc., t. vi. col. 608. C Labb. et Coss.]

[t] [Vide ibid., col. 608. A.]

[u] [Ibid., col. 593. A. seq.]

[x] [Conc., tom. iii. [p.] 244. [Ed. Venet.; et Conc., t. vi. col. 631. C. Labb. et Coss.]

dum Piissimam Jussionem *a Deo Protegendæ Mansuetudinis vestræ* pro obedientia quam debuimus, *non pro confidentia eorum scientiæ, quos dirigimus, præsentes confamulos, ...* cum omni cordis devotione, *curavimus demandare*[y]. Post etiam. *Pro quibus* flexo mentis poplite suppliciter *Vestram ad mansuetudinem semper intentam Clementiam* deprecamur, *ut juxta Benignissimam atque Augustissimam Imperialis Sacræ promissionem acceptione eos dignos efficiat, . . . atque placabiles aditus* [leg. *auditus*] *eorum humillimis suggestionibus accommodare dignetur*[z]. Denique; *Non enim nobis eorum scientia confidentiam dedit, ut* (*de hac* Servili *Vestri Serenissimi Principatus* Romana urbe[a]) *ad Pia vestra vestigia auderemus eos dirigere, sed hoc Imperialis vestra Benignitas* clementer jubens *hortata est, et* nostra pusillitas quod justum est obsequenter *implevit*[b]. Audis hic Pontificem, *Imperiali jussioni* in Concilii negotio *efficaciter promptam obedientiam exhibentem: Urbem Romanam et Provinciam, Imperialis Principatus Servilem urbem et Provinciam esse,* profitentem: *Pro obedientiæ* (*quam debere se fatetur Imperatori*) *satisfactione, Legatos ad Sacra ejus Vestigia demandantem: Flexo mentis poplite suppliciter deprecantem: Pusillitatem Pontificalem, quæ Benignitas Imperialis jubet, obsequenter implentem.* Quam hæc vero verba mandantis non sunt?

[Conc. Nic. ii.] Concilium Nicenum secundum, ac Generale Septimum, *per pium Imperatorum Decretum, congregatum se,* ipsa in
348 fronte loquitur[c]. Legitur ibi Diploma Imperatoris, in quo *Synodum se congregasse* bis asserit. *Huic . . .* (inquit) *petitioni* (Tharasii scilicet Constantinopolitani Episcopi) *annuere tum visum est, meoque nutu jussi convenire, imo, ut verius loquar, Deo sic volente, nobis vero præeuntibus congregavi vos*[d]. Legitur ibi in Epistola Adriani Papæ ad Imperatores: *Nuper vero per piam vestram jussionem, de voluntate vestra instructi,*

[y] [Conc., t. vi. coll. 631. D, 634. A. Labb. et Coss.]

[z] [Conc., t. iii. p. 245. Edit. Venet., t. iv. col. 634. D. E. Labb. et Coss.]

[a] [Verba parenthesi inclusa huc a p. 224. Ed. Venet., col. 631. D. Labb. et Coss. transposita sunt.]

[b] [Conc., t. vi. col. 635. A. Labb. et Coss.]

[c] [Conc.,] tom. iii. p. 453. [Ed. Venet.; t. vii. col. 661. B. Labb. et Coss. Græca vero Editio ita se habet. *Συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς κατὰ θείαν χάριν καὶ εὐσεβὲς θέσπισμα τῶν αὐτῶν θεοκυρώτων βασιλέων συναθροισθείσης.*—Conc. Nic. ii. (Gen. vii.) Act. i.; Conc., t. vii. col. 40. C.]

[d] [Conc.,] t. iii. [p.] 457. [Ed. Venet.; t. vii. col. 669. B. Labb. et Coss. Græca vero Concilii Editio ita se habet. *Ταύτῃ οὖν τῇ αἰτήσει ἐπενεύσαμεν, τ' ἀληθὲς δὲ εἰπεῖν, τοῦ θεοῦ εὐδοκήσαντος καὶ ἡμᾶς ὁδηγήσαντος.*—Sacra Imperatt. Constant. et Irenes. Conc. Nic. ii. Act. i.—Conc., t. vii. col. 53. A.]

Omnipotentem Deum pro vestro Imperio precibus sollicitavimus [leg. *sollicitantes, gratiarum actione gloriam illius prædicavimus*[e].] Hæc *Serenitatis vestræ Potentiæ* cum omni humilitate *et sincero corde . . . discutienda offerimus ; . . .* obsecrantes *interim, ex animi favore* [leg. *fervore*] *vestram Mansuetudinem obtestando, et veluti præsentes* genibus advoluti et coram Vestigia Pedum volutando *ego cum fratribus meis, coram Deo supplico, ... ut* [leg. *quo*] *Sacras Imagines . . . . . restitui, et firmari jubeatis*[f]. Legitur in Epistola Concilii ad Imperatores: *Vos Sacrum hunc nostrum . . . . . copiosum in hac Nicæensium Metropoli convenire* jussistis *cœtum*[g]. Etiam in Synodica ad omnes ubique Episcopos: Deo placuit, *Pios et fideles Imperatores excitare, qui nos in splendidam Metropolim Nicæam convocarent*[h].

De Constantinopolitano quarto, ac Generali Octavo (ut vos quidem vultis) dicendum jam. Græci vero *octavum* nullum agnoscunt, *septem* tantum. Hoc *Patriarchicum* potius fuisse quam *Generale,* quod in eo tractatum non sit de *Fidei* negotio ullo: quod *particularis* tantum causa inter Ignatium et Photium acta, quæ totam Ecclesiam nihil attinebat. Permulta autem fidem illi detrahunt. Nam Julianus Cardinalis de Octavo isto, nihil sibi vobisque curæ esse aperte dixit in Concilio Florentino[i]. Et Canonum numerus non concordat. Vos enim *viginti septem* edidistis[k], at Codices Græci, quatuor- [Conc. C.P. iv.]

[e] [Conc.,] t. iii. [p.] 471. [Ed. Venet.; t. vii. col. 692. C. Labb. et Coss. Hæc vero Epistolæ versio e Græca interpretatione iterum Latine reddita, ipsi epistolæ, ut ab Adriano conscriptæ, in hoc loco vix satis respondet. Vide Epist. ipsam, Conc., t. vii. coll. 99. E. 101. A. Labb. et Coss.]

[f] [Conc.,] t. iii. [p.] 475. [Ed. Venet.; t. vii. col. 699. B. C. Labb. et Coss. In ipsa vero Epistola ita legimus. "Quemadmodum . . . serenitati vestræ potentiæ cum omni humilitate et sinceritate cordis studuimus intimare . . . . deprecantes cum magna cordis dilectione mansuetissimam vestram clementiam, et tanquam præsentialiter humo prostratus, et vestris Deo directis vestigiis provolutus quæso, et coram Deo deposco et adjuro, ut easdem sacratissimas imagines . . . in pristinum statum restituere et confirmare jubeatis."—Conc. Nic. ii. Act. ii. Conc., t. vii. col. 115. B. C.]

[g] [Conc.] t. iii. p. 595. [Ed. Venet.; t. vii. col. 898. C. Labb. et Coss. Græca ita se habent. *Διὸ τὴν ἱερὰν ἡμῶν καὶ πολυάνθρωπον συναθροισθῆναι ἐκελεύσατε δμήγυριν ἐν ταύτῃ τῇ Νικαέων μητροπόλει.*—Conc., t. vii. col. 580. D.]

[h] [Conc., t. iii.] p. 597. [Ed. Venet.; t. vii. col. 901. A. Labb. et Coss. Græca vero ita se habent. *Χριστὸς . . . . εὐδόκησεν ἐπινεῦσαι τοὺς εὐσεβεῖς καὶ κατὰ πάντα ὀρθοδόξους πιστοὺς βασιλεῖς ἡμῶν, συναθροισθῆναι ἡμᾶς ἐν τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει.*—Conc., t. vii. col. 585. C.]

[i] [Conc.,] t. iv. [p.] 799. [Ed. Venet. *θέλω ἀπολῦσαι ὑμᾶς ἐκ τοῦ φόβου τούτου· ἵνα μὴ ἔχητε φόβον, ἵνα μηδὲν ἀναγνώσθη ἀπὸ τῆς ὀγδόης συνόδου . . . περὶ τῆς ὀγδόης οὐδὲν λέγομεν.*—Card. Julian. in Conc. Flor., Sess. vi.—Conc., t. xiii. col. 88. C.]

[k] [Conc. C.P. iv. Act. x. sec. Lat. edit.—Conc., t. viii. coll. 1126. sq.]

decim tantum habent[1]. Tum vestrum hoc Octavum, quod sub Adriano fuisse vultis, ab *altero subsequente*, quod sub ejus Successore Joanne fuit, antiquatum est. Photius enim, qui in *vestro* hoc depositus, *in illo altero* Joannis restitutus, præsentibus tum Legatis, Joannis locum tenentibus Paulo et Eugenio, Joanne ipso etiam Romano restitutionem ejus approbante[m]. Præterea, facies ipsa Concilii posterioris, *Generali* similior, in quo *trecenti* et *octoginta* Episcopi fuerint, cum in vestro *centum* modo essent. Denique, Imperator ipse
349 Basilius, quantum fuerit mutatus in Photium, quo animo in vestrum illud prius Concilium, in Martinum [*leg.* Marinum] Pontificem, in Ecclesiam ipsam Romanam, legas ex Epistola Stephani ibi ad Basilium[n].

Sed non contendam; fuerit Generale. Sic initio loquitur Basilius apud Surium, *Cum divina et benignissima providentia nobis Gubernacula Universalis Navis commisisset, omne studium arripuimus,* [*et*] *ante publicas curas, Ecclesiasticas dissolvere* [et] *procellas* [*in stabilem tranquillitatem . . . transferre*[o].] Hic Surio opus fuit marginali Nota; quæ hæc est, *De civili administratione hæc accipienda sunt.* Frustra. Binnius[p] enim jam post *Navis,* apposuit, *Ecclesiasticæ,* ut Basilius jam Gubernator sit *Universalis Navis Ecclesiasticæ.* Scio Binnium pro '*nobis,*' legere, '*vobis,*' sed perperam. Ita enim sensus erit ibi nullus. Sic enim dicturus Imperator; Cum *illis,* (puta Episcopis) non sibi, *gubernacula* commissa sint, *se* tamen operam dedisse, ut Ecclesiæ controversiæ componerentur. Sed ita sunt Editiones vestræ: utinam exemplaria ipsa Græca aspicere liceat; facile sic vestra fraus omnis eluceret.

Sed et *in vestro hoc,* vestigia sunt veritatis. Actione sexta, *Persuasum est nobis, Sanctæ huic et Œcumenicæ Synodo, quam a Deo coronatus Imperator noster, de componenda, et restituenda Ecclesia Constantinopolitana coegit*[q]. Actione septima:

[1] [Conc. C.P. iv. Act. x. sec. Græc. Edit.—Conc., t. viii. coll. 1368, seq.]

[m] [Conc., t. ix. coll. 329—331.]

[n] [Vide Epist. Steph. Papæ v. ad Basilium Imperatorem] apud Binn. Conc., t. iii. par. ii. p. 900; [Col. Agr. 1606; et Conc., t. viii. coll. 1391—1398; et t. ix. coll. 366—368. Labb. et Coss.]

[o] [Conc.,] tom. iv. part. [leg. pag.] 11. Edit. Venet. [Conf., t. viii. col. 979. A. Labb. et Coss.; et in Græca Editione, Τῆς θείας καὶ φιλανθρώπου προνοίας τὰ πηδάλια τῆς οἰκουμενικῆς δλκάδος ἡμῖν ἐγχειρησάσης, πᾶσαν ἐθέμεθα σπουδὴν, καὶ πρὸ τῶν δημοσίων φροντίδων, τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας διαλῦσαι. Ibid., col. 1280. B.]

[p] [Conc.,] tom. iii. part. ii. p. 880. [Binn.]

[q] Idem Ibidem, p. 886. [πεπείσμεθα, ὡς οὐ λανθάνει ταῦτα τὴν ἁγίαν καὶ οἰ-

Imperator . . . omnem operam dedit, ut ex aliis Patriarchiis Legatos evocaret, *Conciliumque Generale* cogeret, *eamque rem perfecit*[r]. Postremo, sic Stephanus Papa[s], in Epistola sua ad Basilium. *Quid . . . peccavit Romana Ecclesia? . . . Nonne . . . pro veteri Synodorum Constantinopolitanarum more, te imperante, Legatos misit?* Quid quærimus? *Mandavit* atque *imperavit* Imperator: Eo *imperante* Pontifex Legatos mittit. Reliqua vero post *Concilia* nihil moramur, quæ *Δυτικὰ* fortasse, *Œcumenica* dici non merentur, quippe solius *Occidentis*, non totius *οἰκουμένης*.

["Neque enim decebat, ut in Civitatibus Imperatori subjectis tanta Episcoporum multitudo conveniret, sine consensu et voluntate Imperatoris."—Resp. Torti, p. 116; et Bell. Op., t. vii. col. 692. D.]

[Episcopis sine Imperatoris auctoritate convenire haud licuit.]

Rationem vero reddit Tortus, cur aliquam saltem Imperatoribus relinquat in Conciliis habendis auctoritatem: *Quod non deceret convenire tot Episcopos, absque ejus consensu.* Non *deceret* autem? Quidni? si Pontificem convocare *deceat*, cur illis *turpe sit* convocanti parere, adeoque etiam *convenire?* Forte et indecorum Pontifici convocare: Nihil enim illum *decet*, nisi mandata Cæsari dare. Cæsar tamen, si consensum Episcopis negare potest in civitate, quæ sua sit, *conveniendi*, potest et Pontifici (credo) *convocandi*. Verum alia 350
res erat. Nec enim illud *non decuit*, sed *non licuit;* cum lege de Conventiculis[t] cautum esset, ne vel *Religionis causa* haberi possent Conventus, nisi consensu Cæsaris prius interveniente.

["Sæpe etiam Imperatores pii de communi bono Ecclesiarum et pace solliciti Concilia fieri cupiebant, et annuente Pontifice indicebant, sed neque illud negari debet, præcipuam auctoritatem in iisdem indicendis Conciliis fuisse apud Romanum Pontificem, ita ut sine consensu Pontificis Maximi nulla Concilia rata fuerint; sine consensu autem Im-

κουμενικὴν σύνοδον, ἣν ἔθετο ὁ θεόσεπτος ἡμῶν βασιλεὺς περὶ τῆς συστάσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας.—Conc. C.P. iv. (Gen. viii.) Act. vi.—Conc., t. viii. col. 1313. E. Labb. et Coss.]

[r] [Conc. Binnii, t. iii. par. ii.] p. 892. [*ἐπεὶ δὲ μετὰ τοῦτο πολλὴν ἔσχε φροντίδα συναγαγεῖν τοποτηρητὰς ἐκ τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων, καὶ σύνοδον συστήσασθαι οἰκουμενικὴν, εἰς πέρας ἤγαγε τοῦτο.*—Conc. C.P., iv. (Gen. viii.) Act. vii.—Conc., t. viii. col. 1352. A. Labb. et Coss.]

[s] [Conc. Binnii, t. iii. par. ii.] p. 900. [Conc., t. viii. col. 1395. A. Labb. et Coss. In alia autem versione ita legimus, "Quid deliquit sancta Romanorum ecclesia? . . . . Num juxta antiquum morem de synodo Constantinopoli habenda, ad te *literas* non dedit."—Conc., t. ix. col. 367. E. Labb. et Coss.]

[t] [Vid. Cod. lib. i. tit. iii. l. 15.]

peratoris multa fuerint rata."—Resp. Torti, p. 116; et Bell. Op., t. vii. col. 692. D.]

[Canones sine Imperatoris consensu, vim legum haud habuerunt.]

Addit vero, quod mireris. *Pios Imperatores sæpe de Ecclesiæ bono et pace sollicitos Concilia indixisse, sed postquam a Pontifice mandatum accepissent.* Imperatores vero *sollicitos de Ecclesia?* Non oportuit. Nihil ad illos pertinet de rebus Ecclesiasticis, *præter reverentiam*[t]. Ad illos *sollicitudo* illa non pertinet. Quid Pontifex interim? Hæc enim illius provincia. Sinetne Imperatorem sic limites transilire? Sinit utique, ut videtur, *mandato dato.* Eo *dato* licet; *non dato,* non licet. De se igitur non *illicitum.* Posset et hæc etiam Reges cura decere, et pertinere ad omnes. Tota res *in Pontifice* vel annuente, vel abnuente. Petant *ab eo, ab eo* sumant mandatum, et fruantur sane. Quodsi ita sit, utinam unico mandato rem transigat; exoneret se qui tam longe abest; in illos transfundat, qui, quid Ecclesiæ necessitates postulent, propius intuentur: Alius hoc jam diceret. Quin si *non licet* hoc illis, qui in plebis sorte sunt; nec Pontificis *mandatum* facere potest, ut possit *licere.* Sin sic potest, si res a se honesta, quidni idem *liceat, Pontificis nutu* non expectato? Debet vero negari (falsum enim est) *præcipuam fuisse Romani Pontificis auctoritatem in Conciliis indicendis.* Probat autem. Quam vero id apte? *Non enim rata fuisse sine ejus consensu.* At neque verum illud. Rata enim Concilia, in quibus *Pontifices depositi,* sine eorum autem, qui *depositi, consensu,* quis non videt? At vero *absque Principis consensu* rata forte, ut *Canones,* apud conscientias fidelium; rata ut *leges* nunquam erant, ut contumaces constringerent, quibusque *Censura,* verbalis est, non realis gladius. Ita et rata sine Pontifice, et sine Imperatore non rata.

["Ac ut aliqua testimonia adducamus, in Concil. Chalcedonensi, Act. i. jubetur Dioscorus," &c.—Resp. Torti, p. 116; et Bell. Op., t. vii. col. 693. A.]

[Testimonia a Torto allata examinantur.]

Verum *in Chalcedonensi Synodo jubetur Dioscorus surgere, nec sedere inter Episcopos, quod Synodum ausus facere, absque Pontificis auctoritate, 'Quod,' inquiunt, 'nunquam licuit, nunquam factum est*[u]*.' Jubetur?* a quibus? A Legatis Leonis. *Inquiunt* qui? iidem ipsi Leonis Legati. Verum, non ex eo

[t] [Vide supra, p. 208. not. y.] [u] [Conc. Chalc. Act. i.—Conc., t. iv. col. 96. A.]

quod jubetur quid, sed ex eo quod jubenti paretur, concludi solet. At Dioscorus non paruit[x]. Legati surgere illum: Judices sedere etiam jusserunt, nisi et Legati ipsi una surgerent. Damnatus tum quidem Dioscorus, non quod absque Pontificis auctoritate Synodum fecisset, quin ex causa longe alia, *contumacis absentiæ*[y], quod sistere se nollet vocatus a Concilio, cum sibi male conscius esset, propter injuste, et per vim, a se depositos Flavianum et Eusebium. Quam tu vero affers, nulla damnationis causa; ac ne *audita* quidem est a Judicibus, neque vero *audiri* debuit. Legitime enim indicta Synodus illa Ephesina, non minus legitime, nec alia auctoritate, quam hæc Chalcedonensis ipsa. Legitur ibi Sacra Imperatorum Theodosii et Valentiniani, qua jubent Ephesi Concilium fieri[z]: cui et Leo ipse paruit, eoque misit Legatos suos Julianum Episcopum, ac Hilarium Diaconum[a], qui et ipsi ibi tum interfuerunt, et inviti fortasse audierunt, sed audierunt tamen, primatum, et primam auctoritatem in Synodo illa Dioscoro ab Imperatoribus delegatam. Non ergo de Synodo illegitime facta reus ibi Dioscorus, non magis quam Leo. Licuit fieri, factum est, ut Ephesinum illud, ita Chalcedonense[b] hoc Concilium, sine Leonis auctoritate utrumque: In utroque *mandatum illi est* ab Imperatore, in utroque *paruit*, in neutro *mandavit*. Sed ideo reus Dioscorus, quia contra jus et fas suffragia extorsit per vim, et Flavianum, nullo servato Juris ordine, condemnavit immerentem.

[(1.) De Dioscoro in Conc. 351 Chalc. damnato.]

Falsum et illud nihilominus, quod affers e Synodo *septima*, *irritum ibi judicatum fuisse Constantinopolitanum quoddam, quod ab Imperatore congregatum fuisset, sine consensu Apostolicæ Sedis*[c]. Nulla ibi mentio de Imperatoris potestate, nulla de eo, quod *sine consensu* Papæ Romani congregatum ab eo fuisset. Quod ibi dicitur, hoc est: non potuisse Synodum illam *Universalem* dici, quod ei neque Papa Romanus[d],

[(2.) De Conciliabulo C.P. a Synodo vii. rejecto.]

[x] [Conc.,] tom. ii. p. 135. Edit. Venet.; [t. iv. col. 96. B. C. Labb. et Coss.]

[y] [Conc.,] t. ii. p. 242 et 243. [Ed. Venet.; et t. iv. coll. 425. D, 426. A. seq. Labb. et Coss.]

[z] [Conc.,] t. ii. p. 136. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 100. C. Labb. et Coss.]

[a] [Conc., t. ii.] p. 141. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 121. B. Labb. et Coss.]

[b] [Conc., t. ii.] p. 226. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 325. Labb. et Coss.]

[c] [Resp. Torti, p. 116; et Bell. Op., t. vii. col. 693. A.]

[d] [Conc., tom. iii. p. 546. [Ed. Venet. Πῶς δ' αὖ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ, ἣν οὔτε ἐδέξαντο, οὔτε συνεφώνησαν οἱ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν προέδροι, ἀλλ' ἀναθέματι ταύτην παρέπεμψαν; οὐκ ἔσχε συνεργὸν τὸν τηνικαῦτα τῆς Ῥωμαίων Πάπαν, ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἱερεῖς, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν αὐτοῦ, οὔτε δι' ἐγκυκλίου

neque Alexandrinus, neque vel Antiochenus, vel Hierosolymitanus, vel per se, vel per Legatos, aut literas interfuissent, quemadmodum fieri in Synodis amat. Neque certe cum hi omnes abessent, *Universalis* ea Synodus dici potuit. Verum, tam ex reliquorum absentia hoc, quam ex Romani, qui *cooperarius* in ea negatur fuisse, cum reliquis scilicet ibi *cooperariis* suis. Verbum autem vel de indicta Synodo, vel de indicendi auctoritate ibi nullum. Nec auctoritas ibi defuit, eadem enim etiam illa auctoritate congregata est, qua Nicena se-
352 cunda. Illa juxta Decretum Constantini et Leonis[e]: Nicena juxta Decretum Constantini et Irenæ[f]. Sed præsentia defuit Patriarcharum; ea una res in causa fuit, ne *Generalis* haberi posset.

["Et in Concilio quarto Romano in causa Symmachi, cum Episcopi aliquot Theodorico Regi, qui Synodum convocaverat, libertate Sacerdotali dixissent, Ab ipso Papa debuisse Concilium convocari; respondit Rex, id ipsum per literas Symmachum Pontificem postulasse."—Resp. Torti, p. 116; et Bell. Op., t. vii. col. 693. A.]

[(3.) De Conc. Rom. iv. sub Symmacho.]

Satis autem esset de Concilio Romano in causa Symmachi respondere, *Generale* id non fuisse, de quo nobis jam quæritur. Nihil ergo ad propositum nostrum. Etsi in eo etiam, non tam *de potestate Congregandi*, quam de causa Congregationis quæsitum est. Non *de potestate*. *Præcepto* enim *Gloriosissimi Regis Theodorici e Regionibus diversis convenerunt*[g]; in eoque *potestatem* in eo *agnoverunt Congregandi*, vel sine Pontifice. Alioquin enim ne convenissent quidem, substitissent domi; præter Regis præceptum, Pontificis Auctoritatem expectassent, nec vel domo aliter pedem movissent. Quare cum ex præcepto Regio convenerint, non vocati a Pontifice, *potestatem ad hoc* in Rege sciverunt, eique detulerunt. Postquam vero convocati jam de causa quærerent, eamque audirent esse, ut de Pontifice suo ferrent sententiam; scirent autem, minoribus in majorem potestatem nul-

ἐπιστολῆς, καθὼς νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις. Ἀλλ' οὔτε συμφρονοῦντας αὐτῇ τοὺς πατριάρχας τῆς ἕω, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς ἁγίας πόλεως, ἢ τοὺς σὺν αὐτοῖς μυστὰς καὶ ἀρχιερεῖς.—Conc. Nic. ii. (Gen. vii.) Act. vi. Conc., t. vii. col. 396. C. D. Labb. et Coss. Vide Latinam versionem, ibid. col. 814. C. D. Confer Bell. de Conc., lib. i. cap. 17. Op., t. ii. p. 250. F.]

[e] [Vide Conciabuli C.P. acta in Conc. Nic. ii, Act. vi. citata.—Conc., t. vii. col. 397. A.]

[f] [Conc. Nic. ii. Act. i.—Conc., t. vii. col. 40. C.]

[g] [Conc.,] tom. ii. p. 470. [Ed. Venet.; et t. iv. col. 1323. A. Labb. et Coss.]

lam esse, nisi qui major est minorum se judicio sponte submittat; in ea quidem causa responderunt, quod res erat, absque Pontificis consensu, ne vocandos quidem fuisse, nec, jam cum adessent, posse de causa cognoscere: nec enim Antistitem suum minorum judicio, id est, suo, subjacere posse, nisi ipse se subjiciat. In hac itaque causa opus erat, ut Rex iis testatum faceret, præter Pontificis conscientiam, nihil ab illis, nec in adventu factum, nec in judicio faciendum esse. Actum ergo ibi de causa, et Episcoporum ad causæ cognitionem potestate, non autem Regia ad Synodum convocandam. Satis tamen vel in eo Concilio elucet Regia potestas: *jussus* enim *Regiis præceptionibus* Symmachus ipse Papa, *ante patrimonii vel Ecclesiarum . . . receptionem in disceptationem venire*[h]. Tum, ubi dicerent accusatores Symmachi, *crimina apud Regiam notitiam constare;* responsum, *si constitissent illa Regi, non illorum audientiæ rem commissurum, sed ipsum de re tota cogniturum fuisse*[i]. Post, *conferunt se ad justitiam Principalem, eique omnia per relationis seriem ingerunt,* fatentur *Dominum Regem facultatem habere quod vellet faciendi*[k]. *Sine Regia notitia aliquid decernere non præsumunt*[l]. Quod decernunt, id *juxta mandatum Principis*[m], *secun-* 353
dum Principalia præcepta se facere testantur, quæ illorum hoc potestati tribuebant[n]. Postremo, quæ Theodorici Regis in Symmachum potestas, ex eo scias, quod cum in electione ejus Schisma exstitisset inter Laurentium et Symmachum, Ravennam ambo evocati coram Rege, ubi potestati Regiæ delatum, ut de electione pronuntiaret: nec, nisi ex sententia Regis, Symmachus tum Papa factus est[o]. Papam qui facere potuit, potuit et judicare. Joannem qui paulo post in sede successit, scis ipse judicio Theodorici in carcere diem obiisse[p].

["Simile est quod legimus apud Theodoretum, lib. v. Histor., cap. 9. in Epistola Concilii ad Damasum, 'Mandato,' inquiunt Patres, 'literarum superiore anno a Vestra reverentia[q],'" &c.—Resp. Torti, p. 117; et Bell. Op., t. vii. col. 693. A. B.]

[h] [Conc.,] tom. ii. pp. 470, 471. [Ed. Venet.; t. iv. col. 1324. A. Labb. et Coss.]

[i] ["Non enim quasi novam causam audientiæ commisisset, si ejus conscientiam convictam de errore solam sciret expectare sententiam."—Conc., t. iv. col. 1324. B. Labb. et Coss.]

[k] [Ibid., C. D. E.]

[l] [Conc., t. ii. p. 470. Ed. Venet.; et t. iv. col. 1324. A. Labb. et Coss.]

[m] [Conc., t. iv. col. 1325. D.]

[n] [Conc., t. iv. col. 1326. A.]

[o] Platina in vita Sym. [in Vitis Pont., p. 69.]

[p] Idem in vita Joan. [in Vitis Pont., p. 72.]

[q] ['Ἐκ τῶν πέρυσι γραμμάτων τῶν

[(4.) De Conc. C.P. i.] Ad Constantinopolitani primi Epistolam, responsum a me supra[r]. Non esse Epistolam illam Concilii; non esse in Epistola verba illa *ex mandato.* Germanam Concilii Epistolam, illud ab Imperatore indictum profiteri[s].

["Quale est etiam, quod habemus in Epistola Adriani II. ad Basilium Imperatorem, quæ lecta est in octava Synodo, Act. i."—Resp. Torti, p. 117; et Bell. Op., t. vii. col. 693. B.]

[(5.) De Conc. C.P. iv.] Ad literas Hadriani secundi in Synodo vestra Octava, in quibus verba illa; *Volumus . . . per Tuæ Pietatis industriam Constantinopoli numerosum convocare Concilium.* Primum, ibi per Torti *industriam,* verbum aliud pro alio positum. *Convocare* dicit Tortus, *celebrari* dicit Hadrianus[t]. Interest autem nonnihil, inter *volumus convocare,* et *celebrari volumus; celebrari* potest ab Imperatore; *volumus convocare,* nisi ad Pontificem, referri non potest. Tum, *volumus* ibi dicit, sed sine *jubemus;* quæ vox per se posita *mandandi* vim non habet; docet potius, quid *cupiat,* quam quid *mandet* fieri. Sumere licet exemplum ex ipsa illa Synodo. Sic ibi Legati Patriarchales Imperatorem alloquuntur Actione sexta. *Volumus omnino, ut legatur libellus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*[u]*:* sine imperio tamen. Nimium id quidem foret *mandare* Imperatori, non *Papam* modo, sed *Legatos* etiam Patriarcharum. Quare, quid *cupiant* ea voce, non quid *jubeant* exprimere voluerunt, ut ibi Legati, sic in Epistola sua Hadrianus. Quanquam post *nongentos* jam annos, excusso tum pene, obnoxio certe valde illis Imperatore Orientis, (Basilio hoc præsertim, qui per cædem Domini sui invasor Imperii[x]) elato magis stilo usus Pontifex, quam quo compellare solebant Imperatores priscos, Pontifices qui prædecessores ejus. Cui rei, præivit illi viam Nicolaus cui successit, qui in Michaelem[y]

παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος μετὰ τὴν ἐν Ἀκυληΐᾳ σύνοδον, πρὸς τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα Θεοδόσιον ἐπισταλμένων. —Theod. Hist. Eccl., lib. v. cap. 9. p. 204.]

[r] [Vide supra, p. 197, ubi in marg. pro 'Eph.' leg. 'C.P.']

[s] [Vide supra, p. 194. not. d.]

[t] Binnius, tom. iii. part. ii. p. 881. [Conc., C.P. iv. (Gen. viii.) Act. i. Conc., t. viii. col. 1282. D. Et in Latina quoque hujus Concilii Editione, ab Anastasio Bibliothecario, ita legimus, "Volumus ergo, per vestræ pietatis industriam, illic numerosum convocari Concilium."—Conc., t. viii. coll. 982. E. 683. A. Labb. et Coss.]

[u] Ibidem, p. 887. [Θέλομεν δὲ ἵνα ἀναγνώσθῃ ἐν τοῖς ὡσὶν αὐτῶν ὁ λίβελλος τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας.—Conc. C.P. iv., (Gen. viii.) Act. vi. —Conc., t. vii. col. 1320. B.]

[x] [Baron. Ann. Eccl. ad ann. 867. num. lxxxix. xc. t. x. col. 431.]

[y] Vid. Epist. viii. apud Binn., tom. iii. part. i. p. 682. [et Conc., t. viii. coll. 293—326. Labb. et Coss.]

fuerat immodestior. Eo enim jam tempore, cœperunt Genebrardi Pontifices Apostatici [z].

["Item id, quod scribit Sixtus Papa III. Sancti Leonis prædecessor in Epistola ad Orientales; 'Augustus,' inquit, 'Valentinianus nostra auctoritate Synodum convocavit.'"—Resp. Torti, p. 117; et Bell. Op., t. vii. col. 693. B.]

In Sixto sui similis Tortus. Quod in Epistola est, *nostra auctoritate Synodum congregari jussit* [a]; id ille sic posuit, *nostra auctoritate Synodum convocavit*. Nec enim Imperator convocavit Synodum illam ex Pontificis auctoritate, sed jussit eam congregari a Pontifice, auctoritate non Pontificis, sed sua; propter causam superius a me redditam in Symmacho. Purgabat in ea Synodo Sixtus sese, atque subjiciebat se Episcoporum judicio; quorum in illum jurisdictio nulla, nisi Sixtus eam ipse volens illis detulisset. Ad eam rem, Sixti interventu opus. Nec ergo hoc quicquam ad rem. Taceo, quod nec Concilium illud Generale; et Epistolæ datæ ibi *sub Consulibus*, qui nulli unquam fuerunt, et vel Baronio [b] ipsi, Concilii illius Acta *corruptissima, nec ullo modo consistunt*. Pars etiam *hujus Epistolæ* posterior, assumentum integrum *alterius* (Fabiani) Epistolæ [c], ante annos *centum* scriptæ [d]. Successit Fabiano Cornelius, cujus qui Epistolas legerit apud Cyprianum, et cum vestris Fabiani contulerit, nisi illi nasus sit nullus, totam hanc fraudem statim odoretur. 354 [(6.) De Epist. Sixti III.]

["Denique addamus unum ipsius etiam Leonis Pontificis testimonium. Is in Epist. xciii., quæ est ad Turbium; 'Dedimus,' inquit, 'literas ad patres et coepiscopos nostros, &c.'"—Resp. Torti, p. 117; et Bell. Op., t. vii. col. 693. C.]

Ad ultimum denique et in ultimo, quasi totus ex fraude compositus, dolose rem gerit Tortus. Putes Synodum ibi *Generalem* indici [e]. Celavit enim coepiscopos ibi Leonis Tar- [(7.) De S. Leon. M.]

[z] [Vide supra, p. 183. not. n.]

[a] [Conc.,] tom. ii. p. 3. Edit. Venet., [t. iii. col. 1264. A. Labb. et Coss.]

[b] [Vide Baron. Ann. Eccl.] ad Ann. Christi, 433. [num. xxxi., xxxvi., xxxvii., t. v. coll. 859, 861.]

[c] [Conf. Fabian. Epist. Spur. iii. (Conc., t. i. col. 646. B;) et Sixti III. Epist. iii. (ibid., t. iii. col. 1264. E.)]

[d] [Ante annos ducentos, si vere Fabiani Epistola. Epistolas autem Fabiani, ut supposititas et spurias, merito rejicierunt Labbeus et Cossartius, (vide Conc., t. i. col. 636. D. in marg.) et hanc Sixti III. Epist. fidei admodum suspectæ, imo nullius habent. Vide Conc., t. iii. col. 1263. A. in marg.]

[e] ["Dedimus itaque literas ad fratres et coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginienses, Lusitanos, atque Gallicos (al. Gallœcos), eisque concilium Synodi Generalis indiximus."—S.] Leo. Ep. xciii. [xv. Ball.] ad Turibium, cap. 17. [Op., t. i. col. 710.]

raconenses, Asturienses, Carthaginenses, Lusitanos, Episcopos, quos omnes in Provinciali Galœciæ Synodo convenire voluit, procurante rem Turbio [al. Turibio] Asturicensi. *Generalis* ea quidem, si ad Provinciæ illius Diœceses referatur, ut siquis *Italiæ Generalem* diceret. Sin absolute *Generalem* quæras, nihil minus quam *Generalis*, de qua tamen probandum suscepit Tortus. Mirum autem citari de Leone locum; cujus tot sint, in tam multis Epistolis, petitiones pro Synodis ab Imperatore indicendis [f], singulæ autem, singula testimonia, nihil Leoni juris in Synodos *Generales*. Citat tamen vel *ex eo*. Collige jam. *Septem* protulit; *tres* particulares, Leonis, Sixti, Symmachi; *unam* suspectam, nempe Octavam. De reliquis, Secunda, Tertia, Septima, testimonia manifesto falsa.

[De S. Scripturis loqui, non est digredi.]

Digressio autem est Torto, siquis de *lege divina* verba faciat, *ad eamque* optet, et hanc et reliquas omnes quæstiones nostras revocari. Quid ergo *ejus* mentio fuit Cardinali? Quid Pontifici, qui *obedientiam* non postulat, nisi quæ sit *secundum Scripturas Sanctas:* si sua nolunt ad hanc amussim exigi? Si ejus memoriam sepultam cupiant, cur ipsi tam importune sermonem injiciunt de *præstanda secundum Scripturas Sanctas obedientia* [g], *de morte vel pro syllaba una divinæ legis oppetenda* [h]*?* Video autem jam, quid rei sit. Ubi de *Capite fidei* Pontifice agitur, recta via est; ubi de *lege Dei, digressio* statim. Utinam vero ne sit; utinam frequentior vobis *illius* memoria; sed tam rara ejus apud vos mentio, ut siquis de *Lege Dei* loqui velit, necessario illi *digrediendum* sit.

355

["Hæc ille, qui quam vere loquatur in iis, quæ sine ulla probatione dicit de communione sub una specie, et de Missis privatis, intelligi poterit ex mendacio, quod adjungit de oppositione verborum Canonis ad verba Sanctorum Lucæ et Pauli."—Resp. Torti, p. 118; et Bell. Op., t. vii. col. 693. D.]

[In Eucharistia mutilata, et missis privatis, a Scripturis discessum est.]

Tria vero notavit Apologia, quibuscum Legi Dei male convenit. *Eucharistiam mutilatam; Missam privatam; verba Canonis non integra* [i]. Ubi novam rationem init Tortus, *ex uno de tribus* (quod *falsum* autumat) reliqua duo docere vult non *vera*. Vere nova docendi ratio; quamque ratio vix pati-

[f] [Vide supra, pp. 196, 422, 423.]
[g] [Vide Resp. Torti, p. 23; et Bell. Op., t. vii. col. 647. B.]
[h] [Vide Bell. Ep. ad Blackw. apud Resp. Torti, p. 54; et Bell. Op., t. vii. col. 663. B.]
[i] [Apol. pro Juramento, p. 311.]

tur, cum in *tribus* tam inter se dissitis, possit *unum* forte vix scopum ferire, ut duo tamen reliqua non aberrent. Sed aberrat ibi in nullo; nec in *tertio* quidem. Nam de *duobus primis*, Eucharistia mutila, Privata Missa, habemus, ut video, Tortum reum et confitentem. Sic enim Synodus ipsa Tridentina: *Etsi Christus Dominus in ultima Cœna venerabile hoc Sacramentum in utraque specie* [*in panis et vini speciebus.* Labb. et Coss.] *instituit, et Apostolis tradidit*[j]; *licet ab initio Christianæ religionis non infrequens utriusque speciei usus fuerit* [*fuisset*]: *tamen . . . . se gravibus et justis causis adductam, hanc consuetudinem sub altera specie approbare, et pro lege habendam decernere*[k]? Id est, digredi *a lege Dei*, quæ est *de utraque specie*, et *legem alteram*, quæ est *de una tantum*, ei superinducere. Sed et ex summo honore, quo Patres Sanctos et antiquos Tridentini ibi Patres prosequuntur, *Ex sexto Joannis non recte colligi* dicunt, *utriusque speciei communionem a Domino præceptam esse, utcunque juxta varias Sanctorum Patrum et Doctorum interpretationes ita intelligatur*[l]. De Missa privata optat Sancta Synodus, *ut in singulis Missis fideles Eucharistiæ participatione communicent*[m], id est, ut nulla sit Missa privata: contrarium tamen statuit ejus quod optat. Dicit *continere Missam magnam populi fidelis eruditionem*[n]: non tamen videtur ei expedire, ut *vulgari lingua* celebretur; qua una ratione perciperet populus eruditionem illam, quæ in Missa continetur. Ut ille, qui contra *Apologiam Ecclesiæ nostræ* scripsit, *optare* dicit *vos, ut intelligat populus totam Liturgiam publicam*[o]: Nec *negare* 356
se, bonum esse, si intelligerent[p]. Non negare id *bonum* esse, *optare* ut fiat; ne tamen fiat, decernere.

["Sic igitur scribit Bellarminus lib. iv. de Sacramento Eucharistiæ, cap. 14[q]. . . . Respondeo, Illa verba non haberi apud Matthæum et Marcum, nec apud Justinum Apologia secunda, Cyrillum Catechesi iv. Mysta-

[j] [Conc. Trid.] Sess. xxi. cap. 1. [Conc., t. xiv. col. 846. B, C.]

[k] [Conc. Trid., Sess. xxi.] cap. 2. [Conc., t. xiv. coll. 846. E. 847. A.]

[l] [Ib., col. 846. C.]

[m] ["Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis missis fideles, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos hujus sanctissimi sacrificii uberior fructus proveniret."—Conc. Trid.,] Sess. xxii. cap. 6. [Conc., t. xiv. col. 854. C.]

[n] ["Etsi missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum patribus, ut vulgari lingua passim celebraretur."—Conc. Trid. Sess. xxii.] cap. 8. [Conc., t. xiv. coll. 854. E. 855. A.]

[o] Defensio Apolog., p. 515. Edit. 1567. [et Juelli Op., p. 459. Lond. 1609.]

[p] Replicatio in Harding., p. 206. Edit. an. 1566; [et p. 153. apud Juelli Op.]

[q] [Bell. Op., t. iii. p. 178. D.]

gogica ; et Eusebium Emisenum, Homil. v. de Paschate. Et sicut hos Auctores reprehendere non possumus ; ita nec nostram missam reprehendere ullus deberet, præsertim cum antiquior sit Liturgia nostra, si a sancto Petro prodiit, ... quam Evangelium Lucæ et Epistola Pauli, qui addiderunt illa verba, ' Quod pro vobis frangitur.' "—Resp. Torti, pp. 118, 119 ; et Bell. Op., t. vii. col. 694. A. B.]

[In Canone Missæ Romanæ verba quædam desunt,]

In Canone Missæ vestro, desunt verba, *Quod pro vobis traditur*, vel *frangitur*, quæ apud Paulum et Lucam habentur. Ea Canonis natura jam, nihil ut ei deesse, nihil superesse debeat. Paulus vero ea se a Domino accepisse asserit, a Domino accepta Corinthiis tradere. Quandoquidem ergo Paulus ea sic a Domino dicit sibi tradita ; Canoni *verba illa* deesse, minime consentaneum. Aliud autem est rem referre, quod Evangelistæ faciunt ; aliud ex sparsa per omnes relatione, Canonem solenni modo contexere, quod incumbit Ecclesiæ. Vel ergo non accepit a Domino illa Paulus, vel, si accepit, vobis detrahenda non erant. Tametsi vero Justinus, Cyrillus, Emesenus cum aliud agerent, verba forte non referant, tametsi verba omittant, quid hi omnes ad Paulum? Verum Justinus apud Ethnicos Canonem evulgare non debuit ; perstrinxisse sat erat utcunque[q]. Cyrillus autem sumpsit sibi pro *themate* ipsa illa Pauli verba, ad Catechesin illam[r]. Quæ autem sic sumpsit, (puto) omissa noluit. At vero Emesenus delibat tantum pauca carptim per totam Homiliam, nec in rem serio incumbit[s]. Nec nos illos reprehendimus ; leviter, et in transcursu rem attigerunt : *Canonem* ex professo recenset nemo. Vos autem reprehensione digni, qui pro *Canone* obtruditis, qui *Canon* non est : forma enim verborum, quam Christus tradidit, per omnia debuit a vobis illibata servari.

[Quæ in aliis Liturgiis habentur.]

Sed quæ Torto mens, cum de *Canone* ageretur, ut nullum nobis *Canonem* citarit ; cum tam multi existant, pro diversis Ecclesiis diversi ; omnes tamen in verbis his consentientes? Videas enim in Canone Missarum Jacobi[t], Clementis[u], Ba-

[q] [S. Just. Mart., Apol. i. § 66. Op., p. 83. B. C.]

[r] [Vide S. Cyrill. Hier. Catech. xxii. (Myst. iv.) de Corp. et Sang. Dom. § i. Op., pp. 319. A. B, 320. A.]

[s] ["Nam invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantia corporis et sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens, *Accipite et edite, hoc est enim Corpus meum*, et sanctificatione repetita ; *Accipite et bibite, hic est Sanguis meus.*"—Euseb. Emis. Hom. v. de Pasch.—Bib. Pat. Max., t. vii. p. 636. D.]

[t] Liturg. Græc. Patr., p. 23. [Paris. 1560.]

[u] [Τοῦτό ἐστι τὸ Σῶμά μου, τὸ περὶ πολλῶν θρυπτόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-

silii[v], Chrysostomi[x], Ambrosii[y], in Anaphora Syrorum[z], in Canone Universali Æthiopum[a] religiosissime recitata verba hæc, quæ desunt in *vestro*. Oppositio vero satis hic clara, *non integri*, ad *integrum*: nec conciliabitis unquam, neque Cardinalis, neque tu, ut Christus et dixerit, *Quod pro vobis traditur*, et non dixerit. Et fatetur reus hic Tortus *addidisse* Paulum et Lucam *verba hæc*, '*Quod pro vobis frangitur.*' *Addidisse* autem cui? Cui, nisi Petri *Canoni* antiquiori, jam ante pleno atque integro, ut ista jam *superflua* fuerint; Quod 357
enim pleno additur, superfluum sit necesse. Quæ vox parum abest a blasphemia; *addidisse* Paulum et Lucam ad Christi verba. *Supplevisse* (credo) dicere voluit, debuit quidem, omissa scilicet prius a Matthæo et Marco, quæ proinde *supplenda* in Canone vestro. Alioqui Canonem habetis, in quo aliquid *omissum*, atque ita *imperfectum*. Sic enim Papa vester Innocentius: *Inter Evangelistas, quæ omittuntur ab uno, supplentur ab alio*[b]. Optime ergo non habet se Canon vester, eo quod desint ei verba ulla, utcunque pauca, Christi tamen, et a Christo Paulo tradita, ut nobis traderet.

Nec argumentis evincit quicquam. [1.] Referunt quidem Matthæus et Marcus cœnam Domini, *omissis* verbis illis; quod est argumentum certissimum ex Matthæo et Marco Canonem conficiendum non esse. Ex Paulo potius et Luca, qui verba illa supplent. Ex pleno enim texendus nobis *Canon*, non inde ubi aliquid prætermissum est. Nam, quod subjicit de iis, qui cum solius Matthæi vel Marci Evangelium haberent, non recte consecrarent, si apud eos *verba integra* non essent; quis perdat operam respondendo? cum certum sit, si fuissent *integra*, Paulum illis vel Lucam nihil *addituros*: cumque apud eos *Canon* non pendeat ab Evangelio ullo, ut quibus dubium non sit, per annos aliquot Canonem exstitisse consecrandi, priusquam ullum adhuc de quatuor Evangeliis conscriptum esset. 2°. Non favent *Canoni* vestro tres illi,

[Argumenta Bellarmini iterum a Torto prolata refutantur.]

τιῶν.] Const. [Apost.] lib. viii. cap. 17. [leg. 12; apud Cotel. Pat. Ap., t. i. p. 402. Ant. 1698.]

[v] Liturg. [Græc.] Patr., p. 56, [et 57.]

[x] [Ibid.] p. 96.

[y] ["Hoc est enim Corpus meum, quod pro multis confringetur."—Miss. Ambros. apud] Liturg. Pamel., p. 302. [Col. Agr. 1571.]

[z] [S. Basil. Anaph. ex Vetustiss. Cod. Syr. in] Sacra Biblioth. [per Marg. De la Bigne,] t. iv. col. 41. [B C. Paris. 1575.]

[a] Ibid., col. 123. [C. D.]

[b] [Innoc. iii.] de Offic. Miss., lib. iii. c. 17. [de Myst. Miss., lib. iv. cap. 5. Op., t. i. p. 377. Colon. 1575.]

Justinus, Cyrillus, Emesenus: Canonem enim non referunt aut edunt ullum. Qui vero *edunt,* adhibent verba hæc: Jacobus[c], Clemens[d], Basilius[e], Chrysostomus[f], Ambrosius[g], in eoque damnant *Canonem* vestrum imperfecti. 3°. Si fuit a Petro *Canon Romanus, antiquior est* Pauli *Epistola,* Lucæ *Evangelio;* ac tum sero nimis illa supplentur a Paulo. *Si fuit;* primum, de tempore totum illud incertum, an fuerit antiquior; tum, an a *Petro* fuerit. *Imo a Petro fuit;* ita narrant Leo nonus, et Aquinas. Qui homines? *Duo;* quorum *hic* plus *mille ducentis;* ille plus *mille quinquaginta* annis Petro posterior. Qua fide narrant? Sua. Quid vero narrant? Leo nonus, *Aliquid contulisse Ecclesiæ Romanæ Petri præsentiam in memoria passionis recolenda*[h]. Quid ad rem? Aquinas. *In 'Hoc est enim,' 'enim' de forma*
358 *non esse, sed dicendum, appositum in verbis formæ, secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, a B. Petro derivatam*[i]. *Dicendum* hoc quidem *non est* ab homine tam recenti. *Dicendum* potius vobis cum Clemente vestro Pontifice Romano, Petri ipsius Discipulo, Epistola secunda ad fratrem Domini. Sic ille. *Sicut* (inquit) *a Beato Petro accepimus, omnium Apostolorum Patre, qui claves Regni cœlestis accepit, qualiter tenere debemus de Sacramentis, quæ geruntur in Sanctis, te ex ordine nos decet instruere*[j]. Habes, octavo ejus libro, *ubi instruit,* ex Petri ipsius *ore descriptum* Canonem, in quo habentur verba, quæ desunt in vestro, *Quod pro vobis frangitur.* Eadem et in Jacobi Missa sunt; Eadem sunt apud Paulum, ut jam tribus Apostolis nixi, Leonem vestrum nonum et Aquinatem nihili faciamus.

[c] [Vide supra, not. t.]

[d] [Vide supra, not. u.]

[e] [Vide supra, not. v, et S. Basil, Op., t. ii. Append., p. 678. B—E.]

[f] [Vide supra, not. x, et S. Chrysost. Op., t. vi. p. 997. lin. 27.]

[g] [Vide supra, not. y.]

[h] ["Ecce jam post mille ac ferme viginti a passione Salvatoris nostri annos, incipit per vos discere Romana Ecclesia, qualiter memoria passionis ejusdem sit recolenda, quasi nil ei contulerit præsentia, conversatio, et diuturna institutio, seu, qua clarificavit Deum, mors preciosa illius venerabilis senis, cui specialiter Christus Filius Dei vivi dicit, *Beatus es, Simon Barjona,* etc. Leon. ix.] Ep. [i.] ad Michael., cap. 5. [Conc., t. ix. col. 952. C.]

[i] ["Ad quintum dicendum, quod hæc conjunctio 'Enim' apponitur in hac forma secundum usum Romanæ Ecclesiæ, a beato Petro Apostolo derivatum. Et hoc propter continuationem ad verba præcedentia. Et ideo non est de forma; sicut nec verba præcedentia formam."—S. Th. Aquin. Sum. Theol.] in iii. [part.] Quæst. lxxviii. Art. 2. [Concl.] 'Ad quintum.'

[j] [Conc., t. i. col. 98. C. D. Hæc vero epistola ab omnibus pro spuria habetur.]

["Verba consecrationis, quæ sunt in nostro Canone, reprehendi non possunt, etiamsi careant illis verbis, quæ sunt addita a sanctis Luca et Paulo. Quæ verba non sunt contraria verbis Canonis, alioqui essent etiam contraria verbis Sanctorum Matthæi et Marci. Sed nulla est contrarietas. Nam Matthæus et Marcus brevius, Lucas et Paulus paulo fusius rem eandem scribere voluerunt."—Resp. Torti, pp. 119, 120; et Bell. Op., t. vii. col. 694. C.]

[Habere verba illa, a non habere multum distat.]

Postremo, prudenter mones *verba inter se contraria non esse, quæ in Canone vestro, quæque apud Paulum et Lucam.* Non sane verba; sed *habere verba illa, et carere illis,* contraria inter se sunt. Est ergo contrarietas aliqua. Sed neque Matthæus et Marcus brevius, Paulus et Lucas fusius rem eandem scribunt; sed illi nec *fusius,* nec *brevius,* nec *omnino* rem scribunt, *pro nobis traditum:* hi vero, penitus *omissum ab illis* (præsertim cum a Domino id accepissent) scribere voluerunt. Vos, quasi a Domino non esset, vel quasi quæ a Domino sunt, vobis curæ non essent, neglexistis; atque ita *Canonem* Missæ habetis, a *Canone* Scripturæ alienum.

["Quoniam Bellarminus in Epistola sua meminerat Nicolai Sanderi . . . . . Auctor Apologiæ respondet, . . Sanderum fuisse quidem optime meritum de Ecclesia Anglo-Romana, sed meritum pessime de Regina Anglicana, et universo regno. Id ut probet, describit aliquot sententias ex libris ejus, quas ironice aureolas vocat; sed eæ sententiæ nobis vere aureæ esse videntur; quas tamen omittimus hic adscribere."—Resp. Torti, p. 120; et Bell. Op., t. vii. col. 694. C. D.]

[De Nicolao Sandero, a Bell. laudato.]

Sanderus vero, qui laudavit *perduelles* Anglos, fax fuit ad *perduellionem* Hybernicam, *ipse* in ea *perduellis*[k], visus est Auctor dignus inprimis, quem laudatus vir Bellarminus veteri amico suo commendaret. Sic sunt hodie Cardinales: siquis operam locet, ut, in dubia hac luce, *Visibilitatem* adjuvet *Monarchiæ* Pontificiæ (quæ jam subit crepuscula), quo infirmis oculis ea paulo magis conspicua reddatur: sit maledicus, maleficus, sit fœdus proditor, tangent eum statim virgula sua, exibit subito *Scriptor Aureus: Sententiæ* ejus *vere aureæ;* quæ, si cor requiras, *plumbeæ;* si frontem, *ferreæ* potius dicendæ erant. Sed dic serio, verene *aureæ?* Etiamne *prima,* qua dicitur Regina, *Exercuisse officium docendi, et Evangelizandi hic in Anglia, idque non minore auctoritate, quam*

[k] [Vide Camdeni Annales, par. ii. ad an. 1579, p. 302.]

Christus, aut Moses unquam fecerunt[l]*?* quod omnes norunt
359 *æruginosum* esse mendacium. Etiamne illa, qua *Subditi non tolerare Principem suum jubentur, sed alium illi surrogare*[m]*?* At hoc prius omnes dicebas *naturaliter horrere*[n]*:* jam *aurum* est purum, postquam Midas ei digitum admovit. Et illa, qua *Episcopis potestas asseritur, sententia sua Regem deponendi, et removendi a Regno*[o]*?* Illa quoque, qua *Rex Sacerdote minor, nec ullam potestatem, nisi ab hominibus habere dicitur*[p]*?* Quale vero *lutum* habetis Romæ, si hoc vobis *aurum* videtur? Bene tamen, quod *videri* dixit. *Videtur* enim *aurum* quibusdam, quicquid splendet; et sunt *mendacia* ibi quidem valde *splendida*[q]. Bene etiam, quod *omittit hæc aurea;* qui tamen *omittere* solet, non nisi *nugas et mendacia.* Vere autem hæc quidem *talia,* et hic jam Torti *omissio* locum habet. Perinde enim verum, Papam Rhinocerotis nasum habere, ac *Reginam hic docendi officium exercuisse;* perinde serium, Papam Ostiensi minorem, ac *Regem Episcopo, ex eo quod Regem inungat.* Quæ cur quis refellat, ita putida, ut sua sponte diffluant? Satis est Lectori enarrasse, quales tibi sententiæ vere *aureæ* esse videantur, ut tu illi vere *Aureum* animal videaris, quale olim fuit Madaurensis[r], aut quale nuper nobis edidit vester Atrebatensis[s]; *Asinus* si velis, sin malis *Vitulus aureus.*

["Bellarminus non dixit Joannem Roffensem et Thomam Morum pro hac sola causa Primatus mortem oppetiisse, sed pro hac una causa duces fuisse plurimis ad martyrium."—Resp. Torti, pp. 120, 121; et Bell. Op., t. vii. col. 695. A.]

[Joannes (Fisherus) Roffensis, et Thomas Morus,]

Pro *uno* illo fidei vestræ *gravissimo dogmate, Roffensem et Morum, supplicio affectos,* cum diceret Cardinalis, idem erat, ac si diceret, pro *solo.* Non autem pro *solo,* vel *uno* illo Primatus, si pro hoc *altero* nuptiarum, et prolis Regiæ. At neque *Duces* dicendi erant *duo illi,* quos nemo sequeretur. Non sane sub Regina Elizabetha, sub qua non unum ullum reperias, pro causa Primatus, Capitis damnatum. *Nugatorem*

[l] [Sanderi] Clav. David., lib. vi. [p. 148. Wirceburg. 1592.]
[m] [Sanderi] Visib. Monar., lib. ii. c. 4. [p. 71. Wirceburg. 1592.]
[n] [Vide supra, p. 380.]
[o] Ibidem. [i. e. Sanderi Visib. Monarch., lib. ii. cap. 4. p. 71.]
[p] [Sanderi] Clav. David., lib. v. c. 2. [p. 107.]
[q] [Vide Horat. Carm. iii. 11. 34.]
[r] [Respicit L. Appulleii Madaurensis Metamorphoses seu de Asino Aureo.]
[s] Aaron purgatus, [sive de Vitulo Aureo, libri duo, &c. Auctore Francisco Moncæio Fridevalliano Atrebatio. Atrebati, 1606.]

vero agit Tortus. Nec enim pro *illo* negat Apologiæ Auctor morte mulctatos, sed pro *uno illo;* idque non alio Teste evincit, quam Moro ipso, qui, quod res erat, ingenue fassus est, quodque omnes sciunt rerum nostrarum non imperiti. Credisne Cardinali? Lege ergo totidem verbis apud Cardinalem Capuanum [t], Confessionem hanc Mori ipsius, etiam pro Tribunali. Quod nisi in negotio Successionis proterve se gessissent, non habita tum quidem fuisset de illis quæstio Capitalis. Illa ergo causa, nec *sola* fuit, nec *prima*. *Prima* enim de prole Regis; accessit ad *primam illam* hæc tanquam ad cumulum: per quam tamen non stetit, quin superstites 360
esse possent, absque *prima illa* fuisset. Male ergo a vobis *pro una illa causa* passi dicuntur, quæ non *una*, quæque, si ulla fuit, *in postremis fuit* cur paterentur.

["Sed neque causa matrimonii a causa Primatus tantum differebat, ut non posset etiam ad Primatus causam revocari."—Resp. Torti, p. 121; et Bell. Op., t. vii. col. 695. B.]

Pergit autem etiam nugas agere, et *revocari posse* dicit causam principalem, pro qua passi, *ad Primatum Pontificis*. Et quid tandem *eo revocari* non potest? Audi vero Soritem. Successio in Regno, ad prolem; proles legitima, ad nuptias legitimas; nuptiæ illæ ad alias illegitimas; illæ ad irritam dispensationem; dispensatio ad potestatem solvendi; potestas solvendi *ad Primatum*. *Utinam ne in nemore* [u]: Propius quidem absunt *abiegnæ* illæ *trabes* in *nemore Pelio* a Bello Trojano, quam *Successionis* negotium *a Primatu*. Eadem opera revoces ad Primatus causam, quam voles *rebellionem;* vel Sanderi in Hybernia; Nec enim *tantum distat, ut non possit etiam ad Primatus causam revocari*. Rebellio ejus a Reginæ depositione; depositio a Bulla Papali; Bulla Papalis a potestate deponendi Principes; potestas *a Primatu*. Ex quo sequitur, ut Sanderus, qui mori maluit, quam in Hybernia perduellem non agere, pro legitima potestate Summi Pontificis in Regnis disponendis, mortem oppetierit. Denique revoces [Ad supplicium ducti,]

[t] [Vide Epist. Nicolai Schomberg, Archiepisc. Capuan., et Card., apud lib. cui tit., 'L']Idea [de Segretario dal Sign. Bart.] Zucchi, [par. i.] p. 21. [Venet. 1600.]

[u] ["Utinam ne in nemore Pelio securibus
Cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes."
—Ennius apud Cicer. de Nat. Deorum, lib. iii. cap. xxx.]

eo, vel si libet, *atomos* Democriti, et earum concursum; est enim (ut Glossatores afferunt) *causa causarum* [x].

["Cui autem carnalis causa martyrii suscipiendi videtur esse causa illegitimi matrimonii, is poterit etiam irridere sanctissimum Præcursorem Domini nostri, quod carnalem causam martyrii habuerit, quem constat ab Herode occisum, quod ejus illegitimum matrimonium libere improbaret."—Resp. Torti, pp. 121, 122; et Bell. Op., t. vii. col. 695. C.]

[Quod divortium Henr. VIII. improbassent.] Illud autem non optime succedit Torto, quod *de causa carnali* subjicit, ut fere infelix est semper in *parallelis* suis. Dixerat Apologiæ Auctor potius *copulam carnalem, quam Primatum Spiritualem, Roffensi* atque *Moro* Martyrii causam fuisse [y]. Non male id dixerat. Hic Tortus; *Carnalem* ergo *etiam Sanctissimo Domini Præcursori fuisse Martyrii causam, cum illata illi mors fuerit ab Herode, propter improbatum a Baptista libere matrimonium ejus illegitimum.* Quo verbo ipse se *miser* cruentat. Quod enim illud (Torte) *matrimonium?* Annon cum *fratris uxore?* Annon hæc Baptistæ vox vita sua constitit, *Non licet tibi habere uxorem fratris tui* [z]*?* Quæ vero Mori causa atque Roffensis? Annon ex tota diametro contraria? *Non licet tibi non habere uxorem fratris tui; Licet vero habere, Non licet dimittere.* Ut, si injusta fuerit *Præcursoris* mors, *illorum* sit justissima; si *ille* Martyr; *hi* aliud quid, quod dicere nolo. *Ille* enim, ne fratris uxorem reti-
361 neret, mortuus est: *hi,* ne dimitteret. *Ille,* non licere hoc Herodi dixit: *hi* Henrico et *licere; et vero etiam ut secus faceret, non licere.* Poteratne Martyrum suorum causæ magis incommodare? Sed fatale hoc Torto malum, nihil ut ab eo torqueri contingat, quod multo in illum magis non possit retorqueri. Pergat igitur, et exempla talia nobis frequenter adducat. Valde enim hæc Primatus causam agunt, *gravissimum hoc fidei dogma* mirum in modum roborant.

["Quod vero contra B. Martyrem Roffensem auctor adducit . . universalem atque Catholicum Ecclesiæ Anglicanæ consensum, ac dicit universalitatem apud Bellarminum esse notam veræ Ecclesiæ, omnino ridiculum est. Quasi Christianæ Ecclesiæ universitas ad unius Insulæ angustias redigi debeat, et quasi non sciamus Catholicum illum consensum Ecclesiæ Anglicanæ nihil fuisse aliud, nisi consensum partim

[x] [Vide Gloss. in Decret. De Pœnit. Dist. i. ad init. ad voc. 'Ut rem.'—Corp. Jur. Can., t. i. col. 1663.]

[y] [Apol. pro Juramento, p. 317.]

[z] [Marc. vi. 18.]

hominum adulatorum, partim vi et metu compulsorum. Cui consensui opponere Roffensis potuisset consensum Orbis terræ, id est, Ecclesiarum Catholicarum toto terrarum orbe diffusarum."—Resp. Torti, p. 122 ; et Bell. Op., t. vii. col. 695. C. D.]

Opponit Apologia in dogmate illo, *Uni* Roffensi, Anglicanæ tum Ecclesiæ consensum *universalem: Universali* magis, quam *uni* credendum. *Universalis* autem non solet esse nomen ingratum. *Nota* est Ecclesiæ; Titulus est Pontificis *novo sensu*, quem Gregorius *hebetior* non vidit, qui absolute damnavit[a]; Bonifacius tertius Gregorio acutior errorem statim deprehendit[b]. Tortus tamen Ecclesiæ Anglicanæ assensum *universalem* non probat; *Quasi* (inquit) *Christianæ Ecclesiæ universitas ad unius Insulæ angustias redigi debeat.* Obtuse vero. Quis hoc postulat? Quis agit? Cum *uno* Roffense Anglicana Ecclesia *universa* confertur. Æquum autem, ut *universi* hic *uno* plus sapiant. Quid hic homo importunus Christianam *universitatem* ingerit? Nulla *universalis* ibi memoria, nisi ut argumentum ea commendatius redderetur, cum inter *notas* vobis sit *Ecclesiæ*. Post vero etiam, *consensum* hic Angliæ *universalem, nihil aliud fuisse* calumniatur, *quam consensum, partim adulatorum, partim timidorum.* Severus homo. Romæ enim *adulatores* exulant jampridem; nemo ibi blanditur Pontifici; Exosum a sæculo jam Pontificibus id genus hominum: quare diu est, ex quo vox ibi ulla *assentatoris* audita, inscriptio ulla assentatoris visa est. Non ibi legas inscriptum ita Pontifici librum, *Pa*VL*o* V. VIC*e* D*eo*[c]. Quo ipso in *titulo* nescio an id advertat Papa, fac tu ergo illum admoneas, *implevisse eum jam mensuram suam*[d]. Computari enim ibi posse ab eo *numerum Bestiæ*[e]. Est enim (vix fausto id quidem omine), sed est tamen in nova illa illius *inscriptione, nota* ipsa, et *numerus Antichristi.*

[Unus Roffensis toti Eccl. Angl. oppositus.]

Abest etiam inde a Roma *vis* omnis atque *metus.* *Timidus* ibi nemo. Collegium Inquisitorum nemini vel *vim* facit, vel *metum* incutit. Liberum ibi cuique sententiam dicere, et quod in pectore habet secure promere. Credo autem, si sic liceret, qui nobiscum in religione sentirent, ne Romæ quidem defuturos. Dixisti vero, solito infortunio tuo, nostros 362

[Homines Anglicani minime adulatores.]

[a] [Vide supra, pp. 403—406.]
[b] [Vide supra, p. 406.]
[c] [Vide supra, p. 45, not. p.]
[d] [Conf. Matth. xxiii. 32.]
[e] [Apoc. xiii. 18.]

adulatores. Nulli mortalium minus. Qui Historias legerit nostrorum hominum, Parisiensis[f], Hovedeni[g], Florilegi[h], Walsinghamii[i]; non invitus hoc de illis feret testimonium, etiam tum quidem cum *adularetur* Pontifici Orbis Christianus pene totus, nostros, ac pene solos nostros, stetisse rectos; non valde *Illi* incurvasse se: neque exstare usquam plus ingenuæ libertatis, quam in libris et literis nostrorum hominum. Nisi illud forte sit; *adulationis* Pontifex capax *non est,* Rex *est.* Officium facit, imo minus officio, qui in gratiam Pontificis, strenue agit *Benedictium*[k]. Ubi quid pro Rege, contra Illum, dicitur, ibi statim intervenire solet *adulatio.* Verum, qui vel Tonstallum tum scisset, vel Hethum (ut *binos binis* regeram, reliquos mittam) non, credo, dixisset homines ad *assentationem* compositos, nec minus vel scientes officii, vel in officio constantes, quam vel Morum vel Roffensem: et tamen secus quam illi de *Primatu Regio* sentientes. Sed *illi* post mutarunt in sententia; sed alii tamen perstiterunt. Binos itidem de illis nominabo, Latimerum et Ridleium; qui duo tam vel *adulari* spreverunt, vel *timere,* ut vivi potius flammis exuri mallent, quam in Pontificis post Primatum consentire. Quod tamen Parasiti fere non faciunt.

[Divortium Henr. VIII. ab Academiis exteris approbatum.]

Verum *consensui nostro* contra Roffensem, opponis pro illo *consensum Ecclesiarum, idque toto terrarum orbe diffusarum. Toto terrarum orbe?* ut nihil pudet? Quicquid vel in Asia est, vel Africa Ecclesiarum, quis nescit diu jam a Primatu vestro non stetisse, non stare; sed neque ejus, quæ in Europa, partem maximam? De ea vero, quæ reliqua per Europam est, sufficit hoc nobis: qui primo iniquiores erant, cessisse post in sententiam nostram, et edoctos exemplo nostro, multo jam et illos, maxima ex parte vestrum Pontificis jugum excussisse. In utraque quidem causa Roffensis jacet. Sive enim *Matrimonium* Regis spectes, *Diplomata* habemus *Academiarum* (quæ tum erant per Europam maxime illustres[l]) quarum *consensu universali* constat, Roffensem (secus

[f] [Vide Matth. Paris, Hist. Maj., pp. 683, 700, 847, 848.]

[g] [Vide Rog. Hoved. Ann. par. prior. ad an. 1116. p. 476 seq.]

[h] [Vide e. g. Matth. Westm. Flores Hist. ad ann. 1246, p. 205. lin. 24; et p. 209. lin. 32. Lond. 1570.]

[i] [Vide Walsingham (in Edw. I.) de Bonif. VIII., pp. 87, 89; et in Ypodigm. Neust. (de Innoc. III.) p. 460; et (de Innoc. IV.) p. 466; apud Camdeni Anglic. Normann., &c.]

[k] [Vide supra, p. 213, not. u.]

[l] [Vide lib. cui tit., 'Gravissimæ atque exactissimæ illustrissimarum totius Italiæ et Galliæ Academiarum Censuræ,' &c. Lond. 1530.]

multo quam Baptistam) illegitimum *cum fratris uxore* matrimonium approbasse: sive *Primatus* negotium, post libros illos qui in Apologia nominantur, post libros alios a nostris editos, non diu continuit se opinio illa intra *unius Insulæ angustias*; diffudit se statim, magis magisque invaluit; ut passim jam et ubique, nec *dogma fidei*, nec vel *extra fidem*, ullius vel gravitatis *dogma*, vel etiam *ponderis* habeatur. 363

["Nos . . . . ex historiis prope innumerabiles omnium generum adducere possemus, qui ab anno 1535. (quo anno duo illa lumina occubuerunt) usque ad hunc annum 1608, tum regnante Henrico, tum regnante Elizabetha, tum regnante Jacobo pro fide Primatus Apostolici sanguinem fuderunt. Consulat, qui carnificinam horribilem spectare cupit, librum septimum Nicolai Sanderi de Visibili Monarchia, librum ejusdem de Anglicano schismate, Commentarium Laurentii Surii de rebus gestis in orbe terrarum ab anno 1500, etc."—Resp. Torti, p. 122; et Bell. Op., t. vii. coll. 695. D. 696. A.]

[Perpauci ob Primatum Pontificis assertum supplicio affecti.]

At de his, qui *Duces* hos secuti sunt ad *simile supplicium*, reducas calculum, si sapis, longe absunt ab *innumeris; numerus* sunt, nec *magnus*. Illi vero ex *Monachis* pene et *plebeiis*, ad *viginti quinque* credo, vel circiter, idque Henrico regnante. Nam de Reginæ Regno, silere te jubeo. Alia illis mortis causa, qui passi sub ea: ex eo quod *Primatum Papalem* affirmaret, nemo in Capitis judicium vocatus est. Quare qui de ullis sunt (hac de re) sub Regina cæsis, libros vel Surii, vel Sanderi, præstat ad thus, et scombros ablegare: nihil enim in illis spectes, nisi sterquilinium horribile mendaciorum. Sin autem delectetur quis Carnificinæ spectaculo, adeat censeo, et spectet libros, qui de vestra Inquisitione exstant passim omni immanitate pleni: dolebunt illi oculi, dolebit et cor. In *vestris* vero, quæ de nobis subinde cuditis, *figmenta vestra* eximat quis, exempla nostra nec multa supererunt, si numerum annorum spectes, nec magna, si pœnarum qualitatem; et de iis qui Roffensis vel Mori ducatum subsecuti sunt, per annos plus *sexaginta* jam plane nulla.

["Ad extremum Auctor Apologiæ confirmare aggreditur ex verbis Dei Primatum regium in spiritualibus, ac primum producit multa argumenta ex Testamento Veteri, quæ, ut ab ipso cursim producuntur, sic etiam a nobis cursim refutabuntur."—Resp. Torti, p. 122; et Bell. Op., t. vii. col. 696. A.]

[Testimonia S.

Quod *prima Regum cura* religio sit, quod eorum *prima auc-*

Scripturæ de Regum in rebus sacris auctoritate.]

toritas, ad res Religionis tum *stabiliendas* tum *reformandas,* subnotare voluit Auctor Apologiæ loca aliquot Sacræ paginæ: ea sic refutat Tortus, ut quid calcibus valeat, potius quam quid capite, sciat Lector; *cursim* scilicet. At stare debuit, et pedem figere, Arx ista causa totius: vel, si currendi illum libido incessebat, conjicere se penitus in fugam. Nam nc movisse quidem pedem præstabat, quam sic præter-propter causam cursum adornasse. A *more institutoque Israelis* orditur Apologia; inde enim vim habet, atque nervos suos quæstio hæc omnis. In Israele enim populo suo regnum instituit Deus, et Ecclesiam in Regno, ex mente sua. Exemplum inde nobis sumendum est, cum in Testamento Novo nullum habeamus. Nusquam ibi in unum coaluerunt Ecclesia et Imperium; procul se habuit Imperium ab Ecclesia. Quare quæ penes Regem in religione partes sint, inde nobis petendæ, ubi gemellæ quasi sunt, et amice conspirant, Politia et Ecclesia; non ubi secedunt a se invicem. Ab illo igitur
364 fonte Israelis arcessimus hanc causam, et ab eo exemplo, (ubi simul sunt, ubi Ecclesia in Regno) Ecclesiæ, Regnique nostri regimen informamus. In Israele autem, nondum os reperi tam durum, quod negare etiam auderet, præcipuas in re religionis partes penes Regem exstitisse: vel uno hoc argumento, quod per sacræ Historiæ seriem totam, mutato novi Regis animo, mutata semper est facies Religionis. Eaque in Religione mutatio Regi semper ascribitur, quasi factum ejus. Nec Pontifices unquam vel præstare poterant, ut fieret mutatio in melius, vel, ne fieret in pejus, impedire. Penes eos autem si Religionis tum summa fuisset, aliquis aliquando Pontifex, etiam Rege secus affecto, præstitisset hoc tamen, ut cultum Dei illibatum pars aliqua populi saltem retineret.

["Primo, 'Sub veteri,' inquit, 'Testamento Reges proprie erant gubernatores Ecclesiæ, 2 Chron. xix. 4.' At ne nomen quidem Ecclesiæ eo loco legitur; et in eodem capite distinguitur officium Regis ab officio Pontificis. Amarias sacerdos et Pontifex in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Non igitur Rex primatum habebat in spiritualibus, cum ea ad officium ejus non pertinerent."—Resp. Torti, p. 123; et Bell. Op., t. vii. col. 696. A. B.]

[(1.) De Josaphat.]

Exemplum primum Regis Josaphat[m], cujus impressa in eo

[m] 2 Chron. xix.

capite non levia vestigia, quam fuerint *præcipuæ partes* in religione revocanda. Hic ita propere transcurrit noster *πόδας ὠκὺς*[n], *ut nec nomen eo loco legere possit Ecclesiæ.* Subsistat paululum, et leget, non totidem syllabis, sed *Ecclesiam* tamen. Quid est enim Ecclesia, quam *populus ad Deum verum revocatus?* Legitur vero versu illo, *Egressus Rex ad populum de Bersabe usque ad montem Ephraim, revocavit eos ad Dominum Deum Patrum suorum*[o]. *Revocavit ad Deum,* id est, fecit, ut essent Ecclesia; fecit autem id auctoritate sua Regia, qua et constituit ipse post ad *versum octavum Judices* in *Jerusalem* de *Levitis, Sacerdotibus, et Principibus* familiarum ex Israel, ad causam Domini judicandam, *ubi quæstio de Lege, et Cœrimoniis*[p]. Quæ vero *major Auctoritas,* quam *dandi, delegandi Judices* ad res *Sacras?* Vide vero, ut cursim legerit Tortus. *Non enim, distinguitur ibi* (ut ait) *officium Regis ab officio Pontificis.* Nimis festinavit. Pro-regis quidem distinguitur. Non enim Zabadias filius Ismael, *Rex,* sed *Dux* in domo Juda: quare *Præfectus* modo Regis *ad res Regni.* Idem ille Rex *ad res Domini,* (illis, quos octavo versu constituerat, *Judicibus*) Pontificem præsidere jussit: utrique provinciam suam discriminavit; Duci, *quæ ad Rempublicam:* Pontifici, *quæ ad Religionem.* Quo facto, non minus *hæc* quam illa *docuit,* ad Regis imprimis curam pertinere, cum et *reducere populum ad Dei cultum, et revocato Judices dare,* auctoritate sua posset, et inter Judices, *causas dispertiri, et quis* præsideat, et *ad quas,* jure 365
Regio præscribere. Verba enim illa lectionis vulgatæ, *quæ ad Regis officium pertinent*[q], quæ tibi currenti aciem perstrinxerunt, nusquam in *fonte* sunt. *Res Regis*[r] ibi dicuntur, quæ scilicet spectabant ad terrenam politiam: ut *Dei,* quæ ad Cœlestem. *Conjungi* autem debent Regnum et Ecclesia; *confundi* non debent: distinctas ut *causas* habent, ita et *fora* habere, sed *sub Rege* habere, nec minus Ecclesiam, quam Regnum; cujus auctoritate atque imperio sedent *Judices,* præsident Amarias *his,* Zabadias *illis;* cognoscit de causis uterque ad forum suum pertinentibus, sed Rege tamen *jubente;* ut utrobique locum habeat illud; *Si Judex es, cognosce; si Rex es, jube.*

[n] [Hom. Il., i. 58.]
[o] [2 Chron. xix.] vers. 4.
[p] [Ibid.] vers. 10.
[q] [Ibid. ver. 11. in Vers. Vulg.]
[r] [דְּבַר־הַמֶּלֶךְ.]

["Secundo; 'Reges corruptelas purgavere, abusus sustulere, 2 Sam. v. 6.' At nihil ejusmodi legitur in loco citato, nisi sit error in numeris. Quanquam etiam non negamus posse ac debere Reges corruptelas et abusus, sive in moribus, sive etiam in doctrina, post Ecclesiæ declarationem, legibus et suppliciis purgare ac tollere."—Resp. Torti, p. 123; et Bell. Op., t. vii. col. 696. B.]

[(2.) De Davide corruptelas repurgante,]

Repurgasse corruptelas, sustulisse abusus non negat Davidem; de *loco citato* paululum hæsitat. Ubi *mystice* id forte intellexit, quod alibi sæpe dicitur *ad literam*. Locus est de *cæco et claudo* tollendo per Davidem; nimirum si ad Davidem spectet, de templo *cæcum et claudum* tollere, spectare et illud, ut omnes abusus tollat. Nec enim aliunde abusus existere, quam vel de inscitia, quod *cæci* sint homines; vel de incuria, quod in officio *claudicent*. Enimvero, et de aliis sæpe, et præcipue de ea (*quod Populus adoleret in excelsis*[s]) corruptela per Reges non sublata, toties, tam clara voce de Regibus queruntur Sacræ literæ, ut locus nullus negationi relictus sit. *Non negat* ergo Regi Tortus id ex officio incumbere, ut etiam qui in doctrina sunt abusus, et corruptelas tollat, sed *post Ecclesiæ declarationem*. Nos vero, citra *declarationem* omnem, ubi repurgatæ sunt corruptelæ per Reges, docemus. Tortus vero loca aliquot apponere debuit, ubi illa Ecclesiæ *declaratio* præcessit: quæ nisi præcessit, Regis nullum tum erat (ut videtur) officium. Sed Regi erat in promptu excusatio: *Non sustuli; Ecclesia enim non declaravit. Ecclesia* proinde culpanda, non *Rex*, qui nihil movere debet, nec *excelsa diruere*, nisi postquam id ita faciendum *declaravit Ecclesia*. Atqui *Regi* id semper, *Ecclesiæ* nunquam vitio datum legimus, quod *Excelsa steterint*. Regi ergo, sive *declaret* hoc, sive *non declaret*, etiam ante *Ecclesiæ declarationem*, id ex officio munus incumbit, deque eo neglecto Deo rationem redditurus est. Tota igitur mentio *declarationis Ecclesiæ*, præterquam quod fictitia est, hic etiam est intempestiva.

["At non soli reges, sed etiam sacerdotes communi consilio arcam deduxerunt; et licuit quidem Davidi Regi ludere ac saltare ante arcam, quod humilitatis et reverentiæ erat; non tamen licuit illi arcam contingere, quod potestatis sacerdotalis erat."—Resp. Torti, pp. 123, 124; et Bell. Op., t. vii. col. 696. C.]

366 *Reportasse Arcam*[t] agnoscit, sed *Sacerdotes* una idem hoc

[s] [1 Reg. iii. 22, 2 Reg. xii. 3, et alibi sæpius.]

[t] 1 Chron. xiii. 12.

fecisse cum Rege[r]. Quidsi autem una? Regis in eo partes præcipuæ. Quis interfuit, non quæritur, sed quis præfuit. De Primatu enim agitur. *Præeunte* hoc Illius imperio factum, nec vel ante vel omnino factum, nisi postquam Regis ad illud auctoritas intervenit. Dein *Ludendi* veniam Regi facit[s], idque dicit *humilitatis* fuisse[t]. At *Ludere, humilitatis* non est, *gaudii* potius. Tum, si *humilitatem* præ se ferre voluit, *post Arcam* ei, non *ante*, saltandum erat; *a fronte* habenda erat Arca, non *a tergo*. Nam, quod ante saltavit, id eo potius videtur fecisse, ut se illis præire viam doceret, et Primatum tenere in negotio Arcæ reportandæ, gaudere autem et exaltare, quod sic teneat. Nam quod caute admodum Tortus subnectit, *Non licuisse tamen Davidi Arcam contingere:* quis id affirmavit? Nec Regi quidem *Nostro* licet, nec ulli, aut Sacra administrare, aut attrectare quicquam, quod potestatis sit mere Sacerdotalis, ut sunt *Liturgiæ, Conciones, Claves, Sacramenta*. Arcam figant loco suo Reges. Attingant post illi, quos ea cura tangit, ex suscepto munere Ministerii sui.

[(3.) Et arcam reportante.]

["At sicut templa ædificare, Deoque dicare, ad magnificentiam Regum, et sacris solemniis, quibus templa consecrantur, interesse, ad pietatem eorundem Regum pertinere concedimus; ita negamus in ipso Templo Pontificale munus attingere illis ullo modo posse permitti. Ex quo sequitur, ut Primatus in spiritualibus Regi nulla ratione conveniat." —Resp. Torti, p. 124; et Bell. Op., t. vii. col. 696. C, D.]

Ad Reges etiam spectare fatetur, *ædificare Templa, Deoque dicare*[u], sed *ad Regum Magnificentiam*. Esto autem ut *Magnificentia* fuerit in *ædificando:* at in Deo *dicando* aliud quiddam fuit, quam *Magnificentia*. Dedicare enim Deo Templa, actus est *primarius*, neque cujusquam, nisi cujus partes in Religione *primæ*. *Dedicatum* autem a Salomone Templum, non magis negari potest, quam *ædificatum*. Nec (quod Tortus concedit) *interfuit* modo solennitati illi cum reliquo populo, ex *pietate*, sed et *præfuit* ex *auctoritate*. Nec enim sine *summa auctoritate* præstari poterant illa, quæ in persona sua præstitit Salomon in illis Solenniis. Negare non poterat hæc, ita in luce posita. Negat ergo post *attigisse in Templo munus Sacerdotale*, quod et nos pariter cum eo negamus. Tum, *ex*

[(4.) De Salomone templum ædificante et postea dedicante,]

[s] 2 Sam. vi. 14.

[t] [Conf. S. Greg. Magn. Moral. in Job. lib. xxvii. cap. xlvi. Op., t. i. coll. 888. D, 889. A.]

[u] 1 Chron. xxviii. 6.

eo sequi dicit, *ut Primatus Regi nulla ratione conveniat.* Sed perperam. Quæ enim in Templis fiunt a Sacerdotibus virtute officii sui, fere sunt *Ordinis;* in quibus quid facit Pontifex, quod non idem facit Sacerdos quilibet? *Missam decantat, Creatorem creat*[x], *aspergillum tractat,* denique, in quo insistit Tortus, *thuribulum* quoque et *thus adolet* non minus simplex
367 Sacerdos, quam Papa Paulus ipse. Primatus Papalis extra Templum fere est: *In Templo* parificantur ei multi. Sed neque in iis quæ *Pontificalis* sunt *muneris* Regi *jus* facimus, nec *incensum adolere* sinimus, nec id facere, cujus typus tum erat *incensum.* Bone Deus! quam hæc sæpe a vobis jactata, quam extra rem semper: pudeat ita coccyzare sine fine. Semel autem habe hac de re sententiam nostram. Non nos *Regi potestatem* tribuimus, quam habere voluit Osias; solam illam quam Josias habuit; Josiæ, non Osiæ, Primatum vindicatum imus.

["At nescio ubi invenerit auctor iste librum de novo inventum populo jussu Regis legi debuisse. Nam in nostris Bibliis loco ab ipso notato, habemus librum in Templo a Pontifice inventum, et lectum: deinde lectum etiam coram Rege, et Regem misisse aliquos, qui consulerent Dominum super verbis libri. Sed quid hic est pro Primatu Regis in rebus Ecclesiasticis et Spiritualibus."—Resp. Torti, p. 124; et Bell. Op., t. vii. coll. 696. D, 697. A.]

[(5.) De libro Legis a Josia invento.]

De *Libro legis,* novum Torto videtur, quod *de novo repertus* dicitur[y]. At si in manibus tum Liber ille fuisset, non dicam omni populo, sed vel ipsis *Sacerdotibus;* si non novus plane; quid attinebat referri in Historiam Sacram; quod dum aliam rem ageret Helkias Sacerdos, reperisset *Librum Legis?* Quorsum etiam ita obstupescit Rex, si ab antiquo illi notus, aut cur ita de illo loquitur, *Liber iste qui repertus est?* Denique quorsum ad Prophetissam ablegat Sacerdotem Helkiam, consulturum eam de verbis Libri, nisi quia etiam Sacerdoti ipsi *ignotus* et plane *novus?* Qua de re non invitus credo audiet Tortus Cajetanum suum. Non novum *Illi,* quod Torto. Sic enim ille. *Tanto* [*enim*] *tempore neglecta erant* [lege *fuerant*] *divina tempore Menassis, ut Liber legis tanquam res noviter in-*

[x] ["Dicens nimis execrabile videri, ut manus, quæ in tantam eminentiam excreverunt . . . ut Deum *cuncta creantem* suo signaculo *creent* . . in hanc ignaviam vel stultitiam detrudantur."—Urban. Papa II. in Conc. Rom. A.D. 1099. citat. ex Hovedeni Ann. Part. prior.—Conc., t. x. col. 617. E.]

[y] 2 [al. 4.] Reg. xxii. 11.

venta scribatur[z]. Libro sic reperto, a Rege lecto, consulta de ejus sensu Prophetissa, non Pontifice, non expectata *declaratione* Ecclesiæ, indixit Rex Conventum, in eo jubet recitari Librum, recitato fœdus novum init cum Domino; populum quoque ad fœdus adjuravit. Tum *præcipit ipsi Pontifici* Rex, reliquisque *Secundi ordinis* Sacerdotibus, ut ejiciant e Templo atque exurant vasa omnia, quæ Baali *Sacra fucrant*, ut Excelsa demoliantur. Mandavit post de Paschate novo faciendo, denique de Religione tota in integrum reformanda. *Et quid hic est* (ait Tortus noster) *pro Primatu Regis in rebus Ecclesiasticis et Spiritualibus?* Puto res Spirituales et Ecclesiasticas esse, *Cœtum indicere, fœdus de Religione sancire, peregrinum cultum abolere, verum mandato suo instaurare;* et in his omnibus cum præcipit Pontifici Rex, paret Regi Pontifex, nihilne hoc apud Tortum pro Regis Primatu? Tortum nihil moror; apud alios non tortos, sed rectos, recti amantes, non dubito, quin plurimum sit in exemplo Josiæ pro Primatu 368
Regio, nec alium quærimus quam Josiæ, nec alius vindiciæ sunt, in tota Apologia.

["Nulli erant Reges apud Judæos tempore Nehemiæ; quomodo ergo Reges fœdus redintegravere inter Deum et populum? Non igitur Reges, sed primores Judæorum, tum Levitici generis, tum etiam aliarum tribuum, fœdus iterum percusserunt cum Deo."—Resp. Torti, p. 125; et Bell. Op., t. vii. col. 697. A.]

Redintegrati cum Deo fœderis, partes præcipuas penes Regem fuisse, Rex Josias testis omni exceptione major. Ezekias *hoc idem* fecit, auctorque fuit Sacerdotibus, ut facerent. Idem etiam Asa, idque interposito Juramento. De Nehemia[a], quod illius tempore Reges non fuerint, puerilis is fere Cavillus est. Nam si Nehemias id potuit, qui *Dux* tantum, cuique delegata tantum potestas; annon *Rex* multo magis? Nehemias vero Auctor fœderis illius, et primo loco signavit. Admittit ergo pertinere ad Reges, non tamen ex alia ratione, quam quod Reges in causa sint, cur populus a Deo recedat per Idololatriam. Etiamne id locum habet in Regibus, quos nominavi, Asa, Ezekia, Josia? An vel *recesserunt* ipsi a Domino, vel *populo* unquam causa fuerunt recedendi? Quæ hæc vesania

[(6.) De Nehemia fœdus cum Deo redintegrante.]

[z] [Thom. de Vio Card. Cajet.] in 2 [i. e. 4.] Reg. cap. xxii. [v. 8.—Comm. in S.S. t. ii. p. 270. b. Lugd. 1639.]
[a] Nehem. ix. 38.

est? Pontifices vero, quos penes summa potestas est Torto, cur non *opposuerunt se murum pro domo Israel*[b]? cur non populo fuerunt in causa, ne recederent? An est illorum potestas in Religione maxima, nec vim habent tamen, vel retinendi in officio populi, vel ad officium revocandi? Reges sinunt abducere a Deo populum, ipsi (nisi mandaverit Rex) nunquam reducunt? Passim enim per Fastos Sacros quod in Religione sit, a Rege fieri diserte dicitur, *Regis factum* esse; Pontificis haud unquam, nisi ex Regis mandato. Nam de icto per Jehoiadam Pontificem fœdere, quis non videt quam ineptum? non enim ab illo ictum, nisi ut Regis tum Protectore. Rex Joas puer septennis, Jehoiada autem Custos Regis, optimo jure Custos, ut cui vitam cum Regno deberet Rex. Quod vero factum ibi, Regia Auctoritate factum, quæ tum penes Pontificem; eo (cum per ætatem Rex nondum posset) Regni res procurante.

["Recte Ezekias Rex serpentem æneum confregit, quoniam populus, &c. Rectissime etiam Asa Rex confregit Idola, quæ fuerunt a Regibus prædecessoribus fabricata: sed non ideo Rex Primatum habet in rebus spiritualibus, quia scelus Idololatriæ punire potest. Hac enim ratione serviunt Reges Deo, dum hostes Ecclesiæ, quales sunt Idololatræ, hæretici, et schismatici, ab ipsa Ecclesia damnati et declarati, legibus et gladio puniunt."—Resp. Torti, p. 125; et Bell. Op., t. vii. col. 697. B, C.]

[(7.) De Ezekia serpentem confringente.]

Ad Regem pertinet, *intrare Templum ipsum, Serpentem ibi æneum confringere*, quem fecerat Moses[c], cum abiisset in superstitionem serpens ille; cum (quod vos imaginibus vestris quotidie facitis) thurificaret ei populus. Recte factum hoc (ait Tortus;) Causam addit, et addit causæ, *Quoniam* (inquit) *populus ad Idololatriam propensus, Serpenti illi, ut Numini cuidam, Sacrificia offerre cœperat.* Non *cœperat:* Non *of-*
369 *ferre Sacrificia:* Non *ut Numini.* Omnia hæc additamenta Torti, (non minus quam Serpens ille) tortuosi, et in omnem se partem rotantis ut evadat. Non *cœperat.* Verba enim Scripturæ sunt, *Quin usque ad illum diem;* de quibus ita Cardinalis Cajetanus. *Perseverantia describitur hujus abusionis usque ad tempus Ezekiæ, ad manifestandam magnanimitatem Ezekiæ, ad exterminandum* [*etiam*] *toleratas superstitiones*

[b] [Ezek. xiii. 5. Vulg.]

[c] 2 Reg. xviii. 4.

tanto tempore[d]. Non *Sacrificia offerre*. Suffitus enim non est Sacrificium, nedum Sacrificia. Non *ut Numini*. Plus multo candoris in Cajetano. *Venerabantur Serpentem illum, thurificantes illi, ratione accepti* [leg. *recepti*] *beneficii, non adorando illum ut Deum, sed honorando ut beneficum signum datum a Deo. Quæ veneratio superstitiosa erat, utpote præter legem divinam, et propterea Ezekias abstulit*[e]. Falsa ergo causa hæc Torti. Verum dicendum illi erat, de *auctoritate*, qua fecit Rex, non *de causa*, propter quam fecit. Nam si auctoritate Rex propria atque sua resecare potest superstitiones, quas et Sacerdotes ipsi tolerant, et a longo tempore tolerarant; si Serpentes æneos a Mose factos, Dei ipsius jussu factos, miraculis insignes, Christi denique typos comminuere, postquam abierunt jam in abusum; parum aberit *a Primatu* auctoritas illa Regia, si sic pertingat in Templum, atque ista ibi tractet tam Ecclesiastica. Subest autem hic et alia fraus Torti. A Serpente enim confracto, ad *Idololatras* delabitur pœnis afficiendos, id est a *rebus*, ad *personas*. Quasi Serpens *Idololatra* esset, non *Idolum*. *Personas* ita demum subjicit gladio Regis, si prius ab Ecclesia damnatæ sint. Sed revocamus ad *Res*. Plus enim multo in *Res* ipsas jus habere, quam agere cum *personis*. Nec tamen damnavit, vel declaravit Ecclesia Serpentem æneum confringendum. Ezekias ipse idem *damnavit*, et *declaravit*, idem *confregit*. Semper infercit nobis *Ecclesiæ sententiam*, de suo, nunquam locum ei rei adducit ullum. Hac ergo etiam ratione serviunt Reges Deo, ut *Res ipsas* corrigant, et, si ita opus, redigant in pulverem, atque ita non in *personis* modo, sed et in *rebus* Primatum tenent.

["Non invenio loco notato ejusmodi reformationem; sed solum quod miserit Josaphat multos ex Levitis et Sacerdotibus, aliisque viris doctis, qui populos docerent. Ista vero missio studium ac zelum Regis ostendit; Primatum in spiritualibus non ostendit. Ad Primatum enim proprie pertinet docere, et legis divinæ dubia explicare, quod munus non Regi, sed summo Sacerdoti tribuitur, Deuter. xvii., cui omnes sub pœna ultimi supplicii parere tenebantur."—Resp. Torti, pp. 125, 126; et Bell. Op., t. vii. col. 697. C.]

Ad Regem pertinet *missio Sacerdotum, ut erudiant populum*[f], et, una cum Sacerdotibus, Principum, ut quod *illi* scien- [(8.) De Josaphato sacerdotes mittente.]

[d] [Thom. de Vio. Card. Cajet.] In 2. [i.e. 4.] Reg. xviii. [v. 4.—Comm. in S. S., t. ii. p. 260. b.]

[e] Ibid.

[f] 2 Chron. xvii. 8.

tia *docent, hi* auctoritate *sanciant;* quos *illi* scientia *docere* non possunt, hi auctoritate *coerceant.* Quid hoc vero aliud
370 est, quam *reformationem publicam instituere?* Quorsum enim apparatu hoc tanto opus erat, nisi posteriora Asæ tempora nescio quid *deformitatis* contraxissent, quam Filius ejus Josaphat missione hac tam solenni reformare instituit? Studium hic Tortus vidit et *Zelum* in Rege, *Primatum* non vidit. At, *Mittere,* solebat auctoritatis esse, non *Zeli:* Et *Mittens* eo ipso major *Misso,* quod *mittat* eum, qua ratione Pater Filio major est. *Zelus* autem in utroque par, *Misso* et *Mittente.* Non ultima quidem Primatus pars in Pontifice, *Missiones* ejus. Verum in Pontifice sic quidem: postquam transiit in Regem, *Auctoritas* statim omnis evanescit, *Zelus* succedit. Jam vero, ut *Missiones* elevet, calido nimis Consilio *docendi munus ad Primatum proprie pertinere* autumat. Vereor etiam ne tristi successu. Nam si ex quo *docendi munere* defungi desierunt Pontifices, Primatus ad eos proprie non pertinuit, *Primatum, qui potest capere, capiat.* Vix enim credo Torti *atavus* Pontificem ullum *docentem* audivit. Credo autem, Tortum pœnitebit dicti, sic enim *Propheta* Pontifice major; sic Sanctissimo Domino multi Dominicani, quibus a docendo cognomen *Prædicatorum;* sic denique majores erunt, quos, *ut docerent, misit* Josaphat, quam *Rex* ipse *qui misit.* Nam nos quidem hic *in Gubernando Primatum* ponimus, non *docendo;* et Regem non *Doctorem* summum, sed *Gubernatorem* dicimus, ut jam dirimi possit lis, et hercisci inter Regem et Pontificem: Pontifex ut Summus sit *in docendi munere, quod proprie pertinet ad Primatum suum:* in *gubernandi* Rex, quod ille solum sibi vindicat ut suum; nec illum alterum Pontificalem *docendi* invadet unquam. Sed vereor, ut stet Pontifex huic Torti Primatus *proprio;* et ægre ferat præreptum sibi alterum illum *improprium gubernandi.* Quod autem adjicit auctarii loco, de ultimo ejus supplicio, *qui Pontifici non paret,* (addere tamen debuit, *juxta Dei legem respondenti*) id vero pro eo non facit, contra potius. Dicat enim: qui ita *Pontifici non paret,* in eum ubi aget Pontifex? apud quem Reus sistetur? Quis sententiam feret? Quis capite plectet immorigerum? Est, qui spreto Pontifici jus dicet; Is ipse, quisquis est, per me, *Primatum* ferat.

["At Pontifex quoque Reginam non solum exauctoravit, sed etiam interfici jussit, et Regem alium subrogavit. 4 Reg. xi.; et aliud est facta Regum referre, aliud auctoritatem potestatemque probare; ut omittam, quod factum illud Salomonis, ex 1 Reg. ii. tribui solet Salomoni, non ut Regi sed ut Prophetæ, extraordinariam potestatem divinitus obtinenti."—Resp. Torti, p. 126; et Bell. Op., t. vii. col. 697. C, D.]

[(9.) De Salomone Abiathar 371 rum deponente.]

Ad Regem etiam pertinet alio adhuc modo *Pontifici jus dicere*, eumque (ita exigentibus ejus demeritis) exauctorare; et in locum Abiathari Sadocum surrogare[g]. Facit hoc, credo, ad Primatum Regis. Versat hic se in omnem partem Tortus; *ter* cuneum hunc conatur *revellere; ter* perdit operam, nec *revellit* tamen. Litem primo resolvit lite, sed iniqua et falsa. *Si Rex Pontificem hunc; alius Pontifex Reginam Athaliam, et regno privavit et vita.* Non Reginam (Torte), quæ contra jus fasque omne, solium, non sine tot Nepotum suorum cæde et sanguine, per summum scelus occuparat. Sospes tum et superstes regni verus hæres, verus Rex Joas, quo in vivis existente, Athalia *Regina* esse non potuit. Quo lubet ergo nomine appelles, vel si voles *Tygridem*, ferinæ enim crudelitatis. Nos *Reginam* negamus, nec id unquam dabimus, ut cum *legitimo* Pontifice *illegitimam* non *Reginam*, sed Regni *Usurpatricem* componens, litem hanc hac lite resolvas. Nec sibi in Athalia sua satisfacit Tortus, altera vice tentat; sic pote. *Aliud est facta Regum referre, aliud Auctoritatem probare.* Quid audio? Illud dicere vult, sed eloqui non audet, factum hoc contra jus a Salomone, quod Pontificem abdicarit. Ita, ut Pontificis *Primatum* erigat, incurrit in Salomonem. Nam si *auctoritatem* hoc Regis non probat, factum ergo *sine auctoritate* legitima; sin legitime factum, *auctoritati* probandæ satis est. Peccavit ergo Salomon et Sadoc intrusor, et Abiathar Sanctus Confessor, potius quam ut Regi constet Primatus suus. Videtisne os hominis? Sed ne sic quidem etiam satisfacit sibi. Novam ergo formam assumit Proteus, priori plane contrariam. *Omittit* enim *quod tribui solet factum hoc Salomoni, ut Prophetæ, non Regi*, non Regiam, sed *extraordinariam potestatem divinitus obtinenti.* Dixit *omittere* se hoc, nec *omisit;* potuit tamen, ita prorsus *omissione* dignum. *Non ut Regi tribui solet factum hoc Salomoni*, sed *ut Prophetæ. Factum, ut Prophetæ?* Imo

[g] 1 Reg. ii. 27.

Dictum, ut Prophetæ. Per Prophetam res prædicitur, per alios opere completur sæpe non Prophetas, sæpe et Reprobos. Qui prædicit, is Propheta est: Qui, quod prædixit ille, post implet, obsignat prophetiam, Propheta ipse non est. Alioqui et Herodes Propheta, per quem factum est, *ut impleretur sermo Domini per Prophetam*[h] de Infantum nece; Et Milites Prophetæ, per quos *ut Sermo alius Prophetæ impleretur,*
372 *Cum jecerunt sortes super tunicam Christi, Cum aceto eum potarunt*[i]. Et Pharisæi, per quos alius, *Cum oderunt Christum gratis*[k]; *Et filius denique perditionis* Judas ipse Propheta, per quem alius, *Cum levaret contra Christum calcaneum suum*[l]; Nunquid omnes hi inter Prophetas? Omnes, si id satis *ad suscitandum Prophetam,* ut *fiat per eum* quid, unde *impleatur Sermo Domini.* Per hos enim omnes *factum est aliquid, unde impletus Sermo Domini.* Apage vero hos Torti Prophetas. A quo vero *solet hoc tribui?* A Domino ejus: Qui satis improprie *fecisse hæc dicit* Salomonem, *Ut Prophetam, et Divinæ Justitiæ executorem*[m]: quæ duo tamen *disparata* sunt. Propheta enim Divinæ Justitiæ Nuntius est, Interpres est; Executor non est. Interpres Prophetiæ suæ, non Executor alienæ. *Satis* et illud *improprie, Non ut Regem, sed ut Divinæ Justitiæ Executorem.* Quasi Rex ipse Divinæ Justitiæ Executor proprie non sit. Sed neque *ejecit Rex Abiathar ad istum finem, ut impleretur Sermo Domini;* sed *ex læsæ Majestatis crimine;* fuit modo consequens ad ejectionem *Abiathar impletio Prophetiæ;* atque eo loco, '*Ut*' consecutionem denotat, non causam finalem, quod te Tostatus[n] docere potuit. Quodsi Spiritui Sancto quid *soletis tribuere,* non uno loco ille *factum hoc* Regi *tribuit:* Vers. 26. *Abiatharo quoque dixit Rex*[o]; *Rex,* qui *proxime præcedente versu Adoniam* cædi jusserat[p], idem *versu hoc* jussit *quoque Abiathar* loco cedere. Vers. 35. *Posuit Rex Sacerdotem Sadoc pro Abiathar*[q]. *Rex* utrobique, quasi contra vos, expresso *Regis* nomine. Ita *bis Regi factum tribuit* Spiritus Sanctus, quod Spiritus Torti non Regi, sed Prophetæ. *Potestate Regia,* negas. At hæ voces,

[h] Matt. ii. 17.
[i] Joan. xix. 24.
[k] Joan. xv. 25.
[l] Joan. xiii. 18.
[m] [Bell.] de [Rom.] Pont., lib. ii. cap. 29. [Op., t. i. p. 180. H.]
[n] [Alph. Tostat. Abulens.] In 1 Reg. cap. ii. Q. 28. [Op., t. vi. par. i. p. 78. F.]
[o] [1 Reg. ii. 26.]
[p] [Ibid. 25.]
[q] [Ibid. 35.]

Abi ad Agrum tuum, ibi te contine: Et, *Vir mortis es, sed non interficiam te*[r], Regis sunt, non Prophetæ. Relegare homines; ubi mortis rei sunt, vitam illis indulgere; Pœnam Capitalem in mitiorem, *Depositionis,* commutare; Potestatis Regiæ sunt: Prophetæ non competunt. Denique, *qua potestate, Banaiam* pro *Joabo constituit super Exercitum,* (quam tu, spero, Propheticam non dices, sed Regiam) eadem, nec alia, *Sadocum pro Abiatharo constituit super Sacerdotium*[s]; Regia *utrumque, utrumque* uno eodemque versu; non una in *priore inciso* potestate, nimirum Regia; alia in *posteriore,* nempe Prophetica. Postremo, ut misere laborare illi causam scias, ad misellum illud effugium se recipit *Extraordinariæ potestatis,* ad quam confugere non solet quis, nisi cui de- 373
plorata res est, nisi cui Ordinarii nihil est, quod respondeat. Ut enim qui vita privari dignus, non vita privetur, sed Munere, Ordinaria Regis potestas est; Extraordinariam Prophetæ non requirit. *Bonum factum* erit semper, utcunque factum sit, cum *Ordinaria* non potest, *Extraordinaria* quadam nescio qua *facultate* medicari.

["De hoc enim quæstio est, an Regi conveniat regimen Ecclesiasticum, non autem an liceat Regi templa ædificare, ante arcam Domini saltare, Idololatras interficere, et alia id genus; sed hic, ubi minime oportuit, deseruit Auctorem Apologiæ Verbum Divinum."—Resp. Torti, p. 126; et Bell. Op., t. vii. coll. 697. D, 698. A.]

Post enumeratas jam Ecclesiastici regiminis partes pæne singulas, ad quas allegatæ ex verbo Dei sententiæ ad minus singulæ, prodit nobis Tortus in aciem, et jubet pro toto jam Regimine verbum Dei aliquod allegare. De toto enim, inquit, *nobis quæstio est.* Annon de *partibus simul sumptis?* Et quid totum, nisi *partes* non singulæ, sed sic in unum *coacervatæ?* Quid vero actum nobis toto hoc tempore? Quorsum illa tot spectant jam allegata? *Id quæritur,* inquit, *An Regi convenit Regimen Ecclesiasticum.* Profecto autem si conveniant illa Regi, *dare Judices in causis Ecclesiæ; dare Judicum Præsidentes; abusus in Religione et corruptelas tollere; Arcam reportare, et præire reportandæ; Templa dedicare, et ad eam rem Cœtus indicere; Libro legis recitato præcipere Pontifici de repurgando Dei cultu;* Si *fœdus renovare*

[Regi ergo convenit regimen Ecclesiasticum.]

[r] [Ibid. 26.]

[s] [Ibid. 35.]

de Religione reformanda; Si *Templum ingredi, et æneum Serpentem confringere;* Si *Missiones Sacerdotum facere;* Si *Pontificem ipsum ejicere, atque exauctorare, ne sit Pontifex:* Hæc si Regi omnia sic conveniant, convenit et *Regimen* Ecclesiasticum. Quantillum enim hæc absunt a toto *Regimine,* cum vix ulla desit pars? Non ergo *deseruit Auctorem Apologiæ, ubi maxime oportuit Verbum Divinum:* deseruit Tortum, ubi minime oportuit, ad tot loca *responsum commodum.* Faciat hæc, quæ dixi, Rex, nec ad Primatum suum præterea quicquam requiret. De *docendi munere, de dubiis in lege locis explicandis,* nulla fuit illis tum, nulla nobis jam erit cum *Pontifice* pro *Rege* controversia.

["Primus titulus, pro quo allegatur locus 2 Sam. vii., non convenit Regibus generatim, sed solum Salomoni, ut figura Christi erat; de quo dictum est ab Angelo, 'Et Filius Altissimi vocabitur.' Lucæ i. Quanquam in Deut. xxxii. toto populo dicitur "Nonne ipse est Pater tuus, qui fecit te, et creavit te?' Et nos omnes Deo dicimus, 'Pater noster &c.'"—Resp. Torti, p. 127; et Bell. Op., t. vii. col. 698. A.]

[Tituli Regum apud S. Script. (1.) Filii Altissimi.]

Etiam, ut, quam laboret invidia in Regum nomen, prodat, *titulos* ipsos arrodit, nec vel illis gaudere sinit homo malevolus. Ita re, nomine, spoliatos vult; ita omni ex parte imminutum it Regiam Dignitatem. Quam id autem inscite? In primo titulo, quo *Filius Altissimi* Rex dicitur, restrictus est et tenax, *soli Salomoni* peculiarem vult; non *generatim* Regibus convenire. Statim autem *verbis proximis,* quasi
374 Lethargia correptus, profusus est, toti Israeli communicat, cujus, in Deuteronomio, *Deus Pater* dicitur. Tandem etiam ad *omnes* extendit, qui dicere possunt, *Pater noster, qui es in cœlis,* id est, omnino omnes. Ita negat Regibus primo, *soli* Salomoni servatum vult: eodemque spiritu, *solius* Salomonis titulum impertit etiam infimis de plebe. Nec advertit, quod etsi *Petrus Regem honorari*[t], idemque *omnes honorari* jubeat, nemo tamen dubitet, quin alio *honore* Regem, quam *omnes:* ita etsi Deus idem *Regi,* idemque *nobis* Pater; alia tamen, longe alia ratione *Regi* quam *nobis;* communiore aliqua *nobis* et remota, Regibus autem *propiore* quadam, atque illis *singulari.*

["Secundus titulus non solis Regibus, sed omnibus Judicibus convenit. . . . . Sic enim locum . . Ps. lxxxii. 'Ego dixi Dii estis,' intelligen-

[t] 1 Pet. ii. 17.

dum esse docent illa verba ejusdem Psalmi, 'Deus stetit in synagoga Deorum,' &c. . . . Locus quoque ex libro Exodi allegatus, cap. xxii. de Judicibus, non Regibus intelligitur."—Resp. Torti, p. 127 ; et Bell. Op., t. vii. col. 698. A, B.]

Quod ipsum, et *de loco Psalmi* dici potest, qui etsi non incommode quadrare potest omnibus qui jus dicunt : tamen quis non videt, aliter competere *Judicibus*, quibus potestas *a Rege* delegata, aliter *Regi* ipsi, cui *a Deo* immediate ; cujus ita Judices in Provincia personam sustinent, ut Rex ipse Dei? Quare ab *illis* per gradus intermedios itur ad Deum ; Rex ipse Deo proximus ; cui proin *Dei* nomen, peculiari quadam, atque insigni magis adhuc ratione convenit. Multo quidem magis Moses, et meliore jure, nomen *Dei* vindicet, qui id tum populo, quod Reges post, præstitit, (tum cum solus sederet, et Israeli jus diceret) quam *alii illi*, quos, Dei jussu, in *partem* post sollicitudinis vocavit ; qui etsi et ipsi *Dii* vocantur in lege, erant tamen ut *Re*, ita *Titulo*, Mose multis gradibus inferiores. [(2.) Dii.]

["Tertius titulus communis est regibus cum Pontificibus ; utrique enim apud Hebræos ungebantur, &c."—Resp. Torti, p. 127 ; et Bell. Op., t. vii. col. 698. B.]

Nec multus jam nobis sermo de Christo seu *Uncto Domini :* sat supra de eo dictum. Ibi Tortus, quod et hic, molitur, ut *nomen* sit Pontifici commune cum Rege. Nec hic, nec ibi, locum ullum apponit, nec dictis fidem facit. Nos *Christum Domini* de Pontifice dictum non damus. Nec moramur unctiones Torti. Nam et citra oleum Cyrus *Christus Domini* dicitur, et ante Chrisma, Christi, Psal. 105. A Deo titulus, qui latenter ungit, et in occulto, quos Regno destinat. [(3.) Christi Domini.]

["Quartus titulus haud scio unde huc irrepserit. Nam in 2 Sam. iii. 10, qui locus ad marginem allegatur, Thronus David legitur, solium Dei non legitur."—Resp. Torti, p. 127 ; et Bell. Op., t. vii. col. 698. B.]

Titulum quartum nescit, aut unde irrepserit. Siquid ego adjuto, ecquid cedet de sententia? Lege ergo totidem verbis 2 Chr. ix. 8. *Dilexit te Deus, ut poneret te super Solium suum.* Ibi Solium *David*, Solium *Dei*. Dehinc jam fac titulum agnoscas, saltem ne dicas *irreptitium*, ne nos te arreptitium dicamus. [(4.) In Dei solio sedentes.]

["Quintus titulus nimis est vulgaris, quippe qui convenit omnibus rebus creatis," &c.—Resp. Torti, p. 127; et Bell. Op., t. vii. col. 698. B.]

375 [(5.) Servi Dei.] Titulum *Servi Dei* exsufflat, ut vulgarem, ut Creaturis omnibus communem, quo tamen Moses et David, tanquam admodum *honorifico* indigitarunt se, atque supra res reliquas creatas paululum extulerunt. En Spiritum hominis, qui quod Reges sibi honori ducunt, tam superbe abjicit, atque conculcat. Nec enim *Servi Dei* dicendi *omnes*, nedum *omnia* quæ Deo serviunt. Nec *Servum* esse Regem quocunque modo dicimus, sed sic, ut Deus ipse Servum suum agnoscat. Ex officio enim *serviunt omnia*, etiam quæ neque possunt *velle servire*. Non tamen multos, puto, agnoscet pro *Servis*, et ex iis, quos agnoscit, qui illustri maxime loco serviunt, per eminentiam quandam *Servi* sunt, nec cæteris similes, vel simili loco habendi. *Servi* enim non æquales. *Servum* se *Dei* dixit Saul[u]; Servi hujus *Dei* Saulis, Achimelech Summus Sacerdos *bis Servum se* profitetur[x]. *Servus Dei* Salomon: Hic tamen *Servus* Abiatharum (ut tu eum dici vis) *Conservum* suum deposuit[y]. Videat autem Tortus, si tam numerosos nobis faciat *Dei Servos*, nec pauciores quam sunt Creaturæ; ne ita, is, qui *Servus Servorum Dei* dici vult, *Servus* cogatur esse Bipedum atque Quadrupedum omnium, et, quod adhuc majus est, *Dæmonum*. Serviunt enim Deo et illi, Gregoriano more, *velint nolint*[z], quorum tamen non feret (scio saltem) ut *Servus* sit Pontifex.

["Sextus titulus . . . 2 Sam. xiv. soli Davidi tribuitur, non ob regiam potestatem, sed ob singularem sapientiam . . . De Sacerdote autem generatim scribit Mal. iii. 'Labia sacerdotis custodiunt scientiam . . . quia Angelus Domini exercituum est.'"—Resp. Torti, pp. 127, 128; et Bell. Op., t. vii. col. 698. C.]

[(6.) Angeli Dei.] Titulum *Angeli* obliquis oculis aspicit: *Soli* Davidi vindicat, et illi, *qua Sapiens, non qua Rex*. At in Sacerdotes depluit *generatim*. Ita *unus* Rex *Angelus;* Sacerdotes *Angeli* ad unum *omnes*. Quam ubique malignus in Reges? Nec tamen solus David *Angelus;* Etiam Rex Tyri *Cherub* dicitur[a], qui puto vobis in Choris *Angelorum:* Rex (inquam) Tyri,

[u] 1 Sam. xiv. 41. [ed. Vulg.]
[x] 1 Sam. xxii. 15.
[y] 1 Reg. ii. 27.
[z] [Vide supra, p. 187.]
[a] Ezech. xxviii. 14, 16.

homo Ethnicus; ut jam spero, per Tortum liceat, quod Paganis datum est nomen, Regibus Christianis non negare.

["Septimus titulus proprius est Davidis, non communis omnibus Regibus; alioqui etiam Saul, et Hieroboam, et Achab, et cæteri fuissent secundum cor Dei."—Resp. Torti, p. 128; et Bell. Op., t. vii. col. 698. C.]

Esse secundum cor Dei[b], etsi eo loco de Davide dicitur; potest tamen et ad alios commeare, qui Davidi similes; Ezekiam puta vel Josiam; ut sic proprius esse desinat. Nec sequitur quod de Saulo addis et Achabo. Potest enim esse, et est ex corde Dei Rex, (*Magistratus* ipse scilicet) ut ille tamen non sit, qui *Magistratum* gerit. Recte enim id animadversum, non Tiberio vel Neroni reddi juberi officia hæc, sed Cæsari. [(7.) Facti secundum cor Dei.]

["Octavus magis convenit Sacerdotibus, 'quam Regibus. Illi enim erant lucernæ, vel, ut Auctor loquitur, luminaria Israel: istis autem Dominus dicit, 'Vos estis lux mundi' Matth. v."—Resp. Torti, p. 128; et Bell. Op., t. vii. col. 698. C.]

In titulo *Luminaris*, cum negare non possit, tamen moreretur jam, si non aliqua noceret. Non ergo satis illi Sacerdotes vocare in societatem nominis, ut ita, sicut Rex, sic Sacerdos; nisi Regem deprimendo dicat, *magis Sacerdoti convenire, quam Regi, nomen Luminis:* non veteri argumento Bonifacii[c], et analogia Solis ad Lunam, sed certe quod nihilo plus sapiat. Illi dicebantur *Lucernæ Israel*, nempe *Reges:* Hi autem, nimirum *Sacerdotes, Lux Mundi.* Major autem *Mundus* quam *Israel:* Major ergo, (fortasse, et tanto major) *Sacerdos Rege.* At cum hoc Servator diceret, *Vos estis Lux mundi*[d], duodecim illos affatus, qui erant tum *Omnes*, nec præter eos *ulli*, Apostoli. Itidem, si *Omnes* per Orbem Reges daretur alloqui, *illis* quoque idem illud suum diceret Christus, *Vos estis Lux mundi.* Cum *unum* tantum alloquitur, *Unius Gentis* Regem, *Lucernam Israel*[e] dicit, cujus Rex erat; Atque simili modo, si unius Gentis Episcopum affari contingeret. Ut septem illos Apocal. 1° *Septem Stellas* diceret *Septem Ec-* [(8.) Lumina.] 376

[b] [1 Sam. xiii. 14.]
[c] [Innoc. III.; vide Decretal. Greg., lib. i. tit. xxxiii. 'De majorit. et obed.' Cap. vi. 'Solitæ.'—Corp. Jur. Can., t. ii. col. 426.]
[d] [Matth. v. 14.]
[e] [2 Sam. xxi. 17.]

clesiarum; Singularum scilicet *Singulas;* non autem vel *Stellas,* vel *Lucernas,* Orbis *Universi.*

["Nonus titulus vere, proprieque Regibus convenit, ut sint Nutricii Ecclesiæ, sed tanto est inferior eo titulo, qui convenit Sacerdotibus, ac præcipue summis Pontificibus, quanto nutricius est inferior parente. Summum enim Pontificem Patrem esse Christianæ plebis Sanctus Augustinus dicit in Epist. clxi."—Resp. Torti, p. 128; et Bell. Op., t. vii. col. 698. C, D.]

[(9.) Nutricii Ecclesiæ.] In ultimo, ut agnoscas Tortum a principio in finem usque Regibus inimicum, ubi Apologia *Regem Nutricium*[f] nominavit; ille *Pontificem Patrem,* quo *Nutricius* inferior multo est, ut potiores semper sint partes Pontificis; quod Reges mordeat. Citat autem huic rei nescio quid ex Augustini Epistola quadam, (non enim illa, quam numeri notant[g].) At æquior hic sit censeo. Absque his enim foret *Nutriciis nostris, Pater Vester* Pontifex esuriret strenue, atque algeret, nec ita inflatus, obsericatus incederet, aut *pompatice ingrederetur Domum Dei.* Quodsi autem momenti quid sit in *Patris* nomine, nihil opus adeamus Augustinum, atque alicunde apud *eum* ex Epistolæ angulo aliquo Patris nomen eruamus. Sacræ literæ, non *Nutricii* modo nomen, vel *Nutricis,* etiam *Patris,* atque *Matris* ad Principes accommodant non invitæ. Debora Mater dicitur in Israel[h]. Ezekias *Pater,* atque, audi etiam, *Sacerdotum.* Sic enim Sacerdotes affatur ipsos. *Filii mei, nolite vero negligere*[i]. Ut Rex jam *Pater* sit, et Sacerdotum *Pater;* ne quid eo titulo insolescant, aut supra Reges se efferant. Quem enim honorem habent Principes, non alia Lege habent, quam *Quinta,* quæ est de *Patre honorando,* propter *paternam* de Patria curam, nec minus *paternam* de *Ecclesia.* Quicquid ergo præterea habet, hoc
377 habet ex verbo Dei Apologia, ut Rex Nutricius Ecclesiæ sit, et Pontificis ipsius etiam ut *Pater* sit. Diu autem hoc, et per aliquot sæcula, non modo ante Henricum octavum, sed etiam ante Pontificem vel Paulum primum.

["Unico pene verbo responderi potest. Ex his testimoniis nihil effici pro Primatu Regis in Spiritualibus, nisi velimus Reges Paganos et Ecclesiæ persecutores factos esse a Deo supremos Ecclesiæ gubernatores

[f] [Is. xlix. 23.]

[g] [Respexit forsan Epist. Milev. Conc. ad Innoc.; apud S. Aug. Epist. clxxvi. (al. xcii.) § 5.—Op., t. ii. col. 929. A.]

[h] Jud. v. 7.

[i] 2 Chron. xxix. 11.

in rebus spiritualibus. Nam hæc testimonia ad Imperatores Paganos pertinent."—Resp. Torti, p. 129; et Bell. Op., t. vii. col. 699. A, B.]

Et sunt ista quidem ex Testamento *Veteri* satis solida *Fundamenta,* et quæ tu haud facile convelles. Nam de *Novo* ibi quæ adjiciuntur, eo spectant, ne quis ex eo, quod alieni tum a Christo Reges terræ, imminutam putet, vel eorum in subditos potestatem, vel subditorum in eos fidem; neve pristino suo jure excidisse videantur. Non quod ad *Reges infideles* Primatum pertinere probent, non sane magis ad hos in *Novo,* quam ad Ahasuerum vel Nabuchodonozor in *Veteri* (delirat hæc Tortus), sed quod Cæsari, si Christianus fiat, ut Constantino, idem juris sit in *Ecclesiam,* quod in *Veteri,* Josiæ fuit; reditus statim fiat *ad jura Regum Israel,* quamprimum facti sunt *Reges Israel Dei,* et eorum quisque Christo nomen dederit. Interim autem, sit vel infidelis, sit vel Hæreticus, *oretur* pro eo, non minus quam pro Nabuchodonozor[j]; nemo *vitæ* ejus *insidietur,* non magis quam Ahasueri[k]. Fidem penes semet ipsos habeant Christiani subditi coram Deo; cæteris in rebus pietatem colant: ad eamque se *Conscientiæ nexu* teneri discant a Paulo[l]; *voluntatem hanc Dei esse,* discant a Petro[m]. Non ergo id agitur, ut Ecclesiæ *Persecutores Tiberii, Caii,* Ecclesiæ *Gubernatores* habeantur; quem si quis eis titulum deferret, ne susciperent quidem; ut qui Ecclesiam ipsam totis viribus extirpatum iverint: tantum ut tuti sint a Sica, Veneno, Pulvere Catholicorum suorum. Tum demum vero Ecclesiæ gubernacula capessant, cum conversi ad fidem fuerint. Reddenda enim *Cæsari* quæ *Cæsaris* sunt, quæ *Cæsari* debentur. Debentur autem *Cæsari* Christiano, quæcunque olim a Populo Dei sub veteri Lege Regibus suis officia, vel debita, vel persoluta sunt: quibus et debita tum erant et persoluta, subjectio et obedientia, non in Regni rebus solum, sed etiam Ecclesiæ.

[Reges infideles nullum in spiritualibus primatum habent.]

["Et quamvis aliquæ sententiæ ex citatis convenire possint etiam Regibus Christianis, aliquæ etiam ad omnes Principes, tum Ecclesiasticos tum sæculares jure pertineant, qualis illa est, 'Omnis anima, &c.'; tamen nemo inficiari potest, quin Regibus quoque Paganis conveniant, ut quæ doctrinam contineant Principibus omnibus communem, sive Pagani, sive Christiani sint."—Resp. Torti, pp. 129, 130; et Bell. Op. t. vii. col. 699. B, C.]

[j] Jer. xxix. 7.
[k] Ester. ii. 21.
[l] [Rom. xiii. 5.]
[m] [1 Pet. ii. 15.]

[Obedientia Regibus secundum Scripturas debetur.]

Nemo autem est, qui non videat, quam sit absurdum hæc alio detorquere; sed cum hoc facit Tortus, cum nequam facit, officium facit: quale illud, quod *aliquas* tantum *sententias, de citatis, Regibus etiam Christianis,* ait, *posse convenire.* 378 *Aliquas* vero? Et quæ tandem non conveniunt? *Paganis* autem *convenire omnes, neminem* (post dicit) *inficiari posse.* Hoc ergo videri vult dicere; *plus juris* esse Paganis Regibus, *plus illis* favere Scripturas, quam Regibus Christianis; et mox tamen, (ut quo nodo teneas, plane nescias,) *doctrinam Principibus omnibus communem illisce contineri* asserit, sive Pagani, sive Christiani sint. Non *aliquæ* ergo e citatis; omnes Principum Christianorum sunt. Quale etiam illud, quod sententias *aliquas* ex citatis detorquet ad Principes Ecclesiasticos, vel potius aliquam, nempe eam Apostoli, qua *omnem animam jubet subditam esse Potestatibus sublimioribus*[n]. Hanc sententiam ad *Ecclesiasticos Principes pertinere,* ait, cum nec ulli tum essent Ecclesiastici, qui Principes dicerentur; et si essent, tamen ad eos applicari non posset locus Apostoli, qui de iis est *Potestatibus,* quæ *gladium gestant*[o], et quibus *tributum penditur*[p]. Ecclesiastici vero tum mucronem gladii sæpe gestabant in cervicibus, capulum in manibus non gestabant: nec Publicanos adhuc habebant ullos, qui tributa sua, ac vectigalia exigerent ab iis, qui subditi, in Principatu suo. Tum *Apostoli* in eas *Potestates* includi non poterant, quibus (siquid vidit Chrysostomus[q]) etiam *Apostoli* ipsi subditi jubentur esse.

["Quales argumentationes istæ sunt, et secundum quam regulam Dialecticæ concludunt; 'Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.' Ergo Rex primatum habet in rebus spiritualibus? Vel, 'Regnum meum non est hujus mundi;' Ergo Rex est supremus Gubernator, etiam in causis Ecclesiasticis? Vel, 'Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, quæ sunt Dei, Deo;' Ergo Papa nullum jus habet in Anglia, etiam in rebus spiritualibus? Credo equidem, si adversarius libros Priorum Analyticorum Aristotelis summa diligentia annis multis evolveret, nunquam medium terminum in his argumentationibus inveniret."—Resp. Torti, p. 130; et Bell. Op., t. vii. col. 699. C, D.]

[Regis argumenta

Quæ vero post ibi format, per sane similia sunt *formanti*

[n] [Rom. xiii. 1.]
[o] [Ibid. 4.]
[p] [Ibid. 7.]
[q] ['Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω.' κἂν ἀπόστολος ᾖς, κἂν εὐαγγελιστὴς, κἂν προφήτης, κἂν ὁστισοῦν.—S. Chrys. Hom. xxiii.] in Rom. xiii. [Op., t. iii. p. 189. lin. 18.]

argumenta; jures a Torto *formata; forma* enim hominem ad vivum referunt. Alioqui, si quid in eo recti, si curvam in terris animam non gerat, sciat loca primum a se posita locis non suis; de *tribus* ultimum *primo* loco in Apologia stare: *duo priora,* quæ ille loco suo movit, *postremo.* Ut autem locata ab eo male, ita et *luxata* esse. *Ultimum* ejus pro *Cæsare* esse, ille luxavit, quasi contra Papam esset. *Duo priora* contra Papam, luxavit, quasi essent pro *Cæsare.* Sinat stare locis suis, sinat, ad quem destinata sunt, scopum petere; tum vero legat vel leviter *Analytica sua Priora,* nec ita valde diligenter *evolvat,* reperiet non magno labore, *medium terminum.* Hoc autem modo. Qui se Vicarium facit ejus, cujus regnum non est hujus Mundi, in Regna hujus Mundi jus non habet. *Vicarium se facere ejus, cujus Regnum non est hujus Mundi,* Medius terminus. Qui Gentium non dominatur ut Rex, non dominatur in Reges Gentium. *Dominari Gentium ut Rex,* Medius terminus. Atque *duo hæc* contra Papam, 379
qui sub Primatus specie usurpat sibi jus Dominii in Regna mundi, in Reges Gentium. *Ultimum* non contra Papæ jus, ut tu oppido quam inepte, sed pro Cæsaris jure est. Ad hunc modum. Quod Cæsaris est scilicet tum, cum jam Christianus factus est, id Cæsari reddendum. Obedientia etiam in rebus Religionis Cæsaris est Christiani jam facti. Medius terminus. *Quod Cæsaris est jam Christiani: Jam* Christiani dico; quo ita analogia servetur Regum Israelis sub *Veteri Lege,* Christianorum sub Nova. Tum demum enim Rex istius debiti capax est, cum est in Ecclesia, ut Josias: non cum extra, ut Jeroboam.

[Tortus valde detorsit.]

["Quæ cum ita sint, desinat adversarius in Scripturis sanctis ludere, earumque testimoniis abuti ad eum Primatum stabiliendum, quem non solum Ecclesia Catholica semper detestata est; sed etiam Calvinus ipse cum schola Genevensi nunquam approbavit; et quem in ipsa Anglia, ut a Regia cupiditate exortum, ipsi etiam Puritani molestissime semper tulerunt."—Resp. Torti, pp. 130, 131; et Bell. Op., t. vii. col. 699. D.]

Nos vero Testamentum *Novum* a Vetere non divellimus; ex utroque jus Regum astruimus. Habuerunt Reges in Vetere Primatum suum, atque inde nervi sunt et lacerti causæ nostræ. In *Novo* autem, deteriore jure non sunt. Sub eadem ergo conditione, idem illis Primatus debetur, idem

[Regius Primatus omnino agnoscendus.]

reddendus est. Tu vero Torte ne sic *ludas* Scripturæ locis; quæ (utcunque ludas illis) non potes eludere; et utcunque abuti potes patientia, at judicio Lectoris non potes. Sentit enim hæc ludicra non esse, serio rem agi; adeo stabiliri illis Primatum, ut tu succutiendo non sis. *Ecclesia vero Catholica*, tantum abest, ut eum Primatum *detestata* sit; ut Carolum, ut Ludovicum *Rectores Religionis*[r], Actis publicis Conciliaribus, dixerit, scripserit. Inter *Rectorem* vero et *Gubernatorem* quid interest? Aut si nulla ei vox satis est, nisi *Gubernatoris*, legat in Synodo sua Octava Basilium *Gubernatorem Universalis Navis Ecclesiasticæ*[s]. Calvinus autem ut *Papam Regem:* ita *Regem Papam* non probavit; neque nos quod in Papa detestamur, in Rege approbamus. At et *ille* nobiscum, et nos *cum illo* sentimus, easdem esse in Ecclesia Christiana Regis Jacobi partes, quæ Josiæ fuerunt in Judaica; nec nos ultra quicquam fieri ambimus, et Tortus si scopum ferire voluit, non aerem verberare, *Septem illa* petere debuit et configere, quæ *hoc ipso in loco* ponuntur Regis in Religione *munera*, et ad quem solum scopum collimare Juramentum Primatus Regii, Rex ipse (qui, quid ipse petat, optime omnium novit) non dissimulanter asserit. Quos vero *Puritanos* appellat, si Regium Primatum detestentur, detestandi ipsi. Profitentur enim, subscribunt, jurant indies. Sed et illi quod faciunt, ingenue faciunt, et societatem in hoc Torti, ipsumque adeo Tortum, tanquam mendacem hominem, et alibi de aliis, et hic de se, ac Sycophantam egregium detestantur.

[Quæ sint istius jura Primatus;]

Atque ut semel defungar tota hac de *Primatu Regio* Quæstione, semel ut constet *Primatus* apud nos quæ jura sint, quid *illius* nomine intelligendum veniat; atque ita cesset vestra dehinc, cesset aliorum calumnia de vestro, et a vobis conficto, non nostro, et a nobis agnito *Primatu:* paucis sic accipe sententiam nostram.

[(1.) Non novos articulos condere.]

Primo, Sub *Primatus* nomine Papatum novum Rex non invehit in Ecclesiam; sic enim statuit, ut non Aaroni[t] *Pon-*

[r] ["Gloriosissimo et Christianissimo Imperatori Carolo Augusto veræ religionis rectori . . . . . vita et salus."—Præf. ad] Conc. Mogunt. sub Carolo. [Conc., t. vii. col. 1240. D. "Domino serenissimo et Christianissimo regi Ludovico, veræ religionis strenuissimo rectori . . . . . vita et salus."] Conc. Mogunt. sub Ludovico, [Conc., t. viii. col. 39. C. Ubi Concilium sub Lothario dicitur fuisse celebratum.]

[s] [Vide supra, p. 426.]

[t] Exod. ii. 4.

tifici, ita nec Jeroboamo *Regi*[u] jus ullum esse, conflatum a se Vitulum populo proponendi ut adoret, (id est) non vel fidei novos articulos, vel cultus Divini novas formulas procudendi.

[(2.) Non sacra tractare,]

Neque vero id agit Rex, ne patitur quidem, ut sibi potestas sit, vel *incensum adolendi* cum Ozia[x], vel *Arcam attractandi* cum Oza[y], quod vos toties tam odiose inculcatis.

[(3.) Non munera sacerdotalia peragere.]

Vestrum illud (quod *ad Primatum Pontificium proprie pernere* dicitis) *docendi munus, vel dubia Legis explicandi*[z], non assumit, non vel Conciones habendi, vel Rei Sacræ præeundi, vel Sacramenta celebrandi; non vel Personas sacrandi, vel Res; non vel Clavium jus, vel Censuræ. Verbo dicam; nihil Ille sibi, nihil nos Illi fas putamus attingere, quæ ad Sacerdotale munus spectant, seu potestatem Ordinis consequuntur. Omnino vestra hæc calumnia est, in odium conficta, et Regis, et nostrum: Regis, quod Ille sibi hæc arroget; Nostrum, quod nos Illi ista tribuamus. Procul hæc habet Rex; procul a se abdicat.

[(4.) Sed ea, quæ exterioris sunt politiæ.]

Atqui in his, quæ Exterioris Politiæ sunt, ut præcipiat, suo sibi jure vindicat; nosque adeo Illi lubentes merito deferimus. Religionis enim curam, rem Regiam esse, non modo Pontificiam, et in Regiis primam; quamque Ille non solum foris ab externa vi, sed et domi ab incuria hominum asserere teneatur. Vos quidem ipsi, si vis instet ulla, rem Regiam clamatis: Ille vero, si collapsa sit Disciplina, non minus Regiam.

Nam cum Lege ipsa Dei[a] Custos sit et Vindex, non secundæ modo Tabulæ, sed et primæ: primæ quoque ad se curam pertinere putat, et primam primæ. Et cum *Omnis anima Ei subjici*[b] jubetur: animæ etiam consultum vult; magis autem id, atque prius, quam corpori. 381

[Ut a regibus Israeliticis factum est.]

Vis illa dicam sigillatim quæ sint? Quodcunque in rebus Religionis Reges Israel fecerunt, nec sine laude fecerunt, id ut *Ei* faciendi jus sit ac potestas. Leges auctoritate Regia ferendi, ne blasphemetur Deus (non negabitis, fecit Rex Babel[c]) ut jejunio placetur Deus, fecit Rex Ninive[d]: ut

u 1 Reg. xii. 28.
x 2 Chron. xxvi. 16.
y 2 Sam. vi. 6.
z [Resp. Torti, p. 126; et Bell. Op., t. vii. col. 697. C.]
a Deut. xvii. 18; Josh. i. 8.
b Rom. xiii. 1.
c Dan. iii. 29.
d Jon. iii. 7.

Festo honoretur, fecit Ester, cum Purim[e], Machabæus, cum Encœnia promulgaret[f]. Denique iis omnibus de rebus, de quibus in Codice, in Authenticis, in Capitularibus a Constantino, Theodosio, Justiniano, Carolo Magno, Leges latæ leguntur.

Tum delegandi, qui de Lege sic Lata judicent, quod Josaphat[g]. Tum subditos, ne sic latam violent, juramento obstringendi, quod et Asa[h] et Josias[i].

Quod siqui in Leges ita latas committant, etsi Religionis ea causa sit, sive *Pseudoprophetæ*[j] crimen est, sive *Idololatræ*[k], sive *Blasphemi*[l], sive *Sacra polluentis*[m], in eos auctoritate Regia animadvertendi.

Conventus auctoritate sua indicendi; Etiam de Arca reducenda, et figenda loco suo, quod fecit David[n]: Etiam de Populo ad Dei cultum revocando, quod Josaphat[o]: Etiam de Templo dedicando, quod Salomon[p]: collapso instaurando, quod Joas[q]: polluto purificando, quod Ezekias[r].

Quanquam vero, non frustra sibi præceptum putet a Deo, *ut describat sibi Legis exemplar, secum habeat semper, legat sedulo*[s], *dies noctesque meditetur*[t], condiscat inde cultum Dei vel ad ipsas usque Ceremonias; nec hoc illi dictum, ut totus ab alieno ore pendeat, ipse, qua a se, nihil plane dijudicet: In his tamen *Os Eleazari*[u] non invitus *consulet*, et *requiret legem ab iis, quorum labia scientiam custodiunt*[v]: adhibebit in sacris Legibus ferendis, quos adhibere par est, quosque ratio suadet, rerum illarum consultissimos, deque iis optime respondere posse. Et in his, quæ ad Deum pertinent Amariam[w] *Sacerdotem*, non Zabadiam *Ducem* jubebit præsidere.

Quoad Personas; Omnibus omnium Ordinum jus dicendi: qui sit (dicam stilo Scripture) *Caput Tribus*[x] Levi, non
382 minus quam cæterarum, nec minus Clericorum quam Laicorum Rex: Contra Abiathar *siquis superbierit, Decreto* suo

[e] Est. ix. 26.
[f] 1 Mac. iv. 56, 59.
[g] 2 Chron. xix. 8.
[h] 2 Chron. xv. 14.
[i] Ibid. xxxiv. 32.
[j] Deut. xiii. 10.
[k] [Ibid.] 15.
[l] Levit. xxiv. 23.
[m] Num. xv. 35.
[n] 1 Chron. xiii. 3.
[o] 2 Chron. xix. 4.
[p] 1 Reg. viii. 64.
[q] 2 Chron. xxiv. 4.
[r] [Ibid.] xxix. 5.
[s] Deut. xvii. 19.
[t] Jos. i. 8.
[u] Num. xxvii. 21.
[v] Mal. ii. 7.
[w] 2 Chron. xix. 11.
[x] 1 Sam. xv. 17.

compescendi[y]; etiam Abiathar ipsum, si ita meritus, Pontificatu *abdicandi*[z].

Quoad Res. Excelsa diruendi; id est, peregrinum cultum abolendi; nec modo *Vitulum aureum* ab Aarone conflatum, quod Moses[a], sed et *Serpentem æneum* a Mose erectum confringendi, quod Ezechias[b]; Et sive in Idololatriam abeat *Vitulus aureus*, sive in superstitionem *Serpens æneus*, utrumque comminuendi.

Nam de rebus, quæ ad decorem Domus Dei spectant, quæ dici solent *Adiaphora*, statuendi, quod Joas[c]; et quæ materia schismatis esse assolent, futiles et inutiles Quæstiones, auctoritate sua compescendi, quod Constantinus[d]; ne vos quidem ipsi negatis jus esse.

Postremo; si de Christianis exemplum malitis, id postulat, ut Episcopus sit *τῶν ἐκτὸς*, quod Constantinus[e]: ut *Rector Religionis*, quod non modo Carolus Magnus, sed et Ludovicus Pius[f]. [Et vero Christianis.]

Hæc Primatus apud nos jura sunt, ex jure Divino. Reliqua Chimæra vestra sunt, quibuscum quasi cum umbra vestra *σκιαμαχίαν*, si libet, quantum libet, instituite. Nos illa non feriunt; Lectori, perinde ut affectus erit, vel stomachum, vel risum movent.

["Venio nunc ad ea, quæ Auctor Apologiæ . . . . ex Bellarmini scriptis attulit in medium ad invidiam ei conflandam . . . .

Primo ponit Bellarminus, Reges servos potius esse quam dominos, Lib. de Laicis, cap. 7. In libro Anglice scripto, ad augendam invidiam, Reges non servi qualescunque sed mancipia nominantur.

Respondeo sententiam Bellarmini ex Augustino desumptam esse . . . . . Ubi qui imperant, non dicuntur servi, quasi subjecti sint populis, sed quia laborant," &c.—Resp. Torti, p. 131; et Bell. Op., t. vii. col. 660. A.]

Dictum jam de *officiis*, deque *Titulis*, quibus dignatur Reges Spiritus Sanctus: quibuscum quam belle conveniat Cardinali, notavit Apologia. Quodsi in Cardinalem redundet ex eo fonte invidia, unde Regibus illam conflare voluit, quis non par pari relatum dicat? Quam belle vero jam inter [Dicta quædam Bellarmini. (1.) Reges esse servos.]

[y] Deut. xvii. 12.
[z] 1 Reg. ii. 27.
[a] Exod. xxxii. 20.
[b] 2 Reg. xviii. 4.
[c] 2 Chron. xxiv. 12.
[d] [Vide Constantini Ep. ad Alexandr. et Arium.] Socr. [Hist. Eccl.] lib. i. cap. 7. [pp. 16—18.]
[e] [Euseb. de Vit. Constant., lib. iv. cap. 24. p. 638.]
[f] [Vide supra, p. 466, not. r.]

se conciliet Tortus, age videamus. Verba Cardinalis, *Magis proprie Servus dici debet, qui præest, quam qui subditus est*[g]. Falso posita primo. Non enim *magis proprie* dici debet; qui nec *proprie* debet. *Proprie* autem dici non debere, docet idem ipse Cardinalis eodem ipso in loco; dubitat enim, *an ulla servitus in Principatu Politico*[h]; Deinde, *Despoticam subjectionem veram et propriam servitutem* dicit[i]. At subditi, *proprie* loquendo Principum δεσποταὶ non sunt. Docet et Tortus, qui ideo Servos dici vult, *non quasi subjecti sint*, (at proprie servitutis ratio in subjectione est) *sed quia laborant*
383 *regendo propter bonum publicum.* Labor autem proprie servitus non est; nec qui laborant, eo ipso quod laborant, proprie servire dicuntur. Laborant etiam, qui liberi sunt; neque Servus *proprie in virga* venit, ipse potius virgæ et correctioni subjacet. Quodsi autem ex eo Servus quis *proprie* dicatur, quod propter bonum publicum, et populi utilitatem operetur, liber qui propter suum: mali omnes *proprie* liberi, boni *proprie* Servi, nec nisi boni. Nisi bonos enim vix reperias, qui quærant quæ sua non sunt; aut laborent propter bonum aliud quam suum.

Atque ut falso posita, ita nihilo verius, ex Paulo[j], Gregorio[k], Augustino confirmata. Paulus enim et Gregorius de Politico Principatu non loquuntur: Cardinalis de Politico. Quid Augustinus? *Etiam qui imperant serviunt iis, quibus videntur imperare*[l]. Sic est. At hoc multum abest a dicto Cardinalis. Nusquam enim hic *magis proprie*, ac ne *proprie* quidem. Quin (ut ibi Augustinus) *officio consulendi et providendi misericordia*[m] serviunt; ut Tortus ipse respondet, *labore*, non *subjectione* serviunt. *Magis* ergo *proprie* quod dixit, *minus caute*[n] dixit, vel potius *nimis invidiose* dixit. Quod te autem male habet de voce *Mancipii* Anglice posita, non Servi; ideo habet, quia vim vocis ignoras. Servi enim hic apud nos, quorum cum sui Mancipii esse nequeant, ne vindicta quidem Prætoris, et vox et conditio longe durior.

[g] [Bell.] De Laicis, c. 7. [Op., t. ii. p. 378. C.]
[h] [Ibid.]
[i] [Ibid. paulo antea.]
[j] [2 Cor. iv. 5.]
[k] [De hoc titulo 'Servus Servorum Dei,' epistolis quibusdam Gregorianis inscripto, vide Præf. in Epist. S. Greg. M. § xi. Op., t. ii. pp. 481, 482.]
[l] [S. Aug.] De Civit. Dei, lib. xix. cap. 14. [Op., t. vii. col. 899. C.]
[m] [Ibid.]
[n] [Vide supra, p. 409, not. c.]

Utinam vero tam de vocula non laborares. Principes enim *Mancipia* sua facit Papa, si ad rem attendas; Stratores suos, stapedam tenere, Cervices conculcandas dare: *Mancipia* quos facit, Mancipia dici cur non permittat[o]? Durius multo facere hæc, quam dicere.

["Secundo, Dicit . . . Bellarminus, Reges subjectos esse non solum Pontificibus, sed etiam Presbyteris et Diaconis, Lib. i. de Pont., cap. 7[p].
Respondeo, Id Bellarminum . . . : ex Sancto Joanne Chrysostomo accepisse, cujus hæc verba sunt Homil. lxxxiii. in Matthæum."—Resp. Torti, pp. 131, 132; et Bell. Op., t. vii. col. 700. B, C.]

Verba Chrysostomi[q]; Sensus Bellarmini. Cohibeat Regem Diaconus, si cum indignus sit, idque palam constet, accedat tamen ad Sacramentum. Cohibeat et *Medicus*, si ad noxium quid, vel insalubre manum admoveat. Cohibeat et *Equiso*, si inter equitandum adigat equum per locum præruptum, vel salebrosum, cui subsit periculum. Etiamne *Medico*, etiamne *Equisoni* suo subjectus Rex? Sed de *majori potestate* loquitur, sed ea, ad rem noxiam procul arcendam; qua in re caritatis semper *potestas* est *maxima*. Verum dic, nunquamne Cardinalis dixit in loco, *Chrysostomum multa per excessum loqui*[r]*?* Ego non dico; id dico, non tam curandum, quæ Chrysostomi verba, quam *quis animus* Cardinalis *in citando.* 384 Caput illud Cardinalis evolvat Lector integrum; videat annon toto illo Capite animus illi Reges deprimendi. [(2.) Subjectos esse Presbyteris et diaconis.]

["Tertio, Quod Imperatorem non gravate bibere oporteat, non solum post Episcopum, sed etiam post Presbyterum. Ibidem.
Respondeo, Neque id Bellarminum ex se affirmare, sed referre judicium sancti Martini apud Maximum Imperatorem discumbentis; quam historiam refert Sulpicius in historia sancti Martini[s]."—Resp. Torti, p. 122; et Bell. Op., t. vii. col. 700. C.]

Quod ipsum responsum ferat, *ad Presbyterum ante Imperatorem de poculo bibentem.* Illustre exemplum: præsertim si [(3.) Post presbyteros iis esse propinandum.]

[o] [Vide Verba Innoc. IV., apud M. Paris. ad an. 1253. p. 844.]
[p] [Bell. Op., t. i. p. 134. G.]
[q] [Κἂν στρατηγός τις ᾖ, κἂν ὕπαρχος, κἂν αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀναξίως δὲ προσίῃ, κώλυσον, μείζονα ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν ἔχεις.—S. Chrys. Hom. lxxxii. (al. lxxxiii.) in Matth. Op., t. ii. p. 515. lin. 7.]
[r] [Vide supra, p. 410, not. e.]
[s] ["Martinus ubi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se biberet; nec integrum sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos, qui a rege erant proximi, presbytero prætulisset."—Sulp. Sever. de vita B. Mart. cap. xx. pp. 339, 340. Antea autem a convivio ejus abstinuerat "dicens," (ut refert Sulpicius) "se mensæ ejus participem esse non posse, qui duos Imperatores, unum regno, alterum vita expulisset."—ibid., p. 338.]

et addas facti rationem, *quod digniorem existimavit Imperatore Presbyterum;* tum, *quod integrum ei non esset* (puta admisisset in se scelus grave) *nisi Presbyterum Imperatori prætulisset*[s]. At Presbyter iste Cardinalis non erat; Cardinales autem Regibus non præferuntur, Socii tantum sunt. Quare peccavit judicio hoc suo, vel judicio vestro. Tum, neque Maximus, cui factum hoc, Imperator erat, sed Rebellis in Imperatorem, et tanquam Rebellis cæsus paulo post a Theodosio[t]. Tortus autem satis se dixisse putat, cum Cardinalem ait, *ex se hoc non affirmare.* Quorsum autem affert ex alio, nisi ut *affirmet ex se?* Non enim perstringit, quod fecerit. Quæ illius intentio cum afferret? Sine dubio, ut Reges moratos redderet. Aberat enim omnis invidia procul, procul et omnis malevolentia; præ amore, Regem infra Presbyteros atque Diaconos ablegavit. Lector autem qui sapit, putabit in Martini exemplo illo, magis Maximi patientiam, quam Martini modestiam elucere.

["Quarto, Quod Regum auctoritas atque functio non immediate a Deo descendat, neque ex Jure Divino, sed duntaxat ex jure gentium. Ibid.[u], et lib. de Clericis, cap. xxviii.[v]

Respondeo, Bellarminum id asserere ex communi sententia omnium pæne scriptorum, et ex ipso usu. Videmus enim Regna in Respublicas, et Respublicas in Regna mutari," &c.—Resp. Torti, p. 132; et Bell. Op., t. vii. col. 700. C, D.]

[(4.) Auctoritatem non e jure divino habere.]

De Regum auctoritate, quod *ex jure divino non sit,* quod immediate a Deo non descendat, Cardinalis ait; Tortus probat; *Asseri enim Scriptorum sententia communi.* At nec *omnium,* nec *optimorum.* Derivatam enim in Mosen auctoritatem a Deo ipso summam, nullo mediante corpore collectivo, in quo locata primum a Deo auctoritas illa sit, post inde in Mosen collata. Idem post factum in Regibus, sine lege ulla tum Regia: Populus nihil contulit: Christi Domini, non Christi populi sunt. Oleo Sancto infuso signare id Deus voluit, et consignare: ex Sion Sanctuario suo, non ex Millo, Conventus Popularis loco, auctoritatem illis esse. Quo ipso Oleo testatus est, quam vel Propheticam, vel Sacerdotalem, tam Regiam etiam Divini juris esse. Tam (inquam,) nisi hic Regibus prærogativa sua sit; aliqua certe; vel ex eo,

[s] [Bell.] De Pontif., lib. i. cap. 7. [Op., t. i. p. 134. H.]
[t] [Vide Socr. Hist. Eccl., lib. v. cap. 11. pp. 276, 277.]
[u] [Bell. Op., t. i. p. 135. A.]
[v] [Bell. Op., t. ii. p. 327. A.]

quod per eminentiam nomen habeant *Christorum Domini;* vel ex eo, quod Solium Regis, *Solium Dei:* Cathedra Pontificis Cathedra Petri modo est. Quod enim apponit Tortus de Regno in Rempublicam interdum mutato, nimis crassum est. Acutus homo non distinguit inter formam, atque auctoritatem Regiminis; forma *de hominibus* esse potest; *de cœlo* semper est auctoritas. Qui rem quidem hic paulo magis expenderit, *hinc,* semel a Deo collatam Regi potestatem propagari in stirpe perpetim linea non interrupta, *illinc,* in Pontifice interrumpi subinde, novo semper Pontifici de novo potestatem applicari, putet certe Pontificis auctoritatem *mediate* ab Ecclesia esse; a Deo *immediate* non esse; et inanem plane Chimæram vestram esse Potestatis Pontificiæ, a *demortuo præcedente* usque ad *novum renuntiatum,* in aere *pendulæ;* tum autem *ὡς ἀπὸ μηχανῆς*[w] in *succedentem* demissæ. Vos ergo expedite de Pontifice. Nos de Rege videbimus, præsertim cum de Romano vestro Cardinalis ipse trepidet, cum ita vobis suadet. *Tametsi forte non sit de jure divino, Romanum Pontificem . . . . Petro succedere in Præfecturam totius Ecclesiæ: tamen siquis absolute petat, an jure Divino Romanus Pontifex* [*pastor*] *sit* [*et*] *Caput totius Ecclesiæ, omnino id esse asserendum*[x]. Nobis non licet esse tam disertis, *Omnino id asserere de Jure Divino esse, quod tamen forte de Jure Divino non est.* 385

["Quinto, Quod a Pontificibus Imperatores multi depositi fuerint; nulli autem Pontifices ab Imperatoribus, lib. iii. de Pontif., cap. 16[y].

Respondeo, Nusquam dicere Bellarminum nullum Pontificem fuisse depositum ab Imperatore. Sed si illud etiam addidisset, verum dixisset, Siquidem Joannes XII. et Gregorius VI., et si qui alii sunt, qui ab Imperatoribus depositi fuisse dicantur, non proprie ab Imperatoribus, sed a Conciliis Episcoporum, Imperatoribus procurantibus, depositi fuerunt. Idque non legitime, sed per injuriam factum fuisse facile demonstrare possemus."—Resp. Torti, pp. 132, 133; et Bell. Op., t. vii. col. 700. D, 701. A.]

Depositos ab Imperatore Pontifices fatetur; sed negat *potuisse jure deponi.* Ergone *injuria* depositi (quos ibi nominat) Joannes 12.[z], Gregorius 6.[a], duo, non homines, sed mon- [(5.) A Pontificibus posse deponi.]

[w] [Demosth. Orat. xl. § 70. p. 1025. Reiskii.]

[x] [Bell.] De [Rom.] Pontif., lib. ii. cap. 12. [Op., t. i. p. 164. D.]

[y] [Bell. Op., t. i. p. 198. D.]

[z] [A Leone VIII. In Conciliab. Romano A.D. 963.—Conc., t. ix. coll. 648, seq.]

[a] [In Conc. Sutrino, A.D. 1046. Conc., t. ix. coll. 943, 944; et Herm.

stra hominum, et propudia generis humani? Non audet *injuria* dicere. Quid dicit? *Non proprie depositos ab Imperatoribus, sed a Conciliis Episcoporum.* Etiamne deponi potest Papa a *Concilio non Generali,* a Concilio *Episcoporum aliquot?* Cave Torte: Etiamne ab illegitimo Concilio? Quæro enim, an fuerit legitimum? Nam si legitimum, quo depositus Joannes 12., legitimus et Canon *In Synodo*[b]. Cave et hic. Baronius[c] enim jam et Vestri homines, potius quam admittant Canonem illum pro legitimo, Concilium illud mutarunt in Conciliabulum; atque ita jam Joannes 12. vir optimus, in Concilio illegitimo, per injuriam depositus. Quare Confessor ad minimum; Martyr etiam sine dubio futurus, nisi post confossus fuisset in adulterio[d]. Sed hæ technæ vestræ sunt.
386 Nobis, qui nescimus illas, satis est, quod legitimus Pontifex potuit jure deponi a Rege; nempe Abiathar a Salomone, idque proprie, sine Concilio omni, vel legitimo, vel illegitimo. Et *in illa Historia* neminem exstitisse in tota Pontificum serie, qui Regem ullum deposuerit.

["Sexto, Quod Episcopis, qui mancipia sunt Papæ, deponere licet Principes, et eorum leges rescindere.
Respondeo, Merito non adscribi locum ex libris Bellarmini, quia ejusmodi locus non exstat in ejus libris. Neque Episcopi mancipia, sed Venerabiles Fratres a summis Pontificibus appellantur."—Resp. Torti, p. 133; et Bell. Op., t. vii. col. 701. A.]

[(6.) Et ab Episcopis.] Nusquamne apud Cardinalem exstat locus ejusmodi, quo Episcopis liceat Reges deponere? At tu modo locum hujusmodi, apud Sanderum, vere *aureum* dixisti. Quodsi vere aureus, Cardinalem dedecere non potest. *Asserere* ibi vos dicit, atque *merito asserere, Quoscunque Reges Christianos, ita Episcopis et Presbyteris subesse, ut per sententiam eorum deponi possint*[e]. Credo autem tibi, Episcopos, cum in bona gratia Pontificis sunt, dici ab eo *Venerabiles fratres*; sed si bilem moverint, an ullus fuerit Papa tam iracundus nescio,

Contract. Chron. ad eund. ann. apud Pistor. Rer. Germ. Script., t. i. p. 287.]

[b] [Vide Grat. Decr. Par. i. Dist. lxiii. Can. xxiii. (Corp. Jur. Can., t. i. col. 323.) In quo Canone Leo Papa electionem Romani Pontificis Imperatori concessit.]

[c] [Baron. Ann. Eccl.] Ad ann. 963. [num. xxxi. t. x. col. 891.]

[d] [Vide Plat. in vita Joannis XIII. de Vitis Pontif., p. 155.]

[e] [Sanderus.] De Visib. Monarch., lib. ii. c. 4. [p. 71. Wirceber. 1592.]

qui illos *mancipia* dixerit: certe aliqui (si vera narrant Historiæ) ut *Mancipia* habuerunt; etiam (si bene memini) Cardinales. Cur enim non habeant, qui socios eorum Reges sæpe sic habuerunt?

["Septimo, Quod Ecclesiastici homines tam longe supra Principes sint, quam anima supra corpus, lib. de Laicis, cap. xviii.[f]
Respondeo, Id non de quibuslibet Ecclesiasticis, sed de Principibus Ecclesiarum dici, et eam sententiam apud Sanctum Gregorium Nazianzenum in Oratione ad populum timore perculsum, et Præsidem irascentem, totidem verbis, haberi."—Resp. Torti, p. 133; et Bell. Op., t. vii. col. 701. A, B.]

[(7.) Ecclesiasticis esse inferiores, ut animæ corpus.]

De intervallo quod est inter Ecclesiasticos et Principes, his illi quid præstent, mollire jam nititur: *non dici de quibuslibet Ecclesiasticis* (puta de Curatis) *sed de Principibus Ecclesiarum.* At quibuslibet Ecclesiasticis animarum cura est; etiam forte *Minoritis* major animarum cura, quam *Majoritis.* Denique rem rejicit in Nazianzenum; *totidem verbis ibi haberi.* Quid vero? *Tam longe Episcopos supra Principes esse, quam est anima supra corpus.* At nec *longe supra* ibi est, nec *tam longe supra. Libere loquentem se ferre vult Præsidem Provinciæ,* (non *Imperatorem,* is vos error diu exercuit, jam deposuistis) *esse enim sibi* dicit *Principatum, eumque majorem, aut Spiritum Carni cedere oportere*[g]. Modeste satis hoc. Vestri enim hic homines animadverterunt, totum hominem utrique potestati subjectum, tam Ecclesiasticæ, quam Politicæ. Nam et religio in *corpus* jus exercet; et ad *animas* quoque pertingit civilis obedientia, nec inanimis res est. Quare *totum* hominem, qua terrenæ felicitatis capax, subjectum Politicæ; eundem *totum,* qua capax est æternæ, subjectum Ecclesiasticæ. Non recte igitur institui a vobis quasi *partis* cum *parte* comparationem, cum si proprie loqui detur, utrobique, in totum, æquale jus sit. Præsidi etiam, cui pro- 387
vincia in civilibus modo curæ est, recte comparari Episcopum; Regi non recte, cui in utrisque cura incumbit, cui utriusque et Amariæ et Zabadiæ designatio. Qui vero Na-

[f] [Bell. Op., t. ii. p. 385. E.]

[g] [Ἆρα δέξεσθε σὺν παρρησίᾳ τὸν λόγον; καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ νόμος ὑποτίθησιν ὑμᾶς τῇ ἐμῇ δυναστείᾳ καὶ τῷ ἐμῷ βήματι· ἄρχομεν γὰρ καὶ αὐτοί. προσθήσω δ' ὅτι καὶ τὴν μείζονα καὶ τελεωτέραν ἀρχὴν, ἣ δεῖ τὸ πνεῦμα ὑποχωρῆσαι τῇ σαρκὶ, καὶ τοῖς γηΐνοις τὰ ἐπουράνια.—S. Greg. Naz.] Orat. [xvii. ad cives timore perculsos et] ad Præsid. irascentem. [Op., t. i. p. 271. B.]

zianzenum bene norit, ad illius animum non putet esse, sic dilatari atque extendi verba ejus ad sensum ab indole ejus alienum, et a tota vitæ ratione; qui longe aberat, ut præ Ecclesiasticis sic Principes elevaret. Non erat hoc illorum, vel morum, vel temporum.

["Octavo, Quod Reges deponi possunt per subditos suos ob multas causas, lib. v. de Pontif., cap. 8 [h].

Respondeo, Non bona fide adversarium agere. Bellarminus enim in loco citato non dicit Reges posse per subditos suos deponi, sed solum profert duodecim exempla."—Resp. Torti, p. 133; et Bell. Op., t. vii. col. 701. B.]

[(8.) A subditis suis posse deponi.]

Bonæ fidei jam actionem instituit, de loco non recte citato. *Non ibi dicit Regem per Subditos suos deponi posse.* Non ibi? Sed annon dicit omnino? Si non ibi, annon alicubi? Quid juvat autem, si ad præsens intermittat paroxysmus, post autem tanto recurrat acrior? Tamen ex loco citato quæro. Deposuit Reges Pontifex, solane id sententia sua? Legisti quenquam, qui lata statim sententia deposuerit cum Sceptro Coronam? quenquam, qui non, qua potuit, restiterit? Quid tum Pontifex? Quod *victi faciunt; ad Populum provocat;* per subditos rem agit, interdicit ne pareant, edicit ut insurgant; facit *primo* non subditos, *post* hostes etiam. Desertus, profligatus a suis Rex, ita demum cessit, quicunque cessit. Res eo redit; deponit Populus, non Pontifex, etiam ubi Pontifex deponit. Absque illo, fulmen ejus contemnant, sententiæ obnuntient: ut et contempserunt et obnuntiarunt nonnulli, quibus Populi sui fides sublesta non fuit. Quanquam de Cardinalis mente quid quærimus? Remittit nos ad Sanderum suum, inter aurea cujus dicta jam ante in Apologia numeratur et illud: *Rex, qui Pontificis auctoritati se subjicere recusabit, nullo modo tolerandus est, sed omnem operam Subditi dare debent, ut alius in ejus locum quamprimum surrogetur*[i]. Audis, *Subditi operam dare debent: debent quamprimum.* Subditorum opera quæritur, quæ si desit, frustra tonet fulguretque Pontifex. Nec alia vel Philopatri mens, vel Didymi, vel Rossæi[j]. Denique cur delicias faciat hic Tortus? Turbatis non ita pridem in Gallia rebus, non alia

[h] [Bell. Op., t. i. pp. 286, 287.]
[i] [Sanderus de Visib. Monarch., lib. ii. cap. 4. p. 71.]
[j] [Vide supra, p. 123.]

tum doctrina Parisiis regnavit; nisi gessisset ibi rem cædendo Populus, Pontifex sedendo haud quicquam effecisset.

["Nono, Pontifices nullo modo deponi posse. Nemini enim mortalium permissum est de iis judicare, lib. ii. de Pontifice, cap. 26 [k].
Respondeo, Quod Bellarminus scripsit, ante multa sæcula in generalibus Conciliis, quæ ipse eo loco citavit, disertis verbis scriptum esse. Proinde adversarius . . . non soli Bellarmino, sed etiam pluribus Generalibus Conciliis litem movere præsumpsit."—Resp. Torti, pp. 133, 134; et Bell. Op., t. vii. col. 701. C.]

388 [(9.) Pontifices non esse deponendos.]

Qui paulo supra, depositos agnovit Pontifices duos Joannem 12um, et Gregorium 6um, idque *proprie a Conciliis Episcoporum*, mutavit jam mentem Tortus, et negat, *ullo modo deponi posse. Nemini enim mortalium permissum esse, de iis judicare.* At mortales, credo, erant, qui in Concilio Constantiensi tres simul Pontifices judicarunt, etiam deposuerunt[l], idque legitime; alioqui Sedis invasor Martinus Quintus, qui *tribus* illis surrogatus est[m]; nec illorum melior conditio, qui ei post successerunt, omnes malæ fidei possessores. At hæc nova tum fuisset Theologia, et explosa ab eis: *Non posse a Generali Concilio judicari Papam;* de qua inter omnes Theologos et Juris consultos hodie non puto convenire. Verum *scriptum id in Generalibus Conciliis ante multa sæcula; Nemini mortalium permissum esse judicare de Pontifice.* Quinque ibi Romana Concilia citat Cardinalis; Sinuessanum[n], Silvestri[o], Sixti tertii[p], Symmachi[q], Adriani secundi[r], in quibus si domi ipse sibi Pontifex jus dicens seipsum absolveret,

[k] [Bell. Op., t. i. p. 178.]

[l] [Scilicet Baltasarem de Cossa, seu Joann. XXIII., in Sessione xii. (Conc., t. xii. coll. 95. C.—E, 96. A.—D.) Angelum Corrarium, seu Gregorium XII., qui in Sessione xiv. renuntiavit papatui (ibid. coll. 103, seq.); et Petrum de Luna, seu Benedictum XIII., in Sess. xxxvii. (ibid. coll. 234. E, 235. A. —E, 236. A, B.]

[m] [Conc. Const. Sess. xli.—Conc., t. xii. col. 251. E.]

[n] ["Prima sedes non judicabitur a quoquam." Conc. Sinuess.—Conc., t. i. col. 943. D.]

[o] ["Nemo enim judicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede justitiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur."—Conc. Rom. ii. sub Silvestro.—Conc., t. i. col. 1556. A.]

[p] ["Non licet adversus Pontificem dare sententiam."—Maximus Exconsul. in Conc. Rom. sub Sixto III. cap. 5.—Conc., t. iii. col. 1272. B.]

[q] ["Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare, sed sedis istius præsulem suo, sine quæstione, reservavit arbitrio."—Lib. Ennodii Apol. pro iv. Rom. sub Symmacho Synodo, a Conc. v. sub Symmacho receptus.—Conc., t. iv. col. 1352. E.]

[r] ["Romanum, Pontificem de omnium ecclesiarum præsulibus judicasse legimus; de eo vero quemquam judicasse non legimus."—Conc. Rom. sub Adriano II. citat. in Conc. C.P. iv. (Gen. viii.) Act. vii.—Conc., t. viii. col. 1019. A.]

non referret admodum. Sed nec in illis hoc dicitur, præter forte Sinuessano, aut Silvestrino, quorum jam pudere incipit vel Cardinales ipsos. Reliqua non negant a Concilio Generali, totam Ecclesiam repræsentante, loco moveri posse. Omnia hæc in Constantiensi excussa satis, nec obstabant tum eis, quo minus de Pontifice sententiam ferrent. Generalia ibi plura non sunt; duo sunt tantum, nec valde ad rem. Quorum in priore, Chalcedonensi, inter alias causas sane permultas (*duodecim* enim propter quas depositus ibi tum Dioscorus) et illa est, quod in Leonem petulantior fuisset [s]. At nec sola fuit, nec præcipua depositionis causa; sed quia procax in Concilium, et quia ter vocatus non comparuit. Neque vero ita exhorruit rem illam Concilium, ut narrat Cardinalis; et de *Nemine mortalium*, syllaba ibi nulla. Non magis quam in posteriore illo (nuper jam Octavo Generali facto[t]) cujus nondum satis limati Canones, *partim enim integri, partim in compendium redacti, quod commoda et emendata exemplaria vobis deessent* [u]. Quodsi autem id permissum dicerent *nemini; nemini uni* sentirent: licere tamen *Concilio*, quod *uni* non licet. Certum illud; ventilata hæc omnia a Cusano[v], Cameracensi [w], Gersone [x], quique eandem post sententiam tutati sunt, Panormitano [y], Major [z], Almaino [a]. Certum autem, Pa-
389 risiis hæresin esse, hoc, quod tu affirmas, defendere; ubi si dicere audetis *Parisienses Conciliis pluribus Generalibus litem movere*, quæ non vultis, audietis. Se enim, Conciliorum Generalium Defensores, vos oppugnatores esse.

[s] [Vide Paschasini in Dioscorum sententiam, Conc. Chalc. Act. iii. (Conc., t. iv. coll. 423. D, 425. A—D;) et Epist. Conc. ad Impp.—ibid., col. 463.]

[t] ["Definimus, neminem prorsus mundi potentium, quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus præsunt, inhonorare, aut movere a proprio throno tentare . . . . præcipue quidem sanctissimum Papam senioris Romæ."—Conc. C.P. iv. (Gen. viii.) Act. x. can. xxi. sec. vers. Lat.—Conc., t. viii. col. 1140. C. In Græca versione non exstat.]

[u] [Vide Conc. Ed. Venet., t. iv. p. 6.]

[v] [Vide Nic. Cusanum de Concord. Cathol., lib. ii. capp. 17—21.—Op., t. ii. pp. 734—752.]

[w] [Vide Petrum de Alliaco Cardin. Cameracens. de Eccl. et Cardin. auctoritate, par. iii. capp. i.—iv., apud Gerson. Op., t. i. coll. 921, seq.]

[x] [Vide Jo. Gerson. de Auferibilitate Papæ, Consid. x. et seq. Op., t. i. col. 159 seq.]

[y] [Vide Nicol. Panorm. Tract. de Conc. Basil., apud Consilia ejus, ad calc. t. ii. foll. 126, seq. Lugd. 1524.]

[z] [Vide Jo. Major. de auctoritate Concilii supra Pontificem Maximum, ex ejusdem Commen. in Matth. xviii.; apud Gerson. Op., t. i. col. 875, seq.]

[a] [Vide Jac. Almain. De Dominio naturali, civili, et Ecclesiastico; apud Gerson. Op., t. i. 697. F. seq. et De Auctor. Eccles. capp. xi. seq.; ibid. col. 740. F; et Expos. circa quæstiones Guil. Occam. de potestate Ecclesiastica et laica Quæst. i. cap. xv.; ibid., coll. 815. seq.]

["Decimo, Quod obedientia Papæ debeatur propter conscientiam, lib. iv. de Pontif., cap. 15 [b].

Respondeo, Adversarium satis feliciter progredi. . . . Qui enim sub nomine Bellarmini sanctos Patres, et Sancta Concilia hactenus accusavit; nunc tandem ipsum Dei verbum, et Spiritum Sanctum accusat . . . .

Undecimo, Quod obedientia Regi non alio respectu debeatur, quam propter ordinem Politicum, lib. de Clericis, cap. xxviii. [c]

Respondeo, Adversarium more suo calumniatorem se prodere. Neque enim eo loco Bellarminus disputat de obedientia, quæ regi a subditis debetur . . . . . In libro autem de Clericis, cap. xxviii. demonstrat Clericos exemptos esse a Jurisdictione Principum sæcularium, ac per hoc non esse subditos Regibus; sed debere tamen leges eorum de temporalibus rebus observare, non vi legis, sed vi rationis."—Resp. Torti, pp. 134, 135; et Bell. Op., t. vii. col. 701. D, 702. A.]

Quem vero post Tortus distraxit articulum in *duos*, is in Apologia *unus* est, *duabus* ex clausulis constans, oppositis inter se. *Papæ obedientiam deberi propter conscientiam; Regi deberi propter ordinem politicum.* Ubi vix bona fide Tortus: divulsit enim, qui *unus* erat, procudens nobis ex *uno duos*. Nec enim negare voluit Auctor legitimis Ecclesiæ Rectoribus subjici Christianos, etiam propter conscientiam, non minus sane quam Reipublicæ. Id notavit, in Papæ obedientia urgeri conscientiam; in Principis, politicum ordinem sat esse. Atque, ut in priore vos reprehendimus, non Patres, (qui si in vivis essent, nollent in sensum vestrum verba sua pertrahi, nec ad tam odiosam Principum abjectionem applicari:) atque, ut Concilia vos accusatis, quod Pontifices deposuerint, nos sacram hanc in illis et necessariam auctoritatem defendimus: atque, ut verbum Dei, quique est in verbo Dei locum, et planum, et plenum maxime, de obedientia in Principem *propter conscientiam*, Principi vindicamus; ut hæc omnia priore loco: ita in posteriore de calumnia, quam objicit, Tortum convenimus; convenimus autem *ex ore proprio*. Si enim Clerici ejus *vere Regum Subditi non sint;* nec vere tenentur eorum Legibus, quippe ea auctoritate latis, a qua illi immunes. Quod faciunt ergo (dum Leges observant,) conscientiæ nexu nullo faciunt; tantum ex rationis dictamine, quasi si *bene monenti auscultarent*, non autem parerent imperanti; nulla Legis vis est, ad eos obligandos; ubi vis nulla ad obligandos, ibi Conscientia libera. Con-

[(10. 11.) Papæ obedientiam propter conscientiam, Regi propter ordinem deberi.]

[b] [Bell. Op., t. i. p. 223.]

[c] [Bell. Op., t. ii. p. 326. E, F.]

scientiæ ergo vi, Clerici nihil debent: ratione tantum, et respectu ad politicum ordinem *ipsi se continent* in officio; Lege autem, vel conscientia Legis *non continentur*. Nec id culpam minuit, quod *non ibi disputet Cardinalis de ea, quæ Regibus debetur, obedientia.* Disputet, non disputet; obiter, ex proposito rem tractet: ita disputare debet et tractare, ut de subjectione propter conscientiam nulli vel Laici vel Clerici
390 eximantur. Vis legis utrobique eadem, eadem utrobique ad Leges, ad Legum obedientiam obligatio.

["Duodecimo, Quod ipsi illi homines Ecclesiastici, qui et nati sunt et degunt in regnis Principum, non tamen sunt eorum subditi, nec ab iis judicari possint; ipsis autem fas sit Principes suos judicare. Ibidem [b].

Respondeo . . . . Illas particulas (qui et nati sunt, et degunt in regnis Principum) Bellarminus in libro suo non posuit; non quod veras esse non existimet, sed quia non erat opus ad ista descendere; sed Adversario opus fuit ista exprimere ad odium concitandum."—Resp. Torti, p. 135; et Bell. Op., t. vii. col. 702. A, B.]

[(12.) Clericos a Regum obedientia esse exemptos.]

Lex *in Clericos vim nullam habet, vi Legis nihil faciunt.* Cives ergo sunt, et legibus civilibus vivere non tenentur. Quid proximum jam, nisi ut Reges Clericorum Superiores non sint amplius, neque Clerici Regum subditi; Rex Laicorum Rex sit, non Clericorum? Fatetur verum hoc Tortus, tamen rixatur de lana caprina[c]. *Clerici,* dici voluit: noluit apponi verba, *qui et nati sunt et degunt in Regnis Principum. Non quod vera non sint, sed quod non opus erat ad ea descendere:* id est, quia Torto et Torti *Domino* veritate *nihil opus erat:* potest taceri, nec dici veritas, nisi quando Tortus *opus* jam ea esse significet. Imo ut *vera,* ita *opus ad ea descendere.* Putet enim alioqui quis Clericos alienos, natos Papiæ peregre huc forte venientes, subditos dici Regis nostri. Nequa fraus sit, opus erat adjicere, etiam *qui nati,* etiam *qui ætatem hic agunt, ipsos illos Clericos vestros,* Regem tamen pro Superiore non agnoscere. Consequi vero ex eo, quod Garnettus, Oldcornus, reliqui Proditores, proditionis rei esse nequeant, actio in illos nulla institui: non est enim crimen illud nisi Subditi in Regem. Ille vero jam non vere Rex, illi etiam neque vere jam subditi. Effutiit ista temere Emanuel

[b] [Bell. de Clericis, cap. xxviii. Op., t. ii. p. 326. F.]

[c] [Hor. Epist. i. 18. 15.]

Sa [d], puto illi disciplinam propterea datam, deleta post sunt de Aphorismis ejus, *non quod vera non sint, sed quod non erat opus ad ea descendere.* Tempus erit, cum *opus erit.* Tum vero descendent ad illa, vel ruent potius. Ruere enim ad hæc oportet ex abrupto, non per gradus descendere. At hæc *invidiam conflant; quid opus ad illa descendere?* At hæc solertiam excitant; *opus ad illa descendere.* Si *non opus,* vobis forte *non opus; opus* Regibus.

["Illud vero (ipsis autem fas sit principes suos judicare) non solum Bellarminus non dixit, sed falsum esse credit. Hæc enim verba significant, Fas esse cuicunque Ecclesiastico, etiam maxime privato, Principem suum judicare. Quemadmodum unusquisque Ecclesiasticus, etiam maxime privatus, exemptus est a subjectione Principis sæcularis. At unicuique Ecclesiastico, etiam privato, fas esse Principem suum judicare, Bellarminus nunquam dixit, nunquam credidit, nunquam somniavit."—Resp. Torti, pp. 135, 136; et Bell. Op., t. vii. col. 702. B. C.]

De altero autem membro, *Ipsis fas sit Principes suos judicare,* debuit negare Tortus illud, *suos. Sui* enim non sunt Principes iis, qui *vere non sunt subditi.* Sed ne concitaret odium, conflaret invidiam, maluit in voce *Ipsis* nodum quærere. At vox illa scirpus est, *Ipsis* (id est) *Ecclesiasticis. Ecclesiasticis fas est Principem suum judicare. Quibusdam* concedit: *Quibuslibet* negat. At *Ecclesiasticis* licet, si *quibusdam* licet; atque ea propositionis vis est, ubi signo caret, nec vi vocis ulla, *Ecclesiasticis,* significat *cuicunque Ecclesiastico.* Dixisset aliquid, si *uni* id *Pontifici* licere dixisset: 391
peccatum enim tum esset numero. Jam non *illi soli,* præter illum pluribus, permittit hoc. Tantum, hanc Regibus gratiam facit, ne privatum quemque Sacrificum pro Judice suo agnoscant, neve ullum, nisi in Ecclesiastica aliqua dignitate positum. Manet tamen illud, Etiam qui maxime privatus est, exemptus est a subjectione Principis. Ita Subditus non est, ita Carnifex esse potest, etsi Judex forte non potest. Magnas vero agere gratias Principes Cardinali, qui hæc de illis tam benigna, tam se digna vel *dicat,* vel *credat,* vel *somniet.*

[d] ["Clerici rebellio in Regem, non est crimen læsæ majestatis, quia non est Subditus Regi."—Emm. Sa Aphorism., p. 41. Colon. 1599. Hæc verba in edd. Par. 1600, Colon. 1609, sunt omissa.]

["Decimo tertio, Denique quod obedientia, quam Clerici tribuunt Regibus, etiam in minimis mereque civilibus negotiis, non sit a necessaria aliqua subjectione, sed tantum ex discretione, et propter observantiam boni moris atque ordinis. Ibidem [e].

Respondeo, Non esse hanc propriam sententiam Bellarmini, sed omnium Catholicorum Doctorum, tum Theologorum, tum Jurisconsultorum. Quamvis enim Catholici Scriptores disputent, quo jure data sit exemptio Clericis; tamen datam esse, et usu receptam ab antiquissimis temporibus, nemo Catholicorum in dubium vertit."—Resp. Torti, p. 136; et Bell. Op., t. vii. col. 702. C. D.]

[(13.) Et iis ex discretione tantum obedire.]

Saltem si nec *sub lege conscientias*, nec *sub Rege personas* habeant: at *in rebus* quæ mere civiles sunt, vel *in minimis earum* subjiciantur *saltem Clerici*. Ne id quidem, *nisi ex discretione tantum*. Laudatur enim erga Regem obedientia, si discreta sit et oculata, vel in minimis; quæ tamen erga Patrem Societatis non laudatur, nisi cæca sit et indiscreta, etiam in Maximis. Non ergo *nisi ex discretione tantum, vel in minimis;* idque (si Torto fas credere) consentiente in hoc, atque approbante Schola tota Theologiæ, atque Juris utriusque: ut nec Theologus sit, nec Jurisconsultus, qui id in dubium vocet. De eo vero (si placet) videamus. Convenire dicis, nec *in dubium verti*. Audio, non credo. Video enim Sotum de Quæstione hac, '*An Clerici a potestate civili exempti,*' ita scribentem, *De hac quæstione partim cum Hæreticis nobis lis est, partim inter Catholicos non satis convenit* [f]. Aliqui ergo vestri in dubium vertunt. Video et asserentem, *Personas Ecclesiasticas, neque jure divino, neque humano, esse omnino a Legibus civilibus exemptas* [g]. Addit autem et rationem. *Quia Clerici, non obstante Clericatu suo, Cives tamen sunt Reipublicæ, et membra ejus. Civilis autem Respublica non gubernatur, nisi Legibus Principum. Quatenus ergo ad pacem spectat Reipublicæ, tenentur Clerici eis obedire* [h]. Quod nisi res ita se habeat, addit absurdum: *Alioquin, Clerici Hispani non magis tenerentur Legibus Hispanis obtemperare, quam Gallicis: quod est falsum* [i]. Ne vero *ex discretione sola* hoc facere videantur, pergit porro. *Enimvero si Rex pretia frumenti,* aut *olei,* aut *vel quarumcunque rerum moderetur:*

[e] [Bell. de Clericis, lib. i. cap. 28. Op., t. ii. p. 326. E.]

[f] [Dominic. Soto] in [lib.] 4um. [Sent.] Dist. xxv. Q. 2. A. 2. [p. 76. col. 1. Venet. 1584.]

[g] [Ibid. Quarta conclusio, p. 77. col. 1.]

[h] [Ibid.]

[i] [Ibid.]

Clerici carius vendentes mortaliter *delinquunt, et ad restitutionem sicut Laici tenentur; et idem est de multis aliis Legibus*[k]. 392
Quod ipsum probatur et Victoriæ: *Cum præterquam quod Ministri sunt Ecclesiæ, Cives etiam sint Clerici, Civium lege vivere tenentur*[l]. Tum et ratione hac utitur. *Rex Clericorum etiam Rex est, non Laicorum. Clerici ergo Regi subjecti sunt. Nec administrant temporalia, nisi potestate Principum temporali: Potestati ergo ejus temporali sunt subditi.* Medina[m] vero argumentum inde ducit, *Quod Lex Evangelica non dissolvit obligationem naturalem quæ præerat, nec debita prius contracta* vel carnis, Conjugi, vel æris, Creditori, vel servitutis, Domino, vel obedientiæ, Principi. *Ne Baptismo quidem solvi posse hæc. Quodsi non Baptismo, certe nec Sacerdotio:* si non ex eo quod Christiani, nec ex eo quod Clerici.

[Quo jure exorta Clericorum exemptio.]

Quo etiam jure, *in dubium vertitur*. Qui quidvis probare se posse putant, *divino* contendunt: Qui modeste magis sapiunt, *humano:* Non enim divino. *Si jure divino res examinanda, nec Clerici nec eorum res a jurisdictione Sæculari immunes*[o]. *De Jure divino nihil dici debet, quod ex ipso jure divino ostendi non potest*[p]. *In Jure divino nulla lex apparet, quæ vere divina sit*[q]. Jus divinum duplex: Veteris Testamenti, et Evangelii. *In Veteri Testamento dubio procul Sacerdotes a Principibus Sæcularibus judicati*[r]. *Nullus est in Evangelio apertus locus, quo eximantur*[s]. Potest per Pontificem, potest per consuetudinem restringi vel limitari immu-

[k] [Ibid.]

[l] ["Quia clerici præter hoc quod sunt ministri Ecclesiæ, sunt cives civitatis. Ergo tenentur vivere aliquibus civilibus et non legibus civilibus latis a Papa: quia Papa non potest condere leges civiles ordinarie, ut supra probatum est. Ergo clerici tenentur vivere legibus civilibus latis ab Imperatore, aut Principe laico. Item rex est rex non solum laicorum, sed et clericorum: ergo aliquo modo subjiciuntur ei. Item clerici quantum ad temporalia non administrantur potestate Ecclesiastica, ut dictum est: ergo habent principem, cui tenentur obedire in temporalibus." —Franc. a Victor.] Relect. i. De potest. Eccle. sect. vii. propo. 4. [pp. 56, 57. Lugd. 1586.]

[m] ["Deinde jus positivum non dissolvit obligationem naturalem aut divinam, quæ præerat, sicut nec lex Evangelica debita prius contracta tollit, sive sit debitum carnis, debitum pecuniarum, sive servitutis, sive alterius obedientiæ. .... Debitum etiam pecuniarium per Baptismum . . . non tollitur, sicut nec per sacerdotium."—Jo. Medin.] de reb. restit. Quæst. xv. ['De immunitate Clericorum.'—Op., t. ii. p. 107. B. Ingolst. 1581.]

[o] ["Si jure divino, absque humanis constitutionibus res esset examinanda, respondendum foret, in hisce temporalibus nec Clericos nec eorum res a jurisdictione sæculari immunes esse."—Didac.] Covarruv. Pract. Q[uæst.] cap. xxxi. [p. 189. Francof. 1573.]

[p] [Jo.] Medina de rebus restit. Q[uæst.] xv. [Op., t. ii. p. 107. B.]

[q] [Didac.] Covarr. ibid., [p. 188.]

[r] Idem, ibid., [p. 188.]

[s] [Dom.] Soto in [lib.] 4um. [Sent.] D. xxv. Q. 2. A. 2. [p. 76. col. 1.; Didac.] Covarr. Pract. Quæst. cap. xxxi. [p. 188.]

nitas hæc tota. Quare positivi et humani juris est. Nam si divini esset, non Pontifex illam, non consuetudo ulla ex parte imminueret. Nihil illis juris in Jus Divinum. Quæ currit in eam præscriptio, non curreret, si divini juris esset. Etiam manente immunitate, est tamen in personas Clericorum Principi jus suum, *Si crimen atrox; Si Clericus in profundum venit malitiæ; Si ter monitus*[t]. Non esset autem vel in his: si, ut ne esset, Lege Divina cautum foret.

Tum, vario jure hac in re utuntur Gentes variæ[u]. In Gallia subjiciuntur Clerici in realibus tantum: At ab antiquo hic apud Nos, et in realibus, et in personalibus. Idem vero ubique jus esset, si Divinum esset: Varietas humanum revincit. Denique si a Cardinale quærimus, quo jure totum hoc; respondet, *jure partim divino, partim humano, partim*
393 *neutro*[v]. Quam hæc vero dissoluta, *partim hoc, partim illo, partim neutro?* Quis in istis acquiescat?

De antiquissimis temporibus, *in dubium vertitur*. Primum, *ab initio non fuit sic*[w]. Non enim sub Lege naturæ. Potestates enim sub ea non erant distinctæ. Antequam autem distincte potestates, iisdem omnes, Clerici, Laici, Legibus vivebant. Non sub Lege Veteri, audisti paulo ante Covarruviam; non sub Nova, audisti Sotum. Christus de Pilato Præside fassus, *habuisse in se potestatem, eamque desuper datam*[x]. Paulus stare se ad Tribunal Cæsaris, ubi ipsum ἔδει κρίνεσθαι[y], ubi *oportuit* (non liberum ei erat) *judicari*. Idem ipse Paulus legem fert. *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit*[z]: *Potestatibus* scilicet, gladium gerentibus; *Potestatibus*, Tributa et Censum recipientibus. *Omnis anima*, etiam *Apostoli*, etiam *Evangelistæ*, Chrysostomo[a] ita asserente. *Canon Generalis est* (ait Victoria[b],) *Exceptio autem in Scripturis non ponitur*. Petrus vero, quibus scripsit, *Pascite qui in vobis est Gregem*[c], Compresbyteris suis, iisdem

[t] Idem, cap. xxxii. [p. 197.]
[u] Idem, cap. xxxi. [pp. 191, 192.]
[v] [Bell.] De Cleric., lib. i. cap. 28. [Op., t. i. col. 1668. Ingolst. 1596; in edit. Col. Agr. 1627, qua alibi usi sumus, haud ita legitur.]
[w] [Matt. xix. 8.]
[x] Joh. xix. 11.
[y] Act. xxv. 10.
[z] [Rom. xiii. 1.]
[a] S. Chrysost. [Hom. xxiii.] in xiii. ad Roman. [Op., t. iii. p. 189. lin. 18; vide supra, p. 464, not. q.]
[b] ["Omnino enim est licentiose et temere facta, si Canon positus in Scriptura est generalis, ponere exceptionem, quæ nusquam in Scriptura posita sit." —Franc. a Victor.] Relect. i. [de Potest. Eccl.] sect. 7. prop. 2. [pag. 55.]
[c] 1 Pet. v. 2.

ipsis scripsit; *Subditi estote Regi; quia hæc est voluntas Dei*[d]. In Primitiva autem Ecclesia Subjectos fuisse docet, ad Canonem 'Sicut,' Caus. xv. Quæst. 1, Gratianus ipse. *Ex his omnibus datur intelligi, quod in Civili Causa Clericus ante Civilem Judicem conveniendus est*[e]. Est vero Deo gratia: designatas habemus jam ut res, ita tempora rerum; quoto *sæculo* demum, a quo Principe, immunitas quæque concessa est. Atque hoc debemus Causæ Venetæ, quæ fecit, ut penitius nuper in totam Quæstionem hanc inquireretur[f].

Cum vero ad duo Capita revocetur tota hæc Clericorum Exemptio, *Quoad bona, Quoad personas; Quoad bona* Cardinalis *humani juris* asserit[g]; *Quoad personas* non audet dicere, *divini;* id tantum dicit, *Juri esse Divino valde conformis*[h]. Quod, quid aliud est quam hæsitare? *Divini* non potuit, *humani* noluit; commentus est *tertium,* quod illi *neutrum* est, *conforme Divino.* Verum ne de personis quidem satisfacit sibi: In loco Apostoli, *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit: illud, 'omnis anima'* (inquit) *includit Clericos, (id est) personas Clericorum*[i]*: Illud, 'ideo tributa præstatis,' dicitur etiam de Clericorum bonis.* Bona Clericorum nisi eximantur privilegio Principum, tributa præstant. Animæ ergo Clericorum nisi eximantur eodem Privilegio, Potestati Sæculari subditæ sunt ei, cui de bonis tributa præstant. Favent e Patrum numero Chrysostomus; e Scholasticorum Aquinas[j]. Tum, quod *de bonis* adducit non eximendis Bellarminus, idem ipsum *pro personis* adduci potest, Clericorum scilicet. *Nullum proferri potest Dei Verbum, quo ista exemptio confirmetur*[k]. In verbis enim Christi, Mat. xvii. non habetur, ut Augustinus[l]: saltem, *non jubetur,* ut Bellarminus[m]: colligitur tantum per consequentiam; nec necessariam, sed 394

[d] 1 Pet. ii. 15.

[e] [Grat. Decr. Par. ii. Caus. xi. Quæst. i. cap. xxx. 'Sicut.'—Corp. Jur. Can., t. i. col. 909.]

[f] [Vide Parisii cujusdam (i. e. Jacobi Leschasserii) Consult. de Controv. Venet. apud Goldasti Monarch., t. iii. p. 439, seq.]

[g] [Bell.] De Cleric., lib. i. cap. 28. [Op., t. i. col. 1672. D. Ingolst. 1596.]

[h] [Ibid.]

[i] Ibid.

[j] ["Servitus, qua homo homini subjicitur, ad corpus pertinet, non ad animam, quæ libera manet .... Et ideo illi qui fiunt filii Dei per gratiam, liberi sunt a spirituali servitute peccati, non autem a servitute corporali, qua temporalibus dominis tenentur astricti."—S. Thom. Aquin. Sum. Theol. Sec. Secundæ Quæst. cvi. Art. vi. Concl. 1.]

[k] [Bell. de Cleric., lib. i. cap. 28. Op., t. i. col. 1673. B. Ingolst. 1596.]

[l] [Vide S. Aug. Quæst. Evang., lib. i. Quæst. xxiii. (in Matth. xvii. 25.) Op., t. iii. coll. 1608. D. 1609. A.]

[m] [Bell. De Cleric., lib. i. cap. 28. Op., t. i. col. 1675. A. Ingolst. 1596.]

probabilem; totaque rei origo exemplo nititur, cui *Juris Divini* nomen indere, nec Cardinali tutum videtur, vel consultum satis. *Humano* itaque jure data sunt, a Regibus data. Non enim immunitates has dederunt vel *Pontifices* vel *Concilia;* receperunt enim eas Pontifices, atque ii, ex quibus Concilia constant: quas receperunt, ipsi sibi dare, a se recipere non potuerunt. Agnovit autem in Bona potestatem Cæsaris Servator: *reddi* jussit *Cæsari: reddi,* non *dari:* debitum ergo, non gratuitum. Tributum solvi jussit; quod jussit solvi tributum, ne scandalo esset, et ipse solvit. Agnovit in seipsum potestatem Præsidis: agnoverunt Apostoli exemplo illius. Usus beneficio civium Paulus, et *lora* evasit et *iniquum forum* declinavit[m]. Imperando Petrus ὑποτάγητε[n], legem ferendo Paulus ὑποτασσέσθω[o], subjectionem uterque sancivit. Tu vero, si habes quo *haurias, hauri* nobis (quæso) ex Nathan Propheta prono in terram Regem adorante, et dicente *Nunquid a Domino meo Rege exivit verbum hoc, et mihi non indicasti Servo tuo*[p]*? Hauri nobis* (inquam) Reges *magis proprie* Servos esse, quam Dominos: vel ex illis Davidis, Sadocum Pontificem, et Nathan Prophetam alloquentis, *Tollite vobiscum Servos Domini vestri*[q]. Si Funem habes et Situlam, *hauri* nobis ex Rege Salomone Abiathar Pontificem deponente[r], *nunquam depositum a Rege Pontificem. Hauri* ex loco Apostoli, *Omnis anima subdita sit*[s]. *Non omnem animam,* non enim Clerici ullius animam. *Hauri* de Chrysostomo[t], qui vel *Prophetas* vel *Apostolos* subditos ait, id, de *facto* fuisse, non *jure;* neutros nec *Apostolos,* nec *Prophetas* subditos fuisse.

["Restat pars Apologiæ postrema . . . . In ea . . . Adversarius . . . . reprehendit, quod . . . nonnullas voces admiscuerit, quarum aliquæ profanæ sunt; cujusmodi est illa de Pontifice Maximo, quæ in tota Scriptura nunquam legitur, aliæ soli Christo conveniunt, ut illa de Capite fidei, quam Apostolici soli Christo tribuerunt.

At Bellarminus legit in libro Judith, cap. xv. 'Joachim autem summus Pontifex;' quem librum tametsi vos Calviniani cum Judæis non recipitis inter sacros libros, nos tamen Catholici cum Nicæna Synodo

[m] [Act. Apost. xxii. 25 seq.]
[n] [1 Pet. ii. 13.]
[o] [Rom. xiii. 1.]
[p] 1 Reg. i. 27.
[q] 1 Reg. i. 33.
[r] 1 Reg. ii. 27.
[s] [Rom. xiii. 1.]
[t] [S. Chrys. Hom. xxiii. in xiii. ad Rom. Op., t. iii. p. 189. lin. 18. vide supr., p. 464, not. q.]

libenter recipimus."—Resp. Torti, p. 137; et Bell. Op., t. vii. col. 703. A. B.]

Magis ad animum vobis, *Pontificis* nomen a Numa *haurire.* Origine ergo vox illa Romana, et profana est. In Scriptura non legitur: qui potest, cum Romana vox sit? Scripturæ autem nativæ, Hebraice vel Græce tantum, Latine nisi per Interpretem non loquantur. Sed diu perscrutatus, tandem in Libri Judith capite quodam reperit verba hæc, *Joachim Summus Pontifex.* De Libro autem suo ubi reperit, non securus, præfari cogitur, *Sacrum* esse: *Etsi Calviniani non recipiant, at receptum esse tamen in Nicena Synodo.* Itane, *receptum?* Quo Canone? Imo, Hieronymus *hoc asserit.* Quid tandem? *Synodus Nicena eum in numero Sanctarum Scripturarum legitur computasse*[u]. Legit ergo alicubi hoc Hieronymus. Sed cum *legisset,* num credidit ipse, ut nos cum eo credamus? Non credidit. Lectione enim illa non obstante *ter rejicit* ipse Librum Judith de Canone; 1. Prologo Galeato in Pentateuch[v]. 2. in Libros Regum[w]. 3. in Proverbia[x]. Non ergo affirmat ita *receptum* fuisse; *legisse* se affirmat, sed apud incertum Auctorem suspecta fide, de quo et ipse dubitavit. Verba enim ipsa, *Legitur computasse,* vel Lindano vestro, *dubitantis suspicionem subindicare videntur*[y]. Alioqui, quem *recepisset* Nicena Synodus, *reciperet* et ipse, nec ita ad *eos, qui extra Canonem* sunt, toties ablegaret. Tum, qui Concilio Niceno interfuerunt Athanasius[z] et Eusebius[a], neuter *recipit; facerent,* si pro Canonico a Concilio ap- 395 [Quinam libri sint Canonici.]

[u] ["Apud Hebræos liber Judith inter Hagiographa (Apocrypha) legitur; cujus auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea judicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero Sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ, imo exactioni."—S. Hier. Præf. in Judith. Op., t. x. col. 21.]

[v] [Nihil hujusmodi legitur in Prologo in Genesin. Nullus in Pentateuchum Prologus exstat Galeatus.]

[w] ["Igitur sapientia, quæ vulgo Solomonis inscribitur, et Jesu filii Sirach liber, et Judith, et Tobias, et Pastor, non sunt in Canone."—S. Hier. in Prol. Gal. Op., t. ix. coll. 457—460.]

[x] ["Sicut ergo Judith et Tobi et Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed inter Canonicas Scripturas non recipit."—S. Hier. Prol. in libr. Salom. ad Chromat. et Heliod. Op., t. ix. coll. 1295, 1296.]

[y] [Lindan.] Panop., lib. iii. cap. 3. [p. 74. Col. Agr. 1575.]

[z] ['Εκτὸς δὲ τούτων εἰσὶ πάλιν ἕτερα βιβλία, τῆς αὐτῆς παλαιᾶς διαθήκης, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγιγνωσκόμενα δὲ μόνον τοῖς κατηχουμένοις, ταῦτα· Σοφία Σαλομῶνος . . . Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σιρὰχ . . . Ἐσθὴρ . . . Ἰουδὴθ . . . Τωβίτ·—S. Athan.] in Synopsi [S. Script., Opus dubium apud S. Athan. Op., t. ii. p. 128. D.]

[a] ["Sed et idem Eusebius, lib. vi. cap. 11. hos libros a sacris videtur

probatus fuisset. Etiam, quæ *octoginta* post annis (Lindano supputante [b]) Nicenam secuta est Laodicena [c] Synodus non accensuit. Dein, ætate illa floruerunt Hilarius [d], Nazianzenus [e], Epiphanius [f] summi viri, Nicenam Synodum venerati omnes, quorum nemo tamen recipit. Et qui post illos non diu, Hieronymus et Ruffinus [g] in hoc concordes, etsi in multis non ita. Postremo omni ætate viri doctissimi, etiam qui post Carthaginensem Synodum [h] vixerunt Isidorus [i], Damascenus [j], Hugo a Sancto Victore [k], Lyranus [l]: Vestri quo-

eximere."—Melch.] Canus [de locis Theol.] lib. ii. cap. 10. [Op., p. 59. Col. Agripp. 1605.]

[b] [Ubi supra, not. y.]

[c] [Conc. Laod.] Canon. lix. [(al. lx.) Conc., t. i. col. 1507. A. B. C.]

[d] ["Et ea causa est, ut in viginti duos libros lex Testamenti veteris deputetur; ut cum litterarum numero convenirent . . . . Quibusdam autem visum est, additis Tobia et Judith, viginti quatuor libros secundum numerum Græcarum litterarum connumerare."—S. Hil. Pict.] Prolog. in Psalm. [sect. 15. Op., t. i. coll. 10. B. C, 11. A.]

[e] [S. Greg. Naz. Carm. xxxiii.] de ver. et genuin. [*leg.* germanis] Script. libris. [Op., t. ii. p. 98. B. seq.]

[f] [Καὶ αὗται εἰσὶν αἱ εἰκοσιεπτὰ βίβλοι, αἱ ἐκ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαι τοῖς Ἰουδαίοις. εἰκοσιδύο δὲ ὡς τὰ παρ' αὐτοῖς στοιχεῖα τῶν Ἑβραϊκῶν γραμμάτων ἀριθμούμεναι, διὰ τὸ διπλοῦσθαι δέκα βίβλους εἰς πέντε λεγομένας . . . . . εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι δύο βίβλοι παρ' αὐτοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, ἥ Σοφία τοῦ Σιρὰχ, καὶ ἡ τοῦ Σολομῶντος, χωρὶς ἄλλων τινῶν βιβλίων ἐναποκρύφων.—S. Epiph.] lib. i. Hær. viii. [cap. vi. Op., t. i. p. 19. B. C.] et de Mens. et ponder. p. 418. [in vers. Lat. Jani Cornarii, Basil. 1578. Græce ita legitur, Διὸ καὶ αἱ βίβλοι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, εἰκοσιδύο μὲν ἀριθμοῦνται, εἰκοσιεπτὰ δὲ εὑρίσκονται, διὰ τὸ πέντε ἐξ αὐτῶν διπλοῦσθαι. συνάπτεται γὰρ ἡ Ῥοὺθ τοῖς Κριταῖς, τὸ ἀριθμεῖται παρ' Ἑβραίοις μία βίβλος. συνάπτεται ἡ πρώτη τῶν παραλειπομένων τῇ δευτέρᾳ, καὶ λέγεται μία βίβλος. συνάπτεται ἡ πρώτη τῶν Βασιλειῶν τῇ δευτέρᾳ, καὶ λέγεται μία βίβλος. συνάπτεται ἡ τρίτη τῇ τετάρτῃ, καὶ λέγεται μία βίβλος. . . . ἐπληρώθησαν οὖν αἱ εἰκοσιδύο βίβλοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκοσιδύο στοιχείων παρ' Ἑβραίοις. αἱ γὰρ στιχήρεις δύο βίβλοι, ἥ τε τοῦ Σολομῶντος, ἡ Πανάρετος λεγομένη, καὶ ἡ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ Σιρὰχ, ἐκγόνου δὲ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ καὶ τὴν Σοφίαν Ἑβραϊστὶ γράψαντος, ἣν ὁ ἔκγονος αὐτοῦ Ἰησοῦς ἑρμηνεύσας Ἑλληνιστὶ ἔγραψε. καὶ αὗται χρήσιμοι μέν εἰσι, καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν οὐκ ἀναφέρονται.—de Mens. et ponder. cap. iv. Op., t. ii. pp. 161. D, 162. A. B. C.]

[g] ["Itaque veteris instrumenti primo omnium Moysi quinque libri sunt traditi . . . post hos Jesu Nave, et Judicum simul cum Ruth, quatuor post hos regnorum . . . Paralipomenon . . . . et Esdræ libri duo, qui apud illos singuli computantur, et Hester; Prophetarum vero Esaias, Hieremias, Ezekiel, et Daniel; præterea duodecim Prophetarum liber unus; Job quoque, et Psalmi David singuli sunt libri; Solomonis vero tres Ecclesiis traditi, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum."—Ruffin.] in Expos. Symbol. [Apost., p. 26. col. 2. ad calc. Op. S. Cyprian.]

[h] [In qua Liber Judith pro Canonico habitus. Vide Conc. Carth. III. Can. xlvii.—Conc., t. ii. col. 1177. A. B.]

[i] [S. Isid. Hisp.] Etym. [seu Orig.] lib. vi. cap. 1. [Op., p. 44. D.—G.]

[j] [Ἰστέον, ὡς εἴκοσι καὶ δύο βίβλοι εἰσὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑβραΐδος φωνῆς, κ.τ.λ.—Jo. Damasc. de Fid. Orthod.,] lib. iv. p. 122. Græc. Veron. [cap. 17. Op., t. i. p. 283. Paris. 1712.]

[k] ["Sunt præterea alii quidem libri, ut Sapientia Salomonis, liber Jesu filii Sirach, et liber Judith, et Tobias, et libri Machabæorum, qui leguntur quidem, sed non scribuntur in Canone."—Hugo de S. Vict.] Prænot. Elucidat. de Script. cap. 6. [Op., t. i. fol. 3.]

[l] ["Libros autem Tobiæ et Judith, et Machabæorum, licet sint historiales, tamen intendo eos ad præsens pertransire, quia non sunt de Canone apud Judæos, nec apud Christianos."—Nic. Lyran.] in princip. Ezræ [apud Bib.

que et de vestris non infimi: Antoninus[m], Dionysius Carthusianus[n], Tostatus[o], Cajetanus[p].

Verum age sane; recipiatur libenter. Tu tamen sic semper es infelix, ut, etiamsi dentur tibi quæ probare non potes, nihilo tamen minus *aqua* tibi *hæreat*[q]. Quid affers nobis de *Libro Judith? Joachim Pontifex Summus.* Liber *Judith* 396
an Latine scriptus? Non, sed Græce. Græce quomodo habetur? *ἱερεὺς μέγας*, id est, *Sacerdos Magnus.* Sacerdos magnus Pontifex non est. Aut si demus tibi, ut analogia quadam Pontifex sit; at Summus Maximusve non erit. Unus enim in Veteri Testamento Pontifex sive Sacerdos Magnus: *Maximus* autem, vel *Summus* dici non potuit, nisi plures essent Pontifices, *Maximo* illo minores, *Summo* inferiores. Nisi ergo tibi condonetur *Liber* ipse; nisi et *vitiosa translatio;* jacet *Pontifex* tuus *Maximus.* Nec enim *Sacerdos* Pontifex, et *Magnus* toto gradu distat, et minor est *Maximo.* Quo vero Interpretis vitio legitur ibi in Vulgata *Pontificis* nomen, eodem ipso, ubicunque per vetus Testamentum legitur, eodem, ubicunque per Novum. Non in Scripturis legitur *Pontifex,* nisi *translatis, interpolatis* per vos; nec Spiritus Sanctus, sed vester Interpres ibi posuit. Nec est enim vox ulla in Novo, quæ *Pontificem* designet, nisi *Ἀρχιερεὺς*, id est, Summus vel præcipuus Sacerdos. At tibi alius, credo, *Pontificum* gradus est, alius Sacerdotum; nec relatione ad *Sacerdotes* vestros, (sic enim quivis Sacerdos Magnus Pontifex, etiam Archipresbyter) sed ad *Pontifices* suos, Pontifex Maximus est.

Sacra, t. iii. col. 1274. C. "Super alios intendo scribere, qui non sunt de Canone, s. Liber Sapientiæ, Ecclesiasticus, Judith, Tobias et libri Machabæorum."—Id. in princip.] Tobiæ, [ibid. col. 1495. C.]

[m] ["Quartam partem, quam tamen non ponunt ipsi Hebræi in canone Scripturarum sanctarum, sed appellant Apocripha, faciunt de aliis quinque libris. Scilicet Sapientia . . . Ecclesiasticus . . . . Judith . . . . Thobias . . . . . et libri Machabæorum."—Antonin. Summa Theol. Par. iii. Tit. xviii. cap. 6. ['De dilat. Serm.' § ii. t. iii. sign. gg. col. i. Argentin. 1496.]

[n] ["Sicut in prologo super libros Regum Sanctus ait Hieronymus, viginti, dico, sunt libri Veteris Testamenti . . . . Hos libros vocant Canonicos, alios vero Apocryphos."—Dionys. Carthus.] Enarr. in Genes. Art. iv. [Op., t. i. fol. iii. F. Coloniæ, 1534.]

[o] [Alph. Tostat. Abulens.] Præfat. in M^t. Q. 3. [Op., t. ix. par. i. pag. 6. B. C.]

[p] ["Et hoc in loco terminamus commentaria librorum Historialium veteris Testamenti; nam reliqui (videlicet Judith, Tobiæ et Machabæorum libri) a Divo Hieronymo extra canonicos libros supputantur, et inter Apocrypha locantur, cum libro Sapientiæ et Ecclesiastico, ut patet in Prologo Galeato."—Thom. de Vio. Card. Cajet.] in fin. Comm. in lib. Hist. [in Comm. in S. S. t. ii. p. 400. b.]

[q] [Vide Cicer. de Off. iii. 33.]

["Nisi forte tantum interesse putes inter Pontificem Magnum et Pontificem Maximum, ut Pontifex Magnus sacra vox, Pontifex Maximus vox profana dicenda sit. Quasi Christus non potuerit pie dici Pontifex Maximus, sicut dictus est Pontifex Magnus."—Resp. Torti, p. 137; et Bell. Op., t. vii. col. 703. C.]

['Pontifex Maximus' nomen superbum.]

Verum esto; voculam de Scriptura Ethnica nullam nobis fas attingere,[s] ne *Parentandi*[r] quidem: vobis liceat, transumpta de Numæ Sacris voce, vestrum *Pontificem* nuncupare. At, cui stomachum non faciat quod ibi sequitur, ut quia Christus *Magnus* Pontifex, Papa sit *Maximus?* ut ita meliore jure, majore titulo sit Papa vester, quam Christus. Qua fronte hoc? nisi forte nihil interesse putes inter *Magnum* et *Maximum*, *Summum* scilicet gradum et *infimum*. Ut, *Magnus Christo* satis ampla vox sit, Pontifici non sit, cui, nisi *Maximi*, nulla satis idonea sit dicenda. Quasi possit Pontifex pie dici *Maximus*, cum Christus dicatur non nisi *Magnus*[s]. Potuit quidem Apostolus, qui Christum *Magnum* scripsit, scripsisse *Maximum*. Quodsi illum *Maximum* scripsisset, subsistere potuit Papa unico infra Christum gradu. Jam nec æquali contentus est; *Magni* titulus sordet illi; Alexandri, Pompeii, Caroli: *positivum* nihil Papam de-
397 cet. Christus si volet consistat in *tertiis*, *Magnus* sit: Vicarius ejus plus ultra *duos gradus* conscendit, *Maximus* salutari vult. Nec alia Patris hic sors quam Filii. Nec minus extolli vult Pontifex, et supra Patrem. Sat erat Christo, si Patri diceret, *Pater Sancte*[t]: Pontifex, si *Eum Patrem Sanctum* modo dicas, obliquis te oculis aspiciet. *Pater Sanctus* salutari non sustinet; nec vel scribi vel dici, nisi *Pater Sanctissimus*. Et quid hoc aliud est, quam, non dico *similem esse velle Altissimo*[u], sed *extolli super omne quod dicitur Deus*[v]?

["Quod vero attinet ad nomen Capitisfidei, optassem, ut adversarius, qui affirmat nomen illud soli Christo ab Apostolis fuisse tributum, vel unum locum notasset in toto volumine Bibliorum, ubi Apostoli hoc nomen Christo tribuerint. Auctorem fidei, et Caput Ecclesiæ legi Christum ab Apostolis appellatum; sed Caput fidei non legi: sed neque Bellarminus hanc vocem excogitavit, sed ex sancto Gregorio retulit. Non igitur Bellarminum, sed Gregorium adversarius accuset, si audet."—Resp. Torti, p. 138; et Bell. Op., t. vii. coll. 703. D. 704. A.]

[r] [Vide supra, p. 135.] [s] [Heb. iv. 14.] [t] [Joan. xvii. 11.]
[u] Esa. xiv. 14. [v] 2 Thess. ii. 4.

Ecce autem alterum. Parum ei visum, ut quantum *Maximus Magno,* tantum *Papa Christo* præstet, (sic enim *gradibus* distant tantum) nisi ex *toto genere* distent: Papa *fidei Caput* sit, pro quo ante pugnavit strenue; *Rex ne sit,* imo Christus ne sit, quod jam agit. Optasset enim magnopere, ut nomen hoc *Capitis fidei Christo cum Papa* commune esset, cupisset admodum, ut *Papa Christo* illud communicare, *Christus* illud *de Papa* participare *possit;* sed quæsivit loca diligenter, nec usquam ullum reperit, qui tribuat. *Caput fidei* Papa legitur apud Gregorium[w]: *Caput fidei* Christus non legitur. *Fidei Auctor*[x], sed non *Caput,* et *Caput Ecclesiæ*[y], sed non *Fidei,* legitur apud Apostolos; *Caput fidei* nusquam legitur. Dolens ergo votum emittit. *Optassem* (inquit), *ut Adversarius vel unum locum notasset in toto volumine Bibliorum, ubi Apostoli hoc nomen soli Christo tribuerint.* Quorsum autem *soli?* Quid opus? cum nec omnino, nec cum alio quidem tributum ibi, sat scias ipse. Sed tamen obsecro te, Torte, si ulla apud te *fidei* pars sit, quæ *fidei* pars Christus, si *Caput fidei* non est? Quo in membro locas? Quid erit ad fidem? An humerus, cervix, vertebra prima, sub Capite Papa? Sine vero te exorem, ut vel Occiput sit saltem, et vel aliqua in parte *Capitis* hæreat.

[Item 'Caput fidei,' quod Christo soli tribuendum.]

Imo vero *ait;* sit, si volet, *Caput Ecclesiæ, legitur* illud; *Caput fidei* ne sit, non legitur. At hoc jam aliquid est; tantum, si ut sæpe *mendax,* ita aliquando *memor* Tortus. Quid est enim *Caput fidei,* vel Torto? *Caput fidelium, Caput Ecclesiæ, Caput per quod Ecclesiæ fidem et discit et docet*[z]. *Caput Ecclesiæ?* Quare et *fidei Caput* jam; salva res est. Ter enim hoc de Christo legitur totidem verbis: at de Papa credo vix vel *uno loco, in toto volumine Bibliorum. Secundo,* Qui *Caput Ecclesiæ,* idem et *fidelium* Caput; fideles enim 398
Ecclesia; Quanquam et *Caput anguli*[a], cum dicitur, *fidelium* dicitur; *fidelium* de Judæis, *fidelium* de Gentibus, qui quasi *paries geminus* consurgit, connexus in Christo *lapide angulari*[b]. *Tertio, Caput* autem *per quod Ecclesia fidem et discit et docet,* ita Christo convenit, ut præter Christum nemini, qui

[w] [Vide supra, p. 399, not. t.]
[x] [Heb. xii. 2.]
[y] [Eph. i. 22.]
[z] [Resp. Torti,] p. 110; [et Bell. Op., t. vii. col. 689. D.]
[a] [Ps. cxviii. 22.]
[b] [Eph. ii. 20.]

solus eruditam linguam[a] donat loquenti (etiam si vel Papa sit), ut *doceat;* solus *aurem intelligentem*[b] Auditori, ut *discat.* Ita, vel Torto etiam interprete, *Caput fidei* Christus. Legitur vero hoc in Volumine Bibliorum; et *Inimici* sint *Judices*[c].

At *non solus Christus Caput.* Quam ridicule! Quasi de illorum numero *Caput* non sit, quæ si sint, *sola* sint: nisi *sola,* esse non possint. *Unicum* enim est *Caput, uni corpori:* Ecclesia *unum corpus:* nisi *bicipitem Aquilam* fingas, aut *tricipitem Geryonem,* cui tot *capita* sint, quot in Mitra Pontificia Coronæ. Christus autem *solus* Ecclesiæ *Caput,* non *Papa.* Ecclesia enim *corpus Christi* solius, non Papæ; nec vos, qui audetis valde, sic tamen audetis loqui, ut *Papæ corpus* dicatis Ecclesiam. *Solus* (inquam) *Christus Caput,* (ut Apostolus *Capitis* vim explicat) *ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit*[d]. *Junctura subministrationis, operatio in mensuram membrorum, corpori incrementum,* ab *Illo solo.* Quodsi *junctura,* qua fidelis quisque Christo connectitur, *fides* sit, *Caput fidei* solus Christus; cujus *Capitis* minister (puta *Manus,* vel *Brachium*) Paulus, (quidni autem et Petrus?) non autem vel hic, vel ille, *Caput.* Nec tu unquam effugies vim vocis quam attulisti, *Auctoris fidei. Fidei* enim *Caput* est, qui *Auctor;* cum *Caput auctor* sit et origo *sensus* omnis, et *motus,* qui inde in reliqua membra derivantur; ut si *syllabæ* non sint, *mens* sit; usque adeo autem sit, ut qui neget esse, non longe absit ab *Hæresi; Hæresi* autem Blasphema, ut cui, *Fidei,* præter Christum, *Caput* sit, vel *Auctor.*

Utcunque vero duæ illæ voculæ '*Caput fidei*' apud Gregorium sint; excogitavit tamen sensum eis Cardinalis, quem Gregorius nunquam cogitavit. Major autem ejus audacia, qui sensum illum excogitat, quam ejus, qui accusat ita *ex-*
399 *cogitantem.* Sed neque Gregorius is fuit, qui peccare non posset; nec si peccavit (et vel Petrus fuit) peccantem accusare nefas. Qui secus *ausit dicere,* reperiet qui *ausit accusare.* Excusamus autem libenter Gregorium, nec id illi in mentem unquam venisse dicimus. Scis vero ipse in ore esse omni Populo, Gregorium *e Romanis Episcopis bonis ulti-*

[a] [Is. l. 4.]
[b] [Prov. xx. 12.]
[c] [Deut. xxxii. 31.]
[d] Eph. iv. 16.

mum; e malis primum fuisse. Qua *de bonis ultimus,* quis velit accusare? Qua *de malis primus,* quis ausit defendere? Multa sunt illius sane præclara. Etiamne omnia? Vestrorum non nemo accusavit illum, quod ad *fabellas* nimis credulus[e]; Alius, quod Imagines, ut, confringi noluit a Sereno, ita, vetuit adorari[f]; Alius, quod ita temere excanduit in nomen *Universalis*[g], nec adhibuit lepidam aliquam distinctiunculam, quod vos jam studiose facitis. Vos hæc audetis accusare audaculi: non omnibus id datum est. Egit vero id Auctor Apologiæ, ut commoda interpretatione leniret, siquid in Titulo illo durius, quem siquis formula loquendi propria urgeat, error sane sit in Theologia, si alius eum, quam Pontifex, usurparet: qui tamen *homo* est et ipse *circumdatus infirmitate*[h], non ita *confirmatus in actu gratiæ,* quin possit errare: ut, cui *cor* sit, causa non desit, illius interdum accusandi.

["Ego quoque responsionem claudo. Et quoniam spero me calumnias et mendacia hujus Apologiæ luce ipsa solis clariora fecisse, non rogabo lectores, ut judicium ferant, quasi de re dubia, sed ut oculorum sensum tantum ad Scripturas admoveant, et a re ipsa edocti lucem veritatis aspiciant."—Resp. Torti, p. 138; et Bell. Op., t. vii. col. 704. A. B.]

[Tortus responsionem suam arroganter claudit.]

Claudit vero jam Responsionem, ut par est; quasi si dicat, *Judicet Lector, si ausit.* Nihil enim rogatum vult Lectorem; nihil deprecatur; imo judicium ferre non sinit: tantum (pro fastu suo) jubet *aperiat oculos,* admittat radios Torti, quibus quasi lumine amictus incedit; affulgebit ei statim jubar, quo omnia intuitive videat, ut discursu nihil opus. O supercilium! *Non rogo lectorem, ut judicium ferat quasi de re dubia. Feret* vero *non rogatus* judicium de hoc tam superbo postulato, quasi de Re non dubia, quasi de *Re,* de *Homine non dubiæ arrogantiæ.* Ad extremum valedicere simul voluit, et

[e] ["Ille (Beda) in Historia Anglorum, hic (Gregorius) in dialogis quædam miracula scribunt vulgo jactata et credita, quæ hujus præsertim sæculi Aristarchi incerta esse censebunt."—Melch.] Canus de Human. Hist. Auct. lib. xi. [cap. 6. Op., p. 540.]

[f] ["Perlatum siquidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus."—S. Greg. M. lib. ix. Ep. ix. sec. vett. Edit.—lib. xi. Ind. iv. Ep. xiii. Ben. Op., t. ii. col. 1100. B.]

[g] [Vide supra, p. 404.]

[h] [Heb. v. 2.]

maledicere; et quod pessimum genus *maledicendi*, ei, qui bene dixerat. Perstrinxi supra.

["Illud in extrema oratione lectorem admonendum esse censui; unam ex notis veræ Ecclesiæ semper fuisse Catholicæ nomen, de quo sanctus Pacianus," &c.—Resp. Torti, pp. 138, 139; et Bell. Op., t. vii. col. 704. A. B.]

[De nomine Catholici.]

Lacinias vero quasdam hic Tortus habuit, e Paciano[i], Cyrillo[k], Augustino[l], tam detritas, ut sine illis jam *Papistis non fiat Liber*. Quid illæ narrant? Nomen *Catholici* honorificum. Quis negat? Quis non omnia bona de eo dicat? Non potest non de eo *magnifice sentire*, qui de Symbolo recte sentiat. Sed *hoc nomen tribuit Rex Pontificiis in Apologia*. Quid tum, si *tribuit?* Bono animo es; Serio non dixit; serio dictum id nemo intellexit; serio nec ipse tu: non potuisti, qui aliquammultis in locis *Pontificios* vos, et *Papistas*, et *Papicolas* dici itidem legisti, tam *multis* vero, *toties*, tam *sæpe*, etiam *sæpius*, quam *Catholicos*. Noluit tamen semper sic, ne bilem totam moveret, abstinuit interdum: nec *Ironia* tamen fuit, *Charientismus* potius. Ita enim fieri amat, qui decoxit paternam rem, de stemmate tamen patrio blanditur sibi et titulo generis; *Generosus* audire vult; nisi audiat, non libenter auscultat. Dicam ergo *Generosum* hunc, etsi degenerem, ut aures arrigat: dicam et *Saracenum*, (ut ipse se diu jam nuncupavit) qui vere *Agarenus*, quo utar æquiore: et cum B. Paulo, *Festum Optimum*[m], qui tamen *vix bonus;* et vos *Catholicos*, qui tamen nihil minus. Etiam, si Matthæus cognomen suum illibenter audiat, Tortum se dici ægre ferat, faciam illi hanc gratiam, ut Matthæum, non *Tortum* sed *Deflexum*, illum nominem. Ad hoc exemplum delinire vos eo verbo voluit; nec quomodo *appellandi estis*, sed quomodo *appellari gaudetis*, *Catholici* vocabulo, paululum permulcere.

[i] ["Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores."—S. Pacian. Ep. i. ad Sympron. § 3. apud Gall. Bibl. Patr. t. vii. p. 258. col. 1. A.]

[k] [Κἂν ποτε ἐπιδημῇς ἐν πόλεσι, μὴ ἁπλῶς ἐξέταξε, Ποῦ τὸ Κυριακὸν ἐστί· (καὶ γὰρ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀσεβῶν αἱρέσεις κυριακὰ τὰ ἑαυτῶν σπήλαια καλεῖν ἐπιχειροῦσι·) μηδὲ, Ποῦ ἐστὶν ἁπλῶς ἡ ἐκκλησία· ἀλλὰ, Ποῦ ἐστὶν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, τοῦτο γὰρ ἰδικὸν ὄνομα τῆς ἁγίας ταύτης, καὶ μητρὸς ἡμῶν ἁπάντων. —S. Cyr. Hier. Catech. xviii. § 26. Op., pp. 297. D. E, 298. A.]

[l] [S. Aug. lib. contra Ep. Fundam. cap. iv. Op., t. viii. col. 269. B.]

[m] [Act. Apost. xxvi. 25.]

["Ubi ergo lector Apologiæ tertio quoque verbo videbit Catholicos appellari in ipsa Apologia illos, adversus quos ipse Auctor Apologiæ scribit, et a quorum communione se alienum esse profitetur; certe ex ipsa Apologia discet, non Catholicum, sed plane hæreticum esse hujus Auctorem Apologiæ."—Resp. Torti, p. 139; et Bell. Op., t. vii. col. 704. D.]

Quodsi incidisset in alium quenquam Matthæum, præterquam qui *Tortus* esset, aliam credo gratiam retulisset. Prima enim ejus gratia, *mendacium prodigiosum*. Sedet enim hic in *Telonio suo mendaciorum* Matthæus; verba numerat; *tertio quoque verbo* Catholicos se dici legit. *Admove* vero *oculos* Lector, quod te paulo ante Matthæus voluit; *Ter mille* ibi verba per *Sexaginta* pene paginas reperies, nec vel *semel* in illis *Catholici nomen*. Paginæ sunt in toto *centum octodecim;* de illis *centum* sunt, nec usquam in eis vox illa *Catholici*. Multo vero sæpius Tortum hic *mentientem* legas, nec tertio quoque verbo, mentientem tamen. Vide ergo quam *Catholice* mendax. Dignum vero hoc, quo claudat *extremum mendaciorum* agmen: *Extremum* enim est *utroque* sensu, *utraque* vocis vi. Secunda autem gratia, *maledictum plus quam barbarum*. Nam neque Barbari hanc vicem referunt, ut qui comiter appellet, maledico dente mordeant. *Non est Catholicus, adversum quos scribit, a quorum communione se alienum profitetur*. Ille vero nec adversum vos scribit, qua Catholicam ullam veritatem tenetis; nec alienum se a communione 401
vestra, vel *profitetur*, vel *protestatur*, nisi tantisper dum ad *Catholicam* illam Primitivam redeatis. Nobiscum vero, de *Orthodoxi* nomine, litem movete, si vultis; de *Catholici* non potestis; de cujus et *re* et *voce* credimus *ut vos*, etiam melius *quam vos*. Vos enim cessistis ipsi de *Catholicæ* nomine, cum nuper *Romanam* ei infeliciter adjecistis: et *Catholicam*, (id est, totius Orbis) ad *Romanam*, (id est, Unius urbis) redegistis: *Catholicam*, id est, Orbe toto diffusam, et *Romanam*, quæ tamen Orbis totius una tantum urbs est. *Catholica Romana*, nova vox: tantundem autem valet, ac *Catholica non Catholica*, Romana κατὰ πόλεως, Catholica καθ' ὅλου est; ut vos jam (si ita loqui fas, et id vocis natura ferat) *Catholici* potius quam *Catholici* dicendi sitis.

Enimvero quod ita *Catholicæ Romanam* addidistis, (dixi jam,) perinde est, ac si *Catholicam* aliam agnosceretis, non *Roma-*

nam. Distinctionis id gratia factum est; distinguitis ea voce *vestram,* ab ea quæ *Catholica* est, *Romana* non est. Alioqui quid opus, quid attinebat, si una modo *Catholica* sit, commissuram hanc rudem et novam ei assuere? Vos ergo sitis de *Catholica Romana* vestra, quæ extra Symbolum est: Nos de illa, quam credimus, quæ *mere Catholica* est, nec ad Romam restricta, qualis in Symbolo. Etiam quæ Orthodoxa quoque est; quæ *non adorat, vel colit omnem similitudinem*[n]*:* quæ *non adorat quod nescit*[o]*:* quæ *ex Christi Calice bibere jubet omnes*[p]*:* quæ *orat spiritu, orat et mente non minus*[q]*:* quæ, *in quos non credit non invocat*[r]*:* in qua, *Caput fidei Christus*[s]*, Vicarius ejus Spiritus Sanctus*[t]*:* De hac nos et sumus, et esse profitemur. Vos vero, cum multa apud vos reliqua sint adhuc de *Catholicæ fidei* dogmatibus, quanquam nonnihil *fermentata,* membra quidem *Catholicæ,* etsi *non sana membra,* dicere sustinemus. Quando vero regulam illam nondum didicistis, *Inter bonos bene agier*[u]*:* quando dicat vobis bene quis, dicat male, par gratia est; quando, quæ humanitate sola, necessitate nulla, indulsit vobis Rex, aliorsum accipitis, atque in pravum sensum detorquetis: quid restat, nisi ut dehinc jam Catholicos vos nemo dicat, nisi *ipsi vos?* Quod quidem sedulo facturum se deinceps, sanctissime in se suscepit Rex Serenissimus. Liberam enim ex eo vocem emisit
402 palam et publice, multis, meque ipso cum multis audiente, honorem se hunc nemini dehinc *Torto,* vel *Torti simili* habiturum, ut *Catholici* nomine dignetur; postquam morem hunc vestrum tam Barbarum cognovit, qui clementer vobis dicunt, in eos inclementer *convicia* regerendi; nec perdet ulterius jam *vocem* tam *bonam* apud *homines* non *bonos:* male eam locavit apud *malos;* cum tam inurbani estis, pœnitet locasse; parcius post *adhibebit,* imo ne adhibebit quidem. *Eritis* per *Eum* quod *estis,* et quæ non vultis (sed quæ debetis tamen) in posterum a Rege semper audietis.

[n] [Exod. xx. 4.]
[o] [Joan. iv. 22.]
[p] [Matth. xxvii. 27.]
[q] [1 Cor. xiv. 15.]
[r] [Rom. x. 14.]
[s] [Vide supra, p. 492.]
[t] [Vide Tertull. de Virg. vel., cap. i. Op., p. 173. A.]
[u] [Vide Cicer. de Off. iii. 15.]

LIBRARY

ERRATA.

P. 38. not. p. lin. 3. *pro* t. ii. *leg.* t. iii.
— 60. not. t. et u. transponendæ.
— 75. not. p. *pro* sent. *leg.* Sent.
— ——— t. *leg.* Op., t. i. p. 74. b.
— 197. in marg. *pro* Eph. *leg.* C.P.
— 206. not. q. lin. 2. *pro* μεγαλοτρεπέστατος *leg.* μεγαλοπρεπέστατος
— 241. lin. 1. *pro* afferat *leg.* efferat
— 268. not. i. *pro* t. i. *leg.* t. iii.
— 292. not. p. *pro* Antisextus *leg.* Antisixtus
— 318. not. w. *pro* 1610. *leg.* 1160.
— 319. numeri in marg. *deleantur* lin. 5, *inserantur* lin. 7.
— 336. lin. 6. *pro* magnum *leg.* magnam
— 367. not. k. lin. 9. *pro* pontificium *leg.* pontificiam.

ADDENDA IN NOTIS.

P. 115. lin. antepenult. in textu ad verba *ad cineres versa* [Vide Action. in Garnetum, p. 130.]
— 116. lin. 28. ad vocem *cupiebat* [Vide Action. in Garnetum, p. 80.]
——— lin. 30. ad verba *quod minus dignum* [Vide Decretal. Greg., lib. iii. tit. xl. 'De consecr. Eccl.' cap. iii. 'Quod in dubiis,' in gloss.—Corp. Jur. Can., t. i. col. 1360.]
— 227. lin. 16. ad voc. 'Vasionensis' [Guil. Chisholm]
— 339. lin. 2. ad voc. *scilicet* [Vide Terent. Andr., i. 2. 14.]

DATE DUE

HIGHSMITH # 45220

BX 1492 .B44 A62 1851

Andrewes, Lancelot, 1555-1626.

Tortura Torti, sive ad Matthaei Torti librum

GENERAL THEOLOGICAL SEMINARY
NEW YORK

GENERAL THEOLOGICAL SEMINARY
00030886